Gaekwad's Oriental Series

Published under the Authority of the Maharaja Sayajirao University of Baroda.

General Editor:
B. J. Sandesara,
M.A., Ph.D.

No. 138

मानसोल्लासः ।

तृतीयो भागः ।

N. Ramanathan.
(16)

MĀNASOLLĀSA

OF

KING SOMEŚVARA

Vol. III

Edited by

G. K. SHRIGONDEKAR, M.A.
Retired Superintendent, MSS. Section,
Oriental Institute, Baroda

ORIENTAL INSTITUTE
BARODA
1961

Printed by Ramanlal J. Patel, Manager, The Maharaja Sayajirao University of Baroda Press (Sadhana Press), Near Palace Gate, Palace Road, Baroda and published on behalf of the Maharaja Sayajirao University of Baroda by Dr. Bhogilal J. Sandesara, Director, Oriental Institute, Baroda. Sept. 1961.

Price Rs. ~~18/-~~ 25/-

Can be had of :

UNIVERSITY PUBLICATIONS SALES UNIT,

Near Palace Gate, Palace Road, Baroda 1.

FOREWORD

The third and last volume of the Mānasollāsa, famous encyclopaedic work in Sanskrit by Someśvara, the Western Cālukya king of Kalyāṇī, which was anxiously awaited for the last several years, is being published now as G. O. S., No. 138.

The Mānasollāsa which is aptly known as "Abhilaṣitārthacintāmaṇi" deals with a very large variety of subjects like science of polity, lore of taming horses and elephants, science of jewellery, architecture, iconography and paintings, various kinds of luxuries and pastimes current among the aristocracy in Ancient India, out-door and in-door games, music and dance, and many other interesting topics, and as such is very important from cultural and sociological point of view. The section on music (which is a part of the present volume) quotes several couplets in the regional dialects current in author's time and these can be profitably compared linguistically as well as philologically with such quotations occurring in mediaeval works like the Prākṛta Vyākaraṇa and Chandonuśāsana of Hemacandra and also in the Prākṛta Piṅgala. The Mānasollāsa is such a mine of information that a number of scholars interested in different branches of Indian Culture can work on it, when the whole text is out.

The first volume of the Mānasollāsa containing the first two Viṃśatis was out in 1925 as G. O. S., No. 28, while the second volume consisting of the third Viṃśati and 15 chapters of the fourth Viṃśati was published in 1939 as G. O. S., No. 84.

The present volume comprises the remaining five chapters of the fourth Viṃśati and the whole of the fifth Viṃśati.

Shri G. K. Shrigondekar, M. A., the editor, has spared no pains even in his old age in reconstructing the text which is corrupt throughout. He has certainly made a valuable contribution to Sanskrit learning and naturally deserves admiration.

We are thankful to the University Grants Commission and the Government of Gujarat for jointly giving full financial assistance in publishing this volume in the Gaekwad's Oriental Series.

Oriental Institute,
Baroda. 7-9-1961

B. J. Sandesara
Director

PREFACE

The third volume of the मानसोल्लास or अभिलषितार्थचिन्तामणि is now being offered to the public as No. 138 of the G. O. Series. It begins with the 76th chapter and ends with the 100th or the last chapter of the text. The 76th chapter is the 16th chapter of the विनोदविंशति. Five chapters on Vinodas and twenty chapters on krīḍās are treated in this volume. The 16th, 17th and 18th chapters of the विनोदविंशति deal with सङ्गीत *i.e.* गीत, वाद्य and नृत्य respectively. सोमेश्वरदेव, the son of विक्रमादित्य (page 171 śloka 1493), had a special liking for सङ्गीत. He had, therefore, treated the subject at great length. He knew the art of dancing and was himself an expert in dancing. He goes to the length of saying:—

स्वयं वा नर्तनं कुर्याद्रसभावसमन्वितम्। 1401 p. 161.

The 19th chapter is कथाविनोद while the 20th chapter is चमत्कारविनोद. Through oversight a mistake is committed in numbering the chapters of विनोदविंशति in this volume. The same, however, has been rectified in the contents to this volume.

The manuscript material of this volume is as follows:—

1. A a photostat copy of the manuscript belonging to the Bhandarkar Oriental Research Institute of Poona.

2. D A photostat copy of the manuscript belonging to the Bikaner Darbar.

Both of them are defective and full of scribal errors. The copyists could not decipher correctly the original manuscripts. Thus in these manuscripts there are mistakes of omission, commission and wrong deciphering.

The date of manuscript A is " समत १९३० *i.e.* about 1875 A.D. मिति माघ सुद १४ " From the handwriting of the manuscript we can very well see that the copyist was a Brahmin of North India as the script is U. P. type नागरी.

At the end of manuscript D we find the following ślokas:—

स्वस्ति श्रीनृपशालिवाहनशके नेत्रांकतिथ्युन्मिते
प्रान्त्ये मासि सिते त्रयोदशतिथौ पुष्ये शनेर्वासरे
श्रीमद्यादवराजभूपतिमुदे खेडान्वयोऽलीलिख-
द्रामः सत्कृति राजमानससुखोल्लासाभिधं पुस्तकम् ॥ १ ॥
अक्षराणीह यावन्ति राजमानसपुस्तके
तावद्यादवभूपालो जीव्यादिव्यशरच्छतम् ॥ २ ॥

हर हर हर हर महादेव ॥

The ms. is dated शक 1592 *i.e.* 1671 A.D. फाल्गुन, शुक्ल पक्ष, त्रयोदशी, पुष्यनक्षत्र and शनिवासर. From this date it is obvious that the copyist was a contemporary of शिवाजी the Great, whose coronation ceremony was celebrated three years after. The patron of the copyist was one जाधवराज who seems to be a small chief or a

jagirdar. The place where he copied his manuscript or the town or territory of this यादवराज is not mentioned by the scribe. But it seems from this manuscript that this यादवराज extended his patronage to learned men and maintained a collection of mss.

We find in paper manuscripts the dates given in the विक्रमसंवत् in North India while in the South India or Deccan we find these dates given in the शालिवाहन शक.

It must be remembered in this connection that the यादवs ruled over a big portion of Mahārāṣṭra and their capital was देवगिरि or दौलताबाद in the 13th century. Shivaji's mother जिजाबाई was from the जाधव family. धनाजी जाधव, a skilful Maratha general and a terror to the imperial army of Aurangzeb when the latter came to Deccan, was from this जाधव family. The surname जाधव to-day among the Marathas shows that they belong to the family of यादवs.

The name of the scribe is राम of खेर्डा family. He appears to be a Deccani Brahmin as his script is Bombay type Nāgari and the concluding words are हर हर हर हर महादेव a war-cry of the Marathas. In the 2nd śloka he wishes that his patron should live as many दिव्य *i.e.* heavenly years as there are letters in the manuscript.

3. G The third manuscript was procured on loan by Dr. B. J. Sandesara, the Director of the Oriental Institute. The details of the ms. are as follows :—

1. Place of Deposit :—Muni Śrī Puṇyavijayaji Mahārāja, Luṇsāwādā Upāśraya, Ahmedabad.
2. Acc No :—Nil.
3. Title :—Mānasollāsa.
4. Author :—King Someśwara.
5. Date :—Undated.
6. Folio :—352.
7. No. of lines in each folio :—10.
8. No. of letters in each lines :—42.
9. Material :—Paper.
10. Script :—Devanāgarī.
11. Style :—Written in one uniform hand-writting.
12. Size :—11 - 6″ × 5 - 2″.
13. Condition :—Fair but worn out at many places.

This ms. agrees with A in its readings. It must therefore, be a copy of A or both must have been copied from a common source. Hence it was not much helpful in reconstructing the text.

As all the three mss. are corrupt the constitution of the text became very difficult. I have maintained the readings of the mss. and have given my suggestions in brakets.

Under the directorship of Prof. G. H. Bhatt the printing of the volume commenced and 136 pages were printed. The remaining portion was printed under the directorship of Dr. B. J. Sandesara.

Now I want to put before the readers the translation of two often-quoted pieces from this volume. The translation of these pieces, given by some authors, is not satisfactory. According to my understanding the translation is as follows :—

1. First two lines of 340, page 38 :—May that नारायण, who is the rescuer of men from the ocean of life, who in the form of मत्स्य brought out of the रसातल the Vedas and whom the people praised, protect me!

2. The third line of 354, page 40 :—Who is praised by the गोपीs in various ways and who is extremely handsome.

In addition to these two pieces I give the translation, according to my understanding, of some other pieces also.

3. 10-16 lines of 340, page 39 :—May Lord परशुराम, who taking birth in the family of Brahmins cut off the hands of कार्तवीर्यार्जुन with his axe, give us the highest bliss!

May the cowherd Lord Kṛṣṇa (कन्हु), who was born in the गोकुल of नन्द, who was looked at by the गोपीs with an affectionate eye and who was addressed with names as महुणाधर etc. give us our desired objects!

May that God, who in the form of बुद्ध, deceived both the Gods and Demons, who condemned the Vedas and confounded the public by his माया, bestow upon us favour!

4. Page 49, stanza 77 :—May कन्हु of the cowherds who was steadfastly looked at by the eyes of the गोपीs and who was the काल (God of death) that caused the death of कंस, remove our calamities or difficulties!

5. सो देउ मइ वरदु होउ Page 38, footnote :—May that God be वरद (boon-giver) to me!

The ज्योत्स्ना क्रीडा (Chapter 8th) describes the game known as आट्यापाट्या in Marāṭhī and आगरपाट in Gujarāti.

As this volume is hurried through the press, I have nothing more to add to this preface. A detailed introduction will soon follow.

I must now perform the pleasant duty of thanks-giving to those who helped me in some way or the other in my work. I must first thank Prof. G. H. Bhatt, the Ex-Director of the Oriental Institute, who put the work to the press and commenced printing of the Volume. I must, then, thank Dr. B. J. Sandesara, the present Director of the Oriental Institute, by virtue of whose co-operation and sympathy I could work in my own way. I must also thank Dr. U. P. Shah, the Deputy Director of the Institute, for his kindness. Shri Ramanbhai Patel, the manager of the M. S. University Press also deserves my thanks for his co-operation and promptness in printing, in spite of my delay in returning the proofs due to the defective nature of the manuscripts.

Baroda,
20th September, 1961.

G. K. SHRIGONDEKAR.

अनुक्रमणिका

	विनोदविंशतिः	पृष्ट.
१६	गीतविनोदः	१
१७	वाद्यविनोदः	८३
१८	नृत्यविनोदः	११९
१९	कथाविनोदः	१६२
२०	चमत्कारविनोदः	१६५
	क्रीडाविंशतिः	
१	भूधरक्रीडा	१७२
२	वनक्रीडा	१८४
३	आन्दोलनक्रीडा	१८८
४	सेचनक्रीडा	१९१
५	तोयक्रीडा	१९५
६	शाद्वलक्रीडा	२००
७	वालुकाक्रीडा	२०४
८	ज्योत्स्नाक्रीडा	२०६
९	सस्यक्रीडा	२१०
१०	मदिरापानक्रीडा	२१५
११	प्रहेलिकाक्रीडा	२२३
१२	चतुरङ्गक्रीडा	२२८
१३	पाशकक्रीडा	२३५
१४	वराटिकाक्रीडा	२४३
१५	फणिदाक्रीडा	२५१
१६	फञ्जिकाक्रीडा	२५३
१७	तिमिरक्रीडा	२५७
१८	वीरक्रीडा	२६२
१९	प्रेमक्रीडा	२६८
२०	रतिक्रीडा	२८६

श्रीः ।

श्रीसोमेश्वरभूपतिविरचितो

मानसोल्लासः ।

तृतीयो भागः ।

भूलोकमल्लदेवेन कथ्यते गीतसंश्रयः ।
नि(नी)रुजः स्वस्थचित्तश्च[1] कृतकार्यो महाधनः[2] ॥ १ ॥

तृप्तो हृष्टमना गीते विनोदं कर्तुमर्हति ।
शृङ्गारी दानशूरश्च सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ २ ॥

गुणैकपक्षपाती च परिवादपराङ्मुखः ।
प्रौढः प्रियंवदो वाग्मी मेधावी च [3]विशेषवित् ॥ ३ ॥

इङ्गितज्ञो मर्मवेदी विवेकी कीर्तिलम्पटः ।
गीतवाद्य[4]कलाभिज्ञो नाट्यतालविचक्षणः[5] ॥ ४ ॥

देशीमार्गविचारज्ञः सभूपः[6] स्यात्सभापतिः ।
[7]तूर्यत्रित[8]यतत्वज्ञा रसिका गुणवत्सलाः[9] ॥ ५ ॥

प्रस्तावोचितवक्तारो रागद्वेषविवर्जिताः ।
भावज्ञा हृदयज्ञाश्च सर्वभाषाविशारदाः ॥ ६ ॥

धर्मिष्ठा मूर्तिमन्तश्च युवानः प्रतिभान्विताः ।
मानार्हा ज्ञानवन्तश्च काव्यनाटकवेदिनः ॥ ७ ॥

सभ्या[10] एवंविधाः शस्ता वादे वा(चा)पि विनोदने ।
आहूयैवंविधान् सभ्यानास्थाने[11] सुखमण्डपे[12] ॥ ८ ॥

---

१. A. स्य । २. A. मः । ३. A. विशेषविशेषवित् । ४. A. कु । ५. A. ण । ६. A. स्तः ।
७. A. तुर्य । ८. A. तयतयतत्त्वज्ञा । ९. A. ला । १०. A. त्या । ११. A. न । १२. A. ने ।

[1]यथोचितेष्वासनेषु भूपतिर्विनिवेशयेत् ।
ततः प्रियतमा(:)[2]कान्ता चि(श्चि)[3]त्तलोचनहारिणी[4](:) ॥ ९ ॥

हावभावविलासाढ्या[5](:) शृङ्गारोत्स[6]वकारि[7]णी(:) ।
कामिनी रागसंयुक्ता(:)[8]सप्रमोदा विलासिनी(:) ॥ १० ॥

तनुमध्या(:)पृथुश्रोणी(:)पी[9]नवृत्तपयोधरा(:) ।
आहूय प्रेयसीः पार्श्वे पृष्ठतश्च निवेशयेत् ॥ ११ ॥

पुत्रानपि कलादक्षान् [10]रसिकान् विनयान्वितान् ।
पुरः पक्षप्रदेशे तु सभ्यानां मध्यभागतः ॥ १२ ॥

शिक्षार्थं च विनोदार्थं [11]प्रमोदार्थं निवेशयेत् ।
[12]ततश्च वागोथ(ग्गेय)करानुत्तमाधममध्यमा(मान्) ॥ १३ ॥

गायकान् विविधान्(न्)श्रेष्ठान् [13]मध्यमानवसन्न(रान)पि ।
तदङ्गभूतान् विधिधान्[14] वाद्यविद्याविशारदान् ।
ज्ञात्वा यथोचिते स्थाने तदध्यक्षैर्निवेशयेत् ॥ १४ ॥

अधमो मातुकारः स्यान्मध्यमो धातुकारकः ।
धातुमातुक्रियाकरी[15] प्रवरः परिकीर्तितः ॥ १५ ॥

[16]ग्रथितं रचनं यस्तु (स्य) रागधातुविवर्जितम् ।
[17]मानहीनं स वाग्गेयकारकस्त्वधमो[18] मतः ॥ १६ ॥

धातु(तुं?)रागं न जानाति सम्यक् कर्तुं विमूढधीः ।
[19]पदार्थैः[20] केवलं कुर्वन्नधमः सो[21]ऽपि कीर्तितः ॥ १७ ॥

धातुं[22]रागसमायुक्तं कुरुते लक्षणान्वितम् ।
पदार्थं[23] तु न जानाति मध्यमो[24] गेयकारकः ॥१८॥

---

१. A. थोचितेष्वा । २. A. कंता । ३. A. त । ४. D. काः । ५. D. द्याः । ६. A. न्स । ७. D. रकाः । ८. A. प्रमोदा च । ९. A. पान । १०. A. शिक्षकान् । ११. D. तेषामाज्ञां प्रकारयेत् । १२. D. drops this line । १३. D. उत्तमान्मध्यमानपि । १४. A. धाद्यविशा । १५. A. र । १६. A. ग्रं । १७. D. मत A. मानहीमानहीनं स वाग्गेय । १८. A. मोमः । १९. A. य । २०. A. थौं । २१. A. परि । २२. A. तु । २३. D. थौं । २४. D मावयकारकाः ।

[1]लम्बु(म्ब)कान्नयति प्रायो धातुमातुसमन्वितान् ।
प्रबन्धान्नैव[2] जानाति कथ्यते सो[3]ऽपि मध्यमः ॥ १९ ॥

प्रवीणः शब्दविद्यायां तथालङ्कारपद्धतौ ।
कलाशास्त्रेषु कुशलो लोकव्यापारकोविदः ॥ २० ॥

गीतशास्त्रेषु निष्णातः स्वरलक्षणल[4]क्ष्यवित् ।
रागरागाङ्ग[5]भाषासु क्रियासु[6] च विचक्षणः ॥ २१ ॥

कर्ता सर्वप्रबन्धानां[7] धातुमातुविचक्षणः ।
स्रष्टा च सर्वरीतीनां देशभाषाविशारदः ॥ २२ ॥

तालमानक्रियादक्षो नि[8]र्भयः प्रतिभान्वितः ।
शीघ्रं रचयते[9] गीतमनुसारं च गायति ॥ २३ ॥

स्वरपाट[10]प्रयोगेषु प्रवीणः पदबन्धने ।
[11]श्रेष्ठो वागो(ग्गे)यकारोऽयमुत्तमोत्तम उच्यते ॥ २४ ॥

[12]गुणैः कैश्चिद्विहीनोऽपि धातुमातुविचक्षणः ।
उत्तमः सोऽपि विज्ञेयो गीतशास्त्रविशारदैः ॥ २५ ॥

[13]श्रुतिहीनं स्वरं [14]कुर्वन्नप्राप्तस्थानकत्रयः[15] ।
स्थानभ्रष्टः स विज्ञेयो गायकै[16]श्चातिनिन्दितः ॥ २६ ॥

प्रयु[17]ङ्क्ते वर्जितं यस्तु स्वरं[18] रागक्रियादिषु ।
प्रारब्धं[19] यो न शक्नोति पुनः स्थापयितुं धिया ॥ २७ ॥

[20]सोऽपस्वर इति ज्ञेयो [21]निन्दितो गायकाधमः ।
पापिष्ठः[22] श्रुतिदुष्टोऽसौ रागजीवविघातकः[23] ॥ २८ ॥

न्यूनाधिका [24]श्रुतिर्यस्य[25] षड्जादिषु विभाव्यते[26] ।
स बाह्यो निन्दितो ज्ञेयो गायको[27] रागनाशकः[28] ॥ २९ ॥

---

१. A. लुष्चवुकाम्रायविप्राज्ञान् धातुमातुसमन्वितान् । २. A. स्ते च जानंति । ३. A. सोः पि । ४. A. क्ष । ५. A. तो । ६. A. सुवक्षणः । ७. A. नातुमातु । ८. A. र्म । ९. A. त । १०. D. ठ । ११. A. मृष्ट । १२. A. गुलणैः । १३. A. श्रृ । १४. A. र्वंन्न, D. र्वन्प्रा । १५. A. यं । १६. A. कीश्वाति । १७. A. युक्ते । १८. D. र । १९. A. ब्ध यो न, D. ब्धं यत्र । २०. A. योयस्वन । २१. A. निर्दितो गायाका । २२. A. ष्टः श्रृ । २३. A. क । २४. A. श्रृ । २५. A. स्यगादिषु । २६. A. तो । २७. A. क्रो । २८. A. क ।

नासाद्वारगतै[१]र्नादैर्यस्तु गायति गायकः ।
कपिलः [२]स तु विज्ञेयः सोऽपि कष्टतमो मतः ॥ ३० ॥

[३]तुम्बाकारं मुखं बिभ्र[४]द्वायुपूर्णं च मुद्रितम् ।
[५]ध्वनिमीषद्विमुञ्चन्यस्तुम्बकी गायकाधमः ॥ ३१ ॥

काकस्वरसमो यस्य स्वरः कर्णकठोरकः ।
ध्वनिर्यस्य प्रयोगेषु स काकी निन्दितो भृशम् ॥ ३२ ॥

सन्दश्य दशनान्सर्वा[६]श्चर्वन्निव पदावलिम्[७] ।
यो गायति स विज्ञेयः[८] सन्दष्टो गीतनाशकः ॥ ३३ ॥

व्यवस्थितं तु यद्गीतं यः करोत्यव्यवस्थितम् ।
अव्यवस्थितनामाऽसौ[९] निन्दितो गायको बुधैः ॥ ३४ ॥

[१०]मुहुरुच्छ्वासनिश्वासैः फूत्कारपरिगर्भितैः ।
कासैर्नि[११]ष्ठ्यूतिसंयुक्तैः[१२] फूत्कारी[१३] गायकोऽधमः ॥ ३५ ॥

ग्रीवायां यस्य[१४] भाले च [१५]शिराजालं प्रदृ[१६]श्यते ।
घोणोत्फुल्ला(ल्लोऽ)रुणो[१७] नेत्रे [१८]गायन्निन्द्यः (निन्द्यः) सं जंब्युकः
(स जम्बुकः) ॥ ३६ ॥

[१९]अत्यर्थं कन्धरां[२०] वक्रां[२१] कृत्वा गीतं तु [२२]गायति ।
समं गातुं न जानाति स वक्री कथितोऽधमः ॥ ३७ ॥

व्यादाय वदनं[२३] यस्तु करालध्वनिना युतः ।
गाथां[२४] गायति[२५] विज्ञेयः करालो स निराकृतः ॥ ३८ ॥

नीमील्य नयनद्वन्द्वं[२६] न (म) पश्यं न (श्यन्न)ग्रतः स्थितानु (न्) ।
गायन्नि[२७]न्द्यः स विज्ञेयो निन्दितो (गायको) विनिमीलितः ॥ ३९ ॥

---

१. A. तोर्नादैर्यस्तु, D. तैर्नादैर्यत्र । २. A सोपि । ३. D. तुंब्या । ४. A. भृ । ५. D. निमीषद्विमुच्यन्यस्तुंबगीगायनोधमः । ६. D. र्वान् खर्व । ७. D. लीं । ८. A. यो सुदुष्टो । ९. A. मौ । १०. A. मुरुच्छामनिश्वा । ११. D. रनीति । १२. A. क्तैः । १३. D. रो । १४. A. भागले च । १५. D. सिन । १६. A. द । १७. D. णे । १८. D. गायको निन्द्य उच्यते । १९. A. इत्यर्थं । २०. A. रा. । २१. A. क्रं । २२. A. गीयते । २३. A. नें । २४. D. तां । २५. A. लि । २६. D. पश्यन् अप्रस्थितं सदा । २७. A. न्द्रियः ।

उष्ट्र[1]वत्कन्धरां कृत्वा जानुभ्यामास्थितो महीम् ।
यो गायति स विज्ञेयो उष्ट्रग्रीवो [2]विनिन्दितः ॥ ४० ॥

प्रसार्य गात्रं हस्तौ च गीतं[3] चाप्यविचक्षणः ।
गाय[4]न्मानाधिकं प्रोक्तं (क्तः) स प्रसारी न श[5]स्यते ॥ ४१ ॥

गमकं हनुजं यस्य[6] [7]कण्ठश्छाग इवाभवेत् (ण्ठो वा छागवद् भवेत्) ।
स निन्द्य उपहा[8]मार्थं (हासार्हः) [9]उद्बडो नाम नामतः ॥ ४२ ॥

कम्पमानो[10] ध्वनिर्य[11]स्य सहजो गीतक[12]र्मणि ।
कम्पितः स च[13] विज्ञेयो निन्दितो ध्वनिकोविदैः ॥ ४३ ॥

उच्चस्थानं समाक्रम्य पुनः प्राप्तुमशक्नुवन् ।
हीयते क्रमशो यस्तु ध्वनिहीनः[14] स निन्दितः ॥ ४४ ॥

[15]वर्णव्यक्तिं न कुरुते ध्वनिर्गद्गदतां गतः ।
अव्यक्त इति विज्ञेयस्तं निन्दन्ति विपश्चितः ॥ ४५ ॥

[16]आश्लिष्टो घृष्ट (ष्टो घृष्ट) वचस्क(स्य) ध्वनि(निः) कर्कशतां गतः ।
उत्कृ(दृघृ)ष्टः स तु विज्ञेयस्तं निन्दन्ति विपश्चितः ॥ ४६ ॥

अभ्यासाद्विषमं यस्तु[17] गीतं गायत्यनिन्दितः ।
[18]शारीरसहजाधीनो[19] गायकः स हि मध्यमः ॥ ४७ ॥

[20]शारीरं शोभनं यस्य प्राञ्जलं [21]गीयते भृशम् ।
विषमेणैव[22] [23]गातृत्वं मध्यमः सोऽपि कीर्तितः ॥ ४८ ॥

[24]कण्ठ्यं च गमकं यस्तु ऱ्हस्वं दोषविवर्जितम् ।
युनक्ति प्राञ्जले गीते गायको मध्यमः स्मृतः ॥ ४९ ॥

---

१. A. ष । २. D. ति । ३. A. नं. ४. A न्मौ । ५. A. शंप । ६. A. स्तु । ७. A. कथं वा छागवद्भवेत् । ८. D. जासाही । ९. A. उद्बडो नामतः । १०. A. न । ११. A. यँप D. यस्तु । १२. A. मं । १३ D. तु । १४. A. नश्च । १५. A. drops this श्लोक । १६. D. drops this श्लोक । १७. A. स्त्र । १८. A. सा । १९. A. तो । २०. A. repeats the line अभ्यासाद्विषमं यस्तु गीतं गायत्यनिंदित–before this line. २१. D. गायतो । २२. D. पौ । २३. D. गायंश्च । २४. A. काव्य ।

बृहत्प्रबन्धनिर्माणस[1]हान्रा (ह्रोरा)गान्क्रियायुतान् ।
प्रक[2]र्तुं न विजानाति सुशारीरोऽपि मध्यमा(मः) ॥ ५० ॥

अभ्यासेन विना [3]यत्तु रागाणां व्यक्तिकारकम् ।
शरीरेण सहोत्पन्नं शारीरं तत्प्रचक्षते ॥ ५१ ॥

चम्पकेषु यथा गन्धः कान्तिर्मुक्ताफले[4]ष्विव ।
यथेक्षुदण्डे माधुर्यं [5]शारीरे स्निग्धता तथा ॥ ५२ ॥

अन्यजन्मकृताभ्या[6]साद्(ज्) ज्ञानयोगाच्छिवार्चनात् ।
[7]शारीरं प्राप्यते पुण्यैरभ्यासा[8]न्नैव लभ्यते ॥ ५३ ॥

[9]गायत्यन्यानपेक्षो यः सुगीतं लक्षणान्वि[10]तम् ।
एकलो[11] गायकः स स्याद् द्वौ[12] चेद्यमलकौ स्मृतौ ॥ ५४ ॥

मिलित्वा बहुभिर्यस्तु गीतं गायति गायकः ।
स वृन्दगायकस्तेषां पूर्वं[13]पूर्वो भवेद्गुरः ॥ ५५ ॥

शिक्षको भावकश्चैव रञ्जको रसिक[14]स्तथा ।
अपरः कूटकाराख्यः पञ्चमो गदितो बुधैः ॥ ५६ ॥

कृतं वागो[15](ग्गे)यकारेण दृ(द्रु)तं गृह्णात्य[16]लुप्तकम् ।
अविस्मर[17]न्सावधानः शिक्षाकारः स कथ्य[18]ते ॥ ५७ ॥

रसहानौ च[19] सन्धत्ते[20] वि[21]भावैर्भा[22]वमानयेत् ।
अह[23]ङ्कारो(रा)ति(हि)वैदग्ध्याद्भा(ग्ध्याभा)वकः[24]
सोऽभिधीयते ॥ ५८ ॥

श्रोतॄणां हृदयं ज्ञात्वा ते[25]षां चित्तानुसारतः ।
गाय[26]न्रञ्जयते यस्तु स रञ्जक इति स्मृतः[27] ॥ ५९ ॥

---

१. A. हानंगाक्रिया । २. A. तुं । ३. A. यस्तु । ४. D. ष्वपि । ५. A. श । ६. D. भ्यासाद्दान A. भ्यांसाज्ञानाद्योगाच्छि । ७. A. शरि । ८. A. मा । ९. A. यत्पन्थानपेक्षो य सुगीतं । १०. A. त । ११. D. ल्ल । १२. A. द्यो वेद्य. १३ D. र्वःपू । १४. A. स्वथा । १५. A. न्यो । १६. A. ल । १७. A. यात्सा । १८. A. ल्प । १९. A. व । २०. A. त्रे । २१. A. निर्भावि । २२. A. भा । २३. A. हकारो । २४. A. क । २५. D. तथा विः । २६. A. त्रंज । २७. A. त ।

स्निग्धमात्म[1]श्रुतिं श्रु(श्रु)त्वा भृशमानन्दभाग् भवेत् ।
पुलकाङ्कितसर्वाङ्गो गाता स रसिकः स्मृतः ॥ ६० ॥

परगीतानुकारं यो ध्वनिचेष्टादिसंयुतम् ।
सम्यक् प्रकुरुते दक्षः कूट[2]कारः स कथ्यते ॥ ६१ ॥

विविधालप्तिकुशलो ग्रहमोक्षविशारदः ।
स्थान[3]त्रयप्रयोगाप्तिसमर्थो विजितश्रमः ॥ ६२ ॥

[4]स्वाधीन[5]कण्ठरेखाढ्यः[6] सुस्थानश्च क्रियापरः ।
अंस(श)विन्यासकुशलः प्रगल्भो[7] भयवर्जितः ॥ ६३ ॥

[8]विषमे प्राञ्जले गीते प्रबन्धे सर्वरी[9]तिषु ।
[10]गीततालकलाभिज्ञो लय[11]मुक्तिविधानवित् ॥ ६४ ॥

गमकं सप्तधा भिन्नं प्रयोक्तुं निपुणो वरः ।
नाभ्यादिस्थाननिष्पन्नैर्ध्वनिभिः संयुतं तु यः ॥ ६५ ॥

द्वितीयां श्रुतिमाक्रम्य पुनरावर्तते[12]मुहुः ।
[13]द्रुतत्रिगुणिताद्वेगात् पूरितं गमकं विदुः[14] ॥ ६६ ॥

[15]द्रुतद्विगुणवेगेन तथैवावर्तये[16]द्यदि ।
कम्पितं नाम तत्प्राहुर्गमकं गीतवेदिनः[17] ॥ ६७ ॥

[18]मसृणं [19]द्रुतमानेन पुनरावर्तये[20]न्मुहुः ।
जी(ली)[21]नं तद्गमकं प्रोक्तं गीतशास्त्रविशारदैः ॥ ६८ ॥

तृतीयां [22]श्रुतिमासाद्य पुनरावर्तते[23] यदि ।
स्वस्थानं लघुमानेन प्राहुरान्दोलितं तु तत्[24] ॥ ६९ ॥

[25]श्रुतित्रयं समाक्रम्य यदि भ्राम्यति सत्वरम् ।
तिरिपं नाम तत्प्रोक्तं गमकं गीतवेदिभिः ॥ ७० ॥

---

१. A. न्त्र । २. A. टि. । ३. D. च । ४. A. म्वा । ५. A कंठे D. कंग । ६. A. ढ्यः । ७. D. ल्भो । ८. A. षे । ९. A. विरा । १०. A. गाताताल्ल । ११. A. यु । १२. D. तिंने । १३. A. द । १४. A. दु । १५. A. द । १६. D. नेय । १७. A. भिः । १८. D. स । १९. A. द । २०. A. तेमु । २१. D. शी. । २२. A. श्रृ । २३. A. येद्य । २४. D. तः । २५. D. तिं तृतीयामा ।

अन्ति(ग्रि)मं स्वरमाहत्य स्वस्थानं द्रुतमेति चेत् ।
आहू[1](ह)तं गमकं प्राहुर्गमका[2]दिविशारदाः ॥ ७१ ॥

सप्तकत्रितये[3] यत्तु द्रु[4]तमायाति याति च ।
त्रिभिन्नमिति तज्ज्ञेयं गमकं गीतकोविदैः ॥ ७२ ॥

नाभिस्थाना(द्)ध्वनिर्यस्य गमके सम्प्रवर्तते ।
नाभिस्थं गमकं ज्ञेयं देहस्थं हृदयोद्भवम् ॥ ७३ ॥

कण्ठदेशे समुद्भूतं[5] प्रयोगेषु प्रवर्तते ।
कण्ठस्थं गमकं [6]विद्यान्मुद्रि[7]तास्ये तु मुद्रकम् ॥ ७४ ॥

एवंविधै[8]स्तु गमकैः प्रयोगै[9](गे) हृदयोत्थितैः ।
युक्तं गायति यो गीतं [10]स प्रयोगवहा(पदा ?) न्वितः ॥ ७५ ॥

ध्वनिं विधा[11]र्य यो गीतं श्लक्ष्णं गायति गायकः[12] ।
गायकेषूत्तमो ज्ञेयः [13]प्रवीणो धारणान्वितः ॥ ७६ ॥

श्वासं निरुध्य सुचिरं[14] नादं गायति विस्तृ[15]तम् ।
उत्तमो गायकः ख्यातो गेये निजबलान्वितः ॥ ७७ ॥

लयतालकलादक्षो वाद्यसन्धिप्रदर्शकः ।
यतिमाने [16]धुति(त)शिरो गायन् कुक्क[17] (सत्कु)लगोचरः ॥ ७८ ॥

[18]स्वरं वर्णं च तालं च व्यक्तं यो घटयेत् त्रयम् ।
शोभनध्वनिसंयुक्तं सुघटो गायको हि सः ॥ ७९ ॥

यथाशास्त्रप्रयोगेण मार्ग[19] देशीयमेव च ।
यो गायति विना[20] दोषैः कथ्यते स[21] क्रियापरः ॥ ८० ॥

वेणुवीणासमो नादो युक्तोऽसौ ध्वनिरिष्यते ।
कोकिलास्वनसङ्काशो मधुरध्वनिरुच्यते ॥ ८१ ॥

---

१. A. हनं । २. A. कध्वनिवेदिनः । ३. A. य । ४. A. द । ५. A. त । ६. A. विं । ७. A. दि । ८. D. धेसु । ९. D. धेद्वंद्वयोः स्थितैः । १०. D. सं । ११. A. विधय । १२. D. नः । १३. D. सवर्णो धारणान्वितम् । १४. A. रंगायति । १५. A. स्न । १६. A. धृता । १७. A. कुलगोचरः । १८. D. ख । १९. D. गं । २०. D. नां । २१. A. सो ।

उच्चस्थानेऽपि [1]यः [2]श्रव्यः [3]स्निग्धो ध्वनिरसो[4](सौ) मतः।
[5]अकृशौ(शो) निबिडो यस्तु घनोऽसौ ध्वनिरीरितः[6] ॥ ८२ ॥

दूरस्थः[7] श्रूयते यस्तु [8]वृन्दमध्यस्थितोऽपि वा।
माधुर्यादिगुणोपेतो[9](तः) श्रावको ध्वनिरीरितः ॥ ८३ ॥

उच्चस्था[10]नेऽपि यः श्रव्यः[11] शोभनो लक्षणान्वितः।
ध्वनीनामुत्तमःप्रोक्तो ध्वनि(निः) स्थानकशोभनः[12] ॥ ८४ ॥

गीतं विशिष्टै[13]र्ध्वनिभिस्त्रिस्थानैर्गमकैर्युतः।
क्रियाशारीरसम्पन्नो गायक[14]श्चोत्तमोऽस्तु कः(स्तु सः) ॥ ८५ ॥

सर्वदोषैः परित्यक्तो गुणैः कै[15]श्चिदलङ्कृतः।
गाता शा[16]रीरसम्पन्नः क्रियावानुत्तमो[17]त्तमः ॥ ८६ ॥

शारीरं च ध्वनिर्मध्य[18](धा) प्रौढिर्गमककौशलम्।
तालज्ञता निर्भयता गातुः सप्त महागुणाः[19] ॥ ८७ ॥

उत्तमा[20]न्वाशिखा(वंशका)रांश्च [21]तथा पाणविकान्वरान्।
हौडि[22](डु)क्किकांस्तथा [23]श्रेष्ठान् मध्यान्मार्द्ध[24](र्द)ङ्गिकान्परान् ॥ ८८ ॥

एवंविधान्परिज्ञाय गीतवाद्यविव[25](च)क्षणान्।
यथोचितेषु स्थानेषु प्रवेश्य[26] विनिवेशयेत् ॥ ८९ ॥

[27]अन्यांश्चातुर्यकुशलान्[28] सर्वदोषविवर्जितान्।
[29]गीतनृत्यकलाभिज्ञान्वाद्यविद्याविशारदान् ॥ ९० ॥

पुरो वागे[30](ग्गे)यकारः स्यात्पक्षयोर्गायना [31]वराः।
तेषां पश्चात्समीपस्था [32]वांशिका लक्षणा[33]न्विताः ॥ ९१ ॥

---

१. D. यो। २. A. श्रा। ३. A. ग्ध। ४. A. मौ। ५. A. क्षसो। ६. A. त। ७. A. स्थ। ८. A. वंद्र। ९. D. तैः पावको ध्वनिरुच्यते। १०. A. स्थनि। ११. A. श्रा। १२. A. न। १३. A. ष्टे। १४. D. न्स्यात्स च उत्तमः। १५. D. क। १६. A. स। १७. A. त। १८. A. ध्यो। १९. A. णा। २०. A. मा त्वाशिकारांश्च। २१. A. नथा पाविकान्वरान्। २२. A. टिकी। २३. A. श्लिष्टान्। २४. A. दैंरान् D. र्धंगिकान् वरान्। २५. A. शारदान्। २६. A. विनिशययेत्। २७. A. तात्स्वस्वतुर्य। २८. A. लात्स। २९. A. drops this line. ३०. A. गो। ३१. D. का। ३२. D. शिक्षका। ३३. A. णां।

तेषां पश्चान्निवेश्याः स्युर्गायिन्[1]यो(यन्यो) मधुरस्वराः[2] ।
सर्वदोषविनिर्मुक्ता रूपयौवनसं[3]युक्ताः(ताः) ॥ ९२ ॥

सर्वे[4]षां पृष्ठतः [5]कार्याः स्थिता(ताः) पाटहि(णवि)कादयः ।
एवं सर्वान्निवेश्याथ ततो गीतं प्रवर्तते ॥ ९३ ॥

स्वराणाञ्च पदानाञ्च ताला[6]नाञ्च समन्वयः ।
गीत[7]इ(मि)त्युच्यते तालः[8] पदहीना ल(मि)तिर्भवेत् ॥ ९४ ॥

निरन्तर[9]रसोदारं नानाभावविभाषि(वि)तम् ।
[10]श्रव्यं हृद्यमनुद्वेगमु[11]त्तमं गीतमुच्यते ॥ ९५ ॥

इच्छन्ति समम[12]चार्या व्यक्तं वाञ्छन्ति पण्डिताः ।
[13]काङ्क्षन्ति मधुरं कान्ता विकृष्टमितरे नराः ॥ ९६ ॥

शूराः सोत्साहमिच्छन्ति करुणं विरहातुराः ।
विटास्तु परिहासाढ्यं[14] योगिनोऽध्यात्म[15]सङ्गतम् ॥ ९७ ॥

सो[16]त्सवा मङ्गलं गीतं स्तोत्रं[17] भक्तिसमन्विताः ।
वादिनो विषमप्रायं प्रौढा[18](ढाः)क्रमसमन्वितम् ॥ ९८ ॥

cf S.R. vol II p. 209 for H.U. 4,99-109

उच्चनीचस्वरोपेतं[19] न[20] द्रुतं न विलम्बितम् ।
पद[21]तालैः समं गीतं सममाचार्यवल्लभम् ॥ ९९ ॥

क्रियाकारकसंयुक्तं सन्धिदोषविवर्जितम्[22] ।
व्यक्तस्वरसमायुक्तं व्यक्तं[23] पण्डित[24]सम्मतम् ॥ १०० ॥

ललितै[25]रक्षरैर्युक्तैः (क्तं) शृङ्गाररसरञ्जितम् ।
[26]श्रव्यं नादसमोपेतं मधुरं प्रमदाप्रियम् ॥ १०१ ॥

स्वरैरुच्चतरैर्युक्तं प्रयोगैर्बहुलीकृतम् ।
विकृष्टं नाम तद्गीतमि[27]तरेषां मनोहरम् ॥ १०२ ॥

१. A. यन्त्यो । २. A. रं । ३. D. माश्रिताः । ४. A. वे । ५. A. कुर्या छित्वा पाट-विकादयः । ६. A. ज्ञानं यो वेत्ति तत्त्वतः । ७. D. ति । ८. D. ल । ९. A. रसोदारं । १०. A. श्राव्य । ११. A. म । १२. म । १३. A. इच्छंति मधुरं कंता । १४. D. ढं । १५. D. न । १६. A. drops सोत्सवा मंग । १७. A. म्लो । १८. A. ढ । १९. A. ये । २०. A. द । २१. A. इ । २२. A. तः । २३. D. क्त । २४. A. सु । २५. A. नै । २६. A. श्रा । २७. A. मेतदे ।

गाढमा[1]रभटीवृत्या वीरसङ्गरवर्णनम् ।
[2]उच्चनीचस्वरं गीतं सोत्साहं शूरवल्लभम् ॥ १०३ ॥

प्रेमोद्दी[3]पपदैर्युक्तं [4]श्रृङ्गाररसभूषितम् ।
करुण(णा)काकुसंयुक्तं करुणं विरह(हि)प्रियम् ॥ १०४ ॥

परिवार (हास) पदैर्युक्तं परभाग्य(षो)पबृंहितम् ।
गीतं[5] हास्यरसोदारं परिहास्यं[6] विटप्रियम् ॥ १०५ ॥

गूढार्थैः परमार्थैश्च संसारसुख[7]दूषकैः ।
पदैर्नियोजितं गीतं सा[8]ध्यात्मं योगिवल्लभम् ॥ १०६ ॥

[9]शुभवाक्यैर्युतं गीतं शुद्धपञ्चमनिर्मितम् ।
विवाहाद्युत्सवे गेयं [10]मङ्गलं महिला[11]प्रियम् ॥ १०७ ॥

देवतास्तुतिसंयुक्तं तत्प्रभावप्रबोधकम् ।
आस्तिक्योत्पादनं गीतं स्तोत्रं भक्तजनप्रियम् ॥ १०८ ॥

अत्युच्चस्थानकं गीतं तालपातैरलक्षितम् ।
प्रयोगबहुलं [12]रूक्षं विषमं वादिवल्लभम् ॥ १०९ ॥

सुस्थानं [13]सरलं [14]श्रव्यं शुद्ध (द्धं)[15]काकुविराजितम् ।
भु[16](सु)प्रमाणं क्रमयुतं गीतं प्रौढजनप्रियम् ॥ ११० ॥

ति[17]त्तणं दंद(न्द)णं [18]नन्ना[19]त्रित्तिह्लहाक्षरान्वितम् (ताम्) ।
नामाक्षरैश्च संयुक्तं (क्तां) आ[20]एइउ (ईऊ)स्वरैर्युतम् (ताम्) ॥ १११ ॥

मन्द्रे[21] मध्ये च तारे च स्वरैर्युक्तैर्विभूषितम्(ताम्) ।
स्थायिसञ्चारिसम्भिन्नां[22] तथारोहावरो[23]हिणीम् ॥ ११२ ॥

---

१. D. ता । २. A. drops. उ । ३. A. दीपपदप्रायं । ४. D. gives परभागुपबृंहितं and drops the following three पाद्स । ५. A. त । ६. D. सं । ७. D. दुःखकैः । ८. A. शुद्धपंचविनिर्मितं । ९, A. drops this line. । १०. A. मगलं । ११. D. मागतम् । १२. D. रु. । १३. D. ग । १४. A. श्रा । १५. D. रु । १६. D. स्वरप्रमाणं । १७. D. त्र । १८. D. नन्ना । १९. D. ति । २०. D. आइऊ । २१. A. मन्द्र । २२. A. न्ना. २३. D. हिं ।

आहतां[1] तिरिपोपेतां[2] विधिधैर्गमकैर्युत[3]म् (ताम्) ।
उल्लासिनीं[4] लीननादां [5]शंसन्त्यालि[6]प्तिमुतमा(त्तमा)म् ॥११३॥

नानाप्र[7]बन्धरचितं नानारागविनिर्मितम् ।
नानातालसमायुक्तं गीतमाकर्णयेन्नृपः ॥ ११४ ॥

ध्वनिः[8]शा(निशा)रीरवान्राजा प्रगल्भो[9] रसिको भृशम् ।
गायेत्स्वयं वा प्रीत्यर्थं प्रेयसीजनतुष्टये ॥ ११५ ॥

श्रुत्वा गीतं समासीनो निर्मितं गेय[10]कारकैः ।
विचारयेत्ततो लक्ष्यं[11] स्वरता[12]लपदात्मकम् ॥ ११६ ॥

[13]षाडवौडवपूर्णा[14]नां रागाणां काकु[15]भेदनम् ।
ग्रहांशन्यासवर्ज्या[16]नां स्वराणां च विनिश्चयम् ॥ ११७ ॥

भूपतिर्यो न जानाति लक्षणं लक्ष्य[17]संयुतम् ।
सोऽज्ञ इत्युच्यते तज्ज्ञैः परिहासपदं च स[18] (सः) ॥ ११८ ॥

राग[19]भाषा[20]विभाषाणां क्रियाङ्गानां च लक्षणम् ।
ज्ञेयं विनोदे लक्ष्मैषां तस्मा[21]द्वक्ष्यामि लक्षणम् ॥ ११९ ॥

समावेदात्स्वरा जाताः स्वरेभ्यो ग्रामसम्भवः ।
[22]या(ग्रा)मेभ्यो जातयो जाता जातिभ्यो रागनिर्णयः ॥ १२० ॥

रागेभ्यश्च तथा भाषा[23] भाषाभ्यश्च विभाषकाः ।
विभाषाभ्योऽपि सञ्जातास्तथैवान्तरभाषिकाः ॥ १२१ ॥

देशीरागा[24]स्त एवात्र देशनामसमुद्भवाः ।
प्रव[25]र्तन्ते विनोदेषु साम्प्रतं सुमनोहराः ॥ १२२ ॥

रागः प्रवर्द्द(र्त)[26]ते श्रुत्या र[27]ज्यते मानसं सदा ।
तेन रागाः समाख्याता नामतस्तान्ब्रवीम्यहम् ॥ १२३ ॥

---

१. D. तां । २. A. तान् । ३. A. तान् । ४. D. नी । ५. A. संशंत्या । ६. D. लि । ७. A. बरचितं । ८. A. निं । ९. D. ह्लो । १०. D. व । ११. D. क्ष्म । १२. A. पादतला । १३. D. रवा । १४. A. वनिां । १५. D. रु । १६. D. र्ध्वातं । १७. D. क्ष्म. । १८. D. यः । १९ A. ज । २०. A. ष्या । २१. A. स्य व । २२. . D. ग्रामाभ्यां । २३.. A. षकाः । २४. A. म्लथोवा. देश । २५. A. तंर्ष्ते । २६. D. के A ते श्रृ । २७. D. रमते ।

शुद्धषा[1]डव इत्येकस्तथान्यः शुद्धपञ्चमः ।
शुद्धसाधारितश्चैव शुद्धकैशिकमध्यमः ॥ १२४ ॥

शुद्धकैशिक इत्येते पञ्चशुध्दाः प्रकीर्तिताः ।
भिन्नानां[2] नामधेयानि प्रवक्ष्या[3]मि तथा शृणु ॥ १२५ ॥

भिन्नषड्जो भिन्नतालो[4](नो)भिन्नकै[5]शिकमध्यमः ।
भिन्नपञ्चमसंज्ञश्च पञ्चमो भिन्नकै[6]शिकः ॥ १२६ ॥

गौड[7]पञ्चम इत्येको[8] गौडकैशिकमध्यमः ।
गौडकैशिक इत्यन्यस्त्रयो गौडाः प्रकीर्तिताः ॥ १२७ ॥

षा[9]डवो वोड(ट्ट)रागश्च तथा मा[10]लवपञ्चम[11]ः ।
टक्क[12]कैशिकसौवीरौ[13] तथा मालवकैशिकः[14] ॥ १२८ ॥

हिन्दोलः[15]ष्ट (लष्ट) क्करागश्चेत्यष्टौ रागा भवन्त्यमी[16] ।
साधारणां[17]स्ततो वक्ष्ये नामतस्तु निबोधत ॥ १२९ ॥

नर्तरागः शकः कोहस्तथा भम्माण[18]पञ्चमः[19] ।
रूपसाधारितश्चैव[20] तथा गान्धारपञ्चमः ॥ १३० ॥

षड्जकैशिकसंज्ञश्च सप्त साधारणाः स्मृताः ।
[21]नी(ना)मतो गदिताः सर्वे रागा मुनिसमीरिताः ॥ १३१ ॥

विनोदे नोपयु[22]ज्यन्ते तस्माल्लक्ष्म न लक्ष्य[23]ते ।
विनोदे[24] ये प्रयु[25]ज्यन्ते तेषां लक्षणमुच्यते[26] ॥ १३२ ॥

षड्जांशन्याससंयुक्तः सम्पूर्णः सप्तभिः स्वरैः ।
आन्दोलितस्तु[27] स्वस्थाने प्रविष्ट ऋषभान्वितः[28] ॥ १३३ ॥

---

१. खा । २. A. नि । ३. A. थामि तथा शृणु । ४. A. लो स्ते भिन्न । ५. A. कौ । ६. A. ञं । ७. A. डः । ८ A. कौ । ९. D. खाडवौडवरागश्च । १०. A. म । ११. A. माः । १२. A. क । १३. A. रो । १४. D. कौ । १५. A. लटक । १६. A. सी । १७. A. णा । १८. A. म्पी । १९. A. कः । २०. A. ध्वे । २१. A. निन्दिता गर्हिताः । २२. D. पद्यंते । २३. A. कृते । २४. A. दाय । २५. A. युंजंते । २६. A gives these three lines from नामतो गदिता to लक्षणमुच्यते after 9 lines *i. e.* after निषादर्षभसंयुतः । २७. A. स्तु स्थानी । २८. A. तं ।

अवरोहेऽपि गान्धारः क्वापि क्वापि प्रयुज्यते ।
गान्धारदुर्बलश्चायं श्रीरागः परिकीर्तितः ॥ १३४ ॥

लक्ष्मैतद्गौडरागस्य प्रविष्ट ऋषभोत्र न ।
स्वस्थाने[1] ताडितश्चायं गीयते गीतवेदिभिः ॥ १३५ ॥

निषादहीनः षड्जादि[2]ः राग (दी रागो) मध्यमकम्पितः ।
अवरोहे सगान्धारः सोमरागस्तु षा[3]डवः ॥ १३६ ॥

अंशे न्यासे ग्रहे षड्जो निषादर्षभसंयुत[4]ः ।
आन्दोलितश्च स्वस्थाने गान्धारे च सकम्पनः ॥ १३७ ॥

सप्तस्वरैस्तु सम्पूर्णो [5]मण्ड(न्द्र)तारोपशोभितः ।
रागोऽयं सोमभूपेन ख्यातो मालवकौ(कै)शिकः ॥ १३८ ॥

षड्जांशा षड्जबहुला[6] षड्जन्यासोपशोभिताः (ता) ।
नादाढ्याश्च(ढ्या च) निरालम्बा ख्याता हर्षपुरी वराः[7](रा) ॥१३९॥

ऋषभेण निषादेन समः षड्जो[8] विराज[9]ते ।
आन्दोलितो निजस्थाने[10] मध्यमादेति लङ्घितः ॥ १४० ॥

पञ्चमे मध्यमे [11]चैव नित्यं भवति नान्यतः ।
एष पूर्णः स्वरैः सर्वैः ख्यातो हिन्दोलि(ल)को[12] वरः ॥ १४१ ॥

षड्जांशस्ताडितः स्थाने नित्यं ऋषभवर्जितः ।
गान्धारा[13]ल्ल(रल)ङ्घितोऽन्वे(प्ये)ति मन्द्रधैवतकम्पितः ॥१४२॥

आरोहक्रमयोगेन किञ्चित्स्पृशति पञ्चमम् ।
देशि[14](शी)हिन्दोलकोप्येष [15]षाडवः परिकीर्तितः ॥ १४३ ॥

---

१. A. ने ताताडितां । २. A. दिषष्ठाहुमध्यमकम्पितः । ३. D. खा । ४. A. ताः after this come the previous three lines, D. gives after this निन्दिता गर्हिताः सर्वे रागा मुनिसमीरिताः । षड्जांशन्यासंयुक्तः संपूर्णः सप्तभिः स्वरैः । ५. D. मंत्र । ६. D. ला; A. ला षड्जन्यासो भिताः । ७. A. राः । ८. A. ड्गो । ९. D. जितः । १०. A. ने मादेति लंवितः । ११. D. नैव । १२. A. का । १३. A. रो लंघितोप्येति । १४. A. शि हिन्दोलकोप्येष; D. श हिन्दोलको ह्येष । १५. D. खा; A. षाडवऽपरी ।

धैवतांशग्रहन्यासः सम्पूर्णो[1]ऽथ सम[2]स्वरः ।
[3]आन्दोलितस्तु स्वस्थाने मिश्रित[4]ः पञ्चमेन तु ॥ १४४ ॥

गान्धारः[5] कम्पितो मन्द्रे ऋषभे(भो)वा[6]पि कम्पितः ।
निषाद[7]षड्जबहुलैर्भैरवी[8] परिकीर्तिता ॥ १४५ ॥

धैवतांशश्च तन्न्या[9]सः षड्जपञ्चमवर्जितः ।
ताडितोऽयं निजस्थाने मल्लारश्चै[10]व विश्रु(श्रु)तः ॥ १४६ ॥
एवंविधैव मल्ला[11]री षड्जपञ्चमदुर्बला ।
सम्पूर्णा[12] कम्पित(ता)स्थाने गीयते लक्षणान्विता ॥ १४७ ॥

धैवतां[13]शां(शा) च तन्न्यासा[14]त्स्व(स्व)स्थाने स्यात्प्रकम्पिता ।
निषादे मध्यमे नित्यं नि(ति)रीपा कम्पसंयुता ॥ १४८ ॥

तारमध्यम[15]षड्जाद्या(ढ्या) पञ्चमेन विवर्जिता ।
षड्जादेति निजस्थानं सावे[16](सौवी)री सर्वकम्पिता[17] ॥ १४९ ॥

[18]पञ्चमांशन्यासयुक्ता स्वल्पगान्धारशोभिता ।
कम्पिता च निजस्थाने षड्जमन्द्र[19]विराजिता ॥ १५० ॥

सुसम्पूर्णा सतिरिपा[20] नादबाहुल्यसंयुता ।
[21]अन्ध्र(आन्ध्र)देशोद्भवा रम्या [22]सांधा(सान्धा)लीति प्रकीर्तिता ॥१५१
धैवतादिस्ता[23]डितांशा नित्यं[24] पञ्चमकम्पिता ।
सम्पूर्णा च स्वरैः सर्वै[25]र्भैरवी नामतो मता ॥ १५२ ॥

पञ्चमांशन्यासयुक्तो[26] मन्द्रे[27] ऋषभराजितः ।
बङ्गालराग[28](गः) सम्पूर्णो निषादः[29] परिपीडितः ॥ १५३ ॥

---

१. D. र्णाद्य । २. A. मं । ३. A. हिंदो । ४. A स्वा । ५. D. र । ६. D. वा । ७. D. ज । ८. A. भै । ९. A न्यासः । १०. A श्चौडकः स्मृतः । ११. A. ल्हीरी; D. ल्हारः षड्जपंचमवर्जितः । १२. D. र्णकंपितस्थानात् गी । १३. A. ताश च । १४. A. स्वाने । १५. A ध्यें च षड्भिन्या । १६. D. चु । १७. A. ताः । १८. D. पंचांशन्याससंयुक्ता । १९. D. मंद्रे । २०. A. सु । २१. D. अंद्र । २२. A. सावालीति । २३. A. स्त । २४. D. त्य । २५. A. वैंः भैं । २६. D. क्ते । २७. A. त्म । २८. A. जः । २९. A. दृषभकंपितः ।

[1]पञ्चमांशग्रहन्यासो(सः)षड्जगान्धारदुर्बलः ।
देवाल (लः) स्वरसम्पूर्णो निषादर्षभकम्पितः ॥ १५४ ॥

करुणः कम्पितः स्थाने सम्पूर्णस्तारशोभितः ।
दुर्बलो मध्यमश्चा[2]त्र तथा गान्धारमन्द्रकः[3] ॥ १५५ ॥

निषादषड्जबहु[4]लो (ल) ऋषभः पीडिते[5](तो)त्र हि ।
नाम्ना कर्णाटबङ्गालः कथितः सोमभूभुजा ॥ १५६ ॥

[6]ऋषभांशन्यासयुक्ता हीनगान्धारधैवता[7] ।
निषा[8]दे कम्पिता पूर्णा गुर्जरी [9]रागनामतः (नामतो मता) ॥ १५७ ॥

धैवतांशग्रहन्यासा[10] पञ्चमेन तु वर्जिता ।
षड्जादिका भवे[11]द्देशी षाडवा गीयते बुधैः ॥ १५८ ॥

[12]सषड्जांशग्रहन्यासा निषादे[13]न विवर्जिता ।
मध्यमेन वि[14]हीना स्यात्सौ[15]राष्ट्री नित्यकम्पिता ॥ १५९ ॥

पञ्चमेन[16] निषादेन तारे[17] मन्द्रे च सोत्कटा ।
धैवतर्षभहीना च[18] काम्बो[19]जौ(जी) गदिता मता (बुधैः) ॥ १६० ॥

षड्जादिस्वरसम्पूर्णा(र्णः) स्वस्थाने चैव कम्पिता (तः) ।
मध्यमः स्फुरितो नित्यं रागः[20] पुन्नाटकः स्मृतः ॥ १६१ ॥

षड्जांशकम्पित(तः)स्थाने[21] पञ्चमर्षभवर्जितः[22] ।
गान्धार[23]मध्यमाधिक्यो रागो[24] नागध्वनिः स्मृतः ॥ १६२ ॥

पञ्चमांशग्रहन्यासा (सः) [25]ऋषभेण विवर्जिता (तः) ।
[26]षाडवा(वः) कम्पितस्थाना(नः)[27]गुर्जरो नापि (म) गीयते ॥ १६३ ॥

---

१. D. drops this । २. A. श्चात्र । ३. A. कः । ४. D. हु । ५. A. तश्चहि । ६. A. त्मषभांशन्यासयुक्ता । D. ऋषभन्यासयुक्ता च । ७. A. ताः । ८. A. षा । ९. D. नाम नामतः । १०. A. सः पंचमेन तु वर्जितः । ११. वेदे शीखा । १२. षड्जांशश्च ग्रहन्यासा । १३. A. देन च विवर्जिता । १४. D. च । १५. A. त्सोराद्री । १६. D. च । १७. ताराखण्डे । १८. A. ब । १९. A. कांभोजौ च विना मता; D. कांबोजो गदिता मता । २०. A. मः । २१. A. न । २२. D. ता । २३. D. रा । २४ A. मो मगधविश्रुतं । २५. A. छ । २६. D. खा । २७. A. गुरुजानापि ।

पञ्चमांशा शु[1](सु)सम्पूर्णा तार[2]गान्धारशोभिता ।
षड्जमन्द्रा मध्यर्ष[3]भा कौ[4]शिकी नामतो हि सा ॥ १६४ ॥

षड्जादिकम्पितस्थाना मन्द्रधैवतकम्पिता ।
गान्धारनादबहुला सम्पूर्णा सप्तभिः स्वरैः ॥ १६५ ॥

निषाददुर्बला कार्या षड्जगान्धारतारभाक् ।
शुद्धावराटी विज्ञेया [5]रागलक्षणवेदिभिः ॥ १६६ ॥

षड्जादिस्वरसम्पूर्णा पञ्चमेन च दुर्बला ।
सा कर्णाटवराटी स्यादीषत्सम्प्रति(त्यप्र ?)पादि[6]का ॥ १६७ ॥

षड्जांशा षड्जतारा च षड्जन्यासविरा[7]जिता ।
स्वल्पपञ्चमसंयुक्ता निषादबहुला [8]वरा ॥ १६८ ॥

ऋषभेण च भूयिष्ठा [9]मध्यगान्धारताडिता ।
[10]एतल्लक्षणसंयुक्ता वराटी[11]द्राविडी मता ॥ १६९ ॥

मध्यमांशग्रहन्यासा स्वस्थाने ताडिता भवेत् ।
निषादषड्जबहुला शुद्धा नाटी प्रकीर्तिता ॥ १७० ॥

धैवतांशग्रहन्यासा पञ्चमर्षभवर्जिता ।
षड्जम[12]न्द्रा सतारा च पौराख्या[13](ख्यौ)[14]डविता मता ॥ १७१ ॥

[15]नाटीलक्षणसंयुक्ता स्वस्थाने च प्रकम्पिता ।
मेघरागेति विख्याता [16]त्रावणी कथिता बुधैः ॥ १७२ ॥

पञ्चमांशग्रहन्यासा स्थाने चान्दोलिता भवेत् ।
निषादतिरिपो[17]पेता [18]साहीरी कलहावहा ॥ १७३ ॥

---

१. D. स । २. D. रा । ३. D. मध्यमर्षभा । ४. A. मशिकी नाम शिकी नामतो हि सा । ५. D. रालक्षण । ६. D. द । ७. A. रीजिता । ८. D. च । ९. A. gives मपिहत्त्वा यदा॰ भवेत् । तदाछश्रेयसंस्पृष्टं नान्यथा शुचिर्भवेत् । काष्ठे लोष्ठे च पाषाणे शास्त्रे नाप्यथवा बलात् । कृच्छ्रमेकं भवेद्यत्र तत्काले तस्य कृच्छ्रयोः । कृच्छ्रेकंतु भवेत्तत्र कृत्वात्पवित्रतः । एकभक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन च । १०. A. य । ११. A. द्रविडा । १२ A. मंद्रमतारा च । १३. D. ण्यौ । १४. A. द्रविना । १५. A. न । १६. A. श । १७. A. षोता । १८. A. माहि ।

धैवतांशा च तन्न्यासा नित्यं पञ्चमकम्पिता ।
षड्जर्षभा[1]भ्यां भूयिष्ठा[2] तारगान्धारशोभिता ॥ १७४ ॥
मन्द्रमध्यमसंयुक्ता ऋषभेण च पीडिता ।
छायानाटीति सा प्रोक्ता सोमभूपे[3]न भूतले ॥ १७५ ॥
मध्यमांश[4]ग्रहन्यासा सम्पूर्णा[5] सप्तभिः स्वरैः ।
पञ्चमे कम्पिता नित्यं मन्द्रगान्धारभूषिता ॥ १७६ ॥
षड्जतार[6]निषादे[7]भ्यो (दाभ्यां) भूयिष्ठा ऋषभेण तु ।
नाम्ना तो[8]ड्डी(डी)ति विख्याता शुद्धषा[9]डवसम्भवा ॥ १७७ ॥
मध्यमांशा च सम्पूर्णा निषादऋषभोत्कटा ।
गान्धारदुर्बला तो[10]डी तुरु[11]की(ष्की)ताडिता(तोडिका)भवेत् ॥१७८॥
मध्यमांशन्यासयुता[12] षड्जम[13]न्द्रसमस्वरा ।
धैवतेन च भूयिष्ठा दुल्ली[14]तोडीति सा मता ॥ १७९ ॥
मध्यम[15]ग्रहसन्यासं (सा) पञ्चमेन च वर्जिता ।
धैवतेन च भूयिष्ठा व[16]ल्लाना षाडवा भवेत् ॥ १८० ॥
धैवतांशग्रहा[17] पूर्णा स्थाने चान्दोलिता भवेत् ।
षड्जपी[18]डनकम्पाढ्य (ढ्या) [19]बहुरीत्यभिधीयते ॥ १८१ ॥
धैवतांशग्रहन्यासा सर्वदा[20] षड्जकम्पिता ।
[21]मन्द्रगान्धारसंयुक्ता निषादबहुला तथा ॥ १८२ ॥
स्वरैश्च सप्तभिः पूर्णा तार[22]पञ्चमपीडिता ।
वेलाडल्ली(वली)ति विख्यातो[23] रागः सोममहीभुजा ॥ १८३ ॥
एतल्लक्षणसंयुक्ता कम्प(म्प्र) धैवतपञ्चमा ।
छायावेलाडल्ली[24] (वली) प्रोक्ता सम्पूर्णा सप्तभिः स्वरैः ॥ १८४ ॥

---

१. D. भाभूयि । २. A. ष्ठा । ३. A. पेतले । ४. A. माश । ५. D. र्णाः । ६. D. रा ७. D. दाख्या । ८. D. तांडी । ९. A. षा. । १०. D. तोंडी । ११. A. रुरुकी । १२. A त्ता १३. D. मंद्रामध्यमस्वरा । १४. D. ल्लि तोंडी । १५. D. स्थाग्रहन्यासे । १६. D. लानाखाडवसंभवेत् ; १७. D. ही । १८. A पीनकंपाढ्य; D. पीडनकंपाया । १९. D. महे । २०. D. राखड्ज-खंपिता । २१ D. मंद । २२. D. यंवंग । २३. D. ता । २४. D. ली ।

धैवतांशग्रहन्यासा मध्यमेन च वर्जिता।
षड्जपञ्चमकम्पा तु चु[1]ङ्घी नाम्ना प्रकीर्तिता ॥ १८५ ॥
धैवतांशग्रहन्यासा (सो) मन्द्रमध्यमकम्पिता(तः)।
निषादतारसंयुक्तो[2] (रक्त) हंसः प्रकीर्तितः ॥ १८६ ॥
षड्जांशा धैवतन्यासा पञ्चमेन च[3] दुर्बला।
धैवतर्षभकम्पाढ्या खंभारी नामतो हि सा[4] ॥ १८७ ॥
धैवतादिग्रहन्यासा सम्पूर्णा[5] स्थानकम्पिता।
गान्धारतार[6] मन्द्रा चेत् कामोदा परिकीर्तिता ॥ १८८ ॥
धैवतांशग्रहन्यासा पञ्चमेन च कम्पिता।
सम्पूर्णा च स्वरैः सर्वैः कामोदा सीं[7](सिं)हली स्मृ[8]ता ॥ १८९ ॥
[9]ग्रहांशन्यासगान्धारा [10]ग्रहस्थाने सकम्पिता।
ऋषभाद्या[11](ढ्या)तितारा च देशाङ्का नाम नामतः ॥ १९० ॥
[12]सषड्जांशग्रहन्यासा धैवतर्षभवर्जिता।
निषादमन्द्रा [13]सन्तारा [14]नन्दासी(धनाश्री)नामतो हि सा ॥१९१॥
धैवतांशा समन्द्रा [15]च कि[16]ञ्चित्स्पृशति पञ्चमम्।
निषादगान्धारहीना ललितो[17]ऽवका(तौडुविता)मता ॥ १९२ ॥
मध्यमादिश्च तन्न्यासा पञ्चमर्षभवर्जिता।
नाम्ना कोलाह[18]ला ह्येषा कथिता सोमभूभुजा ॥ १९३ ॥
[19]धैवतौं(तां)शग्र(ह)न्यासा पञ्चमर्षभवर्जिता।
गान्धारमध्यमोदारा सैन्धवी परिकीर्तिता ॥ १९४ ॥
धैवतांशग्रहन्यासा(सां)निजस्थाने प्रकम्पिता (ताम्)।
पञ्चमर्षभहीना(नां) च तज्ञा(ज्ज्ञा) [20]डोम्बकृतिं विदुः ॥ १९५ ॥

---

१. D. नुंधी। २. A. क्तहंसः D. क्तोरसंहंसः। ३. A. चुर्बला। ४. A. मा। ५. D. र्ण। ६. D. रामंद्रा च। ७. D. सी। ८. A. स्मता। ९. D. ग्र; A. ग्रहशन्यास। १०. A. ग्रहं; D. ग्रह। ११. D. न्यानितारा। १२. D. drops this स। १३. D. संतारा। १४. A. दन्नीसी। १५. A. व। १६. A. किवि। १७. A. तोडविता। १८. A. हहला। १९. D. drops this श्लोक। २०. A. डांब।

षड्जांशन्याससंयुक्ता पञ्चमेन विवर्जिता ।
[1]समन्द्रा ऋषभोत्कृष्टा रम्या रामा(म)कृतिर्मता ॥ १९६ ॥

षड्जांशा च[2]र्षभाढ्या च धैवतेन विवर्जिता ।
प्रकम्पिता निजस्थाने नाम्ना तुण्डकृतिर्मता ॥ १९७ ॥

रागाणां लक्षणं प्रोक्तं समासेन मयाधुना ।
उच्यतेऽत्र[3] प्रबन्धानां लक्षणं नामसंयु[4]तम् ॥ १९८ ॥

लक्षणेन प्रबन्धानां यत्र लक्ष्यं प्रतीयते ।
न तत्रोदाहृतिः प्रोक्ता [5]सापेक्ष्येषु निगद्यते ॥ १९९ ॥

पदान्तरे स्वरन्यासैर्गा(र्गी)यन्ते वृत्तजातयः ।
न तालनियमस्तासां छन्दसस्तत्र मुख्यता ॥ २०० ॥

तस्मात्तासां (तेषां) प्रवक्ष्यामि छन्दसां भेदनिर्णयम् ।
कृत्वोदाहरणं वृत्ते[6]र्वर्णमात्रादिसङ्ख्यया ॥ २०१ ॥

ना[7]द्यांनसौ (नाद्यान्तसौ) गुरुः[8]षष्ठो[9] लघुः सर्वत्र पञ्चमः ।
लः सप्तमे युजोरेतदुक्तं श्लोकस्य लक्षणम् ॥ २०२ ॥

हेतवे सर्वसिद्धीनां कल्मषक्षय[10]हेतवे ।
[11]भवाधि(ब्धि)सेतवे तस्मै नमस्तार्क्ष्यैककेतवे ॥ २०३ ॥

मो[12]भूमिस्त्रिगुरुः श्रियं दिशति यो वृद्धिं जलं वा(चा)दिलो
रो मध्ये लघुरन्तमग्निरनिलो देशाटनं [13]सोन्तगः ।
तो व्योमा[14]न्तलघुर्धनापहरणं जोऽर्कों रुजं मध्यगो[15]
भश्चन्द्रो यश[16] उज्व(ज्ज्व)लं [17]मुखगुरु[18]र्नो नाक
[19]आयुस्त्रिला(लः) ॥ २०४ ॥

---

१. A. drops this स । २. D. च ऋषभाद्या धै; A. चर्षभांशा च । ३. D. च । ४. A ताम् । ५. A. संक्षेपेण निगद्यते । ६. D. त्ते । ७. A नद्यानसौ । ८. A. ठरुः । ९. A. ष्टो । १०. A. के । ११. D. तवाब्धि । १२. D. भूः सर्वगुरुः श्रियं य उदकं वृद्धिं ददात्यादिलो । १३. D. सोंत्यगुः । १४. D. मांत्य । १५. D. गुर्भे । १६. A. शं उज्वलं । १७. D. कृत । १८. A. र्मो । १९. D. यायुस्त्रियः ।

नकारयुगलं तस्यां [1]मकारश्च तृतीयकः ।
भुजगा[2]ख्यादुत्तरा सा नाम्ना शिशुभृता भवेत् ॥ २०५ ॥

मरकतमणिलीलां यः कलयति जलधावन्तः ।
स जयति [3]जितदैत्येन्द्रस्त्रिदशनुतपदः[4] कृष्णः ॥ २०६ ॥

भकारश्च मकारश्च [5]ष(स)कारश्च गुरुस्तथा ।
यस्यां रुक्मवती नाम तद्वृत्तमभिधीयते ॥ २०७ ॥

श्रीकुचकुम्भौ स्वाकृति[6]र्यो (योगा-
द्यो)मृगनाभिस्थासकललक्ष्मीम् (स्थासकलक्ष्मीम्) ।
लभ(म्भ)यति[8]क्षेमं दिशता[7]द्वः
सोऽच्युतदेवः कं[9]सकृतान्तः ॥ २०८ ॥

र(त)कारयुगलं यस्मिन्ज(ज्ज)कारश्च गुरुद्वयम् ।
इन्द्रवज्रेति तद्वृत्तं प्राहुरेकादशाक्षरम् ॥ २०९ ॥

दैत्येन्द्रस[10]ङ्ग्रामसमुद्रमध्या-
द्यः कीर्तिपीयूषरसं वि[11]कृष्य ।
प्रादान्सु(त्सु)रेभ्यो भुज[12]मन्दि(न्द)रेण
पायादपायात्स चतुर्भुजो वः ॥ २१० ॥

[13]जकारश्च तकारश्च जकारो रेफसंयुतः ।
यस्मिन्भवति तद्वृत्तं वंशस्थमभिधीयते ॥ २११ ॥

जयन्ति शौरेः पदुपद्म(पदपद्म)पांसवः
सुरेन्द्रभूता(चूडा)मणिरश्मिरञ्जिता(ताः) ।
यदीयसंस्पर्शवशात्पवित्रा[14]त् (त्रा)
सुराः(र)स्रवन्ती सलिलानि बिभ्रति (ती) ॥ २१२ ॥

मकारश्च नकारश्च जरौ यत्र गुरु[15]स्तथा ।
यस्मिभिश्च (स्मिंस्त्रिभिश्च) दशभिर्वृत्तं स्यात्तत्प्रहर्षिणी ॥ २१३ ॥

---

१. D. अ । २. D. गादुत्तरा सेयं । ३. A. drops this जित । ४. A. दः स कृष्णाः । ५. D. प । ६. D. तियो । ७. A. ती । ८. A. तासांच्युत । ९. A. कुंस । १०. A. संग्रम । ११. D. विपिष्य । १२. D. सुंदरेण । १३. D. drops the following 8 lines । १४. A. त्रात्पवित्र सुराः । १५. D. रूत ।

कृत्वाग्रे विजयमजय्यबाहुवीर्यं
येनेयं [1]कवलितकण्टकी[2]कृता भूः ।
देवोऽसौ वितरतु वः शुभानि शश्व[3]त्
दैत्यस्त्रीवदनसरोजवारिवाहः ॥ २१४ ॥

तकारश्च भकारश्च जकारौ[4] च गुरुद्वयम् ।
यस्मिन्वसन्ततिलका तद्वृत्तमभिधीयते ॥ २१५ ॥

[5]मध्येपयोनिधि निधाय धराधरेन्द्रं
सेतुं बबन्ध दशकन्धरबा[6]धने यः ।
तस्मै समस्तभुवनाभयदानशौण्ड[7]-
दोर्दण्डमण्डलधराय नमोऽच्युताय[8] ॥ २१६ ॥

नयुगं च मकारश्च यकारयुगलं तथा ।
अष्टा[9]भिः सप्तभिर्यत्र यतिः सा मालिनी मता ॥ २१७ ॥

मुहुरपि मम वाणी [10]त्वत्स्तुतावस्तु [11]सक्ता
वपुरपि मम भूयात्त्व[12]त्प्रणामैकतन्त्रम् ।
प्रतिहतभवदोषं ज्ञानपीयूषवर्षं
मतिरपि[13] भवतान्मे त्वां सदा संस्मरन्ती ॥ २१८ ॥

नकारश्च जकारश्च [14]भकारश्च [15]जरौ गुरुः[16] ।
यत्र सा मालि(वाणि)नी वृत्तमष्टाविंशं मनीषिणाम् ॥ २१९ ॥

अजगरराजभोग(तल)तल्पशायिमूर्ते[17]-
र्जलधिसुताकराब्ज(कृत)लालनारविन्द (विनोदम्) ।
सुर[18]पतिमौलिरत्नरुचिरञ्जिताङ्गुलीकं
पदयुगलं सदा मधुरिपोः शिवाय [19]व(ः)स्तात् ॥ २२० ॥

---

१. D. कलित । २. D. का । ३. A. श्वदैत्य । ४. A. रश्च । ५. A. मंथो । ६. D. बंधनं । ७. A. शौंडी । ८. A. यः । ९. A. ष्ट । १०. A. त्व. ता । ११. A. श । १२. A. त्प्र-माणैक । १३. A. भि । १४. D. व । १५. D. नरो । १६. A. रु । १७. D. र्ति । १८. A. रं । १९. A. गंधवस्तुते ।

नभनासौ(मभनास्नौ) गुरुद्वन्द्वं मन्दाक्रान्ताभिधीयते ।
यस्यां चतुर्भिःषड्भिश्च सप्तभि[1]श्च यतिर्भवेत् ॥ २२१ ।

वक्षो वज्रप्रति[2]ममभिदत्के(न्के)तकीगर्भपत्र[3]-
छा(च्छा)याकाराः सुरपतिरिपो[4]र्यन्नखाः खं[5]लिखन्तः ।
देवः सोऽस्मान्नरहरिवपुः प्रक्रम[6]द्व्योमरत्न-(गर्भ-)
[7]प्रोद्यद्रोचिप्रचयरुचिमत्केसरालीं(लिः) पुनीतात् ॥ २२२ ॥

भवौ नयौ पकारौ च(मतौ नयौ यकारौ च) पञ्चषट्सप्तभिर्यतिः ।
वृत्तः(त्तं)कुसुमितादूर्ध्वं चलितावेल्लिता (च लतावेल्लिता)भिधा
(धम्) ॥ २२३ ॥

क्षोणी[8]मुद्धर्तुं जलधिकुहरे क्वापि मग्नां विलग्नां
यस्तद्वाराहं[9] वपुरु[10]दवहत् सोऽवतात्केशवो वः ।
पृष्ठे[11](पुष्टे)दंष्ट्रा(दंष्ट्राग्रे)मृगमदमयी पत्रलेखाविलासं
[12]बिभ्राणा भूमि(बिभ्राणो भूमि)भारं विहितनतिभिर्यस्य[13](स्तु)
लोकैर्वि(र्व्य)लोकि ॥ २२४ ॥

मसौ जसौ तकारौ गौ(गो)यतिर्द्वादशसप्तभिः ।
शार्दूलादुत्तरं वृत्तं [14]तद्वीक्रि(द्विक्री)डितमुच्यते ॥ २२५ ॥

पाणौ[15] सन्ततमर्चनार्चनकृते पुष्पावचायग्रहः
श्रीमन्माधवपादपद्मयुगलध्यानावधानं [16]दृशोः ।
कृष्णाराधनवासना [17]मनसि च प्रोद्भूतहर्षोद्गमे[18]
भूयात्केशव केशवेति वचसि प्रौढः प्रलापो मम ॥ २२६ ॥

भरौ भरौ[19] यकारौ भौ (मरौ भनौ यकारो भो) लगौ
सप्ताश्व[20]षड्यतिः ।
वृत्तं सुमदना(सुवदना) नाम कृतौ कविभिरीरितम् ॥ २२७ ॥

---

१. A. ति । २. A. स । ३. A. त्रे । ४. A. वनखाः । ५. A. खंत । ६. A. व्योम-गर्भो । ७. D. पायादायासखेदादहहभवविषज्वालयातप्तचित्तान् and drops the following श्लोक । ८. D. णीं धर्तुं । ९. D. ह । १०. D. रुषदवहत् । ११. A. पृष्टे । १२. D, बिभ्राणा भूमिभारा । १३. A. यस्यलोकै । १४. D. तद्वत्क्रीडितमुच्यते । १५. D. ण्याः । १६. A. द । १७. A. स । १८. D. मो । १९. D. णीयकागेभोलघौस्ततप्ताश्च । २०. A. श्चषड्यकः ।

यत्क्षत्रं ब्रह्मदोष्णः[1] समजनि भुवनत्राणैकनि[2]पुणं
तद्दोष्णोरेव कृत्स्नं कुलिशकठिनयोर्यस्यास्तमगमत्।
जित्वा दत्त्वा च य (यो) ज्यामधिसलिलि (ल) निधि त्वावाम (स)
मकरोत्
स श्रीमान् (न्नू) जामदग्न्यः कुम (मु) दशुचियशो (शा) रामो
विजयते ॥ २२८ ॥

Sragdharā

मरौ [3]भसौ (नौ) यकाराणां तृतीयं (त्रितयं) तदनन्तरम्।
त्रिसप्तभिर्विरामेण वृत्तं स्या (त्स्र) [4]ग्धराभिधम् ॥ २२९ ॥

वृन्दं वृन्दारकाणां स्वय (म) तिसमरं हप्तदैत्येन्द्रहस्तात्
पीयूषं [5]येन जह्रे [6]स्फुटकपटवधूवेषवैदग्ध्यभाजा।
स श्रेयःप्राप्ति[7]मूलं दुरिततृणवनप्लोषसप्तार्चिरर्चि-
र्युष्मान्पुष्णातु लक्ष्मीपतिरखिलजगद्वन्दनीयो मुकुन्दः ॥ २३० ॥

Bhadraka

[8]तरौ भरौ (भरौ नरौ) नरौ नौ (नो) गो [9]दशद्वादशभिर्यतिः।
यत्र[10]तन्मन्द्रकृद्वृत्त (द्भद्रकं वृत्त) माकृतौ छन्दसि स्थितम् ॥ २३१ ॥

नीलसरोज[11]पल्लव रुचौ नवातपनिभाश्च (भश्च) [12]राजरुधिरः (रुचिरो)
वक्षसि कौस्तुभो भगवतः[13] श्रियं दिशतु वः स कैटभरिपोः।
व्योमनि शारदे सुविपुले व[14]लाहककलापवर्जिततले
वासरमध्यवर्ति[15]नलिनीवधूप्रिय इव [16]स्फुटं स्फुर[17]ति य (यः)
॥ २३२ ॥

Aśvalalita

[18]नजो भजो भसौ भोलो (नजौ भजौ भजौ भोल्गौ)
शङ्करार्कविरामकम्।
[19]ततश्च (दश्व) ललितं नाम विकृतौ वृत्तमुच्यते ॥ २३३ ॥

---

१. D. ष्णं। २. D. निपुणां इत्यादि श्लोकान्तरात् ज्ञातव्यम्। ३. D. भण। ४. D. ग्व। ५. D. यच्च। ६ D. स्फटिक। ७. D. प्त। ८. D. भरौभरौनोगौ। ९. A. दशभिर्युतः। १०. D. न्मद्रकं वृत्त। ११. A. जन्नुपल्लव। १२. A. भांशुचिरम्। १३. A ति। १४. D. बलापवर्जिततले। १५. D. drops नलिनी। १६. D. drops this स्फुटं। १७. D. रंति यं। १८. D. तजौ भजौ भसौ भोल्मौ शंकरात्मकं। १९. A. तदग्धं।

जयति[1] जिताखिलारि[2](लासुर)पुरःपुरन्दर[3]पुरन्ध्री(न्ध्रि)-
गीतचरितः
सुखशयितः[4] [5]फणीन्द्रशयने[6] तुषारकिरणावदातरुचि[7]नि ।
निखिलजग[8]ज्जनार्थित[9]शुभैः फणाभि[10]मुखतां गतैः कृतपद (दः)
[11]स्फटिकधरा[12]धरस्य शिखरे जलौघ[13]भरितौ(तो)
[14]गगननयनद्रवम् (घन इव भवन्) ॥ २३४ ॥

भवत्रासौ भनौ यस्य (भतौ नासौ भभौ नायौ) [15]तन्वी [16]भवति
[17]सङ्कृतौ ।
पञ्चभिः [18]सप्तभिर्यस्यां यतिर्द्वादशभिर्भवेत् ॥ २३५ ॥

दानवनारीमुखनलिनशशि(शी)
संश्रितवैभववितरणशीलः
शङ्खगदाब्जैः करतलकलितै-
[19]श्चक्रयुतैर्विहितविबुधकार्यैः ।
देवमुनीन्द्रै(न्द्रैः) स्तुतपदयुगलः
[20]सामयजध्व(जुर्ध्व)निमुखरसजाः (दाः)
केशवदेवः सरसिजनयनः
पुष्यतु[21] [22]युष्मद(तुष्यन्न)भिमतसहस्रम् ॥ २३६ ॥

भमौष्टौ[23] (भमौस्भौ) नचतुष्क(ष्कं)गः स्मृतं क्रौञ्चपदाभिधम् ।
वृत्त[24]भि[25]न्द्रियबाणाष्ट[26]सप्तक्लृ[27]त्व(क्लृप्त)विरामकम्[28] ॥ २३७ ॥

[29]श्रोत्रपुटान्तःप्राप्तनिवेशः कुलिशशिखर[30](इव रिपु)हृदयभिदां
यस्य निनादो दैत्यपतीनां समर[31]शिरसि भयभरकृतिं कुरुते
(तिकरणः) ।

---

१. A. विजित । २. A. लांसुरपुरः । ३. D. दुरंदिगात । ४. A. त । ५. D. पणींद्रः । ६. D. न । ७. D. चीनि । ८. D. रा । ९. D. जिंतसु । १०. A. सुं । ११. A. स्फु । १२. D. धरस्य रे । १३. D. घे चरितो । १४. D. घन हव भवतात् । १५. A. तची । १६. D. तवति । १७. D. स्पंक्तौ । १८. A. सपूभि । १९. D. श्च स्तुतपदयुगलः for श्चक्रयुतै...स्तुतपद-युगलः । २०. D. सामध्वनि मुखरमहैः । २१. D. त्ति । २२. A. तुष्यद्वृत्तिशतसहस्र । २३. D. स्तौततुष्कमस्भृतं क्रौंचपदामिधं । २४. D. त्ति । २५. A. मद्रिय । २६. D. स्त । २७. D. क्लिप्त । २८. A. कै । २९. D. स्रोत । ३०. D. खिरहृदयभिदां । ३१. A. रं ।

निर्जरनारी (लोचन) नीलोत्पलवनविकसनसकलहिमकरः
श्रीपतिशङ्खः पातु स[1] युष्मान्दर[2] विकसितदलनवकुमुदनिभः ॥२३८॥

मकारश्च नकाराणां षट्कं सश्च गुरुद्वयम् ।
वृत्तं [3]नवर्तुषड्बाणयतिः(ति) स्यादपवाहकम्[4] ॥ २३९ ॥

यन्ना[5]भीनलिनवसतिरुप(र)चयति भुवननिचय[6]मिम[7]मश्रान्त(न्तो)
[8]दुर्लक्ष्यं जगति [9]सुकृत(मसुकृत)मपि करतलगतमिव जानानः ।
दिश्याद्वः श्रियम[10] वित(र)तमधुर[11]सकलनगरयुवतिकृतसङ्गीतः
शौरिः स [12]प्रमदन(म)मलसुरवनहृदि विदधति स[13]मर (शमति)
विभ्राणः ॥ २४० ॥

छन्दोभेदेन वृत्तानां दर्शितेयमुदाहृतिः ।
भूलोकमल्लदेवेन शास्त्रछन्दानु(छन्दःशास्त्रनु)वर्तिना ॥ २४१ ॥

वृत्ता[14]वान्तरभेदानामानन्त्यान्न प्रकीर्तितम् ।
लक्ष्यलक्षणयोजर्ति [15]ग्रन्थविस्तारभीतितः ॥ २४२ ॥

वृत्तनामाङ्कितं वृत्तं [16]दातव्यमिति केचन ।
प्रवदन्ति प्रयत्नेन [17]मा(म)तङ्गस्य च तन्मतम् ॥ २४३ ॥

[18]यत्र रेफो जकारश्च [19]त्रीन्वा[20] रानन्तरान्तरा ।
गुरुर्लघुश्च पर्यन्ते तद्वृत्तं वृत्तमुच्यते ॥ २४४ ॥

वच(वेध)सा मनोहरस्वर[21]स्तवायो(वाय)गीयमान(वृत्त)साम
राजते जगत्त्रयेऽपि यस्य [22]दुष्टदैत्यवंशदाहि धाम ।
सर्वपापहारि पावनं [23]हरेः[24] सदा स्मरामि तस्य नाम
कीर्तयामि [25]वाद्भुतं चरित्रमस्यविष्टपत्रयी[26]ललाम[27] ॥ २४५ ॥

---

१. D. drops this स । २. D. र । ३. A. नर्तुषड्बाण D. नवर्तुषड्बाणा । ४. D. का । ५. A. न्रा । ६. A. धय । ७. D. मंश्रांत । ८. D. दुश्यं । ९. A. D. सुकृतमपि । १०. D. वितमरनकलसकल्यु । ११. A. गरसकल्युवति । १२. D. ममखिलसुरवरहृदि । १३. D. शमतिबिभ्राणं । १४. A. न । १५. D. ग्रथं विस्तर । १६. A. पाद । १७. A मतंगत्यंतरांतरं । १८. A. यत्रेफो । १९. A. त्रिवारानन्तरा । २०. D. रांनतरं । २१. D. रंतवये गीयते स्म यस्य नाम । २२. A. दृष्टदैत्य । २३. D. न । २४. A. रे । २५. D. चा । २६. A. ये । २७. A. मः ।

वृत्त[1] वृत्तस्य लक्ष्ये(क्ष्मे)दं दर्शितं लक्ष्यसंयुतम् ।
सोमभूपेन शिक्षार्थं गीत[2] विद्यावतां नृणाम् ॥ २४६ ॥

पदानां नियमो नास्ति छन्दो यत्र न विद्यते ।
समास[3] पदभूयिष्ठं तत्तु गद्यं निगद्यते ॥ २४७ ॥

अतसीपुष्पप्र[4] करसमानकायकान्ति उ(न्त्यु)त्सङ्ग[5] विष्टरो[6] पविष्ट-
लक्ष्मीलोललोचना(न)चारु[7] चषकपेपीयमानागण्यलावण्यपीयूष-[8]
रसविरस अ(सा)मृतकरबिम्बविडम्बिना[9] कम्बुना विलूनबाण-
बाहुचक्रेण[10] चक्रेणप्रतिहतत्रिदिवपतिपरिपन्थिभुजो-
द्रुट[11] मदोत्कटगदया (गदया) जनित[12] निखिलना[13] कनायकनिकाय-
कामिनीनयनानन्देन(नारविन्देन)विराजमानकरचतुष्टयमय-
स्तम्भविभ्रमभुजदण्डमण्डल[14] माखण्डलपुरःसुरा(सर)सुरसहस्र-
(स)मभ्यर्चितपादपद्मयुगलम् अ(म)नि[15] शमशेषत्रिभुवनत्राण-
परायण[16] नारायण[17] महर[18] हरर्चयन्ताम् (रर्चयतां)जपतां
ध्यायतां[19] ध्यायिनां (च) भूयो भूयो भवभीषणभूमि-
विश्रान्तयो न भवन्ति (भवन्ति भवन्ति) च विलासविभव-
[20] विजितजम्भारातिविभूतयो भूतयः ॥ २४८ ॥

तद्धयं[21] स्वरसंयुक्तं तालेन च विवर्जितम् ।
[22] वर्णनीयाल्प(यस्य)नाम्ना त (य)त्प्रान्ततालेन गीयते ॥ २४९ ॥

म[23] गणद्वयमादौ स्या[24] द्रगणैः सप्तभि[25] र्युतम् ।
[26] इत्यादि पादैर्बहुभिर्दण्डकः परिकीर्ति[27] तः ॥ २५० ॥

---

१. A. त्त । २. D. वाद्यार्थिनां । ३. D. बाहुलं यत्र तत् गद्यं निगद्यते । ४. D. स । ५. A. त्सेग । ६. A. नो । ७. D. रुच पेपी । ८. A. रविसर । ९. D. ना विलूल । १०. D. णप्रतिह । ११. A. र । १२. D. drops this तनि । १३ A. drops this नाक । १४. D लपुरः सरः सरसुर । १५. A. अमीश । १६. A. drops नारायण । १७. A. स । १८. D. हभ-जतां जपतां । १९. A. D. तां च । २०. D. विवर्जितजम्भा । २१. D. स । २२ D. वर्णनीयमनाम्ना तत्प्रांते तालेन गीयते । २३. A. म । २४. A. द्र । २५. A. स्ततः । २६. D. स्तनंत इत्यादि पादैर्बहुभिः । २७. A. त्ति ।

अजमजरमजस्रतेजस्विनं चिन्तयन्तीह यं तापसाः क्वापि पुण्य[1]पदे
[2]नियमितमनसः स्थिरीभूतभूतेन्द्रियाः क्षान्तिभाजःसमीभूत-
भूका[3]ञ्चना-।
रुचिरचितसुरायुधं बिभ्रतं विभ्रमादर्शमम्भोधि[4]जायाहृदा कौस्तु-
भम् (भं)
[5]हरिमद्यसमाश्रयसे (हरिमहरहमाश्रये) ज्यायसे श्रेयसे भूषणं
भूर्भुवः स्वस्त्रैलोक्यस्य ताम् (त्रिलोकस्य तम्) ॥ २५१ ॥

अयं तालैः[6] स्वरैर्युक्तो मध्येपादं विराजितः।
पुनः पदसमायुक्तो गातव्यो दण्डको बुधैः ॥ २५२ ॥

[7]अन्तरा स्वरविन्यासं तालेनैकेन के[8]नचित्।
गेयं नाम ततो गीत्वा ग्रहेण परिमुच्यते ॥ २५३ ॥

आद्यौ द्वादश मात्राः स्युर्दशाष्टौ च ततः परम्।
ततश्च द्वे दशार्यां या (यां) [10]तुर्ये पञ्चदशैव व (च) ॥ २५४ ॥

दलयतु दुरितमशेषं युष्माकं कंसवैरिणश्चक्रम्।
यद्दैत्यकण्ठविपिनं छिन्द[11]दपि न जायते कुण्ठम् ॥ २५५ ॥

आर्यालक्षणसंयुक्ता गाथा प्राकृतभाषया।
गीयते पूर्ववद्रम्या छन्दोलक्षणवेदिभिः ॥ २५६ ॥

यो[12] सूसोरारुद्द(द्ध)ज अलंलच्छीणाहस्सणमहभञ्जीये।
जं सुमरिँउण याचह(पद्ग)भोन्स्वशिरिःसंनिमत्स्वोविरयो ॥ २५७ ॥

[13]त्रयो गु(ग)णा गुरुश्चा(रू चा)न्ते प्रथमेऽथ तृतीयके।
द्वितीये च तुरीये च द्वौ गणौ च [14]गुरू तथा ॥ २५८ ॥

जगणो नात्र कर्तव्यो भागान्ते यमकं भवेत्।
इति द्विपथकं नाम तस्योदाहृतिरुच्यते ॥ २५९ ॥

---

१. D. पाद। २. D droqs this नि। ३. D. कांतवना। ४. D. धिया। ५. D. हरिं मेघश्यामनाश्रयसे भूषणं। ६. D. लः। ७. This श्लोक comes after the following four lines in the mss.। ८. D. कुत्र। ९. A. धांय। १०. A. तुर्ये। ११. A. न्न। १२. D. पोजूसे रारुद्ध जुअलं छीगा हस्सग महञ्जीये। जं सुमरिजण पावहभोस्वसिरिसतिसुन्स्वोपि। १३. A. गुणा। १४. A. तुरी।

कुवलयकिसलयकान्तिर्वः सौख्यं वितरतु विष्णुः ।
त्रिभुवनसम्भवपरिरक्षासंहरणप्रभविष्णुः ॥ २६० ॥
[1]गातव्या (व्यः) स्वरसंयुक्तस्तालेन परिवर्जिताः (तः) ।
प्रबन्धो द्विपथाभिज्ञो[2] गीतविद्याविशारदैः ॥ २६१ ॥
[3]भकारत्रयसंयुक्तं गुरु[4]द्वयसमन्वितम् ।
पादैश्चतुर्भिर्गदितं दोधकं वृत्तमुच्यते ॥ २६२ ॥
नौमि [5]पदाम्बुरुहद्वितयं ते[6]
माधव बाधितदैत्यकुटुम्ब[7] ।
येन [8]सरामि भवाम्बुधि[9]पारम् (रं)
दुस्तरमस्तसमस्तविकल्पम् ॥ २६३ ॥
[10]पदान्ते स्वरसंयुक्तं [11]वर्ग्यं (र्व्य) नामविभूषितम् ।
येन केनाऽपि तालेन गातव्यं दोधकं बुधैः ॥ २६४ ॥
चतुर्भि (र्भिः) सगणैर्युक्तं यस्य पादचतुष्टयम् ।
प्राकृतैः संस्कृतै[12]र्वापि ज्ञेयं दोधक (तोटक) मुत्तमम् ॥ २६५ ॥
अतिवामनरूपधरस्य हरे (रेः सदृशौ) र्नध[13]राधरवारिनिधिः (धी) ।
पदमात्र[14]मनुष्यगुणान् कथये करसंकथम (येयुरमी मनुजाः
कथम-) ल्पधियः ॥ २६६ ॥
येन केनाऽपि तालेन रागेणाभीप्सितेन च ।
गातव्यस्ता (स्तो) टको[15] नाम प्रबन्धो[16] गीतवेदिभिः ॥ २६७ ॥
यत्र षोडश मात्राः स्युः प्रतिपादं चतुर्ष्वपि[17] ।
प्रान्तेषु यम[18]कुम्भेक (कश्चैक) मतिला[19]सा (डिल्ला सा)
प्रकीर्तिता ॥ २६८ ॥
सोमणिवं परम[20]पुंडरीकं सेवदं[21]णिस्समेक पुंडरीअं ।
[22]अविसंगरणिज्जिअ पुंडरीअ ॥ २६९ ॥

---

१. D. गंतव्यः । २. A. स्यो । ३. A ज । ४. D. त्रय । ५. A. पा । ६. A. तो । ७. A. टुंबः । ८. A. न । ९. A. द्वि । १०. A. पा । ११. A. र्व्यं । १२. D. तैः र्वा । १३. A. रस्य हरेर्न धराधरवारिनिधिः । १४ D. नु । १५. A. कौ । १६. A. द्वो । १७. A. र्ध । १८. D. कुंभै । १९. D. ल्ला । २०. D. drops this म । २१. A. हरिस्वमेवदृणिस्वमेक पुंडरीअ । २२. A. विसंगिरस्तिजिअ पुंडरीअं ।

पादद्वये तत्रराद्र्ध(तथाद्यार्धं)भिन्नार्थ(र्थं)परिवर्तते ।
ततः पादद्वये चान्ये द्व(ऽन्यस्मिन्न)डिल्लाया विवर्तते ॥ २७० ॥

रेहइ पुल्लसरोरुह वयणो णम्मकहासु विसच[1]कवयणो ।
लीलाविभ्रमरंजिअरामो सौममहीवै (वइ) संगररामो ॥ २७१ ॥

[2]आदल्ला च लघुनैकेन संयुतो नडिल्लाडुचन[3]जानैकेन संयुते ।
वर्ण्यनामसमायुक्ते गेये प्राकृतभाषया ॥ २७२ ॥

षट्कलो गण आद्यः स्यात् ततः[4] पञ्चचतुष्कलाः[5] ।
अन्तेगुरु[6]द्वितीये जः (च) षष्ठे (पादे) च द्विपदी तु सा. ॥ २७३ ॥

भवजल(नि)धिदूषितमकरौघ[7]निरन्तरं(र)दन्तुरान्तरम्(रं)
[8]विषयविशेषभोगविरहानलहेति नितान्तभीषण[9]म् ।
निरवधिबोधसेतुपरिकल्पनकोविदखिन्नमानसो
मुहुरहमुत्तितीर्षुरनिशं भगवत्पदयोः स्मरामि ते[10] ॥ २७४ ॥

[11]पादद्वयान्ते कर्तव्यः स्वरन्यासो यथोचितः ।
येन केनाऽपि तालेन गातव्या द्विपदी बुधैः ॥ २७५ ॥

लघ्वादि[12]षु गणेष्वादौ कर्तव्या[13]सधिके लघुः[14] ।
गुर्वादयः प्रकृत्ये[15](त्यै)व स्युरे[16]ते मान्मथा गणाः ॥ २७६ ॥

तत्राद्या[17]नां चतुर्णां च [18]पुरोरन्तस्य जायते ।
रतिसंज्ञामन[19]ङ्गेन गणैश्चत्वार ईरिताः ॥ २७७ ॥

आद्यद्वितीयौ[20] द्विग[21]णौ तृतीयस्तु[22] चतुर्गु(र्ग)णः ।
चतुर्थस्त्रि[23]गणः पादो[24]गणास्त्वे[25]कादशाधिकाः(धिका दश)॥२७८॥

[26]सरश्च दमन(षष्ठश्च दशम)श्चैव भवेत्कामप्रिया(यो)गणाः(णः) ।
शेषाः स्मरगणा यस्यास्त्रिपदी सा निगद्यते ॥ २७९ ॥

---

१. A. च । २. A. अहिल्लावलधुनै । ३. A. ज्जा । ४. A. ततां च च । ५. D. लः । ६. A. द्वि । ७. A. द्यवतिरतदं तु । ८. A. दिषयविशेष D. विषभोग । ९. A. ण । १०. A. तत्पदद्वयम् । ११. A. तेन गीतेन । १२. D. द्विगणेष्वादौ । १३. D. व्यम । १४. D. घु । १५. A. तै । १६. D. रसौ मन्मथा । १७. A. द्यादीनां । १८. D. गु । १९. D. ङ्गागेन । २०. A. यो । २१. A. गुणस्तृ । २२. A. श्च । २३. A. गु । २४. A. दौ । २५. A. स्तेकादशा । २६. A. षट्श्च D these four lines are dropped in D ।

मेदनी वर्णे सल्लूका दियणुमीनागिवेदवोत्तगेय।
गिपने लतदेकदवन पादंगलिगे महिमेयम् ॥ २८० ॥

द्वितीयमक्षरं पादे प्राणाक्षरमिति स्मृत[1]म्।
पादेष्वावर्तते[2] तत्तु स्वरस्य नियमो नहि ॥ २८१ ॥

आद्यं[3] पादद्वयं गीत्वा किञ्चिच्छेषं तृतीयकम्।
तृतीयं पुनरावर्त्य चतुर्थं परिगीयते ॥ २८२ ॥

मात्रा षोडश पात्रं[4] स्याद्य(देस्थुर्य)दि वाप्येकविंशतिः।
चतुर्विंशतिसंख्या वा चतु[5]ष्पादा चतु[6]ष्पदा(तुष्पदी) ॥ २८३ ॥

[7]सुरगिरगिरह्व असूड इतलुतिर्दसुरकुजदुर्यलेरिमिक्क।
सुरविलासिनि परोलडुदाडि दरुहरिअंयं कामाले गला ॥ २८४ ॥

येन केनाऽपि तालेन रागेणाभिमतेन च।
गीयते स्वरसंयुक्ता[8] गीतज्ञैश्च चतुष्पदी ॥ २८५ ॥

गणानां कामसंज्ञानां[9] चतुर्णां पुरतो गुरुः।
अष्टानां लघवस्तद्व[10]द् गणाः षोडषबाणकाः[11] ॥ २८६ ॥

पादे पादे तु कर्तव्यौ द्वौ गणौ मान्मथ[12] स्त्रिषु।
अन्ते बाणस्तु षड्व[13](ट्व) द्यामुत्तरार्धे (र्द्धे) तथैव च ॥ २८७ ॥

[14]गडणादि तुरगन मेडेचर्णिगलदीप्तिः।
गेडे गोंडतमगेश्विचारतियासोदिर्गल पोले।
पातु लुगडतो लिही विषुकु इति केन मंगिस्वसंसिद्धिय ॥ २८८ ॥

कर्णाटभाषया गे[15]या गेप्राणाक्षरसमन्विता।
[16]षट्वदी तालरहिता सानुप्रासा कथात्मिका ॥ २८९ ॥

---

१. A. त। २. A. ने नस्तु। ३. D. द्य। ४. A. दःस्या। ५. A. तुःपा। ६. A. तुःपदी। ७. D. सुरगिरिय अमूडि ईतलु तिदरिमकः। सुरविलासिचरोलिहुहाडिदरुहरि अमाले गलः। ८. D. क्तो। ९. D. नाच। १०. D. द्वद्गणः। ११. D. जाः। १२. D. थो त्रिषु। १३. A. ट्व। १४. D. गडणदिंदुरगणपेडे वर्णिगलदीप्ति। गेडेगोडुं तमगेत्तिवारतिथासो डिर्गलपालिपालुगडलो-लिह्रीविष्णुकुइतिकेनमगिगस्तसंसिद्धय। १५ D. drops गेयागे। १६. D. षड्वालरहिता सानु सानुप्रासा।

प्रथमे द्वादश मात्राःस्युर्द्वितीये विंशतिस्तथा ।
[1]पादेऽस्यामुत्तरार्द्धे च कन्द इत्यभिधीयते ॥ २९० ॥

कौ[2]स्तुभरुचियन्तंन्कूरदोल्कु केःणुगिल पोणेरय विद्या च वियंनि-
रेपतरंजियसुरगुरुपरिवृन्दने मगीगे विष्णुर्वेडिदचरमी ॥ २९१ ॥

[3]स तालशून्यः पदैश्च तिरद्धैश्च समन्वितः ।
कर्णाटभाषयैवासौ गीयते कन्दसंज्ञः (ज्ञकः) ॥ २९२ ॥

कर्णाटभाषया यस्तु विरुदैश्च समन्वितः ।
गीयते वर्णतालेन स तु वर्णः प्रकीर्तितः ॥ २९३ ॥

प्रथमे च तृतीये च पञ्चमे तिथिसंज्ञया ।
[4]द्वितीये च तृतीये च मात्राभास्वरसंज्ञया ॥ २९४ ॥

इ(ई)[5]हक्पञ्चदशश्चान्ते दोहकेन समन्वितः ।
वस्तुनामा [6]प्रबन्धोऽयं मुनिभिः परिकीर्तितः ॥ २९५ ॥

[7]जेच्छतिहणुसयलुनिछिसे हुगम्भीरिं वजस्मा परसपलकाल
सश्चहिन विद्धुह ॥ नामाविहसत्वरि ॥ २९६ ॥

पघुची जोच्चिया गणिजूइसोदाणचक्कुल निर्दलघुहयण क्रिय
आनन्दु । बुद्धोडक्किउअ वहरउसलद्धिपर गोविंदु ॥ २९७ ॥

ईद[8]ग्विध(ः)प्रबन्धोऽसौ[9] नाटकै[10]रपि गीयते ।
भरतो[11]क्तप्रकारेण नानारससमुद्भवः ॥ २९८ ॥

द्विपदी छन्दसा[12]र्धं च मर्धं (साराद्धमर्धं) तेनकसंयुतम् ।
पूर्वापरोक्तयोरत्र न पदे नियमो भवेत् ॥ २९९ ॥

पाञ्चजन्यसुदर्शनकमलकौमोदकीर्दधतः ।
कराः कंसारेस्तमालपल्लवरुचो रचयन्तु सुखानि वः[13] ॥ ३०० ॥

---

१. A. पदि । २. D. सिरिकौस्तुभरुचियंत त्रूरदोलुकोस्फुलिंगयोरपविद्यार्धावियंति । रपरिरंजिष-पुरगणपरहढनेमगीगे वेष्णुवेडि दवरमा । ३. D. drops these four lines । ४. A. drops this line । ५. A. दक्यं च पदश्चांते । ६. A. त्र । ७. D. जेच्छति हणुसयलुनिलिसेंहु गंभीरिवजः सपरसयलसचहिनविद्वइ । नानाविहसत्परिसरिपकंचीतुजोश्चियगणिहयिः सो दाणवकुलनिद्दुणु-दुहयणकियआणंद । बुद्धोदुक्किउ अवहरउसलव्धिपइगोविंदु । ८. D. दग्विध । ९. D. यं । १०. D. के परिगीयते । ११. A. तेक्त । १२. D. सासार्धं । १३. D. वः । तेन्नकः ।

पादाःषोडशमात्राः स्युर्द्वौ द्वौ च[1] प्राससंयुतौ ।
ईदृक्षैर्बहुभिः पादैः[2] कर्तव्या चच[3]री बुधैः ॥ ३०१ ॥

मधुरि[4] पुनायकु पहुतरसाहारकिसलयलकिवउः ।
विचकिलपरिमालाग्रोषुम्यौं ।
अलिकुलझङ्कारबहु[5] कुसुमैः कोइल कउ[6] रउ करइ ।
[7]मुहावउ तरणींह कुसु[8] मसररक्राखारउ हालकैं ।
नरवैकचुपविनसितालिहिंछं देगारि पुडिज्जइ ।
कुङ्कुमसलिले नणुरंजइ तरुणियणिम्मडुरुणजिज्जयि ।
पठहिदो लउवडि खेलिज्जइ । जुवति हं चरण हं दिउदुपेल्लज्जइ ।
चंदणे अच इले वेणु किज्ज इमल्लि य मंजरि शिरे तुरुं
विज्जइसि अधु विश्व । अवरुड विज्जइनोभाहलनवसरूप
हरिज्जइकश्रूरमन्निपुमसिसे विज्जइ । रागे वसन्ते ।
पीउ गाइज्जइ हंसे तुलायिसुं । देसो विज्जइ । विरुलं
तउवाणि नाणिज्जै ॥ ३०२ ॥

रागो हिंदोलक[9]स्तत्र तालश्चैषात्र चर्चरी ।
वसन्तस्योत्सवे गेया स्फुटं प्राकृतभाषया ॥ ३०३ ॥

पदे सत्यं समादा[10]य विहाय यमकस्थितिम् ।
आवृत्या[11] क्रियते यस्तु चक्रतालः स कथ्यते ॥ ३०४ ॥

कमलाकुचकलश[12]केलिकल्पि[13]तकस्तूरिका[14]पत्रभङ्गम् (ङ्ग) ।
[15]पत्रभङ्गवि[16]षदानवपूतनाप्रलय[17]कारकः(कर) ।
करकलितसुदर्शना[18]नुगृहीतपुरन्दर ।

---

१. A. चाशेष । २. A. दौः । ३. A त्व ४. D. रितुमन्मथनायकु । यङ्गतउ २ । साहारकेसलयलखीउ । निरूतउ । चिंचकिलपरिमालालग्नौयुम्यै । ५. D. हुसुमैं । ६ D. ल । ७. D सु । ८. D. संभसरह ॥ हक्कारउ । होलहं नरवैकचुपविलइ । तालिहिंछंदेगारिज्जहाजवतिहिं चरणहिंदेदु-फलिज्जइ । वंदणअवणविवणुकिज्जइ । मल्लिमंजरिशिरेतुरुंविज्जइ । सिहधूविज्जइ मोत्राहलनवसरुपहिरिज्जइ । कशूरसत्तिसुशशिसेविज्जइ । कपूरसन्निसु शशि सेविज्जइ ॥ पिरुरुलंतउवणिमाणिज्जइ । ९. A. श्चैवस्तत्र-तालश्चैव । त्रयस्वरी चैवसंनस्योत्संजे गेया स्फुटं प्राकृतभाषया । १०. A. गेयविहायगमकस्थितिं । ११. A. त्य । १२. A शेकेली । १३. D. ल्प । १४. A. यत्र भंगे । १५. A. सू । १६. A. घट्ट D. षदानवपृ । १७. D. यकरकलित । १८. A. नृ ।

दरचकितभक्तजनवत्सल कौ[1]स्तुभप्र[2]भाजालसहस्ररचनाविदग्ध ।
दग्धनिखिलदुरित भगवन्नारायण नमस्ते ॥ ३०५ ॥

पद्यचक्रवालो यथा ।
[3]शशाङ्कलकलङ्किकुमुदम् ।
नवहते तिहि मकर ॥
करे तदसमं विलसितं ।
विजयते जयते तव यशः ॥ ३०६ ॥

गद्ये वा पद्यबन्धे वा वर्णनानान्तशोभितः ।
नादत्ते स्वरसंयुक्तो जेगीयते चक्रवालकः ॥ ३०७ ॥

गीयते जयतालेन जयशब्दादिकैः पदैः[4] ।
येन केनाऽपि रागेण सा भवेज्जय मालिका ॥ ३०८ ॥

जय भुजपरिघो(घ)[6]धूतगोवर्धनधराधर
[7]जय कल्पान्तकालकेसरिकरालाकार कालियप्रलयकारि[8]न्
जय मधुवधूवदनविधुन्तुद
जय गोपीजननयननी[9]लोत्पलशीतक(कि)रण
जय मन्दरग्रावकषणनिर्मलीकृतके[10]यूरमणिभासुरभुजदण्डमण्डल
जय राहुवधूवैधव्यदीक्षादानदक्ष
जय नरकासुरकान्ताकठिन[11]कुचकलशकस्तू[12]रिकास्था[12]सकाहारिन्
जय जठरकुहरनिक्षिप्तत्रिभुवन त्रायस्व देव लक्ष्मीपते[13] ॥ ३०९ ॥

मातृकाक्षरमेकैकं पदादौ विनियोज्य[14] च ।
वाञ्छितार्थं समायोज्य क्रियते मातृका[15] हि सा ॥ ३१० ॥

असौ शरण्यः शरणागता[16] नाम् ।
आकारमाहात्म्यपरास्तकामः[17] ॥

१. D. लग्नकौसुंभ । २. A. माजमहस्ररचनाविखिल । ३. D. शशांक सकलं किरुमुद्वनहते हिमकरे तदमं विजयते चक्रवालकः । ४. A. रैः । ५. A. पमाजिनी । ६. D. द्धतः । ७. D. drops this जय...कार । ८. D. रिशत । ९. A. नीलोत्पलवचनविलास D. नीलवर्नविकाश । १०. A. मणिकेयूरभासुरभुजदंडमंडल D. केयूरमणिकिरणभासुरमंडल । ११. A. नं कुचककलश । १२. A. श्वा । १३. A. तेः । १४. A. ह । १५. A. drops this । १६. A. नामाहात्म्यपरास्तकामः । १७. D. माः ।

इष्टार्थदायी[1] सततं प्रजाना[2]म् ।
ईशानकल्पः कलिकालजेता ॥ ३११ ॥

उदारनेपथ्यधरः परेषा[3]म् ।
उ(ऊ)ष्माण[4](मन्तं) शमयन् रणेषु ॥
(ऋत्विग्द्धि[5])जैराहिततिग्मतेजा ।
[6]एकातपत्रं कलयन्प्रभुत्व[7]म् ॥ ३१२ ॥

ऐश्वर्यवीरो हरिणेक्षणाना[8]म् ।
उष्ण(ओष्ठ)[9]प्रकम्पात्परमात्त[10] झम्पः ॥
औदार्यवान् बिभ्रदपोढरागा[11]म् ।
अङ्के विपश्चीमिव पक्ष्मल[12]क्ष्मीम् ॥ ३१३ ॥

[13]अङ्कनदि[14](अःकेनचि)न्नूनमसौ पृथिव्याम् ।
कृतावतारं(रः) किल कारणेन ॥
सोमेश्वरक्ष्मापतिरभ्रगङ्गा- ।
तरङ्गसंस्पर्धिय[15]शाश्वकास्ति ॥ ३१४ ॥

ताला[16]नां नियमो नात्र न रा[17]गनिय[18]मस्तथा ।
प्रबन्धो मातृका[19]नाम स्वेच्छया परिगीयते ॥ ३१५ ॥

स्वरैः पाठैः (टैः) सबिरुदैस्तालेन च समन्विता ।
कयापि भाषया क्रू[20]प्ता यु[21]ग्मप्रासा नु पद्धली(तु पद्धडी) ॥ ३१६ ॥

जनित[22]कमलान[23]न्द प्रणत[24]सुरगोवि[25]न्द ।
दनुज[26]कुल[27]संहार[28]अघ(घ)कमलनीहार ।
भक्तजनभयहरण सुरसङ्घ[29]नतचरण ।
[30]पुण्यसञ्चयसदन सरसी[31]रुहनिभवदन ।

---

१. A. सी । २. A. नामीशान । ३. A षांसु । ४. A.D. मंतं । ५. A. त्सग्भिर्द्धिजै D. ऋग्विर्द्धि । ६. A. प । D. एकांत । ७. A. वं । ८. A. नामुष्ण । ९. A कपा । १० A. कंपः । ११. A. गामंके । १२. A. लाक्ष्मीं । १३. A. अः केनमसौ पृथिव्याः । १४. A. वि । १५. A. शश्व कीर्तिः । १६. A. न्ना । १७. A. म । १८. A त । १९. D. उलेन च समन्विता । २०. A ब्धा । २१. D. मेप्रासानपद्धली । २२. A. तः । २३. A. नंदः । २४. A. तः । २५ A. विदे । २६. A. जः । २७. A. ललसंहार । २८. A. मद्य । २९. A. ना । ३०. A. पुंण्य । ३१. D. सि ।

नीलजलधरवर्णी[1](र्ण)मकरकुण्डलकर्ण ।
तरुणरविनिभचक्र स्वभुजपालितशक्र ।
हतदैत्यगणदर्प दमितकालियसर्प कंसभुजब[2]लनाना(श)दक्ष ॥ ३१७॥

ईदृक्[3] पध्दल(पध्दडि)का प्रान्ते स्वराः[4] पाठा[5](टा)श्च कोविदैः ।
तालेन संयुता गेया भाषया तु यया कया ॥ ३१८ ॥

स्वराणाञ्च पदानाञ्च नियमो नात्र विद्यते ।
नियमः प्रतिपाल(तालं)स्यादस्मिन्क्रौञ्चपदाभिधे ॥ ३१९ ॥

स्वरा[6]न्रागानुसारेण [7]पदादी(नि)ष्टार्थयोगतः ।
रचयित्वा प्रयत्नेन गेयं क्रौञ्चपदं[8] बुधैः ॥ ३२० ॥

[9]पदद्वय तेन(पदद्वयं प्रयत्नेन)समानगणसम्मितम् ।
संस्कृतं च तथा दे(श्यं)कार्यं हंसपदे बुधैः ॥ ३२१ ॥

जय निर्जितदुर्जयदानव जनार्दन[10] ।
भाकतिदेव सदामरासोधत्वशनिंपरकीलवर सूचु ॥ ३२२ ॥

अप(य)त्रैकः संस्कृतः पादस्तदन्यो देशभाषया ।
[11]गीयते प्राससंयुक्तः प्रोक्तो हंसपदाभिधः ॥ ३२३ ॥

पादोन[12]भजयैर्युक्तः कर्तव्यः स्वमनी[13]षया ।
पश्चात्स्वराः प्रयो[14]क्तव्याः प्रबन्धे कलहंसके ॥ ३२४ ॥

भुवन[15]धारण महाबल[16] विष्णो[17] ।
ईदृ[18]ग् लक्ष्मपदं [19]सर्वं गा(गी)त्वा गाये[20]त्ततः स्वरा[21]न् ।
[22]झम्पातालेन मेधावी प्रबन्धे कलहंसके ॥ ३२५ ॥

तालद्वयसमायुक्तः पदपाटो[23]पशोभितः ।
पदैः प्रश्नोत्तरै[24]र्युक्तः स प्रोक्तः[25] शुकसारिकः ॥ ३२६ ॥

---

१. A. र्णि । २. D. बलचाणूरमदनामलन । ३. D. क् पद्धलीप्रांते । ४. A. रा । ५. A. टा । ६. A. न्नादा । ७. A. यदादि । ८. A. द । ९. D. drops these two lines । १०. D. ना कंसासु गीयते प्राससंयुक्तप्रोक्तो हंसपदाभिधः । ११. A. गीतांतो । १२. A. थजपै । १३. A. ती । १४. A. कर्तव्या प्रबंधि । १५. A. भावन । १६. A. लि । १७. D. ष्णोः । १८. A. दग्ल । १९. A. पूर्वं । २०. A. यंस्त । २१. A. राः । २२. A. पंपा । २३. D. दोप । A. टोय । २४. A. रे । २५. A. क्त ।

बहिः कोऽयं चक्री चि(वि)तर[1] रुचिरां दोहनघटीं
हरिर्बाले [2]सिंह व्रज भज निजां[3] काननभुवम्।
मधुध्वंसी मुग्धे भवतु भवता [4]चे(जै)त्ररिपुणा
जितो गोपीवाक्यैरिति विजयते दैत्यम[5]थनः ॥ ३२७ ॥

गद्ये व पद्यबन्धे वा तालद्वयनियोजिता[6]।
प्रश्नोत्तरपदैः [7]पादैर्गेयं(या)स्याच्छुकसारिका ॥ ३२८ ॥

कर्णाटलाटभाषाभ्यां प्रश्नो[8]त्तरपदैर्युता।
गीयते सा(या)नु (तु)गीतज्ञैः सा [9]भवेच्छुकसारिका ॥ ३२९ ॥

पले लालीनीते [10]डुतहोल्लि वृत्तं हि दहे
[11]निदेनागेहे लानिल्लु हट पोतुं न जाणइ
माएतोदीनासा। छांडु छांडु [12]मयिजा इत्वं
वा गोपिदसुकुखेलण एने देहम् ॥
[13]निनेदात्तरिए गोविन्दने देहे एतगातनंतोशोतोह्मणि
कहामणि कहाम्हसि वाउलिपि नारायणु जगहकारा गोसांवी॥३३०॥

ईदृक्प्रश्नो[14]त्तरैर्युक्ता वाञ्छितार्थेऽभि[15]योजिता।
रसेन येन केनाऽपि गातव्या शुकसारिका ॥ ३३१ ॥

प्रथमा[16]र्धं स्वरैर्ज्ञेयं[17] द्वितीयं बिरुदैः पुनः।
हयलीला गणै[18]र्बध्दं हयलीलाक्रम(तथा?)[19] स्त्वयम् ॥ ३३२ ॥

हयलीला प्रकारेण भवे[20]द्या लक्षणान्विता।
तालेन गजलीलेन गजलीला[21] प्रकीर्त्यते ॥ ३३३ ॥

भवनाशकरं सकलार्तिहरं [22]प्रणमामि हरं भवदोषहरम् ॥ ३३४ ॥

---

१. A. विहित। २. A. सीह। ३. D. कां। ४. A. च्रित्र। ५. A. दमनः। ६. A. तं। ७. A. पाव्यैंयास्याछु। ८. A श्नै। ९ A. मिघौशु। १०. D. ल्लिबुत होदेहे। ११. D. निंदेन गेलानिलु हंठं न जाणउ माएतोरीना स छांडु छाडु। १२. D. मई जाइ वो गोविंद सहखेलण एनेदेहो। १३. A. नीनीतेंदातरिए गोविंदे हें एत गात त तोरांतोहाम्हिणिकाहांझणसि वाउलिपनायणु जगहकेरु गोसावि। १४. A. श्नो। १५. A. नि। १६. A. र्थं। १७. A. गेंयं द्वितीयं गणैः पुनः। १८. A. गि। १९. A. स्वरम्। २०. A. वद्या। २१. A. ल। २२. A. शुभदं प्रणमामि हरं।

गजलीलस्य तालस्य गणै[1]र्बध्दं पदं बुधैः ।
गी[2]यते यत्र गीतज्ञैर्गजलीला हि सा भवेत् ॥ ३३५ ॥

स्वरपा[3](प)दान्वितान(न्य)ष्टौ पदकानि भवन्ति चेत् ।
अष्टौ रागास्तथा तालाः स स्यात्स(श)रभलीलकः ॥ ३३६ ॥

देव निलोत्पलदलसमानकायकान्त[4](न्ते)
विहितसकलभक्तलोकदुरितशान्तः(न्ते)
इच्छामात्रजनितनिखिल[5]जगज्जन्य
करकमलतलकल्पित[6]पाञ्चजन्य ।
नाभिनलिनस्थपद्मासनस्तूयमान
पादस्पर्शपवित्रीकृतवैनते[7]ययान
नाकिलोकनेत्रामृताय मानमूर्ते
तुभ्यं नमः प्रसाधितधवलकीर्ते ॥ ३३७ ॥

पदे पदे [8]भवेद्रागस्तालश्चान्यः[9] पदे पदे ।
पा[10]दान्तस्वरपादाभ्यां ज्ञेयं शरभलीलकम् ॥ ३३८ ॥

अनेकदेशभाषाभिः स्वरैः पादैश्च तेत्रकाः (न्नकैः) ।
चिंत्रिको(चित्रको)बहुतालैश्च विचित्र(:)परिकीर्तितः ॥ ३३९ ॥

जेणे[11] रसातलउणु मत्स्यरूपे वेद आणियले मनु[12]शिवकवाणियले
तो संसारसा[13]य(ग)रतारण(णु)मोहं तो राषो(खो)नारायणु ॥
[14]कूर्मिनागिमन्दरमेवचदेमचेशालां नु
सुररिगमम्रृतसाधिस्रि कोटदेवनेपगीगे वरजो सुवररूपे
पाथाल्रुपैशिदाग तुहरिणकछ पुचमाचषिदाढ गोविन्द
धरणि उध्दरियम् सौदेउमन्दरदुहोच्छ उपचैंडेनि श्रीनारसींहदै
हिंरण्यकशिपुरोस्सुगोह । वश्चिवंचे नादैचुटुं मनवलवेंडिका

१. D. द्धपरं । २. D. गा । ३. A. पदान्विताष्टौ D. पादा । ४. कांतितः । ५. A. स्व । ६. A. यांव । ७. A. तेयमान D. तेयान । ८. A. न चेंद्रागता । ९. A. न्य । १०. A. पदांते स्वरपादाभ्यां गेयः सरलकः सदा । ११. D. णें । १२. D. मूसिवभ्याणियलें । १३. D. सायरसायरतणु महतेराखो नारायणु । १४. D कूर्मनाभिमंदरवेंचवेंनलांतुसुररिगभृतमंसाधि । सिक्रोटदेवनेगीगेवरवाजोसुखरुवेंपायलुपै सिदाणउ हरिणकसुमाचविं ॥ दाढगोंविंडं धरणिउद्धरियं । सोदेउमइवरदुहोउ पच्चँडेनिश्रीनारसिंहुदैत्यहिरण्यकशिपू । रोमुगोहत्रच्चिचंपेनादैबुंदु । मनवल वेडिक निनिच्चिडमं । यूवामनरूपुवेत्तिदैत्यबलिछलिति । भूमित्रिपरदहेञ्जित्रेलूकसूधोमे । कम्मडुकरुतु ।

निचंड मयुवामनु भूफलके त्रिदैत्युवलठिल्लिनि भूमित्रिपुर-
हृदेन्निवल्लूकसुधौ मेरस्मदुकारन्
जे[1] ब्रह्मणेरकुलेउपजीय्या कात्तवीया जेणे(य्याजुणेर)बाहुफरसे
खांडिया परसरा मुदे उतो महामङ्गल करउ ।
नन्दगोकुलम् । जायौ[2] कन्हुजो गो[3]वीजणे पडिहे
लीटे नयणें जोविया महणाधर आविनाह्मणि हक्कारिया
कन्हैभरडासौ अह्मौं[4]णां चिंतिया देउ । बु[5]ध्दरूपें
जो दाणवसुरांव[6](वंच)डणि वेद[7]दूषण
बो[8]ल्लडणि माया मोहि[9]या तो[10] दे उमाझि पासाउ करु ॥ ३४० ॥
कल्किभू(भूं)त्वा अश्व(त्वाश्व)मारुह्य[11] खड्गहस्त(स्तो)
जनसंहरणोद्यतः । नि[12]ष्कृपणः(निष्कोष)कृपणः(पाण)पाणिः
कारुण्यं निःकृ(ष्कृ)पोऽपिकरोतु मे ॥ ३४१ ॥
[13]पाठान्ये(ने)वंविधान्य[14](न)त्र प्रतिरागं नियोजयेत् ।
स्वरा[15]न् वर्ज्यान्परित्यज्य क्षिपेद्रागोचि[16]तान्स्वरान् ॥ ३४२ ॥
तालान् भिन्नाँस्तथा तत्र न्यसेत्तत्र पदे पदे ।
पादाँस्तालानुसारेण तेन्नका[17]न्यतिसंयुतान् ॥ ३४३ ॥
एवं कृत्वा पदन्यासं रागैस्तालैः समन्वितम् ।
स्वरैः पादैस्तथा [18]तेन्नैर्गातव्योऽयं विचित्रकः[19] ॥ ३४४ ॥
भिन्नवृत्ति[20] स्त्रिभिः पादैः स्वरपादसमन्वितैः ।
तालत्रय[21] निबद्धश्चेत्त्रिभ[22]ङ्गी(ङ्गि)रभिधीयते ॥ ३४५ ॥
नीलनीररुहरो[23]चकमूर्तिः कौ[24]स्तुभद्युतिविराजितवक्षः (क्षाः) ।
पाञ्चजन्यपरिभूषितपाणि(णिः) [25]साचि(पात्वि)नांशुभ-
बलाकय (लसितोत्पल)नाभः ॥३४६॥

---

१. जे ब्राह्मणेरकुलें उपजियां कातवीर्या । ज्जणेराबाहु रसेंखांडियां । परशुरामुदेवु । शेमा हरममलकरउनंदगोउलं । २. A. यो । ३ D. गोवाजणें पडिहें ॥ लोटें नयनें । ४ A णा । ५ A बुधरूपें । ६. D. पंचउणि । ७. A. दूषेण । ८. A. वो । ९. D. यिया । १०. A ना देउ मोझि पसुउ करु । ११. D. ह्यस्वरव । १२. D. निःकृपणःकारुण्यं । १३. D. पदान्ये । १४. D. न्यात्र । १५. D. रावर्ष्वात्परि । १६. D वितान् A. चितांन् । १७. A. कांनति । १८. A. तोनै । १९. A. कम् । २०. A. त्तःत्रि । २१. A. यं । २२. A. द्वंगी । २३. D. रेवकं मूर्त्ती A. रोचकमूर्तेः । २४. D. को । २५. D. पाविरांशुसबल्कयनाभः ।

सृजसि देव जगन्ति रजोन्वि[1]तस्तदनुपालयसि स्फुटस[2]त्त्ववान्।
अपि च[3] संहरसे[4] तमासावृतो[5] जगति चित्रमिदं[6] तव चेष्टितम्॥३४७॥

नाभी[7]सरोरुहजुषा चतुराननेन
संस्तूयमानपदपङ्कजपुष्कराक्ष[8]
दुग्धाम्बुराशिभुजगाधिपभोगशायिन्
त्रायस्व मां दुरितनाश कृते[9] नमस्ते ॥ ३४८ ॥

एवं भिन्नै[10]स्त्रिभिर्वृत्तैः स्वरपादसमन्वितैः।
कृत्वा पादत्रयं गेय[11]स्त्रिभङ्गिस्यात्त्रितालकः ॥ ३४९ ॥

अथवा भिन्नवृत्तस्थैः पादैरेव त्रिभिर्युतः।
रच्यते पूर्वमार्गे[12](ण)तथापि स्यात् त्रिभङ्गिकः[13] ॥ ३५० ॥

अमरराज[14]शिखामणिरश्मिभी[15]रञ्जिता[16]ङ्घ्रिसरोरुहयुग्मकम्।

वन्दे देवं त्रिभुवनगुरुं पावनं वासुदेवम् ॥ ३५१ ॥

भिन्नपादत्रय[17]स्येयमुदाहृतिरुदीरिता।
[18]अर्थे रसे न नियमो वि(त्रि)विधेऽपि[19] त्रिभङ्गिनी(के) ॥ ३५२ ॥

चतुष्टयेन भाषायां(णां)ता[20]लरागचतुष्टयात्।
विरच्यते प्रबन्धोऽयं[21] स[22]भव(वे)चतुरङ्गकः ॥ ३५३ ॥

[23]यः स्रष्टा चतुराननस्य विबुधत्राणैक[24]बध्दस्थितिः।
[25]पदारविदरसलोकं दोदनीलप्यहे ॥
[26]जोगोची(पी)जणे गाह(इ)जे बहु परि रूपे निहीं।
गोमयसैकः शेशनलेसु लघुशशजणभासवंकसे ॥ ३५४ ॥

भाषाभिः संस्कृताद्याभिश्चिति यो निर्मितो[27] भवेत्।
अर्थे[28]न येन केनापि स गेयश्च[29]तुरङ्गकः ॥ ३५५ ॥

---

१. D. तः ॥ तद। २. A. सत्वान्। ३. D. स्व। ४. A. सि। ५. D. तः ॥। ६. A. न। ७. D. मि। ८. D. क्षः। ९. A. कृ। १०. A. त्ति। ११ A. यं गेयं त्रिभंगी स्या। १२. A गेंतथा स्यापि। १३ A. क। १४. A. जि। १५. A. भिरं। १६. D. तांस। १७. D. यस्यासु। १८. A अथ। १९. D. ना त्रिभंगिके। २०. A. त। २१. D. यः। २२. D. सर्वलोकैकरंजकः। २३. D. अष्टा च। २४. A. कजालाच्छिव :। २५ D जोलवी वयणारविंदभसल्लोकंदोदनीरुप्यहो। २६. D. जो गोवीजणें गाइजे वहुपरीं रूपीं तिन्हो गामय। शेकश्रेशमलेपुकश्चुराजंणे मालेदिशबंकशे। २७. A. ता। २८. D. अप्पेन A. अर्थेन केनापि। २९. A. स्व।

[1]आदितालेन संयोज्य यत्र खण्डं चतुष्पदम् ।
पदपा[2]ताष्टकाङ्गेयः[3] सिंहविक्रान्तसंज्ञकः[4] ॥ ३५६ ॥

सुदर्शनदलितबाणबाहो शिरोमात्रावशेषीकृतराहो
निरवधिशा[5]स्त्रार्थोपदेशदक्ष सङ्गररङ्गदलितहिरण्याक्ष ।
समुत्सारितपुरन्दरभय[6] विहितप्रणतजनपापक्षय
संसारपारावार[7]सन्तरणसेतो जय जय नाथ वैनतेयकेतो ॥ ३५७ ॥

सानुप्रासं पदद्वन्द्वं खण्डमेकं प्रकीर्त्यते ।
[8]पदान्ते पा[9]टविन्यासैः सिंहविक्रान्तसंज्ञके[10] ॥ ३५८ ॥

[11]आश्रित्य कैशिकं रागम(गम)नुप्रासमनोहरम् ।
बद्धः पद्येन गद्येन द्वाभ्यां वा स(सं)युतं स्वरैः ॥ ३५९ ॥

---

१. D. प । A. यत्र खंडचतुष्टयं । २. A. दा । ३. A. यं । ४. A. कम् । ५. A. शार्थोपदेशसंगर । ६. A. यावहित । ७. A. रसंगन चरणसेतौ । ८ A. पा । ९. A. द । १०. A. कम् । ११. D. drops this and reads as follows :—

य(अ)त्यानन्दकरैः पाटैः पदैरुत्साहसूचकैः ।
प्रतापवर्द्धनो रच्यः स्वरतेन्नकसंयुतः ॥ १ ॥

त्वया महा(ही) महो(हा)मत्स्यरूपधारिणा रसातलनिमग्ना
दंष्ट्राङ्कुरायेन(ग्रेण) समुद्धृता ।
त्वया नरसिंहवपुषा कुलिशखरशिखराभिः (नखराभिः) किन्न
दारितं हिरण्यकशिपोरुरः (।)
तस्मात्स्वरस्वमात्मानं (त्सोदरस्यात्मनो)
राघव समाहूय पन्नगकुलभक्ष्य तार्क्ष्यम्(क्ष्यं)
छिन्धि मेघनादप्रयुक्तान्नागपाशान् ।
इति किल कृतप्रोत्साहनो रामः । (मःप्र)प्रणतमणिमुकुट-
घटिताञ्जलिपुटैः । स्व(सु)रगणैः तद्ग(णैस्तत्क्ष)णात्स्मृतप्राप्तवैन-
तेयविघटितनिबिडनागनिगडबन्धः । (न्धः सो) सोत्साहे(ह)-
शौर्यगुणारम्भः । निशितदशाननादशरक्षतस्मात् (दशानन-
शराद्रक्षा(क्षत्व)स्मान्) ॥ २ ॥

एवमुत्साहजनकैः पदैः पाठोपशोभितैः ।
इष्ट(ष्टे)नार्थेन रागेण बुधैस्तालेन भाषया ॥ ३ ॥

प्रतापवर्धनो गेय(यो) लक्ष्मझैर्व(र्गै)यकारकैः ।
उदाहृतिरिति प्रोक्ता मानसोल्लासकार(रि)णा ॥ ४ ॥

अनुप्राससमोपेतैः पदैस्तालेन संयुता ।
देशि(शी)कारपदैर्भव्या ज्ञेया मुक्तावली तु सा ॥ ५ ॥

अवडोंगरकडणिये वाजेवानादुसुम्मर्ददीसइकालाहरिणुवेधं ।
धूसटसींगनादुजतुलं देवहु परिवाजइ। गोवर्धनगिरिकंचरु
गहिरुणजइ ।
सुरेंद्रहपणवाशिखियादेदयिनंदणकहृदोहोवुकश्चियरूपें सलकेणां
सावलिया गोउलिं वालियां पडिहेनयणां रन्हिकदेउं उवालिया ॥६॥

सानुप्रासैः पदैरेतैर्ज्ञेया मुक्तावली तु सा ।
इष्टेनार्थेन तालेन रागेणाभीप्सितेन च ॥ ७ ॥

रच्यते विरुनै(विरुदै)रेव तालेनाभिमतेन च ।
वर्ण्यनामसमोपेता सा भवेदङ्कचारिणी ॥ ८ ॥

असुरकुलान्तकदैत्यवंशदावानल ॥ बाणबाहुवनकुठार रावणान्तः ।
(न्तःपु)पुररावण संसारसागर(सागरतारण) । यमलार्जुनप्रभञ्जन
मधुकैटभसूदन गोपीत(पीजन)नय नेन्दी(नयनेन्दी)वरचन्द्र
धर्मलताप्रसवकन्द बलिकुञ्जरबन्धनस्तम्भ त्रिदशगणकृतारम्भ
त्रिजगत्त्राण रक्ष मां देव नारायण ॥ ९ ॥

उदाहृतिरियं प्रोक्ता हरिमुद्दिश्य भक्तितः ।
सा गातव्येष्टतालेन विरुदैरङ्कचारिणा (णी) ॥ १० ॥

स्वराक्षराणि सङ्गृह्य वाञ्छितार्थो विरच्यते ।
क्रमाद्वा व्युत्क्रमाद्वा यः स स्वरार्थो निगद्यते ॥ ११ ॥

सम(मा)गमागम(मा)पापमादम(पाप)धानि(नीसमागमः) ।
धास(मा)नि(नी)मानि धा(मा)नि पापसन्निगमागमाः ॥ १२ ॥

एवं स्वराक्षरैरर्थं निबध्य परिगीयते ।
स्वरार्थो गीय(त)तत्त्वज्ञैर्भाषया तु यया कया ॥ १३ ॥

धवलादिपदैः पादैराशीर्वादसमन्वितैः ।
छन्दसा येन केनापि कर्त्त(र्त)व्यो धवलाभिधः ॥ १४ ॥

धवलु हिमालउ धवलग्रयां(गंगा)धवलु एरावणु धवलु ।
चन्द्र धवलु महेसरु। धवलु छत्त्र अ(ब्र)म्हदेछपसने
धवलु जसु ॥ १५ ॥

आशीर्वादयुतैः पादैरीदृक् धवलपूर्वकैः ।
अनेन नियमेनायं गीयते धवलाभिधः ॥ १६ ॥

सुमङ्गलपथो(दो)पेतैः शुभैर्वाक्यैर्मनोरमैः ।
कैशिक्या वोट्टरागेव(ण) गेयं मङ्गलगीतकम् ॥ १७ ॥

दधिदूर्वाक्षतचूतपल्लवकनककलशमातुलुङ्गकमलस्वस्तिक-
नन्द्यावर्त्त(र्त)सितकुसुम वन्दनकुङ्कुमलाजादिमङ्गलद्रव्याणि
विप्राः पुण्यतमा योषितः महर्षयः देवमातरः नवग्रहा
लोकपालाश्च ब्रह्माविष्णुमहेश्वराः ।
एते प्रयच्छन्तु मम मङ्गलम् ॥ १८ ॥

उदाहृतिरियं प्रोक्ता प्रबन्धे मङ्गलाभिधे ।
प्रसा(शा)न्ताश्च त्रयः पादास्तालस्तत्र तृतीयकः ॥ १९ ॥

उविशब्देन सा चांते(चान्ते)कार्या स्यादोविका बुधैः ।
गोत्रलेंगोलिनिह्मंवि अचलुवलुतो मज्ञपडिहे कल्लोसाचलू-
लादि(उ)विए ॥ २० ॥

सम्भोगे विप्रलम्भे वा शृङ्गारे रचितैः पदैः ।
हृदिस्थं प्रियमुद्दिश्य गेया स्यादिह गोधिका ॥ २१ ॥

इष्टतालेन गातव्यं सानुप्रासं पदद्वयम् (पदाधिकं) ।
इयमप्योविका प्रोक्ता प्रान्ते उविए(प)दं यदि ॥ २२ ॥

येन केनापि तालेन पदैश्च विरुदैस्तथा ।
गद्ये वा पद(द्य)बन्धे वा वीरश्रीरिह बा(बो)ध्यते ॥ २३ ॥

अनेकदुर्ध्दरदैत्यदानवराक्षसक्षयकारिणं(न्) ।
सृष्टिस्थित्यन्तकरणैकनिरतम्(त) ।
अचिन्त्यं(न्त्य)भगवन्तमनन्तं(वन्ननन्त) त्रैलोक्यमोहसमर्थं
अति(र्थाति)निपुणं(ण)रावणान्तकम् (क) ।
कंसासुरमर्दनं(न) मधुकैटभसूदनं(न) बलिबन्धविधायक जय देव
जगन्नाथ बलिसुखविधायक सुरत्राणकृतारम्भ मधुकैटभ-
सूदन ॥ २४ ॥

अनेनैव प्रकारेण पदेषु विरि(रु)देषु च ।
देवमुद्दिश्य भूपं वा वाञ्छितार्थेन गीयते ॥ २५ ॥

उदाहरणमाख्यातं वीरशृङ्गारकर्मणि ।
भूलोकमल्लदेवेन क्षपिताशेषवैरिणा ॥ २६ ॥

पदैस्त(स्ते)नैश्च तालैश्च सङ्गतो यत्र गीयते ।
प्रबन्धो ललितो नाम कथितः सोमभूभुजा ॥ २७ ॥

गोपीजननयनेन्दीवरवनविकासचन्द्र गोवर्धनोद्धरण
त्रातगोकुल गोविन्द बालक्रिडाकौतुकाद्भुतदर्शनजनितदेवकी-
हृदयानन्द जय देव भगवन् मुकुन्द ॥ २८ ॥

ईदृक् पदानि तेन्नाश्च तालमाननियोजिताः ।
उदाहृतिरियं प्रोक्ता प्रबन्धे ललिताभिधे ॥ २९ ॥

स्वरैरेकः पदैरेको विरुदैश्च तथापरः ।
एवं खण्डत्रयं कार्यं स्वराङ्के तालसंयुतम् ॥ ३० ॥

अचिन्त्यो योगिभिश्चिन्त्यो निर्गुणोऽप्यगुणस्तथा
जयति भगवान् भक्तजनवत्सलः
श्रीवत्सलाञ्छन गोविन्द रावणमहाशैलकुलिश
घातककंसासुरगजपञ्चानन बाणदावानल हिरण्यकशिपूरु-
फलकविदारणचक्र ॥ ३१ ॥

एवं पदैश्च बिरुदैर्दर्शितं खण्डयुग्मकम्
खण्डमाद्यं स्वरैर्गेयं एवं(यमेवं)खण्डत्रयं भवेत् ॥ ३२ ॥

अभीष्टं नायकं कृत्वा देवं वा वसुधाधिपम् ।
तालेन सङ्गतो गेयः स्वराङ्को ब(गे)यकारकैः ॥ ३३ ॥

स्वरैः पदैस्तेनकैश्च यस्य खण्डत्रयं भवेत् ।
खण्डं च गमकोपेतं अ(तम)ङ्कध्वनिनिवा(रिती)रितम् ॥ ३४ ॥

आद्यं स्वराङ्कवद् गेयं खण्डयुग्मं मनीषिभिः ।
तृतीयं तेनकैर्गेयं चतुर्थं गमकैस्तथा ॥ ३५ ॥

उदाहरणमेतस्मिन्प्रबन्धैकघ(न्धे क च)नोदितम् ।
दर्शितं सोमभूपेन मूढानां बोधकारिणा ॥ ३६ ॥

स्वरैश्चैव तथा पादैस्तनै(दैः पदै)स्तेनैस्तथाद्धकम् ।
क्रमेणैव चतुर्भागो गीयते स चतुर्मुखः ॥ ३७ ॥

अङ्कध्वनिप्रकारेण देयं खण्डत्रयं भवेत् ।
चतुर्थपादकैर्गीतैर्गमकास्तत्र वर्जिताः ॥ ३८ ॥

स्वरे(रैः) पदे(दैः) तथा पादे(दैः) बिरुदैश्च पृथक् पृथक् ।
अन्तरात्ते(ते)न्नकोपेत(तः) पञ्चभङ्गी निगद्यते ॥ ३९ ॥

चतुर्मुखप्रकारेण गीयते तेनकैर्विना ।
बिरुदास्तेन्नकस्थाने तेनकांशा(काश्चा)न्तरान्तरा ॥ ४० ॥

पञ्चभङ्गिप्रबन्धश्च(स्य) स्पर्शितं लक्षणं मया ।
विशेषः खण्डसन्धा(न्धी)नां तेनकाः परिकीर्तिताः ॥ ४१ ॥

श्रीविलासः स्वरादिः स्यात् श्री(च्छ्री)रङ्गः पाटपूर्वकः ।
पञ्चाननः पदादिः स्याद् बिरुदादिस्तु मातलिः ॥ ४२ ॥

तेन्नाधि(दि)रुपधिः प्रोक्तो गीतलक्षणवेदिभिः ।
एवं पञ्चप्रकारेण पञ्चभङ्गीः(ङ्गी) प्रदीयते ॥ ४३ ॥

काव्यजैर्गीतसम्भूतैर्योलङ्कारैर्विरच्यते ।
अलङ्कारभवो यस्मात्तस्मात्प्रोक्तस्त(स्तु) मण्डनः ॥ ४४ ॥

गीतालङ्कारमार्गेण गीतमुत्पाद्य यत्नतः ।
उपमाद्यैरलङ्कारैर्गीते न्यस्य पदावलीम् ॥ ४५ ॥

यत्र गायति गीतज्ञः स भवेन्मण्डनाभिधः ।
इदं लक्षणमाख्यातं सोमेश्वरमहीभुजा ॥ ४६ ॥

शृङ्गारादिरसैर्योऽसावष्टभिः परिकल्पितः ।
क्रमेण व्युत्क्रमेणापि रससन्दोह उच्यते ॥ ४७ ॥

स्मरशरभरविशदराधाहृदय बालगोपाल चूलीक्रीडा-
विकू(क)लितः(त) । विकृतवदनदर्शनजनितहासकोष्ण-
नयनोदकस्नातमन्दोदरी । (रीप्र)प्रलापदीक्षित स्वा(स्वी)कृतभीरु-
भैरव पूर्वरचितसकलसंहारशस्त्रास्त्रकोविद
प्रवर्तितसङ्गरसञ्जातविजय बहुबाहुशालिन् ।
देदीप्यमानसुदर्शनजातकम्पावसाददैत्यदयितासम्मोहकारिन्
गरदानप्रवृत्तपूतनास्तनपानव्याजकृष्टरुचिरा(धिर)वसामस्तिष्क-
पश्च(ङ्क)कलुषीकृतनन्दे(न्द)गोपगृहप्राङ्गण दुष्टदैत्येन्द्रस्तम्भा-
स्फालनमात्राविभू(र्भू)ताभूतपूर्वनरहरिर्व(व)पुर्विलोकनोत्पन्न-
रोमाञ्चकञ्चुकेशाश्चर्याय प्रवर्तितबहुस्तोत्र य(जय)
देव नारायण ॥ ४८ ॥

शृङ्गारादिरसैः सर्वैरष्टभिर्यः प्रयोजितः ।
रससन्दोहनामा स प्रबन्धः परिगीयते ॥ ४९ ॥

नन्द्यावर्तश्चतुर्वृत्तः स्वस्तिकाचा(कश्चा)ष्टवृत्तकः ।
तालास्तत्सङ्ख्या योज्या गीतशास्त्रविशारदैः ॥ ५० ॥

गद्यैस्तालविहीनैश्च वृत्तैर्वा तालसङ्गतैः ।
रागैरनेकैः क्लृप्तोऽसौ भवेद्रागकबन्दकः (दम्बकः) ॥ ५१ ॥

गद्ये वा पद्यबन्धे वा रागेनै(णै)केन धीमता ।
तालैश्च बहुभिर्युक्तस्तालार्णव इतीरितः ॥ ५२ ॥

देवतास्तुतिसंयुक्तैः पादैश्चैव समाक्षरैः ।
बहुभिर्गीयते या तु सा भवेत्सर्व(स्तव)मञ्जरी ॥ ५३ ॥

नौमि नारायणं देवं त्रैलोक्यत्राणकारणम् ।
नौमि नीलोत्पलछा(च्छा)यं क्षीरोदार्णवशायिनम् ।
नौमि शङ्खगदापाणिं चक्रनीरजधारिणम् ।
नौमि लक्ष्मीकुचाभोगकुङ्कुमारुणितं हरिम् ।
नौमि गोपीसु(मु)खाम्भोजविकासनदिवाकरम् ।
नौमि नित्यं सदानन्दं ज्ञानदर्शनलोचनम् ।
नौमि मोक्षपरप्राप्तिकारकं भवतारकम् ।
नौमि दैत्यवधूवर्गवक्त्राम्बुजनिशाकरम् ।
नौमि दंष्ट्राङ्कुरप्रान्तसमुध्दृतवसुन्धरम् ।
नौमि पादत्रयाक्रान्तनिःशेषभुवनत्रयम् ॥ ५४ ॥

उदितस्तवमञ्जर्यां पदानां कल्पनाक्रमः ।
भूलोकमल्लदेवेन भुवनख्यातकीर्तिना ॥ ५५ ॥

पादैर्बहुविधैश्चैव बिरुदाख्यानकैः पदैः ।
कडुको नाम विख्यातस्तालरागो निजेच्छया ॥ ५६ ॥

अर्थश्चाध्यात्मिकः प्रासः पादद्वितयशोभनः ।
उत्तरार्द्धभवे(र्द्धे भवे)देवं चर्या सा नु(तु) निगद्यते ॥ ५७ ॥

संसारसारुदत्तरें कायरहितें चंडिया ।
कोहलोहमोहबहुकेणा भरिया ।
इंद्रिदिपवणखरवेणवहंपि ।
दुक्कियलाहरिहणि यतद्रि तपावधिः ॥ ५८ ॥

ईदृक् पदानि चत्वारि दर्शितानि मयाधुना ।
अध्यात्मिकार्थयुक्तानि चर्यानाम्नि प्रबन्धके ॥ ५९ ॥

यतिः समासमात्रासु विषमासु न विद्यते ।
गीयते तालयुग्मेन सा भवेत् (द्) ध्वनिकुट्टिनी ॥ ६० ॥

संसारतारणं जगत्कारणं त्रिदशपतिपालनं नौमि तं हरिम् ।
दितिकुलसूदनं दनुजघातनं जलधिजलशायिनं नौमि हरिम् ।

कंसवंशनाशकरण मनुजदेह वासुदेव मत्स्यकूर्मकालरौद्र-
वदन नरसिंहवामनाङ्गरामरामकृष्णबुद्धकल्किरूप देव
नमोऽस्तु ते ॥ ६१ ॥

एवमादिपदैर्भव्यैरिष्टेनार्थेन संयुता ।
भूलोकमल्लदेवेन वर्णिता ध्वनिकुट्टिनी ॥ ६२ ॥

अष्टाक्षरस्य पादस्य चत्वार्याद्याक्षराणि च ।
आवर्तते(न्ते) विलोमेन चतुष्पादेष्वयं क्रमः ॥ ६३ ॥

प्रथमस्य द्वितीयं तु द्वितीये प्रथमं भवेत् ।
तृतीयं तु तृतीयं(ये) च चतुर्थं तु तृती(तुरी)यके ॥ ६४ ॥

रामाकाममकारामा(मारा)म(मा)समाश्व(स्व) खमा(स्वमासमा) ।
कामासीय(म)मसीमाका मसूम (मस्वमक्ष) क्षमस्वम ॥ ६५ ॥

न रागतालनियमो विद्यतेऽत्र कदाचन ।
गीयते वर्णनैपथ्यात्सर्वतोभद्रसंज्ञकः ॥ ६६ ॥

पदमध्यस्थितं वर्णं गोपयित्वा तु गीयते ।
अक्षरच्युतकं नाम प्रौढे(ढै)रेव हि लक्ष्यते ॥ ६७ ॥

(एवं)न प्राप्य चार्थं दुःखशक्ता स्तुतिर्यथा ।
यायत्तु(यत्नं)कुरु(म)हाबुध्दे यया(था)र्थः सुखदो भवेत् ॥ ६८ ॥

यद्वा तद्वा भवे-(च्छ)न्दो भाषा वा या च काचन ।
अनन्वितमिवाभाति विना वर्णेन केनचित् ॥ ६९ ॥

यदि क्षिपेत्तु तद्वर्णं तदा भवति सङ्गतम् ।
अरूक्षराष्ठिकं(अक्षरक्षिप्तकं) नाम कथितं सोमभूभुजा ॥ ७० ॥

मसपसरकं चेति खण्डनं पनं नकलकम् (चेति दनं पनं कलकं) ।
क्षेप(क्षिपै)कमक्षमक्षरत्वाद(मक्षरं त्वादा)वर्थव(त्तु)-
विधीयताम् ॥ ७१ ॥

गोपयित्वा हृदि स्वा(स्था)र्थं मध्दूमे(यद्रूपे) प्रश्नरूपतः ।
समस्तव्यस्तरूपेण तस्यैवोत्तरमुत्तरम् ॥ ७२ ॥

कः सेव्यः कः क्रतौ यः (गेयः) का स्थिरा (पा)ति क(कः) प्रियाम् ।
साम्प्रतं सत्यसन्धकः (न्धः कः) श्रीमत्सोममहीपतिः ॥ ७३ ॥

यस्यां रसेन वीरेण सङ्ग्रामचरितं जयः ।
गीयते बहुभिः पादै राहडी सा प्रकीर्तिता ॥ ७४ ॥

प्रथमे च तृतीये च कला भुवनसङ्ख्यया ।
द्वितीये च तुरीये च मात्राः स्युः सूर्यसङ्ख्यया ॥ ७५ ॥

द्वितीये च चतुर्थे च यमकप्रा(कं प्रा)न्ततो भवेत् ।
स दोहद इति ख्यातः कर्तव्यो लाटभाषया ॥ ७६ ॥

गोविनयनहजोरस्वैजो कंसखयकालु ।
सो अम्ह दुरिअइवहरउ कन्हभराडावालु ॥ ७७ ॥

पूर्वार्द्धे तालहीनस्तु गातव्यो ब(गे)यकारकैः ।
तालेन वाथ सम्पूर्णो दोहदं(दो) गीतवेदिभिः ॥ ७८ ॥

दोहदस्य तथा चार्थं(र्धं) पादद्वयविभाजि(वर्जि)तम् ।
द्वितीयं किञ्चिदावक्ष्ये(वर्त्ये) गातव्यं झम्बडाभिधम् ॥ ७९ ॥

दोहदस्य यदा चान्ते क्रियते डोल्लरीपदम् ।
डोल्लरी नाम सा प्रोक्ता गीयते लाटभाषया ॥ ८० ॥

सप्तविंशतिमात्राश्च त्रिषु पारसिरास्थितिः ।
आवर्तते द्वितीये तु तृतीये तु विमुच्यते ॥ ८१ ॥

भाषात्र लाटा विज्ञेया तौरुष्की प्राससंयुता ।
अभीप्सितौ तालरागौ कर्त्तव्यौ गीतवेदिभिः ॥ ८२ ॥

पदद्वयं तथा प्रान्ते ललितं च पदं यदि ।
गीयते मातु (सा तु) विख्याता लोल्ली प्राकृतभाषया ॥ ८३ ॥

एवं(कं) पदं तथा गीत्वा शृङ्गाररसभूषितम् ।
अन्ते देवानुसंयुक्तं ज्ञे(गे)यमेकपदं भवेत् ॥ ८४ ॥

निरचि(न्वि)तपदद्वन्द्वा सानुप्रासेन मण्डिता ।
अन्ते दन्तिपदोपेता हन्निगेया विचक्षणैः ॥ ८५ ॥

पादैर्बहुविधैर्भव्यैस्तालेन च समन्वितः ।
वर्ण्यनामसमोपेतः कैवाडः परिगीयते ॥ ८६ ॥

उद्ग्राहो ध्रुवकश्चेति यत्र खण्डद्वयं भवेत् ।
स्वरैर्निरन्तरैर्गेयमादितालेन गायकैः ॥ ८७ ॥

वर्ण्यनाम तथाभागे (ऽभोगे) तदन्ते धृ(ध्रु)वकः पुनः ।
उद्ग्राहेण प्रमुच्येत स्वराख्यं करणं तु तत् ॥ ८८ ॥

तालेन करणाख्येन पादै(दै)र्मुरजसम्भवैः ।
स्वरैः प्रगीयते यत्तु तद् बन्धकरणं विदुः ॥ ८९ ॥

अनेनैव प्रकारेण हस्तपाटविराजि(र्जि)तम् ।
तथा च स्वरसंयुक्तं तत्प्राकृतं पुनः पुनः ॥ ९० ॥

पाटस्थाने पदं कार्यं स्वराश्च विहितास्ततः ।
लक्षणं करणस्यैव पादादिकरणे भवेत् ॥ ९१ ॥

हस्तपादै(टै)स्तथा तेनैः पदस्वरसमन्वितः ।
गीयते तालयुक्तो यः स वर्णरस(सर)को भवेत् ॥ ९२ ॥

सङ्गीतं धातुकरणैः स्वरैरेवं हि गीयते ।
गातुर्वण(र्ण)स्य नाम स्यादाभोगे वर्तिनी तु सा ॥ ९३ ॥

प्रतितालो लघुर्मन्दः कङ्कालश्च कुकुट्टकः ।
पञ्चैते वर्णगीताः स्युर्वर्त्तन्यां त(न) द्रुतो लयः ॥ ९४ ॥

ऊद्ग्राहः पूर्वभागः स्यात्ततो मेलापको भवेत् ।
ततश्च धृ(ध्रु)वको ज्ञेयस्ततश्चाभोग इष्यते ॥ ९५ ॥

गीतयुद्ग्राह्य(मुद्ग्राह्य)ते तेन स उद्ग्राहः प्रकीर्त्तितः ।
उद्ग्राहो(ह)ध्रुवयोः सन्धिश्लेषान्मेलापको भवेत् ॥ ९६ ॥

पौनः पुण्या(न्या)त्(द्) ध्रुवत्वाच्च ध्रुवकः परिकीर्तितः ।
ध्रुवस्याभोगकरणादाभोग इति संज्ञितः ॥ ९७ ॥

अयं समस्तगीतेषु विधिः साधारणो मतः ।
मेलापकस्तथाभोग आहृतौ चापि नाहृतौ ॥ ९८ ॥

सानुप्रासपदद्वन्द्वं गमकस्तदनन्तरम्।
ततो वर्णा(र्ण्या)दिपदकमेक उद्ग्राह उच्यते ॥ ९९ ॥

एवमुद्ग्राहयुगलं तृतीये च पदद्वयम्।
गीतमालापको ज्ञेयो गमकैः समलङ्कृतः ॥ १०० ॥

ततश्च धृ(ध्रु)वको ज्ञेयो गणादिनियमोज्झि(ज्झि)तः।
गीतनाम्ना समायुक्त आभोगो गीयते ततः ॥ १०१ ॥

गीत्वाभोगं पुनर्गेयो ध्रुवको ब(गे)यकारकैः।
सर्वेषामेव तालानां धातूनां धातुसंज्ञितम् ॥ १०२ ॥

भूमिर्मो वारि यो ज्ञेयो हुतभुक्(ग्) यो(रो)निलस्तु सः।
व्योम ते(तो)जो रविः प्रोक्तः शशिवो(र्भो)नस्त्रिविष्टपम् ॥१०३॥

सुधाकरगणाः पञ्च सुरालयगणा(ण)स्ततः।
पदमेकमिदं प्रोक्तं सानुप्रासं तथापरम् ॥ १०४ ॥

इति पादत्रयं यस्यामेक(ला)नादावली(ती) तु सा।
उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ॥ १०५ ॥

यौवनभूषितगौ(गो)पवधूमुखपद्ममधुकर श्यामल-
विग्रहकान्तिविनिर्जितनवजलधर देवकीनन्दन स्म(स्मे)रसरोरुह-
केसरसञ्चयपिञ्जरवसन केलिलसत्कमलानयनाम्बुज-
विभ्रमाभवनप्रदुग्धाब्धिकृतशयन। दलितपुण्डरीकनयन
कौस्तुभरत्नमरीचिकदम्बभासुर वरद पाहि पुरदर(न्दर)मन्दर।
गीतसुखावहविरुदपरम कुसुमशरजनन विमोहितनिखिलभुवन।
उत्पत्तिस्थितिकारण प्रभो नारायण(।) असौ परमेश्वरदेव-
विरचिता एला नादावती ॥ १०६ ॥

एवं लक्षणमेतस्यामुदाहरण(मीदृशम्)।
ईदृक्(ग्)रागेण सा नित्यं मन्दताडेन संयुता ॥ १०७ ॥

शृङ्गाररसभूमि(यि)ष्ठकैशिकीवृत्तिरञ्जिता।
पाञ्चालीरीतिसंयुक्ता गेया नादावती बुधैः ॥ १०८ ॥

भारती देवता तस्या द्विजमुख्यकुलं भवेत्।
नादावत्या महान्नादो वर्णश्चे(श्वे)तश्च भाव्यते ॥ १०९ ॥

यत्र वह्निगणाः पञ्च षष्ठो वायुगणो भवेत्।
इदमेकं पदं चान्यत्सानुप्रासं च तादृशम् ॥ ११० ॥

ईदृक्(ग्)रूपत्रया वेला गेया हंसवती बुधैः।
उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ॥ १११ ॥

रौद्रकाळा(ला)नलोद्गा(द्गा)सिखड्गप्रभातु(नु)शोभिता
(बा)हुलतारक्तप्रवाहारुणां मेदिनीं कुर्वता(ती) वितता
प्रा(भा)सुरकरिकरा भद्रावती भवेत् ॥ ११२ ॥

उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा।
नानाकारैर्निराकारैर्नित्यं विकारितं दैत्येन्द्राणी(णा)मन्त्रस्नायुस्फिक्-
वसामज्जासृक्कर्षकारिप्रपातपूतनालोहेन ताटकार्पिता ॥
शक्रस्त्रीनामात्यन्तायात्त्र्ती(र्ता)नां शृणु नाकंदानमन्दातुलिंप(म्प)न्
रक्तकिशिक्षोदोद्भूतैर्गोपीगोदानुकदावानलगोपीतगोपी-
निशान्ता॥ काश्मीरौघच्छायामच्छारक्तामारैः कुर्वाणः स्वकाये
बालादित्याः ता(स्ता)भ्राकाराः शौरे त्वं त्राणं भूपा(या)व्यपाये सभा
मे हिरण्यकशिपुरुधिरालिप्तशरीर ढणे(छि)न्नसूर्यन(शूर्पण)-
खाश्रवणनासिकां(क) (अङ्)गी(कृ)तसंसारव्यतिकर आपादि-
तथा(पा)पि(ज)ननरका(क)देव दामोदर सोमेश्वरदेवविरचिता
एला भद्रावती ॥ एवं लक्षणमेतस्यामुदाहरणमीदृशम् ॥ ११३ ॥

ककुभेन प्रसूतव्या कङ्कालख्य(स्ता)ल इष्यते।
बीभत्सस्तु रसस्तस्या भारती वृत्तिरिष्यते ॥ ११४ ॥

वैदर्भरीत्या गातव्या एला भद्रावती वरा।
वाराही देवता चास्याः कुलं शूद्रसमुद्भवम् ॥ ११५ ॥

एला भद्रावती ध्येया कृष्णवर्णोपशोभिता।
(एवं) चतस्रः कथिता गजैला लक्षणान्विता(:) ॥ ११६ ॥

मात्रैलाश्च चतस्रः स्युस्तासां वक्ष्यामि लक्षणम्।
पदं षण्मात्रमेकं स्याद् द्वितीयं पञ्चमात्रिकम् ॥ ११७ ॥

अनुप्रासस्त(स)मोपेतः पादः प्रथममी(ई)रितः।
एवंविधो द्वितीयः स्यात्तृतीयो दशमात्रकः ॥ ११८ ॥

अनुप्रासेन संयुक्तं पङ्क्तिभिश्च यथा पदैः।
विभज्य त्रिषु मात्रेषु द्वात्रिंशन्मातृकाः क्रमात् ॥ ११९ ॥

क्रियते सा भवेदेला रतिरेखेति संज्ञिता।
पद्मनयन जलशयन। लक्ष्मीस्तनाभोगमध्यस्थितमुक्ताहारा(र)।
भक्तशरण प्रतिबुधार्त्ति(र्ति)हरण सकलदैत्यवंशच्छेदकुठार।
अघहरण भवतारण मे लक्ष्मीकान्त जय जय देव नारायण नमोस्तु
ते। आ(?)सोमेश्वरदेवविरचितेयमेलावती लेखा ॥ १२० ॥

ईदृक्(ग्)लक्षणसंयुक्ता भाषया प्रि(ऽपि)यया कया।
इष्टेनार्थेन रागेण रतिलेखा प्रगीयते ॥ १२१ ॥

मात्रास्व(श्च) रतिलेखायाः द्वै(या द्वै)गुण्येन नियोजिता(:)।
हृद्याः पादत्रये यस्याः कामलेखेति सा स्मृता ॥ १२२ ॥

निहि(ह)तखरासुरदूषण श्रीवत्सभूषण प्र(?)संसारसागरतारण
निखिलभुवनशरणः(ण)। अमित महद्भुत विक्रमपालितधर्मक्रम।
प्र(?)मायावामनरूपबलिबन्धकर। कंसासुरमर्दन दे(द)शकन्ध-
रतर्जन धूत जय रघुतिलक अभिराम राम नमोस्तु ते।
आ(?) सोमेश्वरदेवविरचिता कामलेखेयमेला ॥ १२३ ॥

ईदृक्पदयुता भव्या लक्षणेन समन्विता।
इष्टार्थरागभाषाभिः कामलेखा प्रगीयते ॥ १२४ ॥

रतिलेखागता मात्रा त्रि(स्त्रि)गुणाश्चेत्प्रयोजिताः।
त्रिषु पादेषु संयुक्ता बाणलेखा तु सा भवेत् ॥ १२५ ॥

नखशिखा(ख्या)पादितदैत्यवक्षःस्थल पालितजम्भाराति-
भुजबलप्रकर कमलाकस्तूरिकापत्र प्रशमितनिखिलभुवनभङ्ग।

करकमलपुटालितशङ्खसुदर्शन सुकृतशतलभ्यपुण्यदर्शन
गङ्गाप्रवाहप्रभवपद एकपवित्रितजगज्जय ।
कालिन्दीकेलिकार सरभसरचितकालियनिकार मधु जठरकुहरनि- ॥
विष्ट(विष्ट)पत्रय जय जय देव जगन्निवास वासुदेव ।
सोमेश्वरदेवविरचिता बाणलेखेयमेला ॥ १२६ ॥

पादैरेवंविधैर्बद्धा मात्रानियमसंयुता ।
त्यक्तान्यनियमा न(ज्ञेया) बाणलेखा विचक्षणैः ॥ १२७ ॥

या मात्रा रतिलेखायाश्चातुर्वण्य(र्ण्ये)विभाजिताः ।
पादत्रयेपि सा प्रोक्ता चण्डलेखा सुशोभना ॥ १२८ ॥

शशधरनिकरविकासितकुवलयदलमेचक सकलभुवनतल-
धर्माधर्मविवेचक करकलितभुवनतलधर्माधर्म मधुकैह(ट)भशमन
नाभिनलिननिवासिचतुर्मुख चरितविविधजन देवकीनयन(नन्दन)
परिपालितसु(र)पतिविहरणनन्दन प्रकरकलितपाञ्चजन्य भुज-
विजितमहासुरसमर । अधिशयित(शश)धरकरविशदभुजगतल्प
प्रणतजनपीयूषधारासाराकल्प गुणगणनिलय निखिलगुणविरहित
जय देव पीताम्बर अखिलभुवनवास तुभ्यं नमः ॥ १२९ ॥

आ(?) सोमेश्वर(देव)विरचिता चन्द्रलेखेयमेला ॥
एतैर्लक्षणसम्बद्धैर्युक्ता पदकदम्बकैः ।
इष्टा समर्थतालेयं चन्द्रलेखा प्रगीयते ॥ १३० ॥

एकमेकाधिकैर्वर्णैर्दशभिः पदमीरितम् ।
अनुप्रासेन संयुक्तं पदमन्यत्तथाविधम् ॥ १३१ ॥

ईदृक्पदद्वयं पादस्तद्वत्पादद्वयं परम् ।
पूर्वपादद्वयस्यान्ते गमका वर्जितास्तथा ॥ १३२ ॥

यमकान्ते पदं कार्यं विरुवै(बिरुदै)र्वापि वर्णकैः ।
तृतीयपादप्रान्ते च कार्यो मेलापको बुधैः ॥ १३३ ॥

ततस्तु यवकः (ध्रुवकः) कार्यः सानुप्रासपदद्वयः ।
ध्रुवकान्ते वर्णनाम ततश्चाभोग इष्यते ॥ १३४ ॥

एलादेहमिमं प्राह सोमेश्वरमहीपतिः।
एला मदनवत्येषा कथ्यते तदुदाहृतिः॥ १३५॥

अनवरतभुवनशरण प्रणतजनदुरितहरण (गमकः)
सकलसुरासुरपूजितपदयुगलम्। सततविबुधभयशमनम् (।)
प्र(?)शङ्खाब्जचक्रपाणिदामोदरम्। विकचसरसिरुहवदनम्।
सकलशुभनिचयसदनम्। मधुलक्ष्मीकण्ठदलहारसंसार-
मण्डपसूत्रधारम्। नमामि रावणान्तकरं रामम्। गोपीजनमनोहरं
रामम्। आ(?)चोलई(ले)श्वरसरस्वतीवदनाम्बुजमित्रम्।
गेया वि(हि)मदनावती वर्णैला॥ १३६॥

एवं प्रासयुतैः पादैर्द्विपदैस्त्रिभिरीरिताम्।
द्विपश्चाङ्कादिकैर्वर्णैर्गातव्या मदनावली॥ १३७॥

एला मदनवत्याद्या तावल्लक्षणसंयुता।
वर्णैर्द्वादशसङ्ख्यातैर्वाशि(तैः शशि)लेखा निगद्यते॥ १३८॥

मरकतमणिनिचयरुचिरं दधतमुदधिशयनमचिरम्।
पि(पी)ताम्बरधरं लक्ष्मीपतिं विरचितविहगपतिगमनं अ(नम)-
विनयमदम(त्ता)रिशमनम्। श्रीवत्साङ्कितवत्स(त्सं)पुण्डरीकाक्षम्।
उदधिनिखिलभुवनम्। दलितदशवदनभुजवनम्।
तं प्रणमामि दशरथनन्दनम्। केश(व)देवनारायणम्।
आचोल्लयिसरस्वति(ती)वदनतिलक गायन्ति शशिलेखावर्णनम्
॥ १३९॥

इत्यनुप्राससंयुक्तैः पादैः षड्भिरलङ्कृता।
द्वादशारस(क्षर)संयुक्तैः शशिलेखा प्रगीयते॥ १४०॥

त्रयोदशाक्षरे कार्ये पात्रपादत्रयेपि च।
पूर्ववल्लक्षणं शिष्टं प्रभावत्यां निरूपितम्॥ १४१॥

विहितनतिमनुशुभभावकम्। दशवदनवनपावकम्।
प्रलयलक्ष्मीहृदयवल्लभम्। देवं भुवनपतिहरिं अ(रिम)धि-
सलिलनिधिव(वि)रचितसेतुं जगदव(न)निधनकरणहेतुम्।

69

अ(?)शुद्धसंवेदनमयम् । माधवं मधुसूदनं नि विधु(भु)म् ।
चरणयुगु(ग)लकृतन(स)कलाक्रमणं त्रिभुवनमहितकमलावरणम्
(मेध्रु)। दुरितभयहरं कौस्तुभभूषणं पीताम्बरवसनं श्रीधरम्
॥ १४२ ॥

गीतवर्णं समं कृत्वा तालमानविभूषितम् ।
एला प्रभावती नाम गातव्या गीतकोविदैः ॥ १४३ ॥

मनुसङ्ख्याक्षरपदैस्त्रिभिः पादैर्विभूषिता ।
एलेयं पालनीमेतत्तदुदाहृतिरुच्यते ॥ १४४ ॥

निजविभवविरचितदशावतारं निशितं(त)शरशतक्षत-
दनुजभारम् । प्र(भ्रु)पूतनास(सू)दनम् । केशिकदनं दामोदरम् ।
खगपतिगमनमभयदं करशि(स)रसिजकलितरुचिरगतम् ।
प्र(?)वृन्दावनमधुमथनकरम् । नारायणम् ॥ १४५ ॥

पदानुसारगीतेन पदप्रमयमेव(त्रयसमेन) च ।
प्रयोगैर्बहुलैर्दीर्घैर्नादैर्गायति मालती ॥ १४६ ॥

तिथिसङ्ख्याक्षरपदैस्त्रिभिः पादैर्विराजिता ।
एला स्याल्ललिता नाम तदुदाहरणं तथा ॥ १४७ ॥

शिशिरकरनिकरगतकमलरणदलितकुलमुख प्र (॥ ॥)
मुनिजनवन्दितं चराचरपतिम् । शुचिमणिरचितविकटमुकुटम् ।
बहुदितितनयसमरसुभटम् । अनुगृहीतपार्थं वसुदेवनन्दनम् ।
अजममरपतिसखं भजत हरिमतिशायितसकलमखम् ।
अनुगतवेदाङ्गमन्दिरं कैठभ(टभ)रिपुं पद्मनाभं पितामहजनकम् ।
॥ १४८ ॥

ललितेनैव गीतेन ललितैर्गमकैस्तथा ।
एलेयं ललिता तज्ज्ञैर्गातव्या ललिताक्षरा ॥ १४९ ॥

निशाकरकराः सङ्ख्या वर्णास्थपदैस्त्रिभिः ।
पादैर्भा(र्भो)गवती प्रोक्ता वर्णैला यतिभिस्तथा ॥ १५० ॥

कचाचितरुचिरचारुवक्त्र। पदयुगलयुगनिपतितपतिताक्र(पद-
युगलनिपतितशक्र) प्र(॥प्र॥)धृतगोवर्द्धनं(भुवन)भूषणं देवम् ।
अभिनवजलधरभरसदृशवपुषम् । परमपरमपगतरुषम् ॥ ध्रु ॥
(स)ततमहं ध्यायामि विष्णुम् । उपदेशानुगृहीतजिष्णुम् ।
शङ्खचक्रगदाधरं परमात्मांन (त्मानम्) ॥ १५१ ॥

गीतं सुधारसस्यन्दि वर्णमात्रेन(ण) भूषितम् ।
भोगवत्यां तु गातव्यं गमकैश्च विराजितम् ॥ १५२ ॥

त्रयः पाता(दा) दशषड्भिः सर्वैः सप्तदशाक्षरैः ।
एलायां कुसुमावत्यां स्युरुदाहृतिरुच्यते ॥ १५३ ॥

क्षितिपवनगगनहुतवहजलभवन प्रणतमुनिजन दितम(द)नुजा(ज)
प्र(?) वेदवेदाङ्गपारग लोकावास विभो श्रीपते ।
कुसुमशरविवशयुवतिशतरतिदक्ष शतंभर(शर)पतनहतसुरपति-
रिपुपक्ष प्रतिरुचिपुरोध(ग)संवेदनमूर्त्ति(र्त्ते) विमलकीर्त्ते सवनगमन-
विधिविरचितचतुरविहङ्ग जय जय विदितजननमरणभयभङ्ग-
प्रद्रुततृणदावानल अरिष्टदावानल सकलजनदयालो
शेषशय्याशयालो ॥ १५४ ॥

द्रुतविन्यासगीतेन निबिडैर्गमकैरपि ।
एला सुमद(कुसुम)वत्येषा गातव्या तारचुम्बिनी ॥ १५५ ॥

मदेन वा द्वितीयेन प्रतितालेन वा भृशम् ।
एला नियमतो गेया वाद्यैस्तालैः कदाचन ॥ १५६ ॥

गणमात्रागणानां च रसस्य नियमोऽत्र न ।
न(?)वर्णानां नियमादेता वर्णैलाः परिकीर्तिताः ॥ १५७ ॥

गीत्वा तु प्रथमं पादं गातव्यो गमकस्ततः ।
बिरुदं वर्णकं वापि ततो नादेन गीयते ॥ १५८ ॥

पादौ(दो) द्वितीय एवं च गातव्यो ब(गे)यकारकैः ।
तृतीयाङ्घ्रिः पदद्वन्द्वं गातव्यं पूर्ववत्(द्)बुधैः ॥ १५९ ॥

गमकैर्विरुदैर्हीनं नादेन च विवर्जितम् ।
ततो मेलापको ज्ञेयः सभालाद्यक्षरादिकः ॥ १६० ॥
उल(च)नीचस्वरोपेतो गमकैर्विविधैर्य(र्यु)तः ।
ततश्च ध्रुवको ज्ञेयो रन्यो(म्यो) रागविभूषितः ॥ १६१ ॥
आभोगश्च ततो गेयो गाननामसमन्वितः ।
सर्वासामेव मेलानां गानभोगो भवेदयम् ॥ १६२ ॥
वर्णितः सोमभूपेन तद्विदामुपकारकः ।
वर्णानष्टादशारभ्य वर्णैनैकेन वर्द्धिताः(ता) ॥ १६३ ॥
अष्टाविंशतिपर्यन्ता वर्णमाला प्रकीर्तिताः(ता) ।
मधुकरी सुस्वरी काककरिणी सुरसा तथा ॥ १६४ ॥
प्रभञ्जिनी कुब्जिनी च विपुला व(च) तडिल्लता ।
विशाला तरला चेति ततः कान्तिमती शुभा ॥ १६५ ॥
कथिता वर्णमालैला(लाः) प्राज्ञैरेकादशैव हि ।
इत्येता वर्णमालैला वर्णैला(लाः) क्रमतो बुधैः ॥ १६६ ॥
गातव्यास्तु त्रिभिः पादैः पादैः षड्भिरनुक्रमात् ।
कङ्कालः प्रतितालश्च द्वितीयो मह एव च ॥ १६७ ॥
चतुर्थे ते(र्थस्ते)षु तालेषु गेयास्त्वेला यथारुचि ।
आदिमध्यावसानेषु ताल एकः प्रयुज्यते ॥ १६८ ॥
द्रुतमध्यविलम्बेन मानेन सुविचक्षणैः ।
उद्ग्राहे तु भवेद्यस्याः समानचरणद्वयम् ॥ १६९ ॥
द्विर्गीत्वा पादमाद्यं च गातव्योऽङ्घ्रिर्द्वितीयकः ।
गीतेनैकेन गातव्यं (व्यः) सप्रासः पदयोर्द्वयोः ॥ १७० ॥
वर्णहीनस्ततो ज्ञेयो नवमेलापको बुधैः ।
तालेनाद्येन गातव्यो ध्रुव्यो(वो) वारद्वयं ततः ॥ १७१ ॥
एकगीतं तु सम्प्राप्तं ध्रुवस्याद्यं पदद्वयम् ।
तृतीयश्च चतुर्थश्च पा(गा)तव्या(व्यो) वन्यगीततः ॥ १७२ ॥

वर्ण्य(र्ण)नीयगुणौ(णा)धारौ पादौ प्रासयुतौ ध्रुवौ।
आभोगश्च ततः कार्यः स्वरैरुच्चैरलङ्कृतः ॥ १७३ ॥

देवीनाम्ना समोपेतो नृपनाम्ना समन्वितः।
रम्य(म्यं)सलि(ली)लमाभोगं प्रयुज्य तदनन्तरम् ॥ १७४ ॥

पुनर्धृत्वा (ध्रुवं)सकृद् गीत्वा ग्रहतालेन मुच्यते।
गृ(ग्र)हे मेलापके मोक्षे कार्यं चैव यथारुचि ॥ १७५ ॥

आदितालोऽथ कङ्कालः प्रतितालोऽथवा बुधैः।
ध्रुवश्चै(वे चै)व तथाभोगे(ग) एष तालः प्रयुज्यते ॥ १७६ ॥

ग्रहतालं परित्यज्य योज्यस्तालो यथेलया।
एको रागो भवेदस्यां तालद्वितयमेव हि ॥ १७७ ॥

लक्ष्म दण्डकिकायाश्च कथितः(तं) सोमभूभुजा।
वारद्वितयमुद्ग्राहः प्रथमं (मः) परिगीयते ॥ १७८ ॥

सकृत्(द्) द्वितीय उद्ग्राहो गीयते च ततो ध्रुवः।
ध्रुवे(वो) वारद्वयं गेयं(यः) पश्चादाभा(भो)ग इष्यते ॥ १७९ ॥

पुनर्गेयो ध्रुवः प्राज्ञैर्गीतलक्षणवेदिभिः।
मड्डुकंका(कङ्का)लतालाभ्यां प्रतितालेन वर्जितम् ॥ १८० ॥

अन्यस्तालः प्रयोक्तव्यो रो(झो)म्बडे लक्षणं त्विदम्।
गारुगाव्ये(ख्ये)न तालेन द्वितीयेन तथैव च ॥ १८१ ॥

अन्यो निःसारुकेन स्यादेकतालिकया तथा।
षडमी रोंबडाः (झोम्बडाः) सिद्धाः साम्प्रतं तालसंज्ञया ॥ १८२ ॥

उद्ग्राहे पाद एकः स्यादेकः पादस्तथा धृ(ध्रु)वे।
द्विरुद्ग्राहः प्रगातव्यो धृ(ध्रु)वो वारद्वयं ततः ॥ १८३ ॥

वर्ण(र्ण्य)नामसमोपेत आभोगस्तदनन्तरम्।
आवर्ते(त) धृ(ध्रु)वो भूयः स भवेल्लम्बकाभिधः ॥ १८४ ॥

उद्ग्राहे च धृ(ध्रु)वे चैव पा(प)दमेकं प्रवर्तते।
आभोगो वर्ण्यनामाङ्को विलम्भः परिकीर्तितः ॥ १८५ ॥

तालस्त्वन्यो भवेद्यस्मिन् उ(न्नु)द्ग्राहः पादमात्रकः ।
ध्रुवस्तालयुतो यत्र प्रतिलम्भः स उच्यते ॥ १८६ ॥

यस्योद्ग्राहपदं भिन्नं पूर्वार्द्धेन समन्वितम् ।
गीयते यत्र गीतज्ञैः स भागः कथितो बुधैः ॥ १८७ ॥

लम्भकेषु भवेद्भागो नियमेन द्वितीयकः ।
झा(झो)म्बडेषु तथा भागविकल्पः प्रतिगीयते ॥ १८८ ॥

यदुक्तं झोम्बडलक्ष्म गमकस्य तदेव हि ।
गमकव्यतिरिक्तोऽयमादितालेन गीयते ॥ १८९ ॥

लक्षणं लम्भकस्यैव किन्तु तालो ध्रुवो भवेत् ।
एकतालीति मानै(नामै)षा कथिता सोमभूभुजा ॥ १९० ॥

करणं च तथैवे(वै)ला टेंकिका (ढेङ्किका) रोम्बड(झोम्बड)स्तथा ।
लम्बुको रासकश्चैव तथा स्यादेकतालिकः ॥ १९१ ॥

कन्दवृत्ताधिकः कश्चित्प्रबन्धश्चेन्महा(न्) पुनः ।
अल्पः पश्चात्प्रगातव्यः एष मूढ(सूड)क्रमः स्मृतः ॥ १९२ ॥

त्रिपदी षट्पदी चैव वधू(धव)लो मङ्गलस्तथा ।
उवी च चर्चरी वर्या राहडी दन्तिका तथा ॥ १९३ ॥

एते षुदेवना(सूडेषु नो)गेया(:) प्रबन्धा लौकिका मता(:) ।
विप्रकीर्णा(:) प्रगातव्या पारेषु च(व्यापारेषु) पृथक् पृथक् ॥ १९४ ॥

त्रिपदी कण्डने चैव शृङ्गारे विप्रलम्भके ।
प्रायः शास्त्रिभिरेवैषा गेया नानार्थभूषिता ॥ १९५ ॥

कथासु षड्पदी योज्या विवाहे धवलस्तथा ।
उत्सवे मङ्गलो गेय श्चर्यायोग(गि)जनैस्तथा ॥ १९६ ॥

महाराष्ट्रेसु(षु)योषिद्भिरुवी(रोवी) गेया नु (तु) कण्डने ।
होलाके चचरी गेया राहडी वीरवर्णने ॥ १९७ ॥

दन्ती गोपालकैर्वादे गातव्या निजभाषया ।
एवं विषयभेदेन प्रबन्धाः परिकीर्तिताः ॥ १९८ ॥

रागाणां च प्रबन्धानामुक्तं लक्षणमुत्तमम् ।
रम्यो गीतविनोदोऽयं कथितः सोमभूभुजा ॥ १९९ ॥

विधिर्येषां प्रबन्धानां तादृशः परिकीर्तितः ।
तालेन भाषया रागैः स्वरैः पाटैश्च तेन्नकैः ॥ २०० ॥

विधिना तेन ते गेया न विधिः प्रतिलङ्घ्यते ।
विधिलोपे भवेद्दोषो न समक्(म्यग्)लक्षणं भवेत् ॥ २०१ ॥

अन्येषां च प्रबन्धानां भाषायां नियमो न हि ।
मया संस्कृतया वाचा बोधायोदाहृतिः कृता ॥ २०२ ॥

भक्त्या भगवतो विष्णोः प्रबन्धे(ऽ)भीष्टुतिः कृता ।
न त्वेष नियमो नित्यं प्रबन्धेषु विधीयते ॥ २०३ ॥

विष्णुं शङ्करमेवापि ब्रह्माणं वा दिवाकरम् ।
विघ्नेशं भैरवं वापि क्षेत्रपालमतो(थो)ऽपि वा ॥ २०४ ॥

देवीं सरस्वतीं गौरीं महालक्ष्मीं च चण्डिकाम् ।
अन्याश्च देवताः ख्याताः गायेस्तु(त्स्तु)तिपुरःसरम् ॥ २०५ ॥

नृपं वा युवराजं वा महाशक्तिगुणोर्जितम् ।
महादेवीं बृहद्राज्ञीं प्रियां वा योषिदुत्तमाम् ॥ २०६ ॥

गायेन्निजेच्छया गाता यत्र चित्रं (त्तं) प्रवर्तते ।
अथ लाभात्तथान्येषां प्रबन्धो नैव गीयते ॥ २०७ ॥

मानमिच्छन्यशो भूरि द्रव्यं बहु मनीषितम् ।
न प्राकृते(त)जने(नान्) गे(गा)या(ये)त्कदाचित्व(गे)यकारकः ॥२०८॥

यस्तु गायति लोभेन प्राकृतान् गुणवर्जितान् ।
स निन्द्यः स्यात्सतां मध्ये हास्यस्यायतनं महत् ॥ २०९ ॥

देवाना(न्नौ)ति महीपालं तस्य भुक्तिर्निरन्तरा ।
इति गीतविनोदोऽयं कथितः सोमभूभुजा ॥ २१० ॥

गीतो निःसारुतालेन मङ्गलाचार उच्यते।
पूर्वपूर्वपदावृत्त्या गायेदुत्तरं (रमुत्तरम्) ॥ ३६० ॥
इति मङ्गलाचारः।

यत्र पाटैः सबिरुदै रङ्गतालेन कल्प(ल्प्य)ते।
रणरङ्ग(ङ्गः) प्रबन्धः स्यादयं च त्रिविधो भवेत् ॥
समा(म)तीतानागताख्या(ख्य)तालग्रहविभेदतः ॥ ३६१ ॥
इति रणरङ्गः।

पाटैः पादैः स्वरैस्तेनैर्बिरुदैर्यो विनिर्मितः।
प्रतापवर्धनः स स्यात् प्रबन्धो रागसुन्दरः ॥ ३६२ ॥
इति प्रतापवर्धनः।

वसन्तो गुर्जरो देवशाखो तोडी च पञ्चमः।
धनासिकेतिराः(रागाः) षडत्यो(न्त्यो) मालवकैशिकः ॥ ३६३ ॥

वीराद्भुतौ रौद्रशान्तौ भयाख्यकरुणाभिधौ।
शृङ्गारश्च क्रमाज्ज्ञेया रसाः खण्डेषु सप्तसु ॥ ३६४ ॥

मेलापकान्विते न स्यादाभोग(:)सप्तमे न च।
न्यासो मेलापके न स्यादुद्ग्राहाद्येन वा भवेत्।
आभोगे नामनी स्यातम उ(तामु)भयोः कविवर्णयोः ॥ ३६५ ॥
इत्युपमालङ्कारः।

द्वाभ्यां द्वाभ्यां ग(प)दाभ्यां स्यादेकः खण्डस्तथाविधैः।
त्रिभिः स्यात्कमलानन्दः खण्डो वेदाधिमात्रकः ॥ ३६६ ॥

आलापः प्रतिखण्डः स्यात्प्रयोगे तूपलक्षितैः
गेयश्चाचपुटेनायं प्रबन्धस्तं(न्धः स) निरूप्यते ॥ ३६७ ॥

अस्मिन्ता(स्मिन्ना)लापमारभ्य गीत्वा धातुत्रयं क्रमात्।
ततो विधाय गमकानालापे न्यासमूचिरे।
वीरो रसः प्रबन्धेऽस्मिन्रागः स्याद्रससङ्गतः ॥ ३६८ ॥
इति कमलानन्दः।

यत्र पाटैश्च तेनैश्च विरुदान्तपदैस्तथा ।
गद्ये वा पद्यबन्धे वा वीरश्रीरिह बध्यते ॥ ३६९ ॥

अनेकदुर्धरदैत्यदानवराक्षसक्षयकारिणं सृष्टिस्थित्यन्तकरणैक-
निरन्तरं अचिन्त्य(म्)
स्मरभरविवशराधाहृदयवल्लभ बालगोपाल धूलिक्रीडाविकूणित
विकृतवदनदर्शनजनितहास कोष्णनयनोदकम्लान(त)मन्दोदरी-
प्रता(ला)पदीक्षादानदक्ष अनन्तकालस्वीकृतभीरुभैरववपुवि(र्वि)-
रचितसकलसङ्गरशास्त्रकोविद रुचिसञ्जातसन्धानविजय
बहुबाहुशालीन देदीप्यमानसुदर्शनजातकम्पावसाददैत्यदयिता-
सम्मोहकारिन् गरलदानप्रवृत्तपूतनास्तनपानव्याजकृष्टरुधिर-
वसामस्तिष्कपङ्ककलुषीकृतनन्दगोपगृहप्राङ्गण दृप्तदैत्येन्द्र-
स्तम्भास्फालनमात्रादिभूषाभूत(त्राविर्भूत)नरहरिवपुर्वि-
लोकनोत्पन्नरोमाञ्चकञ्चुके(क)साश्चर्यार्यजनप्रवर्तितबहुस्तोत्र
जय जय नारायण ॥ ३७० ॥

शृङ्गारादिरसैः सर्वैरष्टभिर्यै(र्यो)प्रयोजिताः (तः) ।
रससन्दोहनामा स प्रबन्धः परिगीयते ॥ ३७१ ॥

नन्द्यावर्तश्चतुर्वृत्तः स्वस्तिकश्चाष्टवृत्तकः ।
तालस्तत्सङ्ख्यया योज्यो गीतशास्त्रविशारदैः ॥ ३७२ ॥

गद्यैस्तालविहीनैश्च वृत्तैर्वा तालसङ्गतैः ।
रागैरनेकैः क्लृप्तोऽसौ भवेद्रागकदम्बकः ॥ ३७३ ॥

गद्ये वा पद्यबन्धे वा रागेनैकेन केनचित् ।
तालैश्च बहुभिर्युक्तस्तालवर्ण(लार्णव) इतीरितः ॥ ३७४ ॥

देवतास्तुतिसंयुक्तैः पादैश्चैव समाक्षरैः ।
बहुभिर्गीयते या तु तदेत(सा भवे)त्स्तवमञ्जरी ॥ ३७५ ॥

नौमि नारायणं देवं त्रैलोक्यत्राणकारणम् ।
नौमि नो(नी)लोत्पलच्छायं क्षीरोदार्णवशायिनम् ।
नौमि शङ्खगदापाणिं चक्रनीरजधारिणम् ।

नौमि लक्ष्मीकुचाभोगकुङ्कुमारुणितं हरिम् ।
नौमि गोपीमुखाम्भोजविकासनदिवाकरम् ।
नौमि नित्यं सदानन्दं ज्ञानलोचनदर्शनम् ।
नौमि मोक्षपदप्राप्तिकारकं भवतारकम् ।
नौमि दैत्यवधूचर्ब(र्या)चक्राम्बुजनिशाकरम् ।
नौमि पादत्रयाक्रान्तनिःशेषभुवनत्रयम् ॥ ३७६ ॥

उदितस्तवमञ्जर्यां पदानां कल्पनाक्रमः ।
भूलोकमल्लदेवेन भुवनाख्यातकीर्तिना ॥ ३७७ ॥

पदैर्बहुविधैश्चैव बिरुदाख्यायकैः पदैः ।
कण्डु(कन्दु)को नाम विख्यातस्तालरागो निजेच्छया ॥ ३७८ ॥

अर्थश्चाध्यात्मिकः प्रास(सः)पादद्वितयशोत(भ)नः ।
उत्तरार्धे भवेदेवं चर्या सा तु निगद्यते ॥ ३७९ ॥

संसारसोपूहदरैः कायहीनं चंडिया ।
कोहलोहमाह बहुकेण तरिया ।
इंदियपयणखरवेगेव हंसि ।
दुक्ति हलाहणिम नडिन पाचधि ॥ ३८० ॥

ईदृक् पदानि चत्वारि दर्शितानि मयाऽधुना ।
अध्यात्मकार्थयुक्तानि चर्यानाम्नि प्रबन्धके ॥ ३८१ ॥

यतिः सप्त(मा)सु मात्रासु विषमासु न विद्यते ।
गीयते तालयुग्मेन सातयेऽ(सा भवेद्)ध्वनिकुट्टनी ॥ ३८२ ॥

संसारसा(ता)रणं जगत्कारणं त्रिदशपालनं नौमि हरिम् ।
दितिजकुलसूदनं दनुजघातनं जलधिजलशायिनं नौमि हरिम् ।
कंसवंशनाशकारणम् । मनुजदेह वासुदेव
मत्स्यकूर्मकोलकाय सिंहवदन नारसिंह वामनाङ्ग
रामकृष्णबुधकल्किरूप देव देव नमोस्तु ते ॥ ३८३ ॥

एवमादिपदैर्भव्यैरिष्टेनार्थेन संयुता ।
भूलोकमल्लदेवेन वर्णिता ध्वनिकुट्टनी ॥ ३८४ ॥

अष्टाक्षरस्य पादस्य
अचिन्त्यं नित्यं भगवन्तमनन्तम्
त्रैलोक्यमोहनसमर्थमायानिर्माणनिपुणम्
रावणान्तक(कं)कंसासुरमर्दनम्
मधुकैटभसूदनं बल(लि)बन्धविधायकम्
सु(सु)रत्राणकृतारम्भ(म्भं) मधुकैटभसूदनम् ॥ ३८५ ॥

अनेनैव प्रकारेण पदेषु विरुदेषु च।
देवमुद्दिश्य भूपं वा वाञ्छितार्थेन गीयते ॥ ३८६ ॥

उदाहरणमाख्यातं वीरशृङ्गारकर्मणि।
भूलोकमल्लदेवेन क्षपिताशेषवैरिणा ॥ ३८७ ॥

पदैस्तैस्तैश्च तालेन सम(मे)तो यत्र गीयते।
प्रबन्धो ललितो नाम कथितः सोमभूभुजा ॥ ३८८ ॥ Lalita

गोपीजननयनेन्दीवरविकासचन्द्र गोवर्द्धनोद्धरण
त्राणगोविन्द गोकुल(त्रातगोकुल)गोविन्द बालक्रीडाकौतुकाद्भुत-
दर्शनजनितदेवकीहृदयानन्द जय जय देव भगवन्मुकुन्द ॥३८९॥

ईदृक्पदानि तेनाश्च तालमाने नियोजिता (ताः)।
उदाहृतिरिति प्रोक्ता प्रबन्धे ललिताभिधे ॥ ३९० ॥ Lalita

स्वरैरेकः पदैरेको विरुदैश्च तथा परः।
एवं खण्डत्रयं कार्यं स्त(स्व)राङ्के तालसंयुतम् ॥ ३९१ ॥ Svarāṅka

अचिन्त्ये(न्त्यो)ऽपि योगिनश्चिन्त्य(न्त्यो) निर्गुणोऽप्यगु(ग)-
णितग(गु)णो जयति गुणवान् भक्तजनवत्सलः
श्रीवत्सलाञ्छनो विष्णुः।
रावणमहाशैलं(ल)कुलिशघातं(त) कंसासु(सु)रगजपश्चानन
बाणबाहुदावानल हिरण्यकशिपूरःस्थलविदारणदार(रु)णक्रकच
॥ ३९२ ॥

एवं पदैश्च विरुदैर्दर्शितं खण्डयुग्मकम्।
खण्डमाद्यैः(द्यं)स्वरैर्ज्ञे(र्ज्ञे)यमेवं खण्डत्रयं भवेत् ॥ ३९३ ॥

अनि(भी)ष्टं नायकं कृत्वा देवं वा वसुधाधिपम्।
तालेन सङ्गता(तो) गेयाः (यः) स्वराङ्को गेयकारकैः ॥ ३९४ ॥

स्वरैः पदैस्तेनकैश्च यस्य खण्डत्रयं भवेत्।
खण्डं च गमकोपेतमङ्कध्वनिरितीरितम् ॥ ३९५ ॥

आद्यं स्वराङ्कयद्ज्ञेयं(वद्गेयं) खण्डयुग्मं मनीषिभिः।
तृतीयं तेनकैर्गेयं चतुर्थं गमकैस्तथा ॥ ३९६ ॥

उदाहरणमेतस्मिन् प्रबन्धेश्चध्वनाभिधम् (न्धे क च नोदितम्)।
दर्शितं सोमभूपेन मूढानां बोधकारिणा ॥ ३९७ ॥

स्वरैश्चैव तथा पादै(दै)स्तेनैः पादैस्तथार्थकम्।
क्रमेणैव(वं) चतुर्भागैर्गीयते स चतुर्मुखः ॥ ३९८ ॥

अन्धकध्वनि (ङ्कध्वनि)प्रकारेण देये(गेयं) खण्डत्रयं क्रमात्।
चतुर्थपाठ(र्थं पाठ)कैर्ज्ञे(र्गे)यं गमकास्तत्र वर्जिताः ॥ ३९९ ॥

स्वरैः पादैस्तथा पादै(पाटै)र्बिरुदैश्च पृथक् पृथक्।
अन्तरा तेनकोपेत (तः) पञ्चत्तगि(भङ्गि)र्निगद्यते ॥ ४०० ॥

चतुर्मुखप्रकारेण गीयते तेन्नकैर्विना।
विरुदास्तेनकस्थाने तेनकासा(श्चा)न्तरान्तरा ॥ ४०१ ॥

पञ्चत्त(भ)ङ्गिप्रबन्धस्य दर्शितं लक्षणं मया।
विशेषकं च सन्धीनां तेनकाः परिकीर्तिताः ॥ ४०२ ॥

श्रीविलास(सः)स्वरादि(दिः) स्यात् श्री(चक्री)रङ्ग(ङ्गः)पदपूर्वकः।
पञ्चानन(नः)पदादि(दिः) स्याद्बिरुदादिस्तु मानलिः ॥ ४०३ ॥

तेनादिरुपधिः प्रोक्तो गीतलक्षणवेदिभिः।
पदं(एवं) पञ्चप्रकारेण पञ्चत(भ)ङ्गि(ङ्गिः) प्रदी(गी)यते ॥ ४०४ ॥

काव्यजैर्गीतसम्भूतैर्योऽलङ्कारैर्विरच्यते।
अलङ्कारभवो यस्मात् तस्मात्प्रोक्तस्तु मण्डनः ॥ ४०५ ॥

गीतालङ्कारमात्रेण गीतमुत्पाद्य यत्नतः।
उपमाद्यैरलङ्कारैर्गीयतेऽस्य पदावली ॥ ४०६ ॥

यत्र गायति गीतज्ञ(ज्ञः) मण्डनान्मण्डनाभिधः ।
इदं लक्षणमाख्यातं सोमेश्वरमहीभुजा ॥ ४०७ ॥

शृङ्गारादिरसार्थः स्यादष्टभिः परिकल्पितः ।
क्रमेण व्युत्क्रमेणाऽपि रससन्दोह उच्यते ॥ ४०८ ॥

अष्टाक्षरस्य पादस्य चत्वार्याद्याक्षराणि च ।
आवर्तन्ते विलोमेन चतुःपा(तुष्पा)देस्व(ष्व)यं क्रमः ॥ ४०९ ॥

प्रथमस्य द्वितीयं तु द्वितीये प्रथमं भवेत् ।
तृतीयं तु तृतीये तु (च) चतुर्थं च तुरीयके ॥ ४१० ॥

रामाकाममकारामा(मारा) समा(मासमा)स्वस्वमासमा ।
कामास(सी)ममसीमाकामस्वमक्षक्षमस्वम ॥ ४११ ॥

न रागतत(ताल)नियमे(मो) विद्यतेऽत्र कदाचन ।
पदमध्यस्थितं वर्णं गोपयित्वा तु गीयते ।
अक्षरच्युतकं नाम प्रोढि(प्रौढै)रेव हि लक्ष्यते ॥ ४१२ ॥

एवं प्राप्य न चात्यर्थं दुःखशक्तास्तु क्षत्रियाः ।
यत्नं कुरु महाबुद्धे यथार्थः सुखदो भवेत् ॥ ४१३ ॥

यद्वा तद्वा भवेच्छन्दो ता(भा)षया वा कदा(या)चन ।
अनन्वितमिवातातिः(भाति) विना वर्णेन केनचित् ॥ ४१४ ॥

यदि क्षिपेत(त्तु) तद्वर्णं तदा भवति सङ्गतम् ।
अक्षि(क्ष)रक्षित्पकं नाम कथितं सोमभूभुजा ॥ ४१५ ॥

मसपसरकं चेति दनं एनं कलकम् ।
क्षे(क्षि)पैकमक्षरं त्वादावर्ध(र्थ)वत्तत्तु गीयताम् ॥ ४१६ ॥

गा(गो)पयित्वा हृदिस्थार्थं यद्रूपे प्रश्नरूपतः ।
समस्तव्यस्तरूपेण तस्यैवोत्तरमुत्तरम् ॥ ४१७ ॥

कः सेव्यः कः क्रतो(तौ)पेयः का स्थिरा या(पा)ति कः प्रियाम् ।
साम्प्रतं सत्यसन्धः कः श्रीमत्सोममहीपतिः ॥ ४१८ ॥

यस्यां रसेन वीरेण सङ्ग्रामचरितं जयः।
गीयते बहुभिः पादै राहडी सा प्रकीर्तिता ॥ ४१९ ॥

प्रथमे च तृतीये च यमकं प्रान्ततो भवेत्।
सदोष्ठ इति विख्यातः कथितो लाटभाषया ॥ ४२० ॥

गोरीनयणहंजोरस्वैंजो कंसहखयकातु।
सो अम्हण दुरिअइ यवहरतकम्हुतरा डावाल्ठ ॥ ४२१ ॥

पूर्वार्द्धता(स्ता)लहीनस्तु गातव्यो गेयकारकैः।
तालेन वाथ सम्पूर्णो दोहदो गीतवेदिभिः ॥ ४२२ ॥

दोहदस्य तथा चार्द्धं पादद्वयविवर्जितम्।
द्वितीयं किञ्चिदावर्त्य गातव्यं सब(झोम्ब)डाभिधम् ॥ ४२३ ॥

दोहदस्य पदस्यान्ते(यदा चान्ते) क्रीडते डोल्लरीपदम्।
डोल्लरी नाम सा प्रोक्ता गीयते लाटभाषया ॥ ४२४ ॥

सप्तविंशतिमात्रश्च त्रिषु पादेषु पानसी।
आवर्तते द्वितीये तु तृतीये तु विमुच्यते ॥ ४२५ ॥

भाषा तु लाटी विज्ञेया तुरुष्की प्राससंयुता।
अभीप्सितौ तालरागौ कर्तव्यौ गीतवेदिभिः ॥ ४२६ ॥

पदद्वयं तथा गीत्या (त्वा) प्रान्ते लोल्लीपदं यदि।
गीयते सा तु लि(वि)ख्याता लोल्ली प्र(प्रा)कृतभाषया ॥४२७॥

एकं पदं तथा गीत्वा शृङ्गाररसभूषितम्।
अन्ते देवानुसंयुक्तं गेयमेकपदं भवेत् ॥ ४२८ ॥

निरन्वितपदद्वन्द्वा सानुप्रासेन मण्डिता।
अन्ते दन्नी(दन्ति)पदोप(पे)ता तन्वि(न्वी)गेया विचक्षणैः ॥४२९।

पदैर्बहुविधैर्नव्यैस्तालेन च समन्वितः।
वर्ण्यनामसमोपेतः कैवाडः परिगीयते ॥ ४३० ॥

उद्ग्राहो ध्रुवकश्चेति यत्र र(ख)ण्डद्वयं भवेत्।
स्वरैर्निरन्तरैर्गेयमादितालेन गीयते ॥ ४३१ ॥

वर्ण्यनाम तथा भोगे (ऽऽभोगो) तदन्ते ध्रुवकः पुनः ।
उद्ग्राहेण प्रमुच्येत स्वराख्यं करणं तु तत् ॥ ४३२ ॥

तालेन करणाख्यात(तैः) पादैर्मुरु(र्मुर)जसम्भवैः ।
स्वरैः प्रगीयते यत्तु तद्बन्धकरणं विदुः ॥ ४३३ ॥

अनेनैव प्रकारेण हस्तपाद(ट)विवर्जितम् ।
तथा च स्वरसंयुक्तं तत्पादकरणं भवेत् ॥ ४३४ ॥

पाटलास्थ(स्थाने)पदं कार्यं स्वराश्च विहितास्ततः ।
लक्षणं करणस्यैव (वं) पादादिकरणे भवेत् ॥ ४३५ ॥

हस्तपादै(टै)स्तथा तेन(नैः) पदं कार्यं स्वराश्च विहितास्ततः ।
लक्षणं करणस्यैव (वं) पादादिकरणे भवेत् ॥ ४३६ ॥

हस्तपादै(टै)स्तथा तेनपदस्वरसमन्वितः ।
गीयते तालयुक्तो यः सवर्णस(स्व)रको भवेत् ॥ ४३७ ॥

संगीतं धातुकरणैः स्वरैरेवं हि गीयते ।
गातुर्वर्ण(र्ण्य)स्य नाम स्यादातो(भो)गे वर्तिनी तु सा ॥ ४३८ ॥

प्रतितालो लघुर्मन्द(न्दः) कङ्कालश्च कटुकण्णः (कुडुक्ककः) ।
पञ्चैते वर्णगीताः स्युर्वर्तन्यां न द्रुतो लयः ॥ ४३९ ॥

उद्ग्राहः पूर्वभागः स्यात्ततो मेलापको भवेत् ।
ततश्च ध्रुवको ज्ञेयस्ततश्चाभोग इष्यते ॥ ४४० ॥

गीतमुद्ग्राह्यते तेन समुद्ग्राहः प्रकीर्तितः ।
उद्ग्राहध्रुवयोः सन्धिः श्लेषोन्मा(षान्मे)लापको भवेत् ॥ ४४१ ॥

पौनःपुन्याद् ध्रुवत्वाच्च ध्रुवकः परिकीर्तितः ।
ध्रुवस्याभोगकरणादाभोग इति संज्ञितः ॥ ४४२ ॥

अयं समस्तगीतेषु विधिः साधारणो मतः ।
मल्ला(मेला)पकस्तथाभोग आह(ह)तौ क्वापि नाद(ह)तौ ॥४४३॥

सानुप्रासं पदद्वन्द्वं गमकस्तदनन्तरम् ।
ततो वर्ण्यादिपद(क)मेक उद्ग्राह उच्यते ॥ ४४४ ॥

एवमुद्ग्राहयुगलं तृतीये च पदद्वयम् ।
गीत्वा मेलापको जे(गे)यो गमकैः समलङ्कृतः ॥ ४४५ ॥

ततश्च ध्रुवको ज्ञे(गे)यो गणादिनियमोज्झितः ।
गातुर्नाम्ना समायुक्त आभोगो गीयते ततः ॥ ४४६ ॥

गीत्वाऽऽभोगं पुनर्गेयो ध्रुवको र(गे)यकारकैः ।
सर्वेषामेव तालानां शारीरं धातुसंज्ञकम् ॥ ४४७ ॥

भूमिर्मो वारि यो ज्ञेयी(यो) हुतभुग्यो(ग्रो)ऽनिलस्तु सः ।
व्योम ते(तो)जो रविः प्रोक्तः शशिर्भो नस्त्रिविष्टपम् ॥ ४४८ ॥

सुधाकरगणाः पञ्च सु(रा)लयगणस्ततः ।
पदमेकमिदं प्रोक्तं सानुप्रासं तथापरम् ॥ ४४९ ॥

द्र(इ)ति पादत्रयं यस्यामाद्य(मेला)नादावती तु सा ।
उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ॥ ४५० ॥

यौवनभूषितगोपवधूमुखपद्ममधुकरः (र)
श्यामलविग्रहकान्तिविनिर्जितनव्यजलधर देवकीनन्दन शृङ्गार-
सदना(न)स्मेरसरोरुहसञ्चयपिञ्जर-
शोभनवसनकलितसत्कमलानयनाम्बुजविभ्रमभवन
प्रदुग्धाब्धि(ब्धि)कृतशयन दलितपुण्डरीकनयन
कौस्तुभरत्नमरीचिकदम्बकता(भा)सुर वरद पाहि
पुरन्दरगीतक । बिरुद(तविरुद)सप्रेमकुसुमशरजनन विमोहित-
निखिलभुवन ।
उत्पत्तिस्थितिकारण प्रतो (भो) नारायण आ सोमेश्वरदेव-
विरचिता । एला नादावती ॥ ४५१ ॥

एवं लक्षणमेतस्यामुदाहरणमीदृशम् ।
ईदक् (गृ) रागेण सा नित्यं म(न्द)तालेन संयुता ॥ ४५२ ॥

शृङ्गाररसभूयिष्ठकैशिकीवृत्त(त्ति)रञ्जिता ।
पाञ्चालीरीतिसंयुक्ता ज्ञेया नादावती बुधैः ॥ ४५३ ॥

भारती देवता न(त)स्या द्विज(ज)म(मु)ख्यकुलं भवेत् ।
नादावत्या महान्नादो वर्णः श्वेतश्च भाव्यते ॥ ४५४ ॥

इति नादावती ॥

यत्र वह्निगणाः पञ्च षष्ठो वायुगणो भवेत् ।
इदमेक(कं)पदं चान्यत्सानुप्रासं च तादृशम् ॥ ४५५ ॥

ईदृक्पादत्रयान्वेता(योपेता) ज्ञेया हंसावती बुधैः ।
उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ॥ ४५६ ॥

रौद्रकालानलोद्भूतखड्गप्रभातु(सु)शोभित।
प्र(भा)सुरकरिका (क)राकारकल्पतरुशाखाति(त)ता
राजते कमलायनैः । निर्जितारे उरस्मि(उष्णरश्मि)भानुप्रभाव
प्रतापशिखिकीर्तिरुद्यत्सुधामूर्ति-
बिम्बधाव(म्बाव)धारितदिगन्तसखीप्रदग्धरिपुमण्डलाहृतभुवन-
तिमिर। त्रिदश(शा)लये वृतविश्रमकामधेनोरहङ्गा(ङ्का)र-
हानिजगदेक(वी)रत्यागलीलायितम् ।
दिग्वधूगीयमाना(न) नाद(त)तप्रसरं धृत्य(दृप्त)दैत्यवनि(-ता)-
मुखाम्भोजचन्द्रोदय ।
कीर्तिसुधारसविसारसागर जगदेकवीर
आहत्(व)वीर श्रीनारायण । आ सोमेश्वरदेवविरचित(ता)
एला वसंस (हंसा)वती ॥ ४५७ ॥

एवं लक्षणमेतस्यामुदाहरणमीदृशम् ।
रागो हिन्दोलकस्तत्र द्वितीयस्ताल इष्यते ॥ ४५८ ॥

रौद्रो रसो भवेत्तस्या वृत्तिरारत(भ)टी तथा ।
लाटा(टी)रीतिसमायुक्ता गेया गेयविचक्षणैः ॥ ४५९ ॥

हंसावत्या गतिर्भव्या रक्तो वर्णश्च वर्णितः ।
यत्र व्योम्नि(म)गणाः पञ्च दिवाकरगणोन्न(णस्त)तः ॥ ४६० ॥

पदमेकमिदं वात्यान् (चान्यत्) सानुप्रास(सं) द(च)तद्विधम् ।
त्रिभिरेवंविधैः पादैरलानंधा(रेला नादा)वती मता ॥ ४६१ ॥

उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ।
कुण्डलादौर्मण्डलोद्धामलेकेशैर्निदारु(र)ण-
शौण्ड सन्तुष्टगीर्वाणमव्याभावजनोहित ।
ता(भा)स्वद्भुत(ज)दण्डप्रकरकलितचक्र कृतार्थीकृतशक्रः(क्र)
कंसासुरास्त्रकदम्बप्रलोपोपदेशक्रम दक्षनिषेविन् ।
शेषदेवारिसंपाधिवार्यकतुक्षिप्रनिर्दि(र्द)लितचाणूर ।
त्रिभुवनैकवीर भूभारभूतप्रभूतोल्लाससमुद्भूत-
सङ्ख्यातकृतान्त त्र(त्रा)यस्व लोकत्रप(य)म्
देव लक्ष्मीपतेर्नित्यमन्यंत(नन्त)सम्भ्रमैः कृतम्
गजेन्द्रमोक्षण प्रणतजनरक्षण कालियकुलदमन
पुरुशतशमन देव मधुसूदन ।
आ सोमेश्वरदेववीरदेवविरचिता एला नन्दावती ॥ ४६२ ॥

एवं लक्षणमेतस्या उदाहरणमीदृशम् ।
प्रतितालेन गातव्या रागे मालवकौ (कै)शिके ॥ ४६३ ॥

वीरो रसो भवेदस्या(स्याः) सात्वती वृत्तिरीरिता ।
गौडीरीत्या प्रगातव्या बुधैर्नादा(नन्दा)वती सदा ॥ ४६४ ॥

इन्द्राणी देवता तत्र कुलं वैश्यमुदीरितम् ।
नन्दावती सुनन्दा स्यात् पीतवर्णविरञ्जिता ॥ ४६५ ॥

(इति नन्दावती)

एवं क्षोणीगणाः प्रोक्ताः प्रतिवारिगणे ततः ।
प(इ)दमेकपदं तद्वत् सानुप्रासं द्वितीयकम् ॥ ४६६ ॥

एतादृशैस्त्रिभिः पादैरेला भद्रावती भवेत् ।
उदाहरणमेतस्याः कथ्यते सोमभूभुजा ॥ ४६७ ॥

नानाकारैर्निजाकारैर्नित्यं विकारितं दैत्येद्राणामन्त्रस्नायुस्फिग्-
वसामज्जासृक्कर्षकारिप्रपातपूतनालोहेनताटकार्पिता ।
शक्रस्त्रीनामात्यन्तायात्त्तानां शृण्वन्नाक्रन्दानमन्दान्
लिम्पन् रक्तकिशिक्षा(क्षो)दोद्भूतैर्गोपीगोदानुकदावानलगोपीत-

गोपीनिशान्ता।
काश्मीरौघच्छायामच्छारक्तामारैः कुर्वाणः स्वकाये
बालादित्याः ता(स्ता)म्राकाराः शौरे त्वं त्राणं भूपा(या)व्यपाये
सभा मे हिरण्यकशिपुरुधिरालिप्तशरीर छिन्नशूर्पणखाश्रवण-
नासिकाङ्किकृतसंसारव्यतिकर
आच्छादितपापीजननरक देव दामोदर। सोमेश्वरदेव-
विरचिता एला भद्रावती ॥ ४६८ ॥

एवं लक्षणमेतस्यामुदाहरणमीदृशम्।
ककुभेन प्रसू(गी)तव्या केव(कङ्का)लस्ताल इष्यते ॥ ४६९ ॥

बीभत्सस्तु रसस्तस्या भारती वृत्तिरिष्यते।
वैदर्भि(र्भ)रीत्या गातव्या एला भद्रावती वरा ॥ ४७० ॥

वाराही देवता चास्याः कुलं शूद्रसमुद्भवम्।
एला भद्रावती ध्येया कृष्णवर्णोपशोभिता ॥ ४७१ ॥

चतस्रः कथिता (एता) गणैला लक्षणान्विताः।
मात्रैलाश्च चतस्रः स्युस्तासां वक्ष्यामि लक्षणम् ॥ ४७२ ॥

पदं षण्मात्रमेकं स्याद् द्वितीयं पञ्चमात्रिकम्।
अनुप्राससमोपेतः पादः प्रथम ईरितः ॥ ४७३ ॥

एवंविधो द्वितीयः स्यात्तृतीयो दशमात्रकः।
अनुप्रासेन संयुक्तं(क्तः)प्रयुक्तं(क्तः) पञ्चभिः पदैः ॥ ४७४ ॥

विभज्य त्रिषु रागे (पादे)षु द्वात्रिंशन्मातृकाः क्रमात्।
क्रियते सा भवेदेला रतिलेखेति संज्ञिता ॥ ४७५ ॥

पद्मनयन जलशयन लक्ष्मीस्तनाभोगमध्यस्थितमुक्ताहार
भक्तशरण प्रवि(वि)बुधार्तिहरण सकलदैत्यवंशच्छेदनकुठार
अघहरण भवतारण मे लक्ष्मीकान्त जय जय देव नारायण
नमोऽस्तु ते। आ सोमेश्वरदेवविरचितेयमेलावती लेखा
(रेखावती) ॥ ४७६ ॥

ईदृग्लक्षणसंयुक्ता भाषयाऽपि यया कया ।
इष्टेनार्थेन रागेण रतिलेखा प्रती(गी)यते ॥ ४७७ ॥

मात्राश्च रतिलेखाया द्वैगुण्येन नियोजिता(:) ।
द्वयाः पादत्र(दास्त्र)यो यस्याः कामलेखेति सा स्मृता ॥ ४७८ ॥

निहि(ह)तखरासुरदूषण श्रीवत्सभूषण प्रसंसारसागरतारण
निखिलभुवनशरण ।
अमित महाद्भुतविक्रमपालितधर्मक्रम प्रमायावामनरूप
बलिबन्धकर ।
कंसासुरमर्दन दशकन्धरतर्जन धृतजय रघुतिलक
अभिराम राम नमोऽस्तु ते ।
आ सोमेश्वरदेवविरचिता कामलेखेयमेला ॥ ४७९ ॥

ईदृक्पदयुता भव्या लक्षणेन समन्विता ।
इष्टार्थरागभाषाभिः कामलेखा प्रगीयते ॥ ४८० ॥

रतिलेखागता मात्रा त्रि(स्त्रि)गुणाश्चेत्प्रयोजिता(:) ।
विभज्य त्रिषु पादेषु बाणलेखा तु सा भवेत् ॥ ४८१ ॥

नखशिखापादितदैत्यवक्षःस्थल पालितजम्भारातिभुजबलप्रकर
कमलाकस्तूरिकापत्र प्रशमितनिखिलभुवनभङ्ग ।
करकमलपुटाकलितशङ्खसुदर्शन सुकृतशतलभ्यपुण्यदर्शन
गङ्गाप्रवाहप्रभवपदपङ्कजचित्रितजगत्त्रय कालिन्दीसलिलकेलिका-
रत सरभसरचितकालियनिकार जठरकुहरनि(-हित)विष्टपत्रय
जय जय देव जगन्निवास वासुदेव ।
सोमेश्वरदेवविरचिता बाणलेखेयमेला ॥ ४८२ ॥

पादैरेवंविधैर्बद्धा मात्रानियमसंयुता ।
व्य(त्य)क्तान्यनियमा गेया बाणलेखा विचक्षणैः ॥ ४८३ ॥

या मात्रा रतिलेखाया चा(श्चा)तुर्वर्ण्य(र्गुण्य)विभाजिता ।
पादत्रयेऽपि सा प्रोक्ता चन्द्रलेखा सुशोभना ॥ ४८४ ॥

शशधर(-कर)निकरविकासितकुवलयदलमेचक
सकलभुवनतलधर्माधर्मविवेचक
करकलितभुवनतलधर्माधर्म मधुकैटभशमन
नाभिनलिननिवासितचतुर्मुख चरितविविधजन देवकीमनोमण्डन
परिपालितसुरपतिविहरणनन्दन करकलितपाञ्चजन्य
भुजविजितमहासुरसमर
अधिशयित(शश)धरकरविशदभुजगतल्प प्रणतजनपीयूषधारा-
साराकल्प गुणगणनिलय निखिलगुणविरहित जय देव पीताम्बर
अखिलभुवनवास तुभ्यं नमः । आ सोमेश्वरविरचिता
चन्द्रलेखेयमेला ॥ ४८५ ॥

एतैर्लक्षणसम्बद्धैर्युक्ता पदकदम्बकै(ः) ।
इष्टरागार्थतालेयं चन्द्रलेखा प्रगीयते ॥ ४८६ ॥

एकमेकाधिकैर्वर्णैर्दशभिः पदमीरितम् ।
अनुप्रासेन संयुक्तं पदमन्यत्तथाविधम् ॥ ४८७ ॥

ईदृक्पदद्वयं पादस्तद्वत्पादद्वयं परम् ।
पूर्वपादद्वयस्यान्ते गमका वर्णवर्जितः(ताः) ॥ ४८८ ॥

यमकान्ते पदं कार्यं विरुधै(दै)र्वापि वर्णकैः ।
तृतीयपादप्रान्ते च कार्यो मेलापको बुधैः ॥ ४८९ ॥

ततस्तु ध्रुवकः कार्यः सानुप्रासपदद्वयः ।
ध्रुवकान्ते वर्ण्यनाम ततश्चाभोग इष्यते ॥ ४९० ॥

एलादेहमिमं प्राह सोमेश्वरमहीपतिः ।
एला मदनवत्येषा कथ्यते तदुदाहृतिः ॥ ४९१ ॥

अनवरतभुवनशरण प्रणतजनदुरितहरण । गमकः ।
सकलसुरासुरपूजितपदयुगलं
सततविबुधभयशमनं शङ्खाब्जचक्रपाणिदामोदरम् ।
विकचसरसीरुहवदनं सकलशुभनिचयसदनं
लक्ष्मीकण्ठकन्दलहार (रं) संसारमण्डपसूत्रधारं

नमामि रावणान्तकरं रामं गोपीजनमनोहरं रामं
॥ आ ॥ चोलइ(लेश्वर) सरस्वतीवदनाम्बुजमित्रम्। गेया
वि(हि)मदनावती वर्णेला ॥ ४९२ ॥

एवं प्रासयुतैः पादैर्द्विपदैस्त्रिभिरीरिताम्।
द्विपश्चाङ्कादिकैर्वर्णैर्गातव्या मदनावली (ती) ॥ ४९३ ॥

एला मदनवत्याद्या तावल्लक्षणसंयुता।
वर्णैर्द्वादशसङ्ख्याकैः शशिलेखा निगद्यते ॥ ४९४ ॥

मरकतमणिनिचयरुचिरं दधतमुदधिशयनमचिरम्
पीताम्बरधरं लक्ष्मीपतिं विरचितविहगपतिगमनम्
अविनयमदम(त्ता)रिशमनम्। श्रीवत्साङ्कितवत्स(त्सं)-
पुण्डरीकाक्षम्। उदधि(रनिहित)निखिलभुवनम्।
दलितदशवदनभुजवनम्। तं प्रणमामि दशरथनन्दनम्।
जनकसुताहृदयनन्दनम्। केशिनिषूदनं केशवदेवं नारायणम्। आ
चोल्लयि सरस्वति(ती)वदनतिलकं गायन्ति शशिलेखा-
वर्णनम् ॥ ४९५ ॥

इत्यनुप्रासंसंयुक्तैः पादैः षड्भिरलङ्कृता।
द्वादशाक्षरसङ्ख्यातैः शशिलेखा प्रगीयते ॥ ४९६ ॥

त्रयोदशाक्षरे कार्ये पदे पादत्रयेऽपि च।
पूर्ववल्लक्षणं शिष्टं प्रभावत्यां निरूपितम् ॥ ४९७ ॥

विहितनतिततिमनुशुभभावकम्प(वकं) दशवदनवनपावकम्।
प्रलयलक्ष्मीहृदयवल्लभम्। देव(वं)भुवनपतिं हरिम्।
अधिसलिलनिधिविरचितसेतुम्। जगदवननिधनकरणहेतुम्।
शुद्धसंवेदनमयं माधवं मधुसूदनं विभुम्
चरणयुगलकृत(स)कलाक्रमणं त्रिभुवनभहितकमलावरणम्। मेध्रु।
दुरितभयहरं कौस्तुभभूषणं पीताम्बरवसनं (आ) श्रीधरम् ॥४९८॥

गीतवर्णं समं कृत्वा तालमानविभूषितम् (ता)।
एला मां प्रे(प्रभा)वती नाम गातव्या गीतकोविदैः ॥ ४९९ ॥

मनुसङ्ख्याक्षरपदैस्त्रिभिः पादैर्विभूषिता ।
एलेयं मालती नाम तदुदाहृतिरुच्यते । ॥ ५०० ॥

निजविभवरचितदशावतारम्
निशितशरशतक्षतदनुजभारम्
प्र(उ?)पूतनासूदनं केशिकन्दनं दामोदरम्
खगपतिगमनमभयप(प्र)दम्
करसरसिजकलितरुचिरगदम्
प्रचण्डदानव(वि)वासिनम् । मधुम(थ)नं रमापतिम् ।
शिशुसमुचितललितानिहि(लीलानिह)तकंसं स्मरत
नरहरिमिह परमहंसम् । प्रभु ।
संस्मर सङ्गभङ्गकरम् । शङ्खशार्ङ्गधरम् ।
श्रीवत्सवक्षसं त्रिभुवनगुरुं नाथनारायणं अ । ॥ ५०१ ॥

पादानुसारं गीतेन पदत्रयसमेन च ।
प्रयोगैर्बहुलैर्दीर्घैर्नादैर्गायति(न्ति) मालिनीम् ॥ ५०२ ॥

तिथिसङ्ख्याक्षरपदैस्त्रिभिः पादैर्विवर्जितः (राजिता) ।
एला सा ललिता नाम तदुदाहरणं यथा ॥ ५०३ ॥

शिशिरकरकरनिकरसदृशशङ्खकरकमलं रणदलितकुलमुखं (प्र)
मुनिजनवन्दितं चराचरपतिम् । शुचिमणिचयरचितविकटमुकुटम्
बहुदितितनयसमरसुभटम् । अनुगृहीतपार्थं वसुदेवनन्दनम् ।
अजममरपतिसखं भजत हरिमतिशयितसकलमखम् ।
अनुगतवेदाङ्गमन्दिरम् । कैटभरिपुं पद्मनाभं पितामहजनकम् ।
॥ ५०४ ॥

ललितेनैव गीतेन ललितैर्गमकैस्तथा ।
एलेयं ललिता तज्ज्ञैर्गातव्या ललिताक्षरा ॥ ५०५ ॥

निशाकरकराः सङ्ख्या वर्णारब्धपदैस्त्रिभिः ।
पादैर्भागवती प्रोक्ता वर्णैला यतिभिस्तथा ॥ ५०६ ॥

कचाचितरुचिरचारुवक्त्रं पदकमलयुगनिपतितशक्रम् (प्र)
धृतगोवर्द्धनं कृष्णम् ।

मुनिभिरपि न समधिगतमपि (ति) गहनम्
अवनितलनिहितबलिदनुजानिहनम् (र्तिहरम्) ॥ प्र ॥
अदितिनन्दनं भुवनभूषणं देवम्
अभिनवजलधरभरसदृशवपुषम् ।
परमपरमपगतरुषम् ॥ मेधृ ॥
सततमहं ध्यायामि विष्णुम् । उपदेशानुगृहीतजिष्णुम् ।
शङ्खचक्रगदाधरं परमात्मानम् ॥ ५०७ ॥

गीतं सुधारसस्यन्दि वर्णमात्रेन (ण) भूषितम् ।
भोगवत्यां तु गातव्यं गमकैश्च विराजितम् ॥ ५०८ ॥

त्रयः पादाः पदैः षड्भिः सर्वैः सप्तदशाक्षरैः ।
एलायां कुसुमावल्यां स्युरुदाहृतिरुच्यते ॥ ५०९ ॥

क्षितिपवनगगनहुतवहजलभुवन प्रणतमुनिजनदितम(द)नुज
। प्र । वेदवेदाङ्गपारग लोकावास विभो श्रीपते ।
कुसुमशरविवशयुवतिशतरतिदक्ष शरनिपतनहतसुरपतिरिपुपक्ष ।
प्रतिरुचिपुरोधसं वामम(न)मूर्ते विमलकीर्ते ।
सततगमनविधिविरचितचतुरविहङ्गम
जय जय विदितजननमरणभयभङ्ग (प्र)
दुरिततृणदावानल । अरिष्टदावानल
सकलजनदयालो । शेषशय्याशयालो ॥ ५१० ॥

द्रुतविन्यासगीतेन निबिडैर्गमकैरपि
एला कुसुमवत्येषा गातव्या तारचुम्बिनी ॥ ५११ ॥

मण्डे(ण्ठे)न वा द्वितीयेन प्रतितालेन वा भृशम् ।
एला नियमतो गेया वाद्यैस्तालैः कदाचन ॥ ५१२ ॥

गणमात्रागणानां च रसस्य नियमोऽत्र न ।
वर्णानां नियमादेता वर्णैलाः परिकीर्तिताः ॥ ५१३ ॥

गीत्वा तु प्रथमं पादं गातव्यो गमकस्ततः ।
बिरुदं वर्णकं चापि ततो नादेन गीयते ॥ ५१४ ॥

पादौ (दो) द्वितीय एवं च गातव्यो व(गे)यकारकैः ।
तृतीयाङ्घ्रेः पदद्वन्द्वं गातव्यं पुर्ववद्बुधैः ॥ ५१५ ॥

गमकैर्विरुदैर्हीनं नादेन च विवर्जितम् ।
ततो मेलापको ज्ञेयः सश्चालाद्यक्षरादिकः ॥ ५१६ ॥

उच्चनीचस्वरोपेतो गमकैर्विविधैर्वृतः ।
ततश्च ध्रुवको ज्ञे(गे)यो रम्यो रागविभूषितः ॥ ५१७ ॥

आभोगश्च ततो ज्ञे(गे)यो गाननामसमन्वितः ।
पुनश्च ध्रुवको ज्ञे(गे)यो वारमेकमिति स्थितिः ॥ ५१८ ॥

सर्वासामेवमेलानां गानयोगो भवेदयम् ।
वर्णितः सोमभूपेन तद्विदामुपकारकः ॥ ५१९ ॥

वर्णानष्टादशारभ्य वर्णैनैकेन वर्द्धिताः ।
अष्टाविंशतिपर्यन्ता वर्णमाला प्रकीर्तिताः ॥ ५२० ॥

मधुकरी सुस्वरीका करिणी सुरसा तथा ।
प्रभञ्जिनी कुब्जिनी च विपुला च तडिल्लता ॥ ५२१ ॥

विशाखा तरला चेति ततः कान्तिमती शुभा ।
कथिता वर्णमालैला प्राज्ञैरेकादशैव हि ॥ ५२२ ॥

इत्येता वर्णमालैला वर्णैलाः क्रमतो बुधैः ।
गातव्यास्तु त्रिभिः पादैः पदैः षड्भिरनुक्रमात् ॥ ५२३ ॥

कङ्कालः प्रतितालश्च द्वितीयो मद (ण्ठ) एव च ।
चतुर्थे(र्ष्वे)तेषु तालेषु गेयास्त्वेला यथारुचि ॥ ५२४ ॥

आदिमध्यावसानेषु ताल एकः प्रयुज्यते ।
द्रुतमध्यविलम्बेन मानेन सुविचक्षणैः ॥ ५२५ ॥

उद्ग्राहे तु भवेद्यस्याः समानं चरणद्वयम् ।
द्विर्गीत्वा पादमाद्यं च गातव्योंऽघ्रिद्वि(व्योऽङ्घ्रिर्द्वि)तीयकः ॥५२६॥

गीतेनैकेन गातव्यं (व्यो) सप्रासः पदयोर्द्वयोः ।
वर्णहीनस्ततो गेयो नवमेलापको बुधैः ॥ ५२७ ॥

तालेनैकेन गातव्यो ध्रुवो वारद्वयं ततः ।
एकगीतं च सम्प्राप्तं ध्रुवस्याद्यं पदद्वयम् ॥ ५२८ ॥

तृतीयश्च चतुर्थश्च गातव्यो नव्यगीततः ।
वर्ण्य(र्ण)नीय गुणौ(णा)धारौ पादौ प्रासयुतौ ध्रुवौ ॥ ५२९ ॥

आभोगश्च ततः कार्यः स्वैरुचै(च्चै)रलङ्कृतः ।
देवीनाम्ना समोपेतो नृपनाम्ना समन्वितः ॥ ५३० ॥

सरम्य(रम्यं) सलि(ली)लमाभोगं प्रयुज्य तदनन्तरम् ।
पुनर्ध्रुवं सकृद्गीत्वा ग्रहतालेन मुच्यते ॥ ५३१ ॥

गृ(ग्र)हे मेलापके मोक्षे कार्य एको यथारुचि ।
आदितालोऽथ कङ्कालः प्रतितालोऽथवा बुधैः ॥ ५३२ ॥

ध्रुवे चैव तथाऽभोगे ताल एकः (ष) प्रयुज्यते ।
ग्रहतालं परित्यज्य योज्यस्तालो यथेच्छया ॥ ५३३ ॥

एको रागो भवेदस्यां तालद्वितयमेवहि ।
लक्ष्म दण्डकिकायाश्च कथितः (तं) सोमभूभुजा ॥ ५३४ ॥

वारद्वितयमुद्ग्राहो गीयते च ततो ध्रुवः ।
ध्रुवं (वो) वारद्वयं गेयं (यो) पश्चादाभोग इष्यते ॥ ५३५ ॥

पुनर्गेयो ध्रुवः प्राज्ञैर्गीतलक्षणवेदिभिः ।
मद्रकङ्कालतालाभ्यां प्रतितालेन वर्जितम् ॥ ५३६ ॥

अन्यस्तालः प्रयोक्तव्यो दो(झो)म्बडे लक्षणं त्विदम् ।
गारुं गाव्ये(रुग्याख्ये)न तालेन द्वितीयेन तथैव च ॥ ५३७ ॥

अन्यो निःसारुकेन स्यादेकतालिकया तथा ।
षडमी रोंब(झोम्ब)डाः सिद्धा(ः) साम्प्रतं तालसंज्ञया ॥ ५३८ ॥

उद्ग्राहे पाद एकः स्यादेकः पादस्तथा ध्रुवे ।
द्विरुद्ग्राहः प्रगातव्यो ध्रुवो वारद्वयं ततः ॥ ५३९ ॥

वर्ण(र्ण्य)नामसमोपेत आभोगस्तदनन्तरम् ।
आवर्तेत ध्रुवो भूयः स भवेल्लम्बकाभिधः ॥ ५४० ॥

उद्ग्राहे च ध्रुवे चैव पा(प)दमेकं प्रवर्तते ।
आभोगो वर्ण्यनामाङ्को विलम्भः परिकीर्तितः ॥ ५४१ ॥

तालस्त्वन्यो भवेद्यस्मिन्नुद्ग्राहः पादमात्रकः ।
ध्रुवस्तालयुतो यत्र प(प्र)तिलम्भः स उच्यते ॥ ५४२)

यस्योद्ग्राहपदं भिन्नं पूर्वार्धे(न) समन्वितम् ।
गीयते यत्र गीतज्ञैः स भागः कथितो बुधैः ॥ ५४३ ॥

लम्भकेषु भवेद्भागो नियमेन द्वितीयकः ।
झा(झो)म्बडेषु तथा भागविकल्पः प्रतिगीयते ॥ ५४४ ॥

यदुक्तं झोम्बडे लक्ष्म गमकस्य तदेव हि ।
गमकव्यतिरिक्तोयमादितालेन गीयते ॥ ५४५ ॥

लक्षणं लम्भकस्यैव किन्तु ताले(लो) ध्रुवो(वे) भवेत् ।
एकतालीति नाम्नैषा कथिता सोमभूभुजा ॥ ५४६ ॥

करणं च तथैवैला ढेङ्किका झोम्बडस्तथा ।
लम्भको रासकश्चैव तथा स्यादेकतालिका ॥ ५४७ ॥

कन्दवृत्ताधिकः कश्चित्प्रबन्धश्चेन्महा(न्) पुनः ।
अल्पः पश्चात्प्रगातव्य एष सूडक्रमः स्मृतः ॥ ५४८ ॥

त्रिपदी षट्पदी चैव धवलो मङ्गलस्तथा ।
उवी च चर्चरी चर्या राहडी दन्तिका(तण्डकस्)तथा ॥ ५४९ ॥

एते सूडेषु(ष्व)तो गेयाः प्रबन्धा लौकिका मताः ।
विप्रकीर्णाः प्रगातव्या व्यापारेषु पृथक् पृथक् ॥ ५५० ॥

त्रिपदी कण्डने चैव शृङ्गारे विप्रलम्भके ।
प्रायः शस्त्रिभिरेवैषा गेया नानार्थभूषिता ॥ ५५१ ॥

कथासु षट्पदी योज्या विवाहे धवलस्तथा ।
उत्सवे मङ्गलो गेयश्चर्या योगिजनैस्तथा ॥ ५५२ ॥

महाराष्ट्रेषु योषिद्भिरोवी गेया तु कण्डने ।
होलाके चर्चरी गेया राहडी वीरवर्णने ॥ ५५३ ॥

दन्ती गोपालकैर्वादे गातव्या निजभाषया ।
एवं विषयभेदेन प्रबन्धाः परिकीर्तिताः ॥ ५५४ ॥

रागाणां च प्रबन्धानामुक्त(क्तं) लक्षणमुत्तमम् ।
रम्यो गीतविनोदोयं कथितः सोमभूभुजा ॥ ५५५ ॥

विधिर्येषां प्रबन्धानां यादृशः परिकीर्तितः ।
तालेन भाषया रागैः स्वरैः पाटैश्च तेनकैः ॥ ५५६ ॥

विधिना तेन ते गेया न विधिः प्रतिलङ्घ्यते ।
विधिलोपे भवेद्दोषो न सम्यग् लक्षणं भवेत् ॥ ५५७ ॥

अन्येषां च प्रबन्धानां भाषायां नियमो न हि ।
मया संस्कृतया वाचा बोधायोदाहृतिः कृता ॥ ५५८ ॥

भक्त्या भगवतो विष्णो(:) प्रबन्धेषु श्रु(स्तु)तिः कृता ।
तत्त्वेषु नियमो नित्यं प्रबधेषु विधीयते ॥ ५५९ ॥

विष्णुं वा शङ्करं वापि ब्रह्माणं वा दिवाकरम् ।
विघ्नेशं भैरवं वापि क्षेत्रपालमथापि वा ॥ ५६० ॥

देवीं सरस्वतीं गौरीं महालक्ष्मीं च चण्डिकाम् ।
अन्याश्च देवताः ख्याता गेया(:) स्तुतिपुरःसरम् ॥ ५६१ ॥

नृपं वा युवराजं वा महाशक्तिगुणोर्जितम् ।
महादेवीं बृहद्राज्ञीं प्रियां वा योषिदुत्तमाम् ॥ ५६२ ॥

गायेन्निजेच्छया गाता यत्र चित्तं प्रवर्तते ।
अर्थला(लो)भात्तथान्येषां प्रबन्धो नैव गीयते ॥ ५६३ ॥

मानमिच्छन्यशो भूरि द्रव्यं बहु मनीषितम् ।
न प्राकृते (तं) जने (नं) गायेत् कदाचित् व(द्वे)यकारकः ॥ ५६४ ॥

यस्तु गायति लोभेन प्राकृतान् गुणवर्जितान् ।
स निन्द्यः स्यात्सतां मध्ये हास्यस्यायतनं महत् ॥ ५६५ ॥

देवान् गायति यो भक्त्या तस्य मुक्तिर्भवेद् ध्रुवम् ।
यो गायति महीपालं तस्य मु(भु)क्तिर्निरन्तरम् ॥ ५६६ ॥

इति गीतविनोदोऽयं कथितः सोमभूभुजा ॥ ५६७ ॥

इति गीतविनोद(ः)।

सद्यो वाद्यविनोदोऽयं[1] प्रसङ्गादभिधीयते।
पृथ[2]ग्वाद्यं भवेदेकं द्वितीयं गीतस[3]ङ्गतम् ॥ ५६८ ॥

नृत्तानुगं तृतीयं च तुरीयं गीतनृत्यगम्।
एवं चतुर्विधं[4] वाद्यं विनोदार्थं महीपतिः ॥ ५६९ ॥

सभ्यैः सह समासीनः श्रु[5]णुया[6]त्सुसमाहितः।
वाद्येन राजते गीतं न नृत्यं[7] वाद्यवर्जितम् ॥ ५७० ॥

तस्माद्वाद्यं प्रधानं स्या[8]द्गीत नृत्यक्रियावि[9]धौ।
ततं च विततं चैव घनं सुषिर[10]मेव च ॥ ५७१ ॥

चतु[11]र्विधमिदं वाद्यं तस्य वक्ष्यामि लक्षणम्।
तन्त्रीभेदैः क्रियाभेदै[12]र्वीणावाद्यमनेकधा ॥ ५७२ ॥

दृढतन्तुसमुद्भत[13]पदोत्तं (पटऊं, पटोत्थं, वादित्रं) च ततं[14] मतम्।
पटहोऽथ[15] हुडु[16]क्का च ढ(ड)क्के द्वे[17]घडसं त(सस्न)था ॥ ५७३ ॥

करडा (टा) मर्दल[18]श्चैव त्रिवली डमरुस्तथा।
[19]रुजा (ञ्जा) च [20]काहुडा (कुडुवा) चैव सेल्ल[21](ल्लु)काश्च घड(ट)स्तथा ॥ ५७४ ॥

[22]डक्कुली च तथा ढक्का [23]ढम(व)सो दुन्दुभिस्तथा।
[24]निःसाणकी तथा भेरीत्येवं[25] नानाप्रकारकम् ॥ ५७५ ॥

चर्मनद्धाननं यस्मादानद्धं परिकीर्तितम्।
तालश्च कांस्यतालश्च घण्टा च[26] जयघण्टिका ॥ ५७६ ॥

---

१. D. पि। २. D. क्वा। ३. D. संमतं। ४. A. श्व। ५. A. श्रुं। ६. D. राज। ७. D. त्तं। ८. A. स्यात् गीत्त। ९. A. नृक्रिया। १०. A. खि। ११. A. भेदा। १२. D. दैःवी। १३. A पट्टत्वं च। १४. A. ततमतं। १५. A. ब। १६. A. टक्का च। १७. A. वाद्यसम्मतम्। १८. A. लाचै। १९. A. भुंजा। २०. A. कडुका। २१. A. कुका। २२. A. ढेकुली। २३. A. ढसो दुन्दुभिस्तथा। २४. A. निःसाणस्तवका भेरी। २५. D. व। २६. A. व।

इति गीतविनोदोऽयं कथितः सोमभूभुजा ॥ ५६७ ॥

इति गीतविनोद(ः)।

सद्यो वाद्यविनोदोऽयं[1] प्रसङ्गादभिधीयते।
पृथ[2]ग्वाद्यं भवेदेकं द्वितीयं गीतस[3]ङ्गतम् ॥ ५६८ ॥

नृत्तानुगं तृतीयं च तुरीयं गीतनृत्यगम्।
एवं चतुर्विधं[4] वाद्यं विनोदार्थं महीपतिः ॥ ५६९ ॥

सभ्यैः सह समासीनः श्रु[5]णुया[6]त्सुसमाहितः।
वाद्येन राजते गीतं न नृत्यं[7] वाद्यवर्जितम् ॥ ५७० ॥

तस्माद्वाद्यं प्रधानं स्या[8]द्गीत[9]नृत्यक्रियाविधौ।
ततं च विततं चैव घनं सुषिर[10]मेव च ॥ ५७१ ॥

चतु[11]र्विधमिदं वाद्यं तस्य वक्ष्यामि लक्षणम्।
तन्त्रीभेदैः क्रियाभेदै[12]र्वीणावाद्यमनेकधा ॥ ५७२ ॥

दृढतन्तुसमुद्भूत[13]पदोत्तं (पटठं, पटोत्थं, वादित्रं) च ततं[14] मतम्।
पटहोऽथ[15] हुडु[16]क्का च ढ(ड)क्के द्वे [17]घडसं त(सस्त)था ॥ ५७३ ॥

करडा (टा) मर्दल[18]श्चैव त्रिवली डमरुस्तथा।
[19]रुजा (ञ्जा) च [20]काहुडा (कुडुवा) चैव सेल्ल[21](ल्लु)काश्च घड (ट)स्तथा ॥ ५७४ ॥

[22]डकुली च तथा ढक्का [23]ढम(व)सो दुन्दुभिस्तथा।
[24]निःसाणकी तथा भेरीत्येवं[25] नानाप्रकारकम् ॥ ५७५ ॥

चर्मनद्धाननं यस्मादानद्धं परिकीर्तितम्।
तालश्च कांस्यतालश्च घण्टा च[26] जयघण्टिका ॥ ५७६ ॥

---

१. D. पि। २. D. क्वा। ३. D. संमतं। ४. A. श्व। ५. A. श्रुं। ६. D. राज। ७. D. त्तं। ८. A. स्यात् गीत्त। ९. A. नृक्रिया। १०. A. खि। ११. A. भेदा। १२. D. दैःवी। १३. A पट्टत्वं च। १४. A. ततमतं। १५. A. ब। १६. A. टका च। १७. A. वाद्यसम्मतम्। १८. A. लाचै। १९. A. भुंजा। २०. A. कडुका। २१. A. कुका। २२. A. ढेकुली। २३. A. ढसो दुन्दुभिस्तथा। २४. A. निःसाणस्तवका भेरी। २५. D. व। २६. A. व।

पट्टकम्रादिकं वाद्यं [1]घनमित्यभिधीयते ।
[2]वंशश्च मुहु(शो मधुक)री चैव पाविका पावकस्तथा ॥ ५७७ ॥

सुरु(मुर)ली तित्तिरी शङ्खः काहा(ह)ला शृंग(शृङ्ग)मेव च ।
इत्येवमादिकं वाद्यं सुषिरं परिकीर्तितम् ॥ ५७८ ॥

चतुर्विधस्य वाद्यस्य क्रियाभेदोऽथ कथ्यते ।
एकहस्तं द्विहस्तं च कुडुपाघा[3]तजं तथा ॥ ५७९ ॥

गोलका[4]हननं चैव धनुराघर्षसम्भवम् ।
फूत्कारजनितं वाद्यं वादनं बहुभङ्गिकम् ॥ ५८० ॥

तस्य वादन[5]भेदस्य लक्षणं कथ्यतेऽधुना ।
विवादे च[6] परीक्षायामुत्सा[7]हे त्यागकर्मणि ॥ ५८१ ॥

श्रूयते च यदा वाद्यं पृथग्[8]वाद्यं तदुच्यते ।
देवगेहे नृ[9]पावासे गजवाजिपदान्तिके ॥ ५८२ ॥

आहवे चोत्सवे चेति तद्वदन्येषु कर्मसु ।
गीतनृत्यै[10]र्विना यत्तु भोगार्थं वाद्यते तदा[11] ॥ ५८३ ॥

तद[12]पि प्रोच्यते प्राज्ञैः पृथ[13]ग्वाद्यं पृथ[14]ग्विधम् ।
गीतेन सङ्गतं यत्तु तद्गीतानुगमुच्यते ॥ ५८४ ॥

नृत्तेन सहितं[15] यच्च तन्नृत्ता[16]नुगमीरितम् ।
गीतपात्रा(नृत्या)नुगं वाद्यं तद्भवेद्गीतनृत्य[17]गम् ॥ ५८५ ॥

एवं चतुर्विधं वाद्यं कथितं हर्षदायकम् ।
अङ्गुष्ठ[18]पर्वमात्रं यत्त[19]देवाङ्गुलमीरितम् ॥ ५८६ ॥

वितस्तिर्द्वा[20]दशैतानि तद्[21]द्वयं हस्त उच्यते ।
सुवृत्तः खादिरो दण्डो द्वादशाङ्गुलवेष्टनः ॥ ५८७ ॥

---

१. A. सुखिरं परिकीर्तिनं । २. A. drops this and the following two lines । ३. A. घातथा । ४. A. काननं चैव धाराघर्षणसंभवं । ५. A. नं । ६. A. व । ७ A. त्स्पागकर्मणि. ८. A. थक् बा । ९. A. नवावासे गजवावासे गजवाजिपदांतिके । १०. A. त्तै । ११. A. दाः । १२. D. दा । १३. D. थक्वा । १४. D. क्नि । १५. A. जं १६. A. त्या । १७. D त्त । १८. A. ष्ठ । १९. A. त । २०. D. र्वा. । २१. D. तद्वयं ।

[1]रन्ध्रत्रयसमायुक्तः श्ल[2]क्ष्णो दृष्टिमनोहरः ।
षड्वितस्तिसमायामो [3]गर्भरन्ध्रसमन्वितः ॥ ५८८ ॥

सार्धा[4]ङ्गुलं तु त[5]द्रन्ध्रं सुवृत्तं द्विमुखं भवेत् ।
वरदारुसमुद्भूतः कार्यस्त्र्यङ्गुलविस्तरः ॥ ५८९ ॥

अष्टाङ्गुला[6]यतो[7] रम्यः पा[8]र्श्वे तु चतुरङ्गुलः ।
कूर्मपृष्ठोन्नतो मध्ये पत्रिकाधारग[9]र्तकः ॥ ५९० ॥

तन्मध्ये योनिव[10]द्रन्ध्रंअ(न्ध्रम)धोभागे द्विद[11]ण्डकः ।
किञ्चित्समुन्नतो[12] मध्ये निम्नस्तत्पार्श्वयोरपि ॥ ५९१ ॥

दण्डाधाधारसंयुक्तः सुवृत्तश्चतुरङ्गुलः[13] ।
रन्ध्रप्रमाणस्थौल्येन शङ्कुना च समन्वितः ॥ ५९२ ॥

एवंविधः स्यात्ककुभः खादिरो वा मनोहरः ।
सुपक्वं च सुवृत्तं च ना[14]भिसूत्रसमन्वितम् ॥ ५९३ ॥

वृत्त(न्त)स्थानं तु नाभिः स्याद[15]ङ्गुला सा भवेद्दूरा ।
परिणाहो भवेत्तस्य[16] द्विगुणस्त्रिंशदङ्गुलः ॥ ५९४ ॥

छेदयेद्वा([17]यित्वा) मुखं कार्यं द्वादशाङ्गुलविस्तृतम् ।
वीणादण्डाग्र[18]भागः स्यादधः सप्तदशाङ्गुले ।
तुम्बकस्य हि बन्धार्थमक्षिवत्सुखि([19]षि)रद्वयम् ॥ ५९५ ॥

अधोभागेन[20] द(ण्ड)स्य ककुभं विनिवेशयेत् ।
ककुभे पत्रिका स्थाप्या मिश्र[21]लोहमयी शुभा ॥ ५९६ ॥

विस्तारे द्व्य[22]ङ्गुला सा स्याद्दैर्ध्ये च चतुरङ्गुला ।
कूर्मपृष्ठ[23]समाकारा मध्यनिम्ना च किञ्चन ॥ ५९७ ॥

---

१. D. रंध्रंदुयमसायुक्तः २. D श्लं दृष्टिमनोहरः A. शूक्ष्णो दृष्टिमनोहरः । ३. D. गर्भे रंध्रः । ४. A. सार्धांगुलं । ५. A. तद्रधं । ६. A. ल । ७. D. ता । ८. A. प D. पाश्चात्यश्चतुरंगुलः । ९. D. र्त । १०. A. वद्रंध्रवधो । ११. D. दंडिकाः । १२. A. तौ । १३. A. लं । १४. A. नानाश्च नाभिसंयुतं । १५. A. त्रं । १६. A. स्या । १७. A. इत्वा । १८. A. य । १९. D. चि । २०. D. तु दंडः स्यात् । २१. A. श्रे । २२. A. द्यङ्गुला । २३. A. ष्ट ।

रन्ध्रद्वयं स्यात्प्रथमे त[1]न्त्रीं द्विगुणितां न्यसेत् ।
न्यसेदेक[2]गुणां तद्वदन्यरन्ध्रे विचक्षणः ॥ ५९८ ॥

आकृष्य द्विगुणां त[3]न्त्रीं प्रोतां निष्कासयेत्ततः ।
तां च द्विगुणमाव[4]र्त्य तुम्बनाभौ[5] निवेशयेत् ॥ ५९९ ॥

क[6]र्परं नारिकेलस्य स[7]मुखं पृष्ठ[8]रन्ध्रकम् ।
विन्यस्य त[9]न्त्रीं तद्रन्ध्रे कीलके परिवेष्टयेत् ॥ ६०० ॥

कीलकं [10]भ्रामयेत्तावद्यावच्च सुदृढं भवेत् ।
एवं [11]तुम्बकबन्धोऽयमाख्यातः सोमभूभुजा[12] ॥ ६०१ ॥

तुम्बकस्य तथा [13]चोर्ध्वे साधुसूत्र[14]विनिर्मितम् ।
[15]बन्धनं वेष्टयेद्दण्डे नागपाशेन [16]भूषितम् ॥ ६०२ ॥

तस्मिन् द्विगुणिते पाशे तत्र[17]तन्त्रीं निवेशयेत् ।
समां स्नायुमयीं [18]श्लक्ष्णां सुदीर्घां सुदृढां घनाम् ॥ ६०३ ॥

तयासम्पीड्य [19]तन्त्रीं च ककुभं परिवेष्टयेत् ।
तन्त्रीपत्रि[20]कयोर्मध्ये जीवां तत्र विनिक्षिपेत् ॥ ६०४ ॥

तन्वी [21]स्याद्व्यङ्गुला दैर्घ्ये यवगोधूम[22]विस्तृता ।
तया[23] सम्पद्यते नादस्तेन जीवेति सा स्मृता ॥ ६०५ ॥

किञ्चिल्ल[24]गति नोवेति यन्त्रिकां[25] (तां) तत्र तन्त्रिकाम् ।
लग्ना सैव कला ज्ञेया [26]वीणावादनवेदिभिः ॥ ६०६ ॥

पकवंश[27]समुद्भूता द्वादशाङ्गुलमायता ।
कनिष्ठा[28]नख[29]विस्तारा श्लक्ष्णा वृत्त(त्ता) मनोहरा ॥ ६०७ ॥

तुम्बकाच्च ततो[30]ऽधस्ता[31]दङ्गुलत्रयमानतः ।
वेष्टयेद्दोरिकां सूक्ष्मां त्रिगुणां मन्द्रसूचिकाम् ॥ ६०८ ॥

---

१. AD. तंत्री हि गुणिता न्यसेत् । २. A. वगुणां न तद्वदन्य । ३. A. तंत्री प्रोता निष्कासयेत्तमः ४. A. वृत्य । ५. A. भै । ६. A. कूर्यरं । ७. A. सु । ८. A. ष्ट । ९. A. तंत्री । १०. A. त्रा । ११. A. तुब । १२. A. जाः । १३. A. वार्द्धं । १४. A. त्रं । १५. D. तं बंधे वेष्टयेद्दण्डे । १६. D. दू । १७. A. वत्र निवशयेत् । १८. A. च्दणं । १९. A. तंत्री । २०. D. त्री । २१. A. स । २२. D. वर्जिता । २३. D. था । २४. A. ल्लासनि नोवेत्ति । २५. A. का । २६. A. या वीणावादवेदिभिः । २७. A. शा । २८. A. ष्टा । २९. A. क । ३०. A. थो । ३१. A. स्था ।

प्रधानरन्ध्रे निक्षिप्य[1] धार्या यत्नेन वैणिकैः ।
वीणामधोमुखीं[2] कृत्वा ग्राह्या वादनहेतवे ॥ ६०९ ॥

एतल्लक्षणयुक्तेयमेकतन्त्री विराजते ।
दर्शनात्स्पर्शनाद्वापि ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥ ६१० ॥

दण्डः शम्भुरुमा तन्त्री ककुभश्च जनार्द[3]नः ।
पत्रिका कमला तुम्बं ब्र[4]ह्मा नाभिः सरस्वती ॥ ६११ ॥

दोरको वासुकिः प्रोक्तो जीवाया[5]न्तु सुधाकरः ।
दो[6]रिकायां स्थितः सूर्यस्तस्मादेषा हि पावनी ॥ ६१२ ॥

दोरिकायास्तलोद्देशं वामे स्कन्धे वि[7]धाय च ।
पार्ष्णिना दक्षिणेनाथ ककुभं धारये[8]द्दृढम् ॥ ६१३ ॥

वामहस्तकनिष्ठा[9]या(यां) वि[10]न्यस्या परिसारिणी ।
वेष्टयित्वानामि[11]कायां समाकुञ्च्य च मध्यमाम् ॥ ६१४ ॥

तत्पार्श्वभागसंलग्नां तर्जन्यग्रेण धारयेत् ।
इति वामकरन्यासः[12] सारणे[13] धारणे[14] स्मृतः ॥ ६१५ ॥

वक्षःस्थलसमुद्देशे सारणास्थापनं भवेत् ।
अत ऊर्ध्वं ततो गच्छेत्क्रियाभेदमवाप्य सः ॥ ६१६ ॥

वामहस्ताद[15]धः कार्यो नितरां दक्षिण(ः) करः ।
[16]त्यक्त्वा वितस्ति(स्तिं) जीवा[17]या(ः) स्थानं तस्य विनिर्दिशेत् ॥ ६१७ ॥

क्रियाभेदमपेक्षा(क्ष्या)सावधश्चोर्ध्वं च गच्छति ।
विहायोपरि वाद्यं तु वामा[18]दूर्ध्वं न गच्छति ॥ ६१८ ॥

वामहस्ते क्रियाभेदाः का(सा)रणे (तिनि)गद्यते ।
सन्निविष्टा तथोत्क्षिप्ता तथा स्यादुभयात्मिका ॥ ६१९ ॥

---

१. A. ष्य । २. D. खां । ३. D. र्द । ४. A. ब्राह्मा । D. ब्रह्म । ५. A. यां तु सुधाकुः D. या तु सुधारकः । ६. D. कोदरकायां स्थितः । ७. D. हि धार्य च । ८. A. ये द्दढं । ९. A. ष्ठा । १०. D. तुंबस्यो,रिसारणं । ११. D. कया । १२. A. सा । १३. D. णा । १४. D. णा । १५. D. ततः कार्या । १६. A. त्यक्ता । १७. D. वयोः । १८. A. दूर्ध्वं न प्रोक्ता सारिणा वैणिकैः सह ।

तन्त्रीसङ्गमुत्सृज्य संसार(सरे)यत्र सारणा ।
सन्निविष्टा तु सा प्रोक्ता सारि(र)णा वैणिकैः सह (दा) ॥ ६२० ॥

[1]स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा समुत्सृज्य [2]तन्त्रीमुद्याति सा[3]रणा ।
उत्क्षिप्ता सा समाख्याता [4]निष्कले(ला) सकलेऽ(ला)थवा ॥ ६२१ ॥

उत्क्षिप्ता च [5]भवेत्काऽपि संस्पृष्टावसरे क्वचित् ।
सारणा द्विक्रियायोगात्सा भवेदुभयात्मिका ॥ ६२२ ॥

इति [6]त्रिविध उद्दिष्टः सारणः [7]सरणक्रमः ।
वादनेष्वेव[8]तन्त्र्याश्च सर्वत्रैव विधीयते ॥ ६२३ ॥

मध्यमामुपरि[9] क्रान्तं तन्त्री संवाद्यते यदि ।
तर्जन्या [10]स तु विख्यातः[11] पूतो नाम विचक्षणैः ॥ ६२४ ॥

स पात इति विज्ञेयस्तर्जन्यैव यदाहति[12](:)
तर्जन्यान्तः प्रहरणं स लेखः (संलेखः) परिकीर्तितः ॥ ६२५ ॥

अन्तर्मध्यम[13]याघात उल्लेख इति कीर्तितः ।
[14]मध्य या वाद्यते घातः स तु स्यादवलेखकः ॥ ६२६ ॥

तर्जन्या पार्श्वतो हन्याद्धन्यते[15]वा(ऽना)मया हनिः (तिः) ।
[16]तदा तन्त्री[17] [18]समाख्यातो घातः[19]छि(तश्छि)न्नाभिधो बुधैः ॥ ६२७ ॥

मध्यमानामिकाभ्यां च बहिराहन्यते यदा ।
तन्त्री स सन्धितो नाम घातः ख्यातो मनीषिभिः[20] ॥ ६२८ ॥

[21]अतश्चतसृभिर्घातो द्रुतं भ्रमरसंज्ञकः ।
एवं दक्षिणहस्तेन क्रियते विविधा हतिः ॥ ६२९ ॥

---

१. A. स्पृष्टात्स्पष्टात्समुत्सृज्य । २. D. तंत्रा । ३. A. रि । ४. A. निःक । ५, A. न । ६. A drops. त्रि । ७. D. क्रमशस्तथा । ८. A. त्वेक तंत्राद्यः । ९. D. विक्रांता । १०. A. सा तु । ११. A. ता । १२. A. ति D. निः । १३ A. ग । १४. A. ध्येयो वाद्यने । १५. A. वैतवासयावनि । १६. A. य । १७. D. तंत्रि । १८. D. भ । १९. D. त । २०. A. भि । २१. D. अचतस्त्रभिःसंघातो ।

सारणा यत्र संलग्ना तन्त्र्या(:) पृष्ठे प्रक[1]म्पिता ।
स्फुरितो नाम स[2] ख्यातो घर्षणा[3]च्छ्वसितो भवेत् ॥ ६३० ॥

अङ्गुलीभि[4]श्चतसृभिर्हन्यते हन्य(स्त)योर्द्रु[5]तम् ।
बहिस्तन्त्री यदा तज्ज्ञैः कर्तरीति बुधैः [6]स्मृता(तः) ॥ ६३१ ॥

केव[7]लं तु[8] नखैरेव चतुर्भिर्ह[9]न्यते द्रु[10]तम् ।
दक्षिणेनैव हस्तेन स[11]ङ्घा(घा)तो नस(ख)कर्तरी ॥ ६३२ ॥

अङ्गुष्ठपार्श्वसंस्पृष्टा कर्तरी च न (वच्च) हन्यते ।
कनिष्ठासारणाभ्यां च (वा) द्वाभ्यां निर्घोष उच्यते ॥ ६३३ ॥

अन्तस्त्वनामिकाघातो वाममध्याहति[12]र्बहिः ।
तदासौ रेफसंज्ञः स्याद्वैणिकैरभिभाषितः ॥ ६३४ ॥

अनामिकाबहिर्घात[13]स्तर्जन्या यदि धार्यते ।
नादस्तथा समाख्यातो [14]बिन्दुर्नाम मनीषिभिः ॥ ६३५ ॥

सार[15]णं तु परित्यज्य तर्जनी निर्गता भवेत् ।
तया[16] चाहन्यते तन्त्री तदा निष्कोटितः[17] परः ॥ ६३६ ॥

सोत्क्षेपं हन्यते तन्त्री यत्र सा[18] सारणा [19]हतम् ।
दक्षिणे कर्तरीयोगः [20]स भवेत्स्खलिताभिधः ॥ ६३७ ॥

तर्जन्यङ्गुष्ट(ष्ठ)योरग्रे सकृ(कृष)तस्तन्त्रिकां यदि ।
शुकवक्त्रं[21](क्त्रः) स विज्ञेयः करो वीणाविचक्षणैः[22] ॥ ६३८ ॥

तर्जन्याद्यं कनिष्ठा[23]न्तं द्विविधं परिपत्त(वर्त)नम् ।
तयोस्तु पार्श्वसंस्पर्शाद् भ्रमणं क्रियते करे ॥ ६३९ ॥

स्वरस्थाने यदा [24]वत्री (तन्त्री) द्रुतमायाति सारिता ।
मूर्च्छनासंज्ञको हस्तो [25]दृश्यते वैणिकैः सदा ॥ ६४० ॥

---

१. A. कंपते । २. संख्यातो । ३. णाच्छ । D. णातश्वसि । ४. A. श्चा तिसृभिः । ५. A. द्दंढम् । ६. A. धै । ७. A. क । ८. D. ब । ९. A. ह । १०. A. दतं । ११. A. ससंधातो न कर्तरी । १२. A. नि । १३. A. तो त । १४. A. बिदुर्ना बिदुर्नाम मनीषिभिः । १५. D. णां । १६. A. य बा १७. A. निष्कोटितां । D निःष्कोटितः । १८. A. स । १९. A. यु । २०. A. ग । २१. D. क्त्रं विज्ञेयः । २२. A. णै । २३. A. ष्टाद्यं विधं । २४. A. क्रमाद्रुत । २५. D. दर्शते ।

चतस्रः संहता यत्र कुञ्चितो[1]ऽङ्गुष्ठकस्तले ।
कनिष्ठा[2]तर्जनीस्पर्शस्तन्त्र्या[3]श्चेत्पार्श्वतो भवेत् ॥ ६४१ ॥

सम्प्रसार इति ख्यातस्त्व[4]र्द्धच(श्च)न्द्रकरः परः ।
कनिष्ठा[5]ङ्गुष्ठसंस्पर्शा[6]द् दृश्यते वाद्यकर्मणि ॥ ६४२ ॥

तलेन हन्यते [7]तन्त्री यदा दक्षिणपाणिना[8] ।
वामतर्जनि[9]कास्पर्शात्तलहस्तः[10] प्रकीर्तितः ॥ ६४३ ॥

अङ्गुष्ठे[11]न सहाङ्गुल्यो यदा स्युः कुञ्चिता मनाक् ।
कनिष्ठा[12]ङ्गुष्ठसंस्पर्शस्तदा स्यात् कुह[13]राभिधः ॥ ६४४ ॥

तदधः[14] स्फुरितो हस्तः श्वसितेन समन्वितः ।
उत्क्षेपपरिवर्ताभ्यां कर्तरीरेफ[15]संयुतम् ॥ ६४५ ॥

उल्लेखरेफसहितं धाराख्यं[16] वादने विदुः ।
शुकस्फुरिततो घो(निर्घो)षैः करभेदैरलंकृता[17] ॥ ६४६ ॥

अर्धकर्तरिसंयुक्ता[18] कौकुटी(कौक्कुटी) नाम कथ्यते ।
स्फुरितैर्मूर्छितैर्युक्तः कर्तरीत्रि[19]तयान्वितम् ॥ ६४७ ॥

कङ्कालसंज्ञकं वाद्यं प्राहुर्वाद्यविशारदाः ।
स्पृष्टतारं तु यत्सम्यक्कर्तर्या[20]श्वसितेन च ॥ ६४८ ॥

कुहरेण समायुक्तं वाद्यं वस्तु तदुच्यते ।
कर्तरीश्वसिताभ्यां यत् संयुतं कुहरेण तु[21] ॥ ६४९ ॥

रेफभ्रमरनिर्घोषै[22]र्द्रुतं तत्करणं भवेत् ।
मूर्च्छितस्फुरितैर्हस्तैः कर्तव्या श्वसितेन च ॥ ६५० ॥

निर्वर्त्य[23]ते तु यद्वाद्यं गजलीलं तदुच्यते ।
हस्तौ[24]पर्यायतो[25] यस्मिन्नधश्चोर्ध्वं च गच्छतः[26] ॥ ६५१ ॥

---

१. A. तोंगुष्टक D. वांगुष्टक २. A. ष्टा । ३. A. वेत्याश्वंतो । ४. A. स्तद्वच्चंद्रकरः । ५. A. ष्टांगुल । ६. A. र्शाद्द । D. शात् द । ७. A तत्री । ८. A. नी । ९. A. मि । १०. A. स्तं । ११. A. ष्टे । १२. A. ष्टांगुल । १३. A. कु । १४. A. धस्फु । १५. A. संस्पर्शस्तदास्यात्कुहराभिधः । तद्धस्फुरितो हस्तःश्वसितेन समन्वितः । उत्क्षेपपरिवर्ताभ्यां कर्तरीरेफसंयुतं । १६. A. ख्य । १७. D. ताः । १८. A. क्तौकुटी D. क्ताः कौक्कुटी । १९. A. त्रनयान्वितः । २०. D. र्याः । २१. A. भु । २२. A. षेद्रु । २३. A. र्त्त । २४. A. स्तो । २५. A. तौ । २६. A. त ।

रेफकर्तरिनिष्को[1]टैस्तलेनोपरिवाद्यकम् ।
निःशेषकरसंयोगाद् वाद्यं पक्ष(क्षि)रुतं भवेत् ॥ ६५२ ॥

एवं दशविधं वाद्यं प्राह सोमेश्वरो नृपः ।
उपयो[2]गोऽस्य शिक्षायां[3] विवादो नोपयुज्यते ॥ ६५३ ॥

वीणावादनसिध्द्यर्थं नि[4]र्मितं शङ्करेण हि ।
दृढास[5]नः स्थिरमनाः प्रगल्भश्च जितेन्द्रियः ॥ ६५४ ॥

गात्रसौष्ठवसंयुक्तो हस्तयोर्विजितश्रमः[6] ।
[7]अभीरुश्च सुशारीरो रागरागा[8]ङ्गकोविदः ॥ ६५५ ॥

वीणावादनविद्यायां वीणाकारो वरो भवेत् ।
सकलं निष्कलं चेति द्विविधं वाद्यमीरितम् ॥ ६५६ ॥

एकतन्त्र्यास्त्वयं भेदः कथितः शम्भुना पुरा ।
जीवा लग्ना प्रकर्तव्या यथा नादोऽभिजायते ॥ ६५७ ॥

स्थूलो[9] ध्वनिर्भवेद्यत्र वाद्यं तत्सकलं भवेत् ।
कलाहीना प्रकर्तव्या बि[10]न्दोरुत्पादहेतवे ॥ ६५८ ॥

तर्जनीमूलसंलग्ना तन्त्री वै[11] निष्कलं भवेत् ।
नवमुष्टिर्वेणुदण्डस्त्वङ्गुलद्वयवे[12]ष्टन(ः) ॥ ६५९ ॥

अङ्गुलद्वयविस्तारः ककुभो वक्त्र(क्र) उन्मुखः ।
मेषान्त(न्त्र)निर्मिता (तां)तन्त्री (न्त्रीं) सूक्ष्मा (क्ष्मां) श्लक्ष्णा (क्ष्णां) [13]दृढा (ढां) समा (मां) ॥ ६६० ॥

अष्टादशाङ्गुलामा[14]ह तुम्बं वेदाङ्गुलानन[15]म् ।
दन्तनाभिसमायुक्ता दोरीबन्धनवर्जिता ॥ ६६१ ॥

पत्रिका खर्परी[16] (कर्पर?) हीना भवेदालवणी शुभा ।
निष्कलस्य प्रकारेण वाद्या[17] ला(ल)वणिका सदा ॥ ६६२ ॥

---

१. A. कोटैस्तलेनोपरिवाद्यकं पंक्षरुतं भवेत् । २. D. भोगो । ३. A. या । ४. A. निमित्तं । ५. A. न । ६. A. म । ७. A. आभीरस्तु । ८. D. गांक । ९. A. ल । १०. A. न्छि । ११. A. वे । १२. D. विस्तरः मेषांतनिर्मिता । १३. A drops. दृढा । १४. D. नाह । १५. A. तं । १६. D. रा । १७. D. द्य ।

बिन्दुनादसमोपेतां तुम्बं निक्षि[1]प्य वक्षसि।
मध्यमानामिकाभ्यां च वाद्या दक्षिणपाणिना[2] ॥ ६६३ ॥

मन्द्रे मध्ये च तारे च त्रिस्थाने बिन्दुरिष्यते।
तुम्बीमूलं समुत्पीड्य वामाङ्गुष्ठेन धारयेत् ॥ ६६४ ॥

इतराभिस्तु सर्वाभिः स्वरव्यक्तिर्विधीयते।
त्रिस्वरो दक्षिणो पाणिर्वाम[3]स्तत्र चतुःस्वरः॥ ६६५ ॥

एवं सप्रकमेकं स्यादाला(ल)वण्यां प्रतिष्ठितम्।
किन्नरी द्विविधा प्रोक्ता द्वितुम्बा च त्रितुम्बिका ॥ ६६६ ॥

द्वितु[4]म्बिका भवेल्लघ्वी त्रितुम्बा बृहती भवे[5]त्।
पञ्चाङ्गुलाधिकं[6] दैर्घ्यं वितस्तित्रयसम्मितम् ॥ ६६७ ॥

पञ्चाङ्गुल[7]परीणाहो वेणुरन्ध्रे सुरन्ध्रके।
पञ्चाङ्गुलाग्रतः कार्यः सार्द्ध[8]द्व्यङ्गुलविस्तृ[9]तः ॥ ६६८ ॥

शा[10]ङ्कराक्ष(क्षा)मयोदग्र (ग्रः) ककुभः कीलकान्वितः।
अर्धाङ्गुलेन हीना स्यात्ककुभात्पत्त्रिकायसी ॥ ६६९ ॥

दै[11]र्घ्या वि(र्घ्यवि)स्तारतश्चैव कूर्मपृष्ठोपमा व[12]रा।
गृध्रपक्षास्थिनलिका दण्डपक्षेण[13] योजिता (ताः) ॥ ६७० ॥

[14]चतुर्दशमिताः कार्याः कनिष्ठाङ्गुलिविस्तृताः।
अङ्गुलाद्व्यङ्गुलं यावत्क्रमशः किञ्चिदुच्छ्रिताः ॥ ६७१ ॥

वा[15]सोमसीविमिश्रेण पञ्चतेन्नविधारिताः।
आरभ्य [16]त्र्यङ्गुलात्किञ्चिद्यावच्च चतुरङ्गुलम् ॥ ६७२ ॥

अग्राद् द्व्यङ्गुलमुत्सृज्य सुखि(षि)रं तत्र कल्पयेत्।
ततोऽप्यङ्गुलमुत्सृज्य मेट(ढ़कं) शरपुङ्खवत् ॥ ६७३ ॥

---

१. A. ष्य। २. A. नां। ३. D. हस्तश्च। ४. D. तुंबी च। ५. A वे। ६. A. कंर्घ्यं। ७. A. लः। ८. र्द्धं। ९. A. स्त। १०. D. शाक। ११. D. र्घ्यादितरतश्चै। १२. D. च। १३. A. न। १४. D. drops this line। १५. D. drops this line। १६. A. अं।

कर्तव्यमङ्गुलोत्सेधं [1]तन्त्रीधारणकारणम् ।
अयोमयीं[2] तत्र तन्त्रीं[3] गजकेशसमां[4] दृढाम् ॥ ६७४ ॥

वेष्टयित्वा चले शंसौ (कौ) तं च रन्ध्रे विनिक्षिपेत् ।
[5]षट्छिद्रोसौ भवेत्कण्ठे द्वितीयः स्थिरकीलकः ॥ ६७५ ॥

ऊर्ध्वरन्ध्रादधस्ताच्च[6] प्रथमः [7]शङ्कुरिष्यते ।
पुरतो मेटका (त्) [8]किञ्चित्स्थिर[9]शङ्कुर्निवेश्यते ॥ ६७६ ॥

[10]भ्रामयित्वा व (च)लं शङ्कु (ङ्कुं) तन्त्री (न्त्रीं) कुर्यात्तथा दृढाम् ।
आयसं कि (की)लकं लग्नं चलं शङ्कोर्गलस्थले ॥ ६७७ ॥

[11]स्थापयेत्स्थिरशङ्कौ तु स्थायिमान[12]प्रमाणतः ।
स्वराः(र)स्थानेषु संस्थाप्याः सारिकास्ताश्चतुर्दश[13] ॥ ६७८ ॥

दण्डस्य ककुभस्याधः [14]सन्धौ तच्च नियोजयेत् ।
[15]तृतीयतुर्ययोः सार्योर्मध्ये तुम्बं द्वितीयकम् ॥ ६७९ ॥

प्रथमं लघु [16]तुम्बं स्याद्द्वितीयं पृथुतुम्बकम् ।
कथिता किन्नरी लघ्वी तुम्बकद्वयभूषिता ॥ ६८० ॥

कथ्यते साम्प्रतं रम्या किन्नरी महती मया[17] ।
[18]द्विवितस्त्यधिकायामा परिणाहेङ्गुला[19]धिका ॥ ६८१ ॥

स्ना[20]युतन्त्री समायुक्ता तु[21]म्बकत्रयभूषिता ।
शेषं स्या[22]त्किन्नरीलक्ष्मसार(री)मेटकशङ्कुषु ॥ ६८२ ॥

ककुभे पत्रिकायां च बृहती कर्तरी (किन्नरी) भवेत् ।
अन्याश्च बहवः सन्ति वीणास्तासामिमा वराः[23] ॥ ६८३ ॥

ततस्त्वन्या मया[24]नोक्ता विनोदानुपयोगतः ।
सारीककु[25]भयोर्मध्ये दक्षिणेन करेण तु ॥ ६८४ ॥

---

१. A. तत्री । २. A. यां । ३. A. तंत्री । ४. A. मा । ५. A. डुच्छि । ६. D. त्र । ७. A. शकु । ८. A. किचि । ९. A. शंर्ति । १०. This and the following line is dropped in D । ११. A. स्थ । १२. A. म । १३. A. शा । १४. A. संधो । १५. D. तुंबीय । १६. D. तुंबः । १७. A. था । १८. A. वितस्त्य । D. वितस्त्यभ्यधिकायामा । १९. A. णा । २०. A. स्नां । २१. A. तुबक । २२. D. त्कर्तरी लक्ष्मी । २३. A. रा । २४. A. न्योक्ता । २५. A. कुं ।

धारयेत्किं[१](त्कि)न्नरीदण्डं मुष्टया शिथिलबन्धया[२] ।
तर्जनीमध्यमायु[३]क्ता उ(तू)ल्लेखपरिलेखने ? ॥ ६८५ ॥

व्याधि ([४]वाद्य)यन्त्रे प्रयोगेषु तन्त्र्यापाद[५]नकर्मणि (वाद्ययन्त्र-
प्रयोगेषु तन्त्रावादनकर्मणि) ।
तर्जनीमध्यमा[६]नाम(मा) सारीणा[७]मन्तरेन्तरे ॥ ६८६ ॥

प्रचा[८]र्यन्ते स्वरव्यक्त्यैर्वा(क्त्यै वा)माः[९] किन्नरिवादने ।
बीजवृक्षशरीरोऽयं [१०]कर्करैः सुदृढीकृतः ॥ ६८७ ॥

चर्मवद्धतुलो[११]ङ्गो (योऽ)सौ ब्रह्मणा निर्मितः पुरा ।
एकविंशाङ्गुला[१२]यामो मध्ये किञ्चित्पृथुर्भ[१३]वेत् ॥ ६८८ ॥

मध्या(सिध्य)ङ्गुलं मुखं वामं दक्षिणा[१४]स्य (स्यं) त्रयोदश ।
एकाङ्गुलाधिके [१५]वक्री [१६]चर्मणी (णि) वर्तुले घने ॥ ६८९ ॥

मध्ये तयो[१७]श्च रन्ध्रा[१८]णि चत्वारिंशत् [१९]पृथक् पृथक् ।
[२०]प्रान्ते रन्ध्राणि कुर्वीत तेषा[२१]मङ्गुलमन्तरम् ॥ ६९० ॥

तेषु रन्ध्रेषु वध्रं च सीव[२२]नीक्रमतो न्यसेत् ।
तस्मि[२३]न्रन्ध्रे तु प्रोतव्या विवरा[२४] कर्करात्मिका ॥ ६९१ ॥

अधश्चोर्ध्वं च कर्तव्या पृष्ठोदरनिदर्शिनी ।
मध्यं विवेष्टयेत्प्राज्ञ[२५]स्त्रिभि[२६]र्वध्रैर्दृढं ततः ॥ ६९२ ॥

तत्र गोमू[२७]त्रिकाबन्धं द्विरन्ध्रं स(सं)मुखं न्यसेत् ।
[२८]प्रान्ते कुण्डलिके[२९] कार्ये कच्छा(क्षा)बन्धनहेतवे ॥ ६९३ ॥

तत्र कच्छां (क्षां) विनिक्षिप्य सव्यतो द्विगुणं न्यसेत् ।
प्रोतां द्विगुणितां कक्षां वध्र[३०]नद्धां द्विरश्चलाम् ॥ ६९४ ॥

---

१. D. त्किर्तरी। २. A. ना। ३. A. नाम। ४. A.D. श्री। ५. A.D. वा। ६. D. मासारीणामंतरेतरे। ७. A. णां मेतरेतरे। ८. A. सार्थते। ९. A. मा। १०. D. कक्करैः। ११. D. ध्रे। १२ D. लो। १३. A. भ। १४. A. ण। १५. A. च। १६. D. व। १७. D. पा। १८. A. ध्र। १९. A. drops one पृथक्। २०. A. प्रींत। २१. D. म्रा। २२. D सावरीतु नतो। २३. A. नुंध्रे। २४. A. च। २५. A. ज्ञा। २६. A. वेंध्रे। २७. A. गोमूंत्रिकाबद्धं। D. गेसू। २८. A. प्राते। २९. A. ते। ३०. D. म।

कुर्वीत यस्य तन्नाम मृदङ्ग इति कीर्तितम् ।
भूतिमिश्रं [1]तथा भक्तं [2]मृदितं च[3] सुचि[4]क्कणम् ॥ ६९५ ॥

पिण्डकं तत्र वामास्ये पूरिकामानतो न्यसेत् ।
तनुमात्रं[5] तथा भक्तं सव्यवक्त्रे विलेपयेत् ॥ ६९६ ॥

ततस्तस्य भवेन्नादः [6]श्रवणोत्सवकारकः ।
तकारश्च धिकारश्च थोंका[7]रो हेंकरस्तथा ॥ ६९७ ॥

[8]नकारश्च सदंकारो मृद[9]ङ्गे पाटवाचकाः ।
सर्वतु(तू)र्येष्ववयं मुख्यो मृदङ्गो नादशोभनः[10] ॥ ६९८ ॥

अस्य संयोगमासाद्य वाद्यं सर्वं सुशोभते ।
[11]घातज्ञाः स्थूलवाद्याश्च न विन्द[12]त्य(न्त्य)नुयायिनाम्(ताम्)
॥ ६९९ ॥

अव्यक्त[13]पाठ(ट)का ज्ञेया निन्द्या मार्द[14]ङ्गिका बुधैः ।
मसृणे[15] वादने दक्षा गीतघातविशारदाः ॥ ७०० ॥

हौडु[16]क्किकस्यानुगताः श्रेष्ठा मार्द[17]लिका(:) स्तुताः ।
खदिरानोकनो[18](हो)द्भूतो मिता[19]स्यो मध्यमो महान् ॥ ७०१ ॥ Pataha

त्रिवितस्तिर्भवेद्दै[20]र्ध्याष(त्ष)ष्ठयङ्गुलसुविस्तृतः[21] ।
पञ्चाङ्गुलं भवेत्तस्य मुखं सव्यापसव्यकम् ॥ ७०२ ॥

चतुर्विंशाङ्गुलं लो(लौ)हं दक्षिणं[22] वलयं भवेत् ।
वामस्य वलयं वल्या[23](ल्लयाः) कुर्यात्किञ्चित्ततोऽधिकम् ॥ ७०३ ॥

चतुरङ्गुलमुत्सृज्य वामास्ये लोहपत्रिकाम् ।
अङ्गुलत्रयविस्तारां दृढं[24] कण्ठे विवेष्टयेत् ॥ ७०४ ॥

---

१. A. न । २. A. मदिनं । ३. A. ब । ४. A. विक्रर्ण । ५. D. नतया । ६. A. श्रा । ७. D. क । A. कारकाः । ८. A. नंकारश्चैव । ९. D. दंगो । १० A. नाः । ११. A. घृ । १२. A. दंत्यसमुधिनां । १३. D. क्तः पाको विज्ञेया । १४. D. ई । १५. D. णो वादना गीतविद्याघातविशारदः । १६. A. टुंकि । १७. D. ई । १८. A. तो । १९. मित्यास्यो । २०. A. धैर्ध्यात्पिष्टागुल । २१. A. स्तता । २२. A. णे । २३. A. ल्या । २४. D. ढ ।

कलशा[1]श्च भवेत्सप्त रीतिकोटि(किट्ट?)विनिर्मि[2]ताः ।
परितः[3] कीलिता[4]स्तेषां चतुरङ्गुलमन्तरम् ॥ ७०५ ॥

रन्ध्राणि तेन मानेन कुर्यात्सव्या[5]स्यचर्मणि ।
आवेष्टय कलशांस्तांश्च वलयं लोहनिर्मितम् ॥ ७०६ ॥

आकृष्य सुदृढं कुर्यात्सप्तरन्ध्रनिबन्धनैः ।
[6]षण्मास(षण्मासि)कस्य वत्सस्य मृतस्यादाय पारिका[7]म् ॥७०७॥

[8]आङ्गुठ्यं (आगुष्ठ्य) वल्लीवलयं तया सुश्लक्ष्णभूतया ।
वामास्य (स्ये[9]) तत्समावेश्य[10] वलयं सप्तरन्ध्रकम् ॥ ७०८ ॥

कलशेषु निबन्धनीयाच्छिथिलं सूक्ष्मरज्जु[11]भिः ।
सव्यस्य[12] वलयस्यान्ते कल[13]शेभ्यो बहिस्ततः ॥ ७०९ ॥

बन्धनीया[14] दृढं कक्षा कटिवेष्टावधिस्थिता ।
एवं लक्षण[15]संयुक्तः पटहः[16] स्थानकाभिधः ॥ ७१० ॥

स्त्रीनृत्तस्योप[17]युक्तोऽयं कथितः सोमभूभुजा ।
दक्षिणास्ये[18] तु देकारः कवर्गस्य(श्च) द(ङ)वर्जितः ॥ ७११ ॥

टवर्गश्च तवर्गश्च पाट[19]वर्णाः प्रकीर्तिताः[20] ।
वामवक्त्रे[21] तु झे[22]ङ्कारस्त्व[23]धिकः परिदृष्य(श्य)ते ॥ ७१२ ॥

व्युत्क्रमेण यथाशोभं वाद्यन्ते वाद्यवेदिभिः ।
बाह्यं शारीरजं चर्म [24]कवलं परिकीर्तितम् ॥ ७१३ ॥

आन्तरं जाठरं चर्म नाम्ना स्यादियमुद्दली ।
ईदृशः पटहो य[25]स्तु कवलाप्रमुखद्वयः[26] ॥ ७१४ ॥

नाटके घ[27]टते तज्ज्ञैरूर्ध्ववक्त्रस्तु वाद्यते ।
चतुर्वि(विं)शाङ्गुलायामा [28]स्तृ(स्त्व)ष्टाविंशति [29]व(तिवे)ष्टनाः ॥ ७१५ ॥

---

१. A. सा । २. A. मि । ३. A. ताः । ४. A. ह्ना । ५. A व्य । ६. D. षष्ठमासिक । ७. A. का । ८. D. आंगुल्य । ९. A. स्पे । १०. A. श्पा । ११. A. ज्जुरिः । १२. A. व्यस्प । १३. D. ळ । १४. A. हमी । १५. A. क्षसंयुक्तः । १६. A. ह । १७. A. य । १८. D. स्या । १९. A. टर्णाः । D. टवर्गाः । २० A. ता । २१. A. क्रे । २२. A. सें । २३. D. स्व । २४. A. के । २५. A. ध । २६. D. यं । २७. A. घघवत्तत्तै । २८. D. स्व । २९. D. वेदना ।

पिण्डेऽङ्गुलमिता सा स्याद[1]ष्टाङ्गुलमिता[2]न्तरा ।
एकादशाङ्गुले(लं)कार्ये (र्यं)[3] वल्लीमण्डलिके(लकं) शुभे(भम्) ॥७१६॥
उद्दलीपिहिते(तं) कार्ये(र्यं) षड्[4]न्ध्रे(न्ध्रं) सूत्रगुम्फिते(तम्) ।
अर्गलानि पुरस्त्रीणि द्विपार्श्वकलशानि च ॥ ७१७ ॥
पश्चाद्बे[5]धं (बन्धो) विधातव्ये (व्यः) तद्वत्कलशसंयुते ।
मध्ये सूत्रान्तराले च [6]भवेदुदरपट्टिका ॥ ७१८ ॥
तदन्त[7]र्वाद्यकाले [8]तु वामहस्तं विनिक्षिपेत् ।
रज्वा समं वितिपक्ष(क्ष) द्वये[9]ऽप्यु(योरु)त्कक्ष[10]कौ तयोः ॥ ७१९ ॥
तद्योजनाय द्विगुणा[11]कर्तव्या स्कन्धपट्टिका[12] ।
[12A]अङ्गुलस्य चतुर्भागं छिद्रमे[13]कं प्रकल्पयेत् ॥ ७२० ॥
[13A]हुडुक्कायाश्चतु[14]र्भागे नादार्थं वाद्यवाह(द)कः ।
कृतं भूलोकमल्लेन स्कन्धवाद्यस्य लक्षणम् ॥ ७२१ ॥
झे[15]ङ्कारोऽत्र हुडुक्का[16]यां [17]प्रधानः परिकीर्तित(:)
पादा(टा)क्षराणि सर्वाणि पटहे यानि [18]तानि तु ॥ ७२२ ॥
[19]स्कन्धकूर्परयोगेन [20]सश्चो(श्चः) हौडुक्किकेऽ(पाटहिके)धमः ।
[21]अङ्गुष्ठ [22]मणिबन्धेन (च) म(स) श्चः पाटहिके वरः ।
पादकम्पप्रयोगेण स चो(सश्चो) होडुकि(क्कि)को (केऽ)वरः ॥७२३॥
[23]कूर्परा (रे) मणिबन्धे च समुद्भूतस्तु[24] मध्यमः ।
स्कन्धदेशप्रकम्पोत्थ(:) करकूर्परसंयुतम् (तः) ॥ ७२४ ॥
पादकम्पविहीनश्च सचो (सश्चो) हौडु[25]कि(क्कि)को (के)वरः ।
संचे(सश्चे)न रहितावेतौ तथा तालेन दुर्लयौ ॥ ७२५ ॥

---

१. A. द्द । २. A. तेतरा । ३. A. अलि । ४. A. ड्रंधेव्येत्तः ५. A. द्वेधयिततद्व
६. A. भैंवेदुदरि । ७. D. दवत् द्विकाले । ८. A. नु । ९. A. यो । १०. D. कस्त । ११. D. णाः । १२. D. काः । १२A. This line is repeated on the next page.
१३. A. मेकल्प । १३A. These three lines are repeated on the next page.
१४. A. भा । १५. A. झ । १६. A. का । १७. D. प्राधान्यं परिकीर्त्तितं । १८. A. नानि ।
१९ D. gives this line after the following श्लोक । २०. D स्कंधश्चेदधमोत्तमः ।
२१. A. drops this stanza which is repeated on the next page.
२२. D. मणिबणिबन्धेन । २३. A. कूर्पराणि विबंधाश्च समुद्भूतस्तु मध्यमः । २४. D. स्त ।
२५. A. प्लौटुक्किको मतः ।

अलग्ना[1]ङ्गुलिहस्तौ च गीतनृत्य[2]बहि[3]ष्कृतौ ।
हाडु[4](हौडु)क्किकः पाटहिको[5] भि[6]न्द्यादे(निन्द्यावे)वंविधौ मतौ ॥७२६॥

अथ[7] मध्यमयोर्वक्ष्ये लक्षणं समयागतम् ।
सर्वपाटप्रयोगेषु ययोः सं[8]लगतः करौ[9] ॥ ७२७ ॥
[10]संच(सञ्च)हीनौ लयाभिज्ञौ [11]मध्यमौ तौ प्रकीर्तितौ ।
[12]सुसंचौ (सञ्चौ) लग्नहस्तौ च सर्वपाटविशारदौ ॥ ७२८ ॥
गीतनृत्तलयाभिज्ञौ तद्विपाटविचक्षणौ ।
बहुला(ल)प्रतिभायुक्तौ तौ पाट[13]वहुडुक्किकौ (पाटहिकहुडुक्किकौ) ॥ ७२९ ॥

वादकेषु समीचीनौ कथितौ वाद्यवेदिभिः ।
अङ्गुल[14]स्य चतुर्भागं छिद(द्र)मेकं प्रकल्पयेत् ॥ ७३० ॥
हुडुक्का[15]याश्चतुर्भागे नादार्थं वाद्यवाद[16]कः ।
अङ्गुष्ठमणिबन्धेन मञ्च(सञ्चः) पाटहिके वरः ॥ ७३१ ॥
पादकम्पप्रयोगेण सचो (सञ्चो)होडुकि(क्कि)केऽधमः ।
पटहस्य हुडुक्कायाः पञ्च सञ्चान्ब्रुवेऽधुना ॥ ७३२ ॥
स्कन्धकूर्परयोस्तद्वदङ्गुष्ठमणिबन्धयोः ।
वामस्य चरणस्यापि कम्पः सञ्चोऽभिधीयते ॥ ७३३ ॥
श्रेष्ठः पाटहिकः सञ्चादङ्गुष्ठमणिबन्धयोः ।
स्कन्धकूर्परसञ्चात्तु नीचः पटहवादकः ॥ ७३४ ॥
वरो हौडुक्किकोऽङ्गुष्ठकूर्परस्कन्धसञ्चतः ।
सञ्चाभ्यां मणिबन्धोत्थकौर्पराभ्यां तु मध्यमः ॥ ७३५ ॥
असौ वामाङ्घ्रिसञ्चेन वादनादधमो भवेत् ।
[17]झ(झे)ङ्कारोऽत्र हुडुक्कायां प्रधानः[18] परिकीर्तितः[19] ॥ ७३६ ॥

---

१. A. ग्रांगु । २. A. त्त । ३. A. हिक्र । ४. A. होट्टक्किकः D. होडुकिकः । ५. A. को । ६. D. भिंधा । ७. A. न्य । ८. A. सलगतं । ९. A. रौः । १०. D. स च । ११. A. तद्विघातविचक्षणौ । १२. A. drops this श्लोक । १३. A. टहुक्क । १४. A. ल्य । १५. A. का । १६. D. ह । १७. A. झ । १८. D. नं । १९. D. तं ।

पादा(टा)क्षराणि सर्वाणि पटहे यानि तानि तु ।
सव्यास्य[1]मुद्दलीनध्दं[2] वामास्यं रज्जुयन्त्रितम् ॥ ७३७ ॥

हुडुक्का[3]या यदा चैवं तदा तद्ध[4]ट(ड)सं भवेत् ।
मध्यमाङ्गुलि[5]सन्धावङ्गुष्ठायां च(न्धौ चाङ्गुष्ठं च वि) नियोज्य च ॥ ७३८ ॥

एवं दक्षिणहस्तेन [6]मञ्चनो(दना)क्तेन घर्षयेत् ।
वामाङ्गुष्ठेन सम्पीड्य चाङ्गुलीभिस्तु वादयेत् ॥ ७३९ ॥

गोबा[7](ङ्का)रस्तत्र[8] मुख्यः स्याद् घर्षणादुपपादितः ।
द्वादशाङ्गुलदीर्घा स्यात्किञ्चिन्मध्य(ध्ये) कृशा भवेत् ॥ ७४० ॥

अश्ववालान्विते वक्त्रे हुडुका(क्का) चे[9]त्परावधिः ।
[10]कुडु(डु)पेन वादनीया हस्तेनापि विव(च)क्षणैः ॥ ७४१ ॥

[11]रुका(ढेङ्का)रस्त[12]त्र मुख्या[13](ख्यः) स्या[14]द्धस्तपातेन जायते ।
घटश्चैव तटश्चैव डगिश्च[15] कुडुपोद्भवाः ॥ ७४२ ॥

[16]पाटवर्णा इमे सर्वे ढक्कायां परिकीर्तिताः ।
षोडशाङ्गुलदीर्घा स्यान्मुखे चाष्टाङ्गुलान्तरा ॥ ७४३ ॥

मध्यप्रदेशे[17] कर्तव्या षोडशाङ्गुलवेष्टना ।
शेषं लक्ष्म[18] हुडुक्काव[19]त्का[20]ला(कण्ठा) र्गलविवर्जितम् ॥ ७४४ ॥

पाटाक्षरं हुडुक्कावन्म[21]ण्डीढक्कासु कल्पितम् ।
मण्डलीमध्यरज्जुं च वामहस्तेन पीडयेत् ॥ ७४५ ॥

[22]सव्यहस्तगतं वक्त्रं सव्यहस्तेन वादयेत् ।
शक्तिदैवतपूजायां चर्या[23]गानविधौ तथा ॥ ७४६ ॥

वादनीया प्रयत्नेन मण्डीढक्काविचक्षणैः ।
विंशत्यङ्गुलदीर्घा स्यात्सप्ताङ्गुलमिता मुखे ॥ ७४७ ॥

---

१. D. स । २. D. द्ध । ३. A. का । ४. A. तद्वर । ५. D. सन्ध्यायावंङ्गुष्ठाय । ६. D. मवनाकेन । ७. D. चा । ८. D. ट । ९. A. च परंवधि । १०. A. हुहुडुकानो । ११. A. रू । १२. D. त्रय । १३. D. रव्यो । १४. D. स्याधस्तपादेन जायते । १५. A. श्चडुपोद्भवाः । १६. D. प । १७. D. श । १८. A. क्ष्मा । १९. D. चे । २०. A. त्कठर्गला । २१. D. मडी । २२. D. सर्वं । २३ D. मा ।

मुष्टिप्रविष्टमध्या सा त्रिवली [1]लोहमण्डली ।
कवलानद्धवदना सप्तरन्ध्रैः सुयन्त्रिता ॥ ७४८ ॥
मध्ये च वेष्टिता रज्वा सूत्रनिर्मितया दृढ(ढा)म् ।
कक्षा(क्षां) स्कन्धे [2]निधायैषा सव्यदक्षिणपाणिना ॥ ७४९ ॥
[3]दंददोंद(दा)क्षरैः पादैः वा(दैर्वा) दनीया विचक्षणैः ।
मधुपानप्रमत्तानां योषितां लास्यनर्तने ॥ ७५० ॥
वादनीया विशेषेण [4]रुलोदो(दों)ध्वनिसंयुता ।
अष्टादशाङ्गुला दैर्घ्या (दैर्घ्ये) [5]रज्वा (रुञ्जा) दृढतरा समा ॥ ७५१ ॥
एकादशाङ्गुले[6] वक्त्रे कवलानद्धकुण्डले ।
वामतुन्दे प्रकर्तव्यं तद[7]न्ते कुण्डलीद्व[8]यं ॥ ७५२ ॥
तन्त्रीभिर्धारितं सम्य[9]कूरु(ग्रुं)कारार्थं तु वादकैः ।
रुंकारो (र) मुख्य(मुख्या) रुंकारो [10]बहुलो वादने भवेत् ॥ ७५३ ॥
रुंकाररंजि(रञ्जि)ता यस्मा[11]त्तस्मा[12]त् गुंजा(दूरुञ्जा) प्रकीर्तिता ।
षड्विंशत्यंगु(त्यङ्गु)लायामा त्रिंशदङ्गुलवेष्टना[13] ॥ ७५४ ॥
समाङ्गा सेल्लुका प्रोक्ता बीजदा[14]रुविनिर्मिता ।
तर्जनीमात्रके कुर्याद्वल्लीमण्डल[15]के दृढे ॥ ७५५ ॥
उद्दलीचर्मणा नध्दे द्वादशाङ्गुलविस्त[16](स्तृ)ते ।
षड्रन्ध्रे रज्जुभिर्बद्धे वामत[17]न्त्रीसुगर्भितम् ॥ ७५६ ॥
वामास्यं वामहस्तेन स[18]व्यं कोणेन वादयेत् ।
[19]धि(धिं)कारो दक्षिणे तुण्डे झिं(झें)कारो वामवक्त्रके ॥ ७५७ ॥
देवतानर्तने [20]यस्या वादनं परिकीर्तितम् ।
एकविंशाङ्गुलायामा सप्ताङ्गुलमिता मुखे ॥ ७५८ ॥

१. A. जो । २. D. वि. । ३. D. तदहोदा । ४. D. उरुलो । ५. A. डुंजा दड । ६. D. लादैर्घ्ये वक्त्रे संनद्धकुंडले । ७. A. दंतः । ८. A. घ । ९. A. करु । १० A. जंकारो बहुलो भवेत् । ११. A. यस्मो । १२. A. स्मा जा । १३. A. नी । १४. D. दोर । १५. D. लिके । १६. D. श्रु । १७. D. तंत्रि । १८. D. संभ्य । १९. A. किंधारो दक्षिणे रुंझिकारो नामसु तुवक्त्रके । २०. D. यत्स्यात् वादनं ।

बीजदारुमयी कार्या समाङ्गी[1] मुखमध्ययोः ।
[2]संहतत्र्यङ्गुलां पीने वलये वल्लिनिर्मिते ॥ ७५९ ॥

नवाङ्गुलान्तरे वृत्ते सप्तरन्ध्रसमन्विते ।
कवलेन[3] पिनद्धास्ये स्थूलतंत्री (तन्त्री)सुयंत्रि(यन्त्रि)ते ॥ ७६० ॥

[4]मच(द)नालिप्तकोणाभ्यां [5]कडुवां (कुडुवां) वादयेत्सुधीः ।
केङ्कारस्त्वत्र [6]मुख्यः स्याद्देवतास्तोत्रहेतवे ॥ ७६१ ॥

अन्ये पाटाः[7] प्रयोक्तव्याः पटहे ये प्र[8]कीर्तिताः ।
वितस्तिमात्रः[9] कर्तव्यः सोऽष्टाङ्गुलमुखद्वयः[10] ॥ ७६२ ॥

त्रिवलीवन्मनाक् क्षा[11]मो मध्ये डमरुको भवेत् ।
मुखयो[12]श्चर्मणा नद्धो[13] मण्डली[14]द्वयमण्डितः[15] ॥ ७६३ ॥

बद्धः[16] सूत्रगणैर्गाढं[17] मध्ये चैव निपीडितम् (तः) ।
अष्टाङ्गुलायतावन्यौ कार्यौ वचन(मदन)गोलकौ ॥ ७६४ ॥

मध्ये वि[18]धार्य हस्ताभ्यां वाद्यो डवडवाक्षरैः ।
चत्वारिंशाङ्गुलावेष्टा सैकविंशाङ्गुलायता ॥ ७६५ ॥

द्वादशाङ्गुलवक्त्रा च बीजवृक्षोद्भवा समा ।
[19]वलये [20]कवलः कर्तव्यः (कार्यो)लोहजे सूत्रवेष्टिते ॥ ७६६ ॥

तयोर्वेष्टनमुद्दिष्टं त्रिचत्त्वारिंशदङ्गुलम् ।
कर[21]टास्ये विधातव्या तिस्र[22]स्तंत्र्यः (स्तन्त्र्यः)समावृता(:)॥ ७६७॥

वलये कवलच्छन्ने मुखयोरुभयो [23]र्न्यसेत् ।
रन्ध्राणि तत्र कुर्वीत समभागे[24] चतुर्दश ॥ ७६८॥

विज्जि(ग्नि)के तत्र संयोज्ये रन्ध्रेष्वेकान्तरेषु च ।
संमुखे तेन[25] बध्नीयात्[26] मध्ये मत्स्याकृति[27]र्भवेत् ॥ ७६९ ॥

---

१. D. मांगिसुख । २. D. संहतं त्र्यंगुला । ३. A. नापिनध्देन । ४. A. मंच । ५. A. कडुकां । ६. A. ख्याद्देवतास्तोभहेतवे । ७. D. दाः । ८. D. त्र । ९. D. त्रका । १०. A. या । ११. A. क्ष्या । १२. A. यो च । १३. D. द्धं । १४. D. लि । १५. D. तं । १६. A. द्ध । १७. A. टं । १८. A. विवाधार्य । १९. A. ब । २०. A. तव कर्तव्यो हजे सूत्रवेष्टिते । २१. D. व्यास्य । २२. D. स्त्र्यंश । २३. D. न्य । २४. A. गैश्चतुर्दिशं । २५. A. नि । २६. A. न् । २७. A. र्यथा ।

कच्छया वेष्टयेत्प्रान्तं शेषं [1]स्कन्धि(न्धे) कटौ न्यसेत्।
करटा सा[2] विनिर्दिष्टा वक्त्रद्वयनिवादिभिः॥ ७७०॥

ककारश्च [3]टकारश्च रिकारो रेफमस्तकः।
उत्सवे च विवाहे च यात्रायां नृपमन्दिरे॥ ७७१॥

इत्यादि सर्वकार्येषु करटा विनियुज्यते।
दन्तजा शृङ्गजा वापि लोह[4]वक्त्रद्वयान्विता॥ ७७२॥

पञ्चाङ्गुलायता श्लक्ष्णा मुखे च चतुर[5]ङ्गुला।
मेषा(षो)द[6]लिकया नद्धा पञ्चर[7]न्ध्रसुयन्त्रिता॥ ७७३॥

मध्ये[8] सूत्रेण संवेष्ट्य नातिगूढं न च श्लथम्।
अनामिकां [9]मध्यसूत्रे निधाय वदने पुनः॥ ७७४॥

तर्जनीमध्यमाङ्गुल्यो[10](ल्यौ) वि[11]वृते च क्रियागते।
अङ्गुष्ठमन्यचक्रे तु कृत्वै[12]काञ्चनिकां ततः॥ ७७५॥

वादयेच्च[13]ञ्चुनादेन[14] डक्कली[15]यं प्रकीर्तिता।
सुपक्कं च घनं श्लक्ष्ण[16]मल्पवक्त्रं मनोहरम्॥ ७७६॥

चर्मणा नद्धवदनं पाणिभ्यां वादयेद्[17]घटम्।
वितस्तिद्वयदैर्घ्या सा[18] (र्घ्योऽसौ) द्वादशाङ्गुलव[19]क्त्रका (कः)
॥ ७७७॥

[20]षट्त्रिंशत्परीणाहो वल्ली[21]वल्लयवेष्टितः[22]।
कवलानद्धवदनः सप्तरन्ध्रनियन्त्रितः[23]॥ ७७८॥

सूत्ररज्ज्वा दृढं[24] बद्धो दक्षिणे[25] [26]कुड्डुपाहतः।
वामे वामकराघात[27](:) स्कन्धकक्षासमन्वितः॥ ७७९॥

---

१. D. स्कंधिकयै। २. D. स्याद्वि। ३. A. टि। ४. A. च। ५. A. रां। ६. D. द। ७. A. यंत्र। ८. A. ध्ये। ९. A. का। १०. A. ल्यै। ११. A. वि– संते च क्रियापदे। १२. A. त्वे। १३. A. चंचु। १४. A. देनदेन। १५. A. टकुली। १६. D. क्ष्णं अ। १७. D. त्। १८. A. स्फो। १९. A. चक्कः। २०. A. षड्विंशति। २१. A. वल्लंवलयवेल्लि। २२. D. ता। २३. D. ता। २४. D. ढ। २५. D. णः। २६. A. कट्टु। २७. D. तं।

डकारबहुलो वाद्ये डमरः[1] परिकीर्तितः ।
अस्मादप्यधिका[2] ढक्का टेंका[3] (ढेङ्का)रबहुला यतः[4] ॥ ७८० ॥

ततोऽधिका भवेद्[5] भेरी भूरिगम्भीरनिःस्वना ।
सूतभूजात(चूतद्रुजाति)सञ्जातो महाकायो महारवः॥७८१॥

कांस्यभाजन[6]गर्भोऽसौ वल[7]याभ्यां विवर्जितः ।
चर्मणा नद्धवदनो वध्रैर्बद्ध (द्धः) समन्ततः ॥ ७८२ ॥

सारङ्ग[8]शृङ्गदण्डेन [9]वाद्यते दुन्दुभिर्दृढ[10]म् ।
मेघध्वनिसमो नादे जयमङ्गलकादि[11]षु ॥ ७८३ ॥

उत्सवे देवतागारे वादनीयो महाबलः[12] ।
एकवक्त्रं[13] ताम्रक्लृप्तं अ(म्रम)धोह्रस्वं मुखे बृहत् ॥ ७८४ ॥

खरचर्मनिबद्धास्यं वध्रीबध्दं समन्ततः ।
[14]निःसाण इति विख्यातं[15] महानादं भयङ्करम् ॥ ७८५ ॥

चर्मणा कृतदण्डेन वाद्यते परि[16]भीषणम् ।
एवंविधा च [17]या लघ्वी [18]टम्मकी (तम्बकी) सा प्रकीर्तिता ॥ ७८६ ॥

एवमानद्धवाद्यानां क्रियाभेदो निरूपितः[19] ।
अङ्गुष्ठपार्श्वमाक्रम्य तर्जनीमूलमादरात् ॥ ७८७ ॥ Hastapata-s.

प्रसारिता समा सर्वा किञ्चिद्विर[20]लिता[21] द्रुता[22] ।
करशाखा लगन्त्यन्तर्वर्जयित्वा तलं यदा ॥ ७८८ ॥

[23]तदा कर्तरिसंज्ञोऽसौ[24] हस्तपाटो[25] विधीयते ।
हस्तद्वयेन सञ्जातः[26] समकर्तरिसंज्ञकः ॥ ७८९ ॥

---

१. A. सः । २. A. कां । ३. D. टेका । ४. A. त । ५. D. त् । ६. A. नर्भो । ७. A. लभ्यां । ८. D. मृग । ९. A. व । १०. A. ढी । ११. D. रि । १२. D. ले । १३. A. क्त्रांताक्लसं अधो । १४. A. निसार । १५. A. नं । १६. A. र । १७. D. मा । १८. A. टंबकी । १९. A. तमू । २०. A. रु । २१. A. त । २२. D. ता । २३. D. कर्तरी नाम संज्ञो सौ । २४. A. सो । २५. D. दौ । २६. D. त ।

व्यत्ययेन भवेदस्य संज्ञा विषमकर्तरिः[१] ।
[२]अङ्गुल्यः संहताः सर्वाः सांगु(साङ्गु)ष्ठाश्च प्रसारिताः(ः) ॥ ७९० ॥

यदा लगन्ति वेगेन तदासौ समपाणिकः ।
अङ्गुल्यः संहताग्राश्चेदङ्गुष्ठ[३]श्च प्रसारिताः (तः) ॥ ७९१ ॥

पृथग्लग[४]न्ति करयोः स स्यादुभय (विषम)पाणिकः ।
अङ्गुल्यो विरलाः सर्वाः साङ्गुष्ठा[५]स्ताडयन्ति [६]चेत् ॥ ७९२ ॥

पाणिहस्त इति ख्यातो हस्तपाटो मनीषिभिः ।
तलघातस्तथाङ्गुष्ठः[७] करशाखाक्रमेण [८]चेत् ॥ ७९३ ॥

लगन्ति सममानेन तदा [९]पाटः स सङ्ग्र(मग्र)हः ।
[१०]एकैकपाणि[११]रित्थंचेत्पर्यायेण लगेत्पुटे[१२] ॥ ७९४ ॥

तदावघटनामासौ करपाटः प्रकीर्तितः ।
अभिवादप्रकारौ[१३] तु यदैकस्मिन्पुटे करौ[१४] ॥ ७९५ ॥

लगतः स तु विख्यातो[१५] [१६]वशिको (स्वस्तिको) नामतो बुधैः ।
वामो दक्षिणवक्त्रे चेद्दक्षिणा (णो) वाममण्डले ॥ ७९६ ॥

[१७]यदा तूर्यस्य गतिना गाढ(नाग)बन्ध(न्धः) प्रकीर्तितः ।
मध्यमाक्रम्य तर्जन्या हन्यते पटहादिकम् ॥ ७९७ ॥

[१८]अङ्गुष्ठतलवक्त्रादिकरशाखाभिताडनम् ।
द्रुतमानेन पर्यायाद्विविधैः[१९] पातनक्रमैः ॥ ७९८ ॥

वाद्यते तु यदा तज्ज्ञै[२०]र्थेटि(स्ताट)वादः प्रकीर्तितः ।
[२१]दे(दें)कार(रः) पटहस्यादौ हुडुक्कायां [२२]तु झेकृ(झेंकृ)तिः ॥
॥ ७९९ ॥

---

१. D. री । २. A. drops this stanga ३. A. ष्टश्च D. ष्टस्य । ४. A. ग्लांतिक करयोः । ५. A. ष्टा । ६. A. वै । ७. A. ष्टः D. ष्टक । ८. D. च । ९. A. पदः । १०. A. एकक D. एकैकः । ११. D. रंध्रे । १२. D. टैः । १३. D. रे । १४. D. रे । १५. A. तः । १६. A. ससिको । १७. D. यदा कुर्यादस्य गत्या मागधः परिकीर्तितः । १८. A. अगुष्ट । १९. A. घै D. घौ । २०. A. धोंटनादः । २१. A. देकापटह । २२. A. तुलेंकृति D. रुझेत्कृतिः ।

[1]ढक्कायां चैव [2]क्रेंकारः [3]थोंकारो मर्दले तथा ।
[4]दोंकारस्त्रिवलीवाद्ये करटायां च दें[5] (दें)कृतिः ॥ ८०० ॥

प्रथमं वाद्यते यत्र स्मृता वोल्लावणी तु सा ।
[6]चार्यतेऽनन्तरं[7] यत्तु[8] पाटैः कर्तरि[9]कादिभिः ॥ ८०१ ॥

चातुः (रु) श्रवणिका नाम[10] सां(सा)प्रोक्ता वाद्यवेदिभिः ।
[11]कर्तरीसमपाणिभ्यां वाद्यते च घडने (ऽवघटेन) च ॥ ८०२ ॥

परिश्रव(णि)का नाम प्रोक्ता वाद्यविचारकैः (शारदैः) ।
खुकारबहुलं वाद्यं नादो यत्र न मुच्यते ॥ ८०३ ॥

कुचुंब[12](चुम्बि)णीति नाम स्या[13]दुद्दल्या पिहिते मुखे ।
केवलैर्हस्तपाटै[14]स्तु विविधैर्यत्र वाद्यते ॥ ८०४ ॥

[15]करचा(वा)रणका सा स्यात् कोणे(णैः) कुडुपवा[16]रणा ।
हस्तद्वयेन यत्रैकः पाटो निष्पत्ति[17]माप्नुयात् ॥ ८०५ ॥

[18]ऋजुपातो दक्षिणे [19]चेद्दण्डहस्तः स कीर्ति[20]तः ।
विहाय कुण्डलीस्पर्शं[21] वाद्यते [22]कुडुपेन तु ॥ ८०६ ॥

अलगो(ग्नो) नाम विख्यातः पाठ(टः)कोणो(णा)[23]भिताडने ।
दक्षिणे[24] लुलितो घातः कुडु[25]पेन विधीयते ॥ ८०७ ॥

वामेन तलघात[26]श्चेदुदरं(दुडवो)नाम तद्भ(सो भ)वेत् ।
उभाभ्यामथ चैकेन विविधैः पा[27]टकल्पनैः[28] ॥ ८०८ ॥

निरन्तरलसन्नादो भवेद्दा[29]न(द्धन) रवाभिधः ।
वाद्यप्रका[30]राः पाटाश्च वादकानां गुणागुणाः[31] ॥ ८०९ ॥

---

१. A. ट । २ A रुं । ३. A. थुं । ४. दो । ५. A. द्रे । ६. D. वा । ७. A. रे । ८. A. तु । ९. A. र्क । १०. ममोप्रोक्ता D. मप्रोक्तावाद्य- विचारकैः । ११. D. drops this stanza । १२. A. व । १३. A. दंगुल्या । १४. A. टैः स्तु । १५. A. करसंचारणा स्स्यात् । १६. A. चारण । १७. A. ति । १८. A. सजु । १९. A. चैव । २०. A D. र्त्ति । २१. A. र्शं । २२. D. पटहेन । २३. D. ना । २४. A. णो । २५. A. ड D. ट । २६. A. तःश्चेदुदरं D. तांश्च दुर्दुरं । २७. D. प । २८. A. ने । २९. A. द्दानरं D. दान । ३०. D. क । ३१. A. णा ।

कथिताः साम्प्रतं वक्ष्ये प्रबन्धान् वाद्यसङ्गतान् ।
कालछन्दः(च्छन्द) प्रब[1]न्धो(न्धे)यो विरामो वानिरन्तरः
॥ ८१० ॥

[2]यतिर्निगद्यते सा नु (तु) प्रबन्धे वाद्यकर्तृभिः ।
तालपा[3]तसमानैर्या पाटवर्णैः प्रकल्पिता[4] ॥ ८११ ॥

उत्ता[5]ना नाम सा ख्याता कैश्चित्केदार उच्यते ।
उद्रा[6]हद्वितयं यत्र वारमेकं तथा ध्रुवः ॥ ८१२ ॥

पुनर्ग्राहेण मोक्षश्चेदवच्छेदः स कीर्तितः ।
द्विवारमेकवारं वा[7] यत्रोद्ग्राहो विधीयते ॥ ८१३ ॥

ध्रुवो (व) नामा[8]भिधो यत्र मलय(प)न्तं प्रचक्षते ।
[9]मलयं (पं) वादयित्वा तु तदङ्गम्प्रतीतस्त(प्रततिस्त)था ॥८१४॥

पुनर्मलय(प)वादेन मलया(पा)ङ्गमुदीरितम् ।
विषमै[10](:)पाटवर्णैश्च मलयः[11](पः) क्रियते यदि ॥ ८१५ ॥

प्रोक्तो[12] मलपपाटो[13]ऽसौ वा[14]द्यविद्याविचक्षणः(णैः) ।
प्रस्तुतस्यानुसारेण गीतवाद्यस्य सन्धितः ॥ ८१६ ॥

भाने[15]न वाद्यते यत्तु[16](स्तु)स भवेदन्तराभिधः ।
उपर्युपरि पाटैस्तु[17] क्रियते यच्च लाघ[18]वम् ॥ ८१७ ॥

[19]खोज्जो नाम स च ज्ञेयो निवडः(बिडः) पाठ(ट) वर्णकैः ।
खण्डपाटै[20]:(टः) प्रकर्तव्यो यतिभिश्चात्र खण्डकैः ॥ ८१८ ॥

एवं निरन्तरं वाद्यं तत्ख[21]ण्डयति कथ्यते ।
वादयित्वा यतिं[22] पूर्वं पाटेनान्ते विमुच्यते ॥ ८१९ ॥

वाद्यप्रबन्धमध्ये तत्पदमित्युच्यते बुधैः ।
प्राञ्जलैः पाट[23]वर्णैश्च निबिडै[24]र्वाद्यते यतिः ॥ ८२० ॥

---

१. D. बंधा । २. D. येते । ३. A. ला । ४. A. ताः । ५. A. ताना D. उत्ताना मानु । ६. A. द्रा D. द्धा । ७. D. च । ८. A. नाविधो । ९. D. drops this stanza । १०. D. मे । ११. D. यं । १२. A. क्ता D. क्ते । १३. A. टौ । १४. A. वाद्यविचक्षणः । १५. A. नो । १६. A. तु । १७. D. दै । १८. A. प । १९. D. खोजातो मनसिवित् ज्ञेयो मिबिडवर्णकैः । २०. A. डैः । २१. A. त्सं । २२. A. तिः । २३. A. द । २४. A. डे ।

अङ्गुपाटः स विज्ञेयो [1]वाद(द्य)विद्याविशारदैः।
तालपातप्रमाणेन यतिश्चेत्खण्डिता[2] भवेत् ॥ ८२१ ॥

स खण्डक इति ख्यातः प्रबन्धः पूर्वसूरिभिः।
[3]छित्त्वा छित्त्वा तु यद्वाद्यं विकृतं यत्र वाद्यते ॥ ८२२ ॥

वृत्तै[4](द्रुतै)र्हस्ततलाघातैः स च्छेद इति कीर्तितः।
यत्स्रोतोगतया [5]यत्या कृतं तत् खण्डहुल्लकम् ॥ ८२३ ॥

युक्तच्छेदेन [6]व्यक्तस्थे (श्चेत्) खण्डच्छेदो[7]ऽभिधीयते।
[8]द्विरुद्राहो ध्रुवाभोगो (गौ) ध्रुवश्चेदङ्गरूपकम् ॥ ८२४ ॥

गीतनु(नृ)त्तसमं [9]क्लृप्तं समं [10]तत्किल कथ्यते।
उद्राहध्रुवकाभोगाः पुनरुद्राह[11]को भवेत् ॥ ८२५ ॥

हुडुक्क इति वाद्येषु कथितः सोम [12]भूभुजा।
एकवारं [13]गृ(ग्र)[14] कृत्वा द्विःकुर्यान्मधुकं(द्ध्रुवकं) यदि[15] ॥८२६॥

ध्रुवको नाम स ख्यातः प्रबन्धेषु मनीषिभिः।
आतोद्यानि समस्तानि वाद्यन्ते च पृथ[16]क् पृथक् ॥ ८२७ ॥

खण्डे खण्डे यदा तज्ञै(ः) पै[17]सारः स तु कथ्यते।
एवं प्रबन्धा विविधा गीतनृत्तौ[18] पयोगिनः[19] ॥ ८२८ ॥

मार्गदेश्यनुसारेण कथितः(ताः)सोम भू[20]भुजा।
वदने त्र्यङ्गुलं कार्यं मध्यं निम्नं सुवर्तुलम् ॥ ८२९ ॥

तत्राङ्गुलमितं पिण्ड[21](ण्डं) विस्तारेणाङ्गुलद्वयम्।
कांस्येन घटितं श्लक्ष्णं कर्तव्यं तालकद्वयम् ॥ ८३० ॥

एकरूपप्रमाणं च घनं[22] छिद्रेण संयुतम्।
नाना पद्यं च (वस्त्राश्च)लाग्राणि तच्छिद्रे रज्जुवत् क्षिपेत् ॥८३१॥

---

१. A. वाद्याबिशारदैः। २. A. तो। ३. D. drops one छित्वा। ४. A. तौ। ५. A. यत्पा। D. पत्या। ६. D. वक्तृस्थे। ७. A. द इतिकीर्तितः and the whole stanza repeated again। ८. A. यत्स्रोतोगतया यत्पाकृतं वश्चे देगरूपकं। ९. A क्लृ। १०. D. ता। ११. A. ह उच्यते। १२. A. भूजा। १३. A. गृहे। १४. A. दिः। १५. A. drops this। १६. A. थक्नृथक्। १७. A. यैः सरः। १८. D. त्यो। १९. न। २०. A. भूजा। २१. A. खण्ड। २२. A. न।

कुहराभ्यन्तरे कुर्याद् ग्रन्थिबन्धमनोहरम् ।
आवे[1]ष्ट्य तर्जनी (नीं) वामामङ्गुष्ठेन[2] प्रपीडयेत् ॥ ८३२ ॥

तिर्यङ्मुखो विधातव्यस्तालमध्ये विचक्षणैः ।
कनिष्ठा[3]नामिकामध्याः[4] करशाखाः प्रसारयेत् ॥ ८३३ ॥

ताभिर्विधारयेन्नादं कल्पना सा प्रकीर्तिता ।
तलमध्ये[5] तलं कृत्वा लम्बितं दक्षिणे करे ॥ ८३४ ॥

विन्यस्योपरि तर्जन्या अङ्गुष्ठाग्रेण पीडयेत् ।
तेन तालाग्रभागेन मध्ये[6] चालं (तालं) प्रपीडयेत् ॥ ८३५ ॥

वादयेद्विविधैर्मानैर्लघुद्रुतगुरुप्लुतैः ।
सावधानो[7] दृढमतिः[8] कल्पनापातकोविदः ॥ ८३६ ॥

तालमानप्रगल्भैश्च [9]श्रेष्ट(ष्ठ)स्तालधरः स्मृतः ।
न तालेन विना गीतं न वाद्यं तालवर्जितम् ॥ ८३७ ॥

न नृत्यं तालहीनं स्यादतस्तालोऽत्र कारणम् ।
गीतं वाद्यं तथा नृत्यं त्रितयं येन लभ्यते ॥ ८३८ ॥

तेन ताल इति ख्यातः सोमेश्वरमहीभुजा ।
चतुरस्रा(स्रा)स्तथा शस्रा(त्र्यस्रा) मिश्राः खण्डा भवन्ति हि ॥८३९॥

एवं चतुवि(र्वि)धास्तालास्तेऽन[10]न्ताः परिकीर्तिताः ।
चत्वारो गुरवो यत्र गुरुद्वितयवर्धि[11]ताः ॥ ८४० ॥

हीना वा[12] गुरुयुग्मेन तालास्ते चतुरस्रकाः ।
गुरुत्रयं भवेद्यस्मिन् षड्भिः षड्भिर्विवर्धि[13]तम् ॥ ८४१ ॥

त्र(त्र्य)स्रः स तालो विज्ञेयः प्रस्तारेषु बहुष्वपि ।
चतुरस्रे[14] गुरुर्यत्र[15] त्र्यस्रे च गुरुयुग्मकम् ॥ ८४२ ॥

---

१. A. वि । २. A ष्टे । ३. A. ष्टा । ४. A. ध्या । ५. A. त । ६. D. चात्र । ७. D. ना । ८. D. वेष्टभरधरः स्मृतः । ९. D. स्तालविषया । १०. A. नंतीः । ११. D. र्जि । १२. D. श्च । १३. A. र्धितः । १४. A. स्रोर्गु । १५. A. र्यत्रस्रो च D. र्यत्रत्रसे च ।

प्रवेश्यते स बोद्धव्यस्तालो मिश्रसमाख्यया ।
त्र्य[1]स्रे वा चतुरस्रे वा भे[2]द्यते गुरुलक्षणम् ॥ ८४३ ॥

यत्र तालः स विज्ञेयः खण्डनामाङ्कितो बुधैः ।
[3]ऋजुर्भवेल्लघो[4]र्लेखा गुरुर्वक्रोभयाननः[5] ॥ ८४४ ॥

गुरु(रो)र्लेखा शिखायुक्ता प्लुतस्य परिलिख्यते ।
द्रुतस्य वर्तुला [6]लेखा [7]बिन्दुःस्या[8]द्द्रुतकस्य च ॥ ८४५ ॥

प्रस्तारलेखानामानि वर्णितानि महीभृता ।
ह्रस्व[9]पञ्चाक्षरो[10] वर्गो[11] वेगादुच्चा[12]र्यते यदा ॥ ८४६ ॥

मात्राभिधः स कालः स्यात्स एव लघुरुच्यते ।
एकमात्रो लघुः प्रोक्तो द्विमात्रो गुरुरुच्यते ॥ ८४७ ॥

त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो [13]द्रुतः स्य(स्या)दर्धमात्रिकः[14] ।
द्रुतार्धको भवेद्यस्तु बिन्दु(:)स्याद्[15] द्रुतकाभिधः ॥ ८४८ ॥

इति तालगतः[16] कालः सोमभूपेन भाषितः ।
एक एव ततस्तालो गीतवाद्यानुसारतः ॥ ८४९ ॥

कदाचिच्छीघ्रतां याति विलंबं[17](लम्बं) याति कर्हिचित् ।
[18]वार्तिकं दक्षिणं चित्रं तुर्यं[19] चित्रतरं तथा ॥ ८५० ॥

एवं [20]चतुर्विधं मानं तालपाते प्रकीर्तितम् ।
य[21]द्वर्तते निजं मानं वार्तिकं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ८५१ ॥

वि(वि)लम्बितेन मानेन दक्षिणं परिकीर्तितम् ।
शीघ्रमानेन चित्रं स्याद[22]तिशीघ्रं तदेव चेत् ॥ ८५२ ॥

प्राहु[23]श्चित्रतरं मानमिति मानविनिर्णयः ।
अविरामो लघुर्योसावेकपातनियोजितः ॥ ८५३ ॥

---

१. A. त्र्यं । २. A. भज्यतेवासवै गुरुं । ३. A. रुजुं । ४. D. घु । ५. A. ना । ६. A. रे । ७. A. विदुः । ८. D. स्यात्द्रु । ९. D. स्वायं । १०. D. रा । ११. D. र्गा । १२. A. चा । १३. A. द्र । १४. A. काः । १५. D. त् । १६. D. प्रकारोयं । १७. A. लयं । १८. D. कर्तिकं । १९. A. र्यं । २०. A. चु । २१. D. drcps this stanza । २२. D. त् वृतिः । २३. A हुत्रतरं ।

आदितालः स विज्ञेयस्तालानामुद्भवो [1]यतः ।
द्रुतकत्रितयं यत्र तत्रा[2]द्यः कल्पनायुतः ॥ ८५४ ॥
शोभितो यस्त्रिभिः पातैः सोऽपि स्यादादितालकः[3] ००ह १ ।
आदौ [4]द्रुतद्वयं यत्र[5] लघुरन्ते प्रयुज्यते ॥ ८५५ ॥
तालो[6] द्विती[7]यको नाम पातत्रयविराजितः[8] । ००ल २
प्रथमो [9]द्रुत एकः[10]स्याल्लघु[11]द्वयमतः परम् ॥ ८५६ ॥
ईदृशः प्रतितालः स्यात्पात[12]त्रयविराजितः[13] ।
भवेतां गुरुणी[14] पूर्वं लघुः[15]स्यात्तदनन्तरम् ॥ ८५७ ॥
समकङ्कालना[16]माऽयं पातत्रयविभूषितः[17] ॥ ५ ॥ ऽऽ । ४ ।
लघुरादौ गुरुः पश्चात्कङ्काले विषमाभिधे ॥ ८५८ ॥
पातत्रयं भवेद्यस्य [18]तूर्यत्रयविधिं प्रति[19] ॥ ६ ॥ ऽऽ । ० ॥ ऽ ।
[20]द्रुतद्वयं गुरुद्वन्द्वं खण्ड[21]कङ्कालसंज्ञिते ॥ ८५९ ॥
ताले पातचतुष्कं स्याद्[22] गीतवाद्य[23]क्रियादिषु[24] ॥ ०० ऽऽ ० ।
आदौ [25]द्रुतचतुष्कं स्याद्[26] गुरुरन्ते ततो लघुः[27] ॥ ८६० ॥
[28]पातषट्कं भवेत्ताले [29]पूर्णकङ्काल[30]संज्ञिते । ००० ऽ ॥ ।
[31]द्रुतत्रयं लघुश्चैकस्ताले गारुगि[32]संज्ञिते ॥ ८६१ ॥
पाताश्चत्वार एते[33]स्युर्निर्णीताः सोमभूभुजा ॥ ९ ॥ ००० ॥
चत्वारो लघवः पूर्वं धृतनादास्ततो गुरुः ॥ ८६२ ॥
लघु[34]नी बद्ध(मण्ठ)तालेऽस्मिन् सप्तपाताः सुशोभनाः[35] ॥१०॥ ऽ॥
लघुद्वयं गुरुश्चैकस्तालेऽस्मिन् पाशमन्द्रके[36] ॥ ८६३ ॥

---

१. A. यत् । २. D. द्य । ३. A. कः ह२ । ४. A. द्रुत । ५. A. त्रघुरं । ६. D. ल । ७. D. त । ८. A. तः ल२ । ९. A. द । १०. A. क । ११. A. यु । १२. D. त्र । १३. A. तः छ३ D. तः ॥ ४ । ० । ३ । १४. D. णा ⊥ १५. A. घु । १६. A. मायानं । १७. A. तं ॥ ऽऽ ॥ ४ ॥ । १८. A. तु । १९. A. ॥ ऽऽ छ ऽ ॥ । २०. A. दतद्वय । २१. A. काकास । २२. D. त् । २३. A. द्यं । २४. A. ॥ ०० ऽऽ छ ॥ । २५. A. द्व । २६. D. त् । २७. A. घु । २८. A. णनतषक्कं २९. D. र्व । ३०. A. संज्ञि ५३ ॥ ०००० ऽ ॥ । ३१. A. द । ३२. D. गिससंज्ञिते A. गिसंजिते । ३३. A. ता । ३४. A. घूनि च द्वितस्त । ३५. A. omits this । ३६. D. मर्द्दके ।

पातत्रयं भवे[1]द्र्यो गीतवाद्यानुसारतः ॥ ११ ॥ ऽ[2] ।
द्रुतकद्वितयं पूर्वं तत्रा[3]द्यः कल्पितो[4] भवेत् ॥ ८६४ ॥
त[5]तः परं लघुद्वन्द्वं तालोऽयं यतिसंज्ञकः । ॥ ०० ।
द्रुतद्वयं भवेदादौ लघु[6]र्नौ(नी) तदनन्तरम् ॥ ८६५ ॥
स ताल(ः) [7]कुद्रको नाम चतुःपा(ष्पा)तः[8] प्रवर्तते[9] ॥ ५८ ॥ ०० ॥ ।
लघुरेको भवेदादौ[10] द्रुतद्वयमतः परम् ॥ ८६६ ॥
तालस्तृती[11]यको नाम त्रिभिः[12] पातैर्विराजितः[13] ॥ १४ ॥ ०० ॥ ।
द्रुत एको लघुश्चैकः[14] पातद्वयसम[15]न्वितः ॥ ८६७ ॥
नि(ः)सा[16]रुर्नाम तालोऽयं विलम्बेनाऽपि भण्यते[17] ६० ० ।
द्रुतत्रयं भवेत्त[18]स्य यस्यान्त्यः सविरामकः ॥ ८६८ ॥
तालोऽयमन्तरक्रीडः[19] पातत्रयविभूषितः[20] १६ ॥ ००० ।
[21]द्रुतमेकं नव(भवे)दादौ ततोऽपि द्रुतकद्वयम् ॥ ८६९ ॥
सपा(म)तालः स विज्ञेयः पातत्रयसमन्वित(ः) ६२ । ००० ॥
एक एव द्रुतो यस्मिन् पूज्यमानो निरन्तरः[22] ॥ ८७० ॥
एकतालः स विख्यातः पातेनैकेन भूषितः[23] ६३ । ० ।
द्रुतकद्वितयं यस्मि[24]न्नन्त्यश्च विधृतध्वनिः[25] ॥ ८७१ ॥
एकतालीति विख्यातस्ताल(ः)पातलयान्वितः[26] १८ । ०० ।
द्रुता[27] द्वादश यत्र स्युस्तूर्य(स्तुर्यः) [28]सूर्यो(स्तुर्यो) विरामवान् ॥ ८७२ ॥
प्लुतो गुरु[29]र्द्रुतद्वन्द्वं गुरुरेको लघुद्वयम् ।
गुरुरन्ते भवेद्यस्य पातविंशतिसंयुतः[30] ॥ ८७३ ॥

---

१. D. वेत्र्भू । २. A. omits this । ३. D. त्रधा । ४. D. ता । ५. D. तत्तद्वयं लयं-द्वंद्वं तोलोयं मतिमद्वकं ॥ १२ । ०० ॥ ६. D. घूनि । ७. D. द्रुतको । ८. D. ते ॥ ९. D. ते ॥ १३ । ०० । १०. A. द्यो । ११. A. तीयको । D. तीयकं । १२. D. भिः । १३. A. तै ५९ ॥ ०० ॥ १४. D. को । १५. A. मा । १६. D. शा । १७. D. ॥ १५ ॥ १८. A. त्तस्यान्त्यः सविरामकः । १९. D. डा । २०. A. ६१००॥ छ । २१. D. drops this stanza । २७, D. रम् । २३. D. ॥ १७॥ ० । २४. D. स्मिन् अंतश्च । २५. D. नि । २६. A. त । २७. A. त । २८. A. स्तुर्यें । २९. A. रुर्द D. रुद्रु । ३०. D. तं ।

[1]तुर्यतालोऽयमाख्यातस्तालवर्णनकोविदैः[2] ॥२०॥ oooooooooo ॥
ऽ oo ऽ ॥ ऽ ।
चत्त्वारो लघवः पूर्वं गुरुद्वयमतः परम् ॥ ८७४ ॥
द्रुतमे[3]कं सप्तपातो वर्णतालो परैः[4] स्मृतः[5] २१ ॥ ऽऽ o ।
आदौ लघु(:)द्रुतद्व[6]न्द्वं लघुरेको गुरुद्वयम् ॥ ८७५ ॥
द्वौ द्रुतावष्टपातोऽयं व[7]र्णतालाभि[8]धोऽपरः[9] । ४ । oo ॥ ऽऽ oo ॥ छ
दश द्रुता भवन्त्यस्मिन् ल(स्मिंल्ल)घुरन्ते प्रयुज्यते ॥ ८७६ ॥
प्रथमश्च चतुर्थ[10]श्च सप्तमश्च सकल्पना (नः) ।
रुद्रसङ्ख्यान्वितैः[11] पातैस्ताल[12]श्छन्दं सु(न्दश्च)चचरि (चरी) ॥८७७॥
वसन्तस्योत्सवे तज्ज्ञै[13]र्गातव्या[14]सा हि च[15]त्वरि[16] (चरी) ॥ २४ ॥
ooooo ऽ ।
प्रथमं लघुनी[17] यत्र तयोर्मध्ये[18] गुरुं[19] न्यसेत् ॥ ८७८ ॥
उमात्रि(उन्मातृ)कश्चतुष्पातः[20] सोऽन्तेप्लुत समन्वितः[21] ऽ।ऽ।छ ।
[22]लघुरेको गुरुश्चैको लघुयुग्मं[23] [24]द्रुतत्रयम् ॥ ८७९ ॥
प्लु[25]तान्तः सप्तपाता[26]श्च जयतालः स कीर्तितः[27] ॥ २६ ॥ ऽ ॥ oo ।
गुरुरेकः प्लुतश्चैकस्ततो[28]गुरुलघुप्लुताः ॥ ८८० ॥
पञ्चपातः[29] समाख्यातो राजतालो मनीषिभिः[30] ॥ ७३ ॥ ऽ ऽ' ऽ । ऽ' ॥
आदौ गुरु[31]र्लघुः पश्चात् प्लुतत्रयमतः परम् ॥ ८८१ ॥
गुरुरन्यः[32] प्लुतश्चान्यो द्रुतत्रयमनन्तरम् ।
दशसङ्ख्या समोपेते (त) पातमालाविराजितः[33] ॥ ८८२ ॥
[34]लयतालः समाख्यातो रिपूणां लयकारणः[35] ॥ ७५ ॥ ऽ ।
ऽ'ऽ'ऽ'ऽऽ' ooo ॥
गुरुत्रयं लघुः पश्चा[36]त् प्लुत एको गुरुद्रुतौ ॥ ८८३ ॥

---

१. A. तूर्ं । २. A. oooo' ooo' ooo' ।' ऽऽoo ॥ छ । ३. D. के । ४. A. रै । ५. A. त ॥ ऽऽ o छ ॥ ६. A. द्वद्वं । ७. A. र्णः क । ८. A. धिधो D. भिदो । ९. D. रः ॥२२॥ oo ॥ ऽऽ oo । १०. A. र्थ्यं । ११. A. तै । १२. D. लंछंदं सुचत्वरि । १३. A. ज्ञा । १४. D. स । १५ A. व । १६. A. री ooo' ooo' ooo । १७. D. ना । १८. D. ध्य । १९. D. रुर्न्य । २० A. नः । २१. D. ॥ २५ ॥ ऽ । । २२. A. ज । २३. A. ग्मे । २४. A. द । २५. D. तातः । २६. D. ताश्च । २७. A. तः ७२ ॥ ऽ ॥ oo ऽ' । २८. D. लघुगुरुप्लुताः । २९. D. त । ३०. D. भिः ॥ २७ ॥ ऽ । ३१. D. ल । ३२. D. न्य । ३३. D. ता । ३४. D. यत । ३५. D. णः । ३६. ऽ'ऽ'ऽ'ऽऽ' ooo ॥ । ३७. A. श्च ।

पार्वतीलोचनो[1] नाम पातैर्नवभिरायतः[2] । ऽऽऽ। ऽ'ऽऽ०० । छ ।
चत्त्वारो[3] ला(ल)घवो यस्मिनं(न्न)न्त्यश्च ध(धृ)तनादकः ॥८८४॥
गजलीलेति तालोऽयं चतुःपातैः प्रयुज्यते । ० ॥ ।
चत्वारो द्रुतका यत्र तत्रान्त्यः कल्पितो[4] भवेत् ॥ ८८५ ॥
[5]तनुपातसमाख्यातो नाम्ना तुरगलीलकः[6] ००००' ।
लघुः[7] प्लुतो गुरुश्चैको लघुप्लुत[8]मतः परम् ॥ ८८६ ॥
पञ्चपातान्वितो[9] नित्यं कीर्तितालः प्रकीर्तितः[10] ऽ'ऽ। ऽ' ।
गुरुश्चैको[11] लघुश्चैको(कः) प्लुतश्चैको भवेत्क्रमात्[12] ॥ ८८७ ॥
कोकिलाप्रियनामासौ [13]पातैस्त्रिभिरलङ्कृतः[14] ऽ। ऽ'।
एवं [15]केचित्समादिष्टा [16]नामलक्षणलक्षिताः ॥ ८८८ ॥
ताला[17] (लाः) प्रस्तारसंयुक्ताः सोमेश्वरमहीभुजा ।
त्रयोदशाङ्गुला[18] (लः) कार्या[19] (र्यः) कांस्यताल[20] (लः)तनु-
मेहान् ॥ ८८९ ॥

लघुताल[21]समाकारःश्छिद्रं[22] (रश्छिद्र) रज्जुसमन्वितः ।
वामहस्तक्रियायोगा(गो) दक्षिणेनापि धार्यते ॥ ८९० ॥
[23]तस्य पाटा रुणकटा वाद्यमार्गविधौ बुधैः ।
सार्धं डमरुढक्काभ्यां कड[24] (कुड्ड) वा सेल्लु(ल्ल)सङ्गताः ॥ ८९१ ॥
घडसे च त्रिवल्यां च [25]करि (र) टामण्डिवढक्कयोः (मण्डिडक्कयोः)।
सङ्गतो वाद्यते तज्ज्ञैर्यतिमान[26] प्रदर्शकः ॥ ८९२ ॥
अन्यैरपि महावाद्यैर्जयघण्टा हि वाद्यते ।
[27]संभारि(गम्भारी) दारुघटितश्चतुरस्रा[28] यतो दृढः[29] ॥ ८९३ ॥

---

१. A. नं । २. D. तः ॥ ३० ॥ ऽऽऽ । ऽऽऽ०० । ३. D. drops this stanza । ४. D. ता । ५. A. सतु पातः । ६. D. कः । ॥ ३१ । ०००० । ७. A. घु । ८. A. तंम । ९. D. ते । १०. D. तः ॥ ३२ ॥ ऽऽ । ऽ' । ११. A. कोप्लुतश्चैकोभवेक्रमात् । १२. A. न् । १३. D. याते । १४. D. तः ॥ ३३ ॥ ऽ ॥ । १५. A. केश्चि । १६. A. नामदिष्टानामलक्षणलक्षिताः । १७. D. ल । १८. A. लं । १९. A. यं । २०. A. तांकतनुर्महान् । २१. D. ले । २२. A. द्रे । २३. A. तस्यां पाटा रुणंकं च वाद्यामार्गविदोबुद्धैः । २४. D.कवसेतत्रसंगता । २५. D. मंडितं-प्रौढढक्कयोः । २६. D. वर्तकः । २७. A. शंभारी । २८. D. श्वा । २९. A. दढः D. दृढ ।

स्यादेकहस्तविस्तारः[1] सार्धहस्ता[2] यतो भवेत् ।
अङ्गुलद्वयमुत्सृज्य परितो मध्यत[3]स्तनुः[4] ॥ ८९४ ॥

अधोभागे विधातव्यो निम्नोऽसावङ्गुलद्वयम् ।
[5]सार्धयुग्माङ्गुलघनः समन्तात्पट्टको भवेत् ॥ ८९५ ॥

[6]पृष्ठदेशो तथा कायः[7](र्यः) श्लक्ष्ण[8]सिक्त(क्थ)कलेपितः[9] ।
[10]तनूकृतेषु स्थानेषु शिष्यतेङ्गुलमीहितम् ॥ ८९६ ॥

शलाका लोहजा तत्र कि(ङ्कि)णीग्रथिना(ता) भवेत् ।
अधोभागे तथा तिर्यक् नव सप्त दशा[11]थवा ॥ ८९७ ॥

अङ्गुष्ठमध्यमाकर्षा[12]द्वाद्यते पट्टवाद्यकम् ।
धुरु [13]खुरु [14]तररटखराधडव[15]णे(र्णे)न संयुताः ॥ ८९८ ॥

पाट[16]वर्णा इमे[17] प्रोक्ताः[18] [19]पट्टवाद्यविशारदैः ।
द्वादशाङ्गुलविस्तारश्चतुरस्रो घनः पटः ॥ ८९९ ॥

अङ्गुष्ठतर्जनीयोगादुपान्ते[20]ऽसौ[21] विधार्यते ।
करयो[22]र्मध्यतः कृत्वा वाद्यते पट्ट[23]वाद्यकम् ॥ ९०० ॥

[24]द्रुतं खटपटाशब्दो यथातालानुगो भवेत् ।
सुपक्वाश्च (च) [25]घना कम्रा द्वादशाङ्गुलदीर्घिका[26] ॥ ९०१ ॥

विस्तारे ह्यङ्गुला कार्या[27] पिण्डे चार्धा[28]ङ्गुला मता[29] ।
[30]किञ्चिच्छिथि[31]लिते धार्ये[32] परस्परसमं गते ॥ ९०२ ॥

[33]एकैकस्मिन्करे [34]कम्रे द्वे द्वे वाद्ये विचक्षणैः ।
मणिबन्धप्रकम्पेन वाद्यन्ते कम्रिका [35]घना (:) ॥ ९०३ ॥

---

१. D. र । २. D. स्तो । ३. A. ति । ४. D. नु । ५. A. साधुयुग्मांगुलंमानः समंतान्पट्टकोभवेत् । ६. A. प्र । ७. D. यैं । ८. D. सछक । ९. D. सः । १०. D. drops this stanza । ११. D. शस्तथा । १२. A. षैवा । १३. A. वु । १४. A. तरटखरा । १५. A. घ । १६. A. ठ । १७. A. म । १८. A. क्ता । १९. A. द । २०. D. पाः ते । २१. A. सो । २२. A. मतः । २३. A. द । २४. A. drops this line । २५. A. यनाः । २६. A. र्घका: । २७. A. प्रोक्ताः । २८. D. र्द्धं । २९. A. ताः । ३०. A. किचि । ३१. A. धिलि । D. थिल । ३२. A. परसमंगते । ३३. D. पाके । ३४. A. कक्षे । ३५. A. धमा ।

किरिकिट्टा[1]क्षरैः पाटैः[2] कम्रावाद्यं विधीयते ।
यद्वा दक्षिणहस्तेन कृत्वानामिकयान्तरम् ॥ १०४ ॥
वामाङ्गुष्ठ[3]प्रघ[4]र्षेण वादये[5]त्तलताडनैः ।
निम्नां[6] लोहमयीं[7] शुक्तिं[8] स्ति(ति)र्य[9]ग्रेखा[10]भिराजिताम् ॥१०५॥
एणशृङ्ग[11]सरूपेण लोहकोणेन घर्षयेत् ।
किरि[12]किद्य(ट्य)क्षरोपेतं[13] यक्षाणामतिवल्लभम् ॥ १०६ ॥
शुक्तिवाद्यमिदं प्रोक्तं यतिमात्रावबोधकम् ।
इत्येवं घनवाद्य[14]स्य क्रियायोगो निरूपितः ॥ १०७ ॥
पाटवर्णप्रभेदश्च कथितः सोमभूभुजा ।
पञ्चाङ्गुला[15]त्समारभ्य यावद[16]ष्टादशाङ्गुलम् ॥ १०८ ॥
फूत्कारः(र) सुषिरस्याधः[17] ता(धस्ता)ररन्ध्रस्य पूर्वतः ।
अङ्गुलानामियं सङ्ख्या सुसङ्ख्याता पृथक्[18] पृथक् ॥ १०९ ॥
ताररन्ध्राणि कुर्वीत [19]वंशेऽष्टौ समभागतः ।
पञ्चाङ्गुलो भवेद्वंशः षोडशाङ्गुलमायतः ॥ ११० ॥
फूत्काररन्ध्रादारभ्य गणना तत्र कीर्तिता ।
स[20]मभागाष्ट[21]रन्ध्रेषु सार्धभागं समुत्सृजेत् ॥ १११ ॥
एवं [22]वंशेषु सर्वेषु सुषिराणि प्रकल्पयेत् ।
फूत्कार[23]रन्ध्रादूर्ध्वं स्याच्चतुस्त्रिद्व्यङ्गुलं क्रमात् ॥ ११२ ॥
सर्ववंशेषु कुर्वीत यथाशोभं यथारुचि[24] ।
पञ्चाङ्गुलात्समार[25]भ्य यावदष्टादशाङ्गुलम् ॥ ११३ ॥
अङ्गुलं[26] क्रमतो वृद्धिं (द्धिः)वंशानां दीर्घता मता ।
फूत्काररन्ध्रं कर्तव्य[27]मङ्गुष्ठा[28]ग्रप्रवेश[29]नम् ॥ ११४ ॥

---

१. A. द्य । २. A. दै । ३. A. ष्ट । ४. A. क । ५. A. यैत्त D. येत । ६. A. म्ना । ७. A. यी । ८. A. क्ति । ९. D. क्रे । १०. A. स्वाभि धीयते । ११. D. म । १२. D. किंत्र । १३. A. पोतं D. तत् यक्षा । १४. A. द । १५. A. लस । १६. A. ष्टदशाङ्गुलः । १७. A. रसुखिर स्पाधे । १८. A. drops one पृथक् । १९. A. शेष्यै D. शोष्टौ । २०. A. मा । २१. D. करन्ध्रेणार्धं । २२. A. वंसे । २३. A. रं । २४. A. चि । २५. A. मात्भ्य । २६. A. लः । २७. D. व्यञ्जं । २८. A. ष्टा । २९. A. क ।

किञ्चिदाय[1]तवृत्तं स्यात्सर्ववं[2] शेषवयं विधिः।
कर्कं[3]न्धुबीजवाहीनि तार[4]रन्ध्राणि कल्पयेत् ॥ ९१५ ॥

कनिष्ठा[5]ङ्गुलिमानेन वंश[6]रन्ध्रं विधीयते।
त्रयोदशाङ्गुलं वर्ज्यं तथा पञ्चदशाङ्गुलम्[7] ॥ ९१६ ॥

वंशभेदेषु सर्वेषु तथा सप्तदशाङ्गुलम्।
अशोभनमनायुष्यं वंशत्रयमिदं[8] यतः ॥ ९१७ ॥

तस्मात्तत्क[9]र्तृभिर्वर्ज्यं वादकैश्च विशेषतः[10]।
फूत्कारो यमलस्तोक [11]स्रव(स्व)लित[12]स्तन्तवस्त(न्तुवत्त)था ॥ ९१८ ॥

एते निन्द्या(:) समाख्याता वंशविद्याविशारदैः।
[13]वहणिः (नं) शिरसः कम्पः स्वस्वास्थानासि(स्थानानाप्ति) रेव च ॥ ९१९ ॥

वृथाप्रयोगबाहुल्यमज्ञता गीतवादने।
एते दोषा महानिन्द्या वांशिकस्य विशेषतः ॥ ९२० ॥

वर्जनीयाः समाख्याता वंशविद्याविशारदैः।
सुरसत्त्वं निबिडता [14]समत्वं फूत्कृते[15] गुणाः ॥ ९२१ ॥

अमुक्तिरर्धमुक्तिश्च मुक्तिश्चेद[16]ङ्गुलीवहा।
गमकानाञ्च सप्तानां[17] मङ्गुली[18] सारणा[19] क्रिया ॥ ९२२ ॥

सुस्थानत्वं सुरागत्वं वांशि[20]कस्य गुणास्त्व[21]मी।
गीतवादन[22]दक्षत्वं रा[23]गरागाङ्गवेदिता ॥ ९२३ ॥

क्रियाभाषाविभा[24]षासु कौशलं वांशिके गुणाः।
सु(स्व)स्थाने चा[25]प्यवस्थाने रागनिर्माणनैपुणम् ॥ ९२४ ॥

---

१. A. यु। २. A. शेविधिः। ३. A. कँन्धू। ४. A. रः। ५. A. ष्टा। ६. A. शं। ७. A. ल। ८. A, दंशत्रयमिदं यतः। ९. D. त्कर्म। १०. A. कः। ११. A. स्स। १२. A. तस्तूत्कत। १३. A. drops these two slokas। १४. D. गुरुत्वं। १५. A. गुणः। १६. A. त्यंगु। १७. D. नांअं। १८. D. लि। १९. A. णे। २०. D. शी। २१. A. त्व। २२. D. व। २३. A, गा। २४. A. भासु। २५. A.. थवा।

व[1]र्णिता वांशिकस्यैते गुणा गीतविचक्षणैः ।
एवं लक्षणसंयुक्ता वांशि[2]काः शोभना मताः ॥ १२५ ॥
[3]गा[4]तृ(तॄ)णां स्थानदातारस्तेषां दोषवि(पि)धायकाः ।
मुहुरस्य[5](खमस्याः) विषाणं वा दारुजं वा प्रकल्पयेत् ॥ १२६ ॥
अष्टाविंशतिरङ्गुल्यस्तस्य दैर्घ्यं विधीयते ।
मुखरन्ध्रं [6]च तस्य स्यादाढकीबीजवाहि च ॥ १२७ ॥
[7]अग्रतो व्यङ्गुलं छिद्रं कर्तव्यं काहलाकृति[8] ।
चतुरङ्गुलदीर्घा तु [9]सुतन्वी ताम्रनालिका ॥ १२८ ॥
मुख[10]रन्ध्रे ससूत्रा स्यात्क्षे(सा क्षे)प्तव्या यवमात्रकम् ।
ऊ[11]र्ध्वं तस्याः पि(वि)धातव्या व्यङ्गुला [12]शुक्तिच[13]क्रिका ॥ १२९ ॥
दन्तजा वा विधातव्या मध्यरन्ध्रसमन्विता ।
देवनालकृ[14]ता शुक्ति(क्तिः) काशपुष्पसमाकृतिः ॥ १३० ॥
क्षीरपा[15]कमृद्[16]भूतां चक्ररन्ध्रे नियो[17]जयेत् ।
[18]शृङ्गे रन्ध्राणि कुर्वीत विहाय [19]चतुरङ्गुलम् ॥ १३१ ॥
द्वादशाङ्गुल[20]वंशस्य प्रमाणेन वि[21]चक्षणः ।
शृङ्गवक्त्रादधोदेशे रन्ध्रदेशादधस्तथा ॥ १३२ ॥
छिद्रमन्यत्प्रकर्तव्यमेवं मुहुरिका भवेत् ।
अङ्गुली वं(र्वं)शमार्गेण छिद्रास्येषु विधारयेत् ॥ १३३ ॥
अध[22]श्छिद्रं पि[23]धातव्यं वामाङ्गुष्ठमुखेन तु ।
वितस्तिमात्रिका [24]पावी स्थौल्येनाङ्गुष्ठमात्रिका ॥ १३४ ॥
वैणवी सा प्रकर्तव्या कनिष्ठा[25]ग्रप्रवेशिनी ।
मुखर[26]न्ध्रं भवेदेकं [27]स्वरार्थं रन्ध्रपञ्चकम् ॥ १३५ ॥

---

१. A. र्ण्यते । २ D. शीका । ३. D. मा । ४. A. तृहाणां । ५. D. श्च । ६. A. व । ७. A. अतो । ८. A तिः । ९. A. सुवत्तन्वी । १०. A. रंससूत्रा स्याक्षेप्तयाथवमात्रकं । ११. A. र्ध्वे । १२. A. सू । १३. D. क । १४. A. तांकोशां विकासिकुसुमाकृति । १५. A. कां D. कान् । १६. A. दु D. दद्भुतान् । १७. A. जयोजयेत् । १८. A. शृंग । १९. A. धतुरंगुली । २०. A. वर्ण । २१. A. पि । २२. D. धः छि । २३. A. वि । २४. D. वापि । २५. A. ष्टा । २६. A. रंध्रे । २७. A. ख ।

वक्षो[1]देशे वा[2]हनीया नादेनो[3]चतरा हि सा ।
नवाङ्गुलप्रमाणेन कर्त[4]व्यः पावसंज्ञकः ॥ ९३६ ॥

ताररन्ध्रप्रमाणेन मुखरन्ध्रं प्रकल्पयेत् ।
ग्रन्थिस्तस्य न भेत्त[5]व्यो मुख[6]रन्ध्राय धीमता ॥ ९३७ ॥

स्वल्पध्वनिनिविष्टोऽयं [7]पावः कर्णसुखावहः ।
हस्तद्वया[8]धिका दीर्घा ताररन्ध्रचतुष्टया ॥ ९३८ ॥

मुखरन्ध्रेण संयुक्ता सु[9]चुलि(मुरली) श्रुतिशोभना ।
शङ्खं नि[10]र्दोषमादाय नाभि(भिं) तस्य समुद्धरेत् ॥ ९३९ ॥

एकादशाङ्गुलायामं कर्तव्यं शिखरं ततः ।
क्रमशो हीयमानं च धातुसि[11]क्ष(क्थ)कनिर्मितम् ॥ ९४० ॥

अर्धाङ्गुलं मुखे रन्ध्रमन्तरा माषमात्रकम् ।
विधार्य करयुग्मेन श्वासेनापूरितोदरः ॥ ९४१ ॥

[12]बद्धः कराक्षरैः[13] पाटैर्हु[14]भुं पा[15]टसमन्वितैः ।
धत्तूरपुष्पवदना [16]रन्ध्रदण्डा सुदीर्घिका ॥ ९४२ ॥

कार्या ता[17]म्रमयी रौप्यसुवर्णघटिताथवा ।
काहला नाम सा प्रोक्ता[18] बु(चु)क्का दीर्घतरा भवेत् ॥ ९४३ ॥

तित्ती(त्ति)री यमला ह्रस्वा[19] तथैव च निरूपिता ।
शृङ्गं च माहिषं श्लक्ष्णं सर्वदोषविवर्जितम् ॥ ९४४ ॥

फूत्कार[20]सुरसं क्षिप्रदन्तिदन्तोपशोभितम् ।
धोकारना[21]दगम्भीरं [22]तुतुकारविराजितम् ॥ ९४५ ॥

कृष्णेन निर्मितं वाद्यं शृङ्गं गोपालवल्लभम् ।
हस्ताङ्गुल[23]प्रमाणेन तूर्यव[24]त्कथितं पुरा[25] ॥ ९४६ ॥

---

१. A. क्ष । २. A. द । ३. A. चदेतराहिसा । ४. D. व्यं । ५. A. तं । ६. A. खं । ७. D. यावत्क । ८. A. द्व । ९. A. वुली । १०. D. र्घो । ११. A. क्थ । १२. A. वंधः । १३. A. रे । १४. A. भुँ । १५. A. द । १६. A. रंध्रं । १७. D. सामृन्मयी । १८. A क्कादीर्घतराभवेत् । १९. A. खा तथैचेयं । २०. A. सुचिर । २१. A. मादरं । २२. D. तत्रु । २३. D. ली । २४. D. वित् । २५. A. राः ।

पाट[1]वर्णाश्च ये तत्र त[2]त्र ये वाद्यकोविदाः ।
ताना[3]हूय महीपालः[4] सुसन्तुष्टः[5] प्रियावृतः ॥ ९४७ ॥
उत्सवे वा[6] तथोद्याने कुर्याद्वाद्यविनोदनम् ।
इति वाद्यविनो[7]दोऽयं लक्ष्यलक्षणसंयुत[8](तः) ॥ ९४८ ॥
भूलोकमल्लदेवेन विस्तरेण निरूपितः ।

इति वाद्यविनोदः ।

चतुःप्रकारभिन्नस्य लक्ष्म वाद्यस्य वर्णितम् ॥ ९४९ ॥
साम्प्रतं वर्णयिष्यामि नृत्यं[9] लक्षणसंयुतम् ।
उत्सवे विजये हर्षे कामे त्यागे[10] विलासके ॥ ९५० ॥
विवादेऽथ[11] परीक्षायां कार्यं नृत्यविनोदनम्[12] ।
विवाहपुत्रजन्मादिभूतमातृ[13]वसन्तकम् ॥ ९५१ ॥
एवमादि[14]निमितो(त्तो)त्था जनैरुत्सवसंज्ञिताः[15] ।
जयश्च प्राप्यते यत्र द्यूताह्वयरणादिषु ॥ ९५२ ॥
सन्तोषजनकः सम्यग्वि[16]जयः परिकीर्तितः ।
मिष्टान्नपान[17]भोगाश्च(च) दुप्रा(दुष्प्रा)प्यप्रापणेन च ॥ ९५३ ॥
गीतवाद्य[18]रवाच्चेतोविकासो हर्ष उच्यते ।
उद्दीपनार्थं चित्तस्य प्रत्यङ्गोपाङ्गवीक्षणम् ॥ ९५४ ॥
रूपयौवनयुक्तानां[19] काम इत्युच्यते बुधैः ।
इ(ई)दृग्विधं ममास्ती[20]ति स्त्रीरत्नं यत्प्रदृश्यते ॥ ९५५ ॥
[21]नर्तकी पररूपाणां विला[22]सः स तु कथ्यते ।
आ(अ)मर्षस्तु समापन्नो नृत्यविद्याविशारदैः ॥ ९५६ ॥
नृत्त........पेक्षौ वि(विद्याजयापेक्षैर्वि)वादः स तु कथ्यते ।
[23]नृत्यं(त्य) विद्यागमे सम्यक् प्रावि(वी)ण्यं विद्यते न वा ॥९५७॥

---

१. D. त । २. A. drops this तत्र । ३. A. नू । ४. A. ल । ५. A. ष्ट । ६. A. चा । ७. D. भे । ८. D. तं । ९. A. त्य । १०. A. ग । ११. D. च । १२. A. ने । १३. D. त्र । १४. D. विनोदो । १५. A. सिः । १६. D. क्वि । १७. D. संभोगतृप्तिकारणमेवच । १८. A. रहा । १९. D. यां । २०. A. सी । २१. D. नृत्तकी । २२. D. शालः । २३. A. वृतंविद्यागतः ।

पाट[1]वर्णाश्च ये तत्र त[2]त्र ये वाद्यकोविदाः ।
ताना[3]हूय महीपालः[4] सुसन्तुष्टः[5] प्रियावृतः ॥ ९४७ ॥
उत्सवे वा[6] तथोद्याने कुर्याद्वाद्यविनोदनम् ।
इति वाद्यविनो[7]दोऽयं लक्ष्यलक्षणसंयुत[8](तः) ॥ ९४८ ॥
भूलोकमल्लदेवेन विस्तरेण निरूपितः ।

इति वाद्यविनोदः ।

चतुःप्रकारभिन्नस्य लक्ष्म वाद्यस्य वर्णितम् ॥ ९४९ ॥
साम्प्रतं वर्णयिष्यामि नृत्यं[9] लक्षणसंयुतम् ।
उत्सवे विजये हर्षे कामे त्यागे[10] विलासके ॥ ९५० ॥
विवादेऽथ[11] परीक्षायां कार्यं नृत्यविनोदनम्[12] ।
विवाहपुत्रजन्मादिभूतमातृ[13]वसन्तकम् ॥ ९५१ ॥
एवमादि[14]निमितो(त्तो)त्स्था जनैरुत्सवसंज्ञिताः[15] ।
जयश्च प्राप्यते यत्र द्यूताह्वयरणादिषु ॥ ९५२ ॥
सन्तोषजनकः सम्यग्वि[16]जयः परिकीर्तितः ।
मिष्टान्नपान[17]भोगाश्च(च) दुप्रा(दुष्प्रा)प्यप्रापणेन च ॥ ९५३ ॥
गीतवाद्य[18]रवाच्चेतोविकासो हर्ष उच्यते ।
उद्दीपनार्थं चित्तस्य प्रत्यङ्गोपाङ्गवीक्षणम् ॥ ९५४ ॥
रूपयौवनयुक्तानां[19] काम इत्युच्यते बुधैः ।
इ(ई)हग्विधं ममास्ती[20]ति स्त्रीरत्नं यत्प्रदृश्यते ॥ ९५५ ॥
[21]नर्तकी पररूपाणां विला[22]सः स तु कथ्यते ।
आ(अ)मर्षस्तु समापन्नो नृत्यविद्याविशारदैः ॥ ९५६ ॥
नृत्त........पेक्षौ वि(विद्याजयापेक्षैर्वि)वादः स तु कथ्यते ।
[23]नृत्यं(त्य) विद्यागमे सम्यक् प्रावि(वी)ण्यं विद्यते न वा ॥९५७॥

---

१. D. त । २. A. drops this तत्र । ३. A. नू । ४. A. ल । ५. A. ष्ट । ६. A. चा । ७. D. मे । ८. D. तं । ९. A. त्य । १०. A. ग । ११. D. च । १२. A. ने । १३. D. त्र । १४. D. विनोदो । १५. A. मिः । १६. D. क्वि । १७. D. संभोगतृप्तिकारणमेवच । १८. A. रहा । १९. D. यां । २०. A. सी । २१. D. नृत्तकी । २२. D. शालः । २३. A. वृतंविद्यागतः ।

प्रियालोको हि तस्यैतत् परीक्षा सा प्रकीर्तिता।
नानादेशसमायातयाच[1]काश्चारणादयः ॥ ९५८ ॥
तेषां दानार्थमालोक[2]स्त्याग इत्यभिधीयते।
नाट्यं लास्यं [3]ताण्डवं च लाघवं विषमं तथा ॥ ९५९ ॥
[4]विकटं चेति निर्दिष्टं नर्त्तकं(नं) षट्प्रकारकम्।
[5]आहार्यैर्वा[6]चिकैश्चैव सात्विकैराङ्गिकै रसाः[7] ॥ ९६० ॥
[8]व्यज्यन्तेऽभिनयैर्नृत्यैस्तन्नाट्यमिति कथ्यते।
पादपाट[9]विहीनश्च करणाभिनयोज्झि (ज्झि)तम् ॥ ९६१ ॥
ललितैरङ्गहा[10]यैश्च तल्लास्यं परिकीर्तितम्।
तन्न(त्र)व्यक्तमुदारश्च लालित्येन विवर्जितम् ॥ ९६२ ॥
पुरुषैः[12] प्रायशः कृप्तं [13]नृ(त्यं)ताण्डवमीरितम्।
स्वस्तिकैः करणैर्युक्तमचि(ञ्चि)ताद्यैरलङ्कृतम् ॥ ९६३ ॥
कौतुकोल्लासजननं लघु नृत्यं[14] तदिष्यते।
विचित्रैः पदपाठै(टै)श्च नानाभङ्गिविव[15]र्जितैः ॥ ९६४ ॥
भ्रमणोत्क्षेपविक्षे[16]पकम्पाद्यैर्विषमं भवेत्।
विकृतैर्मु[17]खहस्तैश्च जठराङ्घ्रिविलोचनैः ॥ ९६५ ॥
विरूपं नृत्यते यत्तु[18] विकटं तत्प्रचक्षते।
नर्तकाः षट्[19] प्रकाराः स्युर्नर्तकी नटनर्तकौ ॥ ९६६ ॥
वै[20]तालिकाश्चारणाश्च तथा कोल्लटिका अपि।
[21]सुरूपा त[22]रुणी तन्वी श्या[23]मा चारु[24]पयोधरा ॥ ९६७ ॥
प्रगल्भा सरसा चित्ते[25] नर्तकी सा प्रशस्यते।
पाठको बहुभाषासु बहुभावविशारदः ॥ ९६८ ॥

---

१. A. व। २. A. कय। ३. A. नाड। ४. A. बि। ५. A. आहायो D. अहार्यै। ६. A. वांचि D. वाच। ७. A. सा। ८. D. वाद्यंते। ९. A. ठ। १०. A. रैर्यतालास्यं। ११. A. स्तब्धं। १२. A. षै। १३. A. नृताण्डव D. तत्ताण्डवमुदीरितम्। १४. D. त्तं। १५. A. राजि। १६. D. ज्ञेयं। १७. D. र्मुय। १८. A. तु। १९. A. ड्। २०. A. वे। २१. A. सू। २२. A. रुह। २३. A. श्य D. स्या। २४. A. रू। २५. A. तैं।

रसाभिनयविज्ञाता[1] नटो वाऽथ नटी[2] [3]वरा ।
[4]स्वभ्यस्तः पदपाटेषु[5] हस्तपाट[6]विचक्षणः ॥ १६९ ॥
शि[7]क्षको नृत्यविद्यायां सुरेखो[8] [9]नर्तको वरः[10] ।
बहुभाषाप्रगल्भो यः परि[11]हासविचक्षणः[12] ॥ १७० ॥
परि[13]वादपरो नृत्ये[14] सम्यग्[15] वैतालिको वरः ।
किङ्किणीचालने दक्षो[16] गीतधा[17]रणकोविदः ॥ १७१ ॥
हास्य[18]वाक्यप्रगल्भश्च सुस्वरश्चारणो वरः ।
[19]क्षुरिकां [20]वञ्चयत्यङ्गे [21]मृद्वङ्गैः परिवर्तते ॥ १७२ ॥
लघुप्लवो भारसहो [22]नृत्य(त्ये) कोलटिको वरः ।
नर्तकाः कथितास्त्वेवं नृत्यभेदो (ऽ)भि[23]धीयते ॥ १७३ ॥
अङ्गै[24]रुपाङ्गैः प्रत्यङ्गैर्व्यक्तं [25]यत्प्रतिपाद्यते ।
शिरःस्क[26]न्धस्तथा वक्षो जठरं पार्श्वयुग्मकम् ॥ १७४ ॥
कटिश्चेति भवन्त्यत्र [27]षडेवाङ्गानि [28]मुख्यता (तः) ।
भ्रुवौ नेत्रे तथा नासा कपो[29]लोष्ठ[30] हनू[31]स्तथा ॥ १७५ ॥
[32]दन्ता जिह्वा भवन्त्यष्टा[33]व(वु)पाङ्गानि मते[34] मम ।
[35]बाहु(हू) च मणि[36]बन्धौ च करशाखा[37]स्तथैव च ॥ १७६ ॥
जानुजङ्घे पदा[38]ङ्गुल्यः प्रत्यङ्गानि षडेव च ।
अङ्गान्यु[39]पाङ्गान्युक्तानि प्रत्यङ्गसहितानि च ॥ १७७ ॥
[40]क्रियास्तेषां प्रवक्ष्यामि विनियोगेन संयुताः ।
आकम्पितं च विधुरं (कम्पितं च) द्रुतं विध्नर(धुत)मेव च ॥१७८॥

---

१. A. ना । २. A. दी । ३. D. नरः । ४. A. सा । ५. D. ठे । ६. D. द । ७. D. वीक्ष । ८. A. को ९. A. नृत्त । १०. A. चः । ११. A. री । १२. A. णा । १३. A. र । १४. D. त्तैः । १५ D. क् । १६. A. क्षौ । १७. A. वा । १८. वां । १९. D. क्ष । २०. A. का । २१. A. द्वंगौ । २२. D. लाटिको नृत्यको वरः । २३. D. वि । २४. A. र । २५. D. यः प्र । २६. A. स्कंधेस्त । २७. D. खंडेवां । २८. A. सुच्यते । २९. D. पा । ३०. D. ष्ठौ । ३१. A. नूत । ३२. A. दंत । ३३. D. ष्टउ । ३४. A. धतेमम । D. मतेर्मम । ३५. A. हौ । ३६. D. बंधे । ३७. A. खत । ३८. D. दांगुल्फः । ३९. A. न्यपांगयु । ४०. D. drops this stanza ।

अवधूतं [1]तथा धूतमञ्चितं न्यञ्चितं तथा ।
परिवाहि[2] परावृत्तमुत्क्षिप्तकमधोगतम् ॥ १७९ ॥

[3]लोलितं [4]चेति विज्ञेयं त्रयोदशविधं [5]शिरः ।
अधश्चोर्ध्वं शनैः कम्पाद्वेदाकम्पितं शिरः ॥ १८० ॥

तथैव कम्पितं शीघ्रं बहुशः कम्पितं [6]शिरः ।
पृछो(च्छो)पदेशसंज्ञा[7]सु निर्देशे भाषणे तथा ॥ १८१ ॥

आवाहने च निर्दिष्टं तज्ज्ञैराकम्पितं शिरः ।
वितर्के तर्जने कोपे[8] विज्ञाने च निवारणे ॥ १८२ ॥

तथा [9]सातिशय[10] प्रश्ने कम्पितं विनियुज्यते ।
शिरस्तु[11] [12]परितस्तिर्यग् धूतं विधुतमुच्यते ॥ १८३ ॥

तदेव यदि मन्दं स्याद् द्रुतमित्युच्यते तदा ।
पाता(ना)वसाने शीतार्ते [13]स्वा(श्वा)सिते ज्वरिते तथा ॥ १८४ ॥

भीते चैव[14] प्रयोक्तव्यं तज्ज्ञैस्तु विधु[15]तं शिरः ।
[16]अनीप्सिता (ते) विस्मये च विषादे प्रत्यये तथा ॥ १८५ ॥

नास्तीति वचने चैव प्रतिषेधे धू(द्रु)तं शिरः ।
शिरोधः सकृदाक्षिप्तमवधूतमुदाहृतम् ॥ १८६ ॥

[17]तिर्यग्नू(गू)र्ध्वं समुत्क्षि[18]प्तमाधू[19]तं शिर उच्यते ।
आवाहने च सन्देश[20] श्रवणे श्रावणे तथा ॥ १८७ ॥

संज्ञाप्रदर्शने चैव शिरः[21] स्यादवधूतकम् ।
अमर्षे च तथा गर्वे विस्मये हर्षणेऽपि च ॥ १८८ ॥

स्मृता[22]वपि प्रयोक्तव्यं शीर्षमाधूतसंज्ञकम् ।
हस्त[23]पार्श्वे[24] तथा (नत)ग्रीवं शिरो विज्ञेयमञ्चितम् ॥ १८९ ॥

---

१. A. gives तथा धूतं twice । २. A. हपरावृत्तमुक्षि । ३. A. ला । ४. A. वे । ५. A. सि । ६. A. तं शितं शिरः । ७. D. ज्ञाः सु । ८. D. शे । ९. A. शा । १०. D. ये । ११. D. स्तू । १२. A. पतितं तिर्थं श्चूतं । १३. A. त्रा । १४. D. नै । १५. A. धुरं । D. धृतं । १६. A. drops this verse । १७. A. तिर्यग्र । १८. A. क्षि । १९. D. धु । २०. A. शे । २१. A. रस्यादवधूभकम् । २२. A. वा । २३. A. स्तं । २४. A. श्वं ।

बाहुमूर्धनि संसक्तं [1]न्यञ्चितं परि[2]चक्षते ।
प्रसन्ने व्याधिते भीते मूर्च्छि[3]ते दुःखिते तथा ॥ ९९० ॥
चिन्तानिमग्नके [4]दैवे कार्ये स्यादञ्चितं शिरः ।
विलास(से)ललिते गर्वे [5]विब्बोके(व्वोके) कि[6]लकिञ्चिते ॥९९१॥
(मोट्टायिते कुट्टमिते) माने स्तम्भे च न्यञ्चितम् ।
[7]नानाभावरसे वर्णे(वर्ण्ये) परि[8]वाहितमुच्यते ॥ ९९२ ॥
पराङ्मुखं भवेद्यत्तु तत्परावृत्त[9]मुच्यते ।
विषा[10]दे साधने हर्षे विचारे स्मरणे तथा ॥ ९९३ ॥
विह[11]तामर्षली[12]लासु परिवाहितमिष्यते ।
[13]पु(पृ)ष्ठबद्धे [14]तु विक्षिप्य(प्तं) बाणाहरण[15]कर्मणि ॥ ९९४ ॥
[16]पाश्चात्यवी[17]क्षणे [18]चैव तथा कम्पनहेतुके ।
(मुखापहरणे चैव परावृत्तं शिरः स्मृतम्) ॥ ९९५ ॥
अवाङ्मुखं शिरो य(त्स्या)त्तदधोमुखमिष्यते ।
(उत्क्षिप्तं चापि विज्ञेयमुन्मुखावस्थितं शिरः) ॥ ९९६ ॥
प्र[19]णामे चैव लज्जायां दुःखे [20]चिन्तोपता[21]पयोः ।
निम्नस्थव[22]स्तुवीक्षायां जायते[23]ऽवनतं शिरः ॥ ९९७ ॥
[24]यत्किञ्चिदुत्तरं वस्तु यदा नभसि संस्थितम् ।
तस्य संवीक्षणे कुर्याच्छिरः[25] प्र[26](र उ)त्क्षिप्तसंज्ञकं(कम्) ॥९९८॥
(सर्वतो लोलनाच्चापि शिरः स्यात्परिलोलितम्)
मदवैकल्यरोगेषु ग्रहावेशे नियुज्यते ॥ ९९९ ॥
उच्छ्रितः[27] स्वस्त(स्रस्त) एकान्तः [28]संलग्नो लोल एव च ।
स्कन्धः पञ्चविधः प्रोक्तो नृत्ये[29] नाट्ये च कोविदैः[30] ॥ १००० ॥

---

१. A. नंचि । २. A. व । ३. D. र्छि । ४. A. चैव । ५. A. द्विविद्यो । ६. A लि । ७. A. drops नानाभावरसेवर्णे । ८. A. रवाहितदुच्यते । ९. A. त । १०. A. साये । ११. A. दि । १२. D. ला । १३. D. प्र । १४. A. तु क्षिप्त बाणा । १५. A. णा । १६. A. पश्चाश्चात्य । १७. A. वि । १८. A. वैव आवाङ्मुखं शिरो–यतदाहुरधोमुखं । १९. A. र । २०. D. चित्तो । २१ A. ना । २२. A. स्थ । २३. A. शिरः प्रत्क्षिप्तसंज्ञकः । २४. A. D put this stanza before the preceding one । D. किंचिच उत्तरं वस्तु । २५. A. स्थिरः । २६. D. क्षिप्तसंज्ञकं । २७. A. तं । २८. A. संळज्जो । २९. A. ते । ३०. A. दै ।

मदात्समुन्नतः[१] स्कन्ध उच्छ्रितः परिकीर्तितः ।
अधोगतो[२] भवेत्स्क[३]न्धः (स्रस्तः) (श्लेषे संलग्न उच्यते) ॥१००१॥

(क्रोधात्समुच्छ्रितः स्कन्ध एकान्तः परिकीर्तितः) ।
स्कन्धः प्रचलिते(तः) ख्यातो लोल[४] इत्याभिसंज्ञया ॥ १००२ ॥

क्षवथावभिमाने च सम्मदे च विशेषतः[५] ।
उच्छ्रितो[६] विनियोक्तव्यः[७] स्कन्धो नाट्यविशारदैः ॥ १००३ ॥

[८]शमे मदे च मूर्च्छायां दुःखे स्रस्तः प्रयुज्यते ।
मुष्टिप्रहारे कुन्ते च[९] (एकान्तो विनियुज्यते) ॥ १००४ ॥

हुडुक्कावादने हासे विटनृभ्ये च लोतके (विटनृत्ये च लोलकः)।
अ(आ)भुग्नं चै[१०]व निर्भुग्नं व्याकम्पितमथापि वा ॥ १००५ ॥

उत्प्रसारि समं [११]चेति वक्षः [१२]पञ्चविधं स्मृतम् ।
आभुग्नमुन्नते पृष्ठे[१३] निर्भुग्ने[१४] (ग्नं) निम्नपृष्ठके ॥ १००६ ॥

[१५]उरः कम्पसमायुक्तं व्याकम्पितमुदीरितम् ।
[१६]हृच्छल्यकर्षणे शीते लज्जायां वेदने भये[१७] ॥ १००७ ॥

विषा[१८]दमूर्च्छाशोकेषु वक्ष आभुग्नमुच्यते ।
स्तम्भे सुनामश्रवणे सत्ये[१९] शीताभिवाञ्छने ॥ १००८ ॥

वञ्चने पृष्ठ[२०] घातस्य [२१]गर्व(र्वे) निर्भुग्न[२२]मीर्यते ।
दीर्घोच्छ्वासे च [२३]कुम्भे च तुङ्गवस्तुविलोकने ॥ १००९ ॥

उत्प्रसारितकं कार्यं समं सौष्ठव[२४]कर्मणि ।
क्षामं [२५]खलं (ल्लं) तथा पूर्णं रिक्तं [२६]पूरं तथैव च ॥ १०१० ॥

एवं चतुर्विधं प्रोक्तं जठरं नाट्यवेदिभिः ।
ईषन्नतं भवे[२७]त्क्षामं खल्लं[२८] स्यात्पृष्ठभागतः[२९] ॥ १०११ ॥

---

१. A. त । २. A तौ । ३. A स्कंधः प्रवलितः ख्यातो लोल इत्यभिसंज्ञया । D. भवेच्चैव...। ४. D. ब । ५. A. त । ६. A. ता । ७. A. व्यं । ८. A. शांमामादे । ९. A. च हुडुक्कावादने तथा । D. च... । १०. A. वनिर्भुग्नं । ११. A. वे । १२. A. पंचं । १३. A. ष्ठे । १४. D. ग्ने । A. ग्न । १५. A. रकंप । १६. A. हृचल्य । १७. A. वे । १८. A. शा । १९. D. त्य । २०. A ष्ट । २१. D. प्रवनीर्भुग्न । २२. A. भुग्न । २३. D. लंभे । २४. A. ष्ट । २५. A. लक्षं । २६. D. पूर्ण । २७. A. द्वाम । २८. D. लं । २९. A. त ।

[1]क्षामं स्याज्जृम्भणे (हासे)क्षुधि (क्षुधार्ते खल्लमिष्यते)
[2]खल्लं स्यात्प्रेतवेताल[3]चण्डिकाभिनयेषु च ॥ १०१२ ॥

तुन्दिलाभिनये गर्भे[4] तथा[5] श्वासनिरोधने ।
जलोदरे चात्य[6]शने पूर्णं जठरमिष्यते ॥ १०१३ ॥

[7]उदाने विकृते कोपे श्रमे स्वासे (श्वासे) तथैव च ।
रिक्तपूरं प्रयोक्तव्यं जठरं नाट्यवेदिभिः ॥ १०१४ ॥

नतं समुन्नतं चैव प्रसारितविवर्तितम् ।
तथा [8]प्रसृतमित्येवं पञ्चधा पार्श्वमुच्यते ॥ १०१५ ॥

[9]किञ्चिद् वक्रं ततः (नतं) पार्श्वमुच्छ्रितं स्यात्समुन्नतम् ।
त्रिकस्य च(चा)लनात्तिर्यग् विवर्तितमुदा[10]हृतम् ॥ १०१६ ॥

तदेवान्तर्यदा पृष्ठं तदा प्रसृतमुच्यते ।
उपसर्पे त्वधोवेधे[11] पार्श्वतोऽधो निरीक्षणे ॥ १०१७ ॥

त्रासे च विनियोक्तव्यं नतं पार्श्वं[12] प्रयोक्तृभिः ।
ऊर्ध्वे[13]वध्येऽग्नितापे च पार्श्वकण्डूयने तथा ॥ १०१८ ॥

प्रियगात्रोपसंस्पर्शे पार्श्वं[14] योज्यं समुन्नतम् ।
ऊर्ध्वस्थानां[15]पदार्था[16]नां [17]कर्षणेबाहुयुग्मतः ॥ १०१९ ॥

जलावतरणे पार्श्वं[18] कर्तव्यं स्यात्प्रसारितम् ।
परिवृत्ताव[19]ग(ङ्ग)मोटे[20] विवर्तितमुदाहृत[21]म् ॥ १०२० ॥

परिवृत्यापसारे च कुर्यादपसृतं बुधः ।
छिन्ना विवृत्ता च तथा रेचितान्दोलितापि च ॥ १०२१ ॥

उद्वाहिता चेति कटी[22] पञ्चधा परिकीर्तिता ।
तिर्यग्विनिर्गता छिन्ना विवृत्ता चलिता भवेत् ॥ १०२२ ॥

---

१. D. drops this line । २. A. ल्लं । ३. D. लश्चंडिका । ४. A. र्तें । ५. D. थोच्छ्वा । ६. A. न्य । ७. D. drops these stanzas । ८. A शीस्क । ९. D. drops this line । १०. A. दापृष्ठ ... तमुच्यते । ११. A. धो । १२. D. र्श्वं । १३. A. र्ध्वंव्यधो । १४. A. र्श्वं । १५. A. न : १६. A. द्याना । १७. D. कंकणे । १८. D. र्श्वं । १९. A. चंग । २०. A. डे । २१. A. नं । २२. A. टि ।

प्रकम्पनक्रियायुक्ता रेचिता परिकीर्तिता[१]।
शनैस्तिर्यक् प्रचलिता भवेदान्दोलिता कटिः[२] ॥ १०२३ ॥

क्रमात्पक्ष[३]द्वयोत्क्षिप्ता कटिरुद्वाहिता मता।
वक्रस्याभिनये छिन्ना विकारे च[४] नियुज्यते ॥ १०२४ ॥

पश्चाद[५]धोविलोके च[६] विवृ[७]ता कटिरिष्यते।
[८]नृत्ये तु रेचिता योज्या कुब्ज[९]वामनखञ्जयोः ॥ १०२५ ॥

गमनाभिनये[१०] काया[११] (र्या) बुधैरान्दोलिता कटिः[१२]।
स्थूलानां[१३] गमने योज्या स्त्रीणां लीलागतावपि ॥ १०२६ ॥

उद्वाहिता प्रयोक्तव्या कटिर्नाट्यविशारदैः।
अङ्गानां लक्षणं नाम विनियोगश्च कीर्तितः ॥ १०२७ ॥

उपाङ्गभेदो(दः) सर्वोऽपि वक्ष्यते विस्तरेण च[१४]।
उत्क्षि[१५]प्ता पतिता चैव भ्रुक(भ्रूः कु)ट्या सहिता तथा ॥ १०२८ ॥

चतुराकुञ्चनोपेता स्फुरिता सहजापि च।
पृथग्वा युगपद्वापि प्रोन्नता भ्रू[१६] (भ्रूः) भवेद्यदि ॥ १०२९ ॥

उत्क्षिप्ता सा समाख्याता साधश्चेत्तत्पतिता तथा।
भ्रुवोर्मूल[१७] समुत्क्षेपाद् भ्रूकुटिः सा निगद्यते ॥ १०३० ॥

[१८]अपाङ्गोन्नतिसंयुक्ता चतुरा परिकीर्तिता।
एकस्या उभयोर्वापि वक्रतायां[१९] निकुञ्चिता ॥ १०३१ ॥

एकैव ललितो[२०]त्कम्पा स्फुरिता भ्रूरुदाहृता।
निजस्थानस्थिता प्रोक्ता(ता) सह[२१]जेत्यभिधीयते ॥ १०३२ ॥

भ्रुवो[२२]र्लक्षणमित्युक्तं विनियोगो निगद्यते।
[२३]वितर्कामर्षहेलासु निकटश्रवणेऽपि च ॥ १०३३ ॥

---

१. A. ताः। २. D. वटी। ३. A. व्य द्वयोः। ४. D. वि। ५. A. द्वा। ६. A. न। ७. D. कृ। ८. A. वृत्ते। ९. A. ब्जा। १०. D. यः। ११. D. र्यै। १२. A. टि। १३. A. ना। १४. A. हि। १५. D. च्छि। १६. A. भ्रू। १७. A. ले। १८. A. अगांगो। १९. A. र्या। २०. A. ता। २१. A. हाजे। D सज्जे। २२. A. वांल २३. A. चितका।

एको[1]क्षिप्ता प्रयोक्तव्या भ्रूलता नाट्यकोविदैः।
ऊर्ध्वस्थवीक्षणे हर्षे विस्मये दूरदर्शने ॥ १०३४ ॥

उत्क्षिप्ते द्वे[2] प्रयोक्तव्ये प्रयोग[3]निपुणै[4] भ्रुवौ (णैर्भ्रुवौ)।
हासे घ्राणे जुगु[5]प्सायामसूयायामथाऽपि वा ॥ १०३५ ॥

भ्रूलते[6] पतिते योज्ये सर्वदाभिनये बुधैः।
सूक्ष्म[7]रन्ध्रावलोके च[8] सूर्य[9]विद्युन्निरीक्षणे ॥ १०३६ ॥

अतिक्रोधे प्रयोक्तव्ये भ्रु(भ्रू)कुटीसञ्जिते[10] भ्रुवौ।
शृङ्गारे ललिते सौम्ये दर्शने चतुरा भवेत् ॥ १०३७ ॥

[11]सो(मो)ट्टायिते कुहु(ट्ट)मिते विलासे स्याल्लिकुञ्चिता।
एतेष्वेव[12] प्रयोक्तव्या स्फुरिता भ्रूलता बुधैः ॥ १०३८ ॥

रसाभि[13]नयहीनेषु[14] भावेषु सहजा मता।
कान्ता भयान[15]का चैव हास्या च[16] करुणा तथा ॥ १०३९ ॥

अद्भुता च तथा रौद्री वीरा बीभत्सया सह।
एता रसाश्र[17]याश्चाष्टौ दृष्टयः परिकीर्तिताः ॥ १०४० ॥

भावाश्रया निगद्यन्ते तथैवाष्टौ मयाऽधुना।
[18]स्निग्धा हृष्टा च क्रूरा च[19] क्रुता (दीना) दृप्ता भयान्विता ॥१०४१॥

जुगुप्सिता विस्मिता च स्थायीभावाश्रया[20] इमाः।
शून्या च मलिना श्रान्ता सलज्जा ग्लानिसंयुता[21] ॥ १०४२ ॥

शङ्किता च विषण्णा[22] च मुकुलाकुञ्चितापि च।
अभितप्ता च जिह्मा[23] च [24]म(ल)लितान्यवितर्किता[25] ॥ १०४३ ॥

तथार्ध[26]मुकुला भ्रान्ता विप्लुता केकरापि च।
विकोशा त्राससंयुक्ता [27]मदिरा चेति दृष्टयः ॥ १०४४ ॥

---

१. A. का। २. A. द्वा। ३. A. गेः। ४. A. ण। ५. A. हु। ६. A. तेज्ये। ७. A. रंध्रवि। ८. A. व। ९. D. द्युति। १०. A. तो। ११. A. drops this line। १२. A. वं। १३. A. वि। १४. D. हीनेषु। १५. A. निकांश्चै। १६. A. व। १७. A. ववा। १८. D. स्निग्धा च हृष्टा च। १९. A. कृता दप्ता। D. कृदप्ता। २०. A. द्वामाद्रमाः। २१. A. drops this ता। २२. A. णा। २३. A. ह्मा। २४. D. चा। २५. D. का। २६. D. कुंडलीभ्वंता। २७. . मं।

षट्[1]त्रिंशन्नामतः प्रोक्तास्तासां वक्ष्यामि लक्षणम् ।
सहृ[2]र्षा च[3] प्रसन्ना च सका[4]मापाङ्ग सङ्गता ॥ १०४५ ॥
कान्ता दृष्टिस्तु सम्भोगशृङ्गारे विनियुज्यते ।
स्फुरदुद्[5]वृत्ततारा च स्तब्धोद्वृत्तपुटद्वया ॥ १०४६ ॥
दृष्टिर्भयानका योज्या भयोत्पादनकर्मणि ।
क्रमशः [6]कुञ्चितपुटा विभ्रान्ता स्वल्पतारका[7] ॥ १०४७ ॥
हास्या[8] दृष्टिः प्रयोक्तव्या [9]कुतुके हास्यकर्मणि ।
मन्दमन्थरतारा च पतितोर्ध्वपुटा तथा ॥ १०४८ ॥
घोणाग्र[10]दायिनी दृष्टि : करुणा कर(रु)णे रसे ।
समाकुञ्चितपक्ष्माग्रा मनागुद्वृत्ततारका ॥ १०४९ ॥
सौ[11]म्या विक[12]सितप्रान्ता सा[13]द्भुता दृष्टिरद्भुते[14] ।
[15]रूक्षा क्रूरारुणोद्वृत्ता नि[16]ष्टब्धा(निष्टब्ध) पुटता[17]रका ॥ १०५० ॥
रौद्री[18] दृष्टिः प्रयोक्तव्या रसे[19] रौद्रे विचक्षणैः ।
क्षुब्धा [20]विकसिता दीप्ता गम्भीरा मध्य[21]तारका ॥ १०५१ ॥
उत्फुल्लो[22]त्फुल्लदृष्टिस्तु वीरा वीररसे स्मृता ।
नि[23]कुञ्चितपुटप्रान्ता [24]घ्राणा[25]विष्कृततारका ॥ १०५२ ॥
सरुद्ध[26]पक्ष्मा बीभत्सा बीभत्से[27] विनियुज्यते ।
हृष्टा प्रफुल्ला मधुरा स्मेरदा[28](ता)राभिकाङ्क्षिणी ॥ १०५३ ॥
स्निग्धेयं[29] कथिता [30]दृष्टि(ष्टी) रतिभावसमाश्रया ।
हासगर्भा विश[31]त्तारा चञ्चला च निमेषिणी ॥ १०५४ ॥
हासे विकुञ्चिता दृष्टि[32]हृष्टा हास्ये[33] नियुज्यते ।
अर्धस्रस्तोत्तरपुटा मनाक् संरुद्धतारका ॥ १०५५ ॥

---

१. D. ड्विं । २. A. द । ३. D. चसन्ना च । ४. A. कां । ५. D. दुधृत । ६. A. कुचि । ७. D. ता । ८. A. स्य । ९. A. कटुके । १०. A. ग्र । ११. D. सौमा । १२. A. सत । D. सिता । १३. A. स । १४. A. ता । १५. D. रु । १६. A. निदब्ब । १७. A. त । १८. A. द्र । १९. D. सैरोद । २०. A. पि । २१. A. त्त । २२. D. क्षमध्या । २३. A. न । २४. A. घृ । २५. D. विकृत । २६. D. द्र पद्मा । २७. A. त्सेति विनियुज्यते । २८. A. चा । २९. A. वं । ३०. A. दष्टिरभाव । ३१. A. शात्ताचंवल्ला । ३२. A, ष्टिह । ३३. D. से ।

सबा[1]ष्पा मन्दसञ्चारा दीना शोकेऽभिनीयते ।
स्थिरोद्वृत्तपुटा रूक्षा संस्तब्धोद्वृ[2]त्ततारका ॥ १०५६ ॥
इयमेवं[3]विधा [4]दृष्टिः क्रुद्धा क्रोधे[5] विधी[6]यते ।
स्थिरतारा[7] समुत्फुल्ला प्रसादगुणशालिनी ॥ १०५७ ॥
हृष्टा दृष्टिः प्रयोक्तव्या [8]भाव उत्साहनामनि[9] ।
विस्फारितपुटद्वन्द्वा त्रासचञ्चलतारका ॥ १०५८ ॥
निष्का[10]न्तमध्या [11]दृष्टिस्तु भय[12]भावे भयान्विता ।
सङ्कोचित[13]पुटव्यामो(व्यामा)[14]दृष्टिः पिहिततारका[15] ॥ १०५९ ॥
लक्ष्या विलोकनोद्विग्ना दृष्टिर्भा[16]वे जुगुप्सिता ।
उन्नम्य तारकामग्न[17]पुटद्वन्द्वा विकासि[18]नी ॥ १०६० ॥
समा[19] दृष्टिः समाख्याता[20] विस्मये विस्मिताभिधा ।
रसभावाश्रयाः[21] प्रोक्ता अष्टावष्टौ पृथग्द (ग्दृ)शः ॥ १०६१ ॥
सञ्चारिभावसम्बन्धाः कथ्यन्ते दृष्टयोऽधुना ।
निष्कम्पी (म्पा) समतारा च बाह्यार्थग्राहिणी च या ॥ १०६२॥
शून्या दृष्टिः[22]समाख्याता[23] चिता(न्ता)यां व्यभिचारिणी ।
इषदस्पृ[24]ष्टपक्ष्माग्रा किञ्चिद्दर्शिततारका ॥ १०६३ ॥
निर्वे[25]दे वाथ वैवर्ण्ये मलिनेयम्प्रयुज्यते ।
सशै[26]थिल्याञ्चितपुटा क्षामा पतिततारका ॥ १०६४ ॥
श्रान्ता दृष्टिः प्रक[27]र्तव्या श्रमाभि[28]नयकर्मणि ।
किञ्चिदञ्चितपक्ष्मा[29]ग्रा पतितोर्ध्व[30]पुटा च या ॥ १०६५ ॥
व्रीडाऽधोगततारा च व्रीडायां लज्जिता भवेत् ।
श्लथकर्मपुटा मन्दा क्लमस्याभिनयं प्रति ॥ १०६६ ॥

---

१. D. वारव्या । २. D. दधृ । ३. D. व । ४. A. दष्टि । ५. D. धा । ६. A. ही । ७. D. रासुत्फु । ८. D. A. ता । ९. A. नी । १०. A. निक्रांत । D. निक्रान्तः । ११. A. द । १२. D. या । १३. D. पटव्यामा । १४. A. द । १५. A. काः । १६. D. भाग । १७. A. मं । १८. D. शि । १९. A. म । २०. A. ता विस्मिताभिधा । २१. D. या तारा बाह्यार्थग्राहिणी च या । २२. A. ष्टि । २३. D. ता ख्याता या व्यभिचारिणी । २४. D. स्प । २५. D. वैवाथ । २६. D. शिथि । २७. A. व । २८. D. सि । २९. A. क्षांता । ३०. D. र्ध्व ।

उन्नता चञ्चला किञ्चिदूर्ध्वं[1] चकितता[2]रका ।
शङ्किता दृष्टिराख्याता शङ्कायां सा प्रयुज्यते ॥ १०६७ ॥

मनाग्[3] निष्टब्धतारा या स्रस्तापा[4]ङ्गा निमेषिणी ।
विषा[5]दविस्तीर्णपुटा विषादे सा[6] विषादिनी ॥ १०६८ ॥

चलदाश्लिष्टपक्ष्मान्ता मुकुलोर्ध्व[7]पुटाश्रिता ।
सुखामीलि[8]ततारा च [9]मुकुला गन्धसम्मदे ॥ १०६९ ॥

[10]किञ्चित्कुञ्चितपक्ष्माग्रा [11]कुञ्चत्तारापुटान्विता ।
कुञ्चिता दृष्टिराख्याता चक्षु(क्षू) रोगे प्रयुज्यते ॥ १०७० ॥

मनागलसतारा य[12](या) चलितैश्च पुटैर्युता ।
निर्वेदे चाभितापे[13] च कार्या दृष्टिरुपप्लुता ॥ १०७१ ॥

प्रलम्बाकुञ्चितपुटा तिरश्ची रूक्षदर्शना ।
गूढतारा निगूढा च जिष्णा(ज्ञा) सूया[14](सोर्या)पयोगिनी ॥१०७२॥

ईषदाकुञ्चितप्रान्ता मधुरा च समन्मथा ।
सस्मिता ललिता दृष्टि[15]र्ललिते[16]ऽर्थे प्रयुज्यते ॥ १०७३ ॥

उद्वर्त्ति(र्ति)तपुटद्वन्द्वा तथैवोत्फुल्लतारका ।
[17]अधोविकासा दृष्टिः स्यात् (द्)वितर्के तु वितर्किता ॥ १०७४ ॥

अर्धसम्फुल्लतारा च युक्तार्धमुकुलैः पुटैः ।
गन्धस्पर्शरसास्वादे योज्यार्धमुकुला बुधैः ॥ १०७५ ॥

[18]चलत्पुटा[19] चलत्तारा[20] विवृता मध्यभागतः ।
आवेशे[21] सम्भ्रमे[22]भ्रान्तौ [23]विभ्रान्ता दृष्टिरीरिता ॥ १०७६ ॥

प्रस्फुरत्त(त्स्त)म्भितपुटा विच्छायो[24]द्वृत्ततारका ।
[25]चापलोन्माददुःखार्तिमरणे विप्लु[26]ता भवेत् ॥ १०७७ ॥

---

१. A. र्ध्वं । २. D. ताशंकिता । ३. A. ग्निष्टश्च । D. क्निःस्तब्ध । ४. D. यागो । ५. D. वा । ६. A. परिकीर्त्तिता । ७. A. र्ध । ८. A. जि । ९. D. कुमुला । १०. A. किंचि । ११. D. कुंचिता । १२. D. च । १३. A. पेतापेच । १४. A. र्यो । १५. A. र्लतेर्थे । १६. D. तोर्ध्वं । १७. A. सा दृष्टिःस्याद्वितर्के तु प्रोक्ता दृष्टिवितार्किता । १८. A. च । १९. A. टाराचल । २०. A. रा विवृत्ताविवृताम । २१. D. श । २२. D. भ्रांतो । २३. A. भ्रांतदृष्टिःसमीरिता । २४. D. योद्धतारका । २५. A. वाप । D. चोप । २६. A. प्लु ।

आकुञ्चितपुटप्रान्तसङ्गतार्धनिमेषिणी ।
मुहुर्व्यावृत्त[1]तारा च लोकेषु केकरा स्मृता ॥ १०७८ ॥

विकासितपुटद्वन्द्वा निमेषपरिवर्जिता ।
चलत्तारा विकोशा स्याद्[2] विब्वोकेऽमर्षगर्वयोः[3] ॥ १०७९ ॥

[4]उद्वर्तवर्त्म(उद्वृत्तवर्त्मा) या दृष्टिस्तथो[5]त्कम्पिततारका ।
प्रस्फुरत्फुल्लमध्या च त्रस्ता त्रासे प्रयुज्यते ॥ १०८० ॥

दृष्टिर्विकसित[6]प्रान्ता क्षमान्ता घूर्णतारका[7] ।
तथा विकसितापा[8]ङ्गा मदिरा तरुणे मदे ॥ १०८१ ॥

[9]चलत्तारापुटा किञ्चिदनवस्थितिदर्शिना ।
इयं मध्यमदे योज्या मदिरा दृष्टिकोविदैः ॥ १०८२ ॥

कदाचिदनिमेषा या कदाचिच्च निमेषिणी ।
अधोनिरीक्षणपरा मदिरोक्ताधमे मदे ॥ १०८३ ॥

षड्(ड्)[10]त्रिंश[11]द् दृष्टयः प्रोक्ताः सोपयोगाः[12] सलक्षणाः[13] ।
भूलोकमल्लदेवेन[14] सार्वभौमेन धीमता ॥ १०८४ ॥

नता मन्या विकृष्टा च [15]स्वेच्छसा(सोच्छ्वासा) च विकूणिता ।
खा(स्वा)भाविकी चेति बुधैः [16]षड्विधा नासिका स्मृता ॥१०८५॥
अत्यर्थ[17]संश्लिष्टपुटा नासिका कथिता [18]नता
[19]उच्छेदने रोदने(ऽ)स्या[20]विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ १०८६ ॥
ईषल्लग्नपुटा नासा मन्दा च परिकीर्तिता ।
निर्वेदचिन्ताशोकेषु प्रयोक्तव्या मनीषिभिः ॥ १०८७ ॥
[21]अत्यन्तसम्फुल्लपुटा[22] विकृष्टा नासिका मता ।
कोपे हर्षे च कामे च बहलो[23]च्छ्वास इष्यते ॥ १०८८ ॥

---

१. A. तारा च उक्ता लोकेषु केकरा । २. D. त् बिबोके । ३. D. या । ४. D. उधतामर्ष । ५. D. यो । ६. D. ता क्षामा क्षमांता तद्तारिका । ७. A. ताः । ८. A. पंगा । ९. A. omits the following two slokes । १०. D. द्विं । ११. A. शा । १२. D. गा । १३. D. णा । १४. A त । १५. A. व साध्वसाव । १६. D. षद्विधा । १७. A. र्थं । १८. D. मता । १९. A. उच्छिद्यते । २०. D. स्यात् । २१. A. अन्यंत । २२. A. भिकृष्टो नाम नासिका । २३. A. छ्वा ।

सो[1]च्छ्वासा नाम नासा स्या[2]त्(न्) मनाक्(ग्) वक्रितसम्पुटा ।
घ्राणे सुरभिगन्धीनां दीर्घोच्छ्वा[3]से च युज्यते ॥ १०८९ ॥
[4]सङ्कोचितपुटा नासा नाम्ना सा स्याद्विवर्णिता(कूणिता) ।
वेदनायां च हासे च नियोक्तव्या नियोक्तृभिः ॥ १०९० ॥
विकाररहिता घो[5]णा [6]भवेत्स्वाभाविकी समा ।
उक्तादन्यत्र सर्वत्र प्रयोक्तव्या विचक्षणैः ॥ १०९१ ॥
क्षाम[7] उत्फुल्ल[8]पूर्णौ च कम्पितः कुञ्चितः समः ।
इति गण्डाः [9]षडुद्दिष्टास्तेषां वक्ष्यामि लक्षणम् ॥ १०९२ ॥
क्षामस्त्ववनतो ज्ञेयो दुःखेषु स नियुज्यते ।
[10]उत्फुल्लः स्यात्वि(द्वि)कसितः प्रहर्षे स तु युज्यते ॥ १०९३ ॥
पूर्णः समुन्नतो ज्ञेय[11] उत्साहे स[12] नियुज्यते ।
[13]स्फुरितः कम्पितो [14]गण्डो रोम[15]हर्षे [16]स युज्यते ॥ १०९४ ॥
सङ्कोचितः [17]कुञ्चितः [18]स्याच्छीतस्पर्शे[19] भये[20] ज्वरे ।
समः स्यात्प्रा[21]कृतो गण्ड उक्तादन्यत्र[22] युज्यते ॥ १०९५ ॥
मुकुलः [23]क(कू)णितोद्वृत्तौ [24]रेचितः कम्पितायतौ ।
[25]सन्दष्टश्च विकासी च प्र[26]सारितनिगूहितौ ॥ १०९६ ॥
इत्यष्टा[27] (त्योष्ठौ) दशधा प्रोक्तो[28] नामतो लक्ष्म[29] वक्ष्यते ।
विनियोगस्तथा तेषां [30]नाट्याभिनयनं प्रति ॥ १०९७ ॥
निष्क्रा[31]न्तौ मिलितौ[32] [33]चोष्ठौ मुकुलौ परिकीर्तितौ ।
फूत्कृते चुम्बने [34]दुःखे विनियोगस्तयोर्मतः[35] ॥ १०९८ ॥

१. A. च्छ्वा । २. A. स्यान्मनागुत्फुल्लसंपुटा । घ्राणे सुरभिसं । ३. A. च्छ्वा । ४. A. drops this stanza । ५. D. drops this घोणा । ६. A. भा । ७. D मा । ८. A. ल्लसंपूर्णः । ९. D. षडु । १०. A. drops this line । ११. D. यो । १२. A. सं । १३. A. स्फरित । १४. D. गंडे । १५. A. षे । १६. D. स हि युज्यते । A. स योज्यते । १७. A. कुंचित कुंचितः । १८. D स्यात् शी । A. स्याच्छिश्च । १९. A. र्शं । २०. A. यो । D. वे ज्वरः । २१. A. त्प्र । २२. D. त्र स युज्यते । २३. D. क्क । २४. D. र । २५. A. सदष्टमश्च । D. सदृत्त । २६. D. कासि । २७. D. ष्ट । २८. A.D. क्ता । २९. D. दयतोपित्रा । ३०. D. माधा । ३१. A. ष्कांता । ३२. A. ता । ३३. D. ञ्ज । ३४. D. वक्त्रे । ३५. D. adds the following here नानाभावप्रकारे च तथैव च विलासके । हावभावकलायां च प्रसिद्धसुखगायने ॥ हस्तयोर्लाघवं कुर्याद् येन प्रीणाति भूपतिः ॥

मुकुलौ तिर्यगावृत्तौ चूणि(कूणि) तौ गदितौ बुधैः ।
अमर्षे रोदने स्त्रीणां विनियु[१]क्तिस्तयोर्मता ॥ १०९९ ॥
अधरः[२] पीडितो य[३]स्तु नासासंलग्न उद्धृतः ।
[४]औष्ठौ[५] यत्र च संलग्नौ सृक्(क्क) देशे[६] प्रसारितौ ॥ ११०० ॥
आयतौ तौ तु विज्ञेयौ विनियोगस्तथा स्मिते ।
अधरो दृ(द)श्यते दन्तैः[७] सन्द[८]ष्टः स प्र[९]कीर्तितः ॥ ११०१ ॥
तस्याभिनयमिच्छन्ति कोपे मन्मथवे(चे)ष्टिते ।
उर्ध्वपङ्क्तिस्थदन्तानां विकासी[१०] दर्शनाद्[११] भवेत् ॥ ११०२ ॥
[१२]प्रियसन्दर्शने हासे प्रयोग[१३]स्तस्य वर्ण्य[१४]ते ।
अधरोष्ठौ[१५] विनि[१६]ष्क्रान्तः प्रसारित उदाहृतः ॥ ११०३ ॥
रतौ रागवि[१७]लेपे च वदनं क्षतवीक्षणे[१८] ।
आकृष्टौ [१९]द्वावपि मुखे कथितौ तौ निगूहितौ ॥ ११०४ ॥
शोके[२०] दुःखे च कर्तव्यौ[२१] प्रयोगनिपुणैरिमौ ।
इत्यष्टौ[२२] च(त्योष्ठौ) दशधा प्रोक्तौ[२३] नामलक्ष्मप्रयोगतः ॥११०५॥
भूलोकमल्लदेवेन निर्जितारातिभूभुजा ।
व्या[२४]दीर्घा शिथिला वक्रा नानाभावसमन्विता ॥ ११०६ ॥
प्रचला[२५] प्रस्फुरा चैव[२६] लोला चेत्यष्टधा हनुः ।
व्यादी[२७]र्घाभ्य(त्य)र्थविवृता [२८]जृम्भायां भाषणे वमौ ॥ ११०७ ॥
स्थूलवस्तुनिरासे[२९] च हनुस्तज्ज्ञैः प्रयुज्यते ।
एकाङ्गुलमधःस्रस्ता शिथिला हनुरुच्यते ॥ ११०८ ॥
निद्रायां भोजने श्रान्ते युज्यतेऽद्भुतदर्शने ।
हनुस्तिर्यग्गता वक्रा ग्रहावेशे[३०]ऽर्दिते(ता)भवेत् ॥ ११०९ ॥

---

१. A. य । २. A. रोत्पा । ३. A. या । ४. D. ३ॐ । ५. A. drops this stanza । ६. D. शं च प्रसारितौ । ७. D. दंते । ८. D. संदष्टः । ९. D. परिकीर्तितः । १०. D. शं । ११. D. त् । १२. D. विप्र । १३. D. युक्त । १४. A. र्ण । १५. A. ष्ट । D. ष्टौ । १६ D. निः । १७. D. लये । १८ D. णैः । १९. A. द्ववपिकथितौ । २०. A. क । २१. D. व्यः । २२. D. ष्टा । २३. D. क्ता । २४. A. drops this line । २५. A. ल । २६. A. चेवं । २७. A. र्णात्यर्थं । २८. A. जंभायां । २९. D. शे । ३०. D. शोदिते ।

संहता[1] मिलिता मौने हनुस्तम्भे च [2]युज्यते ।
[3]चलिता [4]लगिता या च[5] हनुः स्याचलसंहता ॥ १११० ॥

स्त्रीभोगे[6] कवले योज्या वृद्धताम्बूलचर्वणे ।
मुहुर्विकाससंरोधा[7]त्प्रब(च)ला हनुरीरिता ॥ ११११ ॥

कोपे प्रयुज्यते जल्पे शष्कुल्यादेश्च चर्वणे ।
द्रुतप्रचलिता किश्चिद्धिका[8]सा प्रस्फुरा[9]हनुः ॥ १११२ ॥

शीते शीतज्वरे तस्याः प्रयोगः कथितो बुधैः ।
तिर्यक्प्रचलिता तज्ज्ञैर्लोला नामोच्यते बुधैः ॥ १११३ ॥

[10]रोमन्त्वे(न्थे) कवलावृत्तौ गण्डूषे च प्रयुज्यते ।
[11]मर्दनाः खण्डनाश्चैव कर्त्तना[12] धारणास्तथा ॥ १११४ ॥

निष्कर्षणाश्च विज्ञेया [13]दन्ता(:) पञ्चविधा बुधैः ।
मर्दना[14] दलनाद्दन्ताश्चणकादिषु भक्षणे ॥ १११५ ॥

ताम्बूले ते समायोज्या अपूपादिषु खादने ।
[15]छेदनात्खण्डनाः प्रोक्ता दन्ता योज्या विशारदैः ॥ १११६ ॥

[16]वीटिकाच्छेदने चैव मध्ये[17] चार्द्रकभक्षणे ।
दंष्ट्रानिपीड[18]नाद्दन्ताः कर्त्त[19]नास्तान् नियोजयेत् ॥ १११७ ॥

[20]इक्षुत्वगपसारे च नलकास्थिविचक्षणैः(दारणे) ।
समदन्तक्रियायोगाद(द्द)शनाः स्युर्निकर्षणाः ॥ १११८ ॥

स्वल्पोद्धारे दन्तधावे योज्या मर्कटरोधने ।
ग्रहणाद्धा(द्धा)रणाः प्रोक्ता दन्ता योज्या विशारदैः ॥ १११९ ॥

भयादङ्गुलिदंशे च तृणादीनां च चर्वणे ।
[21]ऋज्वी वक्रा नता लोला प्रोन्नता वे(चे)ति पञ्चधा ॥ ११२० ॥

---

१. D. स्ता । २. A. यो । ३. A. वलिता । D. चलिते । ४. गलिता । ५. A. श्च । ६. A. ग । ७. A. धाप्र । ८. A. कोंश । ९. A. रत्तनुः । १०. A. drops this stanza । ११. A. दलना । १२. D. व्या । १३. A. दता । १४. A नाद्द । D. लाद । १५. A. छेदनाः प्रोक्ता दंता योज्या विशारदैः । १६. D. व । १७. D. ध्ये । १८. D. डितादंता । १९. A. र्त्तना । D. र्तव्या । २०. A. drops these five lines । २१. A. स ।

जिह्वा प्रोक्ता[1] प्रवक्ष्यामि तस्या लक्ष्म मयो[2]दितम्।
[3]निष्क्रान्तदीर्घात्स(न्तिदैर्घ्याद्द)ज्वी स्याद् जिह्वा सा च[4] प्रयुज्यते ॥ ११२१ ॥
जिह्वा निर्लेखने ले[5]हे श्वापदश्रमदर्शने।
सृक्कलेह्या[6] भ(द्भ)वेद्व[7]क्रा जिह्वा तस्याः प्रयोजनम् ॥ ११२२ ॥
कोपस्याभिनये चैव तथा [8]मृ(भृ)ष्टस्य भक्षणे।
नता जिह्वा समाख्याता बुधैश्चिबुकचुम्बिनी[9] ॥ ११२३ ॥
अधर[10] क्षतसंस्पर्शे[11] योज्या [12]न मुखदर्शने।
अन्तर्भा[13]गे भवेल्लोला जिह्वा[14] सा तु प्रयोज्यते ॥ ११२४ ॥
[15]दोलने बालमश्वस्य जिह्वायाः [16]पतने तथा।
प्रोन्नता कथिता जिह्वा नासिकाभिमुखी[17] बुधैः ॥ ११२५ ॥
श्रमे शोषे[18] भये[19] चैव सा प्रयोज्या प्रयोक्त[20](क्तृ)भिः।
सहजश्च प्रस[21]न्न(सन्न)श्च रक्तः श्यामस्तथैव च ॥ ११२६ ॥
मुखरागो[22]ऽत्र कथितश्चतुर्धाभिनयं प्रति।
सहजो निज[23]वर्णः स्यात्प्रसन्नः कान्तिभूषितः ॥ ११२७ ॥
रक्तः कोकनदच्छायः श्यामो नी[24]लघनच्छविः।
सहजो विनियोक्तव्यः स्वभावाभिनयं प्रति ॥ ११२८ ॥
[25]भयानके च बीभत्से रागः श्याममुखो भवे[26]त्।
शृङ्गारहास्ययोः कार्यः[27] प्रसन्नस्त्वद्भुते तथा ॥ ११२९ ॥
वीरे रौद्रे च करुणे मदादौ रक्त इष्य[28]ते।
[29]उपाङ्गान्येवमुक्तानि नामलक्ष्मप्रयोजनैः[30] ॥ ११३० ॥

---

१. D. तु। २. A. यागतम्। ३. D. निशांते दीर्घऋज्वीग्व्यात्। ४. A. घुघु। ५. D. लो। ६. A. हो। ७. A. वक्राद्वजिव्हा। ८. D. ओष्टस्य। ९. A मी। १०. D. रं। ११. D. र्श। १२. D. तन्मु। १३. A. र्भाता। १४. A. व्हारसानुनियु। १५. A. लो। १६. A. पा। १७. A. खै। १८. D. के। १९. A. थे। २०. D. त्क्र। २१. D. शांत। २२. A. गे। २३. A. ज्वर्णस्पा। २४. D. ना। २५. A. drops this line here and takes it after वीरेरौद्रेचकरुणेमदादारक्त इयानके च। २६. D. gives the line उपांगान्येत्रमुक्तानि after this line। २७. A. र्यं। २८. A. यानके। २९. D. takes this line two lines above। ३०. D. ने।

[1]प्रत्यङ्गानि निरूप्यन्ते विस्तरेण मयाऽधुना ।
सरलः प्रोन्नतो न्यञ्चः[2] कुञ्चितो ललितस्तथा ॥ ११३१ ॥

लोलितोच्च[3]लितो बाहुः परावृत्तस्तथाष्टमः ।
पुरतः पा[4]र्श्वतो वाऽपि सरळः[5](लः) स्यात्प्रसारितः ॥ ११३२ ॥

पक्षानु[6]करणे माने स्पन्दनालिङ्गने भवेत् ।
ऊर्ध्वं[7] च प्रेरितो बाहुः प्रोन्नतः [8]सोङ्गमोट(ट्ट)ने ॥ ११३३ ॥

फलाद्याकर्षणे [9]चोर्ध्वं(र्ध्व) वस्तूनां धारणे भवेत् ।
अधः प्रसारितो [10]न्यञ्चो बाहुः स्याद्भूमिवेधने ॥ ११३४ ॥

[11]श्रमे दुःखे मदे मोहे स्तम्भे च विनियुज्यते ।
[12]कुञ्चितः कम्पितो बाहुर्नामित[13]स्तीक्ष्णकूर्परः[14] ॥ ११३५ ॥

शस्त्रादिधा[15]रणे योज्यो प्रहारे [16]पानयो(भो)जने ।
ईषन्नि[17]म्नस्तु ललितः[18] स स्यान्मालादिधारणे ॥ ११३६ ॥

स्तवने याचने तोय[19]प्लवने च नियुज्यते ।
आन्दोलितो लोलितः स्यात्संयोज्यो बालरोदने ॥ ११३७ ॥

नृत्तवृश्चिकवं(दं)शे च नवनी[20]तावकर्षणे[21] ।
भ्रमितः कूर्परोद्देशे [22]चलितः [23]कर इष्यते ॥ ११३८ ॥

[24]खड्गादिभ्रामणे योज्यो[25] वृत्त(न्त)हस्तस्य मोचने ।
पश्चात्सारी[26] परावृत्तो बाणा[27]कर्षणकर्मणि ॥ ११३९ ॥

चूडिकाबन्धने योज्यो [28]वीटिकाग्रहणे तथा ।
आकुञ्चितो निकु[29]म्ब(ञ्च)श्च भ्रमितश्च सम[30]स्तथा ॥ ११४० ॥

---

१. D. त्यकेंच । २. D. श्च । ३. A. च । ४. A. र्वे । ५. A. drops this ळः । ६. D. तु । ७. A. र्ध्वप्रसारितो । ८. A. संग । ९. D. चारु । १०. D. बंधोनामितस्तीक्ष्णकूर्परे । ११. D. drops this stanza । १२. A. कुंचिःत । १३. तःस्तीक्ष्ण । १४. D. रे । १५. D. ह । १६. A. ण । १७. A. न्नम्रःस्तु । १८. D. तं । १९. D. यं । २०. D. तस्यचर्व । २१. A. र्ण । २२. A. च्च । २३. D. स्तु तथा परः । २४. A. ष । २५. D. ज्या । २६. D. रि । २७. A. ण । २८. D. वि । २९. D. कुंबि । ३०. D. ग ।

चतुर्धा [1]मणिबन्धोऽथ[2] नामतः कथितो मया।
[3]आकुचि(कुञ्चि)तो बहिर्वक्रः सोऽपसारे[4] नियुज्यते ॥ ११४१ ॥

[5]भ्रामणे भ्रमण (:) प्रोक्तः खड्गादेश्चारणे भवेत्।
स्थूलश्चेत्सम(त्स समः) प्रोक्तो योज्यः पुस्तकधारणे ॥ ११४२ ॥

[6]बाहुश्च मणिबन्धश्च[7] प्रोक्तो लक्षणसंयुतः।
असं[8]हतान्संहतांश्च नृत्तहस्तान्वदाम्यहम् ॥ ११४३ ॥

पता[9]का हंसपक्ष[10]श्च चतुरोऽहिफण[11]स्तथा।
अर्धचन्द्रो मृगशिरास्त्रिपताकस्त[12]थैव च ॥ ११४४ ॥

कर्तरीमुखनामा च[13] पद्मकोशो[14]ह्यरालकः।
शुकतुण्डकला[15](का)ङ्गूला(लौ)[16] लग्न(चाल)पद्मोर्णनाभकैः
(कौ) ॥ ११४५ ॥

मुकुलो हंस[17]चक्रश्च भ्रमरः स्यात्करोऽपरः।
[18]सन्दंशस्ताम्रचूडश्च मुष्टिः[19] शिखर एव च ॥ ११४६ ॥

कपित्थः[20] खटिकाचक्रः सूचीमुखसमाह्वयः।
असंहताः[21] कराः प्रोक्ता[22]श्चतु[23]र्विंशतिसङ्ख्यया ॥ ११४७ ॥

अञ्जलिश्च कपोत[24]श्च कर्कटस्वस्तिकाव[25]पि।
खटकावर्धमानश्च उत्सङ्गो नि[26]षधस्तथा ॥ ११४८ ॥

दो[27]ल(:) पुष्पपुटश्चैव तथा मकर एव च।
गजदन्तावहित्थश्च (त्थौ च) वर्धमानस्तथैव च ॥ ११४९ ॥

इत्येते संहता हस्ता मया प्रोक्तास्त्रयोदश[28]।
नृत्त[29]हस्तान् प्रवक्ष्यामि नामतः सप्तविंशतिः ॥ ११५० ॥

---

१. A. ब। २. D. त्था। ३. D. आकृतो वहिवकश्च। ४. D. रैर्नि। ५. A. drpos this and up to श्चेत् समः प्रोक्तो of the next line। ६. D. बहु। ७. A. श्चं। ८. D. संगतान् संगतांश्च। ९. D. त। १०. A. क्षं। ११. A. णा। १२. A. का। १३. A. य। १४. D. सो। १५. A. लांगुल्यः। १६. A. बलपद्मोर्णनाभके। १७. D. व। १८. D. सदंश। १९. A. ष्टि। २०. D. त्थकटिका। २१. A. स्तः। २२. A. क्ताः च। २३. D. विं। २४. A. ति। २५. D. अ। २६. D. नै। २७. D. दा। २८. A. शां। २९. A. त्य।

चतुरस्रौ[1] तथो[2]द्वृत्तो (त्तौ) तथा तलमुखौ स्मृतौ ।
स्वस्तिकौ विप्रकी[3]र्णौ वा[4]प्यरालखटकामुखौ ॥ ११५१ ॥
आविद्धवक्रौ (क्त्रौ) सूच्यास्यौ रेचितावर्ध[5]रेचितौ ।
उत्ता[6]ना(न)वञ्चितौ [7]वापि पल्लवौ[8] च तथा करौ[9] ॥ ११५२ ॥
नितम्बौ[10] चापि विज्ञेयौ केशबन्धौ लताभिधौ ।
करिहस्तौ च विख्यातौ पक्षवञ्चितकौ[10] करौ ॥ ११५३ ॥
पक्ष[11]प्रद्योतक[12]श्चै(कौ चै)व तथा गरुडपक्षकौ ।
दण्डपक्षौ समाख्यातौ[13] ऊ(तावू)र्ध्वमण्डलिनौ तथा ॥ ११५४ ॥
पार्श्वमण्डलिनौ वापि वक्षोमण्डलिनौ तथा ।
तथा[14] करौ परौ प्रोक्तावुरःपार्श्वा[15]र्द्धमण्डलौ ॥ ११५५ ॥
स्वस्तिकौ [16]चापि नलिनीस[17]दृशौ पद्मकोशकौ ।
अल्[18]पल्लवधुन्वानौ नृत्तहस्ता इति स्मृताः ॥ ११५६ ॥
अ[19]संहता युग्महस्ता नृत्तहस्ता[20] त(स्त)थैव च ।
चतुःषष्टिकराः[21] प्रोक्ता नाट्यस्याभिनयं प्रति ॥ ११५७ ॥
संहता[22] ऋजवोऽङ्गुल्यस्तर्जनीमूलसंस्थितिः ।
अङ्गुष्ठो[23] यस्य न(च) ग्राह्यः[24] स पताकः करो मतः ॥ ११५८ ॥
छे[25]दाभिनयने गर्वे भुजास्फाले प्रहर्षणे ।
लताभिघाते कर्तव्यः पताकः संहताङ्गुलिः ॥ ११५९ ॥
केशानां [26]विचये चैव नोदने वह्निपा[27]तने ।
क्रि[28]यतेऽभयदाने च पताको विरलाङ्गुलिः ॥ ११६० ॥
[29]तडि(कटि)कम्पे निषेधे च स्यादूर्ध्व चल (र्ध्वश्चलि) ताङ्गुलि(:)
वृषे (वर्षे) च पुष्पवृत्तौ (ष्टौ) च कर्तव्योऽसावधोमुखः ॥११६१॥

१. A. स्रो । २. A. तो हस्तो । ३. D. क । ४. A. च प । ५. A. त्तना । ६. A. नौ । ७. A. वे । ८. A. रे । ९. A. तंबे । १०. A. को वरौ । ११. A. प्रा D. प । १२. A. कोवे-तथा गरुड । १३. A. तैधूर्त । १४. A. पारौ करौ । १५. A. र्श्वा । १६. D. वा । १७. D. कथितौ । १८. D. लप्रत्वल । १९. A. स । २०. A. स्तथैवर्त च । २१. A. रा । २२. A. तात्सजवोगुल्यस्त D. ताऋजवाग्वल्य तर्ज । २३. A. ष्टो । २४. A. ह्यं । २५. A. दन्निन्न । २६. A. निचयो । २७. A. तापने । २८. D. याकर्ताभिदाने । २९. D. drops this line ।

पताकस्यैव हस्तस्य यदोर्ध्वा स्यात्कनीयसी ।
हंसपक्षस्त[1]दाख्यातः प्रयोगस्तस्य कथ्यते ॥ ११६२ ॥
मुखरागविले[2]पे च कुन्तला(ल)स्यो[3]र्ध्वसंयमे ।
प्रतिग्रहा[4]दौ कर्तव्यो[5] हंस[6]पक्षो मनीषिभिः ॥ ११६३ ॥
अस्यैव हंसपक्षस्य मध्यमाङ्गुलिमूलगः[7] ।
अङ्गुष्ठ[8]श्चेत्कुञ्चितः स्यात्तदाऽसौ चतुरः करः ॥ ११६४ ॥
श्रोत्रियाभिनये स्वल्पे सन्देहे वेदभाषणे ।
हस्तोऽयं विनियोक्तव्य[9]श्चतुरश्चतु रैर्जनैः ॥ ११६५ ॥
पता[10]क[11]स्तु यदा[12] हस्तो भवेन्निम्नतलोदरः ।
विज्ञेयोऽहिफणा[13](णो) नाम कर्म चास्य[14]प्रचक्ष्यते ॥ ११६६ ॥
से[15]चने जलपा(दा)ने च प्रोक्ता[16]नो(नः) पावनो भवेत् ।
अधोमुखः स्यादास्फाले कुब्जादीनां प्रदर्शने ॥ ११६७ ॥
अभये सान्त्वने चैव सर्पयानप्रदर्शने ।
[17]ऊर्ध्वश्चाहिफणः कार्यो हस्तलक्षणकोविदैः ॥ ११६८ ॥
अहि[18]वक्त्रे यदाङ्गुष्ठो विवृतः स्यात्तदा भवेत् ।
अर्धचन्द्राभिधो हस्तो त[19]न्नियोगे(गो) निगद्यते ॥ ११६९ ॥
सम्मार्जने लोड[20]ने च नितम्बालम्बने तथा ।
अधोमुखस्तु कर्तव्यः शशि[21]लेखाकरो[22] बुधैः ॥ ११७० ॥
विस्मये वर्णने चैव चन्द्राभिनयसू[23]चने ।
अयमुत्तानितः[24] कार्य ऊर्ध्वश्चासो[25]र्ध्वसंज्ञिकः
(ऊर्ध्वश्चेदूर्ध्वसंज्ञकः) ॥ ११७१ ॥
सर्पशीर्षस्य हस्तस्य कनिष्ठाङ्गुष्ठकं तथा ।
[26]भवेदुन्नतसंस्थानं तदा मृगशिराः[27] करः ॥ ११७२ ॥

---

१. A. व । २. A. लो । ३. D. स्यार्ध । ४. A. ह । ५. A. व्यौ । ६. A. सक्षौमं मनिषिभिः । ७. A. यः । ८. A. ष्ठाः कुंचितश्चेत्स्यात्तदासौ । ९. A. व्यश्चतुरैर्जनैः । १०. D. ला । ११. A. का । १२. D. वाहस्ते । १३. A. णे । १४. A. पवक्ष्यते D. प्रचक्षते । १५. D. सवने । १६. A. क्तोमोयार्चनो । १७. D. उर्द्ध । १८. A. च । १९. A. न्न । २०. D. ट । २१. D. सलिलेभ्या । २२. A. रे । २३. A. चितो । २४. D. कं कार्यम् । २५. A. स्यो D. सोर्द्ध । २६. A. भा । २७. A. रः ।

स्वेदाप[1]नयना[2]ह्वाने सम्मुखातपवीक्षणे ।
अधोमुख(मृग)शिराः कार्य उत्तानस्त[3]प(स्त्व)क्षपातने ॥ ११७३ ॥
पादालक्तकर[4]जने(रागेण)लेख[5]ने स्यादधोमुखः ।
अङ्गुष्ठे[6]न सहाङ्गुल्यो विरला[7]कुञ्चितग्रहाः ॥ ११७४ ॥
[8]पद्मकोशः स विज्ञेय उन्मुखे(खो)ऽधोमुखोऽपि वा ।
कपित्थबिल्वग्रहणे बालानां हस्तदर्शने ॥ ११७५ ॥
मुखम्लानौ च योक्तव्यः पद्मकोशः[9] करो बुधैः ।
[10]पद्मकोशस्य हस्तस्य तर्जनी प्रसृता यदि ॥ ११७६ ॥
अरालो नाम हस्तोऽयं तदा ज्ञेयो मनीषिभिः ।
आशीर्वादे वर्णने च [11]छत्राङ्कुशविधारणे ॥ ११७७ ॥
अद्भुतालोकने[12]वायमरालः परिकल्प्यते ।
अना[13]मा च यदा वक्रा स्यादरालकरे [14]तदा ॥ ११७८ ॥
शुकतुण्डो भवेद्धस्तः क्रिया तस्य प्रवक्ष्य[15]ते ।
नास्तीति वचने द्यूते[16] कपर्दकनिपातने ॥ ११७९ ॥
अव[17]ज्ञायां तिरस्कारे शुकतु[18]ण्डो विधीयते ।
अङ्गुष्ठतर्जनीमध्या [19]भिन्नास्ते[20] तमवस्तिता (त्रेतामवस्थिताः) ११८० ॥
वक्रानामा च ला(का)ङ्गूले योज्या चो[21]र्ध्वा कनीयसी ।
[22]फलप्रमाणे च तथा तथान्येषु लघुष्वपि ॥ ११८१ ॥
ला(का)ङ्गूलो[23] योज्यते हस्तो बालानां चिबुकग्रहे ।
पार्श्वगता विकीर्णाश्च[24] तलमध्यमुपागताः[25] ॥ ११८२ ॥
आवृ[26]त्तमध्याङ्गुलयस्तदा स्यादलपद्मकः ।
आत्मस्तुतौ निषेधे च [27]कस्य त्वमिति भाषणे ॥ ११८३ ॥

---

१. A. य । २. D. दा । ३. D. स्वक्ष । ४. A. चरने । ५. D. खान । ६. A. ष्टे । ७. A. लानांहस्तदर्शने । ८. A. drops these two lines । ९. A. श । १०. A. drops these two lines । ११. D. वंशांकुशव । १२. D. च्छाया । १३. D. निमाम । A. नामाव । १४. A. य । १५. A D. क्ष । १६. A. तकपर्दक पर्दकनिपातने । १७. A. वि । १८. A. तुंडो । १९. A. द्वि । २०. D. तमिवस्थिता । २१. A. चोध्वा । D. वर्धा । २२. फलप्रमाणे तथान्येषु. .थुष्वपि । २३. D. ले । २४. D. चअंतर्म । २५. D. ता । २६. D. आवर्त । २७. D. कश्मलस्यच ।

शून्योक्तौ तु[1] नियोज्यः स्यादलपद्मो मनीषीभि ।
पद्मकोशस्य [2]हस्तस्य यदाङ्गुल्यः प्रकुञ्चिताः ॥ ११८४ ॥

अङ्गुष्ठ[3]स्य(श्च) तदा तज्ज्ञैरू[4]र्णनाभः करः स्मृतः ।
[5]आदाने च सुवर्णादेः सिंहव्याघ्रनिरूपणे ॥ ११८५ ॥

शिरःकण्डूयने चैवमु(मू)र्णनाभः प्रकीर्तितः ।
अङ्गुष्ठ[6]स्य यदाङ्गुल्यश्चाग्रभागेन सङ्गताः ॥ ११८६ ॥

कदलीपुष्पसङ्काशा[7]स्तदासौ मुकुलः करः ।
सुवर्णगणने तिर्यगूर्ध्वो मुकुलदर्शने ॥ ११८७ ॥

देवपूजोपहारे च योज्योऽधो मुकु[8]लः करः ।
मुकुलं(ले)तु यदा मुक्तो(क्ता) भवेदूर्ध्वा कनीयसी ॥ ११८८ ॥

अनामा च तथा वक्रा हस्तो[9] हंसमुखस्तदा ।
श्लक्ष्णाल्पमृदुसंज्ञायां [10]प्रस्फुरः क्रियते बुधैः ॥ ११८९ ॥

पुष्पाघ्रा[11]णे स्थिरः स स्या[12]द्धंश(द्धंस)वक्त्राभिधः करः ।
मुकुलस्य यदानामा कनिष्ठा च प्रसारिता ॥ ११९० ॥

ऊर्ध्वा प्रदेशिनी वक्रा तदाऽसौ भ्रमरः करः ।
[13](ग्रहणे दीर्घनालानां पुष्पाणामयमिष्यते ॥ ११९१ ॥

कर्णपूरे तालपत्रे कण्टकोद्धरणादिषु) ।
अरालाङ्गुष्ठतर्जन्यौ लग्नाग्रे निम्नतां गतः ॥ ११९२ ॥

किञ्चिच्चेत्तलमध्यः स्यात्तदा सन्दंश उच्यते ।
स त्रेधा स्यादग्रजश्च मुखजः पार्श्वजः क्रमात् ॥ ११९३ ॥

प्राङ्मुखः सम्मुखः पार्श्वमुख इत्यस्य लक्षणम् ।
कण्टकोद्धरणे सूक्ष्मकुसुमावचयादिषु ॥ ११९४ ॥

---

१. D. नु । २. A. drops this हस्तस्य । ३. A. ष्ट । ४. A. सूर्पा । ५. A. drops this stanza । ६. A. ष्टोन । ७. A. श । ८. A. क । ९. D. स्ते । १०. D. सस्फर । ११. D. ग्रेण स्थितः । १२. A. द्धंसः स्याद्धंसवक्राभिधः करः । १३. Taken from संगीत रत्नाकर as the portion is missing here.

प्रयोक्तव्योऽग्रसन्दंशो धिगित्युक्तौ तु रोषतः, ।
मृजायां यज्ञसूत्रस्य कर्पूराद्यवचूर्णने ॥ ११९५ ॥

[1]वीटिकाग्रहणे योज्यः[2] पार्श्वसन्दंश[3]कः करः ।
अलङ्ख्ये (आलेख्ये) भ्रूविनिर्माण(णे) मणौ गुणनिवेशने
॥ ११९६ ॥

रञ्जने ने[4]त्रयोर्वर्त्यां मुखसन्दंशकः करः ।
मुकु[5]लस्य यदा चोर्ध्वा कुञ्चिताग्रा प्रदेशिनी ॥ ११९७ ॥

तलेऽनामा कनिष्ठा[6] च ताम्रचूडः करो भवेत् ।
[7]बालविश्वासने शैघ्र्ये छोटिकाकरणे रणे ॥ ११९८ ॥

जृम्भणे च तथा राज्ञां ता(म्र) चूड (:) करो भवेत् ।
तलमध्यस्थिताः सर्वास्त्वङ्गुल्योऽङ्गुष्ठपीडिताः ॥ ११९९ ॥

अङ्गुल्योङ्गुष्ठ[8]गर्भा वा हस्तोऽसौ मुष्टिरिष्यते ।
[9]धावने च प्रहारे च खड्गचापविधारणे ॥ १२०० ॥

अङ्गुष्ठपीडितो मुष्टिः कर्तव्यो नाट्यवेदिभिः ।
दोहने मल्लयुद्धे च पार्श्वभागप्रताडने ॥ १२०१ ॥

मुष्टिरङ्गुष्ठगर्भः स्याद् द्विधैवं मुष्टिरीरिता ।
मुष्टिहस्ते यदाङ्गुष्ठ[10] [11]ऊर्ध्वश्च रु(ऋ)जुतां गतः ॥ १२०२ ॥

शिखरो नाम हस्तोऽयं तस्य वच्मि प्रयोजनम् ।
[12]घटा(ण्टा)नादेऽङ्गसंवाहे शक्तितोमरमोक्षणे ॥ १२०३ ॥

रश्मिवल्गाविदा(धा)रे च प्रयोज्यः शिखरः करः ।
शिखराख्य[13]स्य हस्तस्य तर्जन्यङ्गुष्ठ[14]पीडिता ॥ १२०४ ॥

बहिर्गता च वक्रा च कपित्थाख्य[15]स्तदा करः ।
घटते चि (चे)तिवाक्ये च तथा चक्रस्य मोक्षणे ॥ १२०५ ॥

---

१. D. वेष्टिका । २. D. ज्या । ३. A. श. करः । ४. A. नध्वौं । ५. A. कलस्ययदावो । ६. A. ष्टा । ७. D. drops this stanga । ८. A. ष्ट । ९. D. वने चैव । १०. A. ष्ट । D. ष्टं । ११. A. ऊर्ध्वश्चजु D. उर्ध्वश्चरु । १२. A. घंडावादें । १३. A. क्ष । १४. A. ष्टा । १५. A. ख्यं करं न्यसेत् and drops the following two lines ।

अस्त्रमुद्राप्रयोगे च कपित्थाख्यं करं न्यसेत् ॥ ।
अनामा[1] च कनिष्ठा च वक्रा[2] चोत्क्षेपसंयुता ॥ १२०६ ॥

अस्यैव [3]तु कपित्थस्य तदाऽसौ खटि[4]कामुखः ।
छत्रचामरकुन्तानां धारणे दर्पणस्य च ॥ १२०७ ॥

केशपाशग्र[5]हे चैव योज्यते खटिकामुखः ।
मुष्टिहस्ते यदा चैका तर्जनी[6] निर्गता भवेत् ॥ १२०८ ॥

तदा सूचीमुखो हस्तो वक्रक[7]म्प(म्प्र)प्रसारितः ।
प्रयोगे व(श)स्त्र[8] वस्तूनां रोद[9](ध)ने वक्र इष्यते ॥ १२०९ ॥

सूच[10]ने तर्जने कार्यः[11] सूचिहस्तः प्रसारितः ।
कर्णकण्डूयने चैव [12]चक्रस्य भ्रामणे तथा ॥ १२१० ॥

साधुवादे च[13] झम्पायां [14]कम्रः(म्प्रः) सूचीमुखः करः ।
अङ्गुष्ठः करशाखाश्च करभाङ्गुष्ठ[15] मूलके ॥ १२११ ॥

संश्लिष्य यदि तिष्ठ[16]न्ति सर्पशीर्षकरद्वये ।
तदासावञ्जलिर्नाम करः[17] प्रोक्तो मनीषिभिः ॥ १२१२ ॥

देवतानां गुरूणां च प्रणामे विनियुज्यते ।
[18]पताकौ तु यदा हस्तौ सन्मुखौ तलसङ्गतौ ॥ १२१३ ॥

अङ्गुल्यस्तु[19] तदा लग्नाः[20] स कपोतः[21] करः[22] स्मृतः ।
[23]स्वामिविज्ञापने(ना)शीलो(ले) विनये विनियुज्यते ॥ १२१४ ॥

[24]हर्षणे [25]क्रु(वृ)द्धवाक्येषु ख(खि)दिराङ्गुलिमोक्षणे[26](द्दने) ।
अङ्गुल्यः स्थ(ल्यस्त)लमध्ये वा [27]बहिर्वान्तरमिश्रिताः ॥ १२१५ ॥

कर्कटाख्यः स विज्ञेयश्चि[28]न्तायामन्तराङ्गुलिः ।
निद्रापगमजृम्भायां वाद्यशङ्खविधारणे ॥ १२१६ ॥

---

१. A.मिका । २. D. कत्रा चेथो । ३. A. च । ४. A. ट । ५. A. गृ । ६. A. नीर्ग । ७. A. कंपः । ८. A. सु । ९. A. ड । १०. A. चि तं । ११ D. र्यै । १२. A. वस्यभ्रा । १३. A. वसंपा । १४. D. कपः । १५. A. ष्ट । १६. A. ष्ट । १७. A. र । १८. D. तारकौ । १९. D. श्च । २०. A. ग्नाज्ञाः । २१. D. त । २२. A. रस्मृता । २३. A. पतेमित्तौ विनये विनियुज्यते । २४. A. घ । २५. A. कु । २६ A. णात् अंगुल्यस्थ । २७. A. व । २८. A. श्रितामतरांगुलिः ।

आश्चर्ये[1] च नियोक्तव्यः कर्कटो बहिरङ्गुलि[2] (:)।
मणिबन्धे समाश्लिष्टावरालावू[3]र्ध्वतोमुखौ ॥ १२१७ ॥

हस्तः स्वस्तिकनामा स्याद्विनियोगोऽस्य वक्ष्यते ।
[4]स्वरादि[5]त्सो (सू)चनं व्योम तुङ्गं वि[6]स्तारि वस्तु[7]यत् ॥१२१८॥

स्वस्तिकस्य तु विश्लेषात्त[8]त्सर्वमभिधीयते ।
खटकावदनौ[9] पाणी [10]सम्मुखौ चेत्परस्परम् ॥ १२१९ ॥

तदासौ कविभिः[11]प्रोक्तः खटकावर्धमानकः ।
नेपथ्यरचनायां तु[12] पुष्पाणां[13] ग्रथनेऽपि च ॥ १२२० ॥

सत्यवाक्ये प्रयोज्योऽसौ खटकावर्धमानकः ।
सर्पशीर्षौ[14] यदा हस्तौ[15] स्वस्तिकाकारसंस्थितौ ॥ १२२१ ॥

परिवृत्त[16]भुजे सक्तावु[17]त्सङ्गः स्यात्तदा करः ।
परिष्व[18]ङ्गे च कोपे च शी[19]ताभिनयनेऽपि च ॥ १२२२ ॥

व्रीडायां च तथा स्त्रीणा[20]मुत्स[21]ङ्गो विनियुज्यते ।
कपित्थेन यदा हस्तो[22](च हस्तेन) वेष्ट्यते मुकुलः करः ॥ १२२३ ॥

विज्ञेयो निष[23]धो नाम हस्तलक्षणपारगैः ।
सङ्ग्रहे च परिच्छेदे समये सत्यभाषणे ॥ १२२४ ॥

निष्पी[24]डिते नियोक्तव्यो[25] निष[26]धो ना[27]ट्यवेदिभिः ।
सरलौ[28] शिथिलांसौ च[29] पताकौ[30] लम्बितौ करौ ॥ १२२५ ॥

भवेतां यत्र विज्ञेयः स करो दो[31]लसंज्ञकः[32] ।
श्रमो वि[33]षादोमूर्च्छा[34] च म[35]दो दुःखं भयं तथा ॥ १२२६ ॥

---

१. A. यैं । २ D. ली । ३. A. ऊ D. कुद्ध । ४. D. ख । ५. D. दि शो । ६. A. सा । ७. A. यत् स्वरादित्सोचनं व्योम त्रुंग विसारिवस्तुयत् । ८. A. त त्स D. त्सर्वंतदा । ९. D. नो । १०. A.D. समु । ११. A. भि । १२. D. च । १३. D. णाग्रं । १४. D. र्षो । १५. D. स्तो । १६. A. ल D. त्तानुजेशक्ता । १७. A. बुत्संग स्यात् । १८. A. ष्वंगें । १९. D. सि । २०. A. वीडायां णा उ D. णां उ । २१. D. त्संगे युज्यते सदा । २२. A. स्तौ । २३. A. षि । २४. A. प्पी । २५. A. व्यौ । २६. A. षे । २७. A. म । २८. D. लः । २९. A. व । ३० A. का । ३१. A. द ल । ३२. A. क । ३३. D. श्वासदोर्मू । ३४. A.D. छा । ३५. D. मंदो ।

[1]एवमादिषु योक्तव्यः करो दोलाभिदो बुधैः ।
सर्पशीर्षौ[2] यदा हस्तौ[3] कनिष्ठा[4]पार्श्वसङ्गतौ ॥ १२२७ ॥

तदा पुष्प[5]वटो नाम करः प्रोक्तो विचक्षणैः ।
पुष्पधान्यजलादीना[6]मादाने याचनेऽपि च ॥ १२२८ ॥

देवतातर्पणे चैव योज्यः[7] पुष्पवटः करः ।
मणिबन्धाग्रसंलग्नौ पताकौ भिन्नसम्मुखौ ॥ १२२९ ॥

स करो मकरो नाम रणे स्त्रीणां(?) [8]प्रयोजयेत् ।
स एव मकरो हस्तः प्रोन्नतो विरला[9]ङ्गुलिः ॥ १२३० ॥

व्याकोशपद्माभिनये विन(नि)यो[10]गार्हतां व्रजेत् ।
स एव मकरो हस्तो विश्लिष्टस्तिर्यगास्थितः ॥ १२३१ ॥

शिशुप्रणामाभिनये योज्यः[11] [12]खर्वे च वस्तुनि ।
[13]पार्श्वभागे च संलग्नौ समाकुञ्चितकूर्परौ ॥ १२३२ ॥

सर्पशीर्षौ[14] करौ यस्य स भवे[15]द्गजदन्तकः ।
[16]यानावतरणे स्त्रीणां शिशूनां ग्रहणे तथा ॥ १२३३ ॥

शिलो[17]त्पाटे च कर्त[18]व्यः करोऽयं गजदन्तकः ।
शुकतुण्डौ यदा हस्तौ वक्षस्याभिमुखस्थितौ ॥ १२३४ ॥

शनैरधोमुखं[19] नीताववहित्थ[20]स्तदा करः ।
[21]तनोस्तनुत्वे रामायां सोत्कण्ठस्य निरूपणे ॥ १२३५ ॥

अवहित्थो नियोक्तव्यः करः करणकोविदैः ।
मृगशीर्षौ[22] परा(गू) व[23]क्त्रो(क्त्रौ)वर्धमानो निगद्यते ॥ १२३६ ॥

[24]द्वारवातायनादीनामुद्घाटे विनियुज्यते ।
युग्महस्ता मया प्रोक्ता नामलक्ष्मप्रयोगतः[25] ॥ १२३७ ॥

---

१. A. प । २. D. र्षो । ३. D, स्तः । ४. A. ष्टा । ५. D. चयो । ६. D. नां आ । ७. A. ल्पः । ८. A. वियोजितः । ९. A जांगुलि । १०. D. ये गर्हतां व्रजेत् । ११. D. ज्याः । १२. D. सर्वे च । १३. A. प । १४. D. र्षः करो । १५. A. व D. वेत् ग । १६. A. यो । १७. A. जोत्पादे । १८. A. र्त्त । १९. A. रवीनीना । २०. A. छः स्त । D. त्छ । २१. A. नास्तनुचेदद्दारे । २२. D. र्षो । २३. A. क्रो । २४. A. द्वौरवातनयाहीना । २५. A. drops this तः ।

नृत्त[1]हस्तान् प्रवक्ष्यामि यथावदनुपूर्वशः ।
[2]अष्टाङ्गुलान्तरौ[3] यौ तु वक्षसः खटकामुखौ ॥ १२३८ ॥

स[4]मांसकूर्परौ हस्तौ चतुरस्रौ [5]पराङ्मुखौ ।
हंसपक्षौ यदा हस्तौ [6]व्यावृत्तौ तालवृन्तवान्(वत्) ॥ १२३९ ॥

[7]उद्वृत्ताविति विज्ञेयौ वक्षसः पुरतः स्थितौ ।
उरसः पुरतो हस्तौ तिर्यगुत्ता[8]नसम्मुखौ ॥ १२४० ॥

हंसपक्षा[9]वधो वक्रौ [10]ज्ञेयौ तलमुखाविति ।
मणिबन्धे च संश्लिष्टौ हंसपक्षौ [11]यदा करौ ॥ १२४१ ॥

उदग्रौ[12]नीचवक्त्रौ[13] वा स्वस्तिकावि[14]ति संज्ञितौ[15] ।
स्तनाभ्यां पुरतो न्यस्तौ हंसपक्षौ पराङ्मुखौ ॥ १२४२ ॥

(नीचाग्रावुन्नताग्रौ वा विप्रकीर्णाविति स्मृतौ) ।
उरसः पुरतो न्यस्तः[16] खटकास्य[17](:) पराङ्मुखः ॥ १२४३ ॥

किञ्चित्प्रसारितस्तिर्यगरालः प्रोन्नताननः ।
सं(स्व)स्थानप्रत्यये[18]नैतौ प्रयोज्यौ तालमानतः ॥ १२४४ ॥

वामदक्षिणतः स्यातामरालखटकामुखौ ।
[19]स्वस्थाने वा स्थितावेतौ [20]व्यत्ययेन प्रयोजितौ ॥ १२४५ ॥

तथापि नामतो ज्ञेया[21]वरालखटकामुखौ ।
कूर्परां[22] साश्रवा(ग्रबा)हा[23]भिररालौ चलितौ यदि[24] ॥ १२४६ ॥

अधोमुखं च विन्यस्तौ स्यातामाविद्धवक्र(क्त्र)कौ ।
चतुरावेव हस्तौ तु यदा [25]तिर्यक् प्रसारितौ ॥ १२४७ ॥

---

१. D. त्य । २. D. takes this stanza after this । ३. A. रौतुव । ४. D. पां । ५. A. drops this पराङ्मुखौ । ६. A- व्यावृत्तवान् । ७. A. उद्वर्ताविति । ८. A. ता । ९. A क्षवक्रौ । १०. A. जे । ११. A. व्य । १२. A. ग्रो । १३. A. वक्रो । १४. A. चि । १५. A. तो । १६. D. स्तौ । १७. A.D. स्य । १८. A. योततो । १९. A. स्वं । २०. A. वित । २१. D. यौ अ । २२. A. रशाश्र । २३. A. हापभि । २४. A. दा । २५. A. नि ।

[1]सूच्यास्याविति विज्ञेयौ किञ्चित्कुञ्चित[2]कूर्परौ ।
हंसपक्षौ यदा हस्तौ [3]द्रुताव[4]र्तस[5]मन्वितौ ॥ १२४८ ॥

रेचिताविति विख्यातौ पार्श्व[6]भागप्रसारितौ ।
एकतो[7] रेचितस्त्वेवं[8] चतु[9]रस्रोऽन्यतः स्थितः ॥ १२४९ ॥

खट[10]कास्यौ[11] यदा वृत्तौ[12] भवेतामर्धरेचितौ ।
[13]न्यञ्चितौ कूर्परांसौ तु [14]तिर्यग्भागविनिः[15]सृतौ ॥ १२५० ॥

नृ(त्रि)पताकौ करौ नृत्ये स्यातामुत्तानवञ्चितौ ।
तिर्यग्वा [16]पुरतो वापि प्रोन्नतौ[17] नमि[18]तावपि ॥ १२५१ ॥

शिथिलौ मणिबन्धे[19] तु पद्मकोशे(शौ) तु पल्लवौ ।
बाहुशीर्षाद्विनि[20]ष्क्रान्तौ हस्तकौ ध्वनि(कटि)रेचितौ ॥ १२५२ ॥

नि[21]तम्बा[22]वधि(विति) [23]विख्यातौ त्रिपताकौ करौ तु वै ।
[24]त्रिपताकौ यदा हस्तौ केशपार्श्वाद्विनिःसृतौ ॥ १२५३ ॥

तत्पार्श्वभ्रमणान्नीतौ केशबन्धावितिस्मृतौ ।
त्रिपताकौ यदा हस्तौ पार्श्वभागप्रसारितौ ॥ १२५४ ॥

[25]तत्रैव रेचितौ भूयात्स्या(यः स्या)तां हस्तौ लताभिधौ ।
त्रिपताको यदा हस्तः कर्णाभ्यर्णमुपागतः ॥ १२५५ ॥

(उन्नतः कुञ्चितो हस्तो रेचितः करिहस्तकः ॥)
त्रिपताकौ यदा हस्ता[26]वुत्तानौ कटिशीर्षकौ (के)
पक्षप्रद्योतकौ ज्ञेयौ हस्तलक्षणवेदिभिः ॥ १२५६ ॥

[27]उन्नतौ(तः) क्येंचि कुं(कुञ्चि)तौ(तो) हस्तौ(स्तो) रेचितौ(तः) कर(रि)हस्तकौ(कः) ।
नितम्बमस्तकन्यस्तौ त्रिपताकाकरौ यदा ॥ १२५७ ॥

---

१. D. स्तव्यासा । २. A. क । ३. D. दं । ४. A. र्तु । ५. A. मा । ६. A. भागभागप्रसारितौ । ७. A. नो । ८. D. व । ९. A. तस्रोन्यतवस्थितः । १०. D. टि । ११ A. स्यो । १२. A. त्तो । १३. D. मेदितौ । १४. A. त्रि । १५. A. नि । १६. D. नु । १७. D. तो । १८. D. सितावति । १९. D. बंधौ । २०. A. निःक्रांतौ । २१. A. नं । २२. A. ब । २३. A. ति । २४. D. drops these four stanzas । २५. A. तत्रैवरेचितौ तत्रैवरेचितौ भूया । २६. D. स्तौ उ । २७. this line is wrongly put here in the ms. D.

पक्षवञ्चितकौ हस्तौ ज्ञेयौ हस्तप्रयोक्तु(क्तृ)भिः ।
तिर्यक् प्रसारितौ हस्तौ त्रिपताकावधोमुखौ ॥ १२५८ ॥

ता[1]क्ष्यपक्षौ[2] समाख्यातौ[3] किञ्चित्कुञ्चितकूर्परौ ।
[4]तिर्यक् प्रसारितौ हस्तौ हंसपक्षौ विवर्तितौ ॥ १२५९ ॥

[5]दण्डपक्षाविति ख्यातौ नृ[6]त्ये नृत्यविशारदैः ।
अरालौ तु यदा हस्तौ शी[7]र्षस्योपरिसंस्थितौ ॥ १२६० ॥

ऊर्ध्वमण्डलितौ[8](नौ) ज्ञेयावा[9]वृत्तौ परिवर्ति[10]नौ ।
तौ[11] यदा पार्श्वदेशे तु विव[12]र्तपरिवर्तनौ ॥ १२६१ ॥

[13]पार्श्वमण्डलिनौ[14] ज्ञेयौ नृत्त[15]विद्याविचक्षणैः[16] ।
एक उद्वेष्टितौ (तो) हस्तौ (स्तो) द्वितीयश्चापवेष्टितः ॥ १२६२ ॥

व[17]र्तिनावुरः सं[18](रसः)स्थाने वक्षोमण्डलिनौ स्मृतौ ।
अल[19]पद्मकरश्चैकः[20] करोऽन्योरालसं[21]ज्ञकः ॥ १२६३ ॥

उरः पार्श्वार्धभ्रमणादुरा(रः)पार्श्वार्धमण्डलौ ।
खण्डकाख्यौ करौ वक्षे[22] कुञ्चितावञ्चितौ यदा[23] ॥१२६४॥

मणिब[24]न्धस्थितौ ज्ञेयौ मुष्टिक[25]स्वस्तिकौ तदा ।
पद्मकोशो(शौ) यदा हस्तौ[26] जानुमस्तिष्कवर्ति[27]नौ ॥ १२६५ ॥

सकम्पं परि[28]वर्ताद्यो (र्ताढ्यौ) नलिनीपद्मकोशकौ ।
[29]ऊर्ध्वं प्रसारितौ हस्ता[30] वलपद्मौ वि[31]वर्तिनौ ॥ १२६६ ॥

उल्बणाविति विज्ञेयौ नाट्यशास्त्रविशारदैः ।
असङ्गताः कराः प्रोक्ता विंशतिश्चतुरुत्तरा(:) ॥ १२६७ ॥

---

१. D. र्क्ष । २. D. क्षः । ३. D. तः । ४. A. वितौक्ष्यापरिविख्यातौ हंसपक्षौ प्रकीर्तितौ । ५. A. दंसपक्ष्याविति । ६. A. नृत्तेवृत्त । ७. D. केशपार्श्वाद्विनिःस्मृतौ । ८. D. ता । ९. D. ववृत्त । १०. D. र्तं । ११. D. तो । १२. D. र्त्त । १३. A. खंड । १४. A. तौ । १५. A. drops this विद्या । १६. A. णै । १७. A. र्त्तिता । १८. A. सि । १९. A. लं । २०. A. श्चैकरः । २१. A. मंजुकः । २२. A. क्षेसे । २३. A. दाः । २४. A. बंस्थितौ D. बंधे स्थितौ । २५. D. श्चस्वस्तिको यदा । २६. D. स्तो । २७. A.D. र्त्ति । २८. A. वृत्ता । २९. A. उर्ध्व । ३०. D. स्तौ चलत्पद्मौ । ३१. A. पिवर्त्तिनौ ।

नामलक्ष्मक्रिया[1]युक्ता युग्महस्तास्त्रयोदश।
नाट्या[2]भिनयने त्वेते युज्य[3]न्ते रसभावतः॥ १२६८॥

असंहतानां युग्मानां नियोगोऽस्मात्प्रकीर्तितः[4]।
नृत्तहस्तास्तथा प्रोक्ताः सप्तविंशतिसङ्ख्यया॥ १२६९॥

नामतो लक्ष्मतश्चैव [5]नृत्तार्थे सोमभूभुजा।
एतेषां विनियोगे च नास्ति नृत्ये प्रयोजनम्॥ १२७०॥

लालित्यं दोलनादीनि कर्माण्येषां प्रयोजनम्।
एवं समासतः प्रोक्ताश्चतुःषष्टिः करा मया॥ १२७१॥

अन्येपि चतुरै[6]र्योज्या [7]लोकवृत्तानुसारतः।
चतुर्विधा[8] (:) क्रियास्ते[9]षां हस्तानां [10]नर्तनं प्रति॥ १२७२॥

आवेष्टितो[11]द्वेष्टिते द्वे [12]व्यावृत्तपरिवर्तने (र्तिते)।
अङ्गुल्यस्त्वन्तरावेष्टय[13] तर्जन्याद्या य[14]थाक्र[15]मम्॥ १२७३॥

आवेष्टितास्त[16]तोद्दिष्टाः(तदोद्दिष्टा) क्रिया हस्तस्य कोविदैः।
बहिर्मुखा[17] यदाङ्गुल्यस्तर्जन्याद्या[18] विचेष्टिताः[19]॥ १२७४॥

उद्वेष्टिता तदा ज्ञेया क्रिया हस्तस्य [20]नर्तकैः।
कनिष्ठा[21]द्या [22]यदाङ्गुल्यस्त्वन्तरावर्तितानना:[23]॥ १२७५॥

व्यावर्ति[24]त(ता)क्रिया [25]मान्या प्रोक्ता नर्तनकोविदैः।
आवर्ति[26]ता [27]यदाङ्गुल्यः[28] कनिष्ठा[29]द्या बहिर्मुखाः[30]॥ १२७६॥

[31]विज्ञेया [32]नृत्ततत्त्वज्ञैः क्रिया सा परिकी(व)र्तिता।
उत्तरं(न्नतं) च[33] नतं चैव कुञ्चितं चार्ध[34]कुञ्चितम्॥ १२७७॥

---

१. D. यायुग्महस्तास्तेचत्रयोदश। २. A. प्रा। ३. A. ज्यते। ४. D. तिताः। ५. A. वृतार्थे। ६. D. रैर्यो। ७. A. लेख। ८. D. धा। ९. D. ते। १०. A. नर्तनं ति D. रेचनं प्रति। ११. D. तोवे। १२. A. व्यवर्त D. वावृत्ते। १३. A. विष्टयास्त। १४. A. दा। १५. A. मात्। १६. A. दोदिष्टा। १७. D. खंपदांगुल्यः। १८. A. द्य। १९. A. ता। २०. D. नृत्तकैः। २१. A. ष्टा। २२. A. पदां। २३. A. ना D. ताः। २४. A. ना। २५. A. ना। २६. A. र्त्तित। २७. A. प। २८. A. ल्य। २९. A. ष्टा। ३०. A. खा। ३१. A. व। ३२. A. नर्तानिक्तत्वज्ञैः। ३३. A. चनतं चनर्तचैव। ३४. D. र्द्ध।

163

[1]संहतं विस्तृतं चैव (स मं चेति च सप्तमम्) ।
कुञ्चिताकुञ्चितं जानु [2]त्वर्धाकुञ्चितमिष्यते ॥ १२७८ ॥
जानुद्वयस्य संश्लेषा[3]ज्जानु संहतमीरितम् ।
जानुद्वय(यं)बहि[4]र्यातं तज्जानु विवृतं मतम् ॥ १२७९ ॥
स्वभावावस्थि[5]तं जानु सममित्यभिधीयते ।
इति सप्तविधं[6] जानु कर्म चास्य निगद्यते ॥ १२८० ॥
गजाश्वपर्वतारोह उत्तरं(न्नतं) जानु यो[7]जयेत् ।
[8]पातनं(ने) च प्रमाणेन(णामे च) नतं जानु समीरितम् ॥१२८१॥
आसने कुञ्चितं जानुं(नु) चलने त्वर्धकुञ्चितम् ।
लज्जायां स्वीकृते भावे संहते(तं) जानु निर्दिशेत् ॥ १२८२ ॥
आरूढे(रोहे) च गजादीनां नृत्ये च विवृतं भवेत् ।
स्तम्भे कार्यं समं जानु नाट्यस्याभिनये [9]बुधैः ॥ १२८३ ॥
निःसृता च परावृत्ता [10]तिरश्ची[11]ना च कम्पिता ।
बहिः क्रान्ता च विज्ञेया जङ्घा पञ्चविधा[12] बुधैः ॥ १२८४ ॥
पुरतो निर्ग[13]ता जङ्घा निःसृते[14]त्यभिधीयते ।
[15]पश्चाद्गता परावृत्ता तिरश्चीना तु पार्श्वगा ॥ १२८५ ।
रेचिता [16]कम्पिता ज्ञेया बहिः[17] क्रान्ता बहिर्गता ।
एवं लक्षणमाख्यातं विनियोगोऽपि कथ्यते ॥ १२८६ ॥
क्षालने पादघाते च कार्या जङ्घा तु निः[18]सृता ।
परावृत्ता तु[19] कार्या स्यादु[20]त्प्लुतौ [21]दर्दुरासने ॥ १२८७ ॥
तिरश्चीना[22] समाधौ स्यात्कम्पिता[23] शीतवे[24]पथौ ।
[25]पङ्ग्वाद्यभिनये [26]कार्या बहिः[27] क्रान्ता विचक्षणैः[28] ॥ १२८८ ॥

---

१. D. drops this line । २. A. रर्धा । ३. D. तनुज्ञातंहतमीरितं । ४. A. र्जातं । ५. A. सि । ६. D. धा । ७. A. निर्दिशेत् । ८. A. drops these three lines । ९. A. बै । १०. A. सिरश्चिता । ११. D. नां । १२. A. drops this धा । १३. A. निगाता । १४. A. त्ये । १५. A. परिवृत्ता तिरश्चां न तु पार्श्वगा । १६. A. drops this word । १७. A. हिक्रांता । १८. D. विस्तृता । १९. A. तुः । २०. A. त्प । २१. A. दुर्धु । २२. D. नां । २३. A. ना । २४. A. य । २५. A. पंग्ना । २६. A. drops this word । २७. A. हिष्क्रांता । २८. A. णै ।

घटितो घटितोत्सेधो मर्दिता(त)स्ताडि[1](स्त्राटि)ताग्रतः (गः) ।
पार्ष्णिगः पार्श्वगः सूचि(ः) निजा(जः) श्चेति [2]नवाङ्घ्रयः ॥१२८९॥

पार्ष्णिघाती भवेत्पादौ (दो) घटितौ च वि(तः स नि)युज्यते ।
अश्वादिप्रेरणे भेदे ह[3]दत्वापादने तथा ॥ १२९० ॥

भूमि[4]ष्ठमग्रमुन्न(न्य)स्य[5] यः पार्ष्ण्या हन्ति भूतलम् ।
पादोऽयं घटितोत्सेधो नृत्यादौ विनियुज्यते ॥ १२९१ ॥

तिर्यक्[6]तलेन [7]मृद्‌भा(ना)ति भूमिं[8]यस्तु स मर्दितः ।
म[9]र्दने पोषणे त्रासे योज्यो[10]ऽसावपसर्पणे ॥ १२९२ ॥

पार्ष्ण्या भूमिमवष्टभ्य पादाग्रेण निहन्ति यः ।
पादः[11] स त्राटितो नाम [12]कोगर्वेण(कोपे गर्वे) नियुज्यते ॥१२९३॥

पुरतः सरणात्पाद[13]स्त्व[14]ग्रगः परिकीर्तितः ।
पि[15]च्छ(च्छि)ले च [16]जलस्यान्तः पाषाणे च नियुज्यते ॥ १२९४ ॥

पार्ष्ण्यापसरणात्पादः पार्ष्णिगः[17] समुदाहृतः ।
पश्चादपसृ[18]तस्त(तौ त)स्य विनियोगो निरूपितः ॥ १२९५ ॥

पाद(दः) पार्श्वे स्थितो गच्छन्वा म (स) पार्श्वगतो भवेत् ।
आसने [19]कण्टकोत्पाटे सस्फुरो नृत्त इष्यते ॥ १२९६ ॥

अङ्गु[20]ष्ठाग्रस्थितः पादः सूची[21]नाम्ना प्रगीयते ।
तुङ्गवस्तु समाकर्षे मुखचुम्बिजले [22]भवेत् ॥ १२९७ ॥

विकाररहितः पादो[23] भूमौ लग्नतलो[24] निजः ।
स्थितौ [25]श्रमे विस्मये च चिन्तायां विनियु[26]ज्यते ॥ १२९८ ॥

अवक्षिप्तास्तथोत्क्षिप्ताः कुञ्चिताश्च प्रसारिताः ।
पादाङ्गुल्यस्तथाङ्गुष्ठः[27] संलग्नाश्चेति पञ्चधा ॥ १२९९ ॥

---

१. A. डिग्रगः । २. A. निजाग्रयः । ३. A. drops this ह । ४. D. मिष्टनप्र । A. यिष्ट । ५. D. म्य । ६. A. ता D. का । ७. D. मंद्रादि । ८. D. मिर्य । ९. A.D. र्द । १०. D. ज्यः सावरणे पर्णे । ११. A. दसंत्रादितो । १२. A. कांग । १३. D. दा । १४. A. स्व । १५. A. ष्ट । १६. D. व । १७. A. ग । १८. A. सृस्य यदा पार्श्वगोविनिरूपितः । १९. A. कंठ । २०. A. ष्टा । २१. A. च । २२. A. भवे । २३. D. दौ । २४. D. लेनतु । २५. A. श्रामे । २६. D. यो । २७. A. ष्ट ।

मुहुर्मुहुरधः[1]क्षेपादवक्षिप्ताः प्रकीर्तिताः ।
पश्चात्कर्षे च संयोज्या विब्बोके[2] कि[3]लकिञ्चिते ॥ १३०० ॥

वारं वारं समुत्क्षेपादुत्क्षिप्ता गदिता बुधैः ।
अङ्गुल्यो विनियुज्यन्ते नवोढायास्त्रपा[4]भरे ॥ १३०१ ॥

सङ्कोचिता[5] यदाङ्गुल्यः कथिताः कुञ्चितास्तथा ।
त्रासे[6] ग्रहे च शीतार्ते नियुज्यन्ते च मू[7]र्छिति(र्च्छिते) ॥१३०२॥

रु(ऋ)ज्वः स्तब्धा[8] यदाङ्गुल्यस्तदा ख्याताः प्रसा[9]रिताः ।
[10]स्तम्भेग(ऽङ्ग)मोटने स्वापे [11]प्रयुज्यन्ते प्रयोक्तृभिः ॥ १३०३ ॥

अङ्गुलीभिः सहाङ्गुष्ठ[12] एको[13] वापि तथाविधः ।
तन्नाम(सूचीति)संज्ञितश्चायं नियोगोऽप्यस्य तद्विधः ॥ १३०४ ॥

अङ्गुष्ठे[14]न सहाङ्गुल्यः संहताश्चेत्परस्परम् ।
संलग्नाः कथितास्तासामाकर्षः स्यान्नियोजनम् ॥ १३०५ ॥

प्रत्यङ्गान्येवमुक्तानि नामलक्ष्मनियोजितम् ।
नाट्याभिनय[15]योगीनि यथायोगं नियोजयेत् ॥ १३०६ ॥

संहतं समपादं च स्वस्तिकं वर्धमानकम् ।
नन्द्यावर्तं चतुरस्रं पार्ष्णिविद्धं तथैव च ॥ १३०७ ॥

पार्ष्णिपार्श्वे(र्श्वं)गत(तं) स्थाने ए(नमे)कपार्श्व[16]गतं तथा ।
[17]एकजानुम(ग)तं चैव परावृत्तं तथापरम् ॥ १३०८ ॥

पृष्ठो[18]त्तान(नं) तलस्थानमेकपादं तथैव च ।
ब्राह्मं च वैष्णवं शैवं गारुडं वृषभासनम् ॥ १३०९ ॥

समसूचिकमित्येकं तथा विषमसूचिकम् ।
खड्गसूचि[19]कमित्येवं स्थानकान्येकविंशतिः ॥ १३१० ॥

---

१. A. क्षिप्तादवेत्क्षिप्ताः । २. D. क । ३. A. लिकिंचि । ४. D. रमे । ५. A. तपदां । ६. A. स । ७. D. र्तिते । ८. A. ब्धाप । ९. A. कीर्तिताः । १०. D. सभागयोटने । ११. A. प्रयुज्यसे । १२. A. ष्ट । १३. D. के । १४. A. ष्टे । १५. A. drops this य । १६. D. श्वें । १७. D एवं च जायते चैव । १८. A. ष्टो । १९. A. च ।

अङ्गुष्ठोङ्गुष्ठसंश्लिष्टोऽङ्गुल्योऽङ्गुल्ये च [1]संहताः ।
यत्र स्थित(ता)स्तदाख्यातं संहतं स्थानकं बुधैः ॥ १३११ ॥

समौ[2] [3]ऋ(मावृ)जुस्थितौ पादौ वितस्त्य[4]न्तरमायतौ ।
भवेतां [5]यत्र तत्स्थानं समपादमुदा[6]हृतम् ॥ १३१२ ॥

नूपुरस्थान[7]सम्बद्धं कनिष्ठा[8]द्वयसङ्गतम् ।
ईषदुच्च[9]तलं नाम्ना स्वस्तिकं स्थानकं विदुः ॥ १३१३ ॥

पादौ तिर्यङ्मुखौ यत्र पार्ष्णि[10]भ्यां च सुसं[11]हतौ ।
वर्धमानं तदाख्यातं स्थानकं नृत्यकोविदैः ॥ १३१४ ॥

वर्धमानं [12]यदा स्थानं [13]वितरितं (वितस्त्यन्तरितं) भवेत् ।
[14]नन्द्यावर्तं तदा प्रोक्तं नृत(त्य)विद्याविचक्षणै (ः) ॥ १३१५ ॥

नन्द्यावर्तं यदा स्थानं त्रिवितस्त्यन्तरं भवेत् ।
स्थानकं चतुरस्रं तत्(ज्) ज्ञेयं [15]नर्तनकौतुके (कोविदैः) ॥ १३१६ ॥

अङ्गुष्ठे[16] पार्ष्णिसंश्लेषात्पार्ष्णिविद्धं[17] तदीरितम् ।
अन्तः पार्श्वे[18] गता पार्ष्णिः [19]पार्ष्णिपार्श्वमुदाहृतम् ॥ १३१७ ॥

[20]समः पादौ(दो) भवेदेकः किञ्चिदन्यः पुरोगमाः(मः) ।
तिर्यग्बहिः पार्श्वगतस्त्वेकपार्श्वं तदीरितम् ॥ १३१८ ॥

एकः [21]समो द्वितीयश्च[22]तिर्यक्कुञ्चितजानुकः ।
चतुरङ्गुलविश्लेषादेकजानुग[23]तं म[24]तम् ॥ १३१९ ॥

समानाङ्गुष्ठपार्ष्णिभ्यां समे पार्ष्णिकनिष्ठिके[25] ।
परावृत्तं तु य[26](त)त्स्थानं स्थानं(ख्यातं) लक्षणवेदिभिः ॥ १३२० ॥

---

१. D. संगता । २. D. मो रुजस्थितौ पादौ । ३. A. रुजु । D. रुज । ४. A. स्त्वै । ५. A. यत्र स्थानं । ६. A. दाखाहृतं । ७. D. कंब । ८. A. ष्ठा । ९. D. च्चलं । १०. A. ष्णि । ११. D. हृ । १२. A. स । १३. D. विततं त भवेद्यदा । १४. D. drops this line । १५. A. नर्त्तन । D. नृत्यककोविदैः । १६. A. ष्ठः । १७. A. द्धं । १८. A. र्श्वं । १९. A. drops this पार्ष्णि D. र्ष्णी । २०. D. drops this stanza । २१. D. सो । २२. D. श्चैर्तिर्यष्कं । २३. A. न । २४. A. नं । २५. A. कौ । २६. A. नुथस्थानं लक्षण-वेदिभिः ।

अङ्गुली[1]पृष्ठ[2]संलग्नः पाश्चात्योऽङ्घ्रिर्यदा [3]भुवि ।
[4]पुरस्थः समपादश्चेत्पृष्ठोत्तानतलं भवेत् ॥ १३२१ ॥

समस्थानस्थितस्त्वेकः परस्तज्जानुमूर्धनि ।
बाह्यपार्श्वेन संलग्नः(ग्न) एकपादे(दं) तदीरितम् ॥ १३२२ ॥

[5]एकः समः स्थितः पादे द्वि(दो द्वि)तीयः कुञ्चितः[6] पुनः ।
जानु[7]सन्धिसमः पश्चा[8]द् ब्राह्मं स्थानमुदाहृतम् ॥ १३२३ ॥

पाद[9] एकः समो भूमौ द्वितीयः कुञ्चितो [10]मनाक् ।
अग्रे प्रसारितस्तिर्यग् वैष्णवं[11] स्थानकं हि तत् ॥ १३२४ ॥

समस्थितस्य पादस्य जानुमूर्ध[12] समोऽपरः ।
आकुञ्चितो [13]निरालम्बः स्थानकं शैवमुच्यते ॥ १३२५ ॥

पूर्वमा[14]कुञ्चितः पादः पाश्चात्यो[15] जानुना स्थितः ।
भूतले तु[16] यदा [17]त्वेवं तदा गारुडमीरितम् ॥ १३२६ ॥

जानुद्वयं यदा भूमौ संहतं विवृतं तु वा ।
स्थितं सौ[18]ष्ठवसंयुक्तं तदा स्याद् वृ[19]षभासन[20]म् ॥ १३२७ ॥

ति[21]र्यक् प्रसारितौ पादा[22]वूरुजङ्घम्(घं) सपार्ष्णिकम् ।
भूमिलग्नं तदास्थानं समसू[23]चीति सूचितम् ॥ १३२८ ॥

पुरः[24] [25]प्रसारितस्त्वेकः प[26]श्चादेकः[27] प्रसारितः ।
जानु[28]गुल्फेन भूलग्नो भवेद्विषमसूचि[29]कम् ॥ १३२९ ॥

एक[30]स्तु कुञ्चितः पादो द्वितीयस्तिर्यगायतः ।
[31]ऊरुपार्ष्णि[32]समालग्नो भुवि स्यात्खण्डसूचि[33]कम् ॥ १३३० ॥

---

१. A. लिः । २. A. ष्ट । ३. A. drops this भु । ४. D. drops this श्लोक । ५. A. पुरः स्थामः स्थितः । ६. D. त । ७. D. संधीसमा । ८. A. श्चाद्ब्रह्मस्थानमु । D. श्चात् बाह्यं । ९. A. द्याकः । १०. D. सनात् । ११. A. व । १२. D. र्धे । १३. A. निलंबः । १४. A. मंकुचि । १५. A. त्यौं । १६. D. न । १७. A. चे । १८. A. ए । १९. A. ह । २०. A. नी । २१. A. र्षं । २२. D. दौ उ । २३. D. चितसूचकं । २४. A. रतः । २५. A. प्रा । २६. A. श्चा । २७. D. क । २८. A. न्वाङ्गुल्ये । २९. D. तः । ३०. A. कः स्तु । ३१. A. उरु । ३२. A. ष्णि । ३३. A. तं ।

चारी [1]सममथा(नखा)प्येका परा[2]नूपुर [3]विद्धिकाः(का)।
तिर्यङ्मु[4]खा मरालाख्या कातरा च कुलीरिका ॥ १३३१ ॥
[5]रथचक्रा च विश्लिष्टा[6] [7]तथा स्यात्पार्ष्णिरेचिता।
तलदर्शि[8] निभा(नीभ)हस्ता परावृत्ततला तथा ॥ १३३२ ॥
कु(ऊ)रुताडितनामा स्यादर्ध[9]मण्डलिकापरा[10]।
स्तम्भक्रीडनिका चारी हरिणत्रासिका [11]तथा ॥ १३३३ ॥
उ(ऊ)रुवेणी तलोद्वृत्ता [12]भवेत्संसा(सञ्चा)रिका पुनः।
स्फुरि[13]कालञ्जिता(ञ्जित)जङ्घा समघट्टा[14] मदालसा ॥ १३३४ ॥
उत्कुञ्चिता तथा [15]तिर्यक्कुञ्चिता [16]त्वपकुञ्चिता।
एवं [17]षड्विंशतिः[18] प्रोक्ताश्चा[19]र्यो भूमिसमाश्रया(:) ॥ १३३५ ॥
नाम्ना षोडश विख्याता ता(स्ता)सां वक्ष्यामि लक्षणम्।
समपाद[20]स्थितौ पादौ यदा तिर्यक् प्रस[21]र्पतः ॥ १३३६ ॥
तदा समनखा [22]चारी [23]विज्ञेया च मनीषिभिः।
स्वस्तिकस्थौ यदा पादौ पार्ष्णिप्रपदरेचितौ ॥ १३३७ ॥
तदा [24]नुपू(नूपु)र[25]विद्धेति चारीयं समुदाहृता।
वर्धमान[26]स्थितौ पादौ वामदक्षिणतो यदा ॥ १३३८ ॥
सरतो द्रुतमानेन चारी तिर्यङ्[27]मुखा तथा।
नन्द्यावर्त[28]स्थितौ [29]पादौ पर्ष्णिपादाग्ररेचनात् ॥ १३३९ ॥
पुरतः सर्पतो यस्याश्चा[30]री सा [31]स्यान्मरालिका।
नन्द्यावर्तगतौ पादौ पश्चाच्चेदपसर्पतः ॥ १३४० ॥

---

१. A. चसमवाप्यका। २. A. र। ३. A. वर्द्धिका। ४. A. ग्मु D. क्मु। ५. D. रक्तवकत्रा। ६. D. षा। ७. D. र। ८. A. शीनिभहरिता परावतलातथा। ९. A. ध। १०. A. रः। ११. A. drops this तथा। १२. A. त्ससारिभवका। १३. A. रजंघितजंघा। १४. A. दा। १५. A. नियंत्क्रं। १६. D. च तथान्विता। १७. D. षड्विं। १८. D. ति। १९. A. श्चा। २०. D. दे। २१. D. सारितः। २२. D. वारि। २३. A. विच्छेयानाख्ययोक्तृभिः। २४. A. न पुरु। २५. A. चि। २६. D. ना। २७. D. क्मु। २८. D. ग। २९. A. drops this पादौ। ३० D. स्वारि। ३१. D. स्याम।

कातरा सा समा[1]ख्याता चारी भूतलसंश्रया।
नन्द्यवर्ताश्रयौ पादौ यदि ति[2]र्यक् प्रस[3]र्पतः॥ १३४१॥

कुलीरि[4]का तदा चारी विज्ञेया नाट्यकोविदैः।
चतु[5]रस्रस्थितौ पादौ संलग्नावु[6]पसर्पतः॥ १३४२॥

पश्चाद्वा सरतो यत्र रथचक्रेति सा स्मृता।
पार्ष्णिविद्धाश्रयौ[7] पादौ विविच्य कुरुतो यदा[8]॥ १३४३॥

उपस[9]र्पापसर्पा[10](र्पौ) सा विश्लिष्टा कथिता तदा।
पार्ष्णिपार्श्वाभिधे स्थाने र(रे)चितौ यदि पार्ष्णिकौ॥ १३४४॥

तदा भवति चारीयं नामतः पार्ष्णिरेचिता।
संहतस्थौ यदा पादौ पृथ[11]क् चेत् तिर्यगायतौ॥ १३४५॥

स्पृशतो [12]बाह्यपार्श्वेन [13]भूमिं सा तलद[14]र्शिनी।
संहत[15]स्थानगः पादः पार्श्वाभ्यां [16]घर्षणो(णे) भवेत्॥ १३४६॥

यदा तदा समाख्याता करिहस्तेति सूरिभिः।
पृष्ठोत्तानस्थितः[17] पादः[18] [19]परिवाह्य प्रसारितः॥ १३४७॥

परावृत्ततला [20]नाम चारी ज्ञेया मनीषिभिः।
एकपादे कृतस्थानो[21] भूमिस्थेन पदेन च॥ १३४८॥

ता[22]डये[23]दूरुदेशं[24] तु सा भवे[25]दूरुताडिता।
भूमि[26]घृष्ट(ष्टं)बहिः कृत्वा पादमावर्तयेच्छनैः॥ १३४९॥

पर्यायेणा[27]पसर्पन्तं चारी स्यादर्धमण्डला[28]।
तिर्यक् प्रसारिताङ्घ्रेस्तु तलेनान्यस्य पार्श्वकम्॥ १३५०॥

---

१. D. ना। २. A. र्थ। ३. A. र्पत D. र्पितः। ४. A. टि। ५. A. drops this र। ६. A. बु। ७. A. या। ८. D. था। ९. D. र्प्पा। १०. D. र्प्पौ। ११. A. के। १२. A. वा। १३. A. भूंमी D. भूमिः। १४. A. दर्शमी D. मर्द्दिनी। १५. A. तः। १६. A. हर्षणे। १७. D. ता। १८. D. दौ। १९. D. पादौ। २०. A. न। २१. D. ना.। २२. A र। २३. D. बुरु। २४. A. देदूरुदेशं। २५. D. दु। २६. D. पृष्टं। २७. D. समार्प्पंतं। २८. A. लाः।

मुहुर्मुहुश्च घटयेत्स्तम्भक्रीडनिका हि सा
कुञ्चित[1]स्वस्तिकाकारे चलिताङ्घ्रितलं[2] यदा । ॥ १३५१ ॥
संश्लिष्योत्प्लु[3]त्य[4] नियते (पतेत्) हरिणत्रासिका भवेत् ।
स्वस्तिकाकारपादाभ्यां पार्श्वसङ्घर्षणा[5]द्भुवि ॥ १३५२ ॥
उ(ऊ)रुद्वयस्य संश्लेषा[6]दूरुवेणीति वर्णिता ।
अङ्गुली[7]पृष्ठचारीभ्यां प्रप[8]दाभ्यां द्रुता गतिः॥ १३५३ ॥
पुरतः सरणा[9]चारी तलो[10]द्वृत्ता तु कीर्तिता ।
एकश्चा[11]कुञ्चितः[12] पाद उत्क्षिप्योत्क्षिप्य युज्यते ॥ १३५४ ॥
तिर्यगच्छे नलेनाव्यश्चारी(ग्गच्छेत्तलेनान्यश्चारी)[13]सञ्चारिता भवेत् ।
उभाभ्यां पादपार्श्वाभ्यां[14] पुरतः सरणाद्रु(दृद्रु)तम् ॥ १३५५ ॥
भूमिलग्ना यदा[15]चारी स्फुरिता[16] कीर्तिता तदा ।
खण्डसू[17]चिस्थि[18]तः पादः[19] शीघ्रमाकर्षि[20]तो यदा ॥ १३५६ ॥
लङ्घ्यते[21]येन पादेन[22]तदा लङ्घितजङ्घिका ।
पादौ विषमसूचि[23]स्थावुत्प्लुत्य[24] घटयेन्मु[25]हुः ॥ १३५७ ॥
चारी सङ्घट(ट्ट)ना नाम कथिता सोमभूभुजा ।
विकलौ तु यदा पादा[26]वन्य[27]स्थौ श्लेषितौ पुनः ॥ १३५८ ॥
इतश्चेतश्च निक्षिप्तौ यत्र सा तु मदा[28]लसा ।
उ[29]त्क्षिप्य कुञ्चितौ[30] पादौ[31] ए(दावे)कैकक्रमशो यदा ॥ १३५९ ॥
विक्षिप्ताः[32] (प्तौ) पुरतश्चारी तदाऽसौ[33] कु(सोत्कु)ञ्चिता मता[34] ।
यत्रैकं पादमाकुञ्च्य तिर्यक् प्रक्षेपणान्मुहुः ॥ १३६० ॥

---

१. A. तेस्वसि । २. A. लां । ३. D. त्प । ४. A. त्प । ५. A. ण D. णात् भु । ६. A. दु । ७. A. प्रथ । ८. A. पा । ९. D. णात्चारी । १०. A. लात्वृत्ता । ११. A. स्या । १२. A. दः । १३. A. drops this सञ्चारि । १४. A. omits this भ्यां । १५. A. ची । १६. D. का॰। १७. A. ची । १८. A. थि । १९. D. द । २०. D. र्षे । २१. D. ने । २२. A. पंनदा । २३. D. ची । २४. A. न्य । २५. A. न्मदु । २६. D. दौव । २७. A. न्यवस्तौश्लथौ । २८. D. हा । २९. A. क्षि । ३०. A. ता । ३१. A. दा । ३२. D. प्त । ३३. D. तौ । ३४. A. ना ।

सा तिर्यक्कुञ्चिता चारी[1] कथिता नाट्यकोविदैः ।
पादमाकुञ्च्य यत्रैकं गच्छे[2]त्पश्चात् क्रमाद्यदि ॥ १३६१ ॥

[3]सापकुञ्चितचारीति कथिता नाट्य[4]कोविदैः ।
पादं प्रसार्य पुरतः पश्चादाकुञ्चनान्मुहुः[5] ॥ १३६२ ॥

विक्षेपो[6] (पा)नाम सा ज्ञेया चारी व्योमसमाश्रया ।
आकुञ्चितस्य पादस्य सव्यं दक्षिणतोऽपि वा ॥ १३६३ ॥

[7]भ्रामराङ्घ्र(भ्रमणाड्डु)मरी नाम व्योमचारी विवर्णिता ।
पादौ प्रसार्य चोत्प्लुत्य[8] पादयोस्तलताडनात् ॥ १३६४ ॥

आकाशे सा समाख्याता नामतस्त्वङ्घ्रिताडिता ।
पादं[9] प्रसार्य[10] पुरतो वेगेन भ्रमणाद्यदा ॥ १३६५ ॥

भ्रमरी नाम सा प्रोक्ता चारी नर्त[11]नकोविदैः ।
कुञ्चितं पादमुत्क्षिप्य पुरतः सम्प्रसारयेत् ॥ १३६६ ॥

यदा तदा समाख्याता पुरःक्षेपेति सूरिभिः ।
[12]ऊरुपृष्ठे[13] [14]पदं कृत्वा बहिः पार्श्वेन सङ्गतम् ॥ १३६७ ॥

नितम्बं यावदाकुञ्चेत्सापक्षेपा तदा स्मृता ।
अन्तर्भ्रमणादङ्घ्रे जा(र्जा)नुपृष्ठे[15] तलं न्यसेत् ॥ १३६८ ॥

बहिस्तु भ्रमणात्पार्श्वे जङ्घावर्ता[16] तदा स्मृता ।
कुञ्चितं पादमुत्क्षिप्य जानु[17]स्तनसमं यदा ॥ १३६९ ॥

विन्यस्य कम्पये[18]त्पादं [19]सार्ध (दमूर्ध्व) जानुरुदाहृत[20] (ता) ।
उ(ऊ)रोरुपरि विन्यस्य पादं पार्श्वेन सङ्गतम् ॥ १३७० ॥

प्रसारयेच्च तीक्ष्णाग्रं तदा सूचीति कीर्ति[21]ता ।
पश्चात्कुञ्चितपादस्तु [22]दोलितश्च पुनः पुनः ॥ १३७१ ॥

---

१. A. चारीति । २. D. च्छप । ३. A. सोयं । ४. A. योकभिः । ५. A. हु । ६. A. क्षेशा । ७. D. भ्रामरांडुमरीनाम । ८. A. त्प । ९. A. द । १०. A. र्यं । ११. D. र्त्तक । १२. A. उरु D. कुरु । १३. A. ष्ठि D. ष्ठं । १४. D. यदा । १५. A. ष्टे । १६. D. र्त्ता । १७. D. नुं । १८. A. थे । १९. D. सर्व । २०. A. तं । २१. A. र्त्तिना D. र्त्ति । २२. D. चा ।

चारी [1]सन्दोलिता नाम कथिता नाट्यपण्डितैः ।
स्वस्तिकस्य पुरः पादः[2] कुञ्चितान्दोलितो[3] मनाक् ॥ १३७२ ॥

व्योमचारी समाख्याता नाम्ना [4]विद्धा बुधोत्तमैः ।
तिर्यगाकुञ्चितं पादमितरेण विलङ्घयेत् ॥ १३७३ ॥

निरालम्बा(म्बं) तदा ज्ञेया जङ्घा लङ्घनचारिका ।
उत्क्षिप्तं पुरतः[5] पादं ता(भा)लस्योपरि भ्रामयेत् ॥ १३७४ ॥

विद्युद्भ्रान्तेति सा प्रोक्ता व्योमचारी विप[6]श्चिता ।
पृष्ठतः सारितं पादं लङ्घयित्वान्तराकृते ॥ १३७५ ॥

[7]अलाता नाम सा प्रोक्ता [8]चारी चारीविशारदैः ।
प्रसार्य पादा[9]वुत्प्लुत्य निपतेच्च मुहुर्मुहुः ॥ १३७६ ॥

कथिता नाट्यतत्त्वज्ञैः[10] सा चारी हरिण[11]प्लुता ।
स्वस्तिकं च समावर्त्य प्रोत्क्षेपात्तिर्यगूर्ध्वतः[12] ॥ १३७७ ॥

दण्डपादेति[13] सा [14]चारी कथिता व्योमजा बुधैः ।
भूमिजा व्योमजा[15]श्चार्यो लक्ष्य[16]लक्षणसंयुताः ॥ १३७८ ॥

[17]कथिताः सोमभूपेन [18]नाट्याभिनयकर्मणि ।
[19]अञ्चितं कर्तर्य[20]ञ्चितमेकपादा[21]ञ्चितं तथा ॥ १३७९ ॥

भैर[22]वाञ्चितमित्येव[23]मञ्चितं स्याच्चतुर्विधम् ।
अलग्नमन्तरालग्नमू[24]र्ध्व(ध्वा)लग्नं [25]तथैव च ॥ १३८० ॥

[26]त्रिप्रकारमिदं प्रोक्त[27]मलग्नं करणं बुधैः ।
[28]कपालस्पर्शनं नाम [29]नतपृष्ठाभिधं[30] तथा ॥ १३८१ ॥

---

१. A. संदा । २. D. द । ३. A. नो । ४. D. विंयात् । ५. A. तः वरमः पादं । ६. A. निश्चिता । ७. A. आ । ८. A. drops this चारी । ९. D. दसुत्पात्य नीयते च । १०. A. ज्ञे । ११. A. णा । १२. A. ता । १३. A. थ । १४. D. च । १५. D. चा । १६. D. क्ष । १७. D. सोमभूपेन कथिता । १८. A. नया । १९. D. अंचित । २०. A. र्त्तयेंचित D. त्तर्यचित । २१. D. दाचितं । २२. D. वाचित । २३. D. मचितं । २४. D. ध्रा । २५. A. तं । २६. D. त्रिः । २७. D. क्तं अ । २८. D. का । २९. D. ततः । ३०. D. धस्त ।

द्विः(द्वि)प्रकारमिदं ज्ञेयं कपालस्पर्शसंज्ञकम् ।
एकपादादिभेदेन चतुर्धा[1] लोटितं भवेत् ॥ १३८२ ॥

दण्डप्रणतसंज्ञं च जलशय्या[2]भि[3]धं तथा ।
एणप्लुतं च करणं तिर्यक्करणमेव च ॥ १३८३ ॥

मत्स्यलोलितकं चेति दशाष्टौ करणानि तु ।
उत्तानमुत्प्लुतं यत्र समपादं प्रक[4]ल्प्यते ॥ १३८४ ॥

[5]अञ्चितं नाम करणं तज्ज्ञेयं प्लुतिकोविदैः ।
तदे[6]वं स्वस्तिका[7]ङ्घ्रिः(ङ्घ्रिः)स्यात्क[8]तिर्यञ्चितमिष्यते ॥ १३८५ ॥

तथैवै[9]केन पादेन चैकपादाञ्चितं भवेत् ।
कु(ऊ)रुपृष्ठ परिप्रा[10]प्ता(प्तो)यत्रैक(श्च)चरणो भवेत् ॥ १३८६ ॥

द्वितीयो भूमिसंलग्नस्तत्प्लुतं भैरवाञ्चि[11]त[12]म् ।
अधोमुखं समुत्प्लुत्य [13]निपत्य पुरतः पुनः[14] ॥ १३८७ ॥

उत्क(कुक्कु)टेनोप[15]वेशाद्य(द्य)स्तदलग्नाभिधं मतम् ।
तदेव नष्ट[16]संज्ञं(नतपृष्ठं) चेज्जङ्घयोर्मध्यतः शिरः ॥ १३८८ ॥

निरालम्बं भवेत्पश्चादन्तराल[17]ग्नकं तु तत् ।
तथैव समपादाभ्यां पतते[18]श्चोर्ध्वतः स्थितिः ॥ १३८९ ॥

तदूर्ध्वा[19]लग्नकं[20] नाम करणं कीर्तितं बुधैः ।
विन[21]म्य पुरतो भूमिं स्पृष्ट्वा [22]मुद्रेव(मूर्ध्नैव) यत्र तु ॥ १३९० ॥

उत्प्लुतं क्रियते यत्तु कपालस्पर्शनं तु [23]तत् ।
अन्तरालग्नवद्य[24]त्र [25]कपालस्पर्शने स्थितिः ॥ १३९१ ॥

१. D. द्धा । २. A. य्य D. या । ३. D. भिधस्त A. सिधं । ४. D. ल्प्र । ५. AD. अचि । ६. D. दै । ७. A. कांघ्रे । ८. A. त्तंर्यंञ्चित । D. त्तर्यंचित । ९. D. चै । १०. A. प्रश्नो । ११. D. वाचि । १२. A. त । १३. D. नियम्ये । १४. A. पुरः । १५. D. पशापस्त तद् A. पवेशाद्यैस्त । १६. A. न । १७. D. लक्रमेव । १८. A. तेचोर्ध्वतः स्थितः D. तोर्ध्वे- स्थितिः क्रमात् । १९. A. दूर्ध्वं । २०. A. क । २१. D. न्यस्य । २२. A. मृद्रैव । २३. A. त्तत् । २४. A. घ । २५. D. drops this upto त्रिक्रमावर्त्य in the third line ।

नतपृष्ठं तु करणं [1]तज्ज्ञेयं नाट्यकोविदैः[2] ।
उत्प्लुत्पा(त्या)लग्नवद्यत्र त्रिकर्मा(मा)वर्त्य[3] भूतले ॥ १३९२ ॥

तिर्यग् निप[4]तनं तत्तु लोटितं करणं विदुः ।
क[5]र्तर्यादिप्रभेदेन तदेवाश्रितवद्यदा ॥ १३९३ ॥

लोटितान्तानि नामानि तदा त्रीणि [6]भवन्ति च ।
[7]अत(ला)ले(ते)न समुत्प्लुत्य दण्डवन्निपतेद्यदा ॥ १३९४ ॥

दण्डप्रणतकं नाम करणं विषमं भवेत् ।
उत्प्लुत्याश्रितवद्य[8]त्र तिर्यक्पतनपूर्वकम् ॥ १३९५ ॥

जलशायीव [9]यत्रास्ते जलशय्याभिधं तु तत् ।
उत्प्लुत्य गगने[10] यत्र हस्तौ पादौ प्रसार्य च ॥ १३९६ ॥

ऊर्ध्व[11]मुत्कटके वापि [12]पातादेणप्लुतं भवेत् ।
समुत्प्लुत्यैकपादेन तिर्यगन्येन [13]चाङ्घ्रिणा ॥ १३९७ ॥

यत्र तिष्ठति तत्प्रोक्तं तिर्यक्करणसंज्ञकम् ।
[14]एणप्लुतं तदु[15]त्प्लुत्य [16]मध्यमावर्तम(र्त्य त)त्र च ॥ १३९८ ॥

तिर्यग् निपतनं [17]यत्तु मत्स्य[18]लोलितकं विदुः ।
एवमष्टादश प्रोक्ताः[19] करणानां पृथक्[20] पृथक्[21] ॥ १३९९ ॥

नामलक्षणतो भेदाः श्रीमत्सोममहीभुजा ।
केनचि[22]त्किञ्चिदभ्यस्तमीदृग्लक्षणलक्षित[23]म् ॥ १४०० ॥

पश्येत्सभागतो भूयो नृत्यकौतुकहेतवे ।
स्वयं वा न[24]र्तनं कुर्याद्रसभावसमन्वितम् ॥ १४०१ ॥

---

१. A. ततज्ञे । २. A. दै । ३. A. र्त्य D. र्तं । ४. A. पनं तत्तु । ५. A. र्त्तं D. र्त्तं । ६. A लभेत्तु तत् । ७. A. drops this stanza । ८. A. च्छ । ९. A. व्य । १०. D. नं । ११. A. र्ध्वंसुकु । १२. D. पत । १३. A. वां । १४. A. पण । १५. A. द । १६. A. तदप्लुत्य उत्पुपोत्प्लुत्यः यत्र नु । १७. A. तत्तु । १८. A. त्स्यालां । १९. A. क्ता । २०. A. क । २१. A. क । २२. A. िंचिकिं । २३. A. तं । २४. A.D. र्त्तं ।

सुरेखं विविधं रम्यं प्रेयसीचित्तरञ्जनम् ।
विकटं विषमं नृत्यं मृद्वङ्गकरणादिकम् ॥ १४०२ ॥

शृङ्गाररस्य विरुद्धं यत् तत्स्वयं वर्जयेन्नृपः ।
विश्वस्तान् सुजनान् प्रौढा[1]न् रसिकान्वात्मनो जनान् ॥ १४०३ ॥

नृत्यविद्याविशेषज्ञान् [2]सभार्यानुपवेशयेत् ।
हर्म्ये वा गृहमध्ये वा प्राङ्गणे वा मनोहरे[3] ॥ १४०४ ॥

उद्याने शाद्वले स्थाने कुर्यान्नृ[4]त्यविनोदनम् ।
इति नृत्यविनोदोऽयं कथितो लक्षणान्वितः ॥ १४०५ ॥

कथाविनोदः सरसः कथ्यते साम्प्रतं मया ।

[5]इति नृत्यविनोदः[6] ॥

धर्मार्थोचितमेवात्र कृत्वा कार्यं कृतक्रियः ॥ १४०६ ॥

पत्य(थ्य)मिष्टं ततो भुक्त्वा वामपार्श्वाषितक्षणम् (णः) ।
आहूय चतुरान् दक्षान् लोकव्यापारगान् जनान् ॥ १४०७ ॥

चतुःषष्ठिकलाभिज्ञांश्चतुर्भाषाविशारदान् ।
चित्तज्ञान् धर्मसचिवान्नानारसकथाविदः ॥ १४०८ ॥

समयज्ञान् सावधानान् रागद्वेषविवर्जितान् ।
आस्तिकान्धर्मकार्येषु वाग्मिनः प्रौढशालिनः ॥ १४०९ ॥

तरुणान् बुद्धिवृद्धांश्च देशकालविभावकान् ।
दुःखद्रुमकुठारांश्च वैराग्येन्धनपावकान् ॥ १४१० ॥

शृङ्गारोदधिशीतांशु(शून्)रागाम्बुजदिवाकरान् ।
कथां पृच्छेन्महीपालो महाभारतसम्भवाम् ॥ १४११ ॥

रामायणोद्भवां भव्यां पुराणेभ्यः समुद्गताम् ।
बृहत्कथासमुत्पन्नां वीराणां चरितोत्कटाम् ॥ १४१२ ॥

---

१. A. द्दा । २. D. स्व । ३. A. रं । ४. A. त्त । ५. A. इतिश्री four or five lines blank after this on that page । ६. D. adds अथकथाविनोदः कथ्यते ॥ A. omits further portion upto पुरुषद्वयसंसिद्धा etc.

नाटकादी(दि)समुद्भूतां महाकाव्यसमाश्रिताम् ।
उत्प्रेक्ष्य निर्मितां तज्ज्ञैर्लोकवृत्तान्तदर्शिनीम् ॥ १४१३ ॥

ततस्ते पृथिवीशाय कथयन्तु कथाः शुभाः ।
एकवक्त्रा द्विवक्त्राश्च तथा चैव चतुर्मुखाः ॥ १४१४ ॥

बहुभिः कथिता या तु कथा स्यात्तु चतुर्विधा ।
एकेन कथिता या तु सा भवेदेकवक्त्रिका ॥ १४१५ ॥

पुरुषद्वयसंसिद्धा[1] द्विवक्त्रा सा भवेत्कथा[2] ।
चतुर्भि[3]र्गीयते या स्यात्क[4]था सा तु चतुर्मुखा[5] ॥ १४१६ ॥

बहुभिः[6] क्रियते या[7] तु सा[8] कथा बहुपूरुषा ।
शारी[9]रध्वनिसंयुक्तः[10] सर्वरा[11]गेषु कोविदः ॥ १४१७ ॥

वाग्मी च पठने दक्षो [12]विनीतो[13] येन (ना तालेन य)त्कथा(म्) ।
गीतेन सह यो वक्ति[14] रसभा[15]वसमन्वितम्[16] ॥ १४१८ ॥

स वरः क[17]थ्यते लोके[18] कथयन्नेकवक्त्रिकाम् ।
शब्दशास्त्रविशेषज्ञो लोकव्यापारकोविदः ॥ १४१९ ॥

वाग्मी च मितभाषी च श्लोकार्थावतिबोधकः[19] ।
चतुरो वेदत[20]त्त्वज्ञः साहित्येषु कृतश्रमः ॥ १४२० ॥

[21]सूत्कार[22]रहितः प्राज्ञो वरः[23] पौराणिको[24] मतः[25] ।
[26]लिपिज्ञो गी[27]ततत्त्वज्ञः[28] [29]सुस्वरो म[30]धुरध्वनिः ॥ १४२१ ॥

श्लोकान्वक्ति पद[31]छंद(च्छेदैः)सरागैर्वाचको वरः ।
ईह[32]ग्लक्षणयुक्ताभ्यामुभाभ्यां परिकल्पिता ॥ १४२२ ॥

---

१. A. वा । २. A. थं । ३. A. गी । ४. D. त्तथास्यात्तु । ५. A. खी । ६. A. भ । ७. A. पा । ८. A. स । ९. A. रि । १०. A. क्ता । ११. A. रो । १२. A. वी । १३. A. तालन । १४. A. क्ती । १५. A. भां । १६. A. ताम् । १७. A. ष्ट । १८. A. कोथयंन्ने कवच्छ्रियां । १९. A. काः । २०. A. त्त । २१. D. स । २२. D. स. । २३. A. र । २४. A. का । २५. A. त । २६. A. भि । २७. D. ति । २८. A. ज्ञेः । २९. A. सू । ३०. A. धुध्वरध्वनि । ३१. A. दैः संगगैर्वाचको वरः । ३२. A. दु ।

कथा पुराण[1]सम्बद्धा द्विवक्त्रा [2]सो(सा) प्र[3]कीर्तिता ।
दण्ड[4]कौ(कैः) प[5]टहीभिश्च[6] ता[7]लरागसम[8]न्विता(ताम्) ॥१४२३॥

प्रा[9]कृताभिश्च[10] भाषाभि[11]र्ब्रूते सूतो वरां कथाम् ।
[12]तिसृभिर्गायकीभिश्च[13] मध्ये मध्ये प्रवृत्तयेत्(वर्तयेत्) ॥१४२४॥

गीतं मनोहरं यत्र सा[14] कथा स्याच्चतु[15]र्मुखी ।
कर्णाटभाषया यस्तु[16] षट्[17]पदीपटनोदितः (पठनोद्यतः) ॥१४२५॥

[18]किन्नरी[19]स्वरसंवादी[20] ध्वनि[21]र्यस्य विराजते ।
उदारध्वनिसंयुक्ताः[22](क्तः) सौष्ठ[23]वेन समन्विताः[24](तः) ॥१४२६॥

वर्णकैः[25] सह यो वक्ति स चित्रकथको वरः ।
गायक्यो(का)यत्र गायन्ति विना [26]तालैर्मनोहर[27]म् ॥१४२७॥

[28]मार्दङ्गिकद्वयोपेतं सा कथा बहुपूरुषा ।
[29]शौर्यौदार्यगुणोपेता [30]तथाद्भुतरसाश्रया ॥१४२८॥

रौद्रबी[31]भत्सहास्याढ्यां(ढ्या) करुणो(णा) भयनिर्भरा ।
शृङ्गाररस[32]सम्पूर्णा प्रेमभोगसु[33]सम्भृता ॥१४२९॥

विप्रलम्भरसोपेता[34] दुर्घटे घटनान्विता ।
ईर्ष्या[35]दर्पसमोपे[36]ता मदमोहसमन्विता ॥१४३०॥

नानाश्च[37]र्यचरित्राढ्या नृपचित्तप्रमोदिनी[38] ।
आक[39]र्णयेत्कथाः श्राव्या दिव्या भव्या मनोहराः ॥१४३१॥

---

१. A. णंसंबंधाः । २. D. सीत् । ३. A. किर्त्तित D. कीर्त्ति । ४. A. को । ५. A. र । ६. A. श्चा । ७. A. ला । ८. A. प्रन्विताः । ९. A. क्त । १०. A. श्च । ११. A. भिः ब्रू । १२. A. विश्व । १३. A. श्चा । १४. A. मा । १५. A. र्मू । १६. A. सु । १७. A. ट्दिपदनोद्यतः । १८. A. किंनीरि । १९. A. स्वसं । २०. A. द । २१ A. य । २२. D. क्ता । २३. A. ष्ट । २४. D. ता । २५. A. कैसहयोवक्ति टनोव्वतः किनरंरवसंवादिः ध्वनिर्यस्य वराजते सचिकथकोवरः । २६. A. त । २७. A. रौमर्द्दगिकविनातालैर्मनौहरौ मर्द्दगिकद्वयोपेतः २ाजते सचिकथकोवर १६ गायक्यो यत्र गायंति विनातलैर्मनोहरौ । २८. A. मर्द्दगिकद्वयोपेतः । २९. A. सौर्यादार्य । ३०. A. स्तथोभूत । ३१. A. वाभवाभत्सहास्याडकरुणेभयनिर्भरा । ३२. A. संसयुर्णाः । ३३. A. संसृता । ३४. A. तां । ३५. A. य्यो । ३६. A. ऐ । ३७. A. श्चै । ३८. A. ना । ३९. A. र्ष ।

[1]स्वयं च कथये[2]द्राजा प्रेयसी[3]प्रेमवृत्त(द्ध)ये ।
एवं कथाविनोदोऽयं[4] सर्वानन्दकरो वरः ॥ १४३२ ॥

भूलोकम[5]ल्लदेवेन कथितश्चक्रवर्तिना ।

(इति कथाविनोदः)

[6]चमत्कारविनो[7]दोऽत्र साम्प्रतं वक्ष्यते मया ॥ १४३३ ॥

समस्ताद्भुतगर्भो[8]ऽयं विदग्धजन[9]मोहनः[10] ।
नृक[11]पाले मृदा पूर्णे कटुकालाबुजी[12]रकम् ॥ १४३४ ॥

उत्प्या(त्प्वा)[13]पत्रं हरेन्मू[14]लं गु[15]टिके कल्पयेत्पृथक् ।
पत्रोत्थगुटिकाक्लृप्त[16]तिलको यन्निरीक्षते ॥ १४३५ ॥

तद्भक्ष्यं[17] क[18]टुतां याति माधुर्यं[19] मूलचित्रकः[20] ।
[21]श्वा(श्व)कपालेऽर्क[22]बीजानि सम्यगुप्ता(प्त्वा)ङ्कुरोद्गमे ॥ १४३६ ॥

क्षिपेत्तत्र मृतं सर्प(र्पं) कलि[23]ते [24]मूलमा[25]हरेत् ।
[26]तूललाक्षारसालिप्तं(प्तां) [27]वर्ति(र्तिं) कृत्वा प्र[28]दीपयेत् ॥१४३७॥

तत्प्रदी[29]पप्रकाशेन जनाः पश्य[30]न्ति पन्नगान्[31] ।
अभ्यज्य मधुना नेत्रे जना निर्मलचक्षुषा ॥ १४३८ ॥

पश्यन्ति तत्त्वतः[32] सर्वं वस्तुजातं[33] पुरे[34](रः)स्थितम् ।
नित्यमङ्कोल्ल(ल)तैलेन वेत्रदण्डे(ण्डं) विलेपितम् ॥ १४३९ ॥

धारयेद् भक्तमध्ये तु मासमेकं निरन्तरम् ।
अर्चितायां(ष्मत्यां) स्पृश(शे)[35]द्दण्डं सर्पेणै(र्पो नै)व [36]प्रदृश्यते ॥ १४४० ॥

---

१. A. स्वयवक्ष । २. A. यें । ३. A. स । ४. A. य । ५. A. ल । ६. D. gives अथचमत्कारबिनोदः कथ्यते before this line । ७. A नोत्रा । ८. A. भोयंति । ९. A. नो । १०. A ना । ११. A. पेलि । १२. A. बाजके । १३. A. यत्र । १४. A. न्मु । १५. A. ट । १६. A. क्रप्रतिलको यंन्निते । १७. D. क्षं । १८. A टूतायत । १९. A. यं । २०. A. क । २१. A. स्वा । २२. A. कवि । २३. A. ला । २४. A. सु । २५ A. माहरे । २६. A. तु । २७. A. व्रत्ति D. वार्त्ति । २८. A. दि । २९. A. दि । ३०. A. पश्यांत । ३१. A. न । ३२. A. त । ३३. A. त । ३४. A रेः । ३५. A. द । ३६. A. सद्द ।

करञ्जतै[1]ललेपेन पुनः स्थाप्य प्रपद्यते ।
दीपोत्सवचतुर्दश्यां रजना(नी)माग[2]तं(तां) हरेत् ॥ १४४१ ॥

कृष्णः[3] कपिलवर्णस्य(श्च) तां [4]क्षिपेत्करके नवे ।
स्मशा[5]ने भूगतं कृत्वा वर्षान्ते [6]तद्दिने हरेत् ॥ १४४२ ॥

[7]कक्ष्यां सा बध्यते यस्य सोऽ[8]दृश्यो जायते नरः[9] ।
पिशा[10]चाङ्कोल[11]चाण्डालीहेम[12]बीजाबलीभुवा ॥ १४४३ ॥

तैलेनाभ्यञ्जये[13]द्धस्तौ कोदण्डं तद्गुणं तथा ।
स्थलस्थं गगनस्थं वा तोय[14]मध्यगतं[15] तथा ॥ १४४४ ॥

[16]सुसूक्ष्मे चञ्चलं(ले) व(ल)क्ष्ये विद्ये(ध्ये)देव न [17]संशयः ।
सञ्चूर्ण्य [18]गुटिकां शुभ्रां[19] [20]कटुतुम्बीरसेन ताम् ॥ १४४५ ॥

वज्रले[21]पेन मिश्रं(श्रां)च गुटिकां परिकल्पयेत् ।
तया वृश्चिकमालिख्य[22] स्पर्शये[23]दन्तरं नरः ॥ १४४६ ॥

चिता[24]ङ्गारमषी[25] मिश्रसिद्धतैलेन लेपिते ।
करे हरीतकी[26] धत्ते तत्क्षणात्पूगरूपताम् ॥ १४४७ ॥

प्लक्षं(क्ष) पत्राणि सेवते(न्ते) ताम्बु(म्बू)ली पत्ररूपतं(ताम्) ।
मुद्गा मरिचतां याति(न्ति) चूर्णा(चणा)न्याढकिरूपताम् ॥१४४८॥

आढ[27]क्यो हरिमन्थत्वं हरिमन्थोऽप[28](पि)माषता[29]म् ।
[30]अनेनैव प्रकारेण [31]सर्ववस्तुविपर्ययः ॥ १४४९ ॥

[32]अवनीजातका[33]पसिं पा(पो)तकयण्डतले क्षिपेत् ।
तस्मिन्दिने समाधाय [34]लाक्षावर्तीं समाचरेत् ॥ १४५० ॥

---

१. A. drops this तैल । २. A. गंतंहरं । ३. A. ष्ण । ४. A. क्षेक्षिपेत् । ५. A. सा । ६. A. तद्दिनेहरे । ७. A. वकट्यासीवध्य । ८. A. दूसो । ९. A. र । १०. D. चाकोल । ११. A. चांडीली । १२. A. बिबाबलिभूवा । १३. A. द्व । १४. A. या । १५. A. त । १६. A. सुद्मे चंचलं बदरं । १७. A. स । १८. A. घु । १९. A. भ्रं । २०. A. drops this क । २१. A. प । २२. A. ख । २३. A. दतरं । २४. A. तागार । २५. A. षि D. खा । २६. A. कीं । २७. A. व्यक्योहरि मंश्वत्वं । २८. D. थ । २९. D. कं । ३०. A. ओनै । ३१. A. म । ३२. A. अउविजाल । ३३. A. प्यी । ३४. A. लांक्षाकं वर्त्तिमाचरोम ।

कपिलाज्येन तद्वर्त्या प्र[1]दीपं यस्य दर्शयेत्।
स नरो [2]नृपतिस्वास्थ्यं(वास्तु) तस्य कारञ्जतैल(लि)कः? ॥१४५१॥

[3]मुण्डीजलूकशेवारचूर्ण(र्णं)वे(भे) कवसोक्षितम्।
[4]मल्लिकाश्रितल(म)स्याग्नि ज(र्जा)य[5]न्नि(ते)हिमशीतलः ॥१४५२॥

भेकस्य पयसा(वसया) लिप्तं पाणिं दहति नानलः[6]।
[7]सयाच(वसया)सहिता शुण्ठी चवि(र्वि)ता वह्निलेपने? ॥ १४५३ ॥

[8]मुण्ड्या केवलया लिप्तं[9](प्तः) पाणिं धा(णिर्धा) रयतेऽनल[10]म्।
मातङ्गी [11]प्राग्रजोलिप्त(प्तः) पाणिरग्नौ[12] न दृश्य(दह्य)ते ॥ १४५४ ॥

आरक्तपाटलामू[13]लं दन्तै[14]र्गाढतरं धृतम्।
दिव्यार्थमहतो[15](सो) स्या(ह्य)ग्नेः शक्ति[16]र्घाताय कल्पते ॥१४५५॥

[17]ताम्बूलपत्रं मरिच[18]मारनालेन [19]पेषितम्।
तेन लि[20]प्त्वा ततः पश्चा[21]त्तैलेनाभ्यज्य[22] मूर्ध्द(र्ध)जान् ॥ १४५६ ॥

तेषामुपरि सन्दीप्ता[23] व[24]र्तिर्नैव दहेच्छिरः[25]।
अप्येकं मूर्ध्द(र्ध)जं वह्नि[26]र्नैव [27]दग्धुं भवेत्क्ष[28]मः ॥ १४५७ ॥

क्षारस्य[29] खरमञ्जर्या मूलं सम्पाद्य भस्मसा[30]त्।
[31]तद्भस्मलेपितं गात्रं तोयं न स्पृशति स्फुटम् ॥ १४५८ ॥

हैमं गिरि[32]कदुर्गन्धामत्स्य[33]कल्कं सतैलकम्।
नवनी[34]तयुतं तेन लिप्ता[35]श्नां(प्ताङ्गश्च जले) वसेत् ॥ १४५९ ॥

[36]जम्बूकबीजचूर्णेन सम्पाद्यं पादु[37]का [38]युगम्।
तदाक्रम्योपरि स्वैरं भूमाविव जले व्रजेत् ॥ १४६० ॥

---

१. A. दि। २. A. नपतिस्थ्यं तकारजतैलकः। ३. A. मुडीजलूकशेवाभचूर्णबेकवसोक्षितं। ४. A. मच्छिकाश्रात लस्याग्रा। ५. D. यंती। A. यतिहिमशी। ६. A. ल। ७. D. drops this line। ८. A. शुद्धा। ९. D. प्त। १०. A. ल। ११. A. प्र। १२. A. ग्रै। १३. A. मु। १४. A. गौ। १५. A. तसाग्रेः। १६. A. क्ती। १७. A. तांबुल। १८ D. चं आ। १९. A. लेषित। २०. A. प्ता। २१. A. द्यातै। २२. A. ज। २३. D. प्तां। २४. D. प्तांवर्ति। २५. A. स्थिरा। २६. D. drops this नैव। २७. A. ग्दग्धुभ। २८. A. वे क्षमः। २९. A. स्या। ३०. A. स्या। ३१. D. तत् भस्म A. तद्भस्मा। ३२. A. रंक। ३३. A. स्यककंपं। ३४. A. नित। ३५. A. प्तात्प्रतो जले वसेत्। ३६. A. जंबुकबीज पु। ३७. A. द। ३८. A. स्युगं।

चमरी[1]शक्र(कृ)दाहृत्य[2] पुरीषं करभस्य च।
वज्रदुग्धतरो[3]र्मूलं पिष्ट्वा लिम्पेत्पदद्वयम् ॥ १४६१ ॥

पिबेच्च[4] माहिषं क्षी[5]रं [6]व्रजेना(ता)नेन यत्नतः।
यथा स्थले [7]तथा तोये स्वेच्छया वर्त्त[8]ते नरः ॥ १४६२ ॥

चम[9]रीमा(मां)समाहृत्य शोषयेत सशोषि(णि)तम्।
तच्चूर्णं[10] विपचे[11]त्सम्यक् पयसा समस[12]र्पिषा ॥ १४६३ ॥

[13]घृतेनाङ्घ्रिं समभ्यज्य जलं तु विविशेच्छनैः।
तत्राविशङ्कं विचरेद्यथा भूमौ तथा जले ॥ १४६४ ॥

राजहंसवसां पद्मं मृणालं कुष्टमेव च।
एतेषां पति[14]कं(मात्रिकं) भागं समं कृत्वा विपाचयेत् ॥ १४६५ ॥

बिभी[15]तको[16] द्भवं तैलं [17]प्रशास्त(स्थ)मानं पयःसमम्।
अनेन र(प)चितं मांसं न(प्रा)श्य[18] पाथशि(सि) संचरेत् ॥ १४६६ ॥

रुधिरं राजहंसस्य शृङ्गे खड्गस्य निक्षिपेत्।
रक्तात्वचं[19] गुणं(चतुर्गुणं) सर्पिस्तैलं रक्ता [20]चतुर्गुणम् ॥ १४६७ ॥

दशाहं भूमिमध्यस्थं शृङ्गगुप्तं विधारयेत्।
[21]सम्पूज्य बलिपुष्पाद्यैर्वि[22]विना तत्समु[23]द्धरेत् ॥ १४६८ ॥

विलिप्य सर्वगात्राणि त[24]त्स्नेहेनाविश[25]ङ्कितः।
[26]धरण्यामिव तोयान्तः स्वैरं वसति मानवः ॥ १४६९ ॥

क[27]मठस्य शिर[28]श्छित्त्वा देहमांसं[29] पचेद्[30] घृतम्(ते)।
नृकपाले तु[31] तत्सर्पिर्धार[32]यित्वा शिवालये ॥ १४७० ॥

---

१. A. रि। २. A. त्या। ३. A. मु। ४. A. च म। ५. A. भी। ६. A. वृजैनाने यत्नत। ७. A. व। ८. A. र्तु। ९. A. नरि। १०. A. र्ण। ११. A. वेसम्यक। १२. A. र्प्पि। १३. A. ततस्तेनघ्रतेनाघ्रि समभ्यज्य जलंवशेत। १४. A. लि। १५. A. भि। १६. A. कोत्भ। १७. D. प्रशस्तमानं। १८. D. श: पाथसि। १९. A. वं। २०. A. च्च। २१. A. संयुज्य। २२. A. वि। २३. A. द्व। २४. A. त स्ने। २५. A. शांकि। २६. D. धार। २७. A. मउठस्य। २८. A. रः छि। २९. A. मासे D. मांसं। ३०. A. घृ द्रु D. न घृ। ३१. A. तुरेत्सापि। ३२. इत्वा।

अर्चयित्वा शिवा[1]न्तस्थं धारयेत्तत्(द्)धृतं घृतम् ।
चतुर्दश्यां[2] प्रयत्नेन तल्लि[3]प्ताङ्गो जलं जये[4]त् ॥ १४७१ ॥

[5]पूरयि[6]त्वा प्रयत्ने[7]न वायुं जठरमध्यतः ।
वि(नि)रुध्य[8] रो(रे)चयेत्सो(त्स्तो)कं वाचमुच्चारयेज्ज[9]ले ॥ १४७२ ॥

शयान(नः)शयने य[10]द्वन्मीनवन्नग्नविग्रहः ।
दर्शयेत्सलिलस्त[11]म्भं जनविस्मयकारकम् ॥ १४७३ ॥

कृष्णमे[12]षीयमुत्पाद[13]जरायुकृतमुद्रिकम्(?) ।
फलानि या[14]चते यानि तानि वृक्षात्प[15]तन्त्यलम् ॥ १४७४ ॥

जातीफलं[16] सकनकं क[17]पूरं टङ्कणं तथा ।
[18]एषां कल्कप्रले[19]पेन भवेत्सर्वफले[20]धृतिः ॥ १४७५ ॥

अपामार्गफलैः[21] सिद्धं [22]महिषीदुग्धपायसम् ।
[23]भुक्ताम(क्त्वा न)[24]रः सुखं[25] तिष्ठ[26](ष्ठे)न्मा[27]समेकं क्षुधं विना ॥ १४७६ ॥

[28]सुश्वेता(श्वेता)करञ्जकामूलं दिव्यगव्यघृतं तथा ।
[29]शृगालोत्थ[30]कवसया मिश्रिता[31] गौरसर्षपाः[32] ॥ १४७७ ॥

एतत्सिद्धं समाधाय पादलेपं[33] समाचरेत् ।
[34]पञ्चाशद्योजन(नं) मार्गे(र्गं) गच्छन्त्या(त्या)याति तद्दिने ॥ १४७८ ॥

---

१. A. वंतस्स्थादाहरेतंध्रतं D धृतं धृतं। २. A. स्यां । ३. A. च्छिप्तागो । ४. A. यै । ५. A. पुर । ६. A. इ । ७ A. त्ने । ८. A द्ध । ९. A. ज । १०. A. द्वीन्मीनवन्नग्रह । ११. A. स्तम्भे । १२. A. मं । १३. A. दाजरायु कतुमुद्रिक D. दजरायुष्कृत । १४. A. चि D. व । १५. A. तंत्पले । १६. A. ल । १७. A. पुं । १८. A. एतेषाकल्कप्र । १९. A. ये । २०. A. ध्व । २१. A. लै सिंद्ध । २२. D. मा । २३. A. भूक्तान । २४. A. र । २५. A. षं । २६. A. ष्टन् । २७. A. सकं क्षुधं विना । २८. A. श्वेतार्वाकरजजंघा मूलंगव्यध्रतं तथा । २९. D. शृं । ३० A. लु । ३१. A. तं । ३२. A. पा । ३३. A. प । ३३. A. पंचां-शद्यंजनं मार्ग्रे गच्छत्यायाति तदने ।

अनामिकांश[1]मिश्रेण शिखिकुक्[2]टति[3]त्तिरैः ।
[4]सकृत्तां गुटिकां कृत्वा वृश्चिका[5]कारवारिणी(?) ॥ १४७९ ॥

नीलमक्षिकया लिप्ता शस्त्रधारा समन्ततः[6] ।
निपा[7](ष्पा) द्या तत्र तत्र[8] स्यात्त[9]क्षणा[10]त्कीटसङ्गतिः[11] ॥ १४८० ॥

विलिप्त(प्तं) परिशु[12](तः) छिन्नारसेन[13] शतशः कृतम् ।
[14]मांस(सं) वस्त्र(स्त्रे) निबद्धं[15] साल(स्याल्ल)की[16] भवति तत्क्षणात्(?) ॥ १४८१ ॥

एकचित्ता[17] भक्षयापि [18]पिंडी(ण्डी)तकसमुद्भवम्(?) ।
नि[19]गीर्ण(र्णं)निभृतं वापि मूलं [20]शस्त्र[21]भयापहम् ॥ १४८२ ॥

एकलि[22]ङ्गादेकवृक्षात्स्म[23]शानाभ्य(नेभ्यो) महोदधौ[24](महोदधेः)
विद्युन्नि[25]पतनस्थानान्मा[26]तृगेहाच्च सङ्गमात्[27] ॥ १४८३ ॥

तरङ्गि[28]णीतट[29]द्वन्द्वान्महालक्ष्मीं वि(क्ष्मीव)नादपि ।
धान्याङ्कुले[30] व(रेभ)[31]दन्ताभ्यां वृषभस्य विषाणतः[32] ॥ १४८४ ॥

[33]मृदो द्वादश सङ्ग्राह्या ता(स्ता)सु संयोज[34]येदिमाम् ।
उत्कण्टकी[35] स्वरी[36] वन्ध्याक[37]र्कोटी वैष्णवी[38]मपि ॥ १४८५ ॥

[39]कर्कोटी तुलसी चैव चन्द्राली[40]मिन्द्रवारुणी[41] ।
कन्यापु[42]ष्पं च तत्सर्वं छागरक्तेन [43]लेपयेत् ॥ १४८६ ॥

[44]पङ्केनानेन लिप्ताङ्गः स(सं)ग्रा(ङ्ग्रा)मे यदि वान्यतः[45] ।
[46]शस्त्रैर्न [47]बाध्यते मृत्यो[48]र्बलिभिश्चापि [49]पीडितः ॥ १४८७ ॥

---

१. A. श्रुवि । २. A. कुं । ३. A. तिरै । ४. A. तकतां चंगुष्टिकां कत्वा । ५. A. कांक्षवधावारिणी । ६. A. drops this त । ७. A. प । ८. A. त्व । ९. A. त । १०. A. कि । ११. A. ति । १२. A. त्यु । १३. D. च A. नशतस । १४. A. सास । १५. A. बंद्रं । १६. A. कि भवति तक्ष । १७. A. ता । १८. A. पिडतकसमुद्भवा । १९. A. र्गिर्णवि । २०. A. शा । २१. A. भयापह । २२. A. लिगा । २३. A. तृश्म । २४. A. धें । २५. A. त पत । २६. A त्रमेहाव संगमा । २७. A. नू । २८. A. ण । २९. A. टेद्वंद्वामा । ३०. D. लं । ३१. A. दंत्याभ्यां । ३२. A. ता । ३३. A. मृ द्वोदस । ३४. A. जनोदि । ३५. A. का । ३६. A. स्वरी । ३७. A. कंटि । ३८. A. वि । ३९. A. कोटितुलसीचैव । ४०. A. लिमिद्र । ४१. A. णि । ४२. A. पुष । ४३. A. पोषयेत् । ४४. A. पंक्तेना । ४५. A. त । ४६. A. शा । ४७. A. वा । ४८. A. त्पाव । ४९. A. पाडातः ।

त[1]कीरी तु जया प्रोक्ता विजया चाग्नि[2]मन्थकाः ।
तयोर्विकरणाल्लेपाच्छस्त्रघातं जये[3]न्नरः ॥ १४८८ ॥

एवमादिप्रयोगैश्च[4] त्रि(वि)विधैरपरैरपि ।
[5]चित्तभ्रा[6]न्ति(न्तिं)मही[7]पालो विदध्या[8]द्विदुषा[9]मपि ॥ १४८९ ॥

हरिमे[10]खलादिशास्त्राणि चालोक्य [11]पृथिवीपतिः ।
दिव्यं(व्य) तत्र(न्त्र)क्रियायोगै[12]र्मोहयेन्मानसं नृणाम् ॥ १४९० ॥

[13]आहूय प्रेक्ष[14]कान् सर्वान् स्वदेश[15]परदेशजान् ।
प्रेयसी[16] च(श्च) कुमारी[17] च(श्च) तथा [18]मन्त्रिमहत्तरान् ॥१४९१॥

प्रासा[19]दे सुस्थितो वापि [20]प्राङ्गणे वा मनोहरे ।
चमत्कारविनोदं तु दर्शये[21]ल्लोकरञ्जकः ॥ १४९२ ॥

चमत्कारविनोदोऽयं सर्वलोकमनोहरः ।
विक्रमादित्यपुत्रेण सोमभूपेन भाषितः[22] ॥ १४९३ ॥

सुजनहृ[23]दयभूमौ [24]हर्षचातुर्यकन्दं
रिपुषु[25] भयविवृद्धिं[26] धातु(चानु)रागं प्रियासु ॥
जनयितुमिहशास्त्रे मानसोल्लासनाम[27]—
न्यवददिति[28] विनोदा[29]न् विंश[30]तिं सोमभूपः ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ १४९४ ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजसत्याश्रयकुलतिलक[31]चालुक्याभरण—
श्रीमद्भूलो[32]कमल्लश्रीसोमेश्वरदेवविर[33]चितेऽ[34]भिलषितार्थ-
चि[35]न्तामणौ
मानसोल्लासे प्रमोदकविनोदकथने चतुर्थोऽध्यायः[36] ।

---

१. A. त की रि । २. A. ग्रिमथक । ३. A. येनर । ४. A. श्व । ५. A. वि । ६. A. भृंति । ७. A. हिपाले । ८. धमा । ९. A. खा । १०. A. मेषलादि D. मेखलादी । ११. A. प्रथवीपति । १२. A. गैमो । १३. A. आहु D. व्याहू । १४. A. कास । १५. A. देशे । १६. A. सिश्च । १७. A. रिच । १८. D. मंत्री । १९. A. सांदंतस्थितो । २०. A. प्राग । २१. A. येलो । D. येत् लो । २२. A. तं । २३. A. दुदय । २४. A. हर्षप्रवर्षरिपु । २५. A. उ । २६. A. द्धियानु । २७. D. मा । २८. A. त । २९. A. दाविं । ३०. A. शतिसोमभूप । ३१. A. च । ३२. A. लक । ३३. A. रचते । ३४. A. ते अभिलीषी । ३५. A. चिन्तामनौ । ३६. D. ॥ छ ॥ छ ॥ ग्रन्थ ७००६ ॥ छ ॥ A ॥ ४ ॥

[१]विंशतिश्च समाख्याता विनोदा[२] सोमभू[३]जा।
अधुना [४]भूधरक्री[५]डा वक्ष्यतेऽतिमनोहरा ॥ १ ॥

[६]तत्र चित्रद्रुमोपेतं वनं कुर्यात्समन्ततः।
तन्मध्ये रुचि[७]रं रम्यं क्रीडाहेतोर्मनोहरम् ॥ २ ॥

कारयेत्पर्वतं राजा [८]तुङ्ग[९]शृङ्गविराजि[१०]तम्।
नानावृक्षसमाकीर्णं सुविशालशिलातलम् ॥ ३ ॥

तत्र चित्रफला वृक्षास्त[११]त्प्रयोगविनिर्मिताः ॥
अन्यपत्रान्य[१२]फलकाः पुत्रवत्परिपालिताः ॥ ४ ॥

अन[१३]न्तफलभूयिष्ठाः सर्वकाल[१४]फलान्विताः।
लघवोऽपि मह[१५]कायाः प्रशस्ताः कुब्जतां गताः[१६] ॥ ५ ॥

अन्य(न्ये)स्वादुफलोपेतास्तात्कालिकफलोदयाः।
प्रयत्नेन[१७] कृताः शैले नाना फलमही[१८]रुहाः ॥ ६ ॥

स्वभावपकु[१९](क)फलितं(नो)निर्दोषं शुष्क[२०]मानपे(तपे)।
फलबीजं[२१] समालिप्तं गोमये दिनपञ्चकम्[२२] ॥ ७ ॥

विडङ्ग[२३]घृत[२४]धूपेन धूपितं कारये[२५]त्(द्)भृशम्।
सर्वेषामेव वृक्षाणां(णा)मेष बीजविधिः[२६] स्मृतः[२७] ॥ ८ ॥

गोक्षीर[२८]भावितं बीजं दशरात्रं निरन्तरम्।
छायाशुष्कं च मिलितं [२९]व्याघ्रीदुग्धेन भस्मना ॥ ९ ॥

यवगोधु[३०](धूम)मिलितं गोमयेन प्रलेपितम्।
स्थापयेत्[३१] क्षीरवृक्षाणां [३२]विधेयं(या)बीजसंस्मृ(स्कृ)तिः ॥ १० ॥

---

१. A. बिंशति शूमख्याता। २. D. दः। ३. A. भू। ४. A. भु। ५. A. क्रिडावक्षते। ६. A. ततत्रचित्र द्रुमे। ७. A. चिरंम्यं। ८. A. तृगं। ९. A. शृंगं। १०. A. ते। ११. A. तत्र यो विनिर्मिताः। १२. A. प। १३. A. त्यंत फलभूपि। १४. D. ले। १५ A. हा.. विशालाः। १६. A. तः। १७. A. नंकतानाना। १८ A. हि रुहा D. हीरुहां। १९. D. क्ष। २०. A. ष्कमायतं। २१. D. ज। २२. A. पञ्चक। २३. A. घ्र। २४. D. दीपेन। २५. A. येद्भवा। २६. A. धि। २७. A. त। २८. A. क्षिर। २९. A. थाघ्री संकुततभस्मना। ३०. A. धुमसिलतं D. सूत्र। ३१. A. येक्षी। ३२. A. द्विविधंत्राजसंस्मृती।

सुस्वा[1]दुसलिले देशे वल्मी[2]कोपलवर्जिते ।
भूरिमृत्स्ने तथा स्निग्धे तुषारपरिवर्जिते[3] ॥ ११ ॥
ति[4]लानुप्त्वा तथा माषान् दृष्ट्वा पुष्पफलोर्जितान् ।
तस्मि[5]न्नुपवनं कुर्यात्क्रीडाशैले समन्ततः[6] ॥ १२ ॥
षोडशैकादशाष्टौ [7]वा तथा हस्ताश्चतुर्दश[8] ।
कर्त[9]व्यं [10]रोप्यमाणाना[11]मन्तरालं महीरुहाम् ॥ १३ ॥
बृहन्मध्यकनि[12]ष्ठानां ज्ञात्वा विस्तारयोगि[13]ना(ता)म् ।
अन्तरालविकल्पोऽयं कथितस्तरुकोविदैः ॥ १४ ॥
चतुर्हस्तमितं [14]खातं कृत्वा[15] तन्मात्रविस्तृतम् ।
प्रचुरास्थिकरी[16]षाभ्यां पूरयि[17]त्वा दहेद् भृ[18]शम् ॥ १५ ॥
अपसार्य[19] ततो भस्म[20] पूरयेद्वालुका[21]मृदा ।
अजामांसवसा[22]सेकं कुर्यात्तद्युक्तवारिणा ॥ १६ ॥
उप्तेषु तत्र[23] बीजेषु जाय[24]न्ते शोभना द्रुमाः[25] ।
यद्वान्यतः[26] समानी[27]य समूला एव रोपिताः[28] ॥ १७ ॥
अशोकनिम्बपुन्ना[29]गबकुलो(ला) नागकेसरः ।
शिरी[30]षस्तिलकश्चैवमुप्यते(न्ते)प्रथमं वने ॥ १८ ॥
मु(सु)खारोग्य[31]यशोवृद्धिलक्ष्मीविजय[32]वृद्धये[33] ।
सौभाग्यार्थमिमे[34] वृक्षाः कर्तव्या भूभृता वने ॥ १९ ॥
[35]पलाशः काञ्चनारश्च [36]चिञ्चा श्लेष्मात[37]कोऽर्जुनः ।
करञ्जश्चे[38]त्यमी वृक्षा नारोप्याः[39] सुखिना वने ॥ २० ॥

---

१. A. खा । २. A. र्णिकोयवर्जते । ३. A. र्जते । ४. A. तिलान् मुद्रा । ५. A. ननु-पवन । ६. A. त । ७. A. वा नेस्तथा । ८. A. शा । ९. A. त्त । १०. A. रौ । ११. D. नां अंतरालंमहिरुहं । १२. A. बृहन्मध्यक मिष्टा । १३. A. गी । १४. D. ख्या । १५. A. त्व । १६. A. करीकभ्यां । १७. A. ईचा । १८. A. हेमृशं D. हेतभृशं । १९. D. र्यं । २०. A. स्मा । २१. A कामद । २२. A. मेकं कुर्यातद्यु । २३. A. त्राषिजे । २४. A. यते । २५. A. म । २६. A. तमसा । २७. A. निय । २८. A. ता । २९. A. पुंन्नाग बकुलो नागकेशरः । ३०. A. रिषस्तिलकश्चैवमुष्यंते । ३१. A. गंपशोवृद्धि लक्षं । ३२. D. सि । ३३. A. येः । ३४. A. वेवृक्षा कर्त्तव्या भूमृताचने । ३५. D. पा । ३६. A. विंचो । ३७. D. ष्मांत । ३८. A. चेति-वृक्षा । ३९. A. प्या ।

हेमन्ते शिशिरे देयं तोयमेकान्तरे दिने।
वसन्ते च तथा ग्री[1]ष्मे देयं प्रातः सदा बुधैः ॥ २१ ॥

वर्षासु च[2] शरत्काले यदा शुष्कं मही[3]तलम्।
तदा देयं जलं तज्ज्ञैराल[4]वाले महीरुहाम् ॥ २२ ॥

आलवालस्थितं तोयं शोषं न[5] भजते यदा।
अजीर्णं[6] तद्विजानी[7]यान्न देयं तादृशे(शं) जलम् ॥ २३ ॥

खनित्वा च तथा भूमिं शोषयि[8]त्वा स्थितं जलम्।
प[9]श्चात्तु सेचनं कार्यं वृक्षाणां वृद्धिमिच्छता[10] ॥ २४ ॥

नीहाराच्चण्डतापाच्च[11]धूमाद्वैश्वानरात्तथा।
जालकाराः[12](रात्)प्रयत्नेन रक्षणीयाः[13] क्ष्मारुहः[14] ॥ २५ ॥

समी[15]पजातं यत्नेन तृणगुल्मलतादि[16]कम्।
समूलं च समुत्पा[17]ट्य(द्य)द्रुमाणां वृद्धिमि[18]च्छता ॥ २६ ॥

विद्युता दग्धवृक्षस्य भूमिमादाय[19] नन्दने।
रक्षार्थं विक(कि)रेद्रे[20]षां तया न [21]हिमबाधनम् ॥ २७ ॥

सिता(त) शाल्योदनं दध्ना सैन्धवेन युतं वने।
क्षेपणीयं मही[22]पृष्ठे करकावृष्टि[23]वारकम् ॥ २८ ॥

निशाविडङ्गसिद्धार्थैः[24] पुष्पैरर्जुनसम्भवैः।
मत्स्यरोहित[25]मांसेन [26]धूपं कुर्याद्विचक्षणः[27] ॥ २९ ॥

[28]धूपोऽयं फलपुष्पाणां सम्पत्तिं कुरुते भृशम्।
घुणा[29]दीन्वारयत्याशु[30] [31]वृक्षरोगांश्च नाशयेत् ॥ ३० ॥

---

१. A. ग्रि। २. A. व। ३. A. हा। ४. A. बा। ५. A. न-त्रते। ६ A. जिर्ण। ७. A. नियानिदेयां ताडशे। ८. A. इत्वास्थिरं। ९. श्चा। १०. A. त। ११. A. च धूमाद्वैश्वानराबुणा। १२. A. रां D. कराः। १३ A. णिया। १४ A. हा। १५. A. मिप। १६ A. दिकसमुलं। १७. A. समुत्पाद्य। १८. D. मीलिता A. मिच्छताम्। १९. A. या। २०. D. द्रेखां। २१. A. हिमवा D. ह्यप्पबा। २२. A. हिप्र। २३. A. कारकं। २४. A. र्थे। २५. A. मासेन। २६. A. धु। २७. A. णा। २८. A. धुपोयंफलपुष्पाणांसंपतिं। २९. A. दित्वा। ३०. A. श्रु। ३१. A. वृरोगाश्च नाशये।

विडङ्गहिङ्गु[1]सिन्धूत्त्थमरिचा[2]ति[3]विषावचाः[4] ।
भ[5]ल्लातकं तथा शृङ्गं माहिषं समभागतः[6] ॥ ३१ ॥

एतै[7]र्विरचितो योगो निहन्यात्[8] क्रि(कृ)[9]मिकीटकम् ।
उद्याने पादपानां तु सर्वव्याधिविनाशनः[10] ॥ ३२ ॥

[11]बीजावापात्समारभ्य[12] कुम्भेनैकेन सेचयेत् ।
यावद्वर्षं ततः[13] कुम्भं प्रतिवर्षं विवर्धयेत्[14] ॥ ३३ ॥

समानां विंशति[15] या(र्या)वत्ततस्तेनैव मान[16]तः ।
जलं दे[17]यं प्रयत्नेन यथाकालं महीरुहाम् ॥ ३४ ॥

सर्वे[18]त्तु(र्तु)कफलोपेताः सर्वदा फलशो[19]भिताः ।
शफरी[20]घृतसिद्धार्थ[21]कदली[22]दलनिर्मितः[23] ॥ ३५ ॥

धूपः[24] करोति वृक्षाणां सस्निग्धं फलदं पदम् ।
[25]अङ्कोल[26]क्राथतोयेन मिश्रितं[27]घृतमाक्षिकम् ॥ ३६ ॥

वसा किरि[28]क(कु)रङ्गाणामेतैः सिक्ता महीरुहाः ।
[29]सर्वर्तुकफलोपेता(:)सर्वदा फलशोभित(नः) ॥ ३७ ॥

दृश्य[30]न्ते नन्दने वृक्षा दलपुष्पफलान्विताः[31] ।
विडङ्गैर्मधुसर्पिभ्यां(र्भ्यां)क्षीरेण कृतसेचनाः[32] ॥ ३८ ॥

धूपिता नत[33](जतु)कुष्ठाभ्यां क्षीरवृक्षाः[34] सदाफलाः[35] ।
कुष्ठक्वथिततोयेन गवां क्षीरेण मेदसा ॥ ३९ ॥

अज[36]गरस्य संसिक्तां(क्ता)वल्लयः स्युः सदाफलाः ।
[37]वृश्चिकाकारवृक्षाणां गो[38]घृतेन च धूपिताः ॥ ४० ॥

---

१. A. संधुधघ । २. A. चारतिविषा । ३. D. बचा । ४ A. चा । ५. A. भाला । ६. A. त । ७. A. तैविरचितोभूपौतौ । ८. A. न्याक्रि । ९. A. मकि । १०. A. ने । ११. A. विजानापास । १२. A. क्षय । १३. A. त । १४. A. र्द्धये । १५. D. तिं । १६. D. ग । १७. A. दैयं प्रयत्नेन यथाकालमहीरुहं । १८. A. वैर्त्तुकफलीपेता । १९. A. शोता । २०. A. रिघ्र । २१. D. र्थं । २२. A. लि । २३ A. निमिता । २४. A. पं । २५. D. अकोल्ल । २६. A. क्रातो । २७. A. घ्रतं । २८. A. रकरंगाणां मैतैसिक्तामहि । D. रिमितंगा । २९. D. drops this line । ३०. A. श्यते । ३१. A. ता । ३२. A. मधुसपिभ्यां क्षीरेणकृतसेचना । ३३. D. कृष्टा । ३४. A. क्षा । ३५. A. ला । ३६. A. अ गरस्यससिक्तां चलयस्फसदाफा । ३७. D. वृश्चिककंटकंविद्धां । ३८. A. घ्रतेन च धूपित ।

किरि[1]मूषकमेदोभ्यां सिक्ता [2]वल्ल्यः सदाफलाः[3] ।
कृकवाकुम[4]ले क्षिप्ते [5]मत्स्यस्य [6]पललाम्बुनी(नि) ॥ ४१ ॥

द्राक्षा भवति सुस्वा[7]दुर्भू[8]यिष्ट(ष्ठ)फलशोभिता[9] ।
सारङ्गगजमार्जारक्रोध(ड)चापक(षप)लेन च ॥ ४२ ॥

मेदसा पयसा सिक्ता दाडिमी[10] [11]स्वादुसत्फला ।
यस्य कस्यापि पललं गोक्षी[12]रं गु(रगु)ड मिश्रि[13]तम् ॥ ४३ ॥

तेन सिक्तेषु [14]मूलेषु नार[15]ङ्गी स्यात् फलोर्जिता ।
मधुक्रोडवसायुक्त[16]मङ्कोल[17]क्वाथितं [18]जलम् ॥ ४४ ॥

तेन [19]मूलेषु संसि[20]क्ताश्चू[21]ताः स्युः[22]फलिताः[23] सदा ।
कमलस्य पलाले(शे)न [24]कृतसंवेष्टनक्रियः[25] ॥ ४५ ॥

हर्षकण्टकितानी[26]व फलानि पनसो वसे(हे)त् ।
मधुसर्पि[27]गु(र्गु)डः(ड) क्षी[28]रैः फलि[29]ते(पलले)न विमिश्रितैः[30] ॥४६॥

कपित्थश्रीद्रुमौ सिक्तौ[31] [32]भूति(रि)[33]स्वादुफलान्वितौ ।
प्रथमं कुसुमोत्प[34]त्तेः कुमारेण [35]कृते क्षते ॥ ४७ ॥

[36]जपायां(पया)तिलचूर्णेन [37]मधुना सर्पिषा तथा ।
कर्द[38]माकृतिना[39] तेन [40]क्षतदेशविलेपिता ॥ ४८ ॥

फलान्यामल[41]की सूते स्वा[42]दूनि बहुलानि च ।
सूकराश्व[43]शकृद्वह्नि[44]तप्तसूची[45]विभेदि[46]ता ॥ ४९ ॥

---

१. A. कि र । २. A. यल्ला । ३. A. ला । ४. A. मंले । ५. A. पश्यस्य । ६. A. फल । ७. A. रवादु । ८. A. भूइंष्ट । ९. D. ताः । १०. A. डिमि । ११. A. सा । १२. A. गोक्षि । १३. A. मिश्री । १४. A. मुमुलेषु । १५. A. रंगिस्यातफलोर्जितं । १६. D. मकोल्ल । १७. A. काथि । १८. A. डाला । १९. A. मुले । २०. A. सक्ता । २१. A. चुता । २२. A. स्या । २३. A. ता । २४. A. कष्टसंवष्टन । २५. A. त्रिया । २६. A. निव । २७. A. सपि । २८. A. क्षिरे । २९. A. लतेनव । ३०. A. श्रितौ । ३१. A. सि क्तै । ३२. A. धूमि । ३३. A. सादु । ३४. A. त्पते । ३५. A. क्रते । ३६. A. जपाया । ३७. A. समेन मधुसर्पस । ३८. D. र्दे । ३९. D. नस्ते । ४०. A. क्रतदेश D. क्षतदेशे । ४१. A. लिक । ४२. A. स्वादु । ४३. A.सुकराश्व D. श्व स । ४४. A. त म । ४५. A. सूचि । ४६. A. दता D. दिताः ।

फल[1]गर्भसमु[2]द्देशे रम्भा भूति(रि)फला भवेत् ।
विडङ्गमाषमधुक[3]सु(मु)राभिर्जातिशीतलैः ॥ ९० ॥
चूर्णितै[4]र्मदिरामिश्रैः[5] ल(लै)वणेन सम[6]न्वितैः ।
कृतलेपो विभावर्या[7] फलहीनोऽपि सर्वदा ॥ ९१ ॥

[8]नालिकेरतरुः[9] सूते बहुस्वादु [10]बृहत्फलम् ।
तिलस्य[11] मधु[12]यष्टि(ष्टे)श्च [13]चूर्णेन समभागतः[14] ॥ ९२ ॥
मिश्रा[15]भ्यां क्षौ[16]द्रतोयाभ्यां सर्वा[17] कुसुमजन्मना ।
मूले[18]षु कृतसंसेका बदरी फलति[19] क्षणात् ॥ ९३ ॥
मधुराणि सुगन्धा(न्धी)नि महान्ति च फलानि सा[20] ।
द्विपेन्द्र[21]दन्तचूर्णाग्नितप्तस्वर्ण[22]शलाकया ॥ ९४ ॥
फलमूले तले विद्धा[23] रम्भा स्थूलफला [24]भवेत् ।
दन्तिदन्तमयी[25] भोडी[26](यक्षोदः)क्रोडदंष्ट्रोद्भवानि(वेन) च ॥ ९५ ॥
पूतिता(ना) गजदानेन [27]कन्ददेशे निवे[28]शिता(तः) ।
निगू[29]हिता(तो) मृदा बाढं[30] कदल्या(:)कुरुते [31]भृशम् ॥ ९६ ॥
करीन्द्रदशनाकारधारिणीं[32] फल[33]सम्पदा[34]म् ।
पिण्याकमदिराबी[35]जमत्स्याखु[36]पललेन च ॥ ९७ ॥
सिद्धे[37](न)वारिणि संसिक्ता(वारिणा सिक्ता) बीजपूरा [38]बृहत्फला ।
[39]राजजम्बूदलो[40]शीरमुस्ताक्काथेन[41] सेचिता (तः) ॥ ९८ ॥
आम्रोऽपि सहकारः स्यात्सहकारो[42]ऽतिसौरभः ।
तुरङ्ग[43]करिसार[44]ङ्ग शृगाला(लो)क्षोत्त्थमेद[45]सा ॥ ९९ ॥

---

१. D. ला । २. A. देशे । ३. A. सुसुराभिजातिशितलें । ४. A. मर्दिरा । ५. A. श्रौ । ६. A. मंन्वि । ७. A. र्याफलहिनो । ८. A. ताल । ९. A. तरु । १०. A. बृहफ । ११. A. श्व । १२. D. भूयिष्टश्च । १३. A. चु । १४. A. त । १५. A. श्री । १६. A. क्षो । १७. D. र्वा । १८. A. मूलषु । १९. A. तितक्ष । २०. A. शा । २१. A. द्विपेद्रदंतवुर्णोग्नि । २२. D. र्णे । २३. A. द्वान् । २४. A. भवे । २५. A. यि । २६. A. डदंष्ट्रैष्ट्रेद्ध । २७. A. कंर्द । २८. A. येत्सि । २९. A. गु । ३०. A. ढ । ३१. A. भ्र । ३२. A. णि । ३३. A. लं । ३४. A. दमू । ३५. A. ब । ३६. A. षु । ३७. A. द्धनयारिणासिक्ता । ३८. A. बृहफ । ३९. D. दिव्य । ४०. A. शिरा । ४१. A. ना । ४२. A. रःसु । ४३. A. किर । ४४. A. रंगाश्लंगा । ४५. A. धस ।

कथिते[1]न सदुग्धेन [2]पञ्चपल्लववारिणा ।
कृतसेको भवेदाम्रः[3] सहकारः सुसौरभः[4] ॥ ६० ॥

[5]एष एव [6]मुरायुक्तः प्रयोगः[7] कुरुते भृशम् ।
सर्वासां पुष्पजाती[8]नां करोत्यामोदमुत्तमम् ॥ ६१ ॥

क्वण[9]द्भ्रमरवृन्देन वाचालितदिगन्तराम्[10] (रम्) ।
कुब्जशोणितयुक्ताय(क्तोयं)नागपुन्नागकेसरान् ॥ ६२ ॥

पुष्पवृद्धियुतान्वृ[11]क्षान् कुर्याद्गन्धमनोहरान् ।
तरुण्या नूपुरोपेत[12]पादघातेन ताडितः[13] ॥ ६३ ॥

अशोको विकसत्याशु सु(मु)खमध्ये(द्ये)न केसरः ।
मदा[14]हतेन [15]नेत्रेण [16]ताडितस्तिलक[17]द्रुमः ॥ ६४ ॥

कामिनी[18] कर्ण[19]पूरेण पुन्नागो नागचम्पकः ।
कामिनी[20] कुचपाटीर पार[21]णे ति(परागैस्ति)लकद्रुमः[22] ॥ ६५ ॥

विधत्ते कौसुमीं[23] वृत्तिं मकरन्दोदबिन्दुभिः[24] ।
विवा[25]हविधि[26]ना युक्ता [27]कृतकौतुकमङ्गला ॥ ६६ ॥

निकटस्थद्रुमे[28]नोदा(ढा)[29] श्यामा पुष्पवती[30] भवेत् ।
दिनान्ते घु(सु)रया युक्ताः करवीराः[31] [32]कुरण्टकाः ॥ ६७ ॥

माधव्यः [33]सुवते पुष्पं सर्वकालं मनोहरम् ।
पलालवह्नि[34]ना दग्धा मल्लि[35]का शी[36]तकातरा ॥ ६८ ॥

पुष्पाणि प्रचुरं [37]शीते(सूते) भृङ्गवृन्दसुदाहृ[38]तम् (वहा) ।
क्षीरेण सेचि[39]ता मूले जपा[40] कुसुमलो[41]हिता ॥ ६९ ॥

---

१. A. तेरनस । २. A. पचपलवारण । ३. A. म्र । ४. A. भ । ५. A. ग । ६. D. सुयुक्तप्रयोगः A. सुराम्युक्त । ७. A. ग । ८. A. ति । ९. A. णुदमृ । १०. D. त् । ११. A. न्क्ष । १२. A. ते । १३. A. त । १४. A. हा । १५. A. न । १६. A. स्ता । १७. A. कं । १८. A. निर्के । १९. A. पु । २०. A. नि । २१. A. रंगैस्ति । २२. A. म । २३. A. मात्र्क्तिंतमकर । २४. A. भि । २५. A. हाय । २६. A. ध । २७. A. क । २८. A. मोनाटा । २९. A. स्या । ३०. A. ति । ३१. A. रा । ३२. A. कुहरंटका । ३३. A. सुनने D. सूवते । ३४. A. हि । ३५. A. ल्ली । ३६. A. शा । ३७. A. शि । ३८. A. द्वतं D. हरं । ३९. A. वि । ४०. A. य । ४१. A. ले ।

धवलं[1] कुसु[2]मं [3]सूते शशाङ्ककिरणोज्ज्व[4]लम् ।
कर्णिकारजपाशोकबाणाम्रातकभूरु[5]हाः । ७० ॥

[6]सुवते धवलं पुष्पं योगेनानेन[7] नन्दने[7] ।
आमम्रूत्या[8](त्सा)च सकला[9] पुष्पसौरभवापिताः[10](सिता)॥७१॥

[11]शनिभौमविनिक्षिप्ता द्रुमाणां कुसुमोकरे (त्करे) ।
एकाहान्तरसंसिक्ता[12] गन्धतोयेन भूयसा ॥ ७२ ॥

मासमात्रेण कुर्वन्ति(रुते) गन्धहीनाऽपि सौरभम् ।
यस्य कस्यापि[13] पुष्पस्य सौरभेणाधि[14]वासिता (न्) ॥ ७३ ॥

मृत्तिका [15]शकलान्मूले[16] वृक्षाणां बहु[17]ला(न्)क्षिपेत् ।
गन्धपत्रसु(मु)रामुस्तात[18]गरोशीरचूर्णकैः ॥ ७४ ॥

मिश्रि[19]तेनाम्भसा से[20]कै(क)स्ततः सौरभसम्भवः[21] ।
मध्वाज्यलेपिते [22]बाल्ये शै[23]शवे [24]सूत्रवे[25]ष्टिते ॥ ७५ ॥

एकीभूय प्रसूये[26]ते सि[27]तलोहितमञ्जरी ।
मधुना लेपिता वल्ली [28]सूते पुष्पं सुलोहितम् ॥ ७६ ॥

सर्पिषा[29] लेपिता सूते[30] सि[31]तं पुष्पं मनोहरम् ।
मधुना [32]सर्पिषा चैव कुमुदाम्भोजकन्दपौ(योः) ॥ ७७ ॥

कलायस्य[33] च [34]चूर्णेन कर्दमेन [35]च पूर्णयोः ।
एकेनैव तु [36]बा(ना)लेन द्वे[37] पुष्पे [38]भवतः शुभे ॥ ७८ ॥

कुसु[39]दं कमलं चैव सरस्याश्चर्यकारके ।
कुनदीहरि[40] तालाभ्यां जल[41]सूकरमेव(द)सा ॥ ७९ ॥

---

१. A. णं । २. A. रु । ३. A. सु । ४. A. द्वा । ५. A. राहा । ६. A. सूय । ७. A. नेनन्दन । ८. A. न्या । ९. D. शकलाः । १०. A. ता । ११. D. drops this line । १२. D. त्ताः । १३. A. प । १४. A. का । १५. A. स । १६. A. मू । १७. D. ह । १८. A. गतरोशिरचुर्णकं । १९. A. श्रीते D. श्रितो । २०. A. सेकेस्तत D. मेकैस्ततः । २१. A. व । २२. A. बाल्यै D. बल्यौ । २३. A. सेसिवे । २४. A. सु । २५. A. चे । २६. A. य । २७. A. तलोहतमञ्जर । २८. A. सु । २९. A. षलि । ३०. A. ते । ३१ A. सा । ३२ A. सीर्प्पषाकुसुदांभोजकंदपौ । ३३. D. स्याश्च । ३४. A. चु. । ३५. A. व । ३६. A. बालेना । ३७. A. द्वौ । ३८. A. भं । ३९. A. म । ४०. A. र । ४१. A. सु ।

दुग्धेन चम्पकः[1] सिक्तः[2] के[3]सर[4] प्रसवो भवे[5]त्।
यष्टी[6]कुलत्त्थ[7]चूर्णेन मधुना च [8]विमिश्रितैः ॥ ८० ॥

सलिलैः[9] सेचिता(तो) [10]मूले तप्तवर्णा(र्णो)मधू[11]कस्रू:।
तृमां[12]साङ्को[13]ल्लतैलाभ्यां सप्तवासरवासि[14]तम् ॥ ८१ ॥

करकामृत्तिकाव्युप्तं बीजं सद्यः प्ररोहति।
एकविंशतिवारेण कु[15]क्कुटस्यासृजोक्षितम् ॥ ८२ ॥

तत्क्षणादा(दा)डिमी[16]बीजं व[17]र्द्धते फलति[18] ध्रुवम्।
मत्स्य[19]कोडवसामां[20] सदुग्धेन परिभा[21]वितम् ॥ ८३ ॥

यस्य कस्यापि वा[22] बीजं द्रुतं पुष्पफलं भवेत्।
[23]पक्कमाम्रतरोर्बीजं निहि[24]तं दिनसप्तकम् ॥ ८४ ॥

मत्स्यकोडवसातैल[25][26] घृतदुग्धेषु सन्ततम्।
बृहतीतिलकाण्डानां भस्मना मिलितं ततः[27] ॥ ८५ ॥

[28]व्युप्तं रोहति सद्यस्तु पुष्पि[29]तं फलि[30]तं भवेत्।
नर [31]मांसवसारक्तदन्तिदन्तविचूर्णितैः[32] ॥ ८६ ॥

मिश्रि[33]तेनाम्भसा सिक्ता[34] रम्भा मानफला भवेत्।
कोलशोणितमेदोभ्याम[35]ङ्कोलं (ल्ल)[36]कथितेन च ॥ ८७ ॥

सेचि[37]ता कदली [38]सूते दाडिमीफलमुत्तमम्।
यष्टीमधुकपुष्पाणि श्वेतकुष्टं समाक्षिक[39]म् ॥ ८८ ॥

निष्पावाङ्गु(वगु)लिकां कृत्वा मूलं निष्कृष्य निक्षिपेत्।
इमं प्रयोगं वृक्षस्य यस्य कुर्याद्विचक्षणः[40] ॥ ८९ ॥

---

१. A. क। २. A. कं। ३. A. श। ४. D. रः। ५. A वत्। ६. A. ष्टि। ७. A. चुर्णेना। ८. A. लिमिश्रीतै। ९. A. लैसेवि। १०. A. मुलेस्तसवर्णा। ११. A. धु D. धूः। १२. A. सां। १३. A. को। १४. A. तामू। १५. A. कुस्या...सृजोक्षितम् D. क्कुट्ट। १६. A. मिबि। १७. A. द्वन्ते। १८. A. ते। १९. A. त्स। २०. A. मांद्रु। २१. A. क्षा। २२. A. चाबि। २३. A. एक। २४. A. हं। २५. D. लं। २६. A. ग्रु। २७. A. तं। २८. A. ग्रु। २९. A. ष्पी। ३०. A. ली। ३१. A. मांकसा। ३२. A. तै। ३३. A. श्र। ३४. A. त्तांभमान। ३५. A. मंकोभं। D. मंकोल्लं। ३६. A. क। ३७. A. वि। ३८. A. स। ३९. A. काम्। ४०. A. णा।

फलं निरस्थिकं तस्य मधुरं जायते [1]भृशम् ।
अङ्कोल्लक(क)थनं [2]स्वि(नस्वि)न्नं [3]श्वमांसं छागदुग्धयु[4]क् ॥९०॥

पिण्याकसहितं मूले सहकारस्य निक्षिपे[5]त् ।
द्राक्षावल्ली[6]समाकारः[7] सहकारः[8] सदाफलः[9] ॥ ९१ ॥

जायते निश्चितं दत्तं[10](त्ते) सर्वेषामद्भुतं हृदि ।
वृक्षस्य फलिता शाखा सप्तवेष्टनवेष्टिता ॥ ९२ ॥

सन्धौ कृष्ण[11]स्य दात्रस्य चर्मणा गलजन्मना ।
ईदृ[12]ग्विधेन बन्धेन[13] गाढ[14]संयोजिता सती ॥ ९३ ॥

पाके[15]न रहि[16]तं दत्ते सर्वदा हरितं फलम् ।
कृकाटी[17]चर्मणा बद्धा शाखा[18] छागस्य सन्धितः ॥ ९४ ॥

अपक्वं फलमादत्ते यस्य कस्यापि[19] भूरुहः ।
बाल[20]कूष्माण्डकस्यान्तर्म[21]धुसर्पियु(र्यु)तं क्षिपेत् ॥ ९५ ॥

वार्ताक[22]बीज[23](जं)यत्नेन पादा(पक्षा)न्ते तत्समुद्धरेत्[24] ।
तदुप्तं जनयेद्व[25]ल्लीं[26]कूष्माण्डदलसंयुता[27](म्) ॥ ९६ ॥

फलानि तत्र जायन्ते वार्ताकान्येतदु[28](द)द्भुतम् ।
यवमाषतिलव्रीहि[29]चूर्णाः[30](र्णैः)सङ्कुषितामिसैः[31](षैः) ॥ ९७ ॥

सिक्ता जलयुतै[32]श्चिश्चा निश[33]या धूपि[34]ता भृशम् ।
सुखा(स्वा)[35]दुफलशो[36]भाढ्या[37]वल्लीरूपेण वर्तते ॥ ९८ ॥

चित्रमेतत्समाख्या[38]तं वृक्षाणां तत्र योग[39]तः ।
ईदृग्विधवनस्या[40]न्तः कृतशैले मनोहरे ॥ ९९ ॥

---

१. A. भ्र । २. A. लकथनं वित्तं । ३. A. स्व । ४. A. व्यु । ५. A. पे । ६. A. ती । ७. A. र । ८. A. र । ९. A. ल । १०. A. ते । ११. A. ष्णुस्पदांतस्य । १२. A. द्ररिग्वधेन । १३. A. नबंधेन। । १४. A. ढं । १५. D. को । १६. A. वित्रं । १७. A. टि । १८. A. षा । १९. A. मि । २०. A. कु । २१. A. मधुसर्प्पि । २२. D. की A. र्त्ताक । २३. A. जे । २४. A. तः । २५. A. द्वल्ली । २६. A. कु । २७. D. तं । २८. A. द्रुद्भम् । २९. A. ह्नि । ३०. A. र्णा । ३१. A. सौ । ३२ A. तेश्चिवा । ३३. A. शा । ३४. A. प । ३५. D. प । ३६. A. सो । ३७. A. बलि । ३८. A. खा । ३९. A. गं । ४०. A. स्पांता ।

[1]कृत्रिमान् [2]रचयेद् वृक्षान्[3] सरांसि स[4]रितस्तथा ।
हरित्पट्ट[5]कृतैः[6] पत्रैः[7] पुष्पैः[8] काञ्चन[9]निर्मिते(तैः) ॥ १०० ॥
फलैः[10] प्रवालघटितै[11]रै[12]प्यशाखामहीरुहान् ।
विशालाञ्शी[13]तलच्छा[14]यान् बहुभङ्गिविनिर्मि[15]तान् ॥ १०१ ॥
सुगन्धिपुष्पस्तबका[16]न्सुधास्वादु[17]फलान्वितान् ।
[18]शङ्खनिर्मितहंसाद्य[19](द्यं) निर्मलो[20]दक[21]पूरितम् ।
पो[22]तिका[23]कदलीकीर्ण(र्णं)कनत्का[24]ञ्चनपङ्कजा[25]न् (जम्) ॥ १०२ ॥
इन्द्रनी[26]लविनिर्वृ[27]त्तं(त्त)नवेदी[28](न्दी)वरभूषि[29]तम् ।
दिग्व[30]धूदर्पणाकारं गिरौ कुर्यात्सरोवर[31]म् ॥ १०३ ॥
सूक्ष्ममुक्ताफलैः[32] [33]क्लृप्तवालुकापुलिनस्थलम् ।
कुङ्कुमोदकसम्पूर्णाः कुल्याः[34] कुत्रापि कारयेत् ॥ १०४ ॥
विधायैवंविधं शैलं ततः[35] सान्द्र[36]मुदान्वितः[37] ।
प्रसाद[38]वित्तकैः सार्धं[39] प्रेयसीभिः समन्वितः ॥ १०५ ॥
राजभिः[40] सहि[41]तान्पुंसः पण्डितात्सु[42](न्सु)विचक्षणा[43]त्(न्) ।
समाहूय महीपालः[44] कृतशृङ्गारशोभित[45]म् ॥ १०६ ॥
वरं वाहं समारुह्य लीलागमनम[46]ण्डितम् ।
हेम[47]किङ्किणिकानादै[48]र्ज्वल(जल्प)न्तमिव शोभनम् ॥ १०७ ॥
पुण्डरी[49]ककृतच्छाया(य)सितचामरवी[50]जितम् (तः) ।
पुरन्दर[51]इव श्रीमा[52]न् विबुधैः[53]परिवारितः ॥ १०८ ॥

---

१. A. क्रतिमां । २. A. रं । ३. A. त् । ४. D. रसी । ५. A. द । ६. A. ते । ७. A. त्रै । ८. A. ष्पै । ९. A. नमितै । १०. A. लै । ११. A. तौ । १२. D. गैंद्य १३. A. ली । १४. A. व्वा । १५. A. सित । १६. A. की । १७. A. पलान्वित । १८. A. शांक्षा । १९. A. ह्य । २०. A. लौ । २१. A. धूपतं । २२. D. यो । २३. A. च । २४. A. न्काच । २५. A. जा । २६. A. नि । २७. A. व्रतं । २८. A. न्दावंरं । २९. A. षि । ३०. A. ग्धधु । ३१. A. र । ३२. A. लै । ३३. A. कु । ३४. A. ल्यां । ३५. A. त । ३६. A. द्र । ३७. A. त्विता । ३८. A. वित D. चिन्त । ३९. A. ध्वं । ४०. A. सि । ४१. A. हतात्पुंस । ४२. A. सु । ४३. A. णा । ४४. A. ल । ४५. A. ता । ४६. A. माहितम् । ४७. A. पकिक्रणि । ४८. A. घेज्वल्पतमिव । ४९. A. रिकक । ५०. A. वि । ५१. A. द्र । ५२. A. मावि । ५३. A. रिवारितम् ।

अप्सरोधिकरम्या[1]भिर्मि[2]ह(र्महि)लाभिरूपा[3]सितम् (तः)।
शनैः[4] शनैः सुखं[5] गत्वा पर्यन्तं[6] वनमाविशेत् ॥ १०९ ॥

नेत्रानन्दकरान् [7]वृक्षान् चे(क्षांश्चे)तसो [8]भ्रान्तिदायकान्।
दर्शयन्ह[9]रिणाक्षीणां [10]व(प)रिमण्डलिकाम(न)पि ॥ ११० ॥

समारोहेत्ततः[11] शैलं[12] पुष्पकं राघवो यथा।
कल्पपादपशा[13]खाभं प्रसार्य भुजमायतम् ॥ १११ ॥

[14]विक्रमात्परभूपाललक्ष्मीरिवसमाहृताः[15] (हृताः)।
आ[16]कृष्य तरुणीं[17] (णीः)शैले[18] तस्मिन्नारोपयेन्नृपः[19] ॥ ११२ ॥

परिवारजना(नां)श्चै[20]व परदेशसमागताः[21] (तान्)।
आरोहये[22]त्प्रियैर्वाक्यैर्बहुमानपुरः[23] सरम् ॥ ११३ ॥

प्रवालफलभूइष्टा(यिष्ठा)न्हरिप(त्प)द्दलान्वितान्।
सुवर्ण[24]कुसुमोदारान् रत्नपक्ष[25](त्र)विराजितान् ॥ ११४ ॥

कल्पवृक्ष[26]कृतस्पर्धान्[27] कृत्रिमान्ध[28]रणीरुहान्।
सरः कनकपङ्केन राजितं [29]वार(रि)पूरितम् ॥ ११५ ॥

रत्नवालुकया चम्पाश्री[30] खण्डक्षोद[31]पङ्किलम्।
चन्द्रकान्तशिला[32]युक्ता[33](क्तां)[34]कुङ्कुमोदकवाहिनी(नीम्) ॥११६॥

वाहिनीं[35] दर्शयेद्राजा[36] चित्तलोचनहारिणी[37](म्)।
[38]नीलोत्पलदला[39]क्षीणां परिवारजनस्य च ॥ ११७ ॥

क्रीडन्ति तत्र कामिन्यो मरालगतिशोभिताः[40]।
चक्रचारुकुचद्वन्द्वा विकासिकमला[41]ननाः ॥ ११८ ॥

---

१. A. स्था। २. A. र्मह। ३. A. पासित। ४. A. शनैसनै। ५. A. षं। ६. A. ते। ७. A. वक्षाएत। ८. A. भ्राति। ९. A. न्करिणां क्षीणां। १०. A. पंर। ११. A. त। १२. A. ला। १३. A. षा। १४. D. वक्रिमापरभूपालोलक्ष्मी A. विक्रमात्परभूपालक्ष्मी। १५. D. वृता। १६. A. क। १७. A. णा। १८. A. लें। १९. A. न्नपा। २०. A. चै। २१. A. ता। २२. A. प्रि। २३. A. र। २४. A. र्णौनुसुमौ। २५. A. त्क। २६. A. वृ। २७. A. र्द्धाक्रि। २८. A. नुध। २९. D. वाप्र। ३०. A. षंड। ३१. A. पंकिला। ३२. A. भा। ३३. D. क्ताः। ३४. A. कुकु। ३५. A. नी। ३६. A. जवित। ३७. A. णि। ३८. A. नि। ३९. A. क्षा। ४०. A. ता। ४१. A.ताननां।

चित्ररत्नतरो[1]र्मूले [2]स्फटिकोपलवेदिके[3] ।
उपविश्य महीनाथो[4] दिव्यरत्नफलं बहु ॥ ११९ ॥

कनका(त्का)ञ्चनपुष्पाणि दिव्याम्बरदलानि च ।
दद्यात्प्रसादपात्रेभ्यः[5] परिमण्डलि[6]नेऽपि च ॥ १२० ॥

ततो[7] विसर्जि[8](सृज्य)तान् सर्वान् रमणीभिः[9] [10]समावृतः ।
राजते पृथिवीनाथः[11] शक्रो वाप्सरसां गणैः ॥ १२१ ॥

क्वचिच्च पादपच्छाये क्वचिच्च सरितां[12] तटे ।
क्वचिच्च सरसीती[13]रे क्रीड[14]ति [15]क्षितिवल्लभः[16] ॥ १२२ ॥

गाप[17]येत्कलकण्ठीश्च व[18]र्त्त(नर्त)येल्ललि[19]ताङ्गनाः[20] ।
हासयन्त[21]रुणी[22]वृन्दमानन्दं परमाप्नुयात् ॥ १२३ ॥

अन्यसङ्क्रान्तगन्धानि पुष्पाणि रुचिराणि च ।
मण्डनार्थं[23] समाहृत्य तरुणी[24]भ्यः सम[25]र्पयेत् ॥ १२४ ॥

ततोऽवरो(रु)ह्य शैला[26]ग्रादारुह्य वरवारणम् ।
आगच्छेत्स्वपुरं श्रीमान् दिव्यतूर्यविराजितः ॥ १२५ ॥

इतीयं भूधरक्री[27]डा [28]कुतूहलकरी नृणाम् ।
भूलोकमल्ल[29]देवेन कथिता [30]ख्यातकीर्त्तिना ॥ १२६ ॥

(इति भूधरक्रीडा ॥१॥)

सुरम्या[31] च[32] वनक्रीडा कथ्यते विस्तरेण तु ।
व्यती[33]ते शिशि[34]रे राजा क्रीडां कुर्याद्वनाश्रयाम् ॥ १२७ ॥

[35]ऋतौ वसन्ते [36]सम्प्राप्ते दक्षिणे [37]मलयानिले ।
[38]शीतले सुखसंस्पर्शे पुष्पगन्धमनोहरे ॥ १२८ ॥

---

१. A. मू। २. A स्फु। ३. A. की। ४. A. घो। ५. A. भ्य। ६. A. ल। ७. A. ते। ८. A. जि। ९. A. भि। १०. A. ससावृत। ११. A. थ। १२. A. ता। १३. A. ति। १४. A. डंति। १५. A. क्ष। १६. D. भाः। १७. A. य। १८. A. त्त। १९. A. ल। २०. A. ना। २१. A. स्त। २२. A. वृंदे। २३. A. र्व्व। २४. A. णिनां। २५. A. मां। २६. A. ली। २७. A. इतियभूधराक्षिडा-तु। २८. A कुतुहलकरि D. कुतूहळकरी। २९. A. ल। ३०. A. कांत। ३१. A. स्या। ३२. A. वचन। ३३. A. ति। ३४. A. श। ३५. A. क। ३६. A. संप्र। ३७. A. सलयानिलो। ३८. A. drops this word।

नागकेसरपुन्नागचू[1]तचम्पकरेणुभिः[2]।
[3]पिञ्जरे मारुते वापि (ति) दिग्वधूमुखरञ्जने ॥ १२९ ॥

सङ्गतप्रियस[4]ङ्गीते विमुक्त[5]रुदितेऽनुगे।
तरुणीहृदयोल्लासे कोकिलानि[6]स्वने सति ॥ १३० ॥

पुष्पिते सहकारौ[7]घे प्रफुल्ले चम्पकद्रुमे।
प्र[8]सूनरम्ये बहु(कु)ले केसरे कुसुमोर्जिते[9] ॥ १३१ ॥

*जम्बीरसुमनोगन्धे पाटलाप्रसवो[10]त्करे।
विकसन्मुचुकुन्दाद्यैः[11](न्दौघैः) सुर[12]भीपुल्ल(भ्युत्पल)शोभिते ॥ १३२ ॥

कर्णिकारे(र) सुवर्णाभे(भ) रक्ताशोकसुरञ्जिते।
माधवीस्तबकैः[13]शुभ्रैर्वल्ली चम्पकमेव च (भिश्चम्पकैस्तथा) ॥ १३३ ॥

निबि[14]डैः क्रमुकैर्भव्यैः पङ्क्तिस्थैः सरलैः[15] शुभैः[16]।
पयोधरफलाक्रान्त[17]नारिकेलैर्मनोहरैः[18] ॥ १३४ ॥

सिन्दुरारुणवर्णाढ्यफलैर्नारिङ्गभूरुहैः।
सुवृ[19]त्तकुचसङ्काशः(शा) फलैरेवाय[20]तद्रुमैः ॥ १३५ ॥

फलेनैकेन लो[21]कानां[22]तृप्तिमुत्पादयामहे।
इती[23]व जातरोमाञ्चकण्टकैः पनसद्रुमैः ॥ १३६ ॥

कदलीखण्डकैर्भव्यैः सूर्यातपनिवारकैः।
[24]पक्तिश्च(कैश्च)फलगुच्छै[25]श्च शोभितै[26]श्च व[27]नान्तरैः ॥ १३७ ॥

नीपनीवारजम्बीरजम्बुवृक्षैरलङ्कृतैः।
कपित्थैर्लकुचै[28]राम्रैः[29] प्राची[30] नाम[31]लकैस्तथा ॥ १३८ ॥

---

१. A. चुन्ट। २. A. भि। ३. A. पिंजेरे। ४. A. संगते। ५. A. क्ति। ६. D. निः। ७. A. रोये। ८. A. सुनु। ९. A. ता। १०. D. त्तरे। ११. A. घैः। १२. A. भीत्पुरभील्लशोभिते *This stanza is repeated here after 132। १३. A. श्चभ्रैर्धलिचम्पक। १४, A. वि। १५. A. लै। १६. A. भै। १७, A. र्नालिकेरै। १८. A. रै। १९. A. त। २०. A. र। २१. A. लौकाना। २२. A. त्रृप्तिमुत्पातयोमहो इतीव जातरोमांचै कंटकैः पनसद्रुमे। २३. D. इत्येवं। २४. This line is omitted in D। २५. A. च्छेश्च। २६. A. तेश्च। २७. A. नंतरो। २८. A. चे। २९. A. म्रै। ३०. A. चि। ३१. A. कलै।

दाडिमै[1]र्बीजपूरैश्च लवङ्गैश्च नवद्रुमैः ।
सिधि[2]कान्ता(ता)ल[3]हिंता(न्ता)ल[4]तिलकैः[5] [6]सरलद्रुमैः ॥ १३९ ॥

खर्जूरी[7]केतकीखण्डैर्मल्लिकाविटपैरपि ।
तगरैः[8] शतपत्रैश्च सुगन्धैः[9] करवी[10]रकैः ॥ १४० ॥

[11]वर्णकैर्जल(लु)कावर्णैः[12] पीतैः कृष्णैः[13] कुरण्टकैः ।
हरिद्राशृङ्गवेरैश्च [14]सारणैः करिकर्णकैः ॥ १४१ ॥

दमनैर्मरु[15]कैश्चैव स्थाने स्थाने विराजिते ।
विलम्बिफलगुच्छाढ्यद्राक्षामण्डपमण्डिते[16] ॥ १४२ ॥

प्रभूतफल[17]सञ्छन्ने करंवर(रमर्द)महीरुहैः[18] ।
क्षीरिकावृक्षगहने तालगुल्मोपशोभिते[19] ॥ १४३ ॥

वने शी[20]तलसौग[21]न्ध(न्धि)[22]संमार्जितमहीतले[23] ।
कुल्यातोय[24]वहारम्ये बीलकद्वय(वालुकाद्वार)संयुते ॥ १४४ ॥

हृष्टिगात्रमनः[25] सौख्ये क्षुत्पिपा[26]सापसर्पणे ।
नन्दनस्पर्द्धिविभवे कु[27]र्यात्क्रीडां वने नृपः[28] ॥ १४५ ॥

नीलोत्पलाभिर्ने[29](भने)त्राभिर्दाडिमी[30]दन्तपङ्क्तिभिः[31] ।
[32]पूगीस्कन्ध[33]गलाभिश्च शिरीषमृदुबाहुभिः[34] ॥ १४६ ॥

[35]कङ्केलिपल्लवोल्लासि[36]सरलायतपाणिभिः[37] ।
के[38]तकीनखराभिश्च लतात[39]न्वङ्गयष्टिभिः ॥ १४७ ॥

कोकिलाकलनादाभिः शुकजल्पितसू[40]क्तिभिः ।
मरालगतिरम्याभिः[41] प्रि[42]याभिः परिवेष्टि[43]तः ॥ १४८ ॥

---

१. A. मेविज । २. D. द्धि । ३. A. हिता । ४. D. ता. ५. A. कै । ६. A. त । ७. A. रेकेतकिखंडैमलि । ८. A. गरै D. गरैःशा । ९. A. गन्धै । १०. A. विरकै । ११. D. च । १२. A. र्णोपीतै । १३. A. ष्णे । १४. A. सूरु । १५. D. रुबकैश्चैव । १६. A. तम् । १७. A. संछन्नं । १८. A. हैसीरिका । १९. A. ता. । २०. A. सि । २१ A. धंधी । २२. A. सं । २३. A. लो । २४. A. ज । २५. A. नसौष्ये । २६. A. प । २७. A. योन्क्रीडांन् D. कुर्यात्क्रीडा । २८. A. प । २९. A. निलोत्पलाभिनेत्राक्ष । ३०. A. मदंती । ३१. A. भि । ३२. A. पुगि D. पुगी । ३३. A. स्कंधं । ३४ A. भि । ३५. D. कंकोलि । ३६. A. लालित्येयत । ३७. A. भि । ३८. A. कितकि । ३९. A. तःवंगषष्टीभि । ४०. A. स्तुक्तिभि । ४१. A. भि । ४२. A. प्री । ४३. A. ष्टी ।

कपित्थफलसङ्काश[1]कुचाभिर्भिन्ननाम(भि)भिः ।
अन्यैः[2] प्रसादपात्रैश्च परिहासमु(सु)खोचितैः[3] ॥ १४९ ॥
[4]गीतवाद्यविनोदज्ञै[5]र्विटचेटविदूषकैः ।
अश्वान्वा(श्वं वा)करिणी[6]र्वा(णीं वा) पि[7]समारुह्य मही[8]पतिः ॥१५०॥
क्रीडार्थं तु वनं गच्छेत्पुरन्दर इवापरः[9] ।
विनिवार्ये[10]तरान् लो(राँल्लो)कान् प्रविशे[11]त्स्वयमग्रतः ॥ १५१ ॥
वनोद्दे[12]शांस्तु (शान् सु)रम्यांस्तु प्रेयसी[13]नां प्रदर्शयेत् ।
आश्रये[14]च्छीतलां[15] छायां तिष्ठ(ष्ठ)न्रम्यासु[16] भूमिषु ॥ १५२ ॥
नमयंस्तरुशाखा[17]श्च गृण्हं[18]श्चित्तगतं फलम् ।
सुरभीणि[19] च पुष्पाणि विचिन्वन् पल्ल[20]वानि च ॥ १५३ ॥
परि[21]भ्रमन्नितश्चे[22]तः कान्ताभिः[23] परितो नृपः[24] ।
निबि[25]डे गहन[26]स्थाने[27] निगृह्य (गूह्य)निजरूपकम् ॥ १५४ ॥
पल्लवान्तरितो[28]भूत्वा प्रेयसी[29]ह(दृ)ष्टिवञ्चकः ।
इतस्ततः प्रधावन्ति[30] प्रेयस्यस्तद्दिदृक्षया ॥ १५५ ॥
दृष्टं[31]चैवोपगूहन्ति नृपं प्रेमसमन्विताः[32] ।
ताश्च तस्य तथा कृत्वा[33]त्यर्थमानन्दयन्ति च ॥ १५६ ॥
पलायन्ते नृपस्या[34]ग्रे नृपस्तासां तथैव च ।
ईषच्छ्रमसमोपेताः[35] साराणि(सारणी) शीतवारिणा ॥ १५७ ॥
प्रक्षाल्य वक्त्रं पादौ च कदलीदलवी[36]जनैः ।
वी[37]जयन्ति नृपं कान्ताः कामिन्यः[38] कामवर्द्धिकाः[39] ॥ १५८ ॥

---

१. A संकुचाभिमरालगतिरम्यतिरंभास्तंभनिभोरुभिस्तालांभोजशुध्रिभि । २. A. न्यै । ३. A. ते । ४. A. गि । ५ A. विटविदूषकै । ६. A. णि । ७. A. री । ८. A. हि पति । ९. A. र । १०. A. यै । ११. A. श्येत्कथितापुरा । १२. A. देन्व्यास्तरमांस्तु । १३. A. सि । १४. A. यांश्री । १५. A. लांछया D. लच्छा । १६. A. सूभुमिषु । १७. A. षा । १८. A. ह्वश्चितगतं । १९. A. भणि । २०. A. लवार्ति । २१. A. भ्रमभित । २२. A. श्वेता । २३. A. भि । २४. A. प । २५. A. बी । २६. D. ने । २७. A. ने गुह्यर्निनिजरूपकम् D. ने निगृह्य । २८. A. भृ । २९. A. सिहष्टिवंचक D. सीनां तुवंचक । ३०. A. ति । ३१. A. वैदौपगु D. चैवाप । ३२. A. त । ३३. A. तांश्च तस्य तथाकृत्वा विनमानंद । ३४. A. स्यानृपस्तातथैव च । ३५. A. ताः साराणिशीत D. ताः गृहीतशीत । ३६. A. विजनै । ३७. D. बी । ३८. A. न्य । ३९. A. र्द्धिका D. र्द्धकाः ।

रम्यस्थलप्रदेशेषु छायामा[१]श्रित्य शी[२]तलाम् ।
उपविश्य तथा राजा परिवारजनैः सह[३] ॥ १५९ ॥

आस्वाद्यामृतकल्पानि फलानि विविधानि च ।
नारिकेलोदकं[४] दिव्यं शी[५]तलं निर्मलं पिबेत् ॥ १६० ॥

पाय[६]यित्वा ततः[७] सर्वान्(र्वाः) प्रीतिमासादयेत्पराम् ।
पूगीफलानि चाहृत्य नागवल्लीदलानि च ॥ १६१ ॥

दद्याद्यथोचितं[८] ताभ्यः स्वयमा[९]स्वादयेत्ततः[१०] ।
चन्दनद्रुमनिर्यासैः क[११]र्पूरर[१२]जमिश्रितैः[१३] ॥ १६२ ॥

[१४]विलिप्ता(लेप्या)ङ्गानि सर्वाणि(र्वासां)स्वगात्रं च[१५] विलेपयेत् ।
सुरभी[१६]णि च पुष्पाणि योषिद्भि[१७]र्ग्रथितानि च ॥ १६३ ॥

प्रदद्यात्प्रेय[१८]सीभि(भ्य)श्च शृङ्गारार्घ[१९](र्थं) मनोहरान् (रः) ।
स्वयं च खोम्पके राजा कुसुमानि निवेशयेत् ॥ १६४ ॥

[२०]पुष्पगुच्छं ततः कुर्यात्प्रेयसी[२१]चित्तरञ्जनम् ।
ततः [२२]किञ्चिदहःशेषे निर्गत्य निजमन्दिरम् ॥ १६५ ॥

आगच्छे[२३]त्पृथिवीपालः कल्पद्रुमसमाकृतिः[२४] ।
एवमेषा वनक्रीडा कथिता सोमभूभु[२५]जा ॥ १६६ ॥

[२६]नृपाणां प्रीतिदा नित्यं कामोद्दीपनकारिणी ।

[इति वनक्रीडा ॥ २ ॥]

सम्प्रत्यान्दोलनक्रीडा[२७] वक्ष्यते [२८]मनसः प्रिया ॥ १६७ ॥

कन्दर्पस्योत्तरे [२९]मित्रे कामिनीवृन्दबाधने[३०] ।
[३१]ऋतुराजे परिप्राप्ते वसन्तेऽतिमनोहरे[३२] ॥ १६८ ॥

---

१. A. श्री । २. A. सितलम् । ३. A. हः । ४. A. प्रज्ञं । ५. A. शितल । ६. A. र्यायत्वा । ७. A. त । ८. D. तेभ्यः । ९. D. सा । १०. A. त । ११. A. पुं । १२. A. पुंज । १३. A. तै । १४. A. व । १५. A. त्रविलेप । १६. A. भि । १७. A. द्भिग्रद्भिर्ग्रथितानिच । १८. A. यासिभिस । १९. A. र्थंमना । २०. A. शेषरं च खाकुर्यात् । २१. A. सिच्चिसरंज । २२. A. किंचिदह । २३. A. प्रथ । २४. A. क्रति । २५. A. भू । २६. A. drops this line । २७. A. डां । २८. A. मानस । २९. D. पक्षे । ३०. A. ते । ३१. A. क । ३२. A. रो ।

आन्दोलनं प्रकु[1]र्वीतपृथुस्त[2]म्भद्वयान्वितम्[3] ।
चतुरश्च[4]तुरस्तम्भ(म्भान्)स्तम्भयोः परितो [5]न्यसेत् ॥ १६९ ॥

सम[6]न्तात्स्तम्भयोः कार्या विचित्रा(त्राः) पुत्रिका (काः) शुभा (भाः) ।
प्रसादा[7](दां)श्च तदा वासानुपरिष्टान्नि[8]वेष[9]येत् ॥ १७० ॥

पट्टका(क)त्रि[10]तयं तेषु स्तम्भेश्वा[11](ष्वा)रोपयेद्दृढम् ।
तासामुपरि कर्तव्या क्रमाभिनि[12]र्मिता शुभा ॥ १७१ ॥

त्रिपश्च शिख[13]रैर्युक्ता नानाव[14]र्णांशुकैर्युता ।
वृक्षैश्च देवतारूपै[15]र्लताभिः[16] सुमनोहरा ॥ १७२ ॥

मयूरैर्वारु(र)णै[17]र्हंसैः सिंह[18]शार्दूलवानरैः ।
कल्पिता रमणी[19]या च नाना[20]रूपा प्रभावली[21] ॥ १७३ ॥

क[22]ल्पयित्वा तथा साधु[23] तं(तां) शमै(नै) रोपये[24]द् भृशम् ।
पट्टिकापृष्ठभागे तु विन्य[25]सेत्सुदृढं ततः ॥ १७४ ॥

दारुशृङ्खलिका(का) रम्या (म्याः) सुवर्ण[26]खचिता(ताः) शुभा(भाः) ।
परिका(तो)लम्बमानाश्च कर्तव्या बहवः समाः[27] ॥ १७५ ॥

पट्टिकायास्तलोद्दे[28]शे मध्यभागे प्रकल्पयेत् ।
मुकुलं बहुपत्रं च[29] सौव[30]र्णान्तरसंज्ञितम् ॥ १७६ ॥

कीलितं [31]कीलकेनाथ लोलमानं सुय[32]न्त्रितम् ।
वरत्राभिश्च[33]तसृभिः संयुतं फलकेन च ॥ १७७ ॥

मत्तवारणयुक्तेन सुव[34]र्णपुटितेन च ।
चतुरस्रेण रम्येण शोभमानं मनोहरम् ॥ १७८ ॥

---

१. A. विं । २. A. संभ । ३. A. ताम् । ४. A. तुरस्तंभस्वंभयो । ५. A. न्यसे । ६. A. मंतीत्सभयो । ७. A. दश्च । ८. A. नि । ९. A. षये । १०. A. तित्रय । ११. D. श्वा । १२. D. र्निं A. निर्मिशुभा । १३. A. ष । १४. A. र्णशु । १५. A. पे । १६. A. भिमनो । १७. A. हंसैः । १८. A. सादुलवानरे । १९. A. णि । २०. A. नरु । २१. A. लि । २२. A. म्य । २३. A. तशनैराप । २४. A. येत्तु तमू । २५. A. नस्येसु । २६. A. खा । २७. A. मा । २८. A. दे । २९. A. वा । ३०. A. र्णंत । ३१. A. को । ३२. A. र्यंत्रयमू । ३३. A. श्व । ३४. A. र्णटिते ।

एवमान्दोलकं सिद्धं पौर्णमास्यां निशागमे[1] ।
चन्द्रोदये तथा राजा[2] शृङ्गारी रत्नभूषितः[3] ॥ १७९ ॥

वनिताभिः समायुक्तः शक्रो[4] वाप्सरसां गणैः[5] ।
महता तूर्यघोषेण [6]बन्दिवृन्देन [7]वन्दितः ॥ १८० ॥

गी[8]तवाद्यविनोदेन विप्राशीभि(र्भि)रभिष्टुतः[9] ।
आरोहेच्च तदा[10] दों(न्दो)लं प्रेयसीभिः[11] समन्वितः ॥ १८१ ॥

ततो जयजयाद्वान्यै(वादै)र्बद्धाञ्जलिपुटैर्जनैः[12] ।
स्तूयमान[13]स्तदा राजा[14] राजते देवराजवत् ॥ १८२ ॥

सन्तर्प्य प्रियवाक्यैश्च[15] हेम[16]वस्त्रविभूषणैः[17] ।
ब्राह्मणान् गायका[18]दींश्च ततः[19] सर्वान्विसर्जयेत् ॥ १८३ ॥

ततः[20] कान्ताजनैः सार्द्धं क्रीडे[21]दान्दोलकैर्नृ(के नृ)पः[22] ।
श्रीख[23]ण्डक्षोदशुभ्रायां चन्द्रिकायां मुदान्वितः ॥ १८४ ॥

पी[24]ठमध्ये स्वयं तिष्ठे[25]त्सुखासीन[26](ः) प्रियान्वितः[27] ।
मत्तवारणसंसक्तवृत्तायतभुजो नृपः ॥ १८५ ॥

पार्श्वद्वयस्थतन्वङ्गीकुचपीडितविग्रहः[28] ।
उप[29]गूहनसम्भूतहर्षरोमाञ्चकञ्चुकः ॥ १८६ ॥

पुरः पश्चाच्च तस्याङ्गे[30](न्वङ्ग्यौ) रज्वासक्तभुजद्वये[31] ।
ऊर्ध्वस्थिते तथा गाढं विधाय जघनां[32] शुकम् ॥ १८७ ॥

दर्शयन्त्या(न्त्यौ) [33]कृशं मध्यं तथा वृत्तौ पयोधरौ ।
श्लक्ष्णं कक्षाप्रदेशं च [34]रम्भोरुयुगलं शुभ[35]म् ॥ १८८ ॥

---

१. A. म । २. A. ज्ञा । ३. A. ताः । ४. A. क्रावान्न । ५. A. णै । ६. A. बंदीवृंवेन । ७. A. वंदी । ८. A. गि । ९. A. त । १०. A. मादोलं । ११. A. भिसमन्वतः । १२. A. नै । १३. A. न्वस्त । १४. D. जादेवराजसमानवत् । १५. A. क्येष्व । १६. A. यत्र । १७. A. णै । १८. A. रिश्चे । १९. A. तसत्रान्विसंजयेत् । २०. A. त । २१. A. ड । २२. A. प । २३. A. ष । २४. A. ट । २५. A. ष्टे । २६. D. नं । २७. A. त । २८. A. हा । २९. A. गु । ३०. A. त्वंगौ । ३१. A. य । ३२. A. ना । ३३. A. कत्स्नं । ३४. A. रभो । ३५. A. क ।

वर्द्धय[1]न्त्या(न्त्यौ) तथा रागं[2] चन्द्रज्योस्नेव[3] चाम्बुधिः(धिम्)।
पादाबा(घा)तैस्तथा दोलं[4] दोलयन्त्यावितस्ततः ॥ १८९ ॥
[5]अत्यतां(न्त) बुद्धिकल्लोलो वि(लैर्वि)लोकि(भि)त [6]इव द्विपः[7]।
सुखसीकर[8]मार्गाङ्गो हर्षाद्वि[9]कृतमानसः।
कान्ताश्चतस्रो गाये[10]युश्चतुर्दिक्षु समाश्रिताः[11] ॥ १९० ॥
कोकि[12]लध्वनिसंस्प[13]र्द्धिकलनाद[14]समन्वितम्।
सु[15]स्वरं मधुरं गीतं [16]शृङ्गाररसगर्जि(र्भि)तम् ॥ १९१ ॥
नृपनामसमोपेतं दोलय[17]न्तं(न्त्यः) शनैः[18] शनैः।
[19]आन्दोलइ(यि)त्वा कर्षन्त्यौ[20] तन्वङ्ग्यौ[21] नृपमानसम् ॥१९२॥
[22]रूपयौवनसम्पन्ने [23]सुस्वरादिव कर्षतः।
[24]मिषेण फलकं[25] पश्चां लोटयन्त्यौ तमी[26]र्षया ॥ १९३ ॥
राजानं कुपिते[27] तन्वा(न्व्यौ) प्रतिकान्तावलोकिनम्।
एवमान्दो[28]लनक्रीडा प्रोक्ता सोममही[29]भुजा ॥ १९४ ॥

[इति आन्दोलनक्रीडा ॥ ३ ॥]

[30]इदानीं सैव(सेच)न क्रीडां(डा) वक्ष(क्ष्य)ते लक्ष्यलक्ष्मतः।
वसन्तस्योत्सवे वाथ विवाहाद्युत्सवेषु च ॥ १९५ ॥
जये वा[31] सेव(च)नक्रीडां कुर्याद्रा[32]जा मुदान्वितः।
निर्व[33]र्त्य भोजनं राजा [34]व्यतीते प्रहरद्वये[35] ॥ १९६ ॥
समा[36]हूय मही[37]पालः प्रतिहारपुरः[38]सरैः।
कुमारान्म[39]ण्डलाधीशान् सामन्तान्मान्यकान्बहून् ॥ १९७ ॥

---

१. A. यंत्य। २. A. ग। ३. A. त्स्ने हवांबुधी। ४. A. लयंत्याविवस्ततः। ५. D. drops this line। ६. A. ईव। ७. A. प। ८. A. मार्गांगांगो। ९. A. क। १०. A. व्यु। ११. A. ता। १२. A. किध्वनिसंस्व। १३. A. स्व। १४. A. दं। १५. A. ख। १६. A. शृंगारस। १७. A. यंत्य। १८. A. नै। १९. A. आंहोलइरजाकर्षात्यौ तनुग्यौ। २०. D. न्त्यो। २१. D. न्वंग्यो। २२. A. सपद्यौ। २३ A. न्सरस्वदिवरा D. दिवि। २४. A. वि। २५. A. कपदभ्यं। २६. A. ष्यया। २७. A. ते तन्वो। २८. A. धो। २९. A. हिभू। ३०. D. इदानीं सेवनक्रीडां कुर्याद्राजा मुदान्वितः। ३१. A. चा सेचन। ३२. A. त्सेवनपूर्विरां। ३३. A. वर्त्य। ३४. A. वाति। ३५. A. यो। ३६. A. हुवे। ३७. A. हि। ३८. A. रस्स। ३९. A. मंडलघिन्सा सामन्ता।

पुरोहितं तथा विन्द्या[1]त्स(ज्ञान्स)[2]चिवामात्यमन्त्रिणः ।
सुभटान्न[3]यसम्पन्ना[4]न् सेवाधर्मविशार[5]दान् ॥ १९८ ॥

वि(चि)त्तज्ञान् धर्मसचिवान् धनिनश्च महाधनान् ।
कवीन् सग(ङ्ग)म[6]कांश्चैव वादिनो वाग्मिनस्तथा ॥ १९९ ॥

वा(ग्गे)यकारान् गीत[7]ज्ञान् नृत्यवाद्यादिकोविदान् ।
वैतालिका[8](कां) श्चारणा(णां)श्च सूतमागधबन्दिनः ॥ २०० ॥

प्रसादचित्तकानन्यान् सितव[9]स्त्रविभूषितान् ।
हे[10]मालङ्कारसंयुक्ता[11]न् पुष्पमालो[12]पशोभितान् ॥ २०१ ॥

श्रीखण्डतिलकोपेतानागतानुपवेशयेत् ।
मण्डपे च सुविस्ती[13]र्णे कि(क)श्चित्कालं यथार्हतः[14] ॥ २०२ ॥

ततो [15]वारविलासिन्यः शृङ्गाररसमू[16]र्तयः ।
अन्तःपुरपुरन्ध्र्यश्च तथा शुद्धान्तयोषितः ॥ २०३ ॥

तन्वङ्ग्यश्च तरुण्यश्च पीनवृत्तपयोधराः ।
पूर्णेन्दुवद[17]नाः कान्ताः श्या[18]माश्चारुविलोचनाः ॥ २०४ ॥

मरालगमनारामाः [19]कुन्तलैर्जितषट्पदाः[20] ।
कोकिलालापमधुरा घननी[21]लशिरोरुहाः[22] ॥ २०५ ॥

मृणालबाहु[23]लतिका रक्ताम्भोजनिभाङ्घ्रयः[24] ।
सितकञ्चुकधारिण्यः कनके[25]नातिभूषिताः ॥ २०६ ॥

सौवर्णपुष्पद(व)न्ताढ्या हेमकेतकराजिताः[26] ।
सौवर्णहंसतिलका रुक्मता[27]डङ्कशोभिताः ॥ २०७ ॥

---

१. A. द्या । २. A. वि । ३. A. न । ४. A. ज्ञासे । ५. A, दा । ६. A. का । ७. A. ज्ञानृत । ८. A. काश्चसूनमागवबंदिना । ९. D. स्त्रादिभूषणान् । १०. A. सा । ११. A. क्तं । १२. A. लोपशोता D. ल्योप । १३. A. स्तिर्ण । १४. A. त । १५. A. व । १६. A. मु । १७. A. दाकान्ता । १८. A. स्यामाचारु । १९. A. कुत । २०. A. दा । २१. A. नि । २२. A. हा । २३. A. हुतिका । २४. D. भांघ्रा । २५. A. कांगितभूषिता । २६. A. ता । २७. D. तांडव ।

कर्पूरमणिहाराश्च [1]शृङ्खलब्रह्मसूत्रिकाः ।
कनका(त्का)ञ्चनरो[2]चिष्णु[3]चूडकैः समलङ्कृताः ॥ २०८ ॥
[4]कटकैर्नूपुरैश्चैव किङ्किणीमण्डिताङ्घ्रिकाः ।
हरि(हिर)ण्यर[5]चनोदारका[6]श्रीदाममनोहराः ॥ २०९ ॥
सितवस्त्रपरी[7]धानाः [8]कुङ्कुमेन सुचर्चिताः ।
भूलोक प्र(काप्स)रसाः[9] किं वा बाह्या वा रति[10]मूर्तयः ॥२१०॥
गृहीत[11] विग्रहाः किं वा नराणां चित्त[12]वृत्तयः ।
रागाधिदेवताः[13] किं वा शृङ्गाररसमा[14]तरः ॥ २११ ॥
एवं वितर्क्यमाणास्ताः प्रविशेयुर्नृपालयम् ।
परिचा(वा)र्य नृपं सर्वास्त[15]न्मुखालोकनोद्यताः[16] ॥ २१२ ॥
लीलयोपविशे[17]युक्ताः (स्ताः)प्रीतिसागरचन्द्रिकाः[18] ।
[19]हेमशू(कू)र्परकान् राजा विशालांश्च जलाशयान् ॥ २१३ ॥
पूरयेन्निर्मला[20]म्भोभिः कुङ्कुमक्षोदमिश्रि[21]तैः ।
श्रीखण्डकल्कसंयुक्तैः[22] कस्तूरी[23]पङ्कसंयुतैः ॥ २१४ ॥
कर्पूरसौ[24]रभोपे[25]तैर्नानागरुसमन्वितैः ।
[26]मल्लिकामाधवी[27]पुष्पैरु[28]त्पलैः कमलैस्तथा ॥ २१५ ॥
पाटलाशतपत्रैश्च सुगन्धिकरवीरकैः ।
[29]छादितैः शीतलैस्तोयैर्वाससा[30]कारि(परि)गुच्छि(ण्ठि)तैः
(तान्) ॥ २१६ ॥
[31]पूरितान्कू[32]र्परान्राजा पङ्क्तिस्था(स्थां)स्तान् विधारयेत् ।
सौवर्णरौप्यशृङ्गाणि शृङ्गाणि गव[33]यस्य च ॥ २१७ ॥

---

१. A. संखल । २. A. रों । ३. D. ष्णुः । ४. A. कंटकोनूपुरैश्चैव किकोनूपुरैश्चैव किं किणीमंडीतांघ्रिकाः । ५. D. इवनो । ६. A. कोचिदासा । ७. A. राधानां । ८. A. कुमेन-सुचर्चिताः । ९. A. रसा । १०. A. मुर्त्तया । ११. A. हित । १२. A. ततयः । १३. A. ताकिंच । १४. A. तृरा । १५. A. स्तंन्मु । १६. A. ता । १७. A. युः प्रीति । १८. A. का । १९. A. हिमक्षूर्प्परकान् । २०. A. लांभा । २१. A. श्री । २२. A. क्तेकंस्तू । २३. A. प्कंसंये । २४. A. सो । २५. A. पै तैर्नान्तगंध । २६. A. प । २७. A. वि । २८. A. त्पैसत्पलैक । २९. A. व्य । ३० A. साकाकारगुछैते । ३१. A. पु । ३२. A. न्कुप्पराजा पंक्तिस्थास्वातिविधारयेत् । ३३. A. यद ।

विवि[1]धानि च यन्त्राणि तोयधारावहानि च ।
सौवर्ण[2]गडुकांश्चैव दद्याद्धस्ते[3]न(षु) योषिताम् ॥ २१८ ॥

शुभ्रवस्त्रपरीधाना(नः) कर्पूरा[4]गरुवासिताः (तः) ।
मल्लिशेखरसंयुक्त(क्ताः) शशि(शी) तारक(रावि) भूषिताः[5]
(तः) ॥ २१९ ॥

अङ्गवान् मदनः किं वा वसन्तो वा सविग्रहः[6] ।
उ[7]त्सवस्यान्दि(दि)देवो वा शृङ्गारनि[8]लयोऽथ वा ॥ २२० ॥

इत्येवमूह्यमानोऽसावुत्तिष्ठेन्नृपतिस्ततः[9] ।
महता तूर्यघोषेण संवृतस्तु[10] मितै[11]र्जनैः ॥ २२१ ॥

सलि(ली)लं कूर्परस्थाना(न)[12]मागच्छेत्पृ[13]थिवीपतिः[14] ।
शृङ्गाण्यापूर्य[15] सलिलै[16]र्जलयन्त्राणि गण्डुकान् ॥ २२२ ॥

[17]सिञ्चन्ति प्रमदाः[18] कान्ता राजानं प्रीत[19]मानसाः ।
कुङ्कुमारुणि[20]तैस्तोयैः श्रीखण्डधवलैर्जलैः[21] ॥ २२३ ॥

कस्तूरीश्यामलैर्नीरैर्हरिद्रापिञ्जरै[22]र्वनैः ।
प्रसि[23]ञ्चेत्सेवकान्राजा प[24]र्जन्य इव मूर्तिमान् ॥ २२४ ॥

अमृतै[25]र्नन्दयेत्प्रीत्या[26] लोकानिन्द्र इवापरः ।
पुष्पाणि [27]विकिरेत्तेषां मस्तकेषु मुदान्वि[28]तः ॥ २२५ ॥

उदार[29]चरितो राजा राजते कल्पवृक्ष[30]वत् ।
[31]मृदुभिः [32]कन्दुकैर्वृत्तैःपट्टसू[33]त्रविनिर्मितैः ॥ २२६ ॥

सचि[34](ली) लं ताडयेत्कान्ता (:) पुष्पायुध इवोद्यतः[35] ।
द्रावयेत्कठिनं चेतित्व[36]यां (चेतस्त्वासां) प्रक्षालयन्निव ॥ २२७ ॥

---

१. A. व । २. D. गण्डुकां । ३. A. स्तेंन । ४. A. रपेतहातका । ५. A. ता । ६. A. हा । ७. A. त्संवस्यादिदेवौ । ८. A. तिलथवा । ९. A. ता । १०. A. स्तं । ११. A. तेजनः । १२. A. दा । १३. A. न्पृ । १४. A. ति । १५. A वै । १६. A. तै । १७. A. सिचति । १८. A. दा । १९. D. ति । २०. A. चि । २१. A. लै । २२. A. वैनै । २३. A. तिसिचत्से । २४. A. र्यन्य इति । २५. A . र्नुद । २६. A. स्व । २७. A. वीकरेतेषां । २८. A. चि । २९. A. चिर । ३०. A. क्षववत् । ३१. A. म । ३२. A. कंदुकत्र । ३३. A. मूसू । ३४. A. बि । ३५. A. त । ३६. A. रत्पपांप्राक्षाल ।

प्रसि[1]ञ्चेत्तरुणीवृन्दं व[2]र्धयेत्प्रेमवल्लरी (रीम्)।
आलिङ्गति प्रियं [3]काचित्करं काचिद्विकर्षति ॥ २२८ ॥

अञ्च[4]लं काचिदाध(द)त्ते[5] [6]काचिद् गृह्णाति खोप(म्प)कम्।
आकुलि[7]क्र(लीक्रि)यते राजा ताभिरेवं समन्ततः ॥ २२९ ॥

सौभाग्यो[8]त्कर्षहर्षेण रोमाञ्चाञ्चितविग्रहः[9]।
इत्येवं सेव(च)नक्रीडा (डां) कृत्वाऽसौ लील[10]या नृपः ॥ २३० ॥

विरमेत्तु[11] ततो राजा मन्दीभूते दिवाकरे।
क्रीडार्द्रवस्त्रं सन्त्यज्य परिधाय वराम्बरम् ॥ २३१ ॥

रत्नाभर[12]णशोभाढ्यस्तिष्ठेत्सिंहासने नृपः[13]।
वस्त्राणि काञ्चनं रत्नं भूष[14]णानि पृथक् पृथक् ॥ २३२ ॥

यथार्हमानसंयुक्तं दत्त्वा सर्वान् विस[15]र्जयेत्।
इत्येवं सेव(च)नक्रीडा वर्णिता सोमभूभु[16]जा ॥ २३३ ॥

रा[17]ज्ञां प्रीतिकरी नित्यं शत्रुवृन्दनिषूदिनाम्।

[इति सेव(च)नक्रीडा ॥ ४ ॥]

साम्प्रतं सलिलक्रीडा कथ्यतेऽतिमनोहरा ॥ २३४ ॥

निदाघे समनुप्राप्ते चण्डे मार्तण्डमण्डले।
शीतापेक्ष्य[18](क्ष)पिपासा[19]र्तेस[20]न्तप्तजगती[21]जने ॥ २३५ ॥

नि[22]ष्पत्रकाननेऽत्यर्थं सन्तप्तधरणीतले।
उ(ऊ)ष्णमारुतसङ्कीर्णमृगतृष्णाकुलस्थले ॥ २३६ ॥

कीच[23]काघृष्ट(ष्टि) सम्भूतदावाग्नि परितापिनि।
भ्र[24]मदी(द्दी)र्घरजोवा[25]ते परिशुष्कज[26]लाशये ॥ २३७ ॥

---

१. A. सिचेत । २. A. द्धयेप्रेमवल्लरा । ३. A. कांचिकरंकांचिविकर्षा । ४. A. व । ५. A. ते । ६. A. कांविद्‌गृह्णापिखोपकं । ७. A. लः प्रीय । ८. A. ग्यैकर्षहर्षणे । ९. A. ह । १०. A. लंया । ११. A. पिंजरं द्योते मन्दि । १२. A. रसौभाद्यातिष्ठेसिंहासने । १३. A. प । १४. A. णांनि पृथक् । १५. A. वजेयेत् । १६. A. भू । १७. A. drops this line । १८. A. क्ष्या । १९. A. शा । २०. D. संकीर्णमृगसंकुले । २१. A. ति । २२. D. drops this sloka । २३. A. वकाघ्रष्टसंभूता । २४. A. भृम । २५. D. पेते । २६. A. कु ।

कु[1]र्वते(र्वीत) सलिलक्रीडां[2] क्रीडावाप्यां महीपतिः ।
नद्यां वा पुष्करि[3]ण्यां वा कण्ठदघ्नामलाम्भसि ॥ २३८ ॥

चतुरस्रा सुवृत्ता वा रम्या सोपानभूषिता ।
सुधाधवलि[4]ता श्लक्ष्णा क्री[5]डावापी मनोहरा । २३९ ॥

प्राकारैर्वेष्टितैर्वा(ता वा)न्या सुधागेहते(हैस्त)थापि वा ।
चित्रकाण्डपटैर्वा[6]पि वृक्षैर्वा सुमनोहरैः ॥ २४० ॥

वितानेन विचित्रेण शो[7]भितातिविभूषिता ।
आल्हादे(द)जनिका चित्ते का[8]यसन्तापहारिणी[9] ॥ २४१ ॥

ह(अ)रघट्ट[10]प्रवाहैर्वा तोयैर्वैवधिकाहृतैः ।
कलशैश्चर्मभाण्डैश्च[11] वस्त्रपूतैः[12] प्रपूरयेत् ॥ २४२ ॥

मत्स्या[13]न् कण्टकही[14]ना(नां)श्च [15]तासु(तस्यां) वाप्यां विनिक्षिपेत ।
मरालांश्च[16] क्रवाकां[17]श्च स्थापयेत्तत्र वारिणि[18] ॥ २४३ ॥

आहूय तरुणी(:)कान्ताश्चि[19]त्तज्ञाश्च मनोहराः[20] ।
सितवस्त्र[21] परिधानाः कुम्कुमेन विलेपिताः ॥ २४४ ॥

कनका[22](त्का) श्चनभू[23]षाढ्याः पुष्पदण्डकमण्डिताः[24] ।
प्रेयसी[25]श्चतुरास्त[26]न्वीर्भावहावसमन्विताः ॥ २४५ ॥

प्रसादचित्तका[27]नन्यान् पितापुत्रपुरोहिता[28]न् ।
श्वेताम्बरपरीधानान् बुधाचारनयान्वितान् ॥ २४६ ॥

सार्धयामद्वयादू[29]र्ध्वं क्रीडावापीमुपेत्य च ।
कृत्वा च मण्डनं शुभ्रं हेमभूषणभूषितः ॥ २४७ ॥

---

१. A. र्वंति । २. A. डक्रीडांवाप्या । ३. A रिकण्ठदघा मलांभसि । ४ A. लिश्ल । ५. A. क्रिडावापि । ६. A. र्वासुमनोहरेः । ७. A. सोपविष्टाद्विभूषिता । ८. D. वहु । ९. A. ण । १०. D. ट । ११. A. शु । १२. A. ते । १३. A. त्स्याकंट । १४. A. हानाश्च । १५. A. तास्पाद्या विनि । १६. A. श्व । १७. A. काश्च । १८. A. णा । १९. A. श्चितज्ञाश्च । २०. A. रा । २१. A. स्त्रापरिधाना । २२. D. कांचित । २३. A. सूषाढ्या । २४. A. त । २५. A. सि । २६. A. त्नविभर्भा । २७. A. कागून्ययामिता । २८. A. ता । २९. A. दुर्ध्वषीडा ।

पुष्पाणि विकिरेत्त[1]त्र कर्पूरस(श) कलानि च ।
नृ[2]पतिः प्रवि[3]शेत् पूर्वं क्रीडार्थं सुविचक्षणः[4] ॥ २४८ ॥

आकृष्य [5]कामिनीः काश्चित् काश्चिदालिङ्ग्य कामिनी(नीः) ।
काश्चित्स्क[6]न्धं समारोप्य काश्चिदंशु[7]ककर्षणात् ॥ २४९ ॥

हस्तावलम्बनैः[8] काश्चित्काश्चित्प्रेमविलोकनैः[9] ।
सन्मानभाव[10]नः काश्चित्प्रवेश्य निजयोषितः ॥ २५० ॥

ततस्तथागताः[11] स[12]र्वास्तोयक्रीडनकोविदैः[13] ।
प्रवेश[14]येन्मही[15]पालः क्रीडा[16]वापीं सुशीतलाम् ॥ २५१ ॥

ततो वारि[17]स्थितं स[18]र्वं कर्पू[19]रशकलं बहु ।
अहंपूर्विकया पूर्वं (र्वं) गृह्णन्ति[20] सलिलस्थिताः ॥ २५२ ॥

शुद्धकाञ्चननिष्काणि रत्नानि विविधानि च ।
तेषां समक्षं विकिरेद्[21] ग्रहार्थं च महीपतिः ॥ २५३ ॥

त[22]तस्तोये नि[23]मज्जन्ति भूयो भूयः प्रलोभिता(ः)[24] ।
तेषामुत्सु[25]कतां पश्येत् प्रेयसी[26]भिः समन्वितः ॥ २५४ ॥

विमुञ्च[27]न्ति(श्चित) पृथक्[28] श्वासांस्तथा श्रमसमाकुलान् ।
विकीर्णमूर्धजा[29]न् सर्वान् (ज्ञ्) ज[30]नांल्लोहितलोचनान् ॥ २५५ ॥

प्राप्तानि रत्ननिष्का[31]णि मुखे निक्षिप्य तत्त[32](तांस्त) था ।
पुनश्च लोचनोन्मग्ना[33]न् दृष्ट्वा हास्यसमन्वितः ॥ २५६ ॥

प्रियामुखं समालोक्य हर्षनिर्भरमानसः[34] ।
आनन्दं परमं प्राप्य तो[35]यात् सर्वान् विसर्जयेत् ॥ २५७ ॥

---

१. A. त। २. A. भू। ३. A. वशेन्। ४. A. ण। ५. A. नीयकात्कांश्चिकांश्चदालिग्यकामिनि। ६. A. त्स्कंब। ७. A. श्रु। ८. A. नै। ९. A. नै। १०. A. षणैकाश्चीनप्रवेश्य। ११. A. तान्। १२. A. र्वा। १३. A. दै। १४. A. स। १५. A. हि। १६. A. डांवापिशुशि। १७. A. वासि। १८. A. र्वे। १९. A. पूर्वेरश। २०. A. न्निसले। २१. D. त्। २२. D. निमज्जतितितस्तोये। २३. A. नर्मजंति। २४. D. तः। २५. D. त्सुवतां। २६. A. सा। २७. A. चित। २८. A. न्श्वाशस्तथा। २९. A. जास। ३०. A. नालोचना। ३१. A. का। ३२. A. स्त। ३३. A. ग्रा। ३४. A. स। ३५. D. ततः।

ततस्तरुण्यः[1] प्रमदाः[2] प्रेमनिर्भरमानसाः[3] ।
राज[4]न्ते सह भूपेन सिन्धुना सरितो[5] यथा ॥ २५८ ॥

करिण्यो दिग्ग[6]जेनै(ने)व [7]शक्रेणै(णे)वाप्सरसो(रो)गणः[8] ।
गोप्यो[9] वा वासुदेवेन यथा चन्द्रेण तारकाः[10] ॥ २५९ ॥

तोयमध्यस्थिताः[11] [12]कान्ताः पद्मिन्य इव जङ्गमाः[13] ।
मुखपद्मेन शोभन्ते कण्ठदघ्ने जले शुभे ॥ २६० ॥

मुक्ताविडम्बिभिस्तोयैः[14] सिञ्चन्ति पृथिवीपति[15]म् ।
पुष्पैश्च ताडयन्त्येताः कामबाणैरिव प्रि[16]यम् ॥ २६१ ॥

[17]गम्भीरशङ्कया काश्च कण्ठमालिङ्ग्य भूपति[18]म् ।
लभन्ते [19]सुखमत्यर्थंउ(र्थमु)पगूहनसम्भवम् ॥ २६२ ॥

मत्स्यसंस्पर्शसम्भूतभीताः[20] (त्या)काश्चिद्दूरा[21]ननाः ।
आलि[22]ङ्ग्य पृथिवीपालं चित्तस्थं सुखमाप्नुयुः ॥ २६३ ॥

विस्तीर्णनयनप्रान्तकज्जलोन्मज्ज[23](न्मार्ज)नच्छ[24]लात् ।
पिधा[25]य नेत्रे कस्याश्चिद्विलासैर्वीक्षते परा[26] ॥ २६४ ॥

पादसङ्घट्टना[27]देकामे[28]कां कुचनिपीडनात् ।
नीवीकर्षणदेशांकां(सङ्कर्षणादेकां)काममुल्लासयेन्नृपः ॥ २६५ ॥

पद्म[29]भ्रान्त्या मया तस्या आघ्रातं मुखपङ्क[30]जम् ।
त्वं प्रिया मम तन्वङ्गि न कोपं कर्तुमर्हसि ॥ २६६ ॥

चक्रवाकमिति ज्ञात्वा कुङ्कुमारुणितं [31]तनुम्(स्तनम्) ।
धृतवानस्मि सुश्रोणि मा भूस्त्वं[32] कुपिता प्रिये[33] ॥ २६७ ॥

---

१. A. ण्य । २. A. दा । ३. A. सा । ४. A. जंते । ५. A. ता । ६. A. गजो । ७. A. शा । ८. A. णा । ९. A. प्य । १०. A. का । ११. A. ता । १२. A. कांता । १३. A. म । १४. A. यै । १५. A. ति । १६. A. प्री । १७. D. drops this line । १८. A. ति । १९. A. सुमत्यर्थेमु । २०. A. नाः । २१. A. ना । २२. A. लिग्य । २३. A. र्जन । २४. A. छ्लान् । २५. A. ध्यपिनेत्र । २६. A. राः । २७. A. मेकांकुचनिपीडनात् । २८. D. एका । २९. A. भ्यांत्या । ३०. A. जाम् । ३१. A. स्व । ३२. A. स्त्व । ३३. A. यो ।

इतः[1](ति) प्रियतमाः[2] सर्वाः स्पर्शालोकनजल्पनैः[3] ।
आल्हादये[4](य)न्महीपालो जलकेलिं[5] प्रवृत्त(वर्त)येत् ॥ २६८ ॥

च[6]क्रवाककु[7]चा(:)कान्ता(:)स[8]श्चलन्मीनलोचना(:) ।
विकासिवदनाम्भोजा मृणालभुजवल्लरी[9](यः) ॥ २६९ ॥

निम्न[10] नाभिधृतावर्ता[11] लावण्यरसवापिनी (काः) ।
नरेन्द्रमानसाम्भोधि(धिं) वर्धयन्ति स्व[12] सङ्गमैः ॥ २७० ॥

अनुरागरसे मग्नो[13] जलमध्ये वसन्नपि ।
प्रेयसी[14]र्मज्जयेद्राजा शृङ्गाररसभाविताः[15] ॥ २७१ ॥

हस्तेनास्फालयित्वा[16] तु वुधे (भुजे) नावोढ (लोड)यञ्जलम् ।
सिञ्चन्नञ्जलिना तोये(यं) निमज्ज[17]न्स(न्स)लिलं(ले) मुहुः ॥ २७२ ॥

स[18]तंसंतु (सन्तरन्नु)दके दोर्भ्या(र्भ्यां) तारयन्नमणीजनम् ।
शयानः[19]सलिले भूपः[20] शय्यायामिव लीलया ॥ २७३ ॥

इति नानाविधैर्भावैः[21] क्री[22]डावाप्यां नरेश्व[23]रः ।
नद्यां[24] (वा) पुष्करिण्यां वा जले (ल) के[25]लिप्रवृत्तये (लिं प्रवर्तयेत्) ॥ २७४ ॥

निव(र्व)[26]र्त्य सलिलक्रीडां कि[27]ञ्चिच्छिष्टे च वासरे ।
निर्गत्य सलिलाद्राजा धारयेद्वरवाससी[28] ॥ २७५ ॥

कुङ्कुमद्रव यु[29]क्तेन लेपनेन विलेपितः[30] ।
गात्रं[31] चन्दनचर्चाभि[32]र्मण्डयेत्सुविचक्षणः ॥ २७६ ॥

स्थूलमुक्ता[33]कृतं हारं[34]कृत्वा कण्ठविभूषणम् ।
मल्लिचम्पकहाराभिः[35](रेण)कृत्वा शे[36]खरमुत्त[37]मम् ॥ २७७ ॥

---

१. A. तत्र । २. A. मा । ३. A. नै । ४. A. यम । ५. A. लि । ६. A. वक्र । ७. A. क । ८. A. संव । ९. A. रि । १०. A. म्ने । ११. A. र्तं । १२. A. श्वसंगमै । १३. A. ध्येवसन्नपि । १४. A. सिम । १५. A. ता । १६. A. त्वांवु । १७. A. ज्जंस । १८. D. drops this line । १९. A. श । २०. A. पनासय्याया । २१. A. वै । २२. A. क्रीवाप्यां । २३. A. स्वरा । २४. D. द्यां पुष्क । २५. A. केलिकेलिप्रवृर्त्तये । २६. A. र्तं । २७. A. किचिषिष्टे । २८. A. सि । २९. A. युक्तेन लेपनेन नवा D. लेपेन युक्तेन च । ३०. A. त । ३१. A. त्र । ३२. A. मंडये । ३३. A. क । ३४. A. तरया कंठ । ३५. A. भि । ३६. A. ष । ३७. A. रमू ।

प्राङ्गणे चैव[1] स्थित्वा च [2]शय्यायामुपविश्य च ।
रम्यशृङ्गारयुक्ताभिः[3] प्रियाभिः[4] परिवेष्टितम् (तः) ॥ २७८ ॥

जलकेलिसहायेभ्यः[5] प्रदद्याद्विविधं[6] धनम् ।
प्रेयसीभ्यस्तथा दद्याची[7]नपट्टादिकं[8] बहु ॥ २७९ ॥

एवं [9]श्रृङ्गारसंयुक्ता तोयक्रीडा निरूपिता ।

[इति तोयक्रीडा ॥ ९ ॥]

इदानीं शाद्वलक्रीडा कथ्यते सोमभूभुजा ॥ २८० ॥

अञ्जनाद्रि[10]समाभासे गज[11]यूथसमाकुलै ।
[12]कामाग्निधूमसन्दोहसन्निभे मेद(घ)सञ्चये ॥ २८१ ॥

कन्दर्परथनिर्घोषे मत्तेभगलव(ग)र्जिते ।
घनाघनरवे रम्ये केकारवसमन्विते ॥ २८२ ॥

मन्मथासि[13]लताकारभास्वच्च[14]ञ्चलविद्युति ।
कुसुमास्त्रसमुं[15]त्कृ(माकृ)ष्टपुष्पसन्निभव[16]र्षिणि (र्षणे)
॥ २८३ ॥

शक्रायुधसमुद्भूत[17]नानावर्णविशालकं ।
[18]अम्बरं परिधायेव दिग्व[19]धु(वधू)भिर्वि[20]राज (जि) ते ॥ २८४ ॥

कदम्बकेतकीगन्ध[21] वासनापरिवा[22]सिते ।
पश्चिमाशा[23]पतिस्पर्शशीतमारुत[24]योगिनि ॥ २८५ ॥

वातका(आतपा)र्तिहरे रम्ये मधुरामो[25]दवर्धने ।
मरालवृन्दसं[26]वासे प्रावृट्काले समागते ॥ २८६ ॥

[27]नीलपट्टपरिन्यस्ते(स्ता) माणिक्यैरिव भूरिभिः[28] ।
इन्द्रगोप(पैः) समा[29]कीर्णा राजते शाद्वलस्थली ॥ २८७ ॥

---

१. A. वा स्थित्वा च D. वयित्वा च । २. A. स्त । ३. A. भि । ४. A. भि । ५. A. भ्य त्र । ६. A. बंधनम् । ७. A. र्व्वी । ८. A. क । ९. A. शृंर संयुक्त । १०. A. द्रा । ११. A. मत्तेभगजवर्जिते । १२. A. drops these two lines । १३. D. शी । १४. A. चंचल । १५. A. मक्त । १६. A. र्षणा । १७. D. ता । १८. A. अरं । १९. D. ग्बंधु । २०. A. वि । २१. D. मध्ये । २२. A. सते । २३. A. सा । २४. A. तंयोगि । २५. A. मे । २६. A. तासे । २७. A. नि । २८. A. भि । २९. A. मकारण ।

[1]एवंविधप्रदेशेषु रम्येषु पृथि[2]वीश्व[3]रः ।
कु[4]र्वीत शाद्वलक्रीडां रामा[5]जनमनोहराम् ॥ २८८ ॥

कौ[6]सुभ(म्भ)रञ्जितैर्वस्त्रैस्ततकाण्ड[7]पटैः शुभैः[8] ।
वेष्टयेच्छाद्वले(लं) देशं समन्तादू[9]र्ध्वसंस्थितैः[10] ॥ २८९ ॥

स्थाने स्थाने च संस्थाप्या वीण[11](वेणु)काश्चित्रवर्णकाः[12] ।
एते[13] [14]गैरिकरागाद्याः[15](ढ्याः) पट्टकुट्टैः[16](ट्यो) मनोहराः[17] ॥२९०॥

प्रभाते च[18] समुत्थाय कृतपूर्वाह्णिकक्रियः[19] ।
ततः सम्भृतशृङ्गारः[20] प्रेयसीजनसं[21]वृतः ॥ २९१ ॥

आहूय करिणीवृन्दं हेमघण्टानिनादितम् ।
मस्तकन्यस्तसिन्दूरं पुष्पकैरुपशोभितम् ॥ २९२ ॥

अश्वान्[22] मनोहरान् भव्यान् लालित्यगतिशोभितान् ।
हेमपर्याणकैर्युक्तान् किङ्किणीस्वररञ्जितान् ॥ २९३ ॥

आरोहेद्धस्तिनीं राजा निजपार्श्वे प्रियान्वितः ।
[23]अन्तःपुरपुरन्ध्रीश(श्च) द(व)शास्वारोहयेत्क्र[24]मात् ॥ २९४ ॥

ततो विलासिनी[25]वृन्दमश्वानारोहये[26]न्नृपः ।
गायकी [27]न(कीर्न)र्तकी चै(श्चै)व वरवाराङ्गनास्तथा ॥ २९५ ॥

ततः [28]शनैः शनैर्गच्छेल्लीलया शाद्वलस्थलम् ।
निवार्य चेतरं लोकं विशे[29]त्काण्डपटान्तरम् ॥ २९६ ॥

उपवे[30]श्य[31] वशां वश्यामवतीर्य मही[32]पतिः ।
ततोऽवतारयेत्पश्चात्प्रियाः शुद्धान्तयोषि[33]तः ॥ २९७ ॥

---

१. A. ग । २. A. थ । ३. A. बरः । ४. A. र्व्वी । ५. A. जम । ६. A. सं. । ७. A. पंडै । ८. A. भै । ९. A. दु । १०. A. तै । ११. D. णा । १२. A. का । १३. A. तै । १४. A. गौ । १५. A. द्या । १६. A. ट्यो । १७. D. रा । १८. A. व । १९. A. यते । २०. A. र । २१. A. संव्र । २२. A. श्वामनोहराभवान् । २३. D. drops this line । २४. A. कु । २५. A. निवृंदा D. नीःवृंदमश्वनां । २६. A. नृप । २७. A. नृर्तकीचै । २८. A. शनैर्गच्छेत् । २९. A. कंड । ३०. A. वै । ३१. A. श्यशाववस्या । ३२. A. हिपति । ३३. A. गि ।

प्रस्थापयेत्ततो राजा वीण[1] (वेणु)कासु कुटीषु च।
विलासिनी[2]जनं राजा प्रेषयेत् प्रेयसीपतिः[3] ॥ २९८ ॥

आसवान् विविधान् हृद्यान्[4] भक्ष्यं भोज्यं मनोहरम्।
कुसुमानि [5]सुगन्धीनि ताम्बूलमनुलेपनम् ॥ २९९ ॥

वसनानि सुरत्नानि भूषणानि पृथक् पृथक्।
[6]प्रस्थापयेत्प्रेयसीभ्यः प्रेममानानुसारतः ॥ ३०० ॥

ततः स्वयं च [7]भुञ्जीत पुत्रैर्मित्रैः[8] समन्वितैः।
भृत्यैः प्रसाद[9]चित्तैश्च स्वादु हृद्यं च भोजन[10]म् ॥ ३०१ ॥

निवृ[11]त्य(र्वर्त्य)भोजनं [12]पश्चादुच्छिष्टमपहाय[13](र्य) च।
उपविश्य शुचौ देशे ततः शृङ्गारमा[14]चरेत् ॥ ३०२ ॥

चन्दनं [15]शशिना युक्तं घुसृणं[16] मसृणं लघु।
आदाय गात्रमालि[17]म्पेदंछ(दच्छं) शोभासमन्वितम्। ३०३ ॥

परिधाया[18]म्बरं पीतं मुक्ताभरणभूषितम् (तः)।
कृत्वा श्रीखण्डतिलकं कस्तू[19]रीमेचकाञ्चितम् ॥ ३०४ ॥

रत्नमस्तकभूषाढ्य[20](ढ्यः)केतकीपत्रशे[21]खरम् (रः)।
आह्वयेच्च (य च)ततः कान्ता र[22]त्नशृङ्गार[23]रञ्जिताः ॥ ३०५ ॥

महारजतसिन्दूरलाक्षारञ्जितवाससः[24]।
कुङ्कुमालिप्तगात्राश्च [25]वर्णदण्डकमण्डिताः ॥ ३०६ ॥

हारैः पञ्चश(स)रैः शुभ्रैः स्थूलमुक्ताफलोज्व[26](ज्ज्व)लैः।
कण्ठभूषाश(स)रैश्चैव मुक्ताचूडकमण्डनैः ॥ ३०७)

१. A. णे। २. A. नि। ३. A. ति। ४. A. रसक्षं। ५. A. सुमाति सुगंध तांबूल। ६. A. drops this पाद i.e. प्रस्तापयेत्प्रेयसीभ्यः। ७. A. भूञी। ८. A. त्रे। ९. A. बितैश्च। १०. A. नाम्। ११. A. वृं। १२ A. राजा। १३. A. र्चया। १४. A. माचमाचरेत्। D. माहरेत्। १५. A. शं। १६. A. णंतघु। १७. A. लिपे D. ञ्लिपेदच्छ्र। १८. A. यावरणि। १९. A. स्तुरीमेव। २०. A. द्य। २१. A. व। २२. A. त्नां। २३ A रजिता। २४. A. सा। २५. A. वर्णे। २६. A. ग्व।

मुक्तामयैश्च कटकै[1]मु(र्मु)क्तासीमन्तभूषणैः[2] ।
मुक्ताताटङ्कपत्रैश्च मुक्तामुकुलमण्डलैः (नैः) ॥ ३०८ ॥

भूषिताः[3] शोभमानाश्च[4] रक्ता रक्ताम्बरप्रियाः ।
रागाधिदेवताः साक्षादागताः कृतविग्रहाः ॥ ३०९ ॥

परिवार्य नृपं सर्वा[5]स्तिष्ठेयुर्लीलया मुदा ।
मातङ्गगायकी[6]वृन्दं गापये[7]दूरतो नृप (पः) ॥ ३१० ॥

[8]वादयेत्त्रिवली[9]तूर्य (र्यं) नानाभङ्ग(ङ्गि)मनोहरम् ।
वृत्त(नर्त)येन्नृत्त[10] कुशलाः [11]कान्ता(न्ताः) प्रणयवल्ल[12]रीः ॥३११॥

दद्य[13](द्या)च्चण्डालवृन्दश्च(न्दाय) काञ्चनं वसनं बहु ।
विसर्जयेत्ततो [14]वृन्दं मातङ्गकुलदू[15]षितम् ॥ ३१२ ॥

प्रेयसीनां[16] ततो दद्याद् दिव्यवा[17]सांसि काञ्चनम् ।
भूषणानि विचित्राणि ताम्बूलञ्च मुख[18]स्थितम् ॥ ३१३ ॥

समुत्थाय ततो राजा मन्दरश्मौ[19] दिवाकरे ।
अनाप्यं[20] (आनाय्य) गजबेदण्डं हेम्ना बद्धरदद्वयम् ॥ ३१४ ॥

सौवर्णघटि (ण्टि)कायुक्तं रुक्मक[21]क्षाविराजितम् ।
[22]कौसुम्भवसनच्छन्नं वीरकक्षासुशोभितम् ॥ ३१५ ॥

दीना(निदा)ना[23]वग्रहस्थाने सिन्दूररसरञ्जितम् ।
हरिद्राशालिपिष्टेन सेचितं मुखमण्डले ॥ ३१६ ॥

गात्राप(व)रे मस्तके च तैलेनालिप्तपेचकम् ।
आरुह्यैकासनं राजा कान्तास्ता रोपयेद्वशाः[24] ॥ ३१७ ॥

---

१. A. कैश्चकटकैर्मु । २. A. णै । ३. A. ता । ४. A. श्चरक्तांबर प्रियाः । ५. A. ति । ६. A. कि । ७. A. पु । ८. A. बादयेत्रि । ९. A. तु । १०. A. त । ११. D. कांत । १२. A. ल्लिरी । १३. D. या । १४. A. वृंद । १५. A. खि । १६. A. ना । १७. A. सो । १८. A. खं । १९. A. शो । २०. A. थ । २१. A. क्षम । २२. D. gives हरिद्रा, गात्रा, कौसुंभ, दीना lines in order । २३. A. च । २४. A. शा and gives after it उन्न-मृश्रण्या मूर्धानं रुरचाग्र पल्लवैः ।

उन्नमृ(म्य)शृण्या मूर्धानं रुरचाअग्र (रुचिरैरग्र) पल्लवैः ।
[1]उद्यदङ्गुष्ठयुग्मेन प्रेरय[2]न्वारणोत्तमम् ।
धारयन्[3] कुत्र[4]चित्भूमौ ताडयन्पुरतः स्थितान् ॥ ३१८ ॥

मोचयन्हन्यमाना(नां)श्च गच्छेद्राजा निजा[5]लयम् ।
इत्येवं [6]शार्दूलक्रीडा वर्णिता सोमभूभुजा ॥ ३१९ ॥

[इति शार्दूलक्रीडा ॥ ६ ॥]

इदानीं वालुकाक्रीडा [7]कथ्यते लक्षणान्विता ।
सतां सेति(चेतः)समंचा[8]दौ(माम्भोदे) घन[9]चा(सा)रसदं(मे)घने ॥ ३२० ॥

हरहासप्रभा[10] तुल्ये [11]श्वेतमेघविराजिते ।
सञ्जातहंसमा[12]तङ्कीरौद्य(घ)मठ(द)सञ्चये ॥ ३२१ ॥

मुक्ताफलसमुत्पत्तिकारणे जलदात्यये ।
शालिपुष्परजःपिङ्गे कञ्जकिञ्ज[13]ल्कपिञ्जरे ॥ ३२२ ॥

मृदु[14]शीते सुगन्धे तु [15]वात(ति) प्राचीनमारुते ।
ईर्ष्याकलुषिते चित्ते [16]सम्पन्न(प्रसन्न)इव बाहु(चाटु)भिः ॥ ३२३ ॥

वर्षाकलुषमापन्ने शरदा निर्म[17]लेजले ।
[18]श्या(क्षा)मा त (स्त)न्व्यो यदा नद्यश्चक्रवाककुल (च)द्वयी[19] (याः) ॥ ३२४ ॥

नलिनीबाहुतिल(लति)काश्चलत्पा[20]ठीनलोचनाः[21] ।
[22]तत्समीपे नृपः कु[23]र्यात्क्रीडां चेतःप्रसादि[24]नीम् ॥ ३२५ ॥

सलिले सुखसंस्पर्शे पिपासाधर्महारिणि ।
सूक्ष्ममुक्ताफलाभासे हेमरेणु[25]समप्रभे ॥ ३२६ ॥

नानामणिगणप्रख्यसु[26]श्लक्ष्णसिकताचये ।
मनोहरे समु[27]देशे शीतकाण्डपटावृते ॥ ३२७ ॥

---

१. A. उद्यूद्यांपुष्ट । २. A. यं । ३. A. यं कु । ४. A. चि भू । ५. A. जानलय ।
६. A. सा । ७. A. वक्षते । ८. D. वा । ९. A. वा । १०. A. सब्दे । ११. A. खेतु ।
१२. A. तंग किरौ D. नंग कीरो । १३. A. ल । १४. A. स्पते । १५. A. वावि । १६. A.
पसन्न इव वाडभी । १७. A. ले । १८. A. क्षास्यामा तन्व्यो D. श्यामा तन्यो । १९. A. या ।
२०. A. टित । २१. D. ना । २२. D. तांस । २३. A. र्याक्री । २४. A. नी । २५. A.
मदृश्प्र । २६. A. श्लिक्ष्ण । २७ A. दे ।

[1]कृत्वा पट्टकुटी रम्या वीणका(वेणुकां)श्च पटीभवान् ।
परिधाय मि(सि)तं वस्त्रमन्तःपुरजनैः सह ॥ ३२८ ॥

हेमालङ्कारशोभाढ्यस्तत्रागत्य नरेश्वरः ।
समागत्य जला[2]भ्याशं दृष्टिचे[3]तःप्रसादनम् ॥ ३२९ ॥

उपविश्य [4]कियद्दूरे तरुणीवृन्दमध्यगः ।
वर्तुला(लां)श्चतुरस्रा(स्रां)श्च[5] चतुर्द्वारसमन्वितान् ॥ ३३० ॥

कुर्यान्निष्प(ष्य)न्दकान् राजारामा[6](मां)श्चैव [7]पृथक् पृथक् ।
प्रसृतिक्षेपणात्तोयमृदु[8]क्षय(मुदुक्ष्यैव) पुनः पुनः ॥ ३३१ ॥

यावन्निर्मलतां [9]याति [10]नीरं तावद्बहिः[11] क्षिपेत् ।
सञ्जाते निर्मले[12] तोये जलवा[13]सान्त(सांस्त)तः क्षिपेत् ॥ ३३२ ॥

उत्पलं कमलं चैव शतपत्रं सुसौरभ[14]म् ।
निक्षिपेत्तत्र शोभार्थं गन्धार्थं कुसुमं बहु ॥ ३३३ ॥

प्र(प्रा)कारं देवतागारं वालुकापुञ्जनिर्मितम् ।
कुर्याद्रम्यं सुसोपानं परिखाजलपूरित[15]म् ॥ ३३४ ॥

निष्प[16](ष्य)न्दसलिले(लं)राजा प्रेय[17]सीभ्यः प्रदर्शयेत् ।
दर्शयेयुश्च ता राज्ञे स्वकृ[18]तांश्च जलाशयान् ॥ ३३५ ॥

[19]स्वादुता(तां) सौरभं शैत्यं दर्शयेयुः[20] परस्परम् ।
पानस्थ(च्छ)लेन भूपालः[21] स्पृशेदधरपल्लवम् ॥ ३३६ ॥

शीतसन्दर्शनं(न) व्याजा[22]त्स्पृशेद्वीक्ष्य कुचद्वयम् ।
वालुकापिण्डका(न्) वृत्ता(न्) कन्दुकाकारनिर्मितान् ॥ ३३७ ॥

---

१. A. कुत्वा पट । २. A. भ्यासं । ३. A. त । ४. A. किंव्यदू । ५. A. श्चतुरस्राश्च चतुसमन्विता । ६. A. मश्चै । ७. A. पृथक् । ८. A. वक्षु । ९. A. यांति । १०. A. नि । ११. A. हि । १२. A. लोताये । १३. A. संस्तत । १४. A. भार्थं गंधार्थं गंधार्थं कुसुमं बहु । १५. A. ता । १६. A. थंदसलिलो । १७. A. मली । १८. A. कुसांशलजाशयान् । १९. A. खाबुता । २० A. यु । २१. A. ल । २२. A. त्स्पर्शेदक्षमं कुचद्वयम् ।

कुक्कुटत्व[1](दांस्तु) समारोप्य योधयेयुः परस्परम् ।
स्फुटितं[2] निर्जितं विद्यात्तद्योधस्य[3] पराजयः[4] ॥ ३३८ ॥

जितस्य [5]पृष्ठमारोहे[6]त्कर्णौ धृत्वा[7] विकर्षयेत् ।
पलायि[8]ते चानुधावेत्सूक्ष्मसैकतभूतले ॥ ३३९ ॥

पातयेद्वालुकामध्ये स हि तं[9] नर्मसंयुतम् ।
उपगूहन[10]सम्भूतं सु[11]खमास्वादयेन्नृपः[12] ॥ ३४० ॥

ततः किञ्चित्समाक्रान्तं (क्रम्य) सिञ्चन्न(ञ्चेद)न्योन्य[13]मम्बुभिः ।
एवं क्रीडां नृपः कृत्वा ततः शृङ्गारमाचरेत् ॥ ३४१ ॥

विचित्रैर्वसनैर्दिव्यैर्नाना र[14]त्नविभूषणैः ।
आरुह्य करिणीं[15] वाथ हस्तिनं वा [16]सुशिक्षितम् ॥ ३४२ ॥

अश्वं वा गमनं (न) श्रेष्ठ(ष्ठं)[17]दोलां वा हेमकल्पिताम् ।
स्यन्दनं [18]वा हयैर्यु(यैर्यु)क्तं रत्नजं वा सुखास[19]नम् ॥ ३४३ ॥

पा[20]दचङ्क्रमणैर्वाथ[21] त[22]रुणीवृन्दसं[23]युतः ।
सहा[24]सैः सरसैर्वाक्यै[25]र्लीलालोकविलासकैः ॥ ३४४ ॥

प्रीणयेत्प्रेयसीचित्तं प्रवि[26]शेन्निजमन्दिरम् ।
इत्युक्ता वालुकाक्रीडा [27]कथिता सोमभूभुजा ॥ ३४५ ॥

[इति वालुकाक्रीडा ॥ ७ ॥]

ज्योत्स्नाक्रीडाधुना रम्या[28] कथ्यते हर्षवर्द्धिनी ।
आश्विने कार्तिके चापि [29]सितपक्ष (क्षे)समु[30]ज्ज्वले ॥ ३४६ ॥

वसन्ते वा निदाघे वा श[31]शिन्यद्धा[32]धिके सति ।
क्षीरार्णवप्रवाहौ[33]घैः [34]शुक्लीकृत इवाम्बरे ॥ ३४७ ॥

---

१. A. न्वं । २. A. तं विद्यात् D. तं निर्जितं त्रिं । ३. A. रव्य । ४. A. य । ५. A. प्र । ६. A. हन्कर्णौ । ७. A. न्वा । ८. A. इनें वा । ९. A. नंनसंयुतम् । १०. A. संचूतं । ११. A. ष । १२. A. प । १३. A. संबु । १४. A. त्र । १५. A. णिं । १६. A. लु । १७. A. दा । १८. A. घाहयेयुक्तं । १९. A. न । २०. A. दं । २१. A. घ । २२. A. रू । २३. A. यता । २४. A. स्यैः । २५. A. लीलालाक । २६. A. श । २७. A. वर्णि । २८. A. म्य । २९. A. सी । ३०. A. द्व । ३१. A. न्शि । ३२. A. थि । ३३. A. धै । ३४. D. शुक्तीकृत्त ।

सार्द्र(सान्द्र)चन्दनपङ्केन लेपितास्विव भूमिषु ।
[1]स्फटिकैरिव क्लृप्तासु दद्भिति (दिग्भित्ति)षु महोपलैः ॥ ३४८ ॥

कर्पूररेणुसन्दोहे(है:) [2]पूरितासु निशास्विव ।
[3]आश्रयी(शापी)त चकोरायां मा[4]निनीमानसंस(सन्भि)दि ॥ ३४९ ॥

विकासितकुमुद्वत्यां[5] कमलोल्लासविद्विषि ।
तिमिरोत्साहहारिण्यां जितवासरसंपदि ॥ ३५० ॥

ज्योत्स्नायां नृपतिः [6]क्रीडां कुर्यान्मन्मथवर्द्धिनीम् ।
विशाले प्राङ्गणे रम्ये दृषद्[7]गर्तविवर्जिते ॥ ३५१ ॥

मृदुना[8] द्युप(गोमय)संलिप्ते पुष्पप्रकरसंयुते ।
घनं श्लक्ष्णं सितं वस्त्रं जानुमात्रा[9]वलम्बितम् ॥ ३५२ ॥

परिधाय दृढां कच्छां कल्पयेत्तत्प्रमाणिकाम् ।
तस्योपरि निबध्नीयात् [10]पट्टिकाङ्गुच्छशोभिताम् ॥ ३५३ ॥

नानावर्ण[11]कृतां भव्यां जघनाभोगमण्ड[12]नाम् ।
चन्दनालिप्तसर्वाङ्ग(ङ्गः) कस्तूरीतिलकोचितः[13] ॥ ३५४ ॥

खटिकालिप्तताटङ्कपत्रभूषितपालि[14]कः ।
मालती[15]मल्लिकादामपरिपूरितखो[16]म्पकः ॥ ३५५ ॥

उन्नम्य [17]खोम्पकं गाढं पीनपट्टेन वेष्टयेत् ।
रम्यं(रम्यां) शृङ्खलिका(कां) श्लक्ष्णां[18]कनका(त्का)ञ्चननि-
र्मि[19]ताम् ॥ ३५६ ॥

ब्रह्मसूत्रमिव स्कन्धे कुक्षिदेशे[20] विलम्बि[21]ताम् ।
श्लक्ष्णौ [22]च हस्तकटकौ भास्वत्काञ्चननिर्मितौ[23] ॥ ३५७ ॥

---

१. D. drops these two lines । २. A. पु । ३. D. आश्रयेतचकोराणां । ४. A. मानिनीमानशं । ५. A. त्या । ६. A. कुर्या क्रीडां । ७. A. द्रर्तविवजिता D. दुगन्धविवर्जिते । ८. A. णामप । ९. A. वि । १०. D. पदिकांगुल । ११. A. कतांभव्यं । १२. A. नम् । १३. A. तम् । १४. A. टि । १५. A. तीकादाम । १६. A. षोपक । १७. A. खोप । १८. D. क्ष्णं कनकांचनर्मितम् । १९. D. तं । २०. A. श । २१. D. तम् । २२. A. व । २३. A. तो ।

धारयेन्मणिबन्धाभ्यां नृप[1]सिंहः[2] प्रकोष्ठकः (के) ।
अन्ये प्रसादचित्ताश्च लघुसञ्चारभीरवः[3] ॥ ३५८ ॥

भूषिताः[4] शोभनैर्वेषैरन्यैर्नोद्धतमण्डनैः ।
पञ्च षड्वा[5] दशाष्टौ[6] वा दश सप्त नवापि वा[7] ॥ ३५९ ॥

पक्षद्वये समान् कुर्याद् भृत्यान् केलिमु(सु)खोचितान् ।
न बालान[8](न्ना)तिवृद्धांश्च न स्थूलान्न[9] [10]रुजान्विताः(तान्) ॥ ३६० ॥

समानवयसो दक्षान् ल(क्षांल्ल)घुसञ्चारकोविदा[11]न् ।
गु(ग)णमेकान्ततो रम्यं स्वीकृत्य क्रीडनं चरेत् ॥ ३६१ ॥

इतरस्मि[12]न्गणे मित्रं मुख्यं [13]कृत्वा विचक्षणम् ।
[14]कान्ता वा नृपतिः कुर्यात्पक्षद्वयविवर्तनी (नीः) ॥ ३६२ ॥

वीक्षेत क्रीडनं तासां स्वयं भूत्वा विचारकः ।
जयस्थानद्वयं कुर्यात्पश्चाशचापनिर्मितम् ॥ ३६३ ॥

तत्स्थानस्पर्शमात्रेण जयो भवति निश्चितम् ।
जिगीषया प्रधा[15]वन्तः(न्तं)स्पर्शा(स्पृशे)दन्यगणाश्रिताः(तः)
॥ ३६४ ॥

तं स्पृशेदपरः कश्चि[16]त्तं [17]वाप्यन(न्य)स्तु संस्पृशेत् ।
वञ्च[18]यित्वा परस्पर्शं धावनेऽगाज्जयास्पदम् ॥ ३६५ ॥

तं संस्पर्शा(स्पृश)ति यत्रैकस्तत्पक्षस्य जयो भवेत् ।
हरिणा निर्मि[19]ता क्रीडा गोपवेषभृता पुरा ॥ ३६६ ॥

शशिप्रभायां [20]यत्तस्मात्प्रोक्ता हरिशशील्यसौ ।
[21]सर्वत्र(त्रा)लेख्य [22]कोष्ठानि सारीफलकवद् बुधः ॥ ३६७ ॥

---

१. A. पः । २. A. ह । ३. A. व । ४. A. तांछोभनिर्वेषरनैर्नो D. ता छो । ५. D. ट्का । ६. A. ष्टै । ७. A. व । ८. A. ना । ९. D. न । १०. A. रुजा । ११. A. दन् । १२. A. स्मिनणे । १३. A. क । १४. A. कोतावान्नृपतिं कुर्यात्पक्षद्वितयवर्तिविन । १५. A. वंतंस्पर्शदन्यगणांश्रिता । १६. A. श्च । १७. A. पप्य । १८. A. इ । १९. A. र्मिम । २०. A. यतस्माप्रोष्टा । २१. A. सिष्णोर्विलिख्य । २२. A. काष्टानिफलकवद्बुध ।

चतुर्हस्त[1]समं कोष्ठे(ष्ठं) वि[2]स्तारायां[3]मया(यो)र्भवे[4]त्।
सप्त वा[5] पञ्चमं (वा) कुर्यात्को[6]ष्ठानि समभूतले ॥ ३६८ ॥

तिर्यग्रेखासु [7]चैकैकः [8]स्थापनीय[9]म् (यो ह्य)तन्द्रितः।
तत्रैको वर्तिको[10] नाम रु(ऋ)जु रेखासु धावति ॥ ३६९ ॥

अमु[11]ञ्चंश्च तथा रेखाः[12](म्) कोष्ठसंस्था(स्थां)श्च संस्पृ[13]शेत्।
तिर्यग्रेखा[14]गताः[15] सर्वा(र्वे) वर्तिकं च (कश्च) प्रयत्नतः
॥ ३७० ॥

परपक्षस्थितान्(ता) रेखान्(खा) विशेयुः[16] परिवञ्चि(ञ्चय)तान्।
सर्वकोष्ठान् विनिः[17]क्र(ष्क्र)म्य [18]सिंच(विशे)देको यदा पुनः
॥ ३७१ ॥

मध्यस्था तु यदा रेखा वर्तिकेन विवर्जि(र्ज्य)ते[19]।
तत्क्रमेण पुनः कोष्ठान्नुल्लङ्घयति चेत्प[20]रः ॥ ३७२ ॥

तदा जयो बहिस्था[21]नां स्प[22](स्पृ)ष्टे तेषां पराजयः।
पराजि[23]ता बहिस्था[24]श्च तिष्ठेयुः[25] को[26]ष्ठमध्यतः[27] ॥ ३७३ ॥

गच्छेयुर्बहिर[28]न्तस्थाः प्राग्व[29]ते(त्त)षां[30]जयाजयौ।
वारत्रयं बहिस्थाश्चेद्विजयन्ति(न्ते) निरन्तरम् ॥ ३७४ ॥

आ[31]रोहेयुस्तदा पृष्ठ[32]मन्तस्थाना(नां) मुदान्विताः।
को[33]ष्ठक्रीडेयमाख्याता गोविन्देन[34]कृता पुरा ॥ ३७५ ॥

क्रीडा[35]र्थं चैव गोपीनां[36]रम्याणां कौतुकानि च (य च)।
दुर्ग[37] च कृत्रिमं कृत्वा [38]कन्दै(कुड्यै)र्वक्षःप्रमाणकैः[39] ॥ ३७६ ॥

---

१. D. स्तं। २. A. चि। ३. A. दायतो भवेत्। ४. A. वन्। ५. A. या। ६. A. त्काष्ठानिसभूतले। ७. D. चैकस्था A. वैकैक। ८. A. थ्या। ९. A. यः संतंद्रियं। १०. A. का। ११. A. मुचंश्च। १२. A. खा। १३. A. स्पशन्। १४. A. षा। १५. A. तान्सर्वा। १६. A. यु। १७. A. ति। १८. A. शिवेदोकौ। १९. A. त। २०. A. त्पर। २१. A. र्स्त्र। २२. D. पृष्टे। २३. A. र्जि। २४. A. ष्ट। २५. A. यु। २६. A. का। २७. A. त। २८. D. रंतः। २९. D. कतेषां। ३०. A. जयोवार। ३१. A. राहयेयु। ३२. A. मंतः। ३३. A. ष्ठाक्रियमाख्याता। ३४. A. पुराकता। ३५. A. र्धं। ३६. A. रणां कौ। ३७. A. र्गचक्र। ३८. D. कंदैर्वक्ष्य। ३९. A. कै।

भवेयुः काश्चि[1]दन्तस्थाः काश्चि[2]त्तत्र बहि(हिः)स्थिताः[3] ।
कन्दुकैः पुष्पसम्भूतै[4]र्दण्डैश्च मुनयो भवेत्(सुमनोभवैः) ॥३७७॥

तथा सम्भ्र[5]मसंयुक्ताः प्रहरन्ति परस्परम् ।
ताडयन्ति नृपं पुष्पैः कन्दुका[6]कारदाग(म)भिः ॥ ३७८ ॥

मालाभिश्च मनोज्ञाभिर्दण्डैः केसरकल्पितैः ।
ज्योत्स्नायां क्रियते तस्माज्ज्योत्स्नाक्रीडेति कथ्यते ॥ ३७९ ॥

प्रोक्ता भूलोक[7]मल्लेन ज्योत्स्नाक्रीडा मनोहरा ।

[इति ज्योत्स्नाक्रीडा ॥ ८ ॥]

[8]सस्यक्षेत्रभवा क्रीडा साम्प्रतं कथ्यते वरा[9] ॥ ३८० ॥

पुष्ट(ष्प)स्याकरसन्दोहे[10] मत्तमातङ्गरा[11]जिते ।
हृष्टसारससञ्चारे दृप्तसारङ्गसङ्कुले ॥ ३८१ ॥

नष्टपद्माकरोल्लासे भृ(भ्र)ष्टमा[12]यूरपिच्छके ।
दन्तवीणास[13]माक्रान्तं(न्त)कम्पमान[14]नराकुले ॥ ३८२ ॥

रोमाञ्चाचितसर्वाङ्गजनसेवितपावके ।
[15]कुन्देन्दीवरकर्पूरगन्धशालि[16]सुगन्धिते ॥ ३८३ ॥

शीतोदगन्धवाहेऽपि जनतोद्वेगकारिणि ।
प्रेम्णा विनापि दम्पत्योर्गाढालिङ्गन[17]कारिणि ॥ ३८४ ॥

सम्भोगलम्पटानां तु [18]दीर्घरात्रिप्रदायिनि[19] ।
[20]ईदृग्विधे तु सम्प्राप्ते हेमन्ते सस्य[21]शालिनि[22] ॥ ३८५ ॥

क्रीडां कुर्वी[23]त भूपालो [24]रम्यक्षेत्रसमाश्रिता[25]म् ।
नि[26]गूढकणिशै[27]र्गच्छे[28]च्छुकभ्रान्तिप्रदायिभिः ॥ ३८६ ॥

---

१. D. दंतः । २. A. त । ३. A. ता । ४. D. तैः र्द । ५. A. भ्रांमसंयुक्ताः संहरंतीः । ६. D. कारकोदारिभिः । ७. A. देवन । ८. A. य । ९. A. र । १०. A. हृ । ११. A. ज । १२. D. यु । १३. A. म । १४. A. नि । १५. A. कंदेदि । १६. A. लि सुगंधशालिसुगंथितौ । १७. A. त । १८. D. दीं । १९. D. नी । २०. A. इंद्र । २१. A. स्वसा । २२. D. नी । २३. A. वी । २४. A. रंप । २५. A. तम् । २६. D. बद्ध । २७. A. सौ । २८. A. छंछुक D. छेतशुक ।

रामाजनमनोवृत्ते(त्तेः)कौतूहलविधायिभिः ।
पुन्नागके[1]सराकार[2]केसरश्रिय(श्रीस)मावृतैः[3] ॥ ३८७ ॥

सौवर्णकणिशभ्रान्ते[4]र्जनानां जनकोचितैः[5] ।
वंशका(को)लाब्जशुक्ती च (भ)कुम्भ(म्भि)स्थ(व्या)लमली[6]-
त्यकम्(कलानि किम्) ॥ ३८८ ॥

मुक्ताफलानि कणिशे जातानि(नी)ति वितर्किते(तैः) ।
सप्तच्छद[7]नसंस्पर्द्धिशोभाभिः[8] परिभूषितैः[9] ॥ ३८९ ॥

लक्ष्मीखेलनसञ्चारहेतुनैव सवीचिभिः ।
अत्यर्थं[10] शोभमानैश्च याव[11]नालैरलङ्कृतः (ते) ॥ ३९० ॥

क्षेत्रे हरितशोभाढ्ये रम्ये दृष्टिमनोहरे ।
अवर्षास्वपि सम्भूते सै(तसे)न्द्र[12]गोपकशा[13]द्वले(लम्) ॥ ३९१ ॥

अनुकुर्वन्प्र(त्प्र)सूना[14]ढ्यंस(ढ्यसु)पत्रे[15]ण य(स)दावृते ।
[16]वेणीसङ्काशकणिसै(शै)र्गौधू[17]मैरु[18]पशोभितैः[19] ॥ ३९२ ॥

पङ्क्तिस्थदीपसङ्काश[20] कुसुमाग्र[21]कुसुम्भकैः (के) ।
मध्ये मध्ये फलाढ्याभिः कर्कटी[22]वलि(ल्लि)[23]भिर्वृते ॥ ३९३ ॥

निष्पापे(वे)न कलाये[24]न फलितेन विचित्रिते ।
एवं विधानि रम्याणि [25]वीक्ष्य क्षेत्राणि यत्नतः ॥ ३९४ ॥

कुर्वीत रक्षणं तेषामाप्तैः[26] परिजनैर्नृपः[27] ।
दध्योदनं समरि[28]चमेलार्द्रकसमन्वितम् ॥ ३९५ ॥

गोधूमकानां खलकं[29] हरिद्राम्लखलं[30] तथा ।
पोलिकाश्च तथापूपाल[31](पाँल्ल) डुकाः(ड्डुकान्) [32]शष्कुलीरपि ॥ ३९६ ॥

---

१. A. श । २. A. कै । ३. A. तेः । ४. A. ज । ५. A. तै । ६. A. त्प । ७. A. ननस्पर्द्धि । ८. A. भि । ९. A. तेः । १०. A. र्थ । ११. A. नी । १२. A. द्रको । १३. A. शाड्वलम् । १४. A. ढ्यं । १५. A. त्रचददावृते । १६. D. कणिशं काश्चित्कणिशै । १७. A. घ । १८. A. रू । १९. A. तै । २०. A. स । २१. A. ग्व । २२. A. टि । २३. A. भिते । २४. D. पे । २५. A. वि । २६. A. प्तै । २७. A. प । २८. A. दिचनमे । २९. D खां । ३०. A. लकं तथा । ३१. A. वडकां । ३२. A. छ ।

पायसं शा[1]र्कराभिश्रं [2]मधु तक्रं दधीनि च ।
फलमूलानि कन्दां[3]श्च राजिकालवणान्वि[4]तान् ।
प्रस्थापये[5]न्नृप(न्नृपः) पूर्वं विविधैः[6](धान्) क्षेत्र[7]मण्डलम् ॥३९७॥

सूक[8]रा(रां)श्च तथा मेषान् पुष्टा[9]न्प्रस्थापये[10]त्पुनः ।
ततः स्वयं प्रियायुक्तस्तरुणी[11]जनसेवितं[12](तः) ॥ ३९८ ॥

प्रसादचित्तै[13]र्गीतज्ञैर्मित्रैर्विप्रजनैस्तथा ।
गच्छे[14]त्सुखावहे या(हैर्या)ने(नै)रङ्गरक्षक[15]वेष्टिभिः (तैः) ॥ ३९९ ॥

सस्यक्षेत्र[16]समुद्देशं सम्प्राप्य पृथिवीश्वरः ।
[17]निवार्य चेतरं [18]लोकं विशेयुर्वा(त्पूर्वो)दि[19]तैः सह ॥ ४०० ॥

अवकाशा[20]र्थमुत्पाद्य तत्र सस्यानि कानिचित् ।
चतुरस्रं [21]विशालं च कुर्याद्रम्य(म्यं) प्र[22]देशकम् ॥ ४०१ ॥

वीणकं च पटीक्लृप्तं स्थापयेत्तत्र शोभितम् ।
किश्चि(काश्चि)चारुनिभां(भाः) [23]सान्द्रां(न्द्रा) नम्रभाव-
मुपागतान्(ताः) ॥ ४०२ ॥

निष्पावस्य कलायस्य शिबि(म्बि)काश्च पृथक् पृथक् ।
गोधूमकणिशा[24]न् रम्या[25]न् वस्त्रवेष्टितविग्रहः[26](हान्) ॥ ४०३ ॥

[27]आनीय(नाय्य) बहुभिर्भृत्यैः कर्कटीनां[28] फलानि च ।
विप्राणां[29] प्रेयसीनां च[30] दद्याद्राजा पृथक् पृथक् ॥ ४०४ ॥

भक्तं च वि[31]विधं भोज्यं दत्त्वा सर्वान् विसर्जयेत् ।
यथासुखं च भोक्तव्यं पुत्रबन्धुजनैः[32] सह ॥ ४०५ ॥

---

१. A. र्क । २. A. मंधं तक्रं धीनि च । ३. D. दा । ४. D. ता । ५. D. त्ततः । ६. A. धै । ७. A. मलम् । ८. A. कातरांश्च तथा । ९. A. प्र । १०. A. न्पुन । ११. A. णि । १२. A. ताम् । १३. A. र्गि । १४. A. सुखावहेर्याने । १५. A. वो । १६. A. सुमुदेशं । १७. A. निनिवार्थ चे । १८. A. ला । १९. A. ति । २०. A. र्थमु D. र्थमुत्पाद्य तत्र स्थानि च । २१. A. विशालं विशालं च । २२. A. वे । २३. A. साद्रां । २४. A. शां । २५. A. म्यां । २६. A. ह । २७. A. अनायि । २८. A. नि । २९. A. णा । ३०. A. चद्वद्याद्रा । ३१. A. वि. । ३२. A. नैरिति ।

ततस्तदा समाहू[१]य प्रेषये[२]त्पृथिवीपतिः ।
वराहांश्च तथा [३]मेषान्संद् दुरध्व(क्षुरध्व)मिति ब्रुवन् ॥ ४०६ ॥

ततः क्षेत्राधिदेवेभ्यः[४] किरेदन्नं समन्ततः ।
यावनालस्य पत्राणि तत्रास्तीर्य घनानि च ॥ ४०७ ॥

[५]क(की)लितानि सुरम्याणि स्थालवत्परिकल्पयेत् ।
रोहिताम्लानि सङ्गृह्य चणकाग्राणि [६]यत्नतः ॥ ४०८ ॥

सैन्धवं मरिचं हिङ्गु जीरकं च विचूर्णितम् ।
विकीर्ण[७](र्य)मर्दयेत्तानि चणकाग्राणि पाणिभिः ॥ ४०९ ॥

किञ्चित्तैलं [८]क्षिपेत्तत्र शृङ्ग[९]वेरलवानपि ।
आ(अ)रण्येषु स्वयं शुष्के(ष्कं) गोमयं दलवस्थि(त्स्थ)तम् ॥ ४१० ॥

पुञ्जीकृत्य ततो वह्नि(ह्निं)[१०]दीपयेच्च समन्ततः ।
निष्पावशिम्बिका(काः) स्थाल्यां कलायस्य च शिम्बिका(काः)
॥ ४११ ॥

लवणान्विततोयेन क्राथये[११]न्मृदुवह्निना ।
[१२]तृणाग्निना दहेदेत(ता)श्चणकान् विटपस्थितान् ॥ ४१२ ॥

ततस्तान् वितुषीकृत्य पावकेषु पृथक् पृथक् ।
पू[१३]रयित्वा नृपः पूर्वं[१४] भक्षये[१५]च्चणजालकम् ॥ ४१३ ॥

[१६]रुच्यर्थं दीपनार्थं च मितं परिजनैः सह ।
निष्पावाश्च कलायाश्च हरि[१७]मन्थाश्च भर्जिताः ॥ ४१४ ॥

लवणेन तिलै[१८]र्वापि सितया च विमिश्रिताः[१९] ।
भक्षयेन्नृपतिः प्रीत्या पुत्र[२०]दारजनैर्वृतः ॥ ४१५ ॥

---

१. A. हूप । २. A. प्रथवीपति । ३. A. मखात्संक्षुरछ । ४. A. भ्य । ५. A. का । ६. A. य...। ७. A. र्ण । ८. A. क्षेपेतत्र । ९. A. बेरल D. वेलर । १०. D. र्दी । ११. A. न्मुद । १२. A. श्रमणाग्निदहेदेतितश्चणकान्विटपिस्थिता । १३. A. र्यग्नित्वा । १४. A. र्वं । १५. A. च । १६. A. उच्यर्ध । १७. A. मंघा । १८. A. र्यापि । १९. A. ता । २०. A. मित्रजनैर्वृत ।

वर्णिका[1] कणिकां(शां)श्चैव भर्जिता(तान्) गोमयाग्निना[2] ।
पाणिभ्यां[3] मर्दितानीषच्छूर्पकै[4]र्निस्तुषीकृतान् ॥ ४१६ ॥

शुकपत्रप्रतीकाशान्[5] कोमलान्[6] क्षीरपूरितान् ।
सोष्णाना[7]स्वादयेद् भूपः पीयूषमधुरान्वरान् ॥ ४१७ ॥

अनु[8]पानं पिबेत् पश्चात(त्त)[9]कमब्जं(म्लं) ससैन्धवम् ।
दध्योदनं च खलका नर्मकाकर्कटीयुता(ः) ॥ ४१८ ॥

[10]तीक्ष्णकाः(का) पल्लवा(वां)श्चापि [11]मण्डिकापल्लवांस्तथा ।
बृहतीकोमलफलं कर्पास(मार)स्य फलं दलम् ॥ ४१९ ॥

कुसुम्भपल्लवं चापि [12]गृञ्जनं च तथारुणम् ।
वार्ताकस्य फलं बालं तद्वत्कोशातकीफलम् ॥ ४२० ॥

राजिकालवणोपेतं कन्दमूलफलं तथा ।
वराह[13]शुण्ठि(हशुण्ठ)कान्स्निग्धान्मेषमांस(सं)सुचर्चिता[14]न्
(तम्) ॥ ४२१ ॥

[15]भुञ्जीत नृपतिः स्वैरं लघुमात्रं च भोजनम् ।
नि[16]र्वर्त्य भोजनं पश्चाद्वामपार्श्वे[17] स्थिता(त्) गणान्(त्) ॥४२२॥

उत्थाय कृतशृङ्गारो मन्दीभवति भास्करे ।
स्यन्द[18]नं काञ्चनोदारं दन्ती(न्ति)दन्तविनिर्मितम् ॥ ४२३ ॥

वरवाजिभि(भी)रचितं हेमघण्टाविभूषणैः ।
नृपनाम पुरस्कृत्य नानावर्ण(र्ण)न[19] संयुतम् ॥ ४२४ ॥

किङ्किणीना(दा)मनिर्घोषै[20]र्गलघण्टारवैर्युतम् ।
कलकण्ठस्वरैः[21] स्त्रीणां [22]विशेन्निजपुरं नृपः[23] ॥ ४२५ ॥

---

१. A. का । २. A. भा । ३. A. न । ४. A. र्वितुषी कृता । ५. A. त । ६. A. त् । ७. A. स्वदये भूप । ८. A. थानंपिवे । ९. D. ज्जमब्जं । १०. A. तिक्ण । ११. A. मंडका । १२. A. ग्रंज । १३. A. शठिकांस्मिग्वान्मे । १४. A. तां । १५. A. भूजीत । १६. D. व । १७. A. र्श्वेगणात् । १८. A. नं ती. नीर्मितम् । १९. A. नोच्चितम् । २०. A. गलप्यं रवैर्युतम् । २१. A. रै । २२. A. वीशेनि D. वित्रिशेन्निजपुरं । २३. A. प ।

सस्यक्षेत्रसमुद्भूता क्रीडोक्ता सोमभूभुजा ।

[इति सस्यक्रीडा ॥ ९ ॥]

इदानीं कथ्यते क्रीडा मधुपानसमुद्भवा ॥ ४२६ ॥

अटव्यां शाद्वले[1] देशे नद्यां वा वालुकास्थले ।
उद्याने फलपुष्पाढ्ये [2]गृहे वा सुविचित्रिते[3] ॥ ४२७ ॥

मधुपानोद्भवां क्रीडां स्त्रीजनं कारयेन्नृपः[4] ।
तासां चित्तप्रसादा[5]र्थं दर्शना[6]र्थं तथात्मनः ॥ ४२८ ॥

गुडेक्षुरससम्भूतां[7](तं) कालेन विकृतिं गता[8]म् (तम्) ।
धातकीपुष्प[9]संसिक्ताका(क्तं ख)ण्डसम्मिश्रितं मधु ॥ ४२९ ॥

उ[10](ऊ)ष्मणा सुचिरं कालमुषितं विकृ[11]तिं गतम् ।
औषधेन समच्छायं कटुतिक्तरसोत्कटम् ॥ ४३० ॥

काञ्च[12]नाञ्जननिक्षिप्तां[13] माध्वीमास्तार[14]संज्ञिताम् ।
प्रियङ्गुनि[15]म्बुनिःकृत्य(मम्बुनिक्षिप्तां) शोषयित्वा
विचूर्णिता(र्णयेत्) ॥ ४३१ ॥

य(या)वनालयवागूश्च(श्च) [16]तच्चूर्णेन विमिश्रयेत् ।
अन्यं त(न्यत्त)थाविधं[17] पिष्टं पृथुस्थं(सं)स्थापयेद् घटे[18] ॥४३२॥

[19]ओदनं च तथाशोष्य तेन पिष्टेन मिश्रयेत् ।
यवागू(गूं) पूर्वनिर्दिष्टं(ष्टां) तस्मिन्पिष्टोदने क्षिपे[20]त् ॥ ४३३ ॥

घटेषु स्थापयेत्तत्तु निर्वाते धारयेद्दि तं (तत्) ।
अहो[21]रात्रोषितं पिष्टे(ष्टं) सेचितं मद्यगन्धि च ॥ ४३४ ॥

लवं नाम तदाख्यात(तं) मु(सु)राबीजं [22]मदावहम् ।
निक्षिप्य तत्र पानीयं गालयेद्दशखो[23]नके (धोदकम्) ॥ ४३५ ॥

---

१. A. लो । २. A. ग्र । ३. A. तो । ४. A प । ५. A. र्घे । ६. A. र्घे । ७. A. ता । ८. A. ति । ९. A. रा. मी. कट्. संजितां. डाधातकीसित्काकाण्डं । १०. A. वू । ११. A. तिं वै. नाज्य समच्छायं । १२. A. नं जन । १३. A. प्तं । १४. A. साज्ञ । १५. A. मंबुरिकत्य । १६. A. चतुर्णेन । १७. A. ध । १८. A. टो । १९. A. यानोदनं च संशोष्य । २०. A. पे । २१. A. पितां पिष्टे । २२. A. स । २३. A. षोद ।

किंवा वस्त्रेण संवेष्ट्य गालयें[1]न्निर्मलं रसम् ।
एवं च शालिगोधूमा(म)यव[2]श्यामाक[3]कोद्रवैः ॥ ४३६ ॥

कृतां पैष्टिं[4](ष्टीं) सुरा(रां)मृष्टां हृद्यां पांडु(पाण्डु)रसंज्ञिताम् ।
मज्जनायव घोटा(ण्टा)करोहिणीनां त्वचः शुभाः[5] ॥ ४३७ ॥

[6]संक्षुद्रं(द्य) क्वाथयेत्पश्चाच्छो[7]षयेदातपे ततः ।
चूर्णं कुल्माषकं कृत्वा तच्चूर्णेन विमिश्रयेत् ॥ ४३८ ॥

य(या)वनाल[9]स्य पिष्टं च [10]पृथक् कृत्वा विमिश्रयेत् ।
मिश्रयित्वा पुनर्वंसौ[11](शो) सोष्मणा वारयेच्चिरम् ॥ ४३९ ॥

त्रिरात्रं पञ्चरात्रं च याव[12]त्तत्कृष्णतां व्रजेत् ।
[13]ततस्तोयं क्षिपेत्तज्ज्ञः सुराबीजप्रमाणतः ॥ ४४० ॥

आलोड्य पिहितं [14]कृत्वा सुनिगुप्तं निधापयेत् ।
एवं कृष्णा[15] सुरा सिद्धा[16] गन्धकार्ष्ण्यरसैर्युता[17] ॥ ४४१ ॥

मदावहा विशेषेण तिक्तस्वादुरसान्विता[18] ।
मृद्वीकारसमास्तु[19](सु)त्य वि[20]कृतं(तिं) प्रापितं दिनैः[21] ॥ ४४२ ॥

द्राक्षासवमिदं हृद्यं तरुणीजनवल्लभम् ।
नारिकेलोदकं भूरि स्थापयित्वा घटोदरे ॥ ४४३ ॥

मिश्रितं [22]धातकीपुष्पैर्नालिकेरा(रिकेला)सवं वरम् ।
मधूकवृक्षपुष्पाणि तो[23]ये निष्काष्य(ष्काथ्य) [24]तद्रसम् ॥ ४४४ ॥

मिलितं धा[25]तकीक्वाथे मधुकासवसंज्ञितम् ।
[26]पेषितं सुनुयात्तोये पनसस्य(सञ्च) विचक्षणः ॥ ४४५ ॥

---

१. A. यं निर्मल । २. A. स्या । ३. A. रो । ४. A. ष्टिसुरामृष्टांहृद्यापांडुरसंज्ञिनाम् । ५. A. प्पो । ६. A. भा । ७. A. सक्षुद्र । ८. A. षायदातपे ततः चूर्ण कुलपाषकं कृत्वा तत्पूर्णेन । ९. A. स्पिशलं । १०. A. प्रकृत्वा विमि । ११. A. सोंष्मणा । १२. A. त्ततां वृजेत् । १३. A. तोयं क्षिपेत्ततः सुरा । १४. A. कची । १५. A. ष्ण । १६. A. द्वांगवकाष्यं । १७. A. तम् १८. A. तम् । १९. A. श्रृं । २०. A. वृ । २१. A. नौं । २२. A. था । २३. A. येष्कात्य । २४. A. धइसं । २५. A. न किक. म. कासव । २६. A. पेसीतां पेसीतां सनूया तोये नस विचक्षण ।

विकृतं धातकीमिश्रं पनसासवमु[1]त्तमम्।
ई[2]षदुष्णीकृतं शुद्धं रसालस्य(स्या) [3]च (स) स(व)ङ्कटे॥ ४४६॥

त्रिरात्रु(त्रमु)[4]षितं मद्यं सि(सी)धु नास(म)व(म)दाव[5]य(ह)म्।
तालहिन्तालतापिच्छं(च्छ)[6]खर्जूरं(र)कुसुमस्त(स्थ)न(ल)म् ॥४४७॥

छेदयित्वा [7]घटी(टीं) तत्र बध्नीया[8]त्प्रहरत्रयम्।
छिन्नस्थाना[9]त्स(नस)मुद्भूतबिन्दुसो(श्चो) घटसं(सम्भृ[10])-
तम्॥ ४४८॥

उत्तार्य जलसंसिक्तं मद्यं ता[11]लादिसंज्ञि(सञ्ज्ञि)तम्।
आ[12]नीय विविधं मद्यं काचमृन्मयपात्र[13]गम्॥ ४४९॥

नानाविधानि मांसानि वह्निना [14]भर्जितानि च।
स्था[15]लीपक्वानि मांसानि रज(स)गन्धयुतानि च॥ ४५०॥

[16]राजिकालवणाद्या(ढ्या)नि मांसानि सुरभीणि च।
केसरैर्मातु[17]लिङ्गैश्च शृङ्गवेरर[18]सैरपि॥ ४५१॥

मिश्रितानि च मांसानि हिङ्गुना [19]धूपितानि च।
नानाविधानि भक्ष्याणि मा[20]षगो[21]धूमजानि च॥ ४५२॥

दध्योदनानि सृष्टानि नानास्वा[22]दयुतानि च।
जम्बीररससंसृष्टाना(न्या)र्द्रकस्य फलानि च॥ ४५३॥

[23]मयूरमारिणीमेकां तथा[24]न्यां वन[25]सम्भवाम्।
लवणोदकनिक्षि[26]प्तां तैलसर्षपसंयु[27]ताम्॥ ४५४॥

कर्पूरमूलकं चैव तथा चा[28]र्द्रा(र्द्रां) हरीतकी (कीम्)।
सूरणं वेलुकन्दश्च राजिकालवणा[29]न्वितम्॥ ४५५॥

---

१. A. तम। २. A. श्यदुष्णी कतं। ३. A. वसंथटे। ४. A. खि। ५. A. या। ६. A. षर्जु। ७. A. घट्यटिस्तत्र। ८. A. प्रयर। ९. A. स। १०. A. मृ। ११. A. ल। १२. A. नाद्य। १३. A. गा। १४. A. व। १५. A. ल्यपक्ला। १६. A. र। १७. A. ल। १८. A. सैवैरपि। १९. A. धु। २०. A. प। २१. A. बु। २२. D. दु। २३. D. कर्पूरमारिणीमेकां A. मयूरमारणीमेको। २४. A. न्या। २५. A. संभा। २६. D. क्ता २७. D. ता। २८. A. र्द्रहरि। २९. A. त्वि।

तैलेन च समायुक्तं वनशिग्रोश्च कन्द[1]कम् ।
आम्लिकारससंयुक्तं लवणेन विमिश्रितम् ॥ ४५६ ॥

पलाण्डोर्विपुलं कन्दं रुच्यं स्वादु मनोहरम् ।
शतावर्यङ्कु[2]रान् दंश(श्यान्) करीरं (रान्) लघुवर्जि[3]तम्(तान्) ॥ ४५७ ॥

तैलसंमिश्रि[4]तान् रुच्याँल्लवणेन च संयु[5]तान् ।
मरी[6]चं पिप्पलीं[7] राजमातुलिङ्गं तुजी(गा)[8]मपि ॥ ४५८ ॥

कतरं(कं) क(कु)टजं बिल्वं क्षिप्तं च लवणोदके ।
तै[9]लपक्वांश्च चणकान् मरीचेन विमिश्रितान् ॥ ४५९ ॥

तप्तवालुकया भृष्टान् तथान्यांश्च [10]प्रकारकान् (श्चणकानपि) ।
क्षीरेण क्वथि[11]तान्(तां) श्वेता(म्) मधुरा(कां) च हरीतकी(म्) ॥ ४६० ॥

अन्योन्यां[12] कुरु(न्याङ्कुर) संयु[13]क्तान् तथा सम्भारसंस्कृतान् ।
राजिकालवणोपे[14]तांश्चण[15]कान् केवलानपि ॥ ४६१ ॥

तच्चूर्णं [16]तैलसंयुक्तं शृङ्गवेरलवैर्युतम् ।
व(ब)[17]लालघुलिकामिश्रम[18]जा [19]जीचूर्णसंयुतम् ॥ ४६२ ॥

हरिकां[20]श्च तथा भृष्टान् [21]क्वथिताँल्लवणोदके ।
हरिमन्थकृतावासा[22](न्) कर[23]शाखाविचूर्णिता(न्) ॥ ४६३ ॥

पलाण्डुशकलो[24]पेतं हिङ्गुना च सु[25]धूपितम् ।
पूरणं नाम तद्भ(क्ष्यं) मृदु मिष्टं सुगन्धि च ॥ ४६४ ॥

एवमाद्युपदंशार्थ(र्थं) पानस्थाने [26]निवेशयेत् ।
कम[27]लोत्पलपत्राणि र[28]थरम्भादलानि च ॥ ४६५ ॥

---

१. D. र । २. A. र्यंकुरात् दंत्रा । ३. A. जिताम् । ४. A. तंन् रश्रीन् लवणेन । ५. A. ता । ६. A. च । ७. D. लं । ८. D. न । ९. A. लक्काश्चरवणकान्मपिश्रिता । १०. A. रणागतान् । ११. A. तामधुरा च हरीतकां । १२. A. न्यं । १३. A. क्तां । १४. A ता । १५. A. काकेवनपि । १६. A. तले । १७. A. लां । १८. D. ज्जा । १९. A. ति । २०. A. का । २१. A. क्वाथिताल । २२. A. सो । २३. A. साखा D. शाख । २४. A. प्पे । २५. A. चू । २६. A. वि । २७. A. छो । २८. A. था ।

हरिद्रायाः प[1]लाशानि पा[2]नस्थाने वि(नि)धापयेत्।
इन्द्रनीलसमच्छायान्गोमेदिकसमप्र[3]भान् ॥ ४६६ ॥

गरुडोद्गारसङ्काशान् वैडूर्यमणिसन्निभान्।
शुद्धस्फटिकवर्णा(र्णां)श्च तथा कज्जल[4]सप्रभान् ॥ ४६७ ॥

[5]कनका(त्का)ञ्चनसंच्छा(सच्छा)यान् नानावर्णाकृ[6]तीनपि।
च[7]षकान्काचसम्भूतान्स्थालका[8]न्काचनिर्मितान् ॥ ४६८ ॥

करकांश्च तदुद्भू[9]तान्पानस्थाने वि(नि)धापयेत्।
रुक्मरौप्यप्रकु(क्ऌ)प्तानि स्थाना(ला)नि च[10]षकानपि ॥ ४६९ ॥

शुक्ति[11]कां काञ्चनोद्भू[12]तां मधुपानस्थले न्यसेत्।
ततः सम्भृतशृङ्गारा नयनानन्ददायि[13]नः (नीः) ॥ ४७० ॥

तन्वङ्गीरानये[14]त्कान्ताः प्रेम्णा हृदयहारिणीः[15]।
अन्योन्यस्नेहसंयुक्ताः स्थाने स्थाने निवेशयेत् ॥ ४७१ ॥

वालुकाशाद्वलो[16]द्देशे वीणा[17](वेणु)काभ्यन्तरे प्रिया(ये)।
उद्यानेषु [18]द्रुमच्छाये गृहोपवनकेषु च ॥ ४७२ ॥

तिरोहि[19]तैः काण्डप[20]टैः ना(टैर्ना)नावर्णमनोहरैः।
निवेशयेद्यथामानं [21]पङ्क्तिस्था वरयोषितः ॥ ४७३ ॥

तासामग्रे न्यसेद्राजा पत्राणि रुचिराणि च।
स्था[22]लानि च[23]षकाः शुक्ति(क्तीः) काच[24]काञ्चनराजि(ज)[25]ताः॥ ४७४॥

वि(नि)धापयेद्यथायोग्यं प्रेयसीनां पुरो [26]नृपः।
[27]पूरयेच्च[28]षकान् मृ(म)द्यैः सुराभिश्च तथासवैः[29] ॥ ४७५ ॥

---

१. A. लां। २. A. ल। ३. A. भा। ४. A. समप्रभा। ५. A. केननृकांचनसछायान्। D. कनकाञ्चनसच्छ्रान्। ६. A. ता। ७. A. ख। ८. A. काचनि। ९. A तांपा। १०. A. ख। ११. A. का। १२. A. ता। १३. A. न। १४. A. कान्ता। १५. A र्णीं। १६. A. दे। १७. D. णका। १८. A. डु। १९. A. ते। २०. A. टै। २१. A. पक्ति। २२. D. ना। २३. A. ख। २४. A. कांचि। २५. A. ता। २६. A. मृषा। २७. A. पु। २८. A. खखन्मृ। २९. A. वै।

त्रि(स्त्री)भिः प्रयत्नतो राजा पाना[1]र्थं नृपयोषिताम् ।
उपदंशान् बहुविधान् पात्रेषु परिवे[2]षयेत् ॥ ४७६ ॥

वर्णयद्भिः सूपका[3]रैः स्वादवर्णरसा(न्) पृथक् ।
परि[4]वेष्टय(ष्य) ततः [5]स्कन्धान् निर्गच्छेयुस्ततो बहु(हिः) ॥ ४७७ ॥

करकेषु स्थितैर्म[6]द्यैः पूरयेयुश्च [7]याः(यान्) स्त्रियः[8] ।
मधुपूर्णेषु[9] पात्रेषु केषुचित्कमलं न्यसेत् ॥ ४७८ ॥

केषुचिन्नी[10]लनीरेजं केषुचिन्म[11]ल्लिकां क्षिपेत् ।
त[12]तः पात्रं सुरापूर्णं समादाय करेण तु ॥ ४७९ ॥

वा[13]मानामिकया मूर्ध्नि क्षिपे[14]युर्मधुविप्रुषः ।
प्रणिपत्य ततोऽन्योन्यं लब्ध्वानु[15]ज्ञां मुदा सुराम् ॥ ४८० ॥

च[16]षकेषु स्थितां तन्व्यः पिबेयुः पानलाल[17]साः ।
शुक्लां पाण्डुरसां स्वादुकृष्णाकटुकषायि[18]काम् ॥ ४८१ ॥

ईष[19]त्कटुकभूयिष्ठां[20] स्वादुद्राक्षादिजां सुराम् ।
घृतं[21] पीत्वा पिबेयुस्ताम[22]तीव मदवर्ध[23]नाम् ॥ ४८२ ॥

ता[24]लादिजं तथा [25]मद्यमीष[26]द्दीप(दीष)न्मुहुर्मु[27]हुः ।
आर्द्रकाद्युपदंशा(शां)श्च सर्वे [28]पुष्टा(सेवेयुस्ता)स्तदन्तरा ॥ ४८३ ॥

भक्ष्याणि भक्षये[29]युश्च खा[30]दयेयु(खादेयु)श्चणकादि[31]कम् ।
मांसान्यास्वादयेयुश्च पिबन्त्यो मधु योषितः[32] ॥ ४८४ ॥

वर्णयन्त्यस्तदास्वादं कटु[33]वम्लादिरसोत्कटम् ।
हर्षणं विविधं [34]मद्यं चित्तभ्रान्तिकरं बहु ॥ ४८५ ॥

---

१. A. र्थं । २. D. ष्ट । ३. A. रै स्वाद D. रैः स्वादु । ४. A. चे । ५. A. स्कंदा । ६. A. घै । ७. A. या । ८. A. य । ९. A. षु केषुकिकमलं । १०. A. लि । ११. A. लि । १२. A. त । १३. A. मना । १४. A. युः म । १५. A. ज्ञा । १६. A. ख । १७. A. सा । १८. A. का । १९. A. कडुंक । २०. D. ष्टां । २१. A. त । २२. A. स्ता । २३. A. नं । २४. D. डा । २५. मंद्यं । २६. A. दीवन् । २७. A. हु । २८. A. युस्तदनंतर । २९. A. य । ३०. A. देयश्च । ३१. A. कां । ३२. A. तं । ३३. A. द्रू । ३४. A. ममध्यं ।

न कर्त्तव्यं(नर्तकं) गायकं तद्वज्जल्पाकं रोदकं तथा ।
हासकं गुप्तिदं धू[१]पस्तदा रागविवर्धनम् ॥ ४८६ ॥

पिबन्त्योऽति मुदायु[२]क्ताः कथय[३]न्त्यः पु(सु)रागुणान् ।
आस्फारवृन्द(अच्छारविन्द)प्रति[४]मा(ममी) मि(मी)षन्मत्ता
व[५]राङ्गनाः ॥ ४८७ ॥

[६]उत्सारयन्ति [७]पारीतं(वारित्रं) पद्मं(द्म) [८]भ्रान्त्या मुहुर्मुहुः ।
काश्चि(चि)दुत्पलप[९]त्राभलोचन(ना) प्रति[१०]बिम्बकम् ॥ ४८८ ॥

इति चर(न्दीवर)दलभ्रान्त्या च[११]षकादेव(दप)कर्षतः (ति) ।
काचित्स्वदन्तप्रभया सितां कृष्णसुरामपि ॥ ४८९ ॥

पिबन्ति(न्ती) स्वादु नालक्ष्य(त्) पानानु(त्तु)विरत(ता) क्षणम् ।
समल्लीमधुपात्रेषु दृष्ट्वा [१२]कुत(न्त)लमा(भां) सुरा(म्) ॥४९०॥

[१३]बिभेति भ्रमर [१४]भ्रान्त्या(स्प्र)ष्टुं काचिद्वराङ्गना ।
द्रुत(तं)पा[१५](व)र्य(र्यां)नखच्छायां केतकीदलशङ्कया ॥ ४९१ ॥

स्फोटयेति सखी(खीं) वक्ति [१६]क(का)चिन्मत्ता मुहुर्मु[१७]हुः ।
निकटस्त(स्थ)पते[१८]र्वक्त्रं च[१९]षके प्रतिबिम्बितम् ॥ ४९२ ॥

काचिच्चुम्बति साल्हादं म[२०]धुपानस्थ(च्छ)लेन तु ।
प्रियेण दत्तां मदि[२१]रामनुरागरसाधिकाम् ॥ ४९३ ॥

अनिर्दि(र्दे)श्यरसां काचित् पीत्वा प्रतिगता वरा[२२](रम्)
रूपयौवनसौभाग्यगर्व(र्व)बीजं हृदि[२३]स्थितम् ॥ ४९४ ॥

कस्याश्चिन्मधुपानेन वर्धितं तत्क्षणादहो ।
क[२४]स्याश्चित्प्रेमसम्बद्धो[२५] क्रोधः[२६] स्वपतिनिष्ठुरः ॥ ४९५ ॥

---

१. A. त्प । २. A. क्त । ३. A. न्त्य । ४. A. मिषमत्ता । ५. A. रोग । ६. A. गुत्स । ७. A. परीत । ८. A. भ्रात्या । ९. A. त्रा । १०. A. बिब । ११. A. खकादेपकर्षतः । १२. A. कूभ । १३. A. पि । १४. A. रभ्रात्याप्रष्टुकाचिद्वराङ्गना D. प्रष्टुंकाचिद्वरांगना तथा । १५. A. र्या । १६. A. कविर्म । १७. A. हु । १८. A. तर्व । १९. A. ख । २०. A. तु । २१. A. रांम D रांअ । २२. A. राम् । २३. A. स्थि । २४. A. श्चा । २५. A. धो । २६. A. धस्यपतनिष्ठुरा ।

क्षालितो मधुपानेन प्रेम नापगतं [1]त्वहो ।
चषकोदरविन्यस्तपाण्डुरासन(व)पा[2]नतः ॥ ४९६ ॥

अहो विचित्रं क[3]स्याश्चिद्वर्ति(र्धि)तो रागसागरः ।
तदाभून्मदिरापानं बन्धुवच्छोकनाशनम् ॥ ४९७ ॥

[4]चित्त(न्ता)घ्नं लाभवत्तासां मित्रवत् प्रे[5]मवर्धनम् ।
क्रोधवह्निनयध्वंसि मोहवत्स्मृतिनाशनम् ॥ ४९८ ॥

आर्तिव[6]द्गतलज्जं च तासां पा[7]नमभूत्तदा ।
क[8]पोलौ पाट[9]लच्छायो(यौ) लोहिते लोचने मनाक् ॥ ४९९ ॥

गद्गदं वचनं तासां शि[10]थिलं कायचेष्टितम् ।
अनिमित्तपदो हा[11]सो रोदने(नं) हेतुवर्जितम् ॥ ५०० ॥

सम्भाषणमनन्वी[12]तं कलहस्तु निरर्थ[13]कः ।
आशीर्भिः[14] सहिता गाली[15] हसितैः सह रोदनम् ॥ ५०१ ॥

ज्ञानेन सह सम्मोहस्तदा [16]तासां प्रदृश्यते ।
काचिद्गायति सानन्दं वर्षाकोकिलनिस्व[17]नः(ना) ॥ ५०२ ॥

विकलैः पदसञ्चारैः काचि[18]न्नृत्यति हर्षि[19]तः(ता) ।
का[20]चिद्गच्छति [21]धुन्वन्ती निरु[22]द्दिष्टपदो(दा) भुवम् ॥ ५०३ ॥

का[23]चिज्जल्पति निर्लज्जा गुह्यभा[24]षाक्षरैः पदैः ।
[25]जृम्भते कापि तन्वङ्गी ग्रहाविष्टेव भूरि[26]शः ॥ ५०४ ॥

काचिद्रोदिति निर्बन्धं दुःखिते च(व) मन[27]स्विनी ।
काचित्स्व[28]पिति मेदिन्यां रतिश्रान्तेव कामिनी ॥ ५०५ ॥

---

१. A. न्व । २. A. तत । ३. A. श्चा । ४. A. विताघं । ५. A. यवद्वनम् । ६. A. द्द । ७. A. म । ८. A. पालो । ९. A. लं । १०. A. थिलं । ११. A. चा । १२. D. कं । १३. A. कमू । १४. A. र्भि । १५. A. लि । १६. A. गसां । १७. A. नी । १८. A. नृ । १९. A. त । २०. A. ग । २१. A. चुन्वाना । २२. A. दिष्टुपदो । २३. A. पिज । २४. A. वाक्षरैं । २५. A. क्ष । २६. A. श । २७. A. शिनौ । २८. A. मति ।

काचिन्मूर्च्छति चार्वङ्गी कामबाणैरिवाहता ।
शि[1]थिलीभूत[2]धम्मिल्ला विगलन्नी[3]विबन्धना ॥ ५०६ ॥

आपाण्डुराधरा काचिद्र[4]तान्त इव राजते ।
काचिदालोक्य भूपालं मदिरामदविह्वला ॥ ५०७ ॥

समा[5]ह्वयति कामेन गालीदानपरस्परम् (पुरःसरम्) ।
आलिङ्गन्ती नृपं [6]काचिन्निर्लज्जा मदनातुरा ॥ ५०८ ॥

काचि[7]ल्लगति केशेषु से[8]र्ष्यवाक्यसमन्विता ।
काचिदञ्चलमाकृष्य सम्भोगार्थं समाह्वयत् ॥ ५०९ ॥

काचि[9]द्वक्त्रं समादाय प्रचुम्बति कपोलकम् ।
[10]एवमादिभिरन्यै[11]श्च भावैः[12] कान्ताज[13]नं(नैः)पृथक् ॥ ५१० ॥

आकुली[14] क्रियमाणोऽ[15]पि प्रमोदं भजते नृ[16]पः ।
[17]उद्घाटितकुचद्वन्द्वा निर्लज्जा [18]च गताम्बरा[19] ॥ ५११ ॥

दृष्ट्वा राज्ञि(ज्ञीं) समीपस्था(स्थां) निर्गच्छन्ति(ति) नयान्वित(ता) ।
एक एव स्थितो राजा वशामध्ये यथा द्वि[20]पः ॥ ५१२ ॥

शोभते सु[21]खसंस्पर्शा[22]ल्लालितो ललनाजनैः ।
क्रीड[23]न्नेवं कियत्कालं कृष्णो गोपीजनैरिव ॥ ५१३ ॥

वर्धयन्मन्म[24]थं तासां मदिरारसपानतः ।
इत्येवं [25]कथिता क्रीडा मधुपानसमुद्भवा ॥ ५१४ ॥

[इति मदिरापानक्रीडा ॥ १० ॥]

ततः प्रहेलिकाक्रीडा वक्ष्य[26]ते सोमभूभुजा ।
धर्मकामार्थकार्याणि निवृत्य(र्वर्त्य) पृथिवीपतिः[27] ॥ ५१५ ॥

---

१. A. थिलीभृत । २. A. चर्मिल्ला । ३. A. व । ४. A. सा । ५. A. हू । ६. A. कांचिंनि । ७. A. ल । ८. A. र्य । ९. A. क्वं । १०. A. यवमाविभि । ११. A. श्वा । १२. A. वे । १३. A. न । १४. D. लः । १५. A. घै । १६. A. प । १७. A. उयद्घा । १८. A. श्च । १९. A. रा and adds दृष्ट्वा राज्ञि संमीपस्था निर्गच्छन्नि नयान्वित । २०. A. प । २१. A. ष । २२. A. ला । २३. A. नेवंकि । २४. A. थ । २५. A. प्राणिता । २६. A. क्ष्येते । २७. A. ति ।

इष्टं मृष्टं ततो मु(भु)क्त्वा [१]सन्तुष्टो हृष्टमानसः[२] ।
प्रौ[३]ढ्यर्थं च मुदर्थं च निद्रालस्यनिवृत्तये ॥ ९१६ ॥

कुर्यात्प्रहेलिकाक्रीडां तथा प्रज्ञाविव[४]र्धं(र्धि)नीम् ।
आहूय चतुरा(न्) प्रा[५]ज्ञान् साहित्येषु विचक्षणान् ॥ ९१७ ॥

प्रहेलिकार्थवे[६]न्द्दं(त्तॄं)श्च वाग्मिनश्च बहुश्रुतान् ।
योजयेन्नृपतिं(तिः) प्रा[७]ज्ञान् प्रहेलीप्रश्ननिर्णये ॥ ९१८ ॥

पृच्छत्येको वदत्ये[८]कस्तत्राज्ञाने पराजयः ।
प्रहेलि[९]काः स्युर्बहुधा चमत्कारकरा नृणाम् ॥ ९१९ ॥

कौतुकाकुलितं चे[१०]तः कुर्वन्ति विदु[११]षामपि ।
स्वरूपप्रश्निकाः काश्चिद्धेतुप्रश्नास्तथा परे (राः) ॥ ९२० ॥

व्यस्ता[१२](:)समस्तोत्तरा[१३](:)स्युर[१४]नेकार्थपदो[१५]त्तराः ।
प्रक्षि[१६]प्ताक्षरसार्थाश्च प्रक्षिप्तपदसार्थका(:) ॥ ९२१ ॥

उ[१७]क्तोत्तरास्तथाकाश्चि[१८]त्काश्चित्प्रोक्तपदोत्तराः ।
द्यू(च्यु)ताक्षराश्च्युतामात्रा त(स्त)था स्यु[१९]च्युतबिन्दुकाः ॥९२२॥

व्यत्यस्तवर्ति(र्ण)काः काश्चित्काश्चिद् गूढार्थिकाः स्मृताः ।

[इति(अथ) स्वरूपप्रश्नः]

न बिभेति दुतोऽप्यन्य(न्यै)स्तेजसा च प्रकाशते[१९] ॥ ९२३ ॥

विवृणोति रदावर्ता[२०] [२१]भीतिवस्तो(नितिवस्त्व)भिधीयताम् ।
एकं चक्रं द्विपाद्यं वा विना वा[२२]है(:) प्रवर्त[२३]ते ॥ ९२४ ॥

न गच्छति पदं चैकं(कं किं) तद्वस्त्वभिधीयताम् ।
भवत्येकोऽपि बहुधा तत्र तत्र प्रवर्तते ॥ ९२५ ॥

---

१. A. संष्टो । २. A. सा । ३. A. व्यर्थं । ४. A. र्द्ध । ५. A. ज्ञा । ६. A. त्ता च बहिश्रितान् । ७. A. ज्ञा । ८. A. drops this क । ९. A. का । १०. A. त । ११. A. खा । १२. D. स्तः । १३. A. रः । १४. D. ने । १५. A. म्तराः D. त्तरां । १६. A. सा । १७. A. तो । १८. A. श्चिगूढाथिकाः स्मृता इति स्वरूप प्रश्ना । १९. A. तो । २०. D. र्ता । २१. A. नीत्ति । २२. D. हे । २३. A. तो ।

पुनश्चैकत्वमायाति जानात्येनं[1] स बुद्धिमान् ।
[2]नोड्डीयते सपक्षोऽपि विना पादौ प्र[3]धावति ॥ ५२६ ॥

सम्पश्यमानः स्वपिति कोऽयं [4]सत्त्वः स कथ्यताम् ।
नित्यं गच्छति वेगेन गता[5] च न निवर्तते ॥ ५२७ ॥

क्षीयते वर्धते चैव कासौ नारी[6] निरू[7]प्यताम् ।
दिनार्ध[8](र्द्धे) क्षीयते कायो दिनार्द्धे[9] परिवर्धते ॥ ५२८ ॥

श्यामो वर्णो भवेद्यस्याः[10] त(स्त)स्या[11] नाम निरूप्यताम् ।
[12]द्वौ शुक्लौ द्वौ [13]तनू यस्य [14]द्वौ द्वौ यातौ[15] महीतले ॥ ५२९ ॥

चलन्तौ द्वौ[16] सदा दीर्घौ कोऽयं प्राणी निरूप्यताम् ।
महाभारसहो नित्य[17]मष्टभिश्चरणै[18]र्व्रजेत् ॥ ५३० ॥

द्वाभ्यां चलति यो यत्ना[19]त्तस्य नाम निरूप्यताम् ।
[20]एकनामांकि(ङ्कि)तो(तौ) जि(जी)वो(वौ) लोकद्वयहिते(तै)-
षिभि(:) ॥ ५३१ ॥

अस्पृश्यो(श्यौ) बुद्धिमाद्भि भिसुतो(मद्भिस्तु)को (कौ तौ)नाम्ना
निरूप्यताम् ।
दृशा[21] न शक्यते [22]द्रष्टुं चाक्ते(वक्ति) न श्रूयते ध्वनिः[23]॥५३२॥

[24]चेष्टते [25]जीवहीनो[26]पि कथ्यतां यदि कौशलम् ।
[27]ऊर्ध्व(र्ध्वं)मूल[28]मधः शाखास्तस्य मूलं फलं दलम् ॥ ५३३ ॥

नो[29](ना)दातुं शक्यते क(कै)श्चित्कुत्र तिष्ठति कथ्यताम् ।
स्पृश[30]त्यदृश्यो गात्राणि लग्नोद्ध(ध)र्तुं[31] न शक्यते ॥ ५३४ ॥

प्रविष्टः स कटस्थाने [32]धृतप्राणो(णान्)हि [33]नस्ति कः ।
अहस्तापि शिलां भेत्ति विना पादैश्च [34]धावति ॥ ५३५ ॥

---

१. D. वं । २. A. नेडीयते सपद्मेऽपि । ३. A. चावत । ४. A. सन्ब सकल्प न्मु । ५. A. वा । ६. A. र । ७. A. पि । ८. D. र्धं । ९. A. र्द्ध तस्पार्गो वर्णोभवे स्यास्तस्या । १०. D. स्य । ११. D. स्य । १२. A. हौ । १३. A. नुनु । १४. A. द्वै । १५. D. तं । १६. A. द्वा । १७. A. त्यं म D. त्यं अ । १८. A. णोर्वेजेत् । १९. A. त्रत । २०. D. Omits this stanza । २१. A. श्यो ना । २२. A. मुस्प्यं वक्री । २३. A. नि । २४. A. वि । २५. A. जिवहिनोपि । २६. D. ना । २७. A. दु । २८. A. लवशाखास्त पुष्पं फलं दलम् । २९. A. ना दातु । ३०. A. दृश्यो । ३१. A. तुर्नं । ३२. A. त्रप्राणाहिनस्तिक । ३३. D. ना । ३४. A. चावति ।

गर्जत्या[1]स्यं विना नारी कासौ नाम्ना निरूप्यताम्।
शिखा[2](ख)यास्तानि [3]पुच्छेन बिम्ब(पिब)त्यत्यन्तनिर्मलः(लम्)
॥ ५३६ ॥

[4]पृष्ठं सली[5]लया(मलिनय)त्याशु कः[6] पदार्थः[7] प्रकाश्यता[8]म्।
[9]ग्रहाद्भवत्यसेव्यश्च [10]सदा धीरोऽपि ग[11]र्जति ॥ ५३७ ॥

वाहिनीभिरुपेतोऽपि युध्यते नैव को नृपः।
आस्यं पिधा[12]य ब[13]ध्दा(ध्द्वा)ङ्गं तनितश्चेतना[14]न्तरम् ॥ ५३८ ॥

वक्ति व्यक्तं[15] जघन्योऽसौ कथ्यतां मम पण्डित[16]।
उभये ज(योर्ज)ठरेष्वे[17](त्वे)को गर्भरूपेण तिष्ठति ॥ ५३९ ॥

यत्नान्नि(:) सारितो[18] बालः[19] पितरौ हन्ति तत्क्षणात्।
यत्नादुत्पादितः[20] पुत्रः[21] पितृहन्ता [22]स्वयं भवेत् ॥ ५४० ॥

स्वयं च हन्यते पित्रा तं जानाति स पण्डितः।
वनिता च हिता दृष्ट्या हस्तपादोपशोभते[23](भिता) ॥ ५४१ ॥

अनुधा[24]वतीच्छया सद्यः कासौ [25]ब्रूयान्मनीषिभिः(ब्रूत मनीषिणः)।
जडात्मा धावति क्षिप्रं सुवृत्तः कुटिलेश्वरः ॥ ५४२ ॥

निर्मलोऽपि मलोपेतो[26] यो जानाति स पण्डितः[27]।
निश्रेष्ठ(श्रेष्ठाः)(केन जायन्ते) केन जिवति(जीवन्ति)जन्तवः ॥५४३॥

केन रामा हरेच्चित्तं प्रवदन्ति(न्तु)विचक्षणः(णाः)।
कासौ वन्द्या भवेन्नारि(री) कासौ निद्य(निन्द्या) महीतले ॥५४४॥

एकनामाभिते(श्रिता) तज्ज्ञा गुणैर्ज्ञात्वा निरूप्यताम्।
वृद्धानां स(सं)स्थिति ये(यै)न (ये)न तापो निवार्या(र्य)ते ॥ ५४५ ॥

---

१. A. र्जत्यासं D. र्जत्यास्यं। २ A. ख। ३. A. पुबत्यंत्यंनिर्मल। ४. A. प्र। ५. A. लि। ६. A. क। ७. A. र्थं। ८. A. स्ता। ९. A. ग्रहान् भ। १०. A. सं. ११. A. र्जिता। १२. A. चा। १३. A. धाग। १४. A. नंत। १५. A. त्तां। १६. D. तः। १७. A. प्रे। १८. A. तौ। १९. A. ल। २०. A. ता। २१. A. त्र। २२. A. drops स्वयं भवेत्। २३. A. तम्। २४. A. अनुचावच्छयानामि। २५. A. बूते म। २६. A. after this about 20 verses are missing। 27. D. gives इति प्रहेलिका क्रीडा after this and begins with सम्मुखौ कठिणौ V. 560।

नृपानां(णां) जीवितं येन तं प्रचक्ष(क्ष्व) ग(गृ)हागतो(त) ।
कस्मिन्दानफलं लभ्यं कस्मिं कु(न्कु)र्वि(र्वी)त भा(भो)जनं
(नम्) ॥ ५४६ ॥

कचिद्रष्ट (कस्मिन्हृष्टः) पतेद्रागात् तत्प्रचक्ष्व विचक्षणा(ण) ।
प्रक्षिप्ताक्षरसाधीता(र्थास्ता)...... ॥ ५४७ ॥

कस्मिन्वने भवेदु(द् दुः)खं [1]वाने कस्मिन्मदो भवेत् ।
कस्मिन्दूते पतेद्द(दृ द)ष्टिरिदं ब्रूत विपश्चित(ताः) ॥ ५४८ ॥

फलागर्भे(र्ते)दशा(शे)त्येषामादौक्षिप्तौ(प्त्वै)कमक्षरम् ।
आ(अ)भिधानानि कुर्वीत(र्वन्तु) सार्थकानि विचक्षणाः ॥ ५४९ ॥

मसं पसं करं चेति टनं [2]डनं पनं लकं ।
क्षिपे(पै)क मक्षरं त्वादा(दौ)वृत्तं वृत्ता(त्ते)भिधीयते ॥ ५५० ॥

का(क)रत्राणे शरे लक्ष्ये व्यन्न(न्नं) सन्नं व्यनं न्विद(म्) ।
मध्यक्षिपे(प्ते)न वर्णेन संगत(तं) रु(कुरु) पण्डिता(त) ॥ ५५१ ॥

प्राणार्थे च त्रपार्थे च रसार्थे सङ्गतं कुरु ।
मध्यक्षिपे(प्ते)न वर्णेन अन(नं)भिन्नं हृतं न्वि(त्वि)दम् ॥ ५५२ ॥

नृपेण वि(वी)रवृत्तेन लोक्ष्यौ(क्ष्यौ) त्याज्यो(ज्यौ) प्रयत्नतः ।
अन्तक्षिप्ते(प्ते)न वर्णेन नातिज्ञैश्चै(ज्ञश्चे)द्वदेदिम(द)म् ॥ ५५३ ॥

शस्त्रपातेषु किं कार्ये(किं कार्यं) बालकेषु च ।
(आद्यन्तवर्णक्षेपेन क्षं सार्थं कुरु पण्डित) ॥ ५५४ ॥

लोमाकाण्यक्षराण्यादौ वर्णमन्ते निधाय च ।
वारद्वयं समुच्चार्य सार्थं कुरु पदत्रयम् ॥ ५५५ ॥

.... उक्तोत्तरा ॥ ५५६ ॥

राजते कीदृशो भूत(पः) श्राद्धे विप्रे किमुच्यते ।
पाय(पि)नां को(ऽ)भयं कुर्यादच्युतो मद(धु)सू(द)नः ॥ ५५७ ॥

---

१. A. वने कदुखं वने । २. A. डपनं लकं ।

कामदः कामजन्मा च (कामहा)कालि(ल)विश्वतः ।
त्रय(:) सोम(मं) नृपं पातु(न्तु) ब्रह्मवि(ष्णु) महेश्वरा(:) ॥९५८॥

प्रोक्ता(क्त)पदोत्तरा ।

विज(धृ)तः को भवेच्छीघ्रं राजा कः सेव्यते जनैः ।
को भाति कुभमस्था(कुचमध्यस्थो)मुक्ताहारो गुणान्वितः ॥९५९॥

च्युताक्षरा ।

[इति प्रहेलिका(क्रीडा) ॥ ११ ॥]

सम्मुखौ [1]कठिणौ (नौ) व्यूहौ[2] स्थापनीयौ परस्परम् ।
आदिपदै(पादे) द्विको[3]णस्थौ स्यन्दनौ स्थापेयद् बुधः ॥ ९६० ॥

तदन्तरे को[4]ष्ठयुगे [5]क्षिपेच्च तुरगद्वयम् ।
ततोप्यन्त द्वि(द्वि)पद्वन्द्वं तन्मध्ये नृपमन्त्रिणौ ॥ ९६१ ॥

एकपा[6]दौ(दे) विशेषेण स्थापनीयौ[7] तु मन्त्रिणा ।
तद[8]ग्रकोष्ठेष्वष्टासु [9]पदातीनष्ट निक्षिपेत् ॥ ९६२ ॥

एवं नि[10]जबल(ल)न्यासं कुर्यात्प[11]ङ्क्तिद्वये परम्(रः) ।
कोणेन [12]गच्छति रथो विहायैकपदान्तरम्[13] ॥ ९६३ ॥

च[14]तुःको(ष्को)णपदोपान्तपदानि तुरगो [15]व्रजेत् ।
चतुर्विधि(वीथि)षु नागेन्द्रो गच्छे[16]त्सर्वत्र लङ्घति ॥ ९६४ ॥

पदमे[17]क(कं)द्वयं वापि सर्वाण्यपि समीर(रि)तः ।
मन्त्री निकटकोणेषु चतुर्ष्वपि हि गच्छति ॥ ९६५ ॥

राजा समीपकोष्ठे[18]षु दिक्षु सर्वासु गच्छति ।
चलत्येकेन पादौ तौ[19](दातिः) हन्ति कोणगत्येन सा(सः)॥९६६॥

---

१. A. drops कठिणौ । २. A. हो । ३. A. णास्थो पये स्यन्दनौ स्थापयेद्बुध । ४. A. ष्ट । ५. A. निक्षिपेतुरगं द्वयम् । ६. A. पंचौ । ७. A. यो तु । ८. A. ग्रकोष्ठेष्ठतु । ९. A. पादाति । १०. A. जैब । ११. A. त्व । १२. A. गाञ्च । १३. A. राम् । १४. A. तुरको १५. A. व्रु । १६. A. चविं । १७. A. व । १८. D. णे । १९. A. तु ।

गच्छत्ये[1]वाग्रतो नि[2]त्यं स(न) व्यावृत्तः कदाचन[3]
पद(आदि)पङ्क्तिचतुष्कं(ष्के) तु गत्वा मन्त्री [4]भवेच्च सः ॥५६७॥

प[5]श्चान्निवर्तते योथ मन्त्री पदचतुष्टये।
नृपो मन्त्री रथो नागो [6]वाजी च स्वपदस्थिता(तः) ॥ ५६८ ॥

पदान्तरं पदा या[7]ति हन्ति तत्स्थं परं बलम्।
पदातिल्थ(स्तु) द्विकोणस्थं पुरतो हन्ति तद्गतम् ॥ ५६९ ॥

द्वीपतः(द्विपादाः) सैनिकं(का) यस्मात् तद्रक्षानिपुणो भवेत्।
कोणस्थस्य[8] रथस्यैकं पदं तज्ज्ञं(ज्ज्ञैः) निगद्यते ॥ ५७० ॥

तृती[9]यायां च पञ्चम्यां पङ्क्तौ पदचतुष्टयम्।
सप्तमी[10](मीं) पङ्क्तिमाप्तस्य परावृत्तिर्यदा भवेत् ॥ ५७१ ॥

अन्यमार्गेण यातस्य सप्तमी द्विपदं(दा) भवेत्।
प्रान्तपङ्क्तिनिविष्टस्य स्यन्दनं च (नस्य) पर(द)द्वयम् ॥ ५७२ ॥

एवं तु द(प)दविन्यासः स्यन्दन[11]स्य निरूपितः[12]।
कोणपार्श्वस्थितस्यास्य तुरगस्य पदत्रयम् ॥ ५७३ ॥

कोणस्थस्य पदद्वन्द्वं प्रान्ते पदचतुष्टये(यम्)।
द्वितीयवलये कोणे हये पदचतुष्ट(हयस्य च पदत्र)यम् ॥ ५७४ ॥

द्वितीयवलयेऽन्यत्र पदषट्कं निगद्यते।
मध्ये षोडश[13]स्वेतेषु स्थितस्य तुरगस्य च ॥ ५७५ ॥

पदाष्टकं विनिर्दिष्टं चतुरङ्गविशारदैः[14]।
स्वीयस्थानस्थितस्यापि यत्र तत्र स्थितस्य च ॥ ५७६ ॥

चतुर्दशपदानीह कथ्यन्ते सामजन्मना(नः)।
बहिःकोणस्थितस्यैकं प्रान्तस्त(स्थ)स्य पदद्वयम् ॥ ५७७ ॥

---

१. A. व्या। २. A. त्यें। ३. A. नः। ४. A. च्चसोभवेत्। ५. A. श्चानि। ६. D. स्वस्वस्थाने च संस्थितः। ७. D. न्ति। ८. A. श्च। ९. A. यांचप। १०. D. मिः। ११. A. स्व। १२. A. ता। १३. D. श्वे। १४. A. दैः।

पदान्यपि च चत्त्वारि तिष्ठतोऽन्यत्र मन्त्रि(प्रान्त)तः ।
बहु(हिः)पङ्क्तिस्थितस्याथ नृपस्य पदपञ्चकम् ॥ ५७८ ॥

तत्कोणे त्रिपदं ज्ञेयं [1]अ(यम)न्यत्रोक्तं [2]पदाष्टकम् ।
निर्मितं चतुरङ्गज्ञैः [3]तदा तस्य(पदातस्य) पदत्रयम् ॥ ५७९ ॥

पदसङ्ख्या मया प्रोक्ता चतुरङ्गेषु निश्चिता ।
सीमाख्या प्रथमो [4]व्यूहः सुमेरुस्तदनन्त[5]रम् ॥ ५८० ॥

गोमूत्राख्यस्तृतीयः स्यादेते व्यूहा यथारुचि ।
एकपङ्क्तौ स्थिताः सर्वे लहरी[6]व पदातयः[7] ॥ ५८१ ॥

प्रवृत्ते[8] च(वर्तन्ते) यदा व्यूहे सीमाख्यः[9] स [10]उदाहृत(तः) ।
सुमेरुशिखराकारं चतुरङ्गबलं यदा ॥ ५८२ ॥

क्रियते खेलकै[11]र्व्यूहः सुमेरुः[12] परिकीर्तितः[13] ।
[14]गोमूत्रवत्प्रवर्त[15]न्ते पदाता यत्र खेलने ॥ ५८३ ॥

गोमूत्रव्यूह उद्दिष्टश्च[16] तुरङ्गविशारदैः[17] ।
र[18]थनागाश्वपादान्ते(ताः) मन्त्रिणश्च नृपादपि ॥ ५८४ ॥

द्व्यर्थे[19] प्रकल्पये[20]त्प्राज्ञः परसै[21]न्ये प्रयत्नतः ।
गो[22]पायेच्च नृपः(पं) स्वीयं मन्त्रिणं च तथा गजम् ॥ ५८५ ॥

एवं कृते निबध्नीया[23]ल्लक्ष(क्ष्य) स्थाने परं नृपम् ।
पञ्चम्यां च पदं[24](भटं) पङ्क्तौ षष्ठ्यां पङ्क्तौ तु मन्त्रिणाम्-(णम्) ॥ ५८६ ॥

सप्तम्यां स्यन्दनं कुर्याद्व[25]ज्रब[26]न्धः स्मृतो बुधैः[27] ।
यत्र मन्त्रि[28] भटौ[29] स्यातामन्योन्यपरिरक्षकौ ॥ ५८७ ॥

षष्ठ्यां मन्त्री[30] भटश्चैव पञ्चम्यां [31]दृढबन्धनम् ।
रक्षणे सुभटा यत्र परस्परहितैषिणः ॥ ५८८ ॥

---

१. A. म । २. A. यथा । ३. A. पदान्तस्य । ४. A. बू । ५. A. रः । ६ A. च । ७. A. य । ८. A. तये । ९. A. रव्य । १०. D. उच्यते । ११. A. व्यूह । १२. A. रु । १३. A. ता । १४. A. यो । १५. A. ते । १६. A. च । १७. A. दै । १८. A. थानागानृ-पादंते । १९. A. र्थ । २०. A. येत्येप्राज्ञ । २१. A. न्यै । २२. D. प । २३. A. ल । २४. D. द । २५. A. ज । २६. A. बंध्रस्मिता । २७. A. द्वैः । २८. D. न्त्री । २९. A. टो । ३०. A. न्त्रि । ३१. A. द्र ।

अङ्गरक्षा इव रणे तमाहु[1]र्बन्धसंज्ञकम् ।
स्वस्य पङ्क्तिचतुष्के तु परसैन्यं निवारयेत् ॥ ५८९ ॥

भित्त्वा परबलं प्राज्ञः[2] पर[3]क्षेत्रमथाविशेत् ।
राजवीथिं समुत्सृष्ट(ज्य) राजानं तत्र निक्षिपेत् ॥ ५९० ॥

तस्य [4]सञ्छादनार्थं तु पुरतो मन्त्रिणं क्षिपेत् ।
तस्य बाधापरीहारं रथे[5]नास्वे(श्वे)न कारयेत् ॥ ५९१ ॥

चतुरङ्गबलाभिज्ञः[6] क्षिप्रमेवं विजेष्यति ।
विचार्य चालयेत्प्राज्ञ[7]श्चाल्यमानं रथादिकम् ॥ ५९२ ॥

निक्षिपेत्त[8]त्परीक्ष्यैव यत्र बाधा न विद्यते ।
आघाताय यदा गच्छेत्तस्य रक्षणमाचरेत् ॥ ५९३ ॥

तस्माद[9]धिकमालोक्य रक्षणानि समाचरेत् ।
वध्यस्था[10]नस्थितो राजा न हन्तव्यः[11] कदाचन[12] ॥ ५९४ ॥

वधं प्राप्स(प्स्य)ति ते राजा गच्छ[13]त्विति वदेत्सुधीः ।
वध्यो राजेति वक्तव्यो न वधेतु(त्तु) यथाऽपरः ॥ ५९५ ॥

ताद्दग्विधे पदे स्थाप्य(प्यः) खेलकेन विपश्चिता ।
रक्षा विधेया यत्नेन युगपद्राजदन्तिनौ(नोः) ॥ ५९६ ॥

यस्मा[14]त्पलायते राजा [15]द्वीपोऽवश्यं निपात्यते ।
गज(जो) वीथ्यां यथारूपं केनापि पिहितो भवेत् ॥ ५९७ ॥

तथा पिधायका[16]द्विद्धि(बुद्धि) न(र्न)कार्या परघातिनी ।
गज(जा)घातापिधाना[17](नो)सौ यद्यु[18]द्वाच(तमुत्सृज्य) नृपं
[19]युधी(धि) ॥ ५९८ ॥

परं हन्यात्तदा राजा(ज) गजघातास्पदं भवेत् ।
गतिरोधं नरेन्द्रस्य कुर्याद्यत्नेन कोविदः ॥ ५९९ ॥

---

१. A. वैंध । २. A. ज्ञ । ३. D. क्ष । ४. A. संस्था । ५. A. न । ६. A. ज्ञ । ७. A. ज्ञः चा । ८. A. प । ९. A. वि । १०. A. drops नस्थि । ११. A. व्य । १२. A. नः । १३. A. न्वि । १४. A. त्र । १५. A. द्वि । १६. A. धीद्धि । १७. A. नी । १८. A. द्याद्य । १९. D. प्रति ।

नियोज्य घातका[1]न्राज्ञः[2] पदे स्व(पादैस्त)स्य समन्ततः[3] ।
पुनरन्येन केनाऽपि वि[4](व)ध्यो राजेति निर्दिशेत् ॥ ६०० ॥

गति[5] स्थितिविहीनत्वात्तत्पक्षस्य पराजयः[6] ।
किंवा सुरक्षिता[7]न्योधानश्वं[8] वा [9]स्यन्दनं गजम् ॥ ६०१ ॥

मन्त्रिणं वा न्यसेत्प्राज्ञो गतिरोधाय भूपतिः[10] (तेः) ।
तदाप्य[11]न्येन केनापि वक्तव्यो नृपतेर्वधः ॥ ६०२ ॥

उदि[12]तस्तु वधोन्यो[13]न्य(ते तु वधेऽन्येन) नृपपक्षपराजयः[14] ।
यदि वा [15]स्वबलं तिष्ठे[16]न्नृपमार्गे [17]निरोधकृत् ॥ ६०३ ॥

तथाप्य[18]न्येन केनापि विद्धे राज्ञि पराजयः[19] ।
प्रका[20]रत्रितयेनैव पराजय[21]उदीरितः ॥ ६०४ ॥

खेलने चतुरङ्गाख्ये चतुरङ्गस्य यो भवेत् ।

[इति चतुरङ्गविनोदः ॥ १२ ॥]

सर्वतोभद्रनामा[22]न्यः कथ्यते खेलनक्रमः[23] ॥ ६०५ ॥

एकत्र बलविन्यासो राज्ञा(जा) [24]चान्यत्र केवलः ।
स राजा गजवद्याति रथवद्वाजिवत्तदा[25] ॥ ६०६ ॥

म[26]न्त्री(न्त्रि)वद्भटवच्चापि स्वपदैर[27]पि सर्वतः
एवं पदेषु सर्वेषु खेलकेन नियोजितः ॥ ६०७ ॥

[28]याति हन्ति च[29] बध्नाति परकीयबले नृपः[30] ।
तस्य मार्गे(र्ग) निरोधाय [31]रचनीयं मनीषि[32]णा ॥ ६०८ ॥

---

१. A. रा । २. D. जा । ३. A. त । ४. D. वि । ५. D. त । ६. A. य । ७. D. यो । ८. A. स्वं । ९. A. स्प । १०. A. ति । ११. A. ने । १२. A. तोनु । १३. A. न्योनृप । १४. A. य । १५. A. स्थां । १६. A. नृ । १७. A. ति । १८. D. ने । १९. A. य । २०. A. क । २१. D. मुदीरयेत् । २२. A. न्य । २३. A. म । २४. A. स्वा । २५. A. था । २६. A. न्त्रा । २७. A. षिर्धतः । २८. A. यांति । २९. A. द । ३०. A. पा । ३१. A. द । ३२. A. खि ।

गजाभ्यां[1] वाजियुग्मेन रथाभ्यां मन्त्रि[2]णा भटैः[3] ।
शनैः शनैः पुरो नीत्वा स्वबलं [4]कृतरक्षणम् ॥ ६०९ ॥

सङ्कटे पा[5]तयेदेनं यथाऽसौ निष्पदे(दो)भवेत् ।
एवं [6]कृते जयो नेतुर्बलयुक्तस्य खेलने ॥ ६१० ॥

अन्यथा विजयस्तस्य केवलस्य महीपतेः[7] ।
गोप्य[8]स्तत्र प्रयोगेण चतुरङ्गक्रमोऽपरः ॥ ६११ ॥

कथ्यते दायसङ्ख्याभिः सोमेश्वरमहीभुजा ।
नृप(पः)[9]षट्केण सञ्चार्यो मन्त्री पञ्चकदायतः[10] ॥ ६१२ ॥

चतुष्केण गजो गच्छे[11]त्त्रिभिर[12]श्वः प्रधावति ।
द्विकेन स्यन्दनो याति [13]याति पत्ति(त्तिः) पदेन च ॥ ६१३ ॥

खेलनं पूर्ववत्का[14]र्यं कृतरक्ष(क्षं) विचक्षणैः ।
कौ(गो)लकैर्गोलकाभ्यां च केलिरेखा(षा) प्रवर्तते ॥ ६१४ ॥

एकैकवारं पा[15]तः स्यात्पर्यायेणोभ[16]योरपि ।
च[17]त्वारो लेखका(खेलका) यत्र [18]तत्र व्यूहो निरूप्यते ॥ ६१५ ॥

एकान्तरं प्रकर्तव्यं पाण्डुरं लोहितं बलम् ।
र[19]थाः कोणेषु संस्थाप्यास्ततो दक्षिणतो हयाः ॥ ६१६ ॥

अ[20]श्वानां दक्षिणे पार्श्वे दन्तिनो दन्ति(न्त)नि[21]र्मिताः ।
तेषां समीपे राजानश्चत्वारो मन्त्रिवर्जिताः[22] ॥ ६१७ ॥

न हन्तव्यो नृप[23]श्चेति नियमो नात्र विद्यते ।
चतुर्णां पातनं प्रोक्तं संकु(तत्क)र्तव्यं पुनः पुनः ॥ ६१८ ॥

---

१. A. स्या । २. D. णां । ३. A. भाटे । ४. A. क्र । ५. A. द । ६. A. क्र । ७. A. ते । ८. A. सू । ९. A. क । १०. A. त । ११. A. त्रि । १२. A. स्व । १३. A. drops this याति । १४. A. र्यो । १५. A. त । १६. A ये । १७. A. त्कार । १८. A. drops तत्र । १९. A. था । २०. A. स्वा॥ २१. A. म्मि । २२. A. ता । २३. A. श्चे ।

यस्य[1] कस्यापि हन्तव्या ले[2]खकै(खेलकैः) सुभटादिकाः[3] ।
शिष्यते तु यदा [4]चैको बलमध्ये तु कश्चन ॥ ६१९ ॥

तदा ति(नि)वर्तनं लेखा(खेलात्) सङ्ख्यया विजयो भवेत् ।
पदातिरेक[5]सङ्ख्यः स्याद्वि[6]सङ्ख्यः स्यन्दनाः[7](नः) स्मृतः[8] ॥ ६२० ॥

त्रिसङ्ख्यो घोट[9]कः प्रोक्तो[10] च(क्तश्च)तुःसङ्ख्यस्तु कुञ्जरः ।
षट्स[11]ङ्ख्यः [12]पृथिवीपा[13]लः पणे सङ्ख्याविचारणा[14] ॥ ६२१ ॥

स्वबलादधिकं यस्य [15]विजयं तस्य निर्दि[16]शेत् ।
ही[17]ने पराजयं विद्यात्समे सममुदाहृतम् ॥ ६२२ ॥

चतुर्णां लेखने(खेलने) तज्ज्ञै[18]र्विधिरे[19]ष निरूपिता[20](तः) ।

[इति चतुरङ्गशिक्षा]

पसिपुसेटै[21]नेचै गु(गू)नीचुगिच नाटसापी ॥ ६२३ ॥

सू[22]पैरेदैगेदू गुचि गदारया(पा)सीपूसौ(सै)टे ।
नैचे[23]नूसुपेगै चूगीना च टासप[24]रि देनु[25](गैचूगीचानटास पिसुपेरैदेनु) ॥ ६२४ ॥

डु(डू)रीदी[26] डु(दिडु)रिदारू(दीरु)टि, डुनीचि(डुनिची)-गादरा(टीरू) ।
[27]चगत(न)दटरसपवर्णाः क्रमतोकारादिकैर्विरामयुताः[28] ॥ ६२५ ॥

चतुरङ्गकोष्ठलिखिता दायाश्रिते(त्ते) सदा तज्ञैः(ज्ज्ञैः) ।
अष्टाक्षराष्टसूत्राणि पठित्वा हृदये पटे[29](पुनः) ॥ ६२६ ॥

पटे पक्षे(कोष्ठे) क्षिपेदस्वं(श्वं) यत्र सूत्राक्षरं भवेत् ।
यस्मिन्वर्णे प्रवृत्तोश्वो(गृ) हि(ही)त्वा तं(समापयेत्) ॥
[30]पुनरादेश(देः स)मारभ्य पठेद्यावत्तदक्षरम् ॥ ६२७ ॥

---

१. A. स्या । २. A. ष । ३. A. का । ४. A. श्चै । ५. A. संख्य । ६. D. संख्याः । ७. A. ना । ८. D. ताः । ९. A. क । १०. A. क्त । ११. A. संख्य । १२. A. प्रथ । १३. A. ल । १४. A. णाम् । १५. A. drops विजयं तस्य । १६. A. शो । १७. A. न । १८. A. वि । १९. D. खा । २०. A. त । २१. A. नै । २२. पैं । २३. A. चै । २४. A. पि । २५. D. तु । २६. A. रुदिदुनिच्चिगरदरा । २७. A. व । २८. A. ता । २९. D. ठेत् । ३०. A. हित्वा तं समारभ्य ।

एवं [1]कृते प्रयत्नेन चतुःषष्टिपदं व्रजेत् ।
यत्र कुत्र स्थितो वाजी कौतुकं जनये[2]न्नृणाम् ॥ ६२८ ॥

[इति चतुःषष्टिपदतुरङ्गविन्यासः]

प१ सिर२ [3]पु३ से४ टै५ ने६ चै७ गू८ ॥ १ ॥
नी९ [4]चु१० गि[5]११ च१२ ना१३ ट१४ सा१५ पी[6]१६ ॥२॥ ॥६२९॥

सू१७ पै१८ रे१९ दै२० गे२१ दू२२ गु२३ चि[7]२४ ॥ ३ ॥
ग२५ दा२६ र२७ पा२८ सी२९ पू३० सै३१ टे३२ ॥ ४ ॥ ॥ ६३० ॥

नै३३ चे३४ नू३५ गै३६ चू[8]३७ गी३८ चा३९ न४० ॥ ५ ॥
[9]टा४१ स४२ [10]पि४३ सु४४ पे४५ रै४६ दे४७ नु४८ ॥ ६ ॥[11] ॥६३१॥

टू[12]४९ री५० दि[13]५१ टु[14]५२ रि५३ दी[15]५४ रु५५ टि५६ ॥ ७ ॥
दु५७ नि५८ ची[16]५९ गा६० द६१ रा६२ टी६३ रु(रू)६४ ॥ ८ ॥
॥ ६३२ ॥

चतुरङ्गसमुद्[17]भूता क्रीडा चतुर[18]रञ्जिनी ।
कथिता सोमभूपेन [19]कथ्यतेऽक्षसमुद्भवा ॥ ६३३ ॥

[इति चतुरङ्गक्रीडा ॥ १२ ॥]

विंशत्यङ्गुलविस्तारं फलकं वरदा[20]रुजम् ।
चतु[21]वितस्तिकं दैर्घ्यं(र्घ्ये) विंशत्यङ्गुलमुच्छ्रये ॥ ६३४ ॥

ग्र(गृ)हास्तत्र प्रकर्तव्याश्चत्वारो विंशतिस्तथा ।
चतुरङ्गुलविस्तारा दैर्घ्येण च नवाङ्गुला ॥ ६३५ ॥

वृत्ता(ता)यता द्विपङ्क्तिस्था(स्थाः) षट्कद्वयविराजिता(:) ।
पङ्क्तिद्वितयमध्ये च त्यजेदेकाङ्गुलाभ(लाम्भु)[22]वम् ॥ ६३६॥

---

१. A. क । २. A. नृ । ३. A. पु ३ ४ । ४. D. चू । ५. A. गी ११ । ६. A. drops पी १६ । ७. A. वि । ८. A. च । ९. A. टी । १०. D. पी । ११. A. drops ॥ ६ ॥ । १२. A. दू । १३. A. दे । १४. A. टू । १५. A. दि । १६. A. चि । १७. A. मा । १८. A. drops this र । १९. D. जीवतुल्यधिया तथा ॥ १ ॥ अपवादः । २०. A. र । २१. D. विंशतिकं । २२. A. वे ।

कुचाकारा प्रकर्तव्या अङ्गुलित्रि[1]तयोच्छ्रि[2]ता।
सार्द्धत्र्यङ्गुलविस्तारा दन्तिदन्तसमुद्भवा ॥ ६३७ ॥

दश[3]पञ्च सितास्तत्र दशपञ्च विचित्रिता(:)।
त्रिंश[4]देताः समाख्या[5]ताः सा[6]र्यः [7]प्रांशु(पाश)ककेलिषु ॥ ६३८॥

द्वे द्वे शिरसि संयोज्ये पाण्डुरे चित्रिते [8]तथा।
सित[9](शिरः)सारीदिशो भागे षष्ठे गेहे विचि[10]त्रिता(:)॥६३९॥

चतस्रः स्थापनीयास्ता बहिः [11]षट्सु गृहेषु च।
[12]चतस्रश्चचतुरर्थे(स्तु चतुर्षु) स्युरू(रु)पशीर्षे तु पञ्च ता(:)॥६४०॥

[13]एवं सिताश्च कर्तव्याश्चतुःसारीष्वयं विधिः।
कथ्यते पञ्चसारीकः क्रमः स्थापनकर्मणि ॥ ६४१ ॥

पञ्च मूर्धनि कर्तव्याः[14] पञ्च स्यु[15]र्द्वादशे ग्र(गृ)हे।
अन्यपङ्क्तावपि स्था[16]प्याः पञ्च षट्के तु सद्मनि(नाम्)॥ ६४२॥

एवं पञ्चदश स्थाप्या अन्यवर्णाश्च सार[17]यः।
इत्येवं पञ्चसारीके[18] कथितः[19] स्थापने क्रमः[20] ॥ ६४३ ॥

तात्कालिके[21]ऽपि पञ्चस्य व[22]क्ष्यते स्थापनक्रमः[23]।
सार्यै[24] द्वे शिर[25]सि स्थाप्ये एकी[26](का) च तदनन्तरम् ॥ ६४४ ॥

अन्या(न्ये)षट्के गृहे पञ्च पञ्चापि तदनन्तरम्।
अपशीर्षेऽन्यपङ्क्तेश्च [27]धार्या(सार्यः) पञ्चैकवर्णिका(:)॥६४५॥

आरभ्य शिरस(सः) स्थाप्ये द्वे द्वे ष[28]ष्ठगृहावधि।
अन्यपङ्क्ताविमाः[29] स्थाप्याः पञ्च द्वा(वा)दश सारयः[30] ॥ ६४६ ॥

---

१. A. चि। २. A. छि। ३. A. र्श। ४. A. द्देता। ५. A. तां। ६. A. र्य्य। ७. A. प्रा। ८. A. ष। ९. A. drops this त। १०. D. त्र। ११. A. बद्सु। १२. A. चस्तु चतुर्थं स्फुरूपं। १३. A. सिताश्च तत्र कर्तव्या। १४. D. व्या। १५. A. द्वा। १६. A. प्य। १७. A. सारया। १८. A. को। १९. A. त। २०. A. म। २१. A. केवि। २२. A. क्ष। २३. A. म। २४. A. र्यो। २५. A. सिंस्थाप्ये। २६. A. किं। २७. A. वा। २८. A. ष्ठ। २९. A. मा। ३०. A. य।

गृहाद् द्वितीय[1]मा(यादा)रभ्य गेहे गेहे द्वयं द्वयम् ।
एकवर्णा न्यसेच्छा[2](त्सा)री याव[3]च्चछष्ठनिकेतनम् ॥ ६४७ ॥

ततोऽन्यवर्ण(र्णान्) सर्वा(र्वां)स्तान्नि[4] क्षिपेत्सप्तमे[5] गृहे ।
द्वौ सारौ[6] दशमे वेश्मन्येका एकादशे पुनः ॥ ६४८ ॥

द्वादशेप्येव[7] ए(मे)कः स्यादेकसारो[8]ऽवशीर्षके ।
एवं पो[9]टलिविन्यासः कथितः[10] सोमभूभुजा ॥ ६४९ ॥

द्वि(द्वे)शीर्षे तदनुस्थाप्याश्चतस्रः सारिकाः[11] पृथक् ।
अनाव(वृ)त्यास्तत(च ता)स्तिस्रः[12] स्थाप्याः[13] पञ्चसु वेश्मसु ॥६५०॥

द्वादशे पूर्ववर्णाः[14] स्युः पञ्च, पङ्क्त्यन्तरं पुनः ।
चतस्रो दशमे गेहे न्यासो म(ह्य)न्तरसारिके ॥ ६५१ ॥

सार्यै(र्यौ) च[15] शिरसि स्थाप्ये षष्ठे पञ्चान्यवर्णिका(काः) ।
ति[16]स्रोष्टाय(ष्टमे) तथा पञ्च द्वादशे पूर्ववर्णिका(काः) ॥ ६५२ ॥

अन्यसामपि सारीणामेवमेव[17] निवेशनम् ।
गोलकक्रीडने प्रोक्त(क्तः) सारीणां स्थापनक्रमः[18] ॥ ६५३ ॥

पाशकौ द्वौ[19] प्रकर्तव्यौ त[20] जनीमातृ[21](त्र)कौ शुभौ ।
चतुरस्रौ[22] समौ श्लक्ष्णौ गजदन्तविनिर्मितौ ॥ ६५४ ॥

तयोश्चतुर्षु पार्श्वेषु तिलकाकारबिन्दवः[23] ।
कर्तव्या दायसंज्ञार्थं तेषां स्थानं निगद्यते ॥ ६५५ ॥

चतुरस्राय(न्ते त)तो मध्ये पञ्चकोऽसौ प्रकीर्तितः[24] ।
पर्यन्त(न्ते)व[25] त्रसङ्काशौ[26] द्वौ बिन्दू[27] द्विकमुच्यते ॥ ६५६ ॥

---

१. A. दा । २. A. छा । ३. A. त्पष्ट । ४. A. त्रि । ५. A. ग्र । ६. A. रा गेहे दशमे घर्यौस्सत्पेकादसोसुनः । ७. A. क । ८. A. रे । ९. A. हजि । १०. A. त । ११. A. का । १२. A. स्र । १३ A. प्या । १४. A. र्णा । १५. A. श्व । १६. A. स्रा । १७. D. वं । १८. A. म । १९. A. प्रेकर्तव्यो । २०. A. ज । २१. A. त्रुको । २२. A. स्रो । २३. A. व । २४. A. ता । २५. A. द्व । २६. A. सौ । २७. A. न्दौ ।

मध्ये पञ्चक [1]सङ्काश(:)प्रान्तयोर्व[2]ज्रसन्निभौ ।
त्रिकं दाय(यं) विजानीया[3]त्सारीक्रीडाविचक्षणा(णः) ॥ ६५७ ॥

द्विकमध्ये द्वयं कुर्याद् बिन्दुजालं पविप्रभम् ।
चतुष्कं नाम तं वि[4]द्याद्दायं दायविशारदः ॥ ६५८ ॥

द्विकद्वयं त्रिकद्वन्द्वं चतुष्कयुगलं तथा ।
पञ्चकं(क) द्वितयं चेति समा[5] दाया(:) प्रकीर्तिताः ॥ ६५९ ॥

द्वित्रिकौ द्विचतुष्कौ च तथा च द्वि[6]कपञ्चकौ ।
त्रिचतुष्क[7]स्तथा दायो [8]दायोऽन्यस्त्रिकपञ्चकौ(कः) ॥ ६६० ॥

चतुष्कं(ष्क) पञ्चकं चैवं दश दायाः[9] प्रकीर्तिताः ।
तैः स्व(श्च)क्रीडां[10](डा) प्रकर्तव्यौ[11](व्या) दायौ(यैः)
द्यूतविशारदैः[12] ॥ ६६१ ॥

चतुरस्रं प्रकुर्वीत गोलकं [13]वर्तुलाकृति ।
तत्र बिन्दुं[14] प्रदद्याच्च[15] षट्सु[16] पार्श्वेषु बुद्धिमान् ॥ ६६२ ॥

एकद्वित्रिचतुः पञ्चषट्सङ्ख्याकाः क्रमेण हि ।
एको बिन्दु(न्दुः) पदाख्यः स्यादन्ये सन्ध्यानि(ङ्ख्याभि)धाः[17]-
स्मृताः[18] ॥ ६६३ ॥

क्षितौ विनिक्षिपेदक्षो(क्षौ) ल(च)लितौ भवतो यथा ।
गोलकौ परा(पाश)कौ चापि पक्षपाते(तं) विना नरः[19] ॥ ६६४ ॥

गमश्चर[20]श्च विवरः[21](रो विबन्धश्च) प्रतिबन्ध[22]स्तथा परः ।
गच्छन्ति [23]सारयः शीघ्रं त[24]स्माद्गम उदाहृतः[25] ॥ ६६५ ॥

इतश्चेत[26]श्च चरणाच्चर इत्यभिधीयते ।
गतिरोधाय यो बन्धः [27]स निबन्धः स्मृतो बुधैः ॥ ६६६ ॥

---

१. A. सका । २. A. जसंनि । ३. A. सा । ४. A. द्यायंदाय । ५. A. म । ६. A. द्विपंचकौ । ७. A. ष्को त । ८. A. drops this दायो । ९. A. या । १०. A. डौं । ११. A. व्यो । १२. A. दौ । १३. A. वृत्तुलाकृति । १४. A. बिंदु । १५. A. च । १६. A. द्लु । १७. A. धा । १८. A. ता । १९. A. रा । २०. A. drops this रश्च । २१. A. र । २२. A. त । २३. A. श । २४. A. स्पा । २५. A. तं । २६. D श्चरणा । २७. D. प्रति ।

तस्यापि बाधको बन्धः प्रतिबन्धः स कथ्यते ।
एवं चतुर्विधो नाम्ना सा[1]रीखेल:[2] प्रकीर्तितः[3] ॥ ६६७ ॥

ग[4]मस्य च चरस्यापि प्रनि(ति)बन्धप्र(नि)बन्धयोः ।
भूलोकम[5]ल्लदेवेन वक्ष्यते खेलनक्रमः[6] ॥ ६६८ ॥

तत्रो[7]त्तमो गमः[8] प्रोक्तो निरपादा[9]नदायतः ।
शिरः स्थि[10]ताश्च याः सार्यस्तेचा(स्ताश्चा)ल्या गमभिच्छता ॥६६९॥

अपशीर्षं नयेद्वेगात्तत्रस्था[11]नां जये(यो)द्रुतम् ।
घटयद् घटयत्सारी न[12](र्न)येद् वेगेन यत्नतः ॥ ६७० ॥

निहन्या[13]त्परसारि(री)श्च गो[14]पये नि(त्रि)जसारीका(:) ।
पञ्चमान्मन्दिरादन्तः सर्वाः सारीः[15] प्रवेशयेत् ॥ ६७१ ॥

षष्ठे वा पञ्चमे वापि गेहे सारी[16]र्न धारयेत् ।
सूक्ष्मेक्षिका न कर्तव्या गमे विजय[17]मिच्छता ॥ ६७२ ॥

द्विर्दायो नैव कर्तव्यो [18]विलम्बस्तेन जायते ।
[19]विबन्ध(लम्बि)त्वं न कर्तव्यं गमनीनाशकं यतः ॥ ६७३ ॥

स्वसा[20]री(रीं)गण[21]यन्तज्ञैर्दा(ज्ज्ञो दा)यवा[22]र्तां विचारयेत् ।
एवं गम(मे) प्रयुञ्जानः[23](ने) प्रज्ञया विजयं[24](यो)द्रुतम् ॥ ६७४ ॥

नि[25]बन्धे वा चरे वापि [26]क्रियमाणे परेण हि ।
चरं च प्रतिबन्धं च कुर्वीत गमनं[27] (ने) नरः[28] ॥ ६७५ ॥

गमखेले चरं कु[29]र्याद् बद्धशीर्षं चरे जयः ।
बद्धेऽपि केवले[30] शीर्षे न जयश्चरकारणः[31] ॥ ६७६ ॥

---

१. A. रि । २. A. ल । ३. A. ता । ४. A. मकस्य चर । ५. A. ल । ६. A. म । ७. A. त । ८. A. म । ९. A. न-यतः । १०. A. ते च ये साथौं ते । ११. A. स्थना तथे द्रुतम् । १२. A. न्न । १३. D. च । १४. D. म । १५. A. री । १६. A. न्न । १७. A. ते । १८. D. बि । १९. A. बिंबविन्वं । २०. A. रि । २१. A. यं त । २२. A. र्त्तां । २३. A. न । २४. A. ये । २५. A. बंधवो । २६. A. की । २७. D. कं । २८. D. रः । २९. A. यद्धिशी । ३०. A. लं । ३१. A. णाहिः ।

चतुर्थे(र्थं) पञ्चमे(मं) गेहे(हं) सप्तमं[1] च प्रयत्नतः ।
निबध्य यत्नत[2]स्तज्ज्ञश्च[3]रखेले जयीभवेत् ॥ ६७७ ॥

प्रसा[4]र्य च निजा(:) सा[5]रीश्चरो यस्माद्विनश्यति ।
[6]तृतीयं पञ्चमं गेहं यदा बध्नाति खेलकः ॥ ६७८ ॥

शिरोबद्ध(न्ध) विहीनस्तु [7]तदा खण्डचरः स्मृतः ।
खण्डश्चर(रः)कनिष्ठ[8]श्च द्यूते संशयितो जयः ॥ ६७९ ॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सम्पूर्णं सारी[9](चर)माचरेत् ।
सि(शि)रस्थिते निबध्नी[10]याद्देशार्यौ(द्वे सार्यै) बन्धकोविदः ॥६८०॥

अन्यास्तु यत्र तत्रस्था निजवे[11]श्मसु यत्नतः ।
पञ्च गेहानि बध्नीयाद् द्वाभ्यां द्वाभ्यां निरन्तरम् ॥ ६८१ ॥

न निःसरन्ति सा[12]र्योऽत्र सम्ब(ब)न्धो मा(धा)रणात्मकः ।
तथा बन्धो विधातव्यो त(य)था खेलप्रवृत्तये ॥ ६८२ ॥

अत्यासन्नवि(नि)[13]बन्धे तु दा[14]येनैकेन गच्छति ।
तस्मादासन(न्न)बन्धोऽयं न कर्तव्यो जयेप्सुभिः ॥ ६८३ ॥

एवं विब[15]न्धः कथितः प्रतिबन्धोऽधुनोच्यते ।
आत्मसारीषु मध्येषु(तु) कुर्वीत प्रतिबन्धनम् ॥ ६८४ ॥

निबन्धलक्षणं सर्वं योज्यमत्रापि युक्तितः ।
गमे नष्टे व(च)रं कुर्याच्च[16]रे नष्टे विबन्धनम् ॥ ६८५ ॥

विबन्धेऽपि पुनर्नष्टे ततः कुर्वीत साहसम् ।
सन्धिश्चैकद्वि[17]दायानां[18] पातसात(ति)सहिष्णुता ॥ ६८६ ॥

साहसं तत्समाख्यातं विजये वा पराजये ।
द्वाभ्यामपि स्वसारीणां रक्षणं [19]निजमन्दिरे[20] ॥ ६८७ ॥

---

१. A. नं । २. A. तः स्त । ३. A. रः । ४. A. र्यं । ५. A. रिः । ६. D. त्रित । ७. A. स्त । ८. A. ष्टश्चाद्यतशंशयतो जय । ९. A. रमाध । १०. A. जोद्वे । ११. A. स्म यत्नतः । १२. A. यत्रीसंबंधो । १३. A. धंधे । १४. A. यैनैकै । १५. A. बंध । १६. A. चरे नं वंष्टो । १७. A. द्विं । १८. A. ना । १९. A. निजमंदि जमन्दिरे । २०. D. रम् ।

पञ्चमान्मन्दिरादन्तः सार्या(र्यो) येन प्रवेशिता(:) ।
द्वैगुण्यं तेन कर्तव्यं पणस्य निपुणात्मकः[1](ना) ॥ ६८८ ॥

अथवाभ्यधिकास्वन्तःप्रविष्टासु [2]स्वमन्दिरम् ।
स्वगेहेषु [3]निबन्धे(द्धे)षु पुनस्तेषु पु(प)रेषु च ॥ ६८९ ॥

द्वैगुण्यं तत्र कर्तव्यं पूर्वोक्तस्य [4]पणस्य हि ।
मृतेषु परसारेषु प्रतिबन्धासितेषु च ॥ ६९० ॥

तत्रापि द्विगुणः कार्यः[5] पणो द्यूतविशारदैः ।
निबन्धेन(च) कृते सारे(रेः) प्रति[6]बन्धे कृते[7]ऽपि वा[8] ॥ ६९१ ॥

पूर्यते लेखन[9](खेलनं) यस्य स कुर्याद्विगुणं पणम् ।
आत्मनो बह्वो दाया जय[10]दा यत्र लेखने(खेलने) ॥ ६९२ ॥

न्यूनाः परस्य तत्रापि द्विगुणं पणमाचरेत् ।
परेण[11] रभसा पूर्वं कृते तु द्विगुण(णे) पणम्(णे) ॥ ६९३ ॥

त्रिगुणस्तत्र कर्तव्यः स्वजयो दृश्यते यदि ।
स्वजये पञ्च दायाश्च[12] पञ्च दायात्प(याः प)रस्य च ॥ ६९४ ॥

समं तत्र प्रकर्तव्यं [13]द्यूतं [14]द्यूतविशारदैः ।
परेषां बह्वो दाया द्विगुण(णे) त्रिगुणं[15](णे) कृते ॥ ६९५ ॥

सञ्ज(संश)ये च समुत्पन्ने दद्यादेकं(कं) [16]विचक्षणः[17] ।
चतुःसारिनिबन्धो(द्धो)ऽयं क्रीडायोगो निरूपितः[18] ॥ ६९६ ॥

इदानीं[19] पञ्चसारी[20]कः कथ्यते लेख[21]न(खेलन)क्रमः[22] ।
पाशकत्रितयेनात्र लेखने(खेलने) विहितो विधिः[23] ॥ ६९७ ॥

गम(मः) प्रायेण कर्तव्या(व्यो) दायानां बहुवा(ता) यतः ।
दैवान्नष्टे गमे प्राज्ञश्चरं वा [24]बन्धमाचरेत् ॥ ६९८ ॥

---

१. A. क । २. A. ख । ३. A. drops this word । ४. A. drops this word । ५. A. र्थे । ६. D. वंध । ७. D. तो । ८. A. व । ९. A. तं । १०. A. drops दाय । ११. A. णभसोपूर्वं । १२. A. श्चै । १३. A. द्यु । १४. A द्यु । १५. A. णक्र । १६. A. च्चि । १७. A. ण । १८. A. ता । १९. A. निं । २०. A. रि । २१. A. षनं । २२. A. म । २३. A. धि । २४. A. बाध ।

प्रयत्नं प्रचुरं कुर्या[1]त्सारीर्विगणयन्बुधः ।
तात्कालिक(के) त्रिपञ्च(पाश)स्य क्रियायोगोऽभिधीयते ॥ ६९९ ॥

पुञ्जके पातनं पूर्वं कर्तव्यं द्यूतकोविदैः ।
त्रिपञ्चदायने [2]पुञ्जः पक्षे(पाते पुञ्ज) पक्षे पराजयः ॥ ७०० ॥

द्विकद्वयस्य पाते तु पुञ्जपक्ष[3](क्षे) जयो भवेत् ।
तस्मान्न[4]यः प्रधा(दा)तव्य[5]ः किञ्चिदभ्यधिको(के) जयः ॥ ७०१ ॥

पाटलस्याग्रपात(तः)स्या[6] प(त्प)ञ्च[7]वारं निरन्तरम् ।
ततः[8] पाशकपातः[9] स्या[10]त्पर्यायेणोभयोरपि ॥ ७०२ ॥

द्वित्रिस्थितेषु[11] सारेषु पूर्वपाशकपातनम् ।
कियानपि नयो देयो [12]विविधैर्मन्त्रबिन्दुकैः(वेदकैः) ॥ ७०३ ॥

गोलकक्रीडने पातौ(त्यौ) द्वौ गोलौ यदि वा त्रयः ।
गेहमेकं(क) पदे(दं) चाल्याः सप्त षट्के तु सारयः ॥ ७०४ ॥

इतरः[13] पूर्ववत्कल्पो गमो वा यदि वा चरः ।
निबन्धप्रति[14]बन्धौ वा प्रोक्तमार्गेण कोविदैः ॥ ७०५ ॥

ज्ञा[15]नार्थं खेल्यते दाशैस्तज्ज्ञैः[16](ज्ज्ञैः) सह महीभुजा ।
अत्यासक्तिर्न कर्तव्या तया नाशो भवेद्यतः ॥ ७०६ ॥

आहूतो न निवर्तेत [17]द्यूतादपि रणादपि ।
स्मरन्निति क्षमापालो जानीया[18]दक्षलेखनम्(खेलनम्) ॥ ७०७ ॥

अज्ञानाद् धर्मतनयः सर्वस्वं हारितः फलैः[19](ले) ।
व्यसनेन नलो राजा पुष्करेण जितः पुरा ॥ ७०८ ॥

अति[20]प्रश[21](स)क्त्या निहतो रुक्मी च हलधारिणा ।
अज्ञानाद्व्यसनाद्वापि को नाम न विनश्यति ॥ ७०९ ॥

---

१. A. सारान्विगुयन्बुध । २. A. युंजपक्षे पराजय । ३. A. क्षे । ४. A. त्रय । ५. A. व्य । ६. D. स्य । ७. A. दार्य । ८. A. त । ९. A. त । १०. A. पर्योसोभयोरपि । ११. A. सु । १२. A. विवद्भिमंत्रगइंदकै । १३. A. रत् । १४. A. बंधो । १५. A. तायोल्यतेपासैः । १६. A. ज्ञै । १७. A. द्यु । १८. D. ह्व । १९. A. लौः । २०. A. D. पि । २१. A. श ।

त[1]स्मात् ज्ञे(ज्ञे)यं प्रयत्नेन पाशानां [2]खेलनं नृपैः ।
आस[3]क्ति[4]नैव कर्तव्या व्यसनोदयकारिणी ॥ ७१० ॥

प्रेयसीभिः समं[5] क्रीडेद्यद्वान्यैस्तु सु[6]खोचितैः ।
पणा[7]स्त एव कर्तव्या[8] हसितं सविलासकम् ॥ ७११ ॥

इतीयं पाशकक्रीडा[9] कथिता सोमभूभुजा ।

[इति पाशकक्रीडा ॥ १३ ॥]

क्रमाद्वराटकीक्रीडा वक्ष्यते[10] लक्षणान्विता ॥ ७१२ ॥

आश्विनस्य चतुर्दश्यां[11] कृष्णपक्षे दिनो(विधू)दये ।
स्नात्वा च देवमभ्यर्च्य कृत्वा च यव(म)तर्पणम् ॥ ७१३ ॥

महता [12]तूर्यघोषेण विप्राशी[13]रभिनन्दितः ।
अन्तःपुर[14]पुरन्ध्रीभिः कृतनीराजनो नृपः ॥ ७१४ ॥

ततः पुत्रान् प्र(त्रांश्च)पौत्रांश्च समाहू[15]यान्यबान्धवान् ।
मित्रै[16]र्भृत्यैः समायुक्तः कृताहारो यथोचितम् ॥ ७१५ ॥

विसर्ज्य च ततः सर्वानाहूय द्यूतकोविदा[17]न् ।
आरभे[18]त (त)तो द्यूतं यावदायाति पञ्चमी ॥ ७१६ ॥

उ[19]ज्ज्वलाः सुस[20]माः श्लक्ष्णाः[21] स्थूलनिष्पावसम्मिताः[22] ।
अभिन्ना यत्नतः कार्या(तो ग्राह्याः)पुञ्जिकायां कपर्दकाः[23] ॥७१७॥

एकरूपा[24] द्य(द्यु)ना भव्या गो[25]मयेन भृतोदरा(:) ।
[26]शतपञ्चकसङ्ख्याताः पू(पु)ञ्जिकासू[27]त्तमा मता (ताः) ॥७१८॥

मध्यमा[28] पुञ्जिका ज्ञेया चतुः[29]शतवराटिका(:) ।
कनिष्ठा त्रिशता प्रोक्ता द्यूतक्रीडाविशारदैः[30] ॥ ७१९ ॥

---

१. A. स्मादे । २. D. लेख । ३. A. श । ४. A. नै । ५. A. मां । ६. A. षोचितै । ७. A. णः स । ८. A. व्यो । ९. A. ड । १०. A. वे । ११. A. श्यां । १२. A. तु । १३. A. सी. । १४. A. रः । १५. A. हुयाथ । १६. A. व्यभृत्ये । १७. A. दां । १८. A. में । १९. A. ज्वा । २०. A. साः । २१. A. क्ष्णा । २२. A. ता । २३. A का । २४. A. प । २५. A. प्रो । २६. A. स । २७. A. स । २८. A. मां पुं । २९. A. स । ३०. A. दै ।

अत्र दायाभिधानेषु नन्दिरेखा(का) वराटिका ।
[1]जागरो द्विवराटः[2] स्यात्त्रिवराटस्त्रिगा भवेत् ॥ ७२० ॥

चतुःकपर्दि[3]को दायः पूर्ण इत्यभिधीयते ।
चत्वारः कथिता दाया[4] नामलक्षणसंयुता(:) ॥ ७२१ ॥

अङ्गु[5]लीत्रयविस्तारो तनुवृत्ता(त्तो) मनोहरा(रः) ।
नदी[6]नंद(दन्तिदन्त)विनिर्माणा(णो) नन्दिरेवंवि[7]धो भवेत् ॥७२२॥

विस्तारो द्व्यङ्गुलः [8]कार्या(र्यो) दै[9]र्घ्येण चतुरङ्गु[10]ला(लः) ।
जागरो गजदन्तोत्थश्चतुरस्रो[11] वृतो भवेत् ॥ ७२३ ॥

संमता अं(समन्तादङ्)गुला कार्या त्रिकोणा तनुरूपिणी ।
नि(त्रि) गा दत(न्त)मयी रम्या दंतालिष्टदृशी(दन्तालिसदृशा)-
कृति(तिः) ॥ ७२४ ॥

चतुरङ्गुलविस्तारश्चतुरस्रो मनोहरः[12] ।
तनीया[13]न् दन्तजातश्च पूर्णो [14]द(दा)यः प्रकीर्तितः[15] ॥ ७२५ ॥

प्रति(कृत्ति)जं वर्तुलं कार्यं षड्वितस्तिप्रमाणकम्
अधिकं वा प्रमाणेन कथितं गोम[16]याश्चिनम् ।
चत्वारो ले[17]ख(खेल)कास्तत्र दायस्वीकारकारिणः[18] ॥ ७२६ ॥

प्रत्येकं दायमादद्यु न(नं)न्दादि(न्द्यादिं) पूर्ववर्णितम् ।
[19]तत्रैकार्णपातुनिर्णाम(कः पातनिर्णायो) जि[20]तद्रव्य(प्र)दायकः[21]
॥ ७२७ ॥

कर्तव्यो [22]धनयुक्तस्तु मध्यस्थो बलसंयुतः ।
गणित[23]ज्ञः सावधानो मध्यस्थो दण्डलेखकः[24] ॥ ७२८ ॥

कर्तव्यो नितरां तज्ज्ञो जयाय(प) [25]जयलेखने(नः) ।
कथितस्य समन्तात्ते चत्वारो द्यूतकारकाः ॥ ७२९ ॥

---

१. A. ज । २. A. ट । ३. D. का । ४. A. याः । ५. A लि । ६. A. नंद । ७. A. धा । ८. D. कुर्यादै । ९. A. दे । १०. A. ल । ११. A. श्रो । १२. A. र । १३. D पा । १४. A. द । १५. A. ता । १६. D. याचि । १७. A. लेष । १८. A. णा । १९. A. तंत्रैकर्ण । २०. A. जी । २१. A. काः । २२. A व । २३. A. ज्ञ । २४. A. क । २५. A. जलेखनो ।

पुञ्जिका भि[1]न्नतः कृत्वा कुर्वीत लेखनं(खेलनं) ततः ।
पू[2]र्णस्व(र्णस्वी)कारक[3]स्त्वादौ मुष्टिपू[4]रु(र्ण)वराटिका(काः) ॥ ७३० ॥

स[5]माहरेत्ततस्त्वन्यः किय[6]न्तिश्च(तीश्च) कपर्दिका(काः) ।
नि[7]क्षिपेदग्रतस्तस्य तत्साकं गणये[8]च्च ताम्(ताः) ॥ ७३१ ॥

चतस्रश्च चतस्रश्च यावन्ति च(न्त्यस्ता) वराटिका(काः) ।
अवशिष्टा(ष्टो) भवेदा(द्दा)[9]यः पूर्णश्चेत्स जयी भवेत् ॥ ७३२ ॥

अन्यथा यस्य यो दाय(यः) स तेन विजयी भवेत् ।
क(ग)णकस्य(के तु) विपर्यस्था(स्ते)पणं कुर्यान्निजेच्छया ॥ ७३३ ॥

गणकस्य यदा दायो[10] दृश्यते गणिता(णका)न्तरे ।
त्रिभिः कृतं पणं द्यूतं(ते) गृह्णीयादेक एव सः ॥ ७३४ ॥

योयोतं नाम तत्प्रोक्तं द्यूतविद्याविशारदैः ।
वारत्रयं स गृह्णीत नि(त्रि)दाये सममागते ॥ ७३५ ॥

दायेऽन्यस्य समायाते स [11]लभेत निजं पणम् ।
पराजिता[12](ताः)पणं [13]कुर्युःल(र्ल)ग्नमर्धादि(धि)कं तथा ॥ ७३६ ॥

पणार्धं कथ्यते भागस्तावत्कुर्युर्जयाकुलाः[14] ।
पणो येन कृतो भागो वारमेकं स [15]रक्ष्यते ॥ ७३७ ॥

गृहीतो ये(तव्यो) न भागोऽसौ तेन वान्येन केनचित् ।
तोय(ल)[16]यित्वा च(व)राच(ट)स्य सङ्ख्यां जानाति बुद्धिमान् ॥ ७३८ ॥

अ[17]शीतिं स[18]प्रतिं वापि स वरो द्यूतकारकः[19] ।
स्वपु(मु)ष्टौ परदायं यो जानात्येकं(को) विचक्षणः ॥ ७३९ ॥

तेन सार्द्धं प्रकुर्वीत द्यूतमस्तिन[20](स्तीति) संविदम् ।
अपरो यदि मन्येत समयं तत्र लेखने(खेलने) ॥ ७४० ॥

---

१. A. द्य । २. D. र्णः । ३. A. स्ता । ४. A. पुरुवरीकः । D. पूरू । ५. D. मं । ६. A. नि । ७. A. क्षेपि । ८. A. च तो । ९. A. य । १०. D. यी । ११. A. चवेत । १२. D. त । १३. A. कर्यु । १४. D. लम् । १५. A. कथ्यते । १६. A. यित्वरायस्य । D. इत्वा । १७. A. सी । D. शीति । १८. A. यतीं । १९. A. क । २०. D. drops this न ।

य(त)स्य दायेऽपि संजाते पणप्राप्तिर्न विद्यते।
वराटा यस्य हस्ते तु गणनार्थं व्यवस्थिता(ताः) ॥ ७४१ ॥

पणप्राप्तिर्न तस्य स्यात्समये विहिये(हृते) सति।
इतरस्य यदा[1] याते दाये च यदि चेत्कृते(समये कृते) ॥ ७४२ ॥

भागद्वयं तदाप्नोति पण[2]स्यैकं परित्यजेत्।
ये क्षिपन्ति वरा[3]टांस्तु हस्तलाघव[4]कौश[5]ला(ः) ॥ ७४३ ॥

लुम्पन्ति [6]यदि वा धू[7]र्तास्ते संल[8]क्ष्याः प्रयत्नतः।
स्वयं यदि प्रवीणस्तु हस्तलाघवकर्मणि ॥ ७४४ ॥

वञ्चयन्परदृष्टीस्तु गोपयेत्स वराटिकाः।
गृहीते(ऽ) पोहितेऽन्येन पणः स्याद् गर्जि(णस्यार्वं जि)ते सति ॥७४५॥

परदायं प्रगृह्णीयाद्यदि वाञ्छति मानसम्।
दन्तेन नि[9]र्मितं दान्तं तस्य सर्वं सम[10]र्पयेत् ॥ ७४६ ॥

तस्य दान्तं प्रगृण्हीत समयोऽयं दुरोदरे।
स्वदायागमविज्ञाने पणं भूरि प्रकल्पयेत् ॥ ७४७ ॥

विपरी[11]तं(ते) पणं कुर्यादल्पमल्पं विचक्षणः।
परेण(णेन) तु गृहीतस्य पण[12]स्यार्द्धं तथाधिकम् ॥ ७४८ ॥

लग्नं[13] नाम परिज्ञेयं तदेवाप्नोति नाडि(धि)कम्।
अनागमे[14] तु दायानां नैरन्तर्यात्पराजयः[15] ॥ ७४९ ॥

तत्स्थानं तु परित्यज्य स्थानमन्य[16]त्समाश्रयेत्।
शिरस्थं कुसुमं त्याज्यं ताम्बूलं च मुखस्थि[17]तम् ॥ ७५० ॥

वाससा वान्यथा वासः कर्तव्यो जयकांक्षिणः(काङ्क्षिणा)[18]।
उत्सा[19]रयेत्स[20]मीपस्थं [21]चित्तविप्रियकारकम् ॥ ७५१ ॥

---

१. A. दातेत्समे तु पणे कृते। २. A. स्वै। ३. A. टास्क। ४. A. कैशजा। ५. D. लान्। ६. A. यविदिवा। ७. A. त्ता। ८. A. क्षाः। ९. A. र्मिदांतं। १०. A. र्व्यं। ११. A. त। १२. A. स्यातथा। १३. D. ग्न। १४. A. ये। १५. A. य। १६. A. स। १७. A. ता। १८. A. णाः। १९. A. रे। २०. D. मीं। २१. A. चतो।

पर्यायभञ्जनार्थं च कर्म[1] द्यूते समाचरेत् ।
[2] भंजि(भञ्जि)ते परिके(र्यये) चापि न लभ्येत (य)दा जय(ः) ॥७५२॥

तदा द्यूतं परित्याज्यं(ज्य)मन्येषु(द्यु)द्यूतमाचरेत् ।
अविच्छिन्नजये जाते पुष्पं माल्यं तथास[3]नम् ॥ ७५३ ॥

न त्यजेद्व्य(द्व्य)सनं चैव [4] द्यूते विजयलम्पटः ।
वारं वारं समीक्ष्ये(क्षे)त [5] लिख्यमानं च [6] दन्तके ॥ ७५४ ॥

जितं च हारितं चैव निजं यत्नेन बुद्धिमान् ।
अन्यथा च विपर्यासं(से) सङ्ख्याको[7] दण्डधार[8]कः ॥ ७५५ ॥

[9] पाटन(व)स्यापि वित्य(वृध्ध)र्थं वृ[10]द्धिं(त्तिः) क्लृप्तेयमीदृशी ।

गृहीत्वा बन्धकं पू[11]र्वं निरी[12]क्ष्य पुरुषान्त[13]रम् ॥ ७५६ ॥

जिते पराजयं कुर्याद्धा(द्धा)रिते विजयं[14](यः) क्षणात् ।
स विंशति[15]तमं भागं दद्याज्जितधनस्य च ॥ ७५७ ॥

स्वकीयं वितरेद् द्रव्यं वृद्धिलाभाय वाटनि(टिने) ।
पुंजि(पुञ्जि)कायाः प्रकारोऽयं[16] लेखने(खेलने)परिकीर्तितः ॥७५८॥

भूलोकमल्लदेवेन लोका(ला)नां ले[17]खन(खेलन)क्रमः ।

[इति पुञ्जिकाक्रीडा]

लोले वराटिका(ः) पञ्च तत्रैका [18] खाडु(पाण्डु)रा भवेत् ॥ ७५९ ॥

[19] पीता परा प्र(प)रा कृष्णा लोहिते द्वे इतीरिता(ः) ।
पाण्डुरा स्याद् बृह[20]न्नन्दी पीता च लघुनन्दिका ॥ ७६० ॥

कृष्णातिगेति विख्याता लो[21]हिता स्याद् वृकाभिधा ।
लोहिता लग्नखटिका चतुर्धा सो(सा) निरूप्यते ॥ ७६१ ॥

---

१. A. द्यु । २. D. drops these two lines । ३. A. मम् । ४. A. द्यु । ५. A. वीक्ष्य । ६. D. दंतिके । ७. A. कांदंडध । ८. A. drops रकः । ९. A. पानस्यापि विकर्थं । १०. A. द्धि । ११. A. र्वं । १२. A. क्ष । १३. A. र । १४. A. यक्षणाः । १५. A. मतं । १६. A. य । १७. A. खलेन । १८. A. षडरा । १९. A. पित्तापरा।कह्ला लोहिते । २०. A. न । २१. A. रो ।

एवं वर्णानुसारेण नामभिः[1] परि[2]कीर्तिता(:)।
नि[3]घृष्य [4]पृष्ठभागं तु समा(:) कार्या(:) शिलातले ॥ ७६२ ॥

पाण्डुरा निजवर्णा [5]स्यात् पीता च नि[6]शया कृता ।
कासीसेन हरीतक्या[7] कृष्णा कार्या वराटिका ॥ ७६३ ॥

लाक्षारसेन निःक्का(ष्का)श्य कर्तव्ये लोहिते उभे ।
अष्टाङ्गुलं लोहजातं कूर्म[8]पृष्ठसमाकृति ॥ ७६४ ॥

पातनं वा च[9] तत्प्रोक्तं पात्य ते(त्यास्ते)न वराटिका(:)।
अधोमुखं नि[10]धेयं [11](तत्) तस्येष्टेव (स्य पृष्ठे)वराटिकाः ॥ ७६५ ॥

पात्यन्ते खेलकैर्यस्मा[12]त्तस्मात्पातनमुच्यते ।
चत्वारो लेख(खेल)का[13]स्तत्र लो[14]लिकायां भवन्ति हि ॥ ७६६ ॥

सव्यक्रमेण ते सर्वे पातयन्ति वराटिकाः[15] ।
त्रयस्तस्मात्प्रगृण्हन्तं(न्ति) लो(लौ)हं पूर्वं[16] प्रकल्पितम् ॥ ७६७ ॥

पराज[17]यश्छा(च्छो)हना[18]मा लोलिकायां[19] निरूपिता (तः)।
त्रयस्तस्मात्प्रगृण्हन्ति लौलं(हं) छा[20](छो)ह समन्वितम् ॥ ७६८ ॥

द्वैगुण्येन विनिर्दिष्टं नाम पी[21]ठेति लौकि[22](लि)के ।
लोल[23]स्य(स्यो) परिपा[24]र्श्वेति(तु) तिर्यग् रेखां[25] लिखे[26]त्ततः ॥ ७६९ ॥

पातुकस्य यदा याति भा[27]गहेतुर्वराटिका(:)।
वारत्रयं तु नान्यस्य तदा पातान्निवर्तते ॥ ७७० ॥

पातुकेना[28]कृते पैठे परे (रैः) पैठे च कल्प(ल्पि)ते ।
स्वसै(स्यै)कदा यदा याति मध्ये चान्येन(न्यस्य) कस्यचित् ॥७७१॥

---

१. A. मि । २. A. लक्षिता । ३. A. धैंष्य । ४. A. प्रष्टनागं । ५. A. स्या पिता । ६. A. शि । ७. A. क्यां । ८. प्रष्ट । ९. A. त् । १०. A. धंयं । ११. A. ततस्प । १२. A. स्पात । १३. A त । १४. A. लोकायां । १५. A. का । १६. A. वें । १७. D. स्थान । १८. A. मा च लो । १९. D. या । २०. D. ढा । २१. A. ट । २२. AD. कि । २३. A. स्य त परि । २४. D. थे । २५. A. षां । २६. A. त । २७. A. गंहेतुवि । २८. A. क्षते पैटै परै पैठै । D. पैटे परे पैटे ।

पुनस्तस्य जितस्यापि छोहे जाते न पातये[1]त् ।
स्वस्य वा यस्य कस्यापि द्विच्छा(च्छो)हे नैव पातने(नम्) ॥ ७७२ ॥

छोहे जाते यदा सौ(शौ)र्यात्पेटां(पैठां) कुर्यात्परैः सह ।
पेटेति सा च(शूरपैठेति) विज्ञेया लोलके [2]द्यूतकारकैः ॥ ७७३ ॥

सू(शू)रपै[3]टा(पैठा) कृ[4]ता येन छोहे तस्य समात[5]लम् (गते) ।
अन्तरा यदि चा[6]न्यस्य समायाति वराटिका ॥ ७७४ ॥

द्विछो(च्छो)हे च तथाऽन्येषां पातनाद्विरतिर्भवेत् ।
आत्मनस्तु त्रिभिः छोहे(श्छोहैः) सू(शू)रपैठे न पातनम् ॥ ७७५ ॥

पैठे कृते जये जाते चेटिकाग्रे(चे)ति भाषिते (ता) ।
तेन पैठतया (पैठेन सा) लभ्या नान्यथा प्राप्यते तु सा ॥ ७७६ ॥

उनाका(को)नन्तरो लेह्वो (लोलो) नयोन(नयौ तौ स) मुदाहृतौ ।
द्रव्या[7]हरणलोभेन दातव्यौ [8]धनिकस्य तौ ॥ ७७७ ॥

आदिपाते यदायाति छोहो यस्य तदापि च ।
न त(द)दाति पणं क्लृप्तं परेभ्य उणु[9]के नये ॥ ७७८ ॥

निजा वराटिका याति द्विस्त्रिर्वा च निरन्तरम् ।
तदा पराजयो न स्याद्यावन्नायाति [10]मध्यमा ॥ ७७९ ॥

छोहे परस्य सञ्जाते पश्चादायाति वै निजा ।
वराटिका तदा तस्य विहितस्तु पराजयः[11] ॥ ७८० ॥

एवंविधा व्यवस्था [12]स्याद्यस्मिन् [13]सोनंतसन्नयः (न्यः स्मृतो नयः)।
तनयं याचते द्यूतं[14](ते)धन[15]कं लुब्धमानसा (स)ः॥ ७८१ ॥

इतीयं लौकिक(लोलिका)क्रीडा जयपातयुते[16]रिता ।
अस्या एव प्रकारोऽन्यः कथ्यते (आ)न्ध्रिकाभिधः ॥ ७८२ ॥

---

१. A. ये । २. A. वु । ३. A. यै । ४. A. क । ५. A. तले । ६. A. वा । ७. A. व्य । ८. A. व । ९. A. ण । १०. A. मध्यमा । ११. A. य । १२. A. स्वा । १३. A. स नं तनयः । १४. A. त । १५. A. नं कं । १६. A. तै ।

चतुर्णामेक[1]सङ्ख्याकष्टोलेत्र नियमो नहि।
यथारुचि प्रकर्तव्य(व्या)ष्टोलो(ल आन्)ध्रयां द्युतकोविदः (दाः)
॥ ७८३ ॥

भो(भा)गहारे तु नियमो (मः खेलेषु) नियमो नहि।
यथारुचि प्रक्लृप्तेऽपि यथाभाग(गः) समे(मो) भवेत् ॥ ७८४ ॥

अयं तु नियमो यत्र चतुर्भिर्विहिते पणे (तः पणः)।
यथा चतुर्भिर्भागः स्याद्विधेयस्तु तदा(था) पणः ॥ ७८५ ॥

विंशतिद्वा(र्द्वा)दशान्यस्य द्वात्रिंशदपरस्य च।
द्वासप्तति तथान्यस्य मिलिता ग(प)णसन्ततिः ॥ ७८६ ॥

चतुर्भिर्विहितो भागो[2] भागहारे यथा भवेत्।
तथाविधा (धः) प्रकर्तव्या (व्य) ष्टोलो द्यूते यथारुचि ॥ ७८७ ॥

वराटिकानां सङ्ख्या च वर्णाश्चैव यथा पुरा।
लोहजं पातनं चापि यथा लोहे (ले) निरूपितम् ॥ ७८८ ॥

छो[3]हद्वयं प(य)दैकस्य पात्य(त)हाने (नं) वराटके।
स्वस्य वा यदि वान्यस्य तदा पातान्नि[4]वर्तनम् ॥ ७८९ ॥

नैरन्तर्येण वा छेहो (छोहौ) स्यातां वा सान्तरैर्य(रौ य)दि।
धनि[5](नं)जेता प्रगृह्णाति न(ना)दत्ते विजिताधिकम् ॥ ७९० ॥

पुरा[6]ध्रयात्स(रान्ध्रदेश)जातत्वाद[7]न्ध्र(दान्ध्र)नाम्ना निरूपिता।
द्विछोहि(च्छोहे) पातविरते द्वि[8]छौ हे(द्विच्छोहे)त्यभिधीयते॥ ७९१ ॥

[9]अन्ध्र (आन्ध्र) द्यूतक्रमेणैव पणो यत्रा[10]भिधीयते।
रौ(लो)लर(ले च)त्यार(ग)विरतिं द्यू(तिर्द्यू)तकारैः प्रकथ्य[11]ते
॥ ७९२ ॥

सप्तलेखाभिधा ह्येषा क्रीडा क्लृप्ता[12] दुरोदरे।
[13]बृहत्पणसमायोगाद् बहुद्रव्याप[14]हारिणी ॥ ७९३ ॥

---

१. A. कभसंख्या। २. A. ग। ३. A. छाहद्वयं यपदैक। ४. A. निवर्तन। ५. A. न। ६. A. रांध्रदेत्स। ७. A. दं। ८. A. छो। ९. A. अधियूत। १०. A. त्र। ११. A. ल्प्य। १२. A. प्रा। १३. A. पतिगृस्व बृहवणसमायोगात् D. प्रतिगृह्य बृहत्पण। १४. A. प्रहा।

रोले(लोल) अन्घ्राः(आन्ध्रे) सप्त लेखे(खेले) द्यूतकारैर्वराटिका(ः) ।
प्रतिगृह्य निजां(जा)दत्त्वा परा वा मध्यतः स्थिता(ः)॥ ७९४ ॥

एवं वराटि[1]काक्रीडा कथिता सोमभूभुजा ।

[इति वराटिकाक्रीडा ॥ १४ ॥]

[2]इदानीं कथ्यते क्रीडा फणि[3]दास्या(ख्या)सकौतुका ॥ ७९५ ॥

कदाचित्कृ[4]तकार्यो[5]ऽसौ भु[6]क्तोत्तरमनाकुलः[7] ।
सा[8]याह्ने कृतशृङ्गारः[9] प्रेय[10]सीपरिवारितः ॥ ७९६ ॥

[11]प्रसादवि[12]कैरै(चित्तकै)रन्यैर्गीतवाद्यविशारदैः ।
प्रहेली[13]मान(तु)कुशलैः सेवाभिज्ञैश्च[14] सेवकैः ॥ ७९७ ॥

कति(वि)भिश्चैव [15]विद्वद्भिः भ(म)ल्ल(ल्लै)रङ्गै(ङ्कै)श्च बन्दिभिः ।
द्यूतज्ञैः[16] फणिदाभिश्च संवृतो[17] नृपति[18]र्मुदा ॥ ७९८ ॥

दृढ(ढं)मुष्टिब[19]लं शिक्षां (क्षा)प्रयोगं हस्तलाघवम् ।
मे(मि)षेण दर्शि[20]येत्कु(यन्कु)र्यात्फणिदाख्यं तु लेखनम्(खेलनम्) ॥ ७९९ ॥

कौशलं कितवादीनां तज्ज्ञानं(नां) हस्तलाघवम् ।

मुदर्थमात्मनश्चापि क्रीडामेतां समाचरेत् ॥ ८०० ॥

यथार्थ(थोऽर्थं)बन्दिवृन्दानां योषितां प्रेमवृद्धये ।
अङ्कानां शश्वदग्रे[21] (देवध्यै) मल्लानां बलपु[22]ष्टये ॥ ८०१ ॥

फणिदा बहवोऽत्र स्यु[23] तथेक्षु(स्युरिक्षुजा) नारिकेलजा (ः) ।
नारंग(रङ्ग)त्रपुसोद्भू[24]ता त(स्त)था गुणसमुद्भवा (ः) ॥ ८०२ ॥

---

१. A. ठि । २. A. उदाती । ३. A. णिंद्रा । ४. A. त्तकृ । ५. A. र्या । ६. A. भू । ७. A. ला । ८. A. drops this सा । ९. A. र । १०. A. व्य । ११. D. प्रा । १२. A. कितवितकैरन्वै । १३. A. ला । १४. A. स । १५. D. कतिभिश्चैव धूर्तैश्च । १६. A. ज्ञै । १७. D. ता । १८. D. तिं मु । १९. A. बलः D. चलं । २०. A. नंकु । २१. A. ध्यै । २२. A. प्रष्ट । २३. A. स्युः परीक्षा । २४. A. भू ।

इक्षुजा बहुधा प्रोक्ता दिग्मात्रं तत्र दर्श्यते ।
आदौ तावन्निबध्नी[1]यात्संस्थानादिक्षुकाण्डकम् (कान्) ॥ ८०३ ॥

विंशत्या त्रिं[2]शता वापि स्याश्च(च)त्त्वारिंशताऽपि वा ।
पञ्चाशतापि वा काण्डे(ण्डैः) क्रीडनेऽसौ वरण्डकः ॥ ८०४ ॥

असिना वासिधेन्वा वा[3] तत्कुर्याद्वाव(द्विधा कुर्याद्व)रण्डकम् ।
एकेनैव प्रहारेण स्वबलं दर्शयेन्नृ[4]पः ॥ ८०५ ॥

एकावशेषं सर्वांस्तानिक्षुकाण्डान् वरा(र)ण्डके ।
कृत्वा पणान् नृप[5]श्चिद्या(श्छिन्द्या)द् दर्शयन्ह[6]स्तलाघवम् ॥ ८०६ ॥

क्षुरिकां धारया[7]धृत्वा धर(रा)यां धरणीधरः ।
निमेषं निश्चलं धृत्वा पाटयेदिक्षुकाण्डकम् ॥ ८०७ ॥

एक(व)मेवे(के)क्षुकाण्डस्थं (स्य) पाटयन्क्र(ञ्श)कलं द्विधा ।
क्रकचे[8]नैव निर्भि[9]न्नं दर्शये[10]त्पाणिपाटवम् ॥ ८०८ ॥

वामहस्तेन विन्यस्य धा(ध)रायां छुरिकामुखम् ।
दक्षिणेनेक्षुकाण्डं च धृत्वा शक्त्या प्रताड[11]येत् ॥ ८०९ ॥

खण्डितान्यथ खण्डानि गच्छन्ति धनुषां शतम् ।
विधृत्य मुष्टिनाग्राणि[12] तीक्ष्णधारेम[13]वा(राणि क्ष्मा)पति(:)
॥ ८१० ॥

फे(क)लयेद्वलयं[14] यावत्स्वमुखे पुच्छव[15]त् स्थितौ ।
आ(अ)लग्नौ वल्कलेनाऽपि यथामिलितनावपि(तौ यथामीलि-
ताविव) ॥ ८११ ॥

करकौशलमित्येवं सर्वेषां दर्शयेन्नृ[16]पः ।
नारिकेलफलक्रीडाना(डामा)विष्कुर्यात्तु धन्व(न्वि)नम् ॥ ८१२ ॥

---

१. D. बंधी । २. D. त्रि । ३. A. व कुर्या । ४. A. नृप । ५. D. पोदिय्यान् । ६. A. न्कर । ७. A. यां धरणीधरा । ८. A. चे चनैव । ९. A. भि । १०. D. यन्पा । ११. A. द । १२. A. स्थि । १३. A. मनावापति । १४. A. याधस्त्वं । १५. A. व्यवस्थितौ । १६. A. नृप ।

अभिन्ननागरंग(रङ्ग)स्य पेश्ये(पेशी)मध्ये व्यवस्थिता (ताः)।
कतिभि ज्ञायतां (विज्ञायतां) रामा दिवाकरधयाम्यहम्-
(द्विधैता विदधाम्यहम्) ॥ ८१३ ॥
कृत्वेति संविदं चारुरो(लो)चनाभिः[1] समं नृपः[2] ।
गुडच[3] कलिकाः श्लक्ष्णा[4] श्चतुरस्रा(स्रा)यता[5] घनाः ॥ ८१४ ॥
उपर्युपरि विन्यस्य पित्रा (द्वित्रा) वा परवा (पञ्चषा) अपि ।
असिधेन्वा द्विधा कुर्वन्(र्या) अस्थावस्य (दास्थानस्थः)पृथक् पुनः
॥ ८१५ ॥
[कलाकौशलमित्येवं दर्शयेत् प्रियवादिती(गिति) ॥
एवमादिभिरन्याभिर्निर्मिताभिः स्वबुद्धितः ॥
खेलयेत् फणिदाक्रीडा(डां) चित्तनेत्रप्रमोदिनी(म्) ॥
इत्येषा कथिता क्रीडा फणिदक्षा (दाख्या) मनोहरा ॥]
[इति फणिदाक्रीडा ॥ १५ ॥]
भूलोकमल्लदेवेन कथ्यते [6] फा(फ)ञ्जिकाभिधा ।
तरुणी (ण्यो) रूपसम्पन्ना (ः) प्रेमभावसमन्विता (ः) ॥ ८१६ ॥
विलासविभ्रमै[7] र्युक्ता (ः) परिहासरसप्रिया (ः) ।
आहूय चतुराः कान्ताः फञ्जीक्रीडाविशारदाः[8] ॥ ८१७ ॥
ताभिः सह महीपालः फ[9]ञ्जिक्रीडां समाचरेत् ।
[10]खेलकाः पञ्च सप्तापि षडष्टौ[11] नव षोडश ॥ ८१८ ॥
नियोज्याः फञ्जिकायां तु स्त्रियो यद्वापि मानवाः[12] ।
स्त्रियो योज्या विशेषेण न योज्या (ः) केवला नराः[13] ॥ ८१९ ॥
कृष्णेनेयं कृता क्रीडा गोपीचित्तप्रमोदिता (नी) ।
तस्मादत्र स्त्रियो मुख्यास्ताभिः क्रीडेत्समं नृपः ॥ ८२० ॥
तासां चाहून् बहून् [14]दृष्टं (द्रष्टुं) शृङ्गाररसगर्भिताः[15] (तान्) ।
ई[16]ष्र्यया वीक्ष्य(क्ष)ते कासामन्यत्स्या[17] त्प(वन्यस्याः प)क्षपातनम्
॥ ८२१ ॥
पक्षपातेन या (का) नारी प्रेम्णा वीक्ष्ये(क्षे)त निर्भरम् ।
मत्पक्षपातिनी का वा ममैव जयमिच्छति ॥ ८२२ ॥

---

१. A. मि । २. A. प । ३. A. व । ४. A. क्ष्णंश्चडरश्रायता । ५. D. ध । ६. A. फणिका । ७. A. मैं । ८. A. दाम् । ९. A. फंक्रीडां । १०. A.लेखकाः । ११. A. ष्टोडशा । १२. A. वा । १३. A. रा । १४. A. नृष्टुं । १५. A. ता । १६. A. ष्र्या । १७. A. स्याप ।

मां वा विजित्य का कान्ता परिहासं चिकीर्षति ।
अन्य[1]नारी करस्पर्शात् सेष्टं(ष्या) का मं(मां)निरीक्षते ॥ ८२३ ॥
[2]मरक(मत्कर)स्पर्शना का (त् का) वा रोमांचाचि(माञ्चाश्चि)तविग्रहा ।
काचिदुत्कण्ठिता नारी फञ्जिकायां च (कां याच)ते प्रिया ॥ ८२४ ॥
प्रतिकूला तथा काचित् फञ्जिपाते भवेन्मम ।
इत्यादि विविधा भा (न्भा) वा दृष्ट(न्द्रष्टु)कामं[3](मः) क्षितीश्वरः ॥ ८२५ ॥

फञ्जिकालेखने (खेलनं) कुर्यात्सायङ्कालं (ले) निशासु तम् (च) ।
अष्टादशाङ्गुलं कार्यं चतुरस्रं तु मण्डलम् ॥ ८२६ ॥

तादृशानि चतुर्दिक्षु भस्त्र(द्र)काणि प्रकल्पयेत् ।
अङ्गुलीत्रयमध्ये तु रेखा कार्या समन्ततः ॥ ८२७ ॥

ततस्त्व(स्त्र्य)ङ्गुलविस्तार(राः)का(को)णाः सर्वे भवन्ति च ।
अर्धचन्द्रसमाकारं गेहं फञ्जिविशारदः[4] ॥ ८२८ ॥
प्रासादं पङ्कजं वापि (पी)खण्ड(ण्डं) वाहं सपक्षिणम् ।
चतुर्भ[5]द्राणि (द्रेषु) संलेख्य द्विघ्नेवं च मनोहरम् ॥ ८२९ ॥
एवं मण्डलविन्यासः[6] कथितः[7] फञ्जिका(ञ्जिको)विदैः ।
कप[8]र्दिकानां वक्ष्यामि लक्षणं वर्णनामतः[9] ॥ ८३० ॥
पीता (:) सी(सि)तास्तथा कृष्णा लोहिताः[10] पाटला[11]अपि ।
क[12]र्बुरा मा(भा)सुराश्चैव पिशाङ्गाः पाण्डुरोदराः[13] ॥ ८३१ ॥
सारङ्गव्याघ्रवर्णाश्च तथा कुङ्कुमरो[14]हिताः ।
एणरासभवर्णाश्च तथा नागोदरा अपि ॥ ८३२ ॥
सर्पिः[15]क्षीरसमाभासा भल्लातकफलैः समाः[16] ।
सितस्यामा(श्याम)लराजा(जी)भिर्युताः सों[17](सौ)ल्लल संज्ञितम् (ताः) ॥ ८३३ ॥

१. D. न्या । २. A. drops this and the following line । ३. A. म । ४. A. द । ५. A. श्चतुर्भ द्रिणांविलिखे घर्घत्रं च मनोहरा । ६. A. स । ७. A. तो । ८. A. दर्पि । ९. A. ता । १०. A. ता । ११. A. क्ष । १२. D. र्बू A. र्बुरासराश्चैव ५ शगा । १३. A. रा । १४. A. drops this रो । १५. A. र्पि । १६. A. मा । १७. A. सो ।

नकुलश्रुतयः (काश्चित्)काश्चिद्गोमायु[1]श्च सम(स)प्रभाः।
कलाय[2]बीजसङ्काशास्तथा तण्डुलसन्निभाः ॥ ८३४ ॥

अनेकश[3]ङ्खजातीया नाम(ना)रूपा मनोहराः।
पञ्च पञ्च प्रकर्तव्या[4] (:) समाकारा (:) सवर्णका (:) ॥ ८३५ ॥

धामनाम समाख्यातं पञ्चकं मिलितं [5]ततः।
सप्तकं सप्तसङ्ख्याकाः समाः स्थू[6]ला वराटकाः[7] ॥ ८३६ ॥

एकैकं धाम सङ्ग्राह्यं लेखकै(खेलकैः)स्तु यथारुचि।
[8]दान(धाम)कानि बहिर्भद्रे सर्वाण्यपि निवेशयेत् ॥ ८३७ ॥

ते ख्याताः सप्त रेखा(खेला)र्थं समाः[9] स्थूला वराटकाः[10]।
[11]पञ्चि(फञ्जि)कासङ्ख्यया दाया पात्या [12]सन्धा क्रमेण तु ॥ ८३८ ॥

अधोमुखा यदा सर्वे स दायः सप्तकः स्मृतः।
गोमू[13]त्राकारचारिण्या [14]रेखया लिख्यते हि सा (सः) ॥ ८३९ ॥

त्रयः (एकः) स्यातां[15](त्तु) समुत्तानौ (नो) वराटौ (टः) [16]षडधोमुखौ[17](खाः)।
[18]स षट्कनामा दायः स्यादक्षु(क्ष)रेखात्र लिख्यते ॥ ८४० ॥

द्वावुत्तानौ प्रद(दृ)श्येते पञ्च यत्र महीमुखा (खाः)।
सा फञ्जिका समाख्याता गण्यते[19] रेखया विना ॥ ८४१ ॥

उत्तानास्तु त्रयो यत्र चत्वारः स्युरधोमुखाः[20]।
दायश्चतुश्च[21](ष्क) संख्याका (को) लिख्यते [22]द(वृ)त्तरूपया ॥ ८४२ ॥

उन्मुखा यत्र चत्वारस्त्रयश्चा[23]वाङ्मुखस्थिताः[24]।
स दायस्त्रिकसंज्ञश्च लेख्यो हं[25]सपदा[26]कृति (तिः) ॥ ८४३ ॥

---

१. A. युसमप्रभाः। २. D. प। ३. A. संख। ४. A. व्यासवर्णकारा सर्वेका। ५. A. तम्। ६. A. स्थ। ७. A. का। ८. A. वा। ९. A. मास्थूलो। १०. A. का। ११. A. पंजि। १२. D. सन्ध्या। १३. A. मूकार D. मुत्राचार। १४. A. रेरवाया D. लेखया। १५. A. ता। १६. A. ख। १७. A. षा। १८. D. ख। १९. A. ते खया। २०. A. ख। २१. A. ख्य। २२. A. देत। २३. A. श्च। २४. A. ता। २५. A. च। २६. A. क।

उत्ताना यत्र पञ्च स्युर्द्रौ(द्वौ)स्यातां भूमिसम्मुखौ ।
द्विकाभिधानो[1] दायोऽसौ लेख्योऽसावङ्कुशाकृतिः[2] ॥ ८४४ ॥
षट्चे[3]र्ध(ट् चोर्ध्व)वदना यत्र स्यादेकश्च धरामुखः[4] ।
स दाय लेखको (श्चैकको) नाम [5]लिख्यते बिन्दुसन्निभः ॥ ८४५ ॥
सप्त त्र[6]योऽर्ध(यत्रोर्ध्व)वदना [7]दृश्यते (न्ते) भूतले स्थिता (:) ।
कलसप्तकसंज्ञं च सप्तकद्विगुणं लिखेत् ॥ ८४६ ॥
यावत्य (तीः) [8]फञ्जिका भूमौ पातयित्वा निवर्तते ।
दाया[9]येवंतयेवाच (स्तावन्त एवात्र) पातयि[10]त्वा निवर्तते ॥ ८४७ ॥
फञ्जिकाव्यतिरेकेण पूर्वदायः[11] प्रदृश्यते ।
वराटकास्थिति(ते)र्गेहं(ह)गणनायामयं विधिः ॥ ८४८ ॥
एकैकस्मिन्प्रविष्टे तु [12]लेख(खेल)कानां वराटके ।
ततो निवर्तनं कार्यं मृत्युगेहात्परस्परम् ॥ ८४९ ॥
पश्चाद्वराटिका यत्र दायैरागत्य तत्पदम् ।
[13]स्वकरे (स्वीकुर्यात्) तु यदा पू[14]र्वा(र्वं) न च तस्मान्निवध्यते (वर्त्यते) ॥ ८५० ॥
निवर्तिता पुनर्गच्छेद्वहिर्भद्रं वराटिका ।
पुन[15]र्दायः (यैः) समायात (ति) भवनानि क्रमेण सा ॥ ८५१ ॥
फञ्जिकायां स्थितायां[16](या) च शरणागारगा च या ।
न कदाचिद्भवेत्तस्या दाया(य)पाते निवर्तनम् ॥ ८५२ ॥
फञ्जिसङ्ख्याविही[17]न(नै)स्तु दायैर्वा(र्द्वा)दश फञ्जिका (काः) ।
स(य)दा यान्ति (ति) तदा सर्वा(र्वे) भवेयुर्निष्फलागमाः ॥८५३॥
एका देवा (दैवाद्) यदा सि(शि)ष्टा लेख(खेल)नाय [18]वराटिका ।
प्रवेशा[19](शो)धिकफञ्जीनां[20] दाचा[21]स्या(ये चा)पगमो वृथा ॥८५४॥

---

१. A. ने । २. A. ती । ३. A. श्चैर्वेदना । ४. A. ख । ५. A. लेख्यते बिंदुसनिभः । ६. A. त्रयोऽर्ध्वे D. त्रयोर्धे । ७. A. द्र । ८. A. फंलिका । ९. A. या तायेवं तयेचाच । १०. A. इत्या । ११. A य । १२. A. लेखना वराटकै । १३. A. स्वि । १४. A. दुर्वा न व स्मात्वध्यते । १५. A. नदाय समायाता । १६. A यंभ्र । १७. A. ने । १८. A. वारा । १९. A. शी । २०. A. नी । २१. A. या ।

दलदे(तल गे)हगता दृष्टे कलसप्त(प्ते) वराटिका ।
परिहृ[1]त्य पुनर्गच्छे[2]च्चि(न्म)तार्धगृहिणी तु सा ॥ ८५५ ॥
पुरस्तादपि यद्दृष्टि[3]मागतं तलट[4]ल्लकम् ।
फञ्जीं विना तु तत्स्थाप्यं प्रवेशाय प्रलोच[5]नः (भनम्) ॥ ८५६ ॥
क्रमेणानेन सर्वास्ताः सर्वेषां च वराटिका (ः) ।
प्रविश्य फञ्जिकापातै नि(र्नि)र्गच्छन्ति तु पञ्चभिः ॥ ८५७ ॥
अन्यै[6](आद्यै)का[7] फञ्जिका देया हेरम्बाय जया[8]र्थिभिः ।
स्त्रीषु (तासु) जयं(यो) निर्गतासु स्थिरासु च पराजयः ॥ ८५८ ॥
पराजितं लिखेद्भू[9]मौ दैन्यभावमुपागतम् ।
अस्पृश्यं मलिनं हीनं विलिखेद्विकृ[10]ताकृतिः (तिम्) ॥ ८५९ ॥
किं वा पृष्ठं समारुह्य वाहवच्चालयेच्च[11] तम् ।
पिधाय तेवात(वाससा)नेत्रे प्रापयेद्विहितं स्थलम् ॥ ८६० ॥
करतालप्रदानै[12]र्वा नाना(म)गानपुरःसरम् ।
वारंवारं समुच्चार्य नयेयुस्तं विलक्षणम् ॥ ८६१ ॥
एवमादिभिरन्याभिर्हास्यकारण[13]स(भ)ङ्गिभिः[14] ।
पराजितस्य कुर्वी[15]रन् सर्वे चारित्रया तु सा (पातनम्) ॥ ८६२ ॥
इत्येवं फञ्जिकाक्रीडा सोमेश्वरमहीभुजा ।
कीर्तिता कथ्यते क्रीडा साम्प्रतं तिमिरोद्भवा ॥ ८६३ ॥

[इति फञ्जिकाक्रीडा ॥ १६ ॥]

रागार्थं परिहासा[16]र्थं लज्जार्थं मुग्धयोषिताम् ।
कुर्वीत तिमिरक्री[17]डां प्रेयसीभिर्दि[18]वा नृपः ॥ ८६४ ॥
भूगृहे [19]नादघोषे वा [20]भ्रमित्वा गर्भवेश्म[21]नि ।
निरुध्य[22] तानि रन्ध्रा[23]णि गवाक्षानपि यत्नतः ॥ ८६५ ॥

---

१. D. द्द । २. A. च्छेतार्वेगृहिणी । ३. A. ष्ट । ४. A. कूटकम् । ५. A. भयंत् । ६. D. drops this line । ७. A न्ये । ८. A. यायिभिः । ९. A. भू । १०. A. क्रताकृति । ११. A. च्चा । १२. A. वदिर्लनामपुरःसरम् । १३. A. drops this ण । १४. A. भि । १५. A. तत्सर्वे वा । १६. A. रा । १७. A. डा । १८. A. र्द । १९. A. णाद्यगेहे । २०. A. भ्रमत्पा । २१. A. स्म । २२. A. ध्ये । २३. A. न्धा ।

पिधाय द्वारदेशांश्च बहिः[1] काण्डपटैर्गतैः[2] ।
समन्ताच्च[3] समा[4]वेष्ट्य सूर्यरश्मी[5]न्निवारयेत् ॥ ८६६ ॥

तथाविधं तमः[6] कुर्याद्य[7]त्र किञ्चिन्न लक्ष्य[8]ते ।
अर्चितायां यथास्नानकामो[9]पायं यथारुचि ॥ ८६७ ॥

मन्त्रिभिर्भि(न्त्रैरभि)न्न[10] सन्धानै[11]र्यथा कार्यं न [12]दृश्यते ।
बहुधा[13] चा(वायु)मये[14](यै) रोगैरपथ्यं[15] भिषजा यदा(था)॥ ८६८॥

धानुष्केण यथालक्ष्यं चा[16]पे प्राणाधिके सति ।
संसारगेहे सर्वै[17]स्तु यथा काल(लः) पुरः[18]स्थितः ॥ ८६९ ॥

कातरेण यथावच्च रि[19]पुम(र)ग्रे व्यवस्थितम्(तः) ।
[20]भा(रा)भिर्यथा मनुष्ये[21]ण युक्तत्वं न च देवने[22] ॥ ८७० ॥

कोकिलापिच्छसङ्काशं[23] तमालदलस[24]न्निभम् ।
नवाम्बुज(द)समच्छायमि[25]न्द्रनीलशिखोपमम् ॥ ८७१ ॥

पद्मिनी[26]कोशसङ्काशं [27]दन्तिवानर(राह)सोदरम् ।
रोलम्बनिकुरं[28]बा(रम्बा)भं हरकच्छा[29](ण्ठ)समप्रभम् ॥ ८७२ ॥

बलभद्रानुजाभा[30]सं कालिन्दीसलिलद्युति[31]म् ।
निरभ्राकाश[32]नीकाशं पावकोच्छिष्टसप्रभम् ॥ ८७३ ॥

चन्द्रहीननिशाकान्तं कस्तूरीकाकमेचकम् ।
[33]एण[34]पृष्ठसमा[35]घा(द्यो)तं कुसुमायुधसन्निभम् ॥ ८७४ ॥

[36]एवंविधे [37]सन्तमसि धूपिते गर्भसद्मनि ।
अपसार्य ततः सर्वं पदस्खलनका[38]रणम् ॥ ८७५ ॥

---

१. A. हि । २. A. तो । ३. A. च । ४. A. मां । ५. A. स्मि । ६. A. म । ७. A. छत्र । ८. A. क्ष । ९. A. मेपापं । १०. A. न । ११. A. य । १२. A. ह्रस्व । १३. A. वाफ । १४. D. यै । १५. A. ध्यं । १६. A. वा । १७. A. वें । १८. A. रस्थितं । १९. A. मद्यग्रे । २०. A. तां । २१. A. क्षे । २२. A. ते । २३. A. सं । २४. A. संनि । २५. A. स्मिद्रनि । २६. A. ती । २७. A. दंठिवानसोदरम् । २८. A. रंबा D. रंभा । २९. A. छा । ३०. A. भ । ३१. A. ति । ३२. A. शं and drops नीकाशं । ३३. A. प्र । ३४. A. प्र । ३५. A. म । ३६. A. ये । ३७. D. च त । ३८. A. बा ।

रामाः श्यामा इव [1]निजा आहूय च महीपतिः[2] ।
प्रारभे[3]त ततः क्रीडां व्रीडा (डां) तासां निवारयेत् ॥ ८७६ ॥

नवाष्टवर्षदेशीयान् दक्षान् क्रीडाविशारदान् ।
अलक्षितान्प्रवेस्या(श्या)न्तर्बालान्नर्मविचक्षणान् ॥ ८७७ ॥

निगु[4]ह्य पादसञ्चारं गत्वा बालाः शनैः शनैः ।
कासांचिदंशुका[5]क्षेपं कासांचित्कर्णधारणम् ॥ ८७८ ॥

कासांचित्कुन्तलाकर्[6]षं कासांचिन्मू[7]र्ध[8]ताडनम् ।
कासांचित्कबरी[9]कर्षं कासांचित्पृष्ठ[10]ताडनम् ॥ ८७९ ॥

कासांचिदङ्गकण्डूयां[11] कासांचिदपि तर्जनम् ।
कासांचिच्चरणाकर्षं कासांचित्कुचपीडनम् ॥ ८८० ॥

कासांचिद्विनिवि(द्धवि)श्वा[1] सं विकृतै[11]रस्फुटाक्षरैः[12] ।
[13]चतुरं (कुरुध्वं) गतदाक्षिण्यं इति(ण्यमिति) तान् विनियोजयेत्
॥ ८८१ ॥

ते च राज्ञा समादिष्टास्तासां भूत्वा समीपतः ।
[14]ताश्च (ते च) कुर्युश्चमत्कारं यथा भूपेन शिक्षिताः[15] ॥ ८८२ ॥

वेष्टिता योषिता (ताः) काश्चित्कु[1]र्वन्ति कुंकु(कुर)रध्वनिम् ।
वारेन (ण) ताडिताः काश्चित्ताडयन्ति समीपगाः ॥ ८८३ ॥

अनिरूपितनाम्ना सा [16]निर्भर्त्सयति ताडिता ।
सर्वाक्षेपकरीगाली[18](ः) श्रुत्वा काचित्प्रकुप्य[19]ति ॥ ८८४ ॥

येन(यया) त्वं ताडिता हन्ते तस्य (स्यै) गाली[2] (लिः) प्रदीयताम् ।
त्वमेव म [1](मे) स्थिता पार्श्वे का त्वन्या ताडयेत्तु माम् ॥ ८८५ ॥

---

१. A. स्पामा । २. A. ति । ३. A. मेततः । ४. D. गृ । ५. A. drops काक्षेपं । ६. D. थ्रिं । ७. A. रिक्रुष्य D. रीं क्रुष्य । ८. A. ष्ट तनां । ९. D. कं । १०. A. स्वा । ११. D. विं । १२. A. रौं । १३. A. तुरु द्वं । १४. A. ताकुर्याच स । १५. A. ता । १६. A. कुहरध्वनि । १७. D. निःसर्पति ताडिता । १८. A. लिः । १९. A. द्य । २०. A. मिः । २१, D. च ।

गौर्यशेषें(रि शीर्षे)न चेद्धन्ता(चाहं त्वां) ताडयामि सुमध्यमे ।
यया ते परिहासोस्ति नूनं त्वं[1] ताडिता [2]तया ॥ ८८६ ॥

एवं तु सान्यसा (या) नासौ(भौ) मूर्ध्नि भूमौ[3](रि) च ताडिता ।
केशेषु च गले क्षिप्तं(प्तं)पार्श्वगाया(नां) मृगीदृशा[4]म् ॥ ८८७ ॥

एवं कोलाहले जाते धार्यमाणोऽपि यत्नतः ।
निर्गच्छंति(च्छति) बलाद्राजा हासशृङ्गारपो[5]षकः ॥ ८८८ ॥

तस्य हासान्वितं श्रुत्वा कान्ता(:) कोपसमाकुला (:) ।
प्रयच्छन्ति ततो गाली य(र्य)था स्मरविजृम्भणी(:) ॥ ८८९ ॥

कुन्तलेषु समाक्षिप्ता (प्ताः) काश्चित्स्पृष्टपयोधरा(:) ।
प्रधावति(न्ति) नियुद्धे(वृद्धे)शं केना[6]हमवमानिता[7] ॥ ८९० ॥

धावन्ति [8]स्खलिताः काश्चि(ना काचि)त्पुरस्था या मृगीदृशा[9]म् ।
निपा(प)तोपरि तस्य त्वं येन[11] कृष्टासि कुन्तले ॥ ८९१ ॥

इत्यादि[12]कम(ल)हालापं स्मरमन्त्राक्षरोपमम् ।
तयोः श्रु(श्रु)त्वा महीपालः सहा[13]सं विनिवारयेत् ॥ ८९२ ॥

हासध्वनिं[14] समाकर्ण्य कामिनी कोपमूर्छिता ।
सासूयं च स[15] कामं च तस्य गालिं प्रयच्छति ॥ ८९३ ॥

सकामकौतुकाद्राजा तल्पादुत्थाय [16]सत्वरम् ।
रुजुं (ऋजु)चक्र(क्र)मणो गर्वात्स्पृश[17]न्कण्ठं पृथक् पृथक्
॥ ८९४ ॥

कस्याश्चित्कबरी[18]भारमाकर्ष[19]न्कुसुमान्वित[20]म् ।
कस्याश्चिद्घनसुवृत्तं विमृद्ध(दून)न् कुचमण्डलम् ॥ ८९५ ॥

---

१. A. त्व ता तया । २. D. त्व । ३. A. मो पिता । ४. A. श । ५. A. यो । ६. A. नेह । ७. A. त । ८. A. चत । ९. A. चि । १०. A. शं । ११. A. नाबुष्णं कष्टासि कुंतले । १२. A. दिमाहालाप । १३. A. दास । १४. A. नि । १५. A. drops स । १६. A. मन्थरम् । १७. A. शंकासा । १८. A. रि । १९. A. षंकु । २०. A. ता ।

कपोलयोस्तथान्यस्य(स्या) निक्षिप्य करपल्लवम् ।
कस्याश्चिज्ज[1]घनोद्दे[2]शं हेमकान्ति(ञ्ची)विभूषितम् ॥ ८९६ ॥
कस्याश्चित्कण्ठदेशं तु मुक्ताहार[3]विराजितम् ।
[4]कस्याश्चिदधरं रम्यं पक्वबिम्बफलाक्र(कृ)ति(म्) ॥ ८९७ ॥
कस्याश्चिद्वि(द्वी)नमध्यस्थं (ध्यं च) कस्याश्चिन्नाभिमण्डलम्।
गम्भीरं संस्पृशन्राजा चित्ते[5] हर्ष(र्षं) समुद्वहन्[6] ॥ ८९८ ॥
[7]वर्द्धयेच्चित्तजन्मा आ(नमा)त्मनः सुदृशामपि ।
मनोरमां तथा [8]काञ्चीं पीडयेत्तु कुचद्वये (यम्) ॥ ८९९ ॥
वि[9]धृतोऽसौ तथा हस्ते विकर्षणानि(र्षन्पाणि)पल्लवम् ।
गृहीतहस्त[10] त(स्तस्त)न्वङ्ग्या गाढमुत्कण्ठया नृप (:) ॥ ९०० ॥
शक्ता[11] [12]ये(क्तोऽप्य) शक्तबद्धाहं(बद्धाहुं) सि(शि)रीषकुसुमोपमम्।
प्रमोचयन्त(यंस्त)तः पश्चादन्यां पादेन ताडयेत् ॥ ९०१ ॥
सापि प्रगृह्य तं पादं उ[13](दमु)पह्नय(गूह)नलम्पटा ।
स्पृष्टा कण्ठे परा बाहुमी[14]र्ष्यया विकृषेत्क(त्प)र[15]म् ॥ ९०२ ॥
तयोः[16] परस्परं युद्धे कन्दर्पे[17]ण विनि[18]र्मिते ।
बाहुपाशाद्विनिर्गत्य पु(पुन)रं(र) न्यासं (न्यां) समाश्रयेत्॥ ९०३॥
तदंशुक(कं) समाकृ[19]ष्य पलायनपरायणा (णः) ।
तया [20]त्वमेव (था तथैव) केशेषु विधृतोसि (पि) पुनः पुनः ॥ ९०४ ॥
तेन वा(चा)न्या कचभरे विधू[21]ता धरणी[22]भृता ।
प्रेम्णैवाहं धृता तेन मत्वैवं काममोहिता ॥ ९०५ ॥
आलिङ्गनाय नृपतेर्यावद्भवति सम्मुखी ।
तावत्केशग्रहासक्तां(क्तं) दृष्ट्वा तस्यै प्रकुप्यति ॥ ९०६ ॥

---

१. A. ज । २ A. दे । ३. A. रां । ४. D. drops these two lines । ५. A. ते । ६. A. त । ७. A. वव D. विव । ८. A. कांचितायस्तु । ९. A. ह । १०. A. स्ततत्कण्ठयानृप । ११. A. क्तौ । १२. A. पेशक्तबाह्वाहं । १३. A. मु । १४ A. मार्ष्या । १५. A. री । १६. A. यो । १७. A. षें । १८. A. नमि । १९. A. क । २०. A. तथा सत्य केशेषु विधृतो पुनः । २१. A. ध । २२. A. णि । २३. A. ग्णो ।

केशाकेशि तयोर्युद्धे प्रवृत्ते निर्गतस्ततः[1] ।
अन्यासामपि सर्वासामेवमादे[2]श(मेव स)माचरेत् ॥ १०७ ॥
सम्भूय च ततः[3] सर्वा गवेषणपरायणा[4] (:) ।
यत्र राजा ध्वनिं[5] कुर्यात्तत्र तत्र व्रजन्ति ताः[6] ॥ १०८ ॥
[7]स्थानान्तरं व्रजेद्राजा श्रु[8]त्वा तन्नू[9]पुरध्वनि[10]म् ।
ततः पृथक् पृथक् कान्ता बुध्द्वा[11] सं(स्वं)किं[12] कि(किङ्कि)णी[13]रवम्॥१०९॥
चतुष्कोणान्विता (:) कान्ता(:) शय्यास्थाने च काश्चन ।
प्रतिस्तम्भस्थिताः काश्चिदन्वी[14]क्षन्त(न्ते) समन्ततः ॥ ११० ॥
ततोऽसौ विधृतस्ताभिः[15] समस्ताभिर्महीपतिः ।
हस्तयोर्मस्तके[16] कण्ठे तथा वक्षसि पादयोः ॥ १११ ॥
सर्वमात्रासु(गात्रसु)खस्पर्शादिकदे(दै)व महीपतिः[17] ।
सम्प्राप्य परमां प्रीतिं[18] चित्तेनान्दोलिता(तो) भवेत् ॥ ११२ ॥
सुख[19]सन्दोहसाम्राज्यं तिमिरक्रीडया नृपः ।
अनुभूय परां प्रीतिं[20] व(ब)ध्वात्यर्थं सुशोभते ॥ ११३ ॥
इत्येवं तिमिरक्रीडा कथिता सोमभूभुजा ।

[इति तिमिरक्रीडा ॥ १७ ॥]

इदानीं कथ्यते वीरक्रीडा धीरमनोहरा ॥ ११४ ॥
सिद्धि[21]कार्यै[22] न(र्न)रैः[23] पूर्वं क्रीडयन् (डेयं) प्रक[24]टीकृता ।
तेनासौ वीरपुरुषैः कर्तव्या नेतरैर्नृपैः ॥ ११५ ॥
विक्रमादित्यरूपेण महासाहसिकेन सा ।
कृता मु(शू)द्रकवा[25](वी)रेण वीराणां प्रवरेण[26] च ॥ ११६ ॥
दर्शिता वीरनाथेन शालिवाहनभूभृता ।
कान्तीश्वरसुतेनापि कालिदासेन सेविता ॥ ११७ ॥

१. A. त । २. A. दि । ३. A. त । ४. A. ण । ५. A. नि । ६. A. ता । ७. A. स्ता । ८. D. श्रृ । ९. A. न्न । १०. A. नि । ११. A. धा । १२. A. किके । १३. D. वरम् । १४. A. वीष्यस्तं । १५. A. मि । १६. A. कठे । १७. A. ति । १८. A. ति । १९. A. ष । २०. A. ति । २१. A. धि । २२. D. र्यै । २३. A. रै । २४. A. ग । २५. A. वि । २६. A. न ।

अन्यैश्च विविधैर्वीरैर्लेखि(रैःखेलि)ता पृथिवीतले ।
सिद्धिं[1] च महतीं प्राप्तास्ते सर्वे क्रीडयानया ॥ ९१८ ॥

खड्गो बाणो गदा पात्रं[2] यष्टिर्मु[3]ष्टि[4]ष्पटष्पटि (ष्टिः पटः खटिः) ।
अञ्जने(नं) पादुके रक्तं (त्नं) [5]वेतालोङ्गुलिका[6] रसः ॥ ९१९ ॥

[7]निन्दी (निधि) व(बं)राटिकाक्षौ वागित्यष्टादशसिद्धयः ।
प्रत्येकं लक्षणं तासां कथयामि यथाक्रमम् ॥ ९२० ॥

आस्ते यस्य करे खड्गो दुर्जयः स सुरैरपि ।
स्वयं च सङ्गरे जेता खड्गसिद्धिरियं मता ॥ ९२१ ॥

सङ्कल्पितं निहत्याशु दूरस्थमपि सायकः ।
पुनश्च हस्तमायाति बाल(ण)सिद्धिरितीरिता ॥ ९२२ ॥

अविमुक्ता विमुक्ता वा गदा[9] यस्य करे स्थिता ।
[10]वरान्हन्ति गजान्नित्यं गदासिद्धिरियं स्मृता ॥ ९२३ ॥

यस्य हस्ते स्थितं पात्रं वाञ्छितानि प्रयच्छति ।
पात्रसिद्धिः[11] समाख्याता सर्वकामफलप्रदा ॥ ९२४ ॥

करस्थ[12] या स्पृशे[13]द्दृष्टि(द्यष्टया) यत्सङ्कल्प[14](ल्प्य) पुरःस्थितम् ।
तत्तदेव भवत्याशु सा सिद्धिर्यष्टिसंज्ञिता ॥ ९२५ ॥

यत्किञ्चिन्मुष्टिनादत्ते [15]वस्तु तत्काञ्चनं भवेत् ।
मुष्टिसिद्धिः [16]समुद्दिष्टा [17]जगदा(द्दा)रिद्र्यनाशिनि (नी)
॥ ९२६ ॥

[18]अवगुण्ठणमात्रेण येनादृष्टो नरो भवेत् ।
पटसिद्धिः समुदि(द्दिष्टा) जनानां दृष्टिवञ्चनि (नी) ॥ ९२७ ॥

---

१. A. द्धि । २. D. त्र । ३. D. मु । ४. A. ष्टिष्पटंखटी D. ष्टिष्पटष्पटि । ५. D. चेतारों । ६. A. कास । ७. D. सदा । ८. A. बाणलसिद्धि । ९. A. दां । १०. A. सिति वारादास्ति गसिद्धिरियं स्मृता । ११. A. द्धि । १२. D. स्था । १३. A. दृष्टा । १४. D. त्पं । १५. A. तधस्त । १६. A. रियंख्याता । १७. D. जनानां दृष्टिवंत्रिनी । १८. D. drops these two lines ।

प्राणी[1] वा यदि वाप्राणी[2] यत्किञ्चिल्लिख्यते क्षितौ ।
तादृशं तद् भवत्याशु[3] खटिसिद्धिरियं भवेत् ॥ १२८ ॥
अञ्जनाञ्चितनेत्रस्तु[4] यदा बध्नीत (था बद्धं वि) पश्यति ।
जलस्थमपि तं (तत्) सम्यगव[5]योज(नयाऽञ्ज)नसिद्धितः ॥ १२९ ॥
पादस्थपादुका (को) देशमभी[6]ष्टं याति तत्क्षणा[7]त् ।
पादुकासिद्धिरित्येषा सर्वदेशाप्तिकारणम् ॥ १३० ॥
[8]गरग्रहाग्निशस्त्रे[9]भ्यो मृत्युरेव न जायते ।
मणिधारणम[10]न्त्रे (मात्रे)ण मणिसिद्धिरियं मता ॥ १३१ ॥
दासवत्कुरुते कर्म वेतालो यस्य नित्यशः[11] ।
[12]येन कृत्वा ह्यदृश्यः स्यात् सिद्धिर्वे[13]तालजा हि सा ॥ १३२ ॥
वक्र(क्त्र)स्थाङ्गु[14]लिका यस्य पलीवलित (वलीपलित) वर्जिता (तः) ।
[15]अभेद्यस्तु भवत्यस्त्रैः (स्त्रैः) सिद्धिः साङ्गुलिकाभिधा ॥ १३३ ॥

काञ्चनीकुरुते लोहं देहमप्यजरामरम् ।
ईदृशोस्ति रसो यस्य रससिद्धिर्यतो हि सा ॥ १३४ ॥
क्षितिमध्यगतं द्रव्यं पश्यत्या[16]प्नोति निश्चितम् ।
निधिसिद्धि बु(र्बु)धैः प्रोक्ता धर्मकामार्थसाधनी ॥ १३५ ॥
[17]द्यूते नित्यं जयस्त(यो य)स्य तस्य सिद्धिर्व[18]राटिका ।
इयं वराटिकासिद्धिः परद्रव्यापहारिणी[19] ॥ १३६ ॥
चिन्तिता(तं)याचितं दायं यस्य यच्छति[20] पाशकः ।
अक्षसिद्धिरियं ख्याता [21]द्यूते लाभकरी नृणाम् ॥ १३७ ॥
शुचिर्भू[22]त्वा नरो यस्तु चित्ते[23] सङ्कल्प्य भाषते ।
निश्चितं तद्भवत्येषा वाक्सि[24]द्धिरभिधीयते ॥ १३८ ॥

१. A. णि । २. A. णि । ३. A. सु । ४. A. स्त । ५. A. दवयो । ६. A. मि । ७. A. णा । ८. A. क । ९. A. स्त्रौभ्यां । १०. A. मैत्रेण । ११. A. श । १२. A. ...अ । १३. A. वे । १४. A. गु । १५. A. drops these two lines । १६. D. न्ना । १७. A. द्यु । १८. A. व । १९. A. णि । २०. A. तिशक । २१. A. द्यु । २२. A. भू । २३. A. ते । २४. A. ग्भिधि ।

तस्मादियं प्र[1]वीरेण सत्त्व[2]शार्दूल(सामर्थ्य)शालिना ।
शस्त्रमन्त्रविधा कार्या धीरेण शुचिना [3]सता ॥ १३९ ॥
सार्धयामे गते रात्रेः पुरे सञ्चारवर्जिते ।
केनापि (प्य)लक्षिता (तो) गच्छेत्[4]खड्गचर्मसहायवान् ॥ १४० ॥

स्मरन्नरहरिं[5] देवं [6]निःशेष[7]ग्रहघातकम् ।
शिवं शिवकरं ध्यात्वा भूतानामधिपं नृपः ॥ १४१ ॥
चण्डिकां[8]हृदये भू(धृ)त्वा सर्वश[9](शत्रु)विनाशिनी(नीम्) ।
स्तुवन् विनायकं देवं सर्वविघ्नविनाशनम् ॥ १४२ ॥
निर्गत्य भवनाद् भूत(पः)सावधा[10]ना(नो) व्रजेच्छनैः[11] ।
चत्वरं त्रिपथं वापि तथा जिन(जीर्ण)सुरालयम् ॥ १४३ ॥
विशालं वटवृक्षं च पिप्पलं च सुवि[12]स्तृतम् ।
तथा पुष्क[13]रि[14]णीतीरं पुराणो[15]पवनान्यपि ॥ १४४ ॥
सरितश्च प्रग[16]ल्भान्त(न्तो) मध्ये गच्छेन्महा[17]मना (:) ।
अक्षुब्धचित्त (:) (शौर्येण) स्तौये(स्थैर्ये)ण च समन्वित (:) ॥ १४५ ॥
पिशा[18]चान् गुह्यका[19]न्यक्षान्वेतालाद्या[20]न्महागणान् ।
राक्षसान् [21]पिशिताहारान् प्रेतान् [22]पितॄन् ध(तृव)नस्थि[23]तान् ॥ १४६ ॥
[24]ज्वालामु[25]खान् महाकायानङ्गाराकारलो[26]चनान् ।
[27]सन्ध्यभ्र... ... ...
मुण्डितान्(न्) [28]ज्वलितान् वक्रान् दीर्घान् ह्स्वान् महास्वनान् ॥ १४७ ॥

१. A. वि । २. A. सार्द्धशालिना । ३. A. मता । ४. A. ख । ५. A. रीं । ६. A. नि । ७. D. पर । ८. D. का । ९. D. त्रास । १०. A. नी । ११. A. नौ । १२. A. स्त । १३. D. र । १४. A. णिति । १५. A. येवमान्यपि । १६. A प्रा । १७. A. त्मना । १८. A. चा । १९. A. य । २०. A. ज्ञना । २१. A. नि । २२. A. वित्र । २३. A. ता । २४. A. द्वा । २५. A. खा । २६. A. हिता । २७. D. drops this line । २८. A. जटिला ।

अस्थिचर्मम[1]यान् दी[2]नान् महाव[3]क्रा(क्त्रा)न् भयङ्क[4]रान् ।
दीर्घदं[5]ष्ट्रान् कराला[6]स्यान् महाजिह्वान् महोदरान् ॥ ९४८ ॥
त्रिपादानै(ने)कपा[7]दांश्च तथा दीर्घशिरोधरान् ।
गर्ता[8]क्षान् निर्गता[9]क्षांश्च लेलिहानां[10] च(श्च) सृक्कि[11]णीम् ॥ ९४९ ॥
[12]मस्तीक(स्तिष्क)पङ्कदिग्धा[13]ङ्गान(ना)न्त्रमालाविभूषितान् ।
[14]पाणिस्थला(स्थालां)श्च पिङ्गा(ङ्गां)श्च कीलालमदघर्मित (घूर्णितान्) ॥ ९५० ॥
लम्बौ[15]ष्ठान् लम्बक[15]र्णांश्च लम्बघोणान्[16] घ(णक)टानपी ।
वि[17]कृतं संहत(हसतस्तारं) क्रन्दतो(तो) [18]रुदतः स्फुटम् ॥ ९५१ ॥
ईदृग्विधान् विरू[19]पांस्तान् दृष्ट्वा[20] वीरो मुदान्वितः[21] ।
लोभये[22]त्तान्नदानेन क्षुधा[23]र्तान् [24]पिशिताशिनः ॥ ९५२ ॥
तर्जयन् भीषणाकारान् दीनानाश्वासयेन्नृपः ।
केचिदा(द्दा)[25]सत्वमायान्ति वेतालाः [26]शौर्य[27]पीडिताः ॥ ९५३ ॥
केचित्किङ्करतां[28]यातास्तत्र मांसेन तर्पिताः[29] ।
[30]आश्वासितास्तथा यान्ति [31]कृत(तज्ञ)त्वेन च भृ(त्वेन भृ)त्यता(म्) ॥ ९५४ ॥
ईदृशं नृपतेः [32]शौर्यं साहसं बलमूर्जितम् ।
[33]दृष्ट्वा पितृवनान्तस्था [34]वन्यक्रीडा[35]र्थमागताः[36] ॥ ९५५ ॥
यो[37]गिन्योपि समा[38]याता (:) स्त(त्र)वाराधनतत्पराः ।
योगिन्यस्तत्र बहुधा [39]निजक्षेत्रज(ऽयोनिजाः क्षेत्र)सम्भवाः ॥ ९५६ ॥

---

१. A. या । २. A. ना । ३. A. D. क्रा । ४. A. रा । ५. A. ष्ट्रा । ६. A. स्यान् । ७. A. दा । ८. A. क्षन् । ९. A. क्षा । १०. A. ना स्त्र । ११. A. णी । १२. A. ग्पस्तिक । १३. A. गा । १४. D. drops this line । १५. A. ष्ट्रा लंबकर्णा । १६. A. त् । १७. D. तिं । १८. A. सदस्फुटम् । १९. A. सांपांस्ता । २०. A. वि । २१. A. ता । २२. A. स्तान । २३. A. र्यान् । २४. A. निविताशिन । २५. A. म । २६. A. सौं । २७. A. पं । २८. A. यास्त । २९. A. ता । ३०. A. अस्वा । ३१. A. त्वमभृत्सतां । ३२. A. सौर्य । ३३. A. drops दृ । ३४. A. त । ३५. A. थै । ३६. A. ता । ३७. A. गी । ३८. A. यति । ३९. A. स्यानिजाक्षेत्रजार्सभवा ।

सहजाः समयोद्भूता गुप्ता[1]श्च प्रकटा अपि ।
एवं (कं)[2]जाला(ल)न्धरं पीठं द्वि[3]तीयं कामरूप[4]कम् ॥ ९५७ ॥

[5]उड्डियाणं तृ[6]तीयं स्या[7]त्तुर्यमु[8]ज्जयनी स्मृतम् ।
क्षेत्रं को[9]ल्हापुरं मुख्यं कर[10]हाडं(टे) [11]च विस्तृतम् ॥ ९५८ ॥

विराटपुर(पूः पू)र्णगिरि(:) [12]श्रीगिरिश्च वि(मु)कोटकम् ।
अम्भूशिखरकरेवि श्च(शम्भुशिखरकं विन्ध्यं)त्रको(चित्रकू)टं
निहासकम् ॥ ९५९ ॥

एकाम्रकं [13]महाचिश्च(चीनं)प्रयागं मलयस्तथा ।
को(ये)ला[14]रपुरव(प)ल्ली च क्षेत्राण्येवंविधा[15]न्यपि ॥ ९६० ॥

तत्र जातास्तु योगिन्यः[16] (न्योऽयोनिजाः पीठजाः स्मृताः) ।
क्षीर(क्षेत्रे)जातास्तु योगिन्यः क्षीरजाः क्षेत्रजाः [17]स्मृताः (क्षेत्रजाः
परिकीर्तिताः)
अन्यजेन (जन्म)[18]कृताभ्यासा य(द्य)त्र कुत्रापि जन्मनि ॥ ९६१ ॥

नानाप्रभ(भा)वसपन्ना यो[19]गिन्यः सहजा मताः ।
योगिन्यः समयाचारास्त(त्त)था सम[20] यदीक्षया ॥ ९६२ ॥

द्विविधाः[21] समयोद्भूता योगिन्यः[22] परिकीर्तिताः[23] ।
[24]पीठजा (:) क्षेत्रजा वापि सहजा (:) समयोद्भवा(:) ॥ ९६३ ॥

गुप्तप्र[25]कटभेदेन द्विवि[26]धास्ता निरुपिताः[27] ।
भार्या दासी च वेश्या च विधवा च तप[28]स्विनी ॥ ९६४ ॥

स्वकर्मभिरलक्ष्यास्ता गुप्ताः[29] पञ्चविधाः [30]स्मृताः ।
प्रभावं प्र[31]कटीकृत्य सञ्चरन्ति समन्ततः ॥ ९६५ ॥

---

१. A. श्चगटा । २. A. द्वालांचरं पि । ३. A. ति । ४. A. drops प । ५. D. ड्डीय । ६- A. ति । ७. A. तु । ८. B. ज्जा । ९. A. ल्दा । १०. D. डाहं । ११. A. चं वीरिा । १२. A. श्रिद्वैते । १३. A. स्र । १४. A. पू । १५. A. म्य । १६. A. त्या । १७. A. स्मता । १८. A. कताभ्यांसा । १९. A. गींन्य । २०. A. युदि । २१. A. द्वा । २२. A. न्य । २३. A. ता. । २४. A. पिटला । २५. A. ग । २६. A. द्वा । २७. A. ता । २८. A. स्वी । २९. A. प्तां । ३०. A. स्म । ३१. A. गटीकत्वा ।

प्र[1]कटास्ता[2]स्तु विज्ञेया योगिन्यो योगमातरः[3] ।
डाकिन्यः[4] पूतनाश्चैव शाकिन्यो रूपिकास्तथा ॥ ९६६ ॥

रेवत्यो शुष्करेवत्यो भी[5]माश्व[6]मुखम[7]ण्डिताः ।
देवी[8]सिंहासनोपान्ते निवि[9]ष्टास्ताः[10] समन्ततः[11] ॥ ९६७ ॥

दर्शयन्ति निजं रूपं देवता योगिनीवृता (ः) ।
तासाममानुषं रूपं कान्ता(न्त)काञ्चनभूषितम् ॥ ९६८ ॥

अमानुष्यतुला[12]ढ्यं तु विरजो[13]स्वरवीजितम् ।
दिव्यसिंहास[14]नासीनं छत्रचामरशोभितम् ॥ ९६९ ॥

अ[15]क्षोता(भ्यो) नी(वी)क्ष्य भूपालो दिव्यं रूपं त[16](तद)द्भुतम् ।
पिशितं रुधिरं भूरि देवीनां परिकल्पयेत् ॥ ९७० ॥

भक्त्या[17] प्रणम्य निर्भीतस्त[18]तो मन्त्रैः प्र[19]पूजयेत् ।
वितरन्ति ततो दे[20]व्यः सि[21]द्धिः (द्धीः) सौ(शौ)र्येण
तोषिता (ः) ॥ ९७१ ॥

सिद्धे(द्धीः)रभीप्सिताः सर्वा ब्रह्म[22]भुक्त(गृहात्युत्प)
ललोचना (नः) ।
एवं सिद्धिं(द्धीः) [23]समासाद्य नृपो यायात्स्वमन्दिरम् ॥ ९७२ ॥

जनानां दर्शयन् प्रा[24]तः सिद्धिलाभं मुदान्वितः[25] ।
इत्ये[26]वं कथिता भीमा वीरक्रीडा सुखोदया ॥ ९७३ ॥

[इति वीरक्रीडा ॥ १८ ॥]

भूलोकम[27]ल्लदेवेन प्रेमक्रीडा प्रच[28]क्ष्यते ।
अभ्यासाल्लभ्यते विद्या ज्ञा[29]नं योगेन लभ्यते ॥ ९७४ ॥

---

१. A. ग । २. A. सु । ३. A. र । ४. A. न्य । ५. A. भि । ६. D. श्व । ७. A. मडिता । ८. A. सीहाननेयाते । ९. A. वृष्टा । १०. A. स्ता । ११. A. त । १२. A. ढ्य । १३. A. बरविजीतं । १४. A. ता । १५. A. भो । १६. D. दु । १७. A. प्रप्रणम्य । १८. A. ततन्मत्रै । १९. A. युंज । २०. A. व्य । २१. A. द्धि । २२. A. लुप्त । २३ A. संमाद्य । २४. A. त । २५. A ता । २६. A. drops वं । २७. A. ल । २८. A. क्ष । २९. A. न ।

व्यवसा[1]याद्धनं लभ्यं धर्मो लभ्यो दयादिषु ।
[2]पुण्यपापक्षयान्मोक्षो जयो लभ्यः पराक्र[3]मात् ॥ १७५ ॥

आरोग्यमौष[4]धाल्लभ्यमायुर्लभ्यं रसायनात् ।
सा[5]हसाल्लभ्यते सि[6]द्धिः कार्यसिद्धिरुपायतः ॥ १७६ ॥

नयादवाप्यते राज्यं करवृद्धि[7]श्च जी[8]वतः (द्धिः प्रजावतः) ।
[9]शौर्यं सं(र्यात्सं)प्राप्यते कीर्त्या (र्त्तिः) महत्या(त्वं) रस(धन)तो नृभिः ॥ १७७ ॥

सेव्यत्वं क्षमया [10]लभ्यं मित्रत्वं प्रियवाक्यतः ।
विवाहेन स्त्रियः [11]प्राप्याः स्त्रीभ्यः प्राप्यास्तथा सुताः ॥ १७८ ॥

प्रकाशः प्राप्यते दीपाच्छोभा प्राप्या विभूषणैः ।
वह्निना प्राप्यते पाकः [12]खननात्प्राप्यते ज[13]लम् ॥ १७९ ॥

प्राप्यमाप्यायनं तोया[14]न्मेघाद्वृष्टिरवाप्यते[15]
अशना[16]त्प्राप्यते तृप्तिराकरान्मणयस्तथा ॥ १८० ॥

गजा बन्धनयो[17]गेन प्राप्य[18]न्ते [19]बडिशै[20]र्झषाः ।
मृ[21]गाः श्ये(स्व)नैरवाप्यन्ते प[22]क्षी च कर(क्षिणश्च कु)वेषतः ॥ १८१ ॥

स[23]स्ये[24]भ्यः प्राप्यते धान्यमुद्यानात्फलमाप्यते ।
लोका दानैरवाप्यन्ते [25]तपसा सर्वमाप्यते ॥ १८२ ॥

इ[26]तीयं(ष्टं) लभ(भ्य)ते सर्वं व्यवसायेन धीमता ।
विना [27]पूर्वकृतैः पुण्यै(:)प्रेम यत्नान्न लभ्यते ॥ १८३ ॥

एकाभिमानि[28]की प्री[29]तिः कथिताभा(भ्या)सिकी[30] परा ।
सम्प्रत्य[31]यालि(त्मि)का चान्या तुर्या वैषयिकी भवेत् ॥ १८४ ॥

---

१. A. याद्य । २. A. उरा । ३. A. मैः । ४. A. धौ । ५. A. हं । ६. A. द्धि । ७. A. ष्मि । ८. A. जावत । ९. A. सार्य । १०. A. वाप्यं । ११. A. प्या । १२. A. स्व । १३ A. लः । १४. A. मोधाद्र । १५. A. त । १६. A. प्रा । १७. A. गन । १८. D. ते । १९. D बि । २०. A. कषा D. झषैः । २१. A. गास्ये । २२. A. क्षिश्च । २३. D. मे । २४. A. भ्य । २५. A. drops त । २६. A. ति । २७. A. पुराकृतै । २८. A. कि । २९. A. ति । ३०. A. कि परं । ३१. A. पा ।

पुत्रा मित्राश्च भृत्यानि[1] (भृत्याश्च मित्राणि) मदि (दी) य[2]मिति
या मतिः।
उद्य[3]त्कालत्रया (य)प्रीतिः सा भवेदाभिमा[4]निकी ॥ ९८५ ॥

[5]गृहग्रामपुराद्येषु बहुकालैकवासरः[6] (तः)।
तद्वत्कलत्रे[7] या (त्कालत्रय)प्रीतिः स्त्रीभिः (षु) साभ्यासिकी परा
॥ ९८६ ॥

अभ्यस्तभी[8]र्मन्यते वा (भ्यासान् मन्यमात्रस्य) सात् दृश्यते
ए(सादृश्यादे) कदेशतः।
स्त्रीजने जायते प्रीतिः सा स्यात्संप्रत्ययात्मिका ॥ ९८७ ॥

रूपदर्शनमात्रेण चित्ते कामो वि[9]जृम्भते।
[10]श्रवणात्कलनादश्च (स्य) मनस्यु[11]त्फुल्लति स्मरः ॥ ९८८ ॥

दिव्यशारीरगन्धः स्याद् (न्धोऽस्या)घ्राणमानस(यमाणस्तु)सम्प-
दम् (दा)।
मानसे पदमादत्ते विलसद्रूपसूप(च)कः[12] ॥ ९८९ ॥

अध[13]रास्वाद[14]नेनैव पीयूषरस[15]गन्धिना।
कामसञ्जीविते चित्ते हरनेत्राग्निदीपितः[16] ॥ ९९० ॥

अङ्गप्रत्यङ्गसंस्पर्शा[17]दूर्ध्व(दुर्द्ध)रो मकरध्वजः।
[18]वर्धते यस्य[19] वा चित्ते प्रीतिर्वैषयिकी हि सा ॥ ९९१ ॥

प्रीतो (तौ) विषयजातायां किं रसो[20] (किङ्करो) यत्र जायते।
सर्वोत्कर्षवती [21]सा स्यात्प्रीतिः[22] सा प्रेम कथ्यते ॥ ९९२ ॥

अभिमानजाभ्या(मानाभ्या)सजाता तथा सम्प्रत्ययात्मिका।
एताः[23] स्युः प्रीतयो यत्र[24] न लभ्या विषयात्मिका ॥ ९९३ ॥

---

१. A. णि। २. A. ग। ३. A. कलाक्रिया। ४. A. drops निकी। ५. D. ग्र। ६. A. राः। ७. A. त्र। ८. A. भीमनुत्येवा साद्यश्यादेकदेशत। ९. A. ज। १०. A. श्रा। ११. A. लसति। १२. A. क। १३. A. रोखा। १४. A. मे। १५. A. धंधि। १६. A. त। १७. A. दुर्धरोममकस्थजी। १८. A. omits this व। १९. A. त्र। २०. A. सा। २१. A. तस्मात्सा प्री। २२. A. ति प्रेम। २३. A. तास्युप्रि। २४. A. त्रा।

महता पुण्ययोगेन भवप्रे(वेत्प्रे)म वरस्त्रियः।
दीधि(क्षि)तासु भवेद्रागः[1] पूर्वसञ्चि[2]तकर्मभिः ॥ ९९४ ॥
दुर्निवारः [3]कर्मपाकस्तत्संयोगी च [4]चित्तजः।
अयोगेऽपि यदादत्ते प्रेमाणं दग्धमन्म[5]थः ॥ ९९५ ॥
[6]पृथक्प्रभावो लोक(केऽ)स्य कस्यचित्किञ्चिदीप्सितम्।
अन्यजन्मकृताभ्या [सा] न्निन्दितोऽपि(तेऽपि)स रज्यते ॥ ९९६ ॥
इन्द्रनीलमणिर्दिव्यस्तृणग्रा[7]ही विलोक्यते।
माणिक्यं च स्वभावेन स्थितं सर्पस्य मूर्धनि ॥ ९९७ ॥
निर्मलं शीतलं मृष्टं वारि वन्हेर्न रोचते।
अस्वादु लवणं तोयं रोचते वाह(ड)वाग्नये ॥ ९९८ ॥
सर्वाल्हादक[8]री ज्योत्स्ना [9]पीयूषांशुसमुद्भवा।
न रोचते सरोजाय क[10]र्दमावाप्तजन्मने ॥ ९९९ ॥
प्रावृषेण्यं पयोवाह[11]मभिनर्त(न्द)ति चातकः।
तमेव नाभिनन्दन्ति घनं [12]हंसाः कदाचन ॥ १००० ॥
[13]निशाकरकरैः स्पृष्टो दन्तितो (न्तको) न विदीर्यते।
तेषां सम्पर्कमात्रेण चन्द्रकान्तः[14] स्रवेज्जलम् ॥ १००१ ॥
अभ्युद्यते सहस्रांशौ विकाशो(सो) लोह(क)चक्षुषाम्।
नीलोत्पलानि सङ्कोचं नेत्रमित्राणि बिभ्रति ॥ १००२ ॥
जानन्नपि हि वै[15]गुण्यं दू[16]यमाने व मानसे।
तथापि रमते [17]प्रेमा (म्णा) पूर्वजन्मकृता(तात्)क्षणम् ॥ १००३ ॥
चिरं प[18]रिचिता कान्ता यस्मै पूर्वं न रोचते।
केनापि लग्नयोगेन सैव स्यात्प्राणवल्लभा ॥ १००४ ॥

---

१. A. D. ग। २. A. र। ३. A. कर्मविपाक। ४. A. वितजः। ५. A. ध। ६. A. प्र। ७. A. ग्रह। ८. A. रि। ९. A. पि। १०. A. र्द्व। ११. A. नंर्तचा। १२. A. ह D. हंसा। १३. A. निशाकरैः पृस्टो। १४. A. तश्र। १५. A. वे। १६. A. दुयमानोर। १७. D. म्णः। १८. A. र।

पुरा[1]कृतेन पुण्येन मुहूर्तस्य गुणेन वा ।
[2]ऋणसम्बन्धतो वापि क्वापि प्रे[3]म प्रवर्तते ॥ १००५ ॥

उत्पन्नं लभ(भ्य)ते प्रेम प्रकारद्वितयेन तु ।
ईर्ष्यया दुर्लभत्वेन ग्रामो मर्यादया यथा ॥ १००६ ॥

मुक्तिर्विध[4]त्वायुर्विप्रतोषेण [5]पुरतो (यथायुर्विप्रतोषेण मुक्तिः
पुण्यरतो यथा ।

प्रेम प्र[6]वर्तते त[7]द्वदीर्ष्यया पृथिवीभुजाम् ॥ १००७ ॥

मु[8]क्तिं(क्ति र्) निरन्तरं[9] नत्वा किं चित्रं तत्र वर्ण्यते ।
[10]ईर्ष्यादौ लभ्यते [11]दुःखे(खं) प्रेम्णि सौख्यं तद[12]द्भुतम् ॥ १००८ ॥

वसन्ते निर्मलश्चन्द्रो दक्षिणो मलयानिलः ।
भूषणानि सुरत्नानि विचित्रा[13]ण्यम्बराणि च ॥ १००९ ॥

सुरभीणि च मा[14]ल्यानि दिव्य[15] गन्धविलेपनम् ।
कर्पूराढ्यं च ताम्बूलं हृद्यं रुच्यं च [16]भोजनम् ॥ १०१० ॥

उद्यानं नन्दनं [17]श्रेष्पं(श्रेष्ठं) क्रीडावाप्यो[18] मनोहराः ।
सुधासिक्तानि गेहानि शय्या स्पर्शसुखावहा ॥ १०११ ॥

अशनानि मनोज्ञानि काचका[19] हिद्वि[20]म(चनद्धं तु)भूतलम् ।
सवितानानि हर्म्याणि धूपः कृष्णा[21]गरूद्भवः ॥ १०१२ ॥

बोधयन्ति समायुक्तं मधु[22]रो गीतनिस्वनः ।
वीणावेणु[23]निनादश्च भाव[24]युक्तं च व(न)र्तनम् ॥ १०१३ ॥

काव्यं शृङ्गारभू[25]यिष्ठं कथा [26]सम्भोगसम्भवा ।
कर्णसौख्यावहा गोष्ठी हास्यं नाम्ना समन्वितम् ॥ १०१४ ॥

---

१. A. क । २. D. रु । ३. A. माप्रतते । ४. A. था । ५. A. पुण्यपूरवतो । ६. A. वृत । ७. A. द्व...दिर्ष्याया यथा । ८. A. क्ति । ९. A. रा । १०. A. इष्या । ११. A. दुषे । १२. A. द्रू । १३. A. न्यंबरानि १४. A. ल्यादनि । १५ A. व्यं । १६. A. सो । १७. D. व्यष्पं । १८. A. वो । १९. A. काह्निम D. कातहि । २०. A. ले । २१. A. गुरुद्भव । २२. A. स्मर । २३. A. विनो । २४. A. य । २५. A. यिष्ठा इष्टं । २६. A. सन्तोषसम्भवः ।

विशाल(लास)विभ्रमोदारा तरुणी रूपसंयुता ।
सर[1]सा आर्द्र(सान्द्र)चित्ता च कलाकौशलनिर्भरा ॥ १०१५ ॥
एते सु[2]खावहा (:)सर्वे पदार्थाः परमार्थतः ।
प्रे[3]म प्र(मोप)करणायैव निर्मिता(:) परमेष्ठिना ॥ १०१६ ॥
संसारसारसर्वस्वं [4]प्रेमवद्वीक्षणं परम् ।
स[5]र्वमेतद्विना तस्मादसु[6]खायोपजायते ॥ १०१७ ॥
[7]सख्यं प्रेमनिबद्धं [8]यत्तत्तो(तो) मायोपमीयते ।
सर्वाण्यपि सुखान्यस्य कलां नार्हन्ति षोड[9]शीम् ॥ १०१८ ॥
पुण्यहीना नरा ये तु प्रेम किं[10] प्राप्नुवन्ति ते ।
विना सुकृतसम्बन्धं निधानं केन लभ्यते ॥ १०१९ ॥
प्रेम [11]प्राप्याप्यचतुरः कथं जानाति सेवितुम् ।
अतः प्रबद्धं यत्प्रेम सञ्जातं [12]दैवयोगतः ॥ १०२० ॥
चतुरः सा(रस्य) [13]प्रतीतेन(प्रवर्धेत) गोलाभ्ये(दौर्लभ्ये)नेर्ष्यया च तत् ।
कामो वामस्वभावेन प्रति[14]कूलेषु वर्धते[15] ॥ १०२१ ॥
अभिलाषं हिनस्त्येष स्वाधीनेषु सरः स्मरः ।
अत[16]एव विदग्धेन दुर्ल[17]भत्वं प्रयत्नतः ॥ १०२२ ॥
कर्तव्यं धीरवृत्तेन सुखसाम्राज्यमिच्छता[18] ।
[19]ईर्ष्या कार्या विदग्धेन दुर्लक्ष्या(भ्या) स्वा[20]मिनोऽपि किम्(या) ॥ १०२३ ॥
सुरसा जायते तेन सा मनोत्सवकारिणी[21] ।
क्षुधिते भोजनं मिष्टं तोयपानं [22]तृषातुरे ॥ १०२४ ॥
निदाघे शीतलं रुच्यं शीते घर्मः सुखावहः ।
इति मत्वा महीपालो यतेत प्रे[23]मवद्धते (ने) ॥ १०२५ ॥

१. A. सारेसाद्रवितावककिलाकौशलनिर्भरा । २. A. ष । ३. A. मेप्रक । ४. A. प्रेम तीक्षणं परम् । ५. A. र्वेम । ६. A ख । ७. A. संख्यं । ८. A. यात तोमी । ९. A. शि । १०. D. कं । ११. A. प्राप्यां चत्वार कथं जनाति । १२. A. देवयोगत । १३. A. प्रतितेतीन-गोलाभ्येनर्ष्ये । १४. A. तु । १५. A. त् । १६. A. ये । १७. A. स । १८. A. ति । १९. A.ईष्या । २०. A. ग्मिनोपिकि । २१. A. णि । २२. A. त्रृ । २३. A. मवत्रृद्धते ।

[1]ईर्ष्याघटास(ण्टार)वैर्वाक्यैः कुर्वाणः[2] कलहं[3] स्त्रिया।
दक्षानन्त(:) पुराध्यक्षा(क्षान्) सावधाना(नान्) जितेन्द्रियाः[4]
(यान्) ॥ १०२६ ॥

आहूय शिक्षयेद् भूभृदुपाया[5]त(न्) प्रेमवृद्धये।
[6]अविरोधेन रक्षायाः शुद्धान्तहरिणीदृ[7]शाम् ॥ १०२७ ॥

समाप्य लक्षितं का[8]र्यं कार्यमीर्ष्याविवर्द्धनम्।
ततोऽवरोधनाध्यक्षे(क्षो) भूषणं वसनादिकम् ॥ १०२८ ॥

बन्धुभिर्बान्धवैर्दत्तं दे[9]वीनामर्पयेत्पु[10]टीम् (टे)।
ततोऽवरो[11]धनाध्यक्षं(क्षो) पिशुनं द्रव्यलोलुपम् ॥ १०२९ ॥

अलक्षितेन केनापि द्रविणं तस्य पाद(दाप)येत्।
पिशुनं शिक्षयेदेवं [12]यददत्तं महीभुजा ॥ १०३० ॥

[13]भूषणं धारिते (तं) देव्या देवो विज्ञाप्यतामिति।
ततस्तुष्टो महीपालो भूरि द्रव्यं प्रयच्छति ॥ १०३१ ॥

[14]ऊर्ध्वं (र्ध्वं) नाथाय दातव्यमध्यक्षाय धनं ततः।
बलस्य रक्षकः क्वापि प्रस्थाप्यो[15] दूरदेशतः (के) ॥ १०३२ ॥

ततः क्षुब्धो महाराजो घनका[16]ले यथार्णवः।
आगत्य प्रेयसीगेहं भ्रूभङ्गकुटिलेक्षण[17]म् (णः) ॥१०३३ ॥

ईर्ष्यावश(:)कलिं कृत्वा गच्छेन्निर्गत्य मन्दिरात्।
निर्गत्य भवनाद् गच्छन् धार्यमाणस्तथा(या)म्बरे ॥ १०३४ ॥

दम्भोलिक[18]ठिनं चित्तं कृत्वा मुख्योऽद्य मञ्जरी[19] (पुष्पौघम-
ञ्जुलम्)।
हर्म्यान्निर्गत्य याता(तो)सि वार्यमाणो गृहा[20]न्मम ॥ १०३५ ॥

---

१. A. इर्ष्योह्रटासवि। २. A. णा। ३. A. ह। ४. A. या। ५. A. याप्रे। ६. A. अरो। ७. A. शं। ८. A. र्यकार्यभीष्या। ९. A. वि। १०. A. टि। ११. D. च। १२. A. यदत्तंतु। १३. A. भूषणं धारिते देवो विज्ञाप्यतामिति। १४. A. अर्धं। १५ A. दूर-देशत। १६. D. लो। १७. A. णा। १८. D. थ। १९. A. रि। २०. A. न्मय।

यदि गच्छसि चित्तान्मे तदा त्वं(त्वत्)पौरुषं कथम् (खलु) ।
गच्छ गच्छ पदे(दं) ग[1]च्छन्(च्छ) न मेऽकार्यं कृतं त्वया ॥ १०३६ ॥

त्वद्रूपगुणसम्प[2]न्नश्चित्ते वसति मे प्रियः ।
हृदयोन्मादव[3]चनं गच्छामि विश्रु(मीतिश्रु)तं मया ॥ १०३७ ॥

वन(नि)ताङ्का(ङ्क)गृहावा[4]स(सं)किं पुनः प्राप्य(र्थ्य) ते मया ।
गन्तुमुत्सुकतां त्यक्त्वा क्षणं तिष्ठ ममान्तिके ॥ १०३८ ॥

पश्यामि वदने नेन्दुं (नेन्दुं ते) प्रातः किं मे भविष्यति ।
गच्छसि त्वं वृथा को[5]पादनिच्छन्मम जीवितम् ॥ १०३९ ॥

यद्यहं (वदाद्य) विप्रियं [6]किञ्चित्कृतं तेऽस्ति मया प्रभो ।
एवमादीनि वाक्यानि प्रेमवृद्धिकराण्यपि ॥ १०४० ॥

शृ(श्रु)ण्वन् धैर्यं समाल[7]म्ब्य गच्छेन्मन्मथवर्द्धनम् (नः) ।
ततश्चन्द्रोदये जाते कृ[8]तश्चेद्रतमण्डलम् (कृत्वा च रतिमण्डनम्)
॥ १०४१ ॥

माञ्जिष्ठमद(पट)संवीतो[9] गच्छनसुशालि(गच्छन्सच्छाल)मन्दिरम् ।
ताम्बूलधारकस्त्वेकस्तथा[10] नर्मधरोपरः ॥ १०४२ ॥

त्रे[11]ष्यां वेगं (प्रेष्यो वेगी) ततश्चान्यस्त्रिभिरे[12] तैः समं व्रजेत् ।
व्रजन्नन्तः[13]पुरे राजा कयाचिल्ल[14]क्ष्यते (क्षितः) पथि ॥ १०४३ ॥

निर्वि[15]डयं(व्रीडया) धृतं(तः) पाणौ सङ्गलम्पटवि[16]क्रिया (चित्तया)।
[17]गृहं बलात्समानीतो [18]मिथ्यावाक्यैः सरःप्रियाम्(शठः प्रियः)
॥ १०४४ ॥

सा[19]न्त्वयित्वा [20]व्रजेत्तत्र यत्र स्यात्कलहः पुरा[21] ।
त[22]स्याः सखी यथा [23]पश्येत्तथान्यस्या गृहं विशेत् ॥ १०४५ ॥

---

१. A. च्छनामकार्यशरत्पया । २. A. न्नचित्ते न वसति मे प्रियः । ३. A. स । ४. A. सु । ५. A. पो । ६. A. कर्त्तिस्वस्तं...श्रोतेप्रियं । ७. A. स्य । ८. A. तंचद्रतमण्डनम् । ९. वितामच्छातलमन्दिरं । १०. A. मर्मसचोपर; । ११ A. ष्या । १२. A. तै । १३ A. श्नंत । १४. A. क्षितः । १५. A. डंयधृत । १६. A. त्त । १७. D ग्र । १८. A. न्व्यावाक्येःसरप्रियाम् । १९. A. त्वं । २० A. वृजेन्नत्र । २१. A. रो । २२. A. स्या । २३. A. यश्चे ।

कलहान्तरिता [1]नारी खे(खेदा)दुदी(दी)पिता ततः ।
दुरापं तम(न्म)या प्राप्तं म[2]च्छायायां स्थिता(तो)सि यत्
॥ १०४६ ॥

त[3]तः स्थितिं च (ते)वाञ्छामि [4]पार्थादीनां (पार्थक्येन) कथं लभे ।
[5]यद् धृतोसि सपत्नीभिः स्थितः सन्मम मन्दिरे ॥ १०४७ ॥

तेनैव कृतकृत्याहं चित्त(त्तं)मन्ये न लक्षितम् ।
सुखावहं स्पृशाम्यङ्गं शृणोमि वचनं पते ॥ १०४८ ॥

पश्यामि रू[6]पं लभ(भ्यं)ते किमिदं चित्तहारिणी[7] (यत्) ।
एवमादी[8]नि वाक्यानि स[9]माकर्ण्य नरे[10]श्वरः ॥ १०४९ ॥

सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तः शनैर्गच्छे[11]त्प्रियागृहम् ।
अन्यद्वारसमासक्ता कामिनीसुरतोत्सुकः[12](का) ॥ १०५० ॥

राजा(ज्ञा) निरीक्ष(क्ष्य)ते मार्गे चातकेव (न) पयोमुचः[13] ।
दाक्षिण्येन नृपो ब्रूयात्कामिन्याश्चित्तरञ्जनम् ॥ १०५१ ॥

[14]भुक्त्वाहमागमिष्यामि त्वं शृङ्गारवती भव ।
कदायास्यसि मद्गेहं देव त्वं बहुवल्लभ ॥ १०५२ ॥

श्रेयांसि बहुविघ्नानि कयाचिद्वार्यते (से) बलात्[15] ।
त्वं प्रिया चारुसर्वाङ्गी मत्सङ्गसुखलम्पटा ॥ १०५३ ॥

अतोऽहं निश्चयेनाद्य समायामि त्वदन्तिकम् ।
एवमादिभिरन्यैश्च चारुवाक्यैर्मनोहरैः[16] ॥ १०५४ ॥

कामि[17]नीं सान्त्वयित्वा तां[18] वल्लभाया गृहं व्रजेत् ।
गच्छतस्तस्य कान्तस्य दूती प्रस्थापिता तया[19] ॥ १०५५ ॥

---

१. A. नोरि । २. A. च्छ । ३. A. तस्थितित । ४. A. याप्यी दिनां कथं लसे । ५. A. यद्वृ । ६. A. प । ७. A. णि । ८. A. न । ९. A. स । १०. A. स्वर । ११. A. प्रियाग्रहं । १२. A. का । १३. A. च । १४. A. भूत्काहमां । १५. A. त । १६. A. रै । १७. D. नी । १८. D. त्वां । १९. D. था ।

झटिति प्रेक्षिता वर्त्मन्यावाहनसमुद्यता ।
शृ(श्रु)त्वा [1]गीतं मनोहारि किं स्मृत्वा तत्समं सुखम् ॥ १०५६ ॥
[2]अहं हि न वचः प्राण(हन्तेतीदं वचः प्राणैः) प्रीणिताहं(प्रेषितं हि)
मृगीदृशो(शा) ।
यद्यानयसि तं [3]कान्तं मत्तस्तत्पारितोषिकम् ॥ १०५७ ॥
अप्ससेच[4]नरि(आप्स्यसे च ततो)भूरि यच्च चित्ते व्यवस्थितम् ।
यद्याया[5]सीत्प्रि(सि प्रि)यागेहं पा(प)रितोषि(ष)करोत्सुक
(रं सुख)म् ॥ १०५८ ॥
सुखं च लभते कान्त (न्ता) त[6]देहि धर[7]णीपते ।
अहं ते भूरि दास्यामि हेम यद्वा तवेप्सितम् ॥ १०५९ ॥
आगच्छामि क्षणेनाहं तिष्ठ तिष्ठेति [8]तां वदेत् ।
इत्यु[9]क्त्वा पृ[10]थिवीपालस्तस्या (स्यै) दत्त्वा समीहितम् ॥ १०६० ॥
[11]शनैर्या [12]यायामि त(न्मिथस्त)त्र यत्र संवर्धि[13]तः कलिः[14] ।
काचिद[15]त्रान्तरे कान्ता कामेना[16]कृष्टमानसा ॥ १०६१ ॥
परिधाय सितं वस्त्रं मुक्ताभरणभूषिता ।
गच्छ[17]तः पुरतस्तस्य वे[18]गान्त(त्त)मुपगच्छति ॥ १०६२ ॥
पूर्वसञ्चितकर्मैव दुर्निवारा स्मरातुरा ।
गृह्णाति खो[19]प(म्प)कं [20]गाढं स्वेदवेपथुसंयुता ॥ १०६३ ॥
रोमाञ्चितकुचद्वन्द्वा सा[21]श्रुगद्गदभाषिणी[22] ।
[23]कोप(खोम्प)धारणसम्भूता(तः) कोपस्तस्य तिरस्कृतः ॥ १०६४ ॥
कामेनोल्लसितं वक्त्रं चन्द्रदर्शनजन्मना ।
वि[24]ज्ञे(ज्ञा)य मितरं (नितरां) प्रेम युक्तायुक्तविनाशनम् ॥ १०६५ ॥

१. A. गि । २. A. अहं न वचः प्राणितो हं मृगीदृशो । ३. A. कांमं तस्तत्परितोषिकं । ४. A. मरी । ५. A. सिप्रियागेहं पारितौषित्करोत्सुखम् । ६. A. हे । ७. A. णीं । ८. D. वा । ९. A. क्तां । १०. A. थवीलपो । ११. A. शंमै । १२. D. ख्रा । १३. A. तं । १४. A. लि । १५. A. त्रंत । १६. D. ष्टक । १७. A. त । १८. D. दा । १९. A. ख्योप । २०. D. कण्ठं । २१. A. स्र । २२. A. णि । २३. A. पोप । २४. A. ज्ञातव्यमितरं ।

गाढमालिङ्गिता तेन सा कान्ता कठिनस्तनी ।
[१]अन्यां न पश्यति प्रेम्णा नानाभूषणभूषिताम् ॥ १०६६ ॥
गुप्तमन्दिरमानीता [२]सङ्केतेनेति भूभृता ।
समागच्छाम्यहं भद्रे भवनं तव भामिनि ॥ १०६७ ॥
नन्दं(नेदं) समुचितं[३] स्थानं सुखसम्भोगकर्मणः[४] ।
एवं सम्बोध[५](ध्य)युक्ताक्षी(मुग्धाक्षीं) दुग्ध[६]सन्दि(संस्नि)ग्धया
गिरा ॥ १०६८ ॥
मुखताम्बूलदानेन शि[७]रोमाल्येन तोषयेत् ।
तां प्रस्थाप्य ततो गेहं प्रियासद्म समाविशेत् ॥ १०६९ ॥
तिष्ठ[८]ति स(ष्ठेत्तिरो)हितस्तत्र गवाक्षार्पितलोचना[९](नः) ।
स[१०]खीपरिवृता देवी चन्द्रज्योत्स्नाप्रतापिता ॥ १०७० ॥
नलिनी[११]व परिम्लान(ना)सङ्कोचितमुखाम्बुजा ।
[१२]वामहस्ततलव्य(न्य)स्तकपोलफलका कृशा ॥ १०७१ ॥
मुञ्चति (न्ती) [१३]बांष्प (बाष्प)[१४]सलिलं मुक्ताफल[१५]समप्रभम् ।
कपोलकज्जलं[१६] यस्या गवी(लि)तं लोचनाम्बुभिः ॥ १०७२ ॥
कस्तूरीपङ्कजं जात(ती)पत्रलेखेव राजते ।
तस्याः स्फुटन्ति(ति) कण्ठस्थमुक्ताजाला इव[१७] (लमिव) स्फुटम्
॥ १०७३ ॥
कर्पूरमास्यविन्यस्तमाप[१८]रा(त)त्परिदृश्यते ।
[१९]ज्वरितेव सुतप्ताङ्गी गृ(ग्र)हाविष्टेव[२०]भूतले ॥ १०७४ ॥
लोलमाना[२१] सखीभिः[२२] सा धार्यमाणा प्रयत्नतः[२३] ।
चन्दन[२४]द्द(द्रु)मनिर्यास(:)सिच्यमाना[२५]त(नस्त)दन्तिके
॥ १०७५ ॥

---

१. A. अन्यायां धानयत्स्यंति प्रेमसाम्नानभूषणा । २. A. सकिते । ३. A. तं...सुख । ४. A. ण एवं संभोगकर्मणा । ५. A. सुक्तानि । ६. A. संस्नितधयो । ७. A. रोः । ८. D. ष्ठे A. ष्ठतिरोहि । ९. A. नाः । १०. A. खिपतिव्रतादेवि यंद्रस्वा प्रतापिता । ११. A. या । १२. A. वीप्र । १३. A. चास्य । १४. A. श । १५. A. सप्रभमम् । १६. A. लकियस्या । १७. A. वा । १८. A. रत्परिद्रस्वते । १९. A. द्व । २०. A. धू । २१. A. नि । २२. A. नि । २३. A. त । २४. A. डु । २५. A. नंस्तदंतके ।

तदे(दै)व शोषमायाति [1]तस्या देहो(हे) यथा जलम् ।
कदलीदलसम्भूतव्य[2]जनं तनुतापनुत् ॥ १०७६ ॥
सङ्कुचत्यचिरेणैव ततो [3]मर्मरतां व्रजेत् ।
कथ्यतां किमिदं देवि तव सन्ताप[4]कारक(ण)म् ॥ १०७७ ॥
वयस्या [5]सांद्रशी(मादृशी) तेस्ति करिष्यामि समीहितम् ।
इति [6]सख्या व[7]चः शृ(श्रु)त्वा स्मर[8]सायकसादिता ॥ १०७८ ॥
कथंचिद्धैर्यमालम्ब्य ब्रूते वाक्यं समुच्छ्वसन् (त्) ।
न मेऽपराधले[9]शोऽस्ति वल्लभः कुपितो [10]मृषा ॥ १०७९ ॥
प्राणान् हरति मे का[11]मश्चन्द्ररश्मिसहायवान् ।
इति श्रुत्वा सखी तस्या[12] वचनं ब[13]हुदुःखिता ॥ १०८० ॥
ईदृशं तव सञ्जातं दुःखं राज्ञे निवेदयेत् (ये) ।
निवारयति तां देवि(वी) कान्तदुःखप्रबोधिनी[14]म् ॥ १०८१ ॥
इमामव[15]स्थामाकर्ण्य नासौ तुष्यति नि[16]र्घृणः ।
क्षणमेवं (कं) प्रवी[17]क्ष्य त्वं (तीक्षस्व) यावत्तस्य प्रियं भ[18]वेत् ॥ १०८२ ॥
तदेव[19] तस्य कथय स(म)म जीवितवैरिणः[20] ।
अवश्यं[21] यदि कर्तव्यं तदेतत्कथ्यतां त्वया ॥ १०८३ ॥
कुपितश्चेत्स्वयं हन्तु मारचण्डालिनेति किम् ।
प्राणानामीश्वरः कान्ता तस्या(न्तस्तस्य)व[22]स्याव(श्या म)मासवः[23] ॥ १०८४ ॥
तानेतान् हरते कामः[24] सा लज्जा तस्य नो भवेत् ।
लोचनं[25] तव पश्यामि संस्फुटं(रद्) दक्षिणेतरम् ॥ १०८५ ॥

---

१. A. नत । २. D. ज । A. जनं तापनुत । ३. A. मुर्मरता । ४. D. कारं । ५. A. साद्रशीतस्ती । ६. A. सं । ७. A. च । ८. A. ता । ९. A. शीस्ती । १०. D. मया । ११. A. मचं । १२. D. स्य । १३. A. त । १४. A. नी । १५. A. स्थां समाकर्ण्थ । १६. A. घ्रेण । १७. A. क्ष । १८. A. वे । १९. A. वां । २०. A. ण । २१. A. स्यं । २२. A. तस्या । २३. A. व । २४. A. म । २५. A. नां ।

आगमिष्यति भर्ता ते प्राणनाथो महीपतिः[1] ।
त्यज दुःखं [2]वरारोहे हंस[3]मन्थरगामिनि ॥ १०८६ ॥
न दुःखयोग्या भवति शा[4]खापि च विनिर्मिता ।
एवं श्रृ(श्रु)त्वा[5] ततो देवी सखि(खी)वाक्यं मनोहरम् ॥ १०८७ ॥
उत्तरं ध(द)त्तवत्यासु(शु) सखीवाक्यविरोधि यत् ।
यो गरोग[6](तो म)भ दृष्ट्वापि लोचने बाष्पवर्षिणी[7] ॥ १०८८ ॥
[8]स्पन्दमाने कथं वामे स च(प्र) कुप्यागमिष्यति ।
रोदनं नि[9]ष्फलं जातं दैन्यमप्यमृगीस्त्र(तिविस्तृ)तम् ॥ १०८९ ॥
बाहुभ्यां वेष्टनं गाढं [10]यद्ययेय(व्यर्थमेत)त्समागतम् ।
पादप्रणामजं(मः सं) जातं[11](तः) का[12]मोद्दीपनकारणम् ॥ १०९० ॥
तस्मिन्शंसे केदति(तस्मिन्नृशंसे किं दूति) शुष्कवाक्यै र्भ(क्यैर्भ)विष्यति ।
[13]मत्वा(एतत्) तयो[14](वो)दितं वाक्यं तस्मिन्सङ्क्रु[15]द्धमानसे ॥ १०९१ ॥
दूति[16] प्रत्युत को[17]पाय जायते (येत) प्रियवादिनि[18] ।
[19]सन्तप्ते हि महावीरे स्नेहे[20] नान्तःप्रपूरिते ॥ १०९२ ॥
[21]क्षीरमग्नौ विनिनिप्तं [22]ज्वालायै परिकल्पते ।
विहितस्यापराधस्य प्रार्थनादि[23] प्रतिक्रिया ॥ १०९३ ॥
अनिमित्त[24]रुषस्तस्य क्रियते प्रार्थनं कथम् ।
विस्मृतौ स्मृ(तोऽस्म)त्परिचयो दाक्षिण्यं क्षै[25]ण्यमागतम् ॥ १०९४ ॥
अन्यचित्त [26]इवाभाति तस्मिन्कः प्रार्थनक्रमः ।
उपायश्चिन्त्यते येन त(स्या)च्चित्तं तेन मे वृतम् ॥ १०९५ ॥

---

१. A. ति । २. A. ब । ३. A. मंघ । ४. A. षा । ५. A. त्व । ६. A. ममदृष्का । ७. A. णि । ८. A. यस्यन्दमाने । ९. A. ष्पलजातं दैन्यमप्यमृगीस्र । १०. A. पतयद्यसमागतम् । ११. A. त । १२. A. मोदी । १३. A. reads this line before तस्मिन् शंसेकेदतिशुष्कवीक्यैर्भविष्यसि । १४. A. दीतवाक्य । १५. A. धमानसो । १६. D. ती । १७. A. प्या । १८. D. नी । १९. A. सतप्ते । २०. A. स्नेहोनांतघूरितौ । २१. A. क्षिरंमक्षु । २२. A. द्वालाषै । २३. A. हि । २४. A. पुरु । २५. A. ण्यै । २६. A. ईचा ।

अथवात्र विमूढास्मि [1]सर्वं वेत्सि यथोचितम् ।
ईर्ष्याकोपग्रहोच्चाटस्फोटमन्त्राक्षरोपमम् ॥ १०९६ ॥
तन्वङ्ग्या गदितं वाक्यं श्रुत्वा जातो मुदान्वितः ।
उष्णांशुकरसन्तप्तो जनश्चन्द्रिकया यथा ॥ १०९७ ॥
[2]अवाप्य(आप्यायते)ते महीपाल(लः) प्रियावा[3]क्यैस्तथा श्रुतैः ।
ई[4]र्ष्यापन्न[5]गदस्त(ष्ट)स्य कोपसम्मूर्छितस्य च ॥ १०९८ ॥
पीयूषरस[6]पाने (नं) च जातं राज्ञा (ज्ञः) प्रिया च च (वचः) ।
[7]दूती ततः समुत्थाय प्रस्थिता चतुरा ह(हि)[8]ता ॥ १०९९ ॥
तदागमनमालोक्य गवाक्षा[9]चलितो नृपः ।
वञ्चये(यँ)[10] ल्लोचने तस्या निर्गता (तो)[11]द्वारदेशतः ॥ ११०० ॥
अन्यस्या भवनो[12]पान्ते निमेषं लीलयान्वितः ।
सम्प्राप्ता [13]त्वरया चेति(टी) देवीवाक्यात्तदन्तिकम् ॥ ११०१ ॥
पृष्टा भूपेन साटो[14]पमिह कस्मात्त्वमागता ।
विचार[15]कस्त्वं भूपाल[16]वितं (चित्तं) ज्ञास्य[17]ति (सि) तर्कवान् ॥ ११०२ ॥
वृ[18]था कोपः[19] कृतो देव [20]किमिदं कारणं वदः (द) ।
त्वमाप (मेव) नेत्रयोस्तस्य(स्या)श्चित्ता(त्ते)वरस(त्वत्सं)गजं सुखम् ॥ ११०३ ॥
ब्रूते[21] सा त्वगु(द्गु)णानेव राज[22]न्किं कोपकारणम् ।
त्व[23]चिता त्व[24]द्गतप्राणा रक्ता[25]त्वय्येव सा सदा ॥ ११०४ ॥
त्वयि रुष्टे न सा जीवेत्किन्न जानासि भूपते ।
सुखं कोपविनिक्षिप्तं क्षिप्ता सा मन्म[26]थाम्बरे ॥ ११०५ ॥

१. A. सवेत्सि । २. A. अप्यते । ३. A. कयैस्तथाश्रुतौ । ४. A. ष्य । ५. A. गस्तस्य । ६. D. नापानं तज्जातं भूपतिप्रियम् । ७. A. बूती । ८. A. तां । ९. A. चचितो । १०. A. लो । ११. A. द्वारदेश । १२. A. पतैषंलीलयान्वित । १३. A न्वरया चूति देवेवाक्यातदंति । १४. A. पामकस्मात्तं मांगतं । १५. D. युक्तं । १६. D. श्चितं । १७. A. सितर्कवान् । १८. A. ध्या । १९. D. प । २०. D. त्वं मां यन्नेत्रयोस्तथा । २१. A. बुते । २२. A किं । २३. A. चिता । २४. A. द्गृ । २५. A. न्व । २६. A. थाकरे ।

चातुर्यं कुत्रचिन्न्यस्तं यत्त्वया विधृतं सदा ।
यौवनं [1]म(व)र्जितं लक्ष्मा[2](क्ष्म्या) श्रुतं शीलेन वर्जितम् ॥ ११०६ ॥

सङ्गमेन विना प्रेम सर्वमेतन्निरर्थकम् ।
दुर्लभं मानुषं जन्म राज्यं[3] तत्रापि दुर्लभम् ॥ ११०७ ॥

तत्रापि दुर्लभं प्रेम [4]वल्ली वृक्षमुपेक्षसे(मपेक्षते) ।
अयं निशाच[5]रश्चन्द्रश्चण्डालश्च समन्मथः ॥ ११०८ ॥

उभौ जिघांसतस्तन्वीं[6] रक्ष रक्ष[7] क्षमापते ।
पञ्चत्वं पञ्चबाणोऽसौ[8] (स्या) यावन्न कुरुते प्रभो ॥ ११०९ ॥

तावद्गेहं समागच्छ ततो ब्रूहि यदीप्सितम् ।
[9]इदं तस्या वचः श्रुत्वा नृपः[10] सम्भ्रान्तमानसः ॥ १११० ॥

आगतस्त्वरया वेश्म प्रियायै(याः) प्रियदर्शनः ।
म्लानिं[11] गच्छत्सु सस्येषु पर्जन्य[12] इव पावनः ॥ ११११ ॥

आगतः[13] पृ[14]थिवीपालः प्रेयसीदृष्टिगोच[15]रम् ।
विलोलकंकंस्यात् (मंशुकं तस्याः) कबरी श्लथबन्धानात् (न्धना) ॥ १११२ ॥

गात्रं च श्रमसंयुक्तं [16]विप्लुतं तिलकादिकम् ।
विरहेऽपि रता[17]शंसी रूपं [18]दृष्ट्वा मनोहरम् ॥ १११३ ॥

राजा[19] कोपं परित्यज्य रागः(ग)प्रोल्लासितस्तदा ।
निरीक्ष्यमा[20]णावन्योन्यं चित्रस्थाविव राजते[21](तः) ॥ १११४ ॥

अनिमेषौ[22] स्थि[23]तौ तत्र यथा तौ दिव्यदम्पती[24] ।
किं किं न चिन्तितं ताभ्यां तदा [25]चित्तं समन्मथम् ॥ १११५ ॥

---

१. D. ग । २. D. क्ष्यं । ३. A. ज्यं त्रापि । ४. D. पल्लवेक्षिसुपेक्षसे । ५. A. रश्चंडाल सच मन्मथ । ६. D. न्वी । ७. A. drops this रक्ष । ८. A. स्याः । ९. D. ईदक । १०. A. प । ११. A. निगं । १२. A. न्येन यथा नृपः । १३. A. त । १४. A. थवीपालप्रेयप्रेयसी । १५. D. रः । १६. D. विलुप्त । १७. A. संसि । १८. D. द्र । १९. A. ज्ञा । २०. D. णम्व । २१. तत । २२. D. षः । २३. D. तस्त । २४. A. ति । २५. A. विते ।

[1]सान्त्वने वर्तमानाभ्यामधरे राग(रज्य)मानयोः ।
सख्या विधारिता हस्ते कङ्केलिदलकोमले ॥ १११६ ॥

भूपतेः पार्श्वमानीता प्रेरिता च तदन्तिकां[2](कम्) ।
साश्रुनेत्रा सरोमाञ्चा कम्पमाना [3]चलत्पदा ॥ १११७ ॥

[4]निपत्य पत्युरुरसि निःशब्दं रुदिता तदा ।
प्रेयसीनेत्रतोयेन सिक्ता[5]ङ्गोसौ महीपतिः ॥ १११८ ॥

अभिषिक्त इवाभाति कामसाम्राज्यसम्पदि ।
भुजाभ्यां पीडनाद्राजा (ज्ञः) प्रेयसीचित्तरञ्जकः[6] ॥ १११९ ॥

अन्तस्थो निर्गतो राज्ञो (गो) रोमाञ्चमिषतस्तदा ।
स्वेद[7] (दो)निक्षालिनी(तः)कान्ते कुङ्कुमारुणमण्डले ॥ ११२० ॥

[इति प्रेमक्रीडा ॥ १९ ॥]

दिव्यवस्त्रप[8]रीधानो दिव्यरत्नविभूषितः ।
वासरस्याष्टमे भागे राजा[9] रागसमन्वितः ॥ ११२१ ॥

हयं वा(थ) [10]गड(जं)वेदण्डं(वापि) समारुह्य मुदान्वितः ।
पुराव[11]लोकनं(न)व्याजाद् गच्छेन्नाम्ना सहाय[12]वान् ॥ ११२२ ॥

दाव[13]लीति (आकलन्ति) पुरं वेगात्प्रतिहारा(ः)स[14]सम्भ्रमम् ।
पथिस्थं निन्दितं लोकं वारयन्तः सशब्दकम् ॥ ११२३ ॥

सेवार्थमागता ये तु परिवार्य महीपतिः[15](तिम्) ।
अवधारयेति वाक्यं च वदन्त्येते मुहु[16]र्मुहुः ॥ ११२४ ॥

सावधानो (न) महीपालः(ल) शस्त्रिकामवधारय ।
अवधारय देव त्वं निजालोकपरं जनम् ॥ ११२५ ॥

---

१. A. सात्व । २. D. का । ३. D. लभ्यदा । ४. A. निपशंकं निः शष्क रुदिता तदा । ५. A. गोमहीपति । ६. D. कम् । ७. A. तिक्षाजिनि । ८ A. रि । ९. A. जाग समन्वित । १०. A. मड । ११. A. ला । १२. A. वा । १३. A. लि । १४. D. मं । १५. A. ति । १६. A. drops this मुहुः ।

निम्नोन्नत(तं) प्रदेशं च स्वासनं चावधारय ।
सङ्कटं विकटं मार्गे(र्गं) पुरस्थमवधारय ॥ ११२६ ॥

एवं प्रबोध्यमानस्तु राजा राज[1]पथे व्रजेत् ।
शनैः शनैर्विलासेन राजते देवराज[2]वत् ॥ ११२७ ॥

यष्टिहस्तास्ततः[3] केचिद् गच्छ गच्छेति वादिनः ।
एह्येहि(हीति) ब्रु[4]वतश्चेति(ब्रुवन्तश्च) तिष्ठ तिष्ठेति भाषिणः
॥ ११२८ ॥

धावन्ति पुरतो राज्ञः[5] पार्श्वतः पृष्ठतस्तथा ।
प्र[6]तीहारा नियुक्ता वै जनवारणकर्मणि[7] ॥ ११२९ ॥

तेषां कोलाहलं श्रू(श्रु)त्वा [8]श्रू(श्रु)त्वा च गजघण्टिकाः ।
घनं शङ्खनिनादं च [9]काहलारवमूर्जितम् ॥ ११३० ॥

कुबेरस्य[10]र्द्धिविभवा नृपदर्शनलालसाः[11] ।
अपर्णा निर्गतारक्तूर्ण(स्तूर्णं) विकृताञ्जलिघटा (कृताञ्जलिपुटा)
विशन्(विशः) ॥ ११३१ ॥

विकसत्पद्मवदना नीलोत्पलदलेक्षणाः[12] ।
म[13]ल्लिकाकारदशना[14](नाः) शिरीषमृदुबाहवः ॥ ११३२ ॥

नानाविधानि पुण्यानि(रूपाणि) न[15]वानि सुर[16]भीणि च ।
निवेदयन्ति मालिन्य(न्यः) स्वा[17]ङ्गानि च महीपतेः ॥ ११३३ ॥

ततो[18] वारविलासिन्यः[19] पुरश्रृङ्गारदेवताः ।
निर्गता नृप[20]तिं द्रष्टुं [21]सुवेषास्तु स्मरातुराः[22] ॥ ११३४ ॥

काचिच्चन्द्रार्धसङ्काशे भालेर्द्धतिलकाङ्किता[23] ।
काचि[24]देकपदं(द) न्यस्तरणका(त्का)ञ्चननूपुरा ॥ ११३५ ॥

---

१. A. प्रेव्रजेत । २. A. जन् । ३. A. तके । ४. A. एह्येतिब्रूवंतश्चेति । ५. A. ज्ञ । ६. A. ति । ७. A. गिः श्रुत्वा । ८. A. drops this श्रुत्वा । ९. A. काह्लामूर्जितम् । १०. A. द्वविभवानृपदर्शन D. र्द्धिविभवानृपदेश । ११. A सा । १२. A. णा । १३. A. लि । १४. D. न । १५. A. त्रा । १६. A. भि । १७. A. न्यगानि महीपते । १८. D. तश्चारु । १९. A. न्याः । २०. A. ति । २१. A. साषावासा । २२. A. रा । २३. D. ताः । २४. A. कपन्यस्तरकांचननूपुरा ।

काचिच्च कबरीपाशं वामहस्तेन बिभ्रती ।
दक्षिणेन तथा माल्यं सौरभाकृष्ट[1]षट्पदम् ॥ ११३६ ॥

अर्धनिष्पन्नशृङ्गारा का[2]चिद(द्द)र्पणधारिणी ।
काचि[3]त्सम्भ्रमविस्रस्तनीवीबन्धसमाकुला ॥ ११३७ ॥

पश्यन्ति [4]ता महीपालं निर्निमेषविलोचनाः[5] ।
साक्षादिव महेन्द्रं तं जितदेवाङ्गना(नाः) स्त्रियः[6] ॥ ११३८ ॥

एवं विलोक्य(क)यन्ती ता(नां) [7]नृपमा(श्वा)स्यं मृगी[8]दृशाम् ।
पश्यत्यकृत[9]शोभाढ्यं विना तु म(तन्म)ण्ड[10]नैर्वरैः (रम्)
॥ ११३९ ॥

काचित्पूर्णसुधार[11]श्मिबिम्बकान्ति(न्त)मुखद्युतिः[12] ।
दाडिमीबीजसङ्काश[13]दन्तपङ्क्तिविराजिता ॥ ११४० ॥

काचिद्वित्रस्तसारङ्गचारुचञ्चललोचना ।
कन्दर्पकार्मुकाकारलसद्भ्रूभङ्गविभ्रमा ॥ ११४१ ॥

काचिद्विद्रुमसंस्प[14]र्द्धि लोहिताधरपल्लवा ।
काचिद्यत(द्युति)मनोहारिविशालजघनस्थला ॥ ११४२ ॥

रम्भास्तम्भसमाकारसुश्लक्ष्णोरुश्रिया युता ।
काचित्कोकनदाभासशोभमानपदद्वया ॥ ११४३ ॥

प्रेषयेन्नर्मसचि[15]वान् रम्यकान्ताजनं प्रति ।
ततो नि[16]वर्त्य भवनमागच्छेल्लीलयान्विता(तः) ॥ ११४४ ॥

अस्तङ्गते सहस्रांशौ राजा रञ्जितमानसः ।
ततश्चास्तङ्गते भानौ[17] जगदुद्योतकारिणी(णि) ॥ ११४५ ॥

---

१. A. ट्वपदं । २. A. चिदर्पणथा । D. दिद । ३. A. संचनबिस्ननीवं बन्धसमाकुला । ४. A. सा । ५. A. ना । ६. A. या । ७. A. नपमास्वं । ८. A. द्र । ९. A. सौ । १०. A. नंवरै । ११. A. स्मि । १२. A. ति । १३. A. दंति । १४. D. र्द्धां । १५. A. वान्नम्य । १६. A. वृत्य । १७. A. नो ।

कुर्यात् सायन्त[1]नी(नीं) [2]सन्ध्यां प्रस्थाप्य प्र(प्रा)कृतं जनम् ।
गन्धतोयेन[3] गात्राणि क्षाल[4]येन्नीतिवल्लभः ॥ ११४६ ॥

सुधूपरज[5]नीकल्कक[6]लिपता व[7]र्ध(तोद्वर्त)नक्रमः ।
उपविश्य [8]सुखे देशे कुर्वीत स्वस्त(स्थ)मानसः[9] ॥ ११४७ ॥

पथ्यं रुच्यं मनोहारि रु(शु)चि वृष्यं च भोजनम् ।
माषचूर्णेन सं[10]क्लृप्तं भक्ष्यं[11] नानाविधं[12] च यत् ॥ ११४८ ॥

[13]सैन्धवेन समायुक्तमेलामरिचच[14]र्चि(वर्ति)तम् ।
गोधूमचूर्ण[15] मिश्राङ्गं पोलिकाकारतां गतम् ॥ ११४९ ॥

अङ्गारपु[16]ञ्जकैर्वेष्ट(र्विष्टं) शर्क[17]राघृतसंयुतम् ।
व[18]स्तमुष्टौ(ष्क)सुपक्वं च स[19]र्पिः सैन्धवसंस्कृतम् ॥ ११५० ॥

मत्स्यांश्च पाचितान् सम्यग्[20] वराहपिशितं तथा ।
कु(कू)ष्माण्डस्य फलं बाल [21]मद्य(माज्य)दुग्धा(ग्ध) विपाचितम्
॥ ११५१ ॥

शर्करासहितं सम्यक् ततो [22]मांसं मनोहरम् ।
धात्रीफलं सुबहुशः[23] स्वरसेन विपाचितम् ॥ ११५२ ॥

क्षीरेण पाचितं पश्चात्सितया[24] च समन्वितम् ।
[25]भक्षयेत्सुन्दरं राजा भक्ष्यं[26] भोज्यं मनोहरम् ॥ ११५३ ॥

[27]आस्वादयेन्मुदायुक्तं[28] सुस्निग्धं मधुरं तथा ।
माहिषं च तथा दुग्धं [29]नाना गोषु समुद्भवम् ॥ ११५४ ॥

नाना चूर्णसमायुक्तं शर्कराघृतयोजितम् ।
अनुपानं पिबेदाज्यं[30] कामवीर्यविवृद्धये ॥ ११५५ ॥

---

१. A. नां । २ D. संध्या । ३. A. ना । ४. A. यन्वी । ५. A. नि । ६. A. ल्मिना । ७. A. द्धनाक्रम । ८. D. भोकुर्वीतनिजेछ्या । ९. A. स । १०. A. क्ृ । ११. A. क्षं । १२. A. धंन्चित् । १३. A. सैध । १४. A. वर्तितम् । १५. A....घार्क्त । १६. D. पूज । १७. A. र्षराघ्र । १८. D. स्तु । १९. A. सेध । २०. A. ग्ववराहे । २१. A. मा । २२. A. मा । २३. A. शस । २४. A. यो । २५. A. एवं नानात्रिधं-राजा । २६. A. क्ष । २७. A. अ । २८. A. क्त । २९. A. शर्कराघृतसंयुक्तं शर्कराघृतयोजितम् । ३०. A. ज्यकामो ।

[1]तिलशाकरिवा(शर्करया)त्यर्थं रागवृद्धिकरं परम् ।
उष्णाम्बुबहुगण्डूषैरास्यं कुर्यान्नृपः[2] शुचि[3] ॥ ११५६ ॥

दन्तकाष्ठे(ष्ठैः) प्रयत्नेन शोधये[4]द्दशनावलीम् ।
सन्तर्प्य [5]च त[6]तः पक्वबीजपूरफलत्व[7]म् (चा) ॥ ११५७ ॥

[8]पुनस्तोयेन गण्डूषं स[9]कृत्कुर्यात्ततो नृपः ।
ततः सुधूपश्रीखण्डलिप्तपाणिसरोरुहः[10] ॥ ११५८ ॥

प्रेषिता[11]न्नर्मसचिवा[12]न्पृच्छेदाहूय भूपतिः ।
[13]पृष्टास्ते भूमिपालेन [14]दूता विज्ञापयत्यथा(न्त्यथ) ॥ ११५९ ॥

कश्चि[15]द्वृत्ते(द्ब्रूते)मया [16]दृष्टा [17]निर्दिष्टा संज्ञया नृपः[18] (प) ।
सा तन्वी[19] तव [20]रूपेण मोहिता विषमेक्षणा ॥११६० ॥

मया सम्भाविता कान्ता नृपागमनमिच्छति ।
अपरोऽपि तथा ब्रूते मया [21]दृष्टा वराङ्गना ॥ ११६१ ॥

तन्वङ्गी युवती देव मया वाक्यैः प्र[22]णोदिता ।
कुरुते नैव विश्वासं य(त्व)दागममहोत्सवे ॥ ११६२ ॥

तथापि मन्मथाक्रान्ता शृङ्गारं कर्तुमुद्यता ।
अभिधत्ते तथाऽन्योऽपि गत्वा [23]देव [24]त्वदाज्ञया ॥ ११६३ ॥

उक्ता कु[25]रङ्गशावाक्षी रक्ता [26]चित्ते च चे(भवे)त्सदा ।
इत्यादि वचनं श्रु(श्रु) त्वा दूतानाममृतोपमम् ॥ ११६४ ॥

भाण्डागारिकमाहूय प्रसाधनमथाचरेत् ।
उ(पादा)नं सुगन्धीनां या(यो)जनै[27]र(नाचा)भिधीयते ॥ ११६५ ॥

---

१. A. स्तिलसाकरिवात्यर्थरागव्र × शुटीचूर्णसंयुक्तं × उं६ द्धिकरं । २. A. प । ३. A. चि । ४. A. दशनावली । ५. A. व । ६. A. त । ७. A. च । ८. A. सु । ९. A. क्यविततता नृपः । १०. A. ह । ११. A. न । १२. A. प्रछे । १३. A. प्र । १४. A. दुसघिज्ञातयत्यतथा । १५. A. द्वते । १६. D. दंष्ट्र । A. द्रष्टा । १७. A. निष्टा । १८. A. पा । १९. A. न्वि । २०. A. संरूपेण । २१. A. द्रष्टा । २२. A. णे । २३. A. दव । २४. A. त । २५. A. रुगसावाक्षि । २६. A. वि । २७. A. योजनैर ।

कस्तूरी [1]पेषिता श्लक्ष्णा निक्षिपे[2]न्मूर्ध्निज्येष्ठ(र्धजेषु)सा ।
उद्वर्त्य [3]चाङ्गं सकलं [4]चन्दनेन सुगन्धिना ॥ ११६६ ॥

कुर्वीत तिलकं[5] राजा सर्वशोभ(भा)करं[6] परम् ।
ललाटे बाहुशिखरे स्कन्धे वक्षःस्थलोदरे ॥ ११६७ ॥

नानारू[7]पा(पै)स्तथा रम्या(म्यै) रा[8]माहष्टिविमोहकाः[9](कैः) ।
विचित्रैर्वसनैर्दिव्यैः[10] परिधानं समाचरेत् ॥ ११६८ ॥

चारुचामीकरोदारभूषणालिविभूषित(तः) ।
ताम्बूलं घनसारं च करजं शशिमार्गजम् ॥ ११६९ ॥

माल्यानि च सुगन्धीनि वस्त्राण्याभरणानि च ।
सुवर्णं च तथा भूरि सज्जीकृत्य प्रयत्नतः[11] ॥ ११७० ॥

तत्कालोचितभृ[12]त्यैश्च व्रजे[13]दन्यैर्महीपतिः[14] ।
खड्गचर्मधरौ तज्ज्ञौ(ज्ज्ञौ) सावधानौ जि[15]तश्रमौ ॥ ११७१ ॥

स्वामिभक्तौ कृतज्ञौ च [16]भटौ विश्वासभाजिनौ ।
वस्त्रग्राही[17] तथा चैकः स्वर्णग्राही तथा परः[18] ॥ ११७२ ॥

ताम्बूलधारकश्चान्यस्तथान्यो म[19]न्त्रचारकः ।
परिहाससहश्चैकस्तथा [20]द्वौ प्रेषणोचितौ ॥ ११७३ ॥

द्वित्रान्न(त्रा न)र्मसहा[21]यांश्च सार्धमे[22]तैर्व्रजेन्नृपः[23] ।
चतुष्पथेषु पुरुषांस्त्रिपथेषु तथा परान्[24] ॥ ११७४ ॥

तथा [25]वीथी(थि)षु सर्वासु यो[26]जयेत् पुरुषान् भटान् ।
[27]पुराद्बहिः प्रदेशेषु योजयेदुद्भटान् भटान् ॥ ११७५ ॥

---

१. A. पो । २. A. न्मूद्धि । ३. D. चन्दनैर्गात्रं चांगसकलं । ४. A. चांगं सकलं चदनेन सुगंधिना । ५. A. का । ६. A. रामकां । ७. पानूस्त । ८. A. माहे । ९. A. कान् । १०. A. व्यै । ११. A. त्नच । १२. A. त्ये । १३. A. दी । १४. A. ति । १५. A. तस्मश्र । १६. A. चतुरौ प्रत्ययावहौ । १७. A. हि । १८. A. रा । १९. A. गतिपारकः । २०. A. द्वौ...चितौ । २१. D. यांश्च । २२. A. मेर्व्रजेत् । २३. A. पा । २४. A. adds after this stanza... ...यो रम्या निवेशयेत् । २५. A. वावाथीषु । २६. A. त्पुरुषान् भटा । २७. A. पुयद्बहिपदेशेषु ...विश्वासत्सुभटान्सजाचापसाकधारिणा ।

विश्वासत्सु (श्वस्तान्सु)भटान्स (न्रा)जा चापसाक(सायक) धारिणा(णः)।
तेषां[1] मध्ये क्ष[2]मश्चैकस्तत्र(षामध्यक्षमेकैकं तत्र) तत्र नियोज[3]येत् ॥ ११७६ ॥

एवं स चतुरो राजा युक्तायुक्तविचारक(कः)।
[4]ऊहापोहक्षमं दक्ष[5]मिङ्गिताकारवेदिनम् ॥ ११७७ ॥
[6]समर्थं कृतविद्यं च स्वामिचि[7]त्तानुरञ्जकम्।
[8]चतुरं च विशेषज्ञं शुचिं विश्वासभाजनम् ॥ ११७८ ॥
पूर्वमेव विधायैवं(वंविधं चैव) रक्षावीरेषु योजिता(जयेत्)।
पश्चान्नर्मसहायै[9]श्च अयुतैर्नृ(संयुतो नृ)पसत्तमः ॥ ११७९ ॥
[10]विलासकाननं गच्छेद्रम्यं रम्यैर्विभूषितम्।
प्रासादैर्गोपुरैर्युक्तं वृक्षा[11]रोहान्वितं तथा ॥ ११८० ॥
सम्मार्जिताङ्ग[12]णोद्देशम(शं न)वक्षोदविभूषितम्।
पुष्प[13]प्रकारशोभाढ्यं[14] धूपगन्धाधिवासितैः ॥ ११८१ ॥
तुङ्गैर्नानावि[15]धैर्भव्यैर्ज्वालापट(लीलापव)रका[16]न्वितै(:)।
ईदृशै[17]र्मन्दिरैर्युक्तं वाट[18]मत्यन्तशोभनम् ॥ ११८२ ॥
शनैः शनैर्वीक्ष्यमाणो[19] लीलया नृप[20]तिर्व्रजेत्।
क[21]स्मिंश्चित्प्राङ्गणे गीतं दिव्यनादं मनोहरम् ॥ ११८३ ॥
चाण्डालदारि[22]काकार(कीर्णं) चतुर्वेदा(र्दिक्ष्व)न्तरादिषु।
कस्मिंश्चित्प्राङ्ग[23]णो दे(द्दे)शे [24]मधुम[25]त्वां(त्तां)नवाङ्गनां (नाम्) ॥ ११८४ ॥

त्रिवलीतूर्यनादेन नृत्यंधीरा(त्यन्तीम)वलोक[26]येत्।
क[27]स्मिंचिदजिरे बाला(:)करवा(ता)[28]लीपरायणा (:) ॥ ११८५ ॥

---

१. A. षा। २. A. मेकोकं तत्र। ३. A. यत् एवं स राजा युक्तायुक्तविचारक। ४. A. उ। ५. A. मंगिताकारवेदनं। ६. A. संमर्थक। ७. A. ता। ८. A. एवं कार्यविशेषे अशुचि। ९. A. न्यमयुतो नृप...। १०. A. वाविलात काननां रप्प रम्यैर्विभूषितम्। ११. A. टारा। १२. A. णादेशमवेक्षा...यते। १३. D. प्राका। १४. A. ढ्यै। १५. A. विर्भाव्यैद्वा। १६. D. न्वि। १७. A. र्मदि। १८. A. मा। १९. A. णौ। २०. A. तिंत्र। २१. A. स्मिश्रीयुंगणागीतं द्रव्या नादं मनोहरम्। २२. A. कारचतुवेदरान्नराधिषु। २३. D. णे। २४. A. मधुमधु मत्वा। २५. D. त्वां। २६. A. यो। २७. A. स्मिचिदा। २८. लि।

सम्भूय[1] भूपः(प)सङ्गीतं नानागायकगापितम्।
कस्मिंश्चिदङ्गणे कं(का)[2]चित्कान्ता सम्भ्रम(म्भृत)मण्डना ॥ ११८६ ॥

[3]दन्तमञ्चकविन्यस्त[4]शय्यायामुपरि स्थिता।
[5]कस्मि(स्मिं)श्चिदङ्गणा(णे) को(का)चि(चित्) श्लक्ष्णाप(पि) द्रव्यवस्तिता(वासिता) ॥ ११८७ ॥

पाट[6]लीमल्लिकादाम कुर्वन्ती(ती) कब[7]रीकृते।
क[8]स्मिंश्चिदङ्ग[9]ने काचिद् दर्पणार्पितलोचना ॥ ११८८ ॥

कुर्वाणा तिलकं भाले समीप[10](पी)कृतदीपिका।
[11]कस्मिंश्चिदङ्गणा(णे)काचिद्वारितंती(यन्त्रौ)घशास्त्रितम्(शासिनी) ॥ ११८९ ॥

चण्डिकाकान्तसंस्पर्द्धिविभवं[12](वा) चित्र(त्त)हारिणी।
कस्मिंश्चिदङ्गने काचि[13]द्वीक्षमाणा नृपा[14]ङ्गणम्(गमम्) ॥ ११९० ॥

समं चित्तेन तन्वङ्गी द्वा[15]रदेशार्पितेक्षणा।
कस्मिंश्चिदङ्गना[16](णे) काचि[17]त्सव्यर्थ(व्यार्ध)कृतमण्डना ॥ ११९१ ॥

व(बा)लिका मुद्रिकानादै[18]राह्वयति(न्ती) च मन्मथम्।
कस्मिंश्चिदङ्गने [19]काचित्कोकिलासमनिस्वना ॥ ११९२ ॥

गायन्ति(न्ती) मधुरं गीतं [20]गाय(यि)काहावसंयुताः(ता)।
कस्मिंश्चिदङ्गने[21] काचित्कामिनी चपलांशुकैः[22](का) ॥ ११९३ ॥

नृपनामाङ्कितां गाथां गायन्ति(न्ती) च पुनः पुनः।
एवंविधां(धा) नृपः पश्चात्स्वा(श्यन् सा)भिला[23]ष(षा)विलासिनीम्(नीः) ॥ ११९४ ॥

---

१. A. य......भूयसंगीतत......सुखातिरथ। २. A. स्मिश्चिकान्ता। ३. A. देतमच। ४. A. सद्या। ५. D. drops this line। ६. A. लिमलेकाका। ७. A. रिक। ८. A. स्मि। ९. A. णाचिर्प्पणार्पित। १०. A. पितकृत। ११. D. drops this line। १२. A. वचि। १३. A द्वि। १४. A. नं नंणं। १५. A. रे। १६. A. ण। १७. A. त्संव्यर्थक। १८. A. गव्ह D. राहू। १९. A. काचिकाचि। २०. A....नृपताक्षर। २१. A. णाकाचिका। २२. A. कमू। २३. A. षा।

विरहत्यपरः साक्षाद्रूपवानिव मन्मथः ।
[1]ततो गच्छेन्महीपालो नानारस[2]समाश्रयम् ॥ ११९५ ॥

नानाभु[3]जङ्गसंयुक्तं नागलोकमिवापरम् ।
द्विभूमिकै[4]र्द्विपङ्क्तिस्थैर्म[5]त्र(मत्त)वारणमण्डितैः[6] ॥ ११९६ ॥

सम्बाधवलि(र्जि)तै[7]र्भव्यै[8]र्नाग(ना)रूपविचित्रितैः[9] ।
प्रतिवेश्म[10] बहिर्बन्ध(द्ध)नवतोरणमालिकैः ॥ ११९७ ॥

कान्ताचरणविन्यासलाक्षारुणितकुट्टिमैः[11] ।
शातकुम्भदलच्छन्नस्तम्भराजीविराजितैः ॥ ११९८ ॥

अम्लानचण्डिकाकान्तवि[12]तानपरिभूषितैः ।
गुञ्ज[13]त्पञ्जरम[14]ध्यस्थं(स्थ)शुकवाचालिन्ताब(तान्त)रैः ॥ ११९९ ॥

शशिप्रभपटच्छ[15]न्नना(न्नैर्ना)नाजवनिकायुतैः ।
गृ[16]हैरेवंविधैर्भव्यैर्दव्या(र्वेश्या)वाटं मनोहरम् ॥ १२०० ॥

चार्वङ्गी[17]गणसंयुक्तं नानारङ्गसमाकुलम् ।
वस्त्रांवा(स्त्रैरङ्)गुलिसिद्धानी(विद्धैश्च)गूहित...निकृति(निगूहित-
निजाकृतिः) ॥ १२०१ ॥

शशीवाम्बुधरच्छन्नो वेश्यावाटं विशेन्नृप(शेन्नृपः) ।
...[18]धान्यशे(तत्र नानाविधान्पश्ये)द्वेश्या श(स)क्तान्शभु(क्तान्भु)
जङ्गमान् ॥ १२०२ ॥

नाना[19]वि(वे)षधरांस्तत्र नानादेशसमाग[20]तान् ।
[21]कश्चिदु(द्)श्चि...(त्तशान्त्यर्थम)यती(वता)र्यं(च)शेषकम्
(शीर्षकम्) ॥ १२०३ ॥

---

१. A. ता । २. A. drops this स । ३. A. भू । ४. A. द्वि । ५. A. मत्र । ६. A. तैर्भा । ७. A. व्ये । ८. A. र्नानारूपे । ९. A. तै । १०. A. स्म । ११. A. मै । १२. A. ना । १३. A. त्यन्तर । १४. A. ध्यं । १५. A. च्छनशीतीयोपशोतितो । १६. A. हैरेवंविधैर्भव्यैर्दव्यावाटमनोहगे । १७. A. तिसमाकीर्ण......मिव । १८. D. drops this line । १९. A. वोषधरास्तनाना । २०. A. ता । २१. D. drops this line ।

खटिकाभास[1]पत्रे च बिभ्रा[2]णा(णः) कर्णयोरपि ।
परिधाय सितं वस्त्रं [3]तुङ्गभङ्गीसमन्वितम् ॥ १२०४ ॥

कृष्ण[4]याङ्गिकया [5]बद्धं क्षुरि[6]कादलसंयु[7]तम् ।
[8]कश्चित्सन्ध्यात[9]लन्यस्तफुल्लापूरितखोम्पकम् ॥ १२०५ ॥

असिधेनु(नुं) करे दष्ट्वा(धृत्वा) दलकेन समन्वितम् (ताम्) ।
विचित्रव[10]र्णशोभाढ्यं [11]परिधायाङ्क(ङ्ग) मण्डनम् ॥ १२०६ ॥

शङ्खना[12]डिकपात्रेभभेद(ण भिन्न)[13]तिर्यग्विशेषकम् ।
कश्चिस्कन्धद्वयं(य)न्यस्तवारबाणविरा[14]जितम् ॥ १२०७ ॥

धृत्वा करतले दण्डमसिधेनुसमा[15]कृतिः (तिम्) ।
इतस्ततः परिभ्रा[16]म्यन्नसिचर्मधरै[17]र्भटैः ॥ १२०८ ॥

द्वित्रिः(द्वित्रैः) परिवृतं(तः) स्वैरं वेश्यायोषिद्गृहाङ्गणे ।
[17]कश्चिद्धरितकू[18]र्पासो हरितांशुकशो[19]खरः ॥ १२०९ ॥

कन[20]काञ्चिततटङ्कयुगलाल[21]ङ्कृतश्रवाः ।
असिधेनु(नुं) दृढां बध्द्वा दलकेन त[22]नीयसा ॥ १२१० ॥

श्वेत[23]माच्छाट(द)नं बिभ्रज्जानुल[24]म्बिकृताञ्चलम् ।
चन्द्रबिम्बसमाकारं(रां) हेमशृङ्खलिका(कां) गले ॥ १२११ ॥

ब्रम्हसूत्रमिव क्षि[25]प्तां धारयन्नुद्धतो य[26]वा (युवा)।
असि[27]बद्धपुर(बन्धपुरु)व्यग्रसव्यदक्षिणपाणिभिः ॥ १२१२ ॥

कियद्भिरनुगैर्युक्तः[28] साटोपैरुद्भटै[29]र्भटैः ।
[30]केचि(कश्चि)त्कौसुम्भरागेण रञ्जितामङ्गिकां द[31]धत् ॥ १२१३ ॥

---

१. A. पंत्रेव । २. D. णं । ३ A. तुग । ४. A. षां । ५. A. बाहुं । ६. A. कां । ७. A. तान् । ८. A. कश्चि । ९. A. लं । १०. A. र्हसो । ११. A. परि...यो...। १२. A. ड । १३. A. रित । १४. A. जा । १५. कती । १६ A. म्यन । १७. A. के । १८. पीं । १९. A. षर । २०. A. कांजनताडंक । २१. A. लंकत । २२. A. नि । २३. मा-ट । २४. D. म्बी A. बिक । २५. D. प्ता । २६. D. यथा । २७. A. चद्धपुरु । २८. A. क्तं । २९. A. drops भटैः । ३०. A. कंचिको । ३१. A. वत् ।

[1]यदिलाप्य(परिलप्यै)कया स्थूल(लो)तत्सङ्ख्येय(याति सख्यै)
कया विटः ।
गुल्फचुम्बिद[2]लन्यस्ता(स्तां) छुरिकाप(कां व)ग्रया दृढम् ॥ १२१४॥

[3]बद्धा(ध्द्वा) धावद्(न्) भ्रमत्यन्यद्(न्यो) हस्तविन्यस्त[4]फु(कु)ट्टकः ।
कश्चि[5]त्तुरङ्गमारूढस्त्वङ्गिकां श्यामिकां दधत् ॥ १२१५ ॥

[6]मालापूरितखोम्पश्च स्वर्णभूषितविग्रहः ।
सप्ताष्टसेवकैर्युक्तो वेश्यावाटान्तरे [7]चलन् ॥ १२१६ ॥

उद्ग्रीवो दर्पसंयुक्तो मण्डनो[8]ल्लासितो युवा ।
एवं कर्णाटदेशीया [9]नानावेषधरा विटाः[10] ॥ १२१७ ॥

[11]सैनिका इव कामस्य चारुशृङ्गारधारिणः[12] ।
[13]कै(क)श्चित्कौसुम्भवस्त्रस्य प्राञ्च[14]लेन सुवेष्टितम् ॥ १२१८ ॥

उ[15]न्नतं च मनाग्वक्रं [16]बिभ्राणः सोम्प(खोम्प)कं युवा ।
सदा यो मृष्टदशन[17]श्रेणीज्योत्स्नाविराजिता (तः) ॥ १२१९ ॥

बा(वा)लकालङ्कृत[18]श्मश्रुदा(दा)रिकाशीर्षवेष्टिता[19] (तः) ।
नारिकेलहरित्पत्र[20]कृतताण्डक(ताडङ्क)भूष[21]णा (णः) ॥ १२२० ॥

तिर्यग्ललाटविन्यस्तश्रीखण्डतिलकाश्चिता (तः) ।
वक्षःस्थले भिन्नख[22]ण्डस्थासं(स)कं दधदुज्ज्वलम् ॥ १२२१ ॥

आनं[23]चि(बन्त्य)वल्लकं(भं) चित्रं परिधाय [24]नवांशुकम् ।
तस्याच्छो(च्छा)दनकं बिभ्र[25]त्स(सि)तं श्लक्ष्णं च केवलम् ॥ १२२२॥

---

१. D. drops this line । २. A. लम्पां छु । ३. A. बधाधावत् चमत्पन्प । ४. A. हु । ५. A. तु रंगमा रुह्यचंविक्रमणिकां दधत् । ६. A. मलि । ७. A. व । ८. A. ला । ९. A. ती । १०. A. टा । ११. A. से । १२. A. ण । १३. A. कौश्चेकौसवस्त्र । १४. A. लन । १५. A. ण्ण । १६. A. विम्राणसोपकं । १७. D. श्रोणी A. ज्योन्स्ना । १८. A. स्मृत्यु । १९. A. drops ता । २०. A. क । २१. A. ण । २२. D. डंसकंदंध । २३. A. वं विल्लकं । २४. A. वांशुकम् । २५. A. संतं... कयंचेकला ।

तस्यां[1](स्यो)परि युतां(तं) [2]कृष्णां(ष्णं) पा(वा)कालं वाच(श्च) लद्वयम्।
अति(सि)धेनु[3]स्त(नुं त)था दीर्घा(र्घां) दलाक(लके)न समन्विता[4] (ताम्) ॥ १२२३ ॥

हस्ते धृत्वा भ्रमन्मामावधूदेशो विट (न्भूमावान्ध्रदेशोद्भवो विटः)।
[5]कश्चिन्निशाविलिप्ताङ्ग(ः)सितवस्त्रविराजितः ॥ १२२४ ॥

श्रीखण्डतिलकोदारो मुक्तातण्ड[6]क(डङ्क)भूषणः।
सन्दुले(सान्द्रले)पितक[7]क्षाङ्क(ङ्कः) वादन्ती(धारयन्) वीरकञ्चुकः (कम्) ॥ १२२५ ॥

द्राविडो मन्मथाश(स)क्तो [8]दृश्यते भूभुजा[9] विटः[10]।
कश्चिद्विशालकर्णश्च सञ्चि(साचि)ताडक(ङ्क)भूषितः ॥ १२२६ ॥

कृकाटिका तजडतसिदुकीलंबच्छटः (तलन्यस्तसीधुकीलालवच्छटः)।
असिधेनुं[11] दधल्लध्वीं बद्ध्वा साश्चलप[12]ङ्क्तयः (मञ्चलपङ्क्तिभिः) ॥ १२२७ ॥

मञ्जिष्ठावसनं बिभ्रच्छीतलं लम्ब(म्बि)ताम्बरः।
ललाटे तिलकं छत्रं (त्रं) गात्रे चन्दनचर्चिका(काम्) ॥ १२२८ ॥

धार[13]यन् दृश्यते तत्र लाटदेशोद्भवा(वो) विटः।
कश्चित्कुङ्कुमलिप्ताङ्गस्तिलकाकारभूषणम्(णः) ॥ १२२९ ॥

[14]तत्र पट्टकृतां बिभ्र....पिकासुचुबिनि(बिभ्रदङ्गिकामंसचुम्बिनीम्)।
बृहन्मञ्जिष्ठवसनं(नः) कस्तूरीतिलका[15]ञ्चितम् (तः) ॥ १२३० ॥

कृपा[16]णपाणिः कामार्तो गुर्जरो लक्ष्यते विटः[17]।
कश्चिदाजानु बिभ्राणः कञ्चुकं[18]मूढवर्णकम् ॥ १२३१ ॥

---

१. A. स्या। २. A. कष्णां पाकालं बाचलद्वयम्। ३. A. त। ४. A. ती। ५ A. केच्चि। ६. D. व। ७. A. क्षांकंपदतिविर। ८. A. द्रस्व। ९. D. जां। १०. A. ट। ११. A. नुदल्लध्वीक। १२. A. पम्रया। १३. A. यं। १४. D. drops this line। १५. A. चि। १६. A. णिकामार्तो। १७. A. ट। १८. A. कं मूकं मूढवर्णकम्।

क[1]र्णौ(र्णे) हेम[2]कृतौ नागौ करयोः कटकौ[3] वहन् ।
व्याघ्रपुच्छ[4]कृतं शीर्षे [5]शेखरत्वं(रं च) समुद्वह[6]न् ॥ १२३२ ॥

कर्ण(ण्ठे)[7]शृङ्खलिकां स्थूलां [8]कृत्वा च विनिवेशयेत् (शिताम्) ।
युक्तस्त्रिचतुरैर्भृत्यै[9]र्निशि निस्त्रिंशपाणिभिः ॥ १२३३ ॥

महाराष्ट्रो विटः[10] कोऽपि दृ[11]श्यते योषिदङ्गणे ।
[12]ककूर्च(कुकूर्चः) परित्पष्ट (पुष्टश्च) वेत्रयं वटकं तथा (वेत्रयष्टि-
करस्तथा) ॥ १२३४ ॥

कु[13]ण्डिकामन्यतः क्षिप्त्वा[14] विचित्राम्बरभूषितः ।
टोपिकां शिरसि क्षिप्त्वा तत्पु[15]च्छपिहिताननः[16] ॥ १२३५ ॥

दुकूल[17]वलय(लं वर)वर्णाढ्यं कृत्वा जघनमण्डनम् ।
अलक्षितो भ्रमत्येकः कामसायकपीडितः[18] ॥ १२३६ ॥

चतुर्दिक्षु क्षिपे(प)[19]न्नेत्रे दृश्यते क्षपणो[20] विटः ।
कश्चित्कञ्चुकसंवीतो भूमि(मिं) प्रज्ञल्प(क्षाल्य) यत्नतः[21]
॥ १२३७ ॥

लम्ब[22]यित्वा जटाभारं शिर[23]श्चाच्छाद्य वाससा ।
भृत्यं च पुरतः[24] कृत्वा तिरोहितनि[25]जाङ्गकः ॥ १२३८ ॥

वृ(व्र)तभ्रष्ट[26](ष्टः)पदस्यैतित्(तदा दृष्टः)पर्यटन् जटिलो विटः ।
कश्चिदु[27]त्साद्य काषायं परिधाय नवाम्बरम् ॥ १२३९ ॥

दण्डं त्यक्त्वा समादाय क्षुरिकां दल[28]कान्विताम् ।
[29]मुण्डस्य शिरसो [30]मुष्टौ(मुष्ट्यै) परिनिर्मितटो[31]पिका (कः)
॥ १२४० ॥

१. A. र्णो । २. A. क । ३. A. को । ४. A. क । ५. A. सेष । ६. A. ह । ७. A. श्रृंष । ८. A. कप…… । ९. A. त्यै……निशिशपाणि । १०. A. ट । ११. A. स्य । १२. D. drops this line । १३. A. ङि । १४. A. प्ता । १५. A. च्छा । १६. A. न । १७. D. वय । १८. A. त । १९. A. ने । २०. A. णा । २१. D. ता । २२. A. इ । २३. A. स्छाद्य च । २४. A. तक । २५. A. जाग । २६. A प्रदस्येतपटन् जटिः । २७. A. त्स । २८. A. कांन्वि । २९. A. मुड । ३०. A. गुष्यपर्जिनिर्मितटोपिका । ३१. A. प्पिक ।

हेम[1]शृङ्खलिकां कण्ठे कङ्कणं(णे) करयोर्वहन् ।
मुद्रिका(:)कर[2]शाखासु ताम्बूल(ला)पूरितानना (नः) ॥ १२४१ ॥
कियद्भिर्बहु(हु)कैर्युक्तः परिव्राट्(ड्) दृश्यते विटः ॥ १२४२ ॥
कश्चित्पदेत(ट्टेन)मू[3]र्धानं वेष्ट[4]यित्वा समन्ततः[5] ।
बध्द्वासिधेनुकां गाढं हरितांशुककञ्चुकः ॥ १२४३ ॥
यज्ञोपवीतं संछाद्य[6] प[7]रित्यज्य पवित्रकम् ।
भ्रष्टाचारसमा[9]युक्तो दृ[8]श्यते ब्राह्मणो विटः ॥ १२४४ ॥
कश्चिद् [10]द्रुतं प्रवि[11]श्यान्तद्वा(द्वा)रदेशेषु संस्थितः[12] ।
आश[13]या(यो)द्बद्ध ते चित्ते(चित्तस्तु) कन्द[14]र्पवशगो विटः ।
॥ १२४५ ॥
कश्चि[15]द्दूत(ती)वचः श्रुत्वा प्रार्थनापूर्वकं प्रियाम्(यम्) ।
गर्वपर्वतमारुह्य [16]तृणवद् दृश्य(द्वीक्ष)ते जगत् ॥ १२४६ ॥
कश्चि[17]न्निवारितो दूत्या भग्नोत्साहमनोरथः[18] ।
दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य निर्ग[19]तः प्राङ्गणाद्विटः ॥ १२४७ ॥
[20]कश्चित्सुगन्धमाल्यानि ताम्बूलं प्रचुरं व[21]रम् ।
प्रस्थाप[22]यति वेश्याया यस्या बन्धकमर्पितम् ॥ १२४८ ॥
[23]कश्चित्प्रार्थयते मानी[24] ललाटेषु [25]कृताञ्जलिः ।
यत्स(च्छ) मे कारकारख्या(कामिनि स्था)न मिति कन्दर्प[26]पीडितः
॥ १२४९ ॥
[27]कश्चिधिष्पावा......क्रौ(कश्चिन्निष्पावकः क्रोधी) विटः सौ(शौ)
र्यान्मदाध्वत(दोद्धतः) ।
स्थितं[28] भुजङ्गं निःसार्य प्रविष्टः[29] शस्त्रिकाबलात् ॥ १२५० ॥

१. A. श्रृंकलि कांकणं करयोर्वहा । २. A. साषासुतासु तांबूलपूरितानन । ३. A. द्विनं । ४. A. इ. । ५. A. त । ६. A. स्थाप्य । ७. A. त्यष्टपरित्रकं । ८. A. श । ९. A. स्यात । १०. D. द्रू । ११. A. श्यांच । १२. A. ता । १३. A. द्वधत्त्चितेस्त्रु । १४. A. र्प्पवि । १५. A. दुतचच । १६. A. तणवद्रिक्ष । १७ A. नि । १८. A. था । १९. A. तप्रांगणाविट । २०. A. कःश्चिसुगध । २१. A. रा । २२. A. यवश्याया । २३. A. कचि । २४. A. ति । २५. A. क्रतांजली । २६. A. डित । २७. D. drops this line । २८. A भूजंग । २९. A. ष्टेः शषुत्त्रिकाबलात् ।

कश्चित्कामातुरां[1] कान्तां[2] स्नेहेन स्वयं[3]मागताम् ।
[4]गाढमालिङ्ग्य चलितस्तया[5] सार्धं[6] निजं[7] गृहम् ॥ १२५१ ॥

कश्चिन्नि[8]र्वि(वि)शतेत्यर्थं कुट्टिन्या त्यक्तलज्जया ।
नत्वा भुक्त्वा शय[9]त्याशु(यित्वायं) द्रविणं न प्रयच्छति ॥१२५२॥

कश्चि[10]न्निवारणं वाक्यं त्यक्तलज्जो न मन्यते ।
कलहं सह कु[11]ट्टिन्या धा[12]ष्टर्येन कुरुते [13]स(श)ठः ॥ १२५३ ॥

[14]कश्चिद्बन्धकमन्येन......(प्रदत्तं) वस्त्रं (वसनं) वरम् ।
या(अ)वर्णा(र्ण)यात्पगोता(प्रगीतं) च कृतातार्यलवि(तदुत्तार्याशु नि)र्गत (:) ॥ १२५४ ॥

कश्चित्कान्ता[15]गृहे(हा)न्त(:)स्थो[16] विटेऽन्यस्मिन्समागते ।
[17]खल्वो(ट्वा)तलं भयाविष्टः[18] प्रविष्टः पुरुषाधमः ॥ १२५५ ॥

कश्चिद्ददाति वासांसि [19]प्रेयस्या बान्धवैः सह ।
दासीदासजनानां च [20]परमुद्दिश्य मत्स[21]रम् ॥ १२५६ ॥

कश्चि[22]द्रूपगुणोपेतः शृङ्गारी भोगलालसः[23] ।
कान्तामङ्के समारोप्य पर्यङ्के कामुकः सुखी ॥ १२५७ ॥

कश्चि[24]त्प्रणी(ण)यकोपेन कृ(धृ)त्वा केशेषु वल्लभ(भा)म् ।
मुष्टिभिस्ताडयत्येनां ताड्यमानो[25] विटो भुवि (मनोभुवा) ॥ १२५८ ॥

कश्चित्कान्तापदा[26]घातैस्ताड्यमानो मुदं गतः ।
अशोक इव रोमाञ्चव्या[27] जात्त(दु)द्गतरोमकः ॥ १२५९ ॥

१. A. रा । २. A. ता । ३. A. मानगतां । ४. A. नाट । ५. A. था । ६. A. र्द्ध । ७. A. ग्र । ८. A. र्वंशतिरर्थंकुट्टन्या । ९. A. त्पापं । १०. A. निवाक्यं त्यक्तलज्जो न मुंचति । ११. A. ट्ट । १२. A. ष्टये । १३. D. सह A. सठः । १४. D. drops this stanza । १५. A. ग्रहेत । १६. A. स्थे । १७. D. खल्वेत्पलं । १८. A. ष्टप्रविष्ट । १९. A. प्रियस्या-बांधवै । २०. A. परतुदिस्य । २१. A. राम् । २२. A. द्रूपगुणोपेतशृंगा । २३. A. स । २४. A. प्राण । २५. A. नोभुवि । २६. A. घातेस्र । २७. A. जाद्गत ।

कश्चित्प्रत्य[1]र्थिनं दृष्ट्वा [2]कोपाल्लोहितलो[3]चनः ।
[4]आक्र(कृ)ष्य क्ष(क्षु)रिकां धावन्वं धार्ये(वन्नन्धकारे) निपात्यतो(ते) ॥ १२६० ॥

कश्चिदासवसम्पूर्णं दृष्ट्वा पात्रं प्रि[5]यामुखे ।
निवेशयति सम्प्रीत्या मदनोन्मादकारणम् ॥ १२६१ ॥

कश्चिन्मल्लीप्रसूता(ना)नां [6]मालां प्रेम्णा प्रयच्छति ।
प्रियायाः कबरीभारं(रे) माल्यवि[7]द्याविशारदः ॥ १२६२ ॥

कश्चिद्वल्लभया सार्धं भुञ्जानः[8] षड्रसान्वितम् ।
[9]अधिपं(आमिषं) सप्तकं सूक्त(सुरया भुङ्क्ते) शृङ्गारं वंशसोत्तमः (शाङ्गारी वशगोत्तमः) ॥ १२६३ ॥

कश्चित्प्राणेश्वरीभाले पुलको[10]त्करचारुणि ।
न निष्प[11]त्तिमवाप्नोति लिखित्वापि विशेषकम् ॥ १२६४ ॥

[12]एवं बहुविधान्दृष्ट्वा भुज[13]ङ्गान् पृथिवीपतिः ।
क्रोधहर्ष[14]कृपाहास्यकामैर्वा[15]चमघो(चंयमो) भवेत् ॥ १२६५ ॥

[16]व्रतभ्रष्टेषु [17]सङ्क्रुद्धो हृष्टो विटनरेषु च ।
[18]दीनेषु करुणायुक्तो हसितः[19] कातरेषु[20] च ॥ १२६६ ॥

वीक्ष्य वेश्यां भुजङ्गं [21]च भोगिनो(नौ) काम[22]लालसौ ।
स्वयं काममयो जातः संयो(भो)गसुखलालसः ॥ १२६७ ॥

निरी[23]क्षि(क्ष)ते प्रयत्नेन सुरूपां वर्तुलस्तनीम् ।
वरा(रां) वराङ्गनां[24] तन्वी(न्वीं) सु[25]खसाम्राज्यदायिनी(नीम्) ॥ १२६८ ॥

---

१. A. थि । २. A. कापालों । ३. A. वव । ४. D. drops this line । ५ A. यु । ६. A. पुष्पं प्रेम्णा प्रच्छति । ७. A. द्या... । ८. A. न षड्सान्विताम् । ९. D. drops this line । १०. D. कलितानना । ११. A. ति । १२. A. ऐ श्वाद्द । १३. A. गामृवीवीयति । १४. A. क । १५. A. वमघो । १६. A. वृतभृ । १७. A. संकुश्चोद्व । १८. A. दि । १९. A. त । २०. A. षु । २१. A. व । २२. A. ली । २३. A. क्षिप्तेत्तेन । २४. A. ना । २५. A. ष ।

हावभावविलासाढ्यां[1] चञ्चचारुविलोचनम्(नाम्) ।
कृशोदरीं[2] पृथुश्रोणीं[3] [4]श्यामां कुटिलकुन्तलाम् ॥ १२६९ ॥

तत्र काचिद्वरारोहा [5]रत्नभूषणभूषिता ।
समीक्ष्य तिलकं कृत्वा निविष्टा घनकाङ्क्षिणी ॥ १२७० ॥

काचिच्च जघनाभोगा हंसमन्थरगामिनी[6] ।
परावृत्तमुखी द्वारे वर्तते विट[7]मोहिनी ॥ १२७१ ॥

काचि[8]द्द्वन्द्वकुचद्वन्द्वा कपाटान्तरितस्थिता ।
सौवर्णवलयै(यै) र्मुक्तै(मुक्ते)[9]दर्शयन्ती महीभुजे ॥ १२७२ ॥

काचिन्मन्दिरमध्यस्था [10]किञ्चिच्च पतितस्तनी ।
वदनं दर्शयत्येव चन्द्रबिम्बसमप्रभम् ॥ १२७३ ॥

[11]काचित्तिरोहिता भूत्वा प्रौढलम्बितयौवना ।
चूडकं करविन्यस्तं दर्शयत्यपि मुद्रिका(काम्) ॥ १२७४ ॥

काचित्पराङ्मुखी भूत्वा [12]केतकीपत्रसन्निभैः[13] ।
नखैः प्रसाधनं कृत्वा कृष्णदीर्घ[14]शिरोरुहा ॥ १२७५ ॥

काचि[15]त्कूर्पासकच्छन्नलम्बमानपयोधरा ।
कर्णस्थहेमताट[16]ङ्कं प्रकाश[17]यति लोलिते ॥ १२७६ ॥

काचित्कनकरोजि(चि)ष्णुपञ्जरस्थं शुकं छला(लात्) ।

कर्षत्युच्चस्थितं तन्वी[18] दर्शयन्ति(न्ती) कृशोदरम् ।
काचिच्च श्री[19]फलाका[20]रा(रं)पीनवृत्तप[21]योधरा(रम्) ॥ १२७७ ॥

---

१. D. ढ्यं A. ढ्यां चंचचारुविलोचनं । २. D. री । ३. D. णी । ४. A. स्या D. स्पामा । ५. A. रभूषणभूषि । ६. A. नि । ७. A. मे । ८. A. द्वंद्व कुचद्वंद्व । ९. D. र्द । १०. A. काचि । ११. A. कां । १२. A. कतकि । १३. A. भौ । १४. A. सि । १५. A. कुर्या । १६. A. डं । १७. A. स । १८. A. तैः । १९. A. न्वितंतन्वि । २०. A. ष । २१. A कार्यारे । २२. A. योधधरा ।

अंशुकं शिथिलं कृत्वा तरुणी दर्शयत्यलम् ।
काचित्कबर्या(र्यां) पुष्पाणि क्षिपन्ती [1]वरकामिनी ॥ १२७८ ॥

काचित्कण्डूय[2]नव्याजाद् रम्भास्तम्भसमप्रभा(भम्) ।
दर्शय[3]न्त्यु(न्त्यू)रुदेशं तु युव[4]चित्तावकर्षकम् ॥ १२७९ ॥

[5]काचिन्नखततिं लग्ना(ग्नां)दर्शयेत्युतन्नस्तने (र्शयत्युन्नतस्तने) ।
श्रीखण्डलेप[6]नव्याजात्काममन्त्राक्षरावलिम् ॥ १२८० ॥

काचिद्गायति सानन्दं कोकिलामधुरस्वरा ।
सुदे(के)शी[7] र[8]ससङ्गीतं रसिकानां मनोहरम् ॥ १२८१ ॥

काचिदेकांशुका तन्वी[9] वृ[10]त्तोतु(त्तु)ङ्गपयोधरा ।
[11]मरालगमना याति रणत्कङ्कणमुद्रिका ॥ १२८२ ॥

वधू वन्धा(बान्धवाद्या[12])स्तथा चास्या रूपभावसमन्विता (ताः) ।
कृष्णा(ष्टे) यत्र[13] मु(त्रोन्मु)खं चेतस्तत्र भृ[14]त्यान् विव(स)र्जयेत् ॥ १२८३ ॥

मुद्रिकां क्षुरिकां खड्गं तथा किञ्चन[15] काञ्चनम् ।
प्रस्थापयेद् बद्ध(बन्ध)कार्थे नृपतिं(तिः) पण्ययोषिताम् ॥ १२८४ ॥

[16]तत्र तत्र गता भृत्याः(त्या) दृष्ट्वा(दत्त्वा)तासां च बद्ध(न्ध)कम् ।
तथा[17] च याचितं भावि कथयेयुर्महीपतिः (तिम्) ॥ १२८५ ॥

विज्ञापयेत्तु[18] तत्रैकस्तस्या यातोस्मि मन्दिरम् ।
कृच्छ्रादुद्धि जि(द्धाटि)ते[19] द्वारे तत्र दृष्टाऽथ कू(कु)ट्टिनी ॥ १२८६ ॥

जिह्विकाशि(श्लि)ष्टरदना सितकृष्णशिरोरुहा ।
जीर्ण[20] व्रणाङ्कसंयुक्ता निर्गतारुणलोचना ॥ १२८७ ॥

---

१. A. चम । २. D. मानाज्ञा । ३. A. पु । ४. A. वि । ५. D. drops this line । ६. D. ना । ७. A. सि । ८. A रसङ्गीतंसरसि D. रससहितम् । ९. A. न्वि । १०. D. त्त । ११. A. मलगमनायःतिरणकं । १२. D. त । १३. A. त्रोमुषं । १४. A. त्यावि । १५. A. नं and omits काञ्चनम् । १६. D. omits one तत्र । १७. A. द्वा । १८. A. त तत्रैकः तस्या य्रास्यातोस्मि । १९. A. त्र दृष्वा पृष्वा वुट्टनीं big lacuna of one stanza follows which is followed by न्वंग वजिह्निकश्लया शिष्टरदना । २०. A. व्रणंक ।

कर्णे पवित्रिकायुक्ता कण्ठे निष्कविभूषिता ।
कर[1]स्थरू(रौ)प्यवलया गात्रे[2] वक्त्रे वलीवृता ॥ १२८८ ॥
उपविष्टागम[3]द्रव्या द्रव्याहरणकाङ्क्षिणी ।
[4]बहुपापसमायुक्ता निष्कयानैः श्रमा(ष्कृपा निस्त्रपा)धमा ॥ १२८९ ॥
व्याघ्रि(घ्री) बिन्दुविहीना सा राक्षसी दंष्ट्रया विना ।
[5]पन्नगी कर्णसंयुक्ता माया विग्रहधारिणा(णी) ॥ १२९० ॥
अ[6]सत्यस्य गृहं साक्षात्पापो[7]प्तत्तेर्म[8]हास्थलम् ।
लोच(भ)ने निर्मिता सम्य[9]ग् गात्र(त्रा)शुद्धिकरा सदा ॥ १२९१ ॥
सर्वदा स्वार्थनिरता सर्वदा वर[9]वञ्चिनी ।
[10]सर्वदा परुषालापा सर्वदा याचनोद्यता ॥ १२९२ ॥
सर्वदा [11]दुःखजननी सर्वदा सु[12]खनाशिनी ।
सर्वदा[13] नि(दौर्चि)त्य [14]हननी सर्वदा स्नेह[15]भञ्जिनी ॥ १२९३ ॥
तया निरुद्धा सा तन्वी पङ्केन नलिनी यथा ।
व्यसनेन यथा सि[16]द्धिर्ज्योत्स्ना वारिमुचा[17] यथा ॥ १२९४ ॥
दावाग्निनेव हरिणी सर्पेणैव[18] तरङ्गिणी ।
दुर्जनै[19]र्नृपसेवेव कुट्टन्या[20] चारुहारिणी(सिनी) ॥ १२९५ ॥
[21]तत्कामं साधतये(साधय)त्येषा याव[22]द्गृह्णाति तद्धनम् ।
[23]वित्तहीनं द्रुतं गेहान्निःसारयति कामुकम् ॥ १२९६ ॥
कुपितेव खु(मु)धा बुते(ब्रूते) मृ[24]षा प्रस्त(पृष्टे)व भाषते ।
मित्या(थ्या) हसति हृष्टेव व्य[25]र्थमार्त्तेव रो[26]दिति ॥ १२९७ ॥

---

१. A. स्थ. प्प । २. A. त्रे...वलि । ३. A. drops this द्रव्या । ४. A. drops this and the following line । ५. A. व । ६. A. रु । ७. A. त्पव्योर्महाजनि । ८. A. म्यग्नापूमर्जनिका हढा D. म्यक् । ९ A. वंचनोद्यता । १०. A. drops this line । ११. A दुष । १२. A. षना and drops शिनी । १३. A. दो । १४. D. हन्त्रीच । १५. A. भंज । १६. A. द्विज्यो । १७. D. ची । १८. A. रणिसर्पेणव । १९. D. नेनृपसेवेच । २०. A. न्यासहारिणि । २१. D. तथैव रोधयत्येषा । २२. A. दुहतितद्रमं । २३ A. वित्त॰ हिंतंद्रुतं तं गेहानिसा । २४. A. णप्रिस्तव । २५. A. र्घस्यतैव । २६. A. रोविति ।

द्रव्याहरणलोभेन किं किं न कुरुते हि सा ।
अपि गुह्या(ह्य)गतं[1] हेम [2]दन्तैर्गृह्णाति कु[3]ट्टनी ॥ १२९८ ॥

तयाहं लक्षिता(तो) देव भृत्योऽयं नृपतेरिति ।
उ[4]त्कश्च वर्तते कश्चिद् भुजङ्गोऽद्य गृहे मम[5] ॥ १२९९ ॥

वितीर्णं[6] द्रविणं तेन वस्त्राणि सुबहूनि च ।
सु(शू)रश्च बलयुक्तश्च नासौ मुञ्चति पुत्रिकाम् ॥ १३०० ॥

नेच्छामि बन्धकं तस्मा[7]त्त्वया दत्तं [8]गृहं व्रजे(ज) ।
[9]अत्ययं(इत्यहं) प्रतिषिद्धोऽपि पुनः किञ्चिदिवोक्तवान् ॥ १३०१ ॥

[10]ततोऽपि प्रचुरं वित्तं [11]दास्यामि तव वाञ्छितम् ।
[12]निःसार्यस्ता(ता)मसो(सौ) युक्त्या भुजङ्गो मन्दिरस्थितः
॥ १३०२ ॥

इङ्गितै[13]र्दुहिता तस्या लक्षिता व(सा)पि सस्पृहा ।
नेच्छत्यन्त(:)स्थितं तन्वी[14] कोपिता भुजगी यथा ॥ १३०३ ॥

अं(आ)शा सुमहती दत्त्वा(त्ता) कुट्टन्या(न्यै)वचसा मया ।
[15]म(त)या निःसारितो गे[16]हाद् भोगयुक्तो भुजङ्गकः ॥ १३०४ ॥

सायान्न(सा मार)गौरवान्नूनं निर्मिता पद्मसद्म[17]ना ।
अद्वितीयं वपुस्तस्या भवेद्वा [18]कथमन्म(न्य)था ॥ १३०५ ॥

त्वदर्थं निर्मिता [19]धात्रा मम[20] वा(मायं) देव निश्चयः[21] ।
भून(नूनं) सा तै(ते)भवै(वेत्)कान्ता नेत्रमानसहारिणी ॥ १३०६ ॥

त्वया दृष्टा पृ[22]थुश्रोणी दूरदे[23]शसमागता ।
मयास्याः[24] सङ्गतेनासौ दृष्ट्वा(ष्टा) कामांशु(माश्रु)लोच[25]नम् (ना)
॥ १३०७ ॥

---

१. A. त । २. A. दंदैगृ । ३. A. टनि । ४. A. त्त । ५. A. मः । ६. A. र्णे । ७. A. त्व । ८. D. द्रुनं । ९. A. अंत्ययं । १०. D. वांछामि । ११. D. वि । १२. A. त । १३. A. दु । १४. A. न्वितं न्विभुजगंथंथा । १५ A. अवानिसारितोगेतो । १६. A. गेहाभो । १७. A. द्यता । १८. D. बहुमन्मथः । १९. D. कावा । २०. A. ममावां । २१. A. य । २२. A. थक् । २३. A. ससाश्रिता । २४. A. स्यासग । २५. A. न ।

केतनान्त(:)स्थिता[1] हृ(दृ)ष्टा केतकीदललोचना।
[2]त्वया मया पुन[3]र्देव निक[4]टैः(टे) कठिनस्तनी[5] ॥ १३०८ ॥
शरदभ्रप्रतीकाशवस्त्र[6]छ(च्छ)न्ना महीपते[7]।
चन्द्रिका च त्वया दृष्टा मया[8] दृष्टाङ्गहारिणी[9] ॥ १३०९ ॥
अ[10]र्पितं बन्धकं तस्यास्त[11]वादे[12]शेन भूपते।
जानामि प्रायशस्त[13]न्वी(न्वीं) तव चि[14]त्तप्रमोदिनी(म्)॥ १३१०॥
जानामि त्वद्रुचिं[15] देव त्वत्पादनिकटस्थि[16]ता (तः)।
यत्राहं प्रेषितस्तस्या[17] नान्यत्र रमसे प्रभो[18] ॥ १३११ ॥
इति विज्ञापितो भृत्यै[19]र्भूमिपालः[20] पृथक् पृथक्।
प्रथमं कुत्र यामीति जातो दोलायिताशयः[21] ॥ १३१२ ॥
[22]भृत्यानां वचनं श्रु(श्रु)त्वा प्रमोदं[23] परमाप्तवान्।
सम्पूर्णमण्डलस्थेन चन्द्रेणै(णे)व[24] महोदधिः[25] ॥ १३१३ ॥
पुरः प्रस्थाप्य ताम्बूलं पुष्पाणि रुचि[26]राणि च।
शनैः शनैरथैकस्या गत्वा वेश्म विशे[27]न्नृपः १३१४ ॥
तोरणालङ्कृतद्वारं म[28]त्तवारणशोभितम्।
जा(ज)लमार्गकृतो[29]द्यानं [30]चित्तोद्भासितवाटकम् ॥ १३१५ ॥
तत्रोपविष्टः पर्यङ्के दन्तिदन्तविनिर्मिते[31]।
ततः पण्याङ्गना कान्ता समा[32]याति नृपान्तिकम् ॥ १३१६ ॥
अशोकपल्लवाका[33]रकराभ्यां सा मही[34]पतेः।
प्रक्षाल[35]यति पादाब्जं सवारि (वारिणा) श्रमवार[36]णम् (वारिणी)
॥ १३१७ ॥

१. A. तं। २. A. न्व। ३. A. देंव। ४. A. टैकंठि। ५. A. नि। ६. A. छ्ना। ७. A. तो। ८. A. याथाद्रष्टांग। ९. A. णि। १०. A. र्पिं। ११. D. स्तत्रा। १२. A. श। १३. A. शास्तन्वि। १४. A. त्तमोदिनी। १५. A. चिदेवत्वंत्पा। १६. A. त। १७. A. स्वा। १८. A. भा। १९. A. भू। २०. A. ल। २१. A. य। २२. A. भ्र। २३. A. प्र। २४. A. ध। २५. A. धि। २६. A. र। २७. A. नृप। २८. A. तवारुणसो। २९. A. धा। ३०. A. वितो। ३१. A. तः। ३२ A. यान्ति। ३३. A. र। ३४. A. षते। ३५. A. यन्ति। ३६. A. ण।

उपवि[1]ष्टा ततः पार्श्वे [2]विन्यस्ते रुचिरासने ।
लज्जा[3]विनम्रवदना किञ्चित्सा[4]चि विलोकते ॥ १३१८ ॥

ततो हडपबालेन कर्पूरेण समन्वितम् ।
ताम्बूलं दीयते तस्या नरेन्[5]द्रेण च धीमता ॥ १३१९ ॥

नृपतेरपि ताम्बूलं तस्या हस्तेन दापयेत् ।
[6]समर्पयति सा पत्युः[7] कृत्वा कृत्वाऽथ वी[8]टिकाम् ॥ १३२० ॥

तदीयकरसंस्पर्शसञ्जातमदनोत्सवः ।
[9]गृह्णाति पाणिना पाणिं[10] तस्या रागविवृद्धये ॥ १३२१ ॥

करौ पीडयतौ(तो) गाढम[11]न्योन्यं कर[12]जाङ्कुरैः ।
[13]अङ्कुशैरिव कामस्य निर्जि(र्जे)तुं[14] मानकुञ्जरम् ॥ १३२२ ॥

[15]चाटुवाक्यानि ज[16]ल्पन्तौ वीक्ष्य(क्ष)माणौ परस्परम् ।
विज्ञाय [17]साभिलाषौ तौ निर्ग[18]च्छन्ति समीपगाः[19] ॥ १३२३ ॥

ततस्तौ मन्मथाविष्टौ[20] प्रहृष्टौ निरतावु(तरामु)भौ ।
उपगूहनमन्योन्यं कुरुतः[21] क्षीरनीरवत् ॥ १३२४ ॥

पक्वबिम्बोपमं र[22]म्यं रदन[23]च्छदनौ(नं) तु[24] तौ ।
तिष्ठतः परमप्रीत्या स्वादयन्ताविवामृतम् ॥ १३२५ ॥

वि[25]गृह्णन् पा[26]णिना पाणिं वक्षसा पीडयन् कुचौ ।
[27]ऊरुणा जघ[28]नोद्देशं नृपो रसविवृद्धये ॥ १३२६ ॥

नीवीकचभराक[29]र्षाद् बाह्यसम्भोगलीलया ।
आक[30]र्षेन्नितरां तन्व्या चि(श्चि)त्तं भावं च भूपतिः ॥ १३२७ ॥

---

१. D. ष्टस्त । २. D. निन्ये सा । ३. A. विनमू । ४. A. चि । ५. A. न्द्रोंशयवेना । ६. A. drops स । ७. A. त्यु । ८. A. टेका । ९. A. मृह्णाति पाथिना । १०. A. णि । ११. A. न्यांकरजांकुरै । १२. D. जात्करैः । १३. A. श्रकुंकुशै । १४. D. तं । १५. A. वाट । १६. A. ल्पंतो । १७. A. मा । १८. A. त्सेति । १९. A. गा । २०. A. ष्टोप्रेहृष्टौतितामुभौ । २१. A. तक्षिरवतत् । २२. A. स्यं । २३. A. च्छतनौ । २४. A. नु तौ । २५. A. मृन्हन् । २६. A. णिर्वक्षुसा पीडयन् । २७. A. उरुणौ । २८. A. नादेशां । २९. A. र्षाबाह्य । ३०. A. र्षेनितरांतव्या D. षन्नि ।

नीवीमोचनयोगेन लज्जां[1] तस्या विमोचये[2]त् ।
मुष्टिना ताडयन्पृष्ठं तन्मानमपसारये[3]त् ॥ १३२८ ॥

सम्भोगलालसां [4]ज्ञात्वा तस्याश्चित्तानुरञ्ज[5]नम् ।
कु[6]र्वीत सुखसम्भोगं नानाका(क)रणबन्धुरम् ॥ १३२९ ॥

कृत्याकृत्यविहीनं च युक्तायुक्तविवर्जितम् ।
[7]वाच्यावाच्यविनिर्मुक्तं सम्भोगं [8]निस्त्रपं च[9]रेत् ॥ १३३० ॥

उन्मत्ते[10]व प्रमत्ते[10]व प्रहृष्टे[10]व मुहु[11]र्मुहुः ।
जायते नितरां तन्वी तदा सम्भोगकर्मणि ॥ १३३१ ॥

[12]नरो निपीड[13]यत्यस्याः पीत(नां) सारस्या(स्य) वाहिनी(म्) ।
[14]न च(क्ष)रेच्च[15] ततो(रतौ) राजा सुखिनौ तेन दम्पती ॥ १३३२ ॥

कुम्भयित्वाऽथवा वायुमन्यद्वा चेतसा स्मरन्[16] ।
वारयेच्चलितं रागं[17] मुखयो[18]र्मुखलिप्सया ॥ १३३३ ॥

मज्जयित्वा सु[19]खाम्भोधौ पौरुषाच्च क्रियाबलात् ।
कान्तामुत्पलपत्राक्षीं[20] सम्भोगाद्विरमेत्ततः[21] ॥ १३३४ ॥

अलिनास्वादिताशेषमकरन्देव मालती ।
त्य[22]ज्यते सुरतं(त)का(क्ला)न्ता का[23]न्त(न्ता) कान्ता[24]पि भूभुजा ॥ १३३५ ॥

सम्भाव्य वल्लभां[25] भूयः(पः) प्रियवा[26]क्यैर्मनोहरैः[27] ।
निर्गच्छेद् भवना[28]त्तस्या रतश्रमजलाञ्चितः[29] ॥ १३३६ ॥

भूषणानि च वासांसि भूरि(रिं) काञ्चन[30]सञ्चयम् ।
[31]कुट्टिन्यै दापयेद्राजा तस्या[32]स्तुष्टो(ष्टयै) मृगीदृ[33]शे(शः) ॥ १३३७ ॥

---

१. A. ज्जान्तस्था । २. A. ये । ३. A. यन् । ४. A. कृत्वा । ५ A. रं । ६. D. वीतमु ः ७. A. वाव्यावाव्यविनिमु । ८. A. विस्तु । ९. A. रे । १०. D. च । ११. A. drops this र्मुहुः । १२. A. नी । १३. A. येत्यास्त्यःपिनुसारस्यवाहिनी । १४. D. ना । १५. A. च । १६. A. त । १७. A. गमु । १८. A. मु । १९. A. षां । २०. A. क्षि । २१. A. त । २२. D. ज । २३. A. कात । २४. D विभुषित । २५. A. भा । २६. A. क्येम । २७. A. रैर्गच्छेभवता । २८. A. स्तस्यार । २९. A त । ३०. A. संचनसंचयं । ३१ A. कुट्टन्यैदा । ३२. A. स्तृष्टै । ३३. A. शं ।

ततः[1] क्रमेण सर्वासां [2]गृहं ग[3]च्छेन्मुदान्वितः ।
[4]बन्धकं भृत्यवर्गेण पूर्वं[5] यासां समर्पितम् ॥ १३३८ ॥
तासां जा[6]तिं स्वभावं च प्र[7]कृतिं सत्वमानसे ।
विज्ञाय[8] देशकालौ च रतिं[9] कुर्वीत भूपतिः[10] ॥ १३३९ ॥
अबला कामिनी मुग्धा विदग्धा [11]चेति ना[12]यिका(ः) ।
ज्ञात्वा तदनुसारेण सम्भोगं समुपाचरेत् ॥ १३४० ॥
लज्जितां निस्त्रपां [13]धृष्टां क[14]र्कशां कामलालसाम् ।
विज्ञाय क्रमश[15]स्तासामुचितं च तथा(रतमा)चरेत् ॥ १३४१ ॥
द्रुतमध्यविलम्बाश्च [16]कफपित्तानिलात्मिकाः[17] ।
विचार्य प्र[18]कृतिं तासां योग्यं सुरत[19]माचरेत् ॥ १३४२ ॥
मुग्धायाः सत्र[20]पायाश्च तिमिरे जल्पवर्जितम् ।
रतं कुर्या[21]द्रदछे(च्छे)दनखरे[22]खाविवर्जितम् ॥ १३४३ ॥
धृष्टायां त्यक्तलज्जायां [23]प्रकाशे दीपसम्भवे ।
रमेति(त) चा[24]टुवा[25]क्यैश्च गा[26]लीदानैः सहेर्ष्यया[27] ॥ १३४४ ॥
[28]कर्कशायां स्त्रियां राजा सुरतं निष्ठुरं चरेत्[29] ।
प्रहार[30]रदनच्छेदनखरे[31]खाकटे(ठो)रितम् ॥ १३४५ ॥
कामिन्याश्चित्तमालोक्य त[32]स्याश्चित्तानुसारतः ।
करणैः प[33]रिरम्भैश्च नानाभङ्गी(ङ्गि) रतं चरेत् ॥ १३४६ ॥
विदग्धायां नृपः कुर्वन् वैदग्धं(ग्ध्यं) विविधं स्वयम् ।
वीक्षणे स्वल्प[34]मदासैव(जल्पने हास्ये) रते च जयमा[35]चरेत्
॥ १३४७ ॥

---

१ A. त । २. A. गृ । ३. A. गछैमुदावित । ४. A. बध । ५. A. र्वे । ६. A. तिस्व । ७. A. कृतिस । ८. D. पर्येद्दे । ९. A. तिकुर्वीत । १०. A. ति । ११. A. वै । १२. A. इ । १३. A. दृष्टा । १४. A. र्क । १५. A. स्तामुवितंरतवरेत् । १६. A. का । १७. A. का । १८. A. कृतिरासां । १९. A. मावतमावरे । २०. A. त्रभ्पा । २१. A. द्रदछे । २२. A. षा । २३. A. त्प । २४. A. टू । २५. A. क्ये । २६. A. लि । २७. A. ते । २८. A. काशायां । २९. A. तु । ३०. A. दशमछे । ३१. A. रेवाठोरितम् । ३२. A. स्यश्चि-त्तानुसारः । ३३. A. र । ३४. A. नदासैरते च । ३५. A. वरे ।

द्रुतायाः कफशालिन्या न बाह्यं [1]रतमथा(रतमा)चरेत् ।
आरभेत[2] रतं शीघ्रं तस्या रागविवृद्धये ॥ १३४८ ॥

मध्यायां पि[3]त्तयुक्तायां न त्वरां[4] नृपतिश्चरेत् ।
बाह्यमाभ्यन्तरं सम्यक् सम्भोगं सममाचरेत् ॥ १३४९ ॥

विलम्बायां[5] सवातायां[6] रतं बाह्यं[7] समाचरेत् ।
या[8]वत्प्रदृश्यते भावस्तावत्सुर[9]तमाचरेत् ॥ १३५० ॥

कुरङ्ग्याः[10] सङ्गमं कुर्वन् कु[11]च(कुर्यात्कुञ्जे) देशे मनोहरे ।
उद्याने शाद्वलस्थाने प्राङ्गणे जनवर्जिते ॥ १३५१ ॥

कदलीप[12]त्रशयने कुसुमास्तरणेऽपि वा ।
[13]कार्पासशाल्मलीतूलमृदु[14]शय्यासु वा नृपः ॥ १३५२ ॥

[15]रतं हर्म्यैकु(र्म्यत)ले कुर्याच्छशाङ्ककिरणो[16]ज्ज्वले ।
सं[17]स्पृशन्मदनागारं [18]कुचौ सम्पीड[19]यन्(न्) शनैः ॥ १३५३ ॥

र[20]मते(मेत) मार्दवोपेते(तः) प्रियवाक्यसमन्वितः ।
रदनच्छदनास्वादं कुसु(सुकु)मारं समाच[21]रेत् ॥ १३५४ ॥

पद्मिन्यां सुरतं कुर्याज्जले वा [22]तोयसन्निधौ ।
[23]गृहे वा मणि[24]दीपाढ्ये घ(क)नकाञ्चन(ञ्चित)मञ्चके ॥ १३५५ ॥

मयूरपिच्छशयने सितप्रच्छदशोभिते ।
न[25]खच्छेदविनिर्मुक्तं[26] दशनं(न)क्षतवर्जितम् ॥ १३५६ ॥

[27]तुरङ्गजातियुक्तायामङ्ग[28]नायां रतं चरेत् ।
कचाकर्षणसंयुक्तं गुरुश्लेषसमन्वितम् ॥ १३५७ ॥

---

१. A. तेरचामरे । २. A. रतः सशीघ्रं । ३. D कफ । ४. A. र । ५. A. या । ६. A. तरं । ७. A. ह्य । ८. A. वप्र । ९. A. त्त । १०. A. रंग्या । ११. A. चे । १२. A. त्रा । १३. A. क । १४. A. सह्या । १५. D. वरं हर्म्यो । १६. A द्वा । १७. A. सं स्टपृशन । १८. A. कवा । १'. A. यछ्नै । २०. A. मेत माद्रवेपेते । २१. A. रे । २२. A. ता । २३. A. ग्रा । २४. A. दापाद्ये । २५. A. प । २६. A. क्त । २७. A. कु । २८. A. नावा ।

उपेतं ताडनं(नैः) कापि कचि[1]न्नखरलेखनैः[2] ।
तर्जनैश्चाटुभिः कापि [3]कचिद्दशनखण्डनैः ॥ १३५८ ॥
चित्रिण्यां चि[4]त्तहारिण्यां[5]विचित्रं रतमाच[6]रेत् ।
चित्रगेहेषु रम्येषु तस्याश्चि[7]त्तानुरञ्जनम् ॥ १३५९ ॥
भू[8]गृहे प्रान्तरे(प्रोन्नते) रम्ये तथा [9]चम्पकराजिते(पवरकान्तरे)।
विशाले सुखशाले वा शय्यासु विवि[10]धासु च ॥ १३६० ॥
सङ्की[11]र्णजातिषु स्त्रीषु विचार्य बहुलं[12] गुणम् ।
कुर्याद[13]त्ता(त्तद)नुसारेण सम्भोगं रुचिरं नृपः[14] ॥ १३६१ ॥
रजन्यादि(दौ) कफाढ्यायाः सपित्ताया महानिशि ।
रात्रे(त्रौ) रतः[15](तं) सवातायाः कालोऽयं रतिलेख(खेल)ने
॥ १३६२ ॥
देवसत्त्वासु[16] योषासु शुचौ [17]देशे मनोहरे ।
अनिन्द्यं[18] सुरतं कुर्यात्तासां शुचि सु[19]खावहम् ॥ १३६३ ॥
गन्धर्वसत्त्व[20]गन्धा(राद्धा)सु गीतेनान[21]न्द्य मानसम् ।
नित्यं[22] च (निष्कृपं) चाटुभू[23]यिष्ठं र[24]म्यदेशे रतं चरेत् ॥१३६४॥
यक्षसत्त्वासु [25]रामासु कृत्वा सुरभिलेपनम् ।
[26]उद्याने तुङ्गहर्म्ये वा हठाक्रम्य(म)रतं चरेत् ॥ १३६५ ॥
नागसत्त्वासु नारीषु भूगृहे वा[27]वनिस्थले ।
वृक्षा[28]धिरूढकाश्लेषस्थित्या सम्भोगमाचरेत् ॥ १३६६ ॥
विधायैवं र[29]तक्रीडां [30]क्रीडां(डा) कामस्य(स्तु) कु[31]र्वति(भूपतिः)।
सौभाग्यरूपस[32]म्पन्नं मोहयेद्वनिताजनम् ॥ १३६७ ॥

१. A. नष । २. A नौ । ३. A. क्वाचिद । ४. A. त । ५. A. ण्याविन्नं रत । ६. A. रत् । ७. A. ता । ८. A. ग्रहेप्रासते । ९. A. पवकांतरे । १०. A. था । ११. A. र्पं जातिषु स्त्रि । १२. A. लां । १३ A. दत्तनु । १४. A. प । १५. A. तोसवीता या । १६. A. सुपो । १७. A. द । १८. A. नित्यं । १९. A षा । २०. A. त्वा । २१ A. न्यंद्यघमानसां । २२. A नितपं वाट्ठ । २३. A. इ । २४. A. म्यो । २५. A. drops this word । २६. A. drops this line । २७. A. नित्र । २८. A. क्ष । २९. A. स । ३०. A. drops क्रोडांकामस्य । ३१. A. र्वे । ३२. A. सांपन्ना मोहेये ।

दत्त्वा सुखं मृगाक्षीणां [1]हरेच्चित्तं समन्मथम् ।
कुट्टनीनां धनं दत्त्वा हरेद्बन्धकमर्पितम् ॥ १३६८ ॥

इतीयं सुरतक्रीडा [2]निःशेषजनर[3]ञ्जिनी ।
नृपाणां सु[4]खसिद्ध्य[5]र्थं वर्णि[6]ता सोमभूभुजा ॥ १३६९ ॥

[7]इति सुरतक्रीडा समाप्ता ॥ २० ॥

इदं [8]शृणोति यः शास्त्रं तस्य धर्मे रति[9]र्भवेत् ।
कौशलं चा[10]र्थशास्त्रेषु [11]राजनीतिरभीप्सि(ताबभिज्ञ)ता ॥ १३७० ॥

सेवायां दक्षता चैव साहित्ये [12]नि(नै)पुणं तथा ।
तर्केषु पाटवं सम्यक् छन्दोलङ्कारवेदिता ॥ १३७१ ॥

[13]वैदग्ध्यं शा(श)स्त्रविद्यायां गजा[14]श्व(श्वा)रोहणज्ञता ।
विज्ञा[15]नं मल्लविद्यायां [16]युद्धज्ञानं तथैव च ॥ १३७२ ॥

सङ्गीतविद्याकौशल्यं जायते नात्र संशयः ।
कामधेनुरिदं शास्त्रं मानसोल्लाससंज्ञितम् ॥ १३७३ ॥

नास्त्येतत्(स्त्यनेन)समं शास्त्रं सर्ववस्तुप्रकाशने ।
ब्राह्मणो लभते ज्ञानं क्षत्रियो राज्यमाप्नुयात् ॥ १३७४ ॥

वैश्यो विभवमत्यर्थं शूद्रो वृ[17]त्तिं च भुञ्जति (पूजिताम्) ॥१३७५॥

---

१. A. हेरवि तंसंम.........कमर्पितं । २. A. निशे । ३. A. रंजति । ४. A. ष । ५. A. र्थ । ६. A. वा । ७. A. ईसुरतक्रीडा । ८. A. श्रु । ९. A. र्भु । १०. A. र्या । ११. A. राजा राज्यं च रक्षति । १२. A. नेर्णं । १३. A. drops this word । १४. A. स्वा । १५ A. न । १६. A. कौशके कुशज्ञता इव । ६७ । संगीतविद्याकुशला नृत्यविद्यविशारदा कथविद्याविनोदा च युद्धविद्याविशारद । ६८ । शब्दानां लक्षणं ज्ञानं तथा स्त्रीजातिनिश्चय । काथासुसुरितं शास्त्रं मानसोल्लाससंज्ञितं ६८ पंच विंशतिपंचकं भानायोमागच्छति वै विधा नानास्त्यनेन मम शास्त्रे सर्व्ववस्तुप्रकाशने ६९ is seen for the following three lines । १७. A. वृर्ति च योजित ।

इति श्रीमहाराजाधिराजसत्याश्रयकुलतिलकचालुक्याभरण-श्रीमद्भूलोकमल्लश्रीसोमेश्वरदेवविरचिते अभिलषि[1]तार्थचिन्तामणौ [2]राजमानसोल्लासे सु[3]खोपपादिकाक्रीडाकथने पञ्चमं प्रकरणं समाप्तम् ।

[4]स्वस्ति श्रीनृपशालिवाहनशके नेत्राङ्कतिथ्युन्मिते
प्रान्त्ये मासि सिते त्रयोदशतिथौ पुष्ये शनेर्वासरे ।
श्रीमद्यादवराजभूपतिमुदे खेडान्वयोलीलिख-
द्रामः सत्कृतिराजमानससुखोल्लासाभिधं पुस्तकम् ॥ १ ॥

अक्षराणीह यावन्ति राजमानसपुस्तके ।
तावद्यादवभूपालो जीव्याद्दिव्यशरच्छतम् ॥ २ ॥

हर हर हर हर महादेव ॥

---

१. A. तामणौ । २. A. drops राज । ३. A. षो । ४. A. gives इति मानसोल्ला समाप्त ॥ समत १९३० मिती माघसुद १४ in the end after the colophon.